

**SSCB Ekonomi Enstitüsü
Bilimler Akademisi**

**POLİTİK
EKONOMİ
DERS KİTABI
CİLT: II**

İnter Yayınları

**SSCB Ekonomi Enstitüsü Bilimler Akademisi POLİTİK
EKONOMİ DERS KİTABI
CİLT: II, İnter Yayınları**

Bu kitap Dietz Verlag tarafından 1955 yılında Berlin’de yapılan Almanca baskısından Türkçeye çevrilmiştir.

Bu kitabın Almancası **Almanya Sosyalist Partisi Merkez Komitesi—Marx-Engels-Lenin-Stalin Enstitüsü** tarafından hazırlanmıştır.

Birinci Basım: Mayıs 1993

İkinci Basım: Aralık 1996

Dizgi: Dönüşüm (0212) 244 29 97

Baskı: Yaylacık Matbaası

Kapak: İnter Grafik-Tasarım

Kapak Baskı : Yaylacık Matbaası

ISBN 975 - 7349 - 42 - 9 (Tk. No.)

ISBN 975 - 7349 - 49 - 6 (2. Cilt)

İNTER YAYINLARI

Ankara Cd. 31

Fahrettin Kerim Gökay Vakfı İşhanı

No: 31 Kat: 4/51

Cağaloğlu - İSTANBUL

Tel: (0212) 519 16 16

**SSCB Ekonomi Enstitüsü
Bilimler Akademisi**

(Almanca Baskı 1955)

**POLİTİK
EKONOMİ**

Ders Kitabı

Cilt: II

**Çeviren
İSMAİL YARKIN**

Elektronik Tarama ve Düzenleme;
Kıbrıs'ta Sosyalist Gerçek -Londra Bürosu

<http://www.st-cyprus.co.uk/intro.htm>
http://www.st-cyprus.co.uk/webgazette_tr/index.php

2006

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ YERİNE.....	7
ÜÇÜNCÜ KISIM — SOSYALİST ÜRETİM TARZI.....	9
A. KAPİTALİZMDEN SOSYALİZME GEÇİŞ DÖNEMİ	10
Bölüm XXII. KAPİTALİZMDEN SOSYALİZME	
GEÇİŞ DÖNEMİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	11
Bölüm XXIII. SOSYALİST SANAYİLEŞME	40
Bölüm XXIV. TARIMIN	
KOLLEKTİFLEŞTİRİLMESİ.....	58
Bölüm XXV. SSCB'DE SOSYALİZMİN ZAFERİ	79
B— HALK İKTİSADININ SOSYALİST SİSTEMİ	97
Bölüm XXVI. SOSYALİZMİN MADDİ ÜRETİM	
TEMELİ.....	98
Bölüm XXVII. ÜRETİM ARAÇLARI ÜZERİNDE	
SOSYALİST MÜLKİYET— SOSYALİZMİN	
ÜRETİM İLİŞKİLERİNİN TEMELİ	116
Bölüm XXVIII. SOSYALİZMİN EKONOMİK	
TEMEL YASASI.....	133
Bölüm XXIX. HALK İKTİSADININ PLANLI	
(ORANTILI) GELİŞMESİ YASASI.....	151
Bölüm XXX. SOSYALİZMDE TOPLUMSAL	
EMEK	169
Bölüm XXXI. SOSYALİZMDE META ÜRETİMİ,	
DEĞER YASASI VE PARA.....	188
Bölüm XXXIII. İKTİSADİ MUHASEBE VE	
VERİMLİLİK. MALİYET ÜCRETİ VE FİYAT	222
Bölüm XXXIV. SOSYALİST TARIM SİSTEMİ.....	242
Devlet ve kooperatif ticaretinde fiyatlar ve dolaşım	
giderleri	291
Bölüm XXXVI. SOSYALİST TOPLUMDA	
ULUSAL GELİR	299

Bölüm XXXVII. SOSYALİZMDE DEVLET BÜTÇESİ, KREDİ VE PARA DOLAŞIMI	310
Bölüm XXXVIII. SOSYALİST YENİDEN ÜRETİM.	330
Bölüm XXXIX. SOSYALİZMDEN KOMÜNİZME TEDRİCİ GEÇİŞ	351
Kafa ve kol emeği arasındaki esaslı farkın ortadan kaldırılmasının yolları	364
C—HALK DEMOKRASİSİ ÜLKELERİNDE SOSYALİZMİN İNŞASI.....	376
Bölüm XL. AVRUPA HALK DEMOKRASİSİ ÜLKELERİNİN İKTİSADİ DÜZENİ.....	377
Bölüm XLI. ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE İKTİSADİ DÜZEN.....	401
Bölüm XLII. SOSYALİST KAMP ÜLKELERİ ARASINDA İKTİSADİ ORTAK ÇALIŞMA.....	429
SONUÇLAR	443

ÖNSÖZ YERİNE

Marksist bir politik ekonomi ders kitabının uluslararası önemi: Yoldaşların Marksist bir politik ekonomi ders kitabının önemini tam olarak kavramadıklarını düşünüyorum. Ders kitabına yalnızca Sovyet gençliğinin gereksinimi yok. Özellikle bütün ülkelerin komünistleri ve komünistlere sempati duyan insanların gereksinimi var. Yabancı yoldaşlarımız, kendimizi kapitalist kölelikten nasıl kurtardığımızı, ülke ekonomisini sosyalizm ruhuyla nasıl dönüştürdüğümüzü, köylülüğün dostluğunu nasıl kazandığımızı, daha yakın bir zamana kadar yoksul ve zayıf olan ülkemizi nasıl zengin ve güçlü bir ülke haline getirdiğimizi, Kolhozların ne olduğunu, üretim araçlarının toplumsallaştırılmasına rağmen meta üretimini, parayı, ticareti vs. neden ortadan kaldırmadığımızı bilmek istiyorlar. Onlar, bütün bunları ve daha başka birçok şeyi yalnızca salt meraktan dolayı değil, bizden öğrenmek ve bizim deneyimlerimizden kendi ülkeleri için yararlanmak amacıyla bilmek istiyorlar. Bundan dolayı, iyi bir Marksist politik ekonomi ders kitabının yayınlanması yalnızca iç politik değil; aynı zamanda büyük dış politik bir öneme de sahiptir.

Dolayısıyla, yalnızca ülke içinde devrimci gençliğin el kitabı olarak değil, aynı zamanda yurt dışında da hizmet görebilecek bir ders kitabına gereksinim vardır. Bu, fazla kapsamlı olmamalıdır; çünkü geniş kapsamlı bir ders kitabı el kitabı olamaz ve bunun üstesinden gelinmesi, baş edilmesi zor olacaktır. Ama gerek ülkemizin ekonomisi, gerekse de kapitalizmin ve sömürge sisteminin ekonomisine ilişkin tüm temel şeyleri içermelidir.

Bazı yoldaşlar, tartışmada ders kitabına bir dizi yeni bölümün alınmasını önerdiler: Tarihçiler tarih üzerine, politikacılar politika üzerine, felsefeciler felsefe üzerine,

ekonomi bilimcileri ekonomi üzerine. Ama bu, ders kitabının korkunç boyutlarda şişmesine yol açacaktır. Buna elbette izin verilmemelidir. Ders kitabı, tarihsel yöntemi, politik ekonominin sorunlarını açıklamak için kullanıyor, ama bu, henüz bizim politik ekonomi ders kitabını bir ekonomik ilişkiler tarihine dönüştürmemiz gerektiği anlamına gelmemektedir.

500, en çok 600 sayfalık bir ders kitabına gereksinimimiz var, daha fazlasına değil. Bu, bir Marksist politik ekonomi el kitabı olacaktır: Bütün ülkelerin genç komünistleri için güzel bir armağan.

Ayrıca, böylesi bir ders kitabı, yurtdışının komünist partilerinin çoğunluğun yetersiz Marksist gelişmesi, göz önünde bulundurulduğunda, bu ülkelerin daha yaşlı komünist kadrolarına da yararlı olacaktır.

1 Şubat 1952
J.V. Stalin.

**ÜÇÜNCÜ KISIM —
SOSYALİST ÜRETİM
TARZI**

A. KAPİTALİZMDEN SOSYALİZME GEÇİŞ DÖNEMİ

Bölüm XXII. KAPİTALİZMDEN SOSYALİZME GEÇİŞ DÖNEMİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Proleter devrimi ve kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin zorunluluğu

Kapitalist üretim tarzının ve, burjuva toplumundaki sınıf mücadelesinin tüm gelişme seyri, kaçınılmaz olarak, sosyalizmin devrimci bir şekilde kapitalizmin yerine geçmesine yol açar. Yukarıda ortaya konduğu gibi, büyüyen üretici güçlerle üretici güçlerin ayakbağı haline gelmiş kapitalist üretim ilişkileri arasındaki çatışma, emperyalizm çağında son derece keskin bir hal alır. Üretim ilişkilerinin üretici güçlerle mutlak uyum içinde olması yasası, eski, burjuva üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılmasını ve yeni, sosyalist üretim ilişkilerinin oluşturulmasını talep eder. *Proleter, sosyalist devrimin* nesnel zorunluluğunun gerekçesi burda yatar.

Kapitalist toplumun temelleri ile sosyalist toplumun temelleri arasındaki zıtlık, emek ve sermayenin çıkarlarının antagonizmi dolayısıyla, oportünistlerin vaaz ettiği gibi, kapitalizmin sosyalizme doğru “büyüyüp. gelişmesi” mümkün değildir. Kapitalizmden sosyalizme geçiş, ancak proleter devrimi ve proletarya diktatörlüğüyle gerçekleştirilebilir. Proletarya, ekonomik durumu dolayısıyla, kapitalizmin yıkılması ve sosyalizmin zaferi uğruna tüm emekçileri etrafında birleştirme yeteneğine sahip olan tek sınıftır.

Proleter devrim, kendinden önceki devrimlerden ilkesel olarak ayrılır. Köleci toplumdan feodal topluma ya da feodal toplumdan kapitalist topluma geçişte, özel mülkiyetin bir biçiminin yerine başka bir biçimi geçirildi ve bir sömürücü

iktidarın yerini başka bir sömürücü iktidar aldı. Sömürüye dayanan tüm toplum formasyonları, aynı temele—üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete—sahip olduklarından, yeni sosyo-ekonomik formasyonlar, eski üretim tarzının koynunda yavaş yavaş olgunlaştı. Örneğin, burjuva devrim, genel olarak, feodal toplumun bağrında gelişmiş ve olgunlaşmış olan kapitalist düzenin az-çok hazır biçimlerinin varlığı ortamında başlar. Burjuva devriminin ana görevi, burjuvazinin var olan kapitalist iktisatla uyum haline getirmek için iktidarı ele geçirmesinden oluşur. Burjuva devrimi, genelde iktidarın ele geçirilmesiyle tamamlanır.

Proleter devrimin hedefi, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin yerine toplumsal mülkiyeti geçirmek ve insanın insan tarafından her türlü sömürsünü ortadan kaldırmaktır. O, sosyalist ekonominin hazır biçimlerine konmaz. Üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet temelinde kurulan sosyalist formasyon, özel mülkiyete dayanan burjuva toplumunun bağrında büyüyüp gelişemez, Proleter devrimin görevi, proletarya iktidarını kurmak ve yeni, sosyalist ekonomiyi inşa etmektir. İktidarın işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesi, yalnızca proleter devrimin başlangıcıdır; iktidar, eski ekonominin dönüştürülmesinde ve yenisinin örgütlenmesinde bir kaldıraç olarak kullanılır.

Bu bakımdan sosyalist toplumun kapitalist toplumun yerine geçmesi, her ülkede tüm bir tarihsel çağı kapsayan özel bir *geçiş aşamasını* gerektirir. “Kapitalist ve komünist toplum arasında, birinin diğerine devrimci dönüşümü dönemi düşer. Buna, devletin *proletaryanın devrimci diktatörlüğünden* başka birşey olamayacağı bir politik geçiş dönemi denk düşer.”*

Kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi, proleter iktidarın kurulmasıyla başlar ve sosyalizmin—komünist

---

* Karl Marx, “Gotha Programı’nın Eleştirisi”, bkz. Karl Marx-Friedrich Engels, İki Ciltte Seçme Yazılar, C.II, s.25

toplumun ilk aşamasının—inşasıyla sona erer. Geçiş dönemi Sürecinde, proleter devrimi yapan ülkede eski, kapitalist temel ortadan kaldırılır ve yeni, sosyalist bir temel oluşturulur, sosyalizmin zaferi için gerekli olan üretici güçlerin gelişmesi güvence altına alınır. Proletarya geçiş döneminde, ülkeyi yönetmeye, sosyalist toplumu kurmaya ve küçük-burjuva kitleleri sosyalizm ruhuyla eğitime dönüştürmeye yetenekli güç olarak kendisini çelikleştirmek zorundadır.

Lenin, Marx ve Engels'in tezlerine dayanarak, bütünlüklü bir kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi öğretisi oluşturdu ve böylelikle işçi sınıfını ve tüm emekçileri sosyalizm inşası yolunda bilimsel bir bilgiyle donattı.

Proleter devrim, önce Rusya'da zafer kazandı. Rusya'da kapitalizmin gelişmesi, sosyalist devrimin zaferine yetecek kadar gelişmişti. Rusya, aynı zamanda, proletaryanın devrimcileşmesini ve köylü kitlelerinin proletarya etrafında birleşmesini oldukça kuvvetlendiren emperyalistlerarası tüm çelişkilerin düğüm noktasıydı. Ekim 1917'de Rusya proletaryası, Komünist Partisi, önderliğinde ve Leninist sosyalist devrim teorisiyle donanmış olarak, yoksul köylülükle ittifak içinde kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin iktidarını yıktı, kendi diktatörlüğünü kurdu. Büyük Sosyalist Ekim Devrimi, tarihte ilk kez insanlığa sosyalizm yolunu açtı ve proleter devrimin her ülkede temel özellikleri içinde nasıl gelişmesi gerektiğinin örneğini verdi. Ama aynı zamanda, sosyalist devrim, emperyalizm sisteminden kopan tek tek her ülkede kaçınılmaz olarak, söz konusu ülkenin ve uluslararası durumun somut tarihsel gelişme koşullarından doğan özellikler gösterir.

Lenin, sosyo-ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerin, belirli tarihsel koşullar altında *kapitalist olmayan yoldan* gelişebileceklerini ortaya çıkardı ve kanıtladı. Bu ilkeler, emperyalizmin boyunduruğunu atmışlarsa, proleter devrimin zafer kazandığı ileri ülkelerin yardımıyla kapitalist gelişmenin

uzun ve ızdıraplı sürecinden kaçınıp, kapitalist aşamayı geçmeden, yavaş yavaş sosyalizmin inşasına geçebilirler.

Sosyalist iktisadın kurulmasının aracı olarak proletarya diktatörlüğü

Proleter devrimin görevi her türlü sömürünün ortadan kaldırılması olduğundan, emekçi kitlelerin baskı altında tutulmasına hizmet eden eski devlet aygıtını parçalamak zorundadır. Proleter devrimi, *yeni tipte bir devleti*—proletarya diktatörlüğünü—doğurur. Politik üstyapı olarak proletarya diktatörlüğü olmaksızın emekçilerin ekonomik kurtuluşu ve kapitalist üretim tarzından sosyalist üretim tarzına geçiş mümkün değildir.

Proletarya diktatörlüğü, işçi sınıfının toplumda devlet olarak önderliğidir. Devlet, bundan önceki bütün biçimlerinde, sömürücü azınlığın yararına, sömürülen çoğunluğu baskı altında tuttu. Proletarya diktatörlüğü, emekçi çoğunluğun çıkarları doğrultusunda sömürücü azınlığı baskı altında tutmaktadır.

Proletarya diktatörlüğü, gerçek demokrasidir; emekçilerin en öz çıkarlarını dile getirmektedir. Emekçiler, proletarya diktatörlüğü altında, tarihte ilk kez ülkelerinin efendisi oluyorlar. Sömürünün yeni, kapitalist biçimini güvence altına alan burjuva devrimi, emekçileri ve sömürülen yığınları belli ölçüde uzun bir dönem için burjuvazinin etrafında birleştiremiyorsa, bu durumda her türlü sömürüyü ortadan kaldıran proleter devrimi, bu kitleleri proletaryanın etrafında kalıcı bir ittifak içinde birleştirebilir ve birleştirmelidir. Proletarya diktatörlüğünün en yüksek ilkesi, işçi sınıfıyla köylülüğün işçi sınıfının önderliği altında sömürücü sınıflara karşı yönelen ittifakıdır. Bu ittifak

olmaksızın, proletaryanın iktidarının pekiştirilmesi ve sosyalist iktisadın inşası olanaksızdır.

Proletarya diktatörlüğü, proletaryanın sınıf mücadelesinin yeni koşullar altında ve yeni biçimlerde ülke içindeki sömürücülere ve kapitalist dünyanın saldırgan güçlerine karşı sürdürülmesidir. “Proletarya diktatörlüğü, eski toplumun güçlerine ve geleneklerine karşı çetin bir mücadele, kanlı ve kansız, şiddete dayalı ve barışçıl, askeri ve ekonomik, eğitsel ve idari yöntemlere dayalı bir mücadeledir.”*

Sosyalizmin inşasının görevleri açısından, proletarya diktatörlüğü üç temel yana sahiptir. O, birincisi, sömürücülerin baskı altına alınması, ülke savunması ve diğer ülkelerin proleterleriyle bağların pekiştirilmesi amacıyla; ikincisi, emekçi ve sömürülen kitlelerin burjuvaziden nihai kopuşu, proletaryanın bu kitlelerle ittifakının pekiştirilmesi ve bu kitlelerin sosyalist inşaya çekilmesi amacıyla; üçüncüsü, yeni sosyalist toplumun inşası amacıyla iktidarın proletarya tarafından kullanılmasıdır.

Politik üstyapı olarak proletarya diktatörlüğü, kapitalizmden sosyalizme geçişten sonraki toplumun olgunlaşan iktisadi gereksinimlerinden doğar. Ama bir kez dünyaya geldikten sonra, proletarya diktatörlüğü, sosyalist iktisadın inşasının bir aygıtı olarak, bizzat zorlu bir güç haline gelir. Kendisini biçimlendirmesi ve pekiştirmesi için, sosyalist temeline yardım eder, eski, kapitalist temelin ortadan kaldırılmasını ve sosyalist iktisat biçimlerinin kapitalist iktisat biçimleri üzerindeki zaferini güvence altına alır.

Sosyalist iktisat biçimleri, kendiliğindenci bir şekilde ve kendi kendine oluşamaz ve gelişemezler. Bunlar, proleter devletin planlı çalışması ve emekçi kitlelerin yarıncı faaliyeti sonucu oluşur ve gelişirler.

Proleter devlet, üretim ilişkilerinin üretici güçlerle

---

* V.İ. Lenin, “Sol-Radikalizm, Komünizmin Çocukluk Hastalığı”; bkz. V.İ. Lenin, Eserler, 4. baskı, C. XXXI, s.27 Rusça.

mutlak uyum içinde olması nesnel ekonomik yasasına ve yeni ekonomik koşullar temelinde ortaya çıkan yeni ekonomik yasalara dayandığından ötürü, yeni temel yaratma görevini yerine getirebilir. Proletarya diktatörlüğü, emeğin toplumsal örgütlenmesinin kapitalizmle karşılaştırıldığında daha yüksek, tipinin oluşturulmasını güvence altına alır. Sosyalist toplum düzeninin gücünün ve kapitalist toplum üzerindeki zaferinin ana kaynağı burada yatmaktadır.

Proleter devletin çeşitli biçimleri olabilir. “Kapitalizmden komünizme geçiş, elbette muazzam miktarda ve çeşitlilikte biçimler ortaya koymalıdır, ama esas olan mutlaka *bir şey* olacaktır: *Proletarya diktatörlüğü.*”^{*} Marksizm-Leninizmin bu temel tezi, gerek proletarya diktatörlüğünün Lenin tarafından keşfedilen biçiminin—sovyet iktidarının—pekiştiği SSCB’nin tarihsel deneyimleri tarafından, gerekse de daha sonra, proletarya diktatörlüğünün halk demokrasisi biçiminde varlığını sürdürdüğü ülkelerin tarihsel deneyimi tarafından tümüyle kanıtlandı.

Proletarya diktatörlüğünün hüküm sürdüğü tüm ülkelerde sosyalist iktisadın tüm planlı inşasının yönetimi, komünist (işçi) partilerinin görevidir. Marksizm-Leninizm teorisi ve toplumun ekonomik gelişme yasalarının bilgisiyile donanmış bu partiler, sosyalist inşanın görevlerinin üstesinden gelebilmeleri için halk kitlelerini örgütlüyor ve onlara önderlik ediyorlar.

Sosyalist ulusallaştırma

Kapitalizmin gelişmesi makineli büyük sanayinin, makineleştirilmiş ulaşımın, bankaların vs. sosyalist

---

^{*} V.İ. Lenin, “Devlet ve Devrim,” bkz. V.İ. Lenin, Eserler, 4. baskı, C. XXV, s.385, Rusça

toplumsallaştırılmasını zorunlu ve olanaklı kıldı, Proleter devlet, bundan dolayı geçiş döneminin daha henüz başlangıcında kapitalist büyük üretimin ulusallaştırılmasını gerçekleştirir ve böylelikle kapitalistlerin elinden iktisattaki egemen konumlarını alır.

Sosyalist ulusallaştırma, sömürücü sınıfların mülkiyetine proleter iktidar tarafından devrimci bir şekilde elkonulması ve onun devlet, sosyalist mülkiyete—halk mülkiyetine—dönüştürülmesidir. Sosyalist ulusallaştırma, kapitalizmin temel çelişkisinin—üretimin toplumsal karakteri ile mülk edinmenin özel kapitalist biçimi arasındaki çelişkinin—ortadan kaldırılmasına yol açar.

Büyük sanayinin, iktisadın önder dalının ulusallaştırılması, sosyalist inşa açısından tayin edici önemdedir. Bununla birlikte bankaların, demiryollarının, ticari filonun, posta ve telefonun; iç ticaretteki büyük işletmelerin ve dış ticaretin ulusallaştırılması gerçekleşir. Burjuvazi, bankaların ulusallaştırılması ile ekonomik egemenliğinin en önemli araçlarından birisini yitirir ve proleter devlet, devrimci dönüşümden sonra sosyalizmin inşası için kullanılacak olan merkezi ve dal budak salmış bir iktisadi aygıt kazanır. Dış ticaretin ulusallaştırılması, sosyalizmi inşa eden ülkenin kapitalist dünyaya karşı ekonomik bağımsızlığını korumak için zorunlu bir koşuldur.

Sosyalist ulusallaştırma, birincisi, kapitalistlerin elinden üretim araçlarını alır ve böylelikle, burjuvazinin ülke içindeki ekonomik egemenliğini ortadan kaldırır. İkincisi; *iktisadın kumanda merkezlerini*, yani önde gelen iktisat dallarını emekçilerin eline vererek, proletarya diktatörlüğüne ekonomik temeli sağlar. Bu dallarda, sosyalist üretim ilişkilerinin temeli olarak üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet oluşturulur.

Serfliğin kalıntılarının, en uzun ömürlü toprak sahipliğinin ortadan kaldırılmasının zorunluluğundan hareketle,

proleter devlet, büyük toprak sahiplerinin topraklarına *el koymayı* ve tüm canlı ve cansız envanteriyle birlikte çiftlikleriyle el koymayı gerçekleştirir. El konulan toprağın en büyük bölümü, emekçi köylülere devredilir. Daha küçük bölümde büyük devlet tarım işletmeleri kurulur.

Toprağın ulusallaştırılması, yani toprak üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılması ve toprağın proleter devletin mülkiyetine geçirilmesi, sosyalist devrimin en önemli önlemlerinden birisidir. Proleter devlet iktidarı, *tüm* toprağın ulusallaştırılmasının hangi yöntemlerle ve hangi zaman dilimi içinde yapılacağını kararlaştırır. Toprak üzerindeki özel mülkiyet geleneğinin köylüler arasında Batı'ya göre daha zayıf olduğu Rusya'da, Sovyet İktidarı, köylü kitlelerinin talepleri doğrultusunda, henüz devrimin başlangıcında tüm toprağın ulusallaştırılmasını gerçekleştirdi. Böylelikle mutlak toprak rantı ortadan kalktı. Sovyet köylülüğü proleter devrim yoluyla, tarihte ilk kez karşılıksız kullanım için toprak elde etti. Toprak üzerindeki köylü mülkiyetinin uzun zamandan beri var olduğu ve bundan dolayı da toprak üzerindeki özel mülkiyet geleneğinin köylüler arasında daha güçlü olduğu ülkelerde, işçi sınıfı iktidarı ele geçirdiğinde, devrimin başlangıcında tüm toprağı ulusallaştırmaz. Bu ülkelerde yalnızca büyük toprak sahiplerinin el konulan toprağı ulusallaştırılır ve bundan bir devlet fonu oluşturulur. El konulan toprağın büyük bir bölümü köylülere özel mülkiyet olarak devredilir. Tüm toprağın ulusallaştırılması sorunu, pratik olarak tarımın sosyalist dönüşümü sürecinde çözülür.

Burjuvazinin devlet aygıtını parçalayan Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nde Sovyet İktidarı, daha ilk aylarda, tazminat ödemeksizin; toprak sahiplerinin ve büyük kapitalistlerin üretim araçlarını ve diğer zenginliklerini ulusallaştırdı.

26 Ekim (8 Kasım) 1917'de *Arazi ve Toprak Kararnamesi* yayımlandı. Toprak sahiplerinin, burjuvazinin, Çarlık ailesinin, kiliselerin ve

manastırların ellerinde bulunan toprağa el konuldu ve bunlar tazminatsız olarak mülksüzleştirildi. Toprak üzerindeki özel mülkiyet tümüyle ortadan kaldırıldı. Tüm toprak ve arazi, yeraltı zenginlikleri, ormanları ve suları ile birlikte devlet mülkiyeti (halk mülkiyeti) haline getirildi. Toprağın alımı ve satımı yasaklandı. Köylülük devrimden önce kullanımına sahip olduğu toprağa ek olarak 150 milyon desiyatin toprağı karşılıksız kullanım için elde etti ve toprak sahiplerine olan kira ödemelerinden ve toprak alım giderlerinden—hepsi yılda 700 milyon altın rublenin üzerinde—kurtarıldı. Toprağın ulusallaştırılması, toprak sahipleri sınıfının tasfiyesinin temeliydi. Bu, serfliğin kalıntılarının tümüyle sökülüp atılması anlamına geliyordu. Sosyalist devrim, bu şekilde, deyim yerindeyse, geçerken burjuva-demokratik devrimin görevlerini tamamladı. Halk mülkiyeti haline getirilen toprak yine de özel iktisatlar çerçevesinde kullanıldığından, toprağın ulusallaştırılması, henüz kırdı sosyalist üretim ilişkilerini oluşturmadı. Ancak toprağın ulusallaştırılması, sosyalist inşa açısından büyük öneme sahipti. Bu, proletarya diktatörlüğünün ekonomik temelini pekiştirdi ve emekçi köylülerin iktisadi durumunu düzeltti. Daha sonraki süreçte köylülüğün sosyalist gelişme yoluna geçişini kolaylaştırdı.

Kapitalist işletmelerin kapsamlı bir şekilde ulusallaştırılması ve bu işletmelerin faaliyetinin belirli bir düzenlenmesini güvence altına almak amacıyla bir geçiş önlemi olarak Sovyet İktidarı, *işçi denetimini*, yani bu işletmelerde çalışanlar tarafından üretimin, alış-verişin, Pazar faaliyetinin ve mali işlerin denetimini yerleştirdi. Aralık 1917'de *bankaların ulusallaştırılması* gerçekleştirildi. Sovyet İktidarı, Çarlık Hükümeti ve Geçici Hükümet'in gerek yabancı ve gerekse de yerli kapitalistlerden aldığı bütün borçları iptal etti. Dış ticaret, devlet tekeline alındı. Metallerin ithalatı ve ihracatı, özel etlerden alındı ve devlet organlarına devredildi. Sovyet İktidarı tarafından yerleştirilen *dış ticaret tekeli*, Sovyet ülkesini boyunduruk altına alıp sömürgeleştirmeye çalışan emperyalistlerin ekonomik saldırganlığından ülkeyi koruyan güvenilir bir setti. *Demiryolları, posta ve telefon, deniz gemi taşımacılığı, ve iç ticaret filosunun* büyük gemileri, halk mülkiyeti haline getirildi. Sovyet İktidarı, artan ölçülerde, tazminatsız el koyma yoluyla, *sanayi işletmelerinin ulusallaştırılmasını tamamladı*. Haziran 1918'de bütün sanayi dallarının büyük işletmelerinin ulusallaştırıldığı ilan edildi.

Büyük sanayinin, bankaların, taşımacılığın ve dış ticaretin ulusallaştırılması, Sovyet İktidarı'nın burjuvazinin ekonomik iktidarını yıktığı ve kumanda merkezlerini eline geçirdiği anlamına geliyordu.

Ulusallaştırılmış işletmelerde kapitalist üretim ilişkilerinin yerine sosyalist üretim ilişkileri geçti. Toplumsal mülkiyet haline gelen üretim araçları, sermaye olmaktan çıktı: İnsanın insan tarafından sömürülmesi ortadan kaldırıldı. Yeni sosyalist çalışma disiplini yerleşti. İşçiler, sosyalist yarışmayı örgütlenmeye başladılar. Tek kişinin yönetimini kitlelerin yaratıcı faaliyetiyle birleştiren üretim yönetiminin sosyalist ilkeleri yavaş yavaş gelişti.

Burjuvazinin direnişinin ve burjuva uzmanların zararlı çalışmalarının ve sabotajlarının üstesinden gelerek Sosyalist İktidar, tüm devlet çapında küçük-burjuva anarşisine karşı çetin mücadele içinde, üretim ve ürünlerin dağılımı üzerine hesap verme ve denetimi örgütlemeye başladı.

Geçiş dönemindeki iktisadi biçimler ve sınıflar. İşçi sınıfının köylülükle ittifakı

Büyük sanayinin, ulaşımın, bankaların vs. ulusallaştırılması temeli üzerinde sosyalist iktisadi biçimler oluşur. Üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyete dayanan sosyalist iktisadi biçimlerin yanısıra, geçiş döneminde varlıkları geçmişten kaynaklanan ve üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete dayanan iktisadi biçimler de henüz bulunmaktadır.

Lenin'in öğrettiği gibi, SSCB'de geçiş döneminde şu beş-iktisadi biçim vardı: 1-ataerkil köylü iktisadı, 2-küçük meta üretimi, 3-özel iktisadi kapitalizm, 4-devlet kapitalizmi ve 5-sosyalist sektör.

Kişisel emeğe dayanan *ataerkil köylü iktisadı*, küçük köylü ve neredeyse tümüyle doğal bir iktisattı, yani büyük bir bölümünü kendi kullanımı için olmak üzere ürün ürettiyordu.

Küçük meta üretimi, kişisel emeğe dayanan ve az çok sağlam bir şekilde pazara bağlı bir iktisattı. Bunun için esas

olarak, ağırlıklı olarak tahıl metası üreten orta köylü iktisatları ve ücretli işçi çalıştırmayan zanaatkar iktisatları giriyordu. Küçük meta üreticileri sektörü, geçiş dönemi süresince, uzun zaman kırdaki nüfusun çoğunluğunu kapsadı.

Özel iktisadi kapitalizm, sayıca en güçlü sömürücü sınıf olan Kulaklar ve bundan başka ulusallaştırılmamış kapitalist sanayi işletmelerinin—esas olarak küçük ve orta işletmelerin—sahipleri ve tüccarlar tarafından temsil ediliyordu. Kapitalist işletmelerde ücretli işçi çalıştırılıyor, işgücü meta olarak kalıyor, sömürü ilişkileri devam ediyor ve artı-değer yaratılıyordu.

Devlet kapitalizmi, esas olarak Sovyet İktidarı'nın yabancı kapitalistlere sağladığı imtiyazlar şahsında ve kapitalistlere kiralananan bazı devlet işletmeleri şahsında varlığını sürdürüyordu. Proletarya diktatörlüğü koşulları altındaki devlet kapitalizmi, burjuvazinin egemenliği altındaki devlet kapitalizminden öзде ayrılır, Proletarya diktatörlüğü altında devlet kapitalizmi, kendisine proleter iktidar tarafından dar sınırlar çekilmiş ye kendisinden küçük-burjuva anarşisine karşı mücadele ve sosyalist inşa doğrultusunda yararlanan bir ekonomik sektördür. Devlet kapitalizmi, SSCB'nin iktisadında son derece önemsiz bir rol oynadı.

Sosyalist sektör, birincisi Sovyet Devleti'nin elinde bulunan fabrikaları ve işletmeleri, ulaşımı, bankaları, Sovyet çiftliklerini (Sovhoz) ve diğer işletmeleri ve ikincisi, kooperatifleri—tüketici kooperatifleri, alış-veriş kooperatifleri, kredi kooperatifleri ve üretim kooperatifleri, bunlar arasında en yüksek biçim olarak Kolhozları (Kollektif çiftlik)—kapsar. Sosyalist sektörün temeli, makineli büyük sanayidir. Daha geçiş döneminin başlangıcında, diğer bütün sektörlerle karşılaştırıldığında, en yüksek iktisadi tipi oluşturan sosyalist sektör, ülkenin iktisadında önder rolü oynamaya başladı.

Sosyalist iktisadi sektörde işgücü, artık meta değildir. Emek, ücretli emek karakterini yitirmiştir ve kendisi için emek,

toplum için emek durumuna gelmiştir. Artık artı-değer yoktur. Yavaş yavaş, önce tek tek dalların çerçevesi içinde ve daha sonra da tüm devlet sektörünün çerçevesi içinde ulusallaştırılan işletmelerin faaliyetlerinin planlanmasına başlandı. Üretim araçları üzerinde sosyalist mülkiyetin kurulması sonucu, devlet işletmelerinde üretilen ürünler, artık kapitalistlerin değil, tersine devletin, yani tüm emekçi halkın eline geçiyordu.

Beş iktisadi sektör, sosyalizmin kurulduğu her ülkede var olmak zorunda değildir. Lenin'in öğrettiği ve tarihin kanıtladığı gibi, her ülkede kapitalizmden sosyalizme geçiş aşamasında toplumsal iktisadın şu ana biçimleri bulunmaktadır: Sosyalizm, küçük meta üretimi ve kapitalizm. Toplumsal iktisadın bu biçimlerine şu sınıflar denk düşmektedir: İşçi sınıfı, küçük-burjuvazi (özellikle köylülük) ve burjuvazi. Proletarya diktatörlüğü iktisadının sınıf ilişkilerinin ve buna bağlı olarak iktisadi politikasının temellerinin de ana özellikleri, geçiş döneminde bütün ülkelerde ortaktır; bu, her ülkedeki kendine has özellikleri dışalamaz, aksine daha çok ön koşar.

Sınıfların durumu, geçiş döneminde, kapitalizmle karşılaştırıldığında, temelden farklıdır.

İşçi sınıfı, kapitalizmde baskı altında tutulan sınıftan çıkarak iktidarı elinde tutan ve tüm emekçilerle birlikte devlet tarafından toplumsallaştırılan üretim araçlarının sahibi olan egemen sınıf durumuna gelmiştir. İşçi sınıfının maddi durumu, kesintisiz olarak düzelmekte ve kültürel düzeyi yükselmektedir.

Köylülüğe, küçük ve orta köylü kitlelerine Sosyalist Devlet tarafından toprak temin edilmekte, bunlar toprak sahiplerinin boyunduruğundan kurtarılmakta, Kulaklara karşı korunmakta ve her açıdan iktisadi ve kültürel olarak desteklenmektedirler. Ekim Devrimi sonucunda Sovyet İktidarı'nın yardımı temelinde küçük ve orta köylüler, devrimden önce yalnızca 2,5 milyar pud tahıl üretirlerken, daha 1926/27'de 4 milyar pudun üzerinde tahıl ürettirler.

Köylü küçük meta üretimi, kaçınılmaz olarak kapitalist unsurlar üretir. Köylülük içinde bir sınıf ayrışması gerçekleşir. Yoksul ve büyük köylülük olarak ayrışır. Ancak, geçiş döneminde köylülüğün ayrışması süreci, kapitalizmde olduğundan başka bir karakter taşır. Kapitalist koşullar altında yoksul köylülüğün ve büyük köylülüğün sayısı artar, orta köylülük erir, kitle halinde çöküşe uğrar ve köy yoksullarıyla proletaryanın saflarını doldurur. SSCB’de geçiş döneminde köylülüğün geniş kitleleri sosyalizm yolunu kat etmeden önce orta köylülerin sayısı ve yüzde oranı, bir bölümünün orta köylü haline geldiği, köy yoksullarının azalması sonucu arttı. Aynı şekilde, Kulaklar da, kapitalizme göre, son derecede kısıtlı ölçüde gelişti; orta köylü, tarımın merkezi figürü durumuna geldi.

Ekim Devrimi’nden sonra, daha 1918 yılında, köylülük içinde orta köylüler ağırlıktaydı. Bu, köylülerin karşılıksız toprak ve toprak sahiplerinin hayvanlarının ve envanterinin bir bölümünü elde etmelerinin bir sonucuydu. 1918’de Kulakların kısmi mülksüzleştirilmesi gerçekleştirildi. Bunların elinden, küçük ve orta köylülerin elde ettiği 50 milyon hektar toprak alındı. 1928/29’da tüm köylü işletmelerinin %35’i yoksul köylülüğe, %60’ı ona köylülüğe ve %4-5’i Kulaklara düşüyordu.

Geçiş döneminde, Sovyet İktidarı, köylülere karşı politikasında Lenin’in direktifine göre kendisine yön verdi: Yoksul köylülüğe dayanarak orta köylülerle sağlam ittifak. Kulaklara karşı uzlaşmaz mücadele. Lenin, köylülüğe önderlik eden işçi sınıfının, sürekli olarak köylerdeki iki yönü ayırt etmesi gerektiğini öğretmektedir: emekçiler ve özel mülk sahipleri.

Orta köylü, özü itibariyle iki yönlüdür: emekçi olarak kendisini proletaryaya ve küçük mülk sahibi olarak burjuvaziye yakın hisseder. Hem burjuvazi ve hem de proletarya, orta köylü kitlesini kendi yanına çekmeye çalışır. Burada burjuvazi, özel mülk sahibi olarak köylülerin çıkarlarından yararlanmaya çalışırken; işçi sınıfı, emekçiler olarak köylülerin hayati

çıkarlarına seslenir. Geçiş döneminde, özellikle köylülük varlığını özel mülkiyet ve küçük meta üretimine dayandırdığı sürece, işçi sınıfıyla köylülük arasında, örneğin fiyatlar ve vergi miktarları sorunlarında olduğu gibi, bazı antagonist olmayan zıtlıklar olacaktır. Ama bunlar, temele ilişkin zıtlıklar değildir. Temel sorunlarda işçi sınıfıyla köylülüğün emekçi kitlelerinin çıkarları aynıdır, her iki sınıfın da sömürünün ortadan kaldırılmasından ve sosyalizmin zaferinden derin çıkarları vardır. İki dost sınıfın—işçi sınıfı ve köylülüğün—sağlam ittifakının temeli burada yatmaktadır.

İşçi sınıfıyla köylülüğün işçi sınıfı önderliğinde ittifakı ilkesi, sosyalist inşanın temelidir. “Devrimin tüm gidişatını belirleyen partinin”, denmektedir RKP(B)’nin XII. Parti Kongresi Kararı’nda, “en önemli *politik* görevi şudur: *işçi sınıfının köylülükle ittifakını en büyük dikkat ve özenle korumak ve geliştirmektir.*”*

İşçi sınıfının köylülükle sağlam ittifakı, kentle köy arasındaki, sanayi ile tarım arasındaki doğru ekonomik ilişkilerin sağlanması ve böylelikle tarımın kalkınması ve onun sosyalist dönüşümü için vazgeçilmez önkoşuldur. Yalnızca işçi sınıfının köylülükle ittifakı temelinde kapitalist iktisadi biçimlerin ortadan kaldırılması ve sosyalizmin zaferi mümkündür.

İşçi sınıfı ve köylülük geçiş döneminin ana sınıflarıdır.

Burjuvazi, iktidarının ve tayin edici üretim araçlarının kaybindan sonra, artık toplumun ana sınıfı değildir. Büyük kapitalistlerin ve şehir orta burjuvazisinin önemli bir bölümünün elinden geçiş döneminin başlangıcında üretim araçları alınmaktadır. Ancak bundan sonra, kent burjuvazisinin bir bölümü ve köy burjuvazisi, Kulaklık, varlığını sürdürür. Bir

---

* RKP(B) XII. Parti Kongresi Kararı; “Parti Kongreleri, Parti Konferansları ve MK Oturumlarının Kararlarında ve Gerekçeli Kararlarında SBKP”, Bölüm I, 7. baskı, s. 682-83, Rusça.

dizi yıl boyunca burjuvazi geçiş döneminde önemli bir gücü elinde bulundurur. Bu, küçük üretimin kaçınılmaz olarak ve kendiliğindenci bir şekilde kapitalist unsurlar üretmesi ve bütün iktisat dallarında kapitalist iktisadın yerine sosyalist iktisadı hemen geçirmenin mümkün olmadığıyla açıklanabilir. Burjuvazi, iktidarını yitirdikten sonra da, belli ölçüde mali ve maddi aracı ve eski uzmanlarının bir bölümüyle bağları elinde tutar. Uluslararası sermayenin yardımına dayanır.

Geçiş dönemi iktisadının temel çelişkisi, geleceğin kendisine ait olduğu, yeni oluşmakta olan, ancak ilk dönemlerde zayıf sosyalizmle geçmişini temsil eden, devrilmiş ancak henüz güçlü olan, kökleri küçük üretimde bulunan kapitalizm arasındaki çelişkidir. Geçiş döneminde iktisadi hayatın bütün alanlarında sosyalizm ile kapitalizm arasındaki mücadele “Kim—Kimi?” ilkesine göre gelişir. Bit yanda işçi sınıfıyla köylülüğün geniş kitleleri ve diğer yanda burjuvazi arasında antagonist, uzlaşmaz zıtlıklar vardır. Proleter devlet, geçiş döneminde kapitalist unsurları kısıtlama ve köşeye sıkıştırma politikası ve daha sonra da tümüyle tasfiye politikası izler. Proletaryanın ve emekçi kitlelerin sosyalist inşa geliştiği ölçüde direnişi artan burjuvaziye karşı sınıf mücadelesinin keskinleşmesi, geçiş dönemi açısından yasaya uygun bir olgudur.

Sosyalizmin ekonomik yasalarının oluşması

Sosyalist sektör iktisadın kumanda merkezlerini eline geçirdiğinden, SSCB’de kapitalist iktisadi biçimler ve onların gelişme yasaları, daha henüz geçiş döneminin başlangıcında iktisattaki egemen konumlarını yitirdiler. İktisadın gelişmesi, artık modern kapitalizmin ekonomik temel yasası tarafından

belirlenmiyordu. Anı-değer yasaının etki alanı, yalnızca kapitalist iktisadi biçimleri kapsıyor ve giderek daha fazla kısıtlanıyordu.

Yeni ekonomik koşullar temelinde yeni ve sosyalist üretim ilişkilerine özgü ekonomik yasalar oluştu ve etki alanlarını yavaş yavaş genişletti.

Sosyalist biçimlerin oluşması ve gelişmesiyle birlikte, üretimin yeni hedefini belirleyen sosyalizmin *temel ekonomik yasası* ortaya çıktı ve yavaş yavaş etkimeye başladı. Sosyalist sektörde artık kapitalist kâr için değil, aksine emekçilerin maddi ve kültürel gereksinmelerinin tatmini doğrultusunda, sosyalizmin inşası doğrultusunda üretim yapılmaktadır. Sosyalist üretim ilişkilerinin pekiştiği ve geliştiği ölçüde, sanayinin kesintisiz ve hızlı büyümesi ve artan ölçüde modern tekniğin çok yönlü kullanılması yoluyla bu hedefe ulaşmanın koşulları oluşturuldu.

Ülke iktisadında sosyalist sektörün yanısıra, küçük üreticiler sektörü ve kapitalist sektör mevcuttu: “Kim—Kimi?” sorusu, daha karara bağlanmamıştı. Bundan dolayı, sosyalizmin temel ekonomik yasaının etki alanı sınırlıydı. Bu yasa, sosyalist sektör içinde etkinlik gösteriyordu. Sosyalist sektör önder rolü oynadığından ve ülke iktisadı içindeki payını kesintisiz olarak büyüttüğünden, sosyalizmin temel yasası da tüm iktisadın gelişmesinde artan bir etki gösteriyordu.

Sovyet Devleti, sosyalist üretimi geliştirip, tüm iktisat dallarına modern tekniği yerleştirerek ve emekçilerin refah düzeyini geçiş döneminin zor koşulları altında mümkün olan ölçüde sistemli olarak yükselterek, iktisadi politikasında bu yasaya dayandı.

Sosyalist sektörün işletmelerini birleştiren toplumsal mülkiyet, bunun planlı gelişmesini zorunlu ve mümkün kılar. Sosyalist üretim ilişkileri temelinde, geçiş döneminde *iktisadın planlı (orantılı) gelişmesinin* ekonomik yasası oluşur ve yavaş yavaş etkimeye başlar. Bu yasa, sosyalizmin zaferi ve

toplumun büyüyen gereksinimlerinin giderilmesi açısından gerekli olduğu şekilde, iktisadın planlı yönetimini ve iktisat dalları arasında planlı bir şekilde orantıların oluşturulmasını gerektirir. Sosyalist sektör, iktisadın daha küçük bölümünü kapsadığından ve Sovyet İktidarı planlamanın üstesinden daha yeni gelmeye başladığından, başlangıçta bu yasanın etki alanı sınırlıydı. Sosyalist iktisadi biçimlerin geliştiği ölçüde, rekabet ve üretim anarşisi gücünü yitirdi ve iktisadın planlı gelişmesi yasanın etki alanı sürekli arttı.

Sosyalist sektörde işgücünün değeri yasanın etkisi sona erdi. Yeni üretim ilişkileri temelinde burada, her çalışanın harcadığı emeğe göre ücret elde etmesini öngören *yapılan işe göre dağılım* yasası oluştu ve etkisini gösterdi.

Bütün bunlar, *değer* yasasının işlevini temelden değiştirdi. Meta üretimi ve dolaşımı var olmaya devam ettiğinden, değer yasası da varlığını sürdürdü. Ancak en önemli üretim araçlarının toplumsallaştırılması yoluyla meta üretimi ve değer yasasının alanı daraldı, bunlar, kapitalizmde olduğundan temelden ayrı bir rol oynamaya başladılar.

Değer yasası, küçük meta üretiminde ve iktisadın kapitalist sektöründe belirli sınırlamalarla üretimin regülatörü olarak işlev gördü, ama devlet sektöründe, sosyalist sektörde değil.

Proleter iktidarı sürekli olarak giderek artan ölçüde, meta üretimi, değer yasası, ticaret ve para dolaşımı üzerinde egemenliğini ele geçirdi ve bunları, sosyalist iktisadi biçimlerin geliştirilmesi ve kapitalist unsurlara karşı mücadele için kullandı. Lenin'in geçiş dönemi koşulları altında ticaretin ve paranın yeni rolü üzerine yönergelerinden hareketle Stalin, şunları söyledi: "Söz konusu olan, kesinlikle ticaretin ve para sisteminin 'kapitalist ekonominin' yöntemleri olması değildir. Söz konusu olan, iktisadımızın sosyalist unsurlarının kapitalist unsurlara karşı mücadele içinde, burjuvazinin bu yöntemlerini ve silahlarını kendisine mal etmesi ve kapitalist unsurların

üstesinden gelebilmek amacıyla kullanması ve hem de kapitalizme karşı *başarıyla* kullanılması, iktisadımızın sosyalist temellerinin kurulması amacıyla *başarıyla* kullanılmasıdır. Yani söz konusu olan, burjuvazinin bu araçlarının işlevinin ve amacının bizim gelişmemizin diyalektiği sayesinde *ilkesel*, temel bir değişiklik geçirmesi ve hem de sosyalizmin yararına ve kapitalizmin zararına bir değişiklik geçirmesidir.*

Kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde iktisadi politikanın temelleri

Geçiş döneminin nesnel ekonomik koşullarının ve bu koşullar temelinde ortaya çıkan ekonomik yasaların doğru bir değerlendirmesi olmaksızın, sosyalizmin inşası mümkün değildir. Komünist Partisi, politikasının temelini Lenin'in sosyalizm inşası planını koydu, ekonomik yasalara dayandı ve sınıf güçleri arasındaki gerçek karşılıklı ilişkileri göz önünde bulundurdu.

Lenin'in *sosyalizmin tek ülkede zaferi öğretisi*, SSCB'de sosyalizmin kurulması açısından son derece büyük öneme sahip oldu. Bu öğreti, Parti'ye ve işçi sınıfına açık bir perspektif ve bilimsel sosyalizmin düşüncelerinin zaferine olan güvenci verdi.

Tek ülkede sosyalizmin zaferi sorununda iki yön birbirinden kesinlikle ayrı tutulmalıdır: iç ve uluslararası yön. Tek ülkede sosyalizmin zaferi sorununun iç yönü, ülke içindeki sınıf ilişkileri sorununu kapsar. Komünist Partisi, işçi sınıfının kendisiyle köylülük arasındaki zıtlıkları aşabileceği, onunla

---

* J.V. Stalin, "SBKP(B) XIV. Parti Kongresi'ne Sunulan MK Siyasi Faaliyet Raporuna Son Söz"; bkz. J.V. Stalin, Eserler, C.7, 8. 320/21, Almanca. [Türkçe baskı; Eserler, C.7, s. 295, İnter Yayınları.]

ittifakı pekiştirebileceği ve köylü kitleleri sosyalizmin inşasına çekebileceğinden yola çıktı. Köylülükle ittifak içinde bulunan işçi sınıfı, kesinlikle, kapitalizmi *politik* olarak parçaladıktan sonra, burjuvazinin üstesinden *ekonomik* olarak da gelebilecek, sömürücü sınıfları tasfiye ve sosyalist toplumu inşa edebilecek durumdadır. *Tek* ülkede sosyalizmin {zaferi sorununun *uluslararası* yönü, proletarya diktatörlüğü ülkesiyle kapitalist ülkeler arasındaki karşılıklı ilişkiler sorununu kapsar. Birbirine zıt iki sistemin—sosyalist ve kapitalist sistem—yan yana var olması koşullarında, sosyalizm ülkesine karşı, ona düşman emperyalist güçler tarafından silahlı bir saldırı tehlikesi varlığını sürdürür. Bu çelişki, yalnızca proletarya diktatörlüğünün tek ülkesinin güçleriyle çözülemez. Bundan dolayı, ancak saldırgan emperyalist güçler tarafından müdahale ve kapitalizmin restorasyonu tehlikesi kaldırıldığında, sosyalizmin zaferi nihai olarak görülebilir.

SSCB'deki başarılı sosyalist inşanın vazgeçilmez bir önkoşulu, işçi sınıfını zayıflatmak için, ona sosyalizmin *tek* ülkede kurulmasının mümkün olmadığı ve Rusya'nın teknik-ekonomik geriliğinden dolayı sosyalizm için “yeteri kadar olgun” olmadığı teorisini vaaz eden kapitalizmin Troçkist ve Buharinci restoratörlerinin ezilmesi idi.

Komünist Partisi, Lenin'in SSCB'de sosyalizmin nihai inşası için gerekli herşeyin yeterli ölçüde var olduğu ve Rusya'nın teknik-ekonomik geriliğinin proletarya diktatörlüğü koşulları altında tümüyle aşılabileceği tezlerinden yola çıktı. Tarihsel deneyimler, Lenin'in tezlerinin doğruluğunu tümüyle kanıtladı.

Lenin'in SSCB'de sosyalizmin inşası planı, sosyalizmin maddi temeli ve kooperatiflerde birleştirilerek küçük köylü iktisatlarından yavaş yavaş büyük üretime geçmenin zorunlu koşulu olarak, güçlü bir sosyalist sanayi yaratma düşüncesini içeriyordu. Leninist sosyalist inşa programı çerçevesinde 1920'de kabul edilen Rusya'nın Elektrifikasyonu Devlet

Planı'na—*GOELRO Planı*—birinci dereceden önem düştü. Bu, insanlığın tarihinde, 10-15 yıllık süre içinde sosyalizmin ekonomik-teknik temelini oluşturmayı hesaba katan iktisadi geliştirme perspektifinin ilk planıdır.

“Sosyalizmin kapitalizmin üzerindeki zaferi ve sosyalizmin pekiştirilmesi, proleter devlet iktidarının sömürücülerin her türlü direncini kesinlikle kırmasında ve kendisine tam istikrar ve tam bağımlılık sağladıktan sonra tüm sanayiye kollektif büyük işletme ve tekniğin en modern kazanımları temelinde (tüm iktisadın elektrifikasyonu) yeniden örgütlendiğinde, güvence altına alınmış sayılabilir. Yalnızca bu, kentte, geri kalmış dağınık kır nüfusuna, radikal teknik ve toplumsal yardım verme olanağı sağlar ve bu yardım aracılığıyla ziraatın ve tarımsal emeğin üretkenliğinin muazzam bir şekilde artırılması için maddi temel oluşturabilir ve bu şekilde küçük çiftçilerin, örneğin gücü aracılığıyla, kendi yararına, tarımda kollektif, makinelerle çalışan büyük işletmeye geçmeleri sağlanabilir.”*

Leninist sosyalizmin inşası planının gerçekleştirilmesinin en önemli koşulu, devle sanayisiyle köylü işletmeleri arasındaki ekonomik bağların çok yönlü geliştirilmesidir. Köylüler açısından alım ve satım yoluyla değişimin kentle olan ekonomik bağın hayati biçimi olması, küçük köylü işletmelerinin karakterinin bir sonucudur. Kent sanayisiyle küçük köylü işletmeleri arasında ticaret yoluyla birleşme, geçiş döneminde ekonomik bir zorunluluk oluşturur.

Bundan ötürü, geçiş döneminde köylü iktisadının varlığı sosyalizmin inşasında pazarı ve para iktisadını kullanma zorunluluğunu şart koşar.

Sovyet İktidarı, daha 1918 İlkbaharı'nda köyle meta değişimini, alım ve satım yoluna sokmaya başladı. Buna bir

---

* V.İ. Lenin, “Tarım Sorunu Üzerine Tezlerin İlk Taslağı”; bkz. V.İ. Lenin, Eserler. 4. baskı, C. XXXI. s. 138, Rusça.

para reformuyla başladı. Yabancı müdahale ve maddi yedeklerin son derece sınırlı olması nedeniyle, tüm iktisadın cephenin hizmetine koşulması gerekiyordu, Müdahale, Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkımı daha da güçlendirdi. Sovyet İktidarı'nın elinde giderek seyrekleşen tarım ürünlerine karşı değişimde bulunacağı sanayi malı yoktu. Ordu ve kent için gerekli tarımsal ürünleri alım ve satım yöntemiyle elde etmek mümkün değildi. Bunlar, pazarın dıştalanması koşullarında teslim etme *teslim etme yükümlülüğü* yoluyla, yani fazlalık besin maddelerinin köylülerden devlet eliyle alınması yoluyla sağlanmak zorundaydı. Yani, nesnel koşullar Sovyet İktidarını "savaş komünizmi" adı verilen politikayı izlemek zorunda bıraktı.

Teslim etme yükümlülüğünün zorunluluğu, aşırı sıkıntıya yol açtı: Ordunun ekmeğe gereksinimi vardı ve işçi kitlelerinin açlık nedeniyle ölümden korunmaları gerekiyordu. Devletin elinde mal rezervi olmadığından, spekülörlerin ellerine düşmemesi için en önemli ürünlerle ticaret yasaklandı. Tüketim malları, şehirlerde çok küçük miktarlar halinde karneye bağlandı. Dağıtımda sınıf ilkesine bağlı kalındı; bunun dışında işin ağırlığı ve işletmenin önemine bağlı kalındı. Genel çalışma yükümlülüğü yerleştirildi. Burjuvazi, topluma yararlı, zorunlu çalışmaya çekildi. Savaş koşulları, Sovyet İktidarı'nın yalnızca büyük ve orta sanayi işletmelerini değil, aynı zamanda küçük işletmelerin önemli bir bölümüne de el koymasını gerektiriyordu. Sanayideki sınırlı amaçlar dolayısıyla cepheye hizmet görevlerine tabi olan, sıkı merkezi aynı tedarik sistemi yerleştirildi. İşletmelere ürünler teslim edildi ve işletmeler üretimlerini talimatlar temelinde, ödeme olmaksızın verdiler. İşletmelerin hiçbir iktisadi bağımsızlığı yoktu. Emperyalist savaş ve iç savaş dolayısıyla, SSCB iktisadi en derin şekilde tahrip olmuştu. 1920 yılında büyük sanayideki üretim, 1913 yılına göre, hemen hemen yedide birine indi ve tarım üretimi yaklaşık yarıya düştü. Devlet giderlerinin karşılanması amacıyla, kısa zamanda değerini yitiren yığınla para tedavüle çıkarıldı.

İşletmelerdeki işçiler ve cephedeki Kızıl Ordu savaşçıları, kahramanca mücadeleye ettiler. Bu dönemde *Komünist Subotnikler* gibi yarışma biçimleri büyük önem kazandı. İşçi sınıfı, üretimin yönetilmesinde deneyim topladı.

Yabancı müdahale ve iç savaş koşulları altında işçi sınıfı ve köylülük arasındaki askeri-politik ittifak oluştu ve pekişti. Bu ittifak, yabancı

müdahalecileri ve Beyaz Muhafızları püskürtmek ve yurdu, işçi ve köylü devletini korumak amacıyla, işçilerin ve köylülerin güçlerini birleştirme amacına hizmet etti. Sovyet İktidarı, köylülüğe toprak verdi ve onları toprak sahiplerinden ve Kulaklardan korudu; köylülük, teslim etme yükümlülüğüne uygun olarak işçi sınıfına besin maddeleri verdi—bu, “savaş komünizmi”nde işçilerle köylüler arasındaki askeri-politik ittifakın temeliydi.

“Savaş komünizmi”, belirli tarihsel koşullarda, iç savaş ve İktisadi çöküş koşullarında bir zorunluluktu. Ancak teslim etme yükümlülüğü ve ticaret yasağı gerektiren “savaş komünizmi”, köylülerin besin maddeleri üretmedeki maddi ilgilerini ellerinden aldı; bu, kentle kır arasındaki ekonomik ittifakla uyumsuz. Eğer bir müdahale olmamışsa ve iktisat uzun süren bir savaş dolayısıyla çöküşe uğramamışsa, proleter devlet, “savaş komünizmi” olmaksızın da yapabilir. Bunu halk demokrasisi ülkelerinin deneyimi de kanıtlamıştır.

Sovyet İktidarı, 1921 İlkbaharı’nda yabancı müdahalenin ve iç savaşın bitiminden sonra, “savaş komünizmi” politikasından ayırmak için öyle adlandırılan Yeni Ekonomik Politika’ya (kısaca NEP) geçti. Yeni Ekonomik Politika’nın ana ilkeleri, daha 1918 İlkbaharı’nda Lenin tarafından hazırlanmıştı. Ama müdahale, bunun gerçekleşmesini önledi. Sovyet İktidarı, ancak üç yıl sonra bu politikayı yeniden ilan etme ve tutarlı Olarak pratiğe uygulama olanağı buldu.

Sovyet İktidarı tarafından geçiş döneminde uygulanan *Yeni Ekonomik Politika*, sosyalizmin inşasına yönelik olan ve pazarı, ticareti ve para dolaşımını kullanan bir İktisadi politikaydı. Bu politikanın özünü, köylü kitlelerini sosyalist inşaya çekmek için vazgeçilmez olan işçi sınıfıyla köylülük arasındaki *ekonomik* ittifak oluşturmaktadır.

1922 yılının başlangıcında NEP’in görevlerine ilişkin olarak Lenin, şunları söyledi: “Söz konusu olan, köylü kitleleriyle, sıradan emekçi köylülükle sıkı sıkıya birleşmek ve hem de bizim hayal ettiğimizle karşılaştırılmayacak denli, sonsuz bir şekilde yavaş, ama buna karşın tüm kitlenin

gerçekten bizimle ilerleyebileceği bir şekilde ileriye doğru hareket etmeye başlamaktır. Daha sonra, zamanı geldiğinde de, bu hareketin şu anda hayal bile edemeyeceğimiz hızlanması başlayacaktır.”*

NEP’e geçişte en acil görev, iktisadın yeniden kurulmasıydı. Kent nüfusuna besin maddesi ve sanayiye hammadde temin edebilmek için, emekçi köylülerin tarımsal üretimin hızlı bir şekilde artışına iktisadi olarak ilgi duymalarıyla başlamak gerekiyordu. Yani söz konusu olan, devlet sanayiini ilerletmek, onu tarımla sıkı sıkıya birleştirmek ve bu arada özel sermayeyi köşeye sıkıştırmaktır. Yeteri kadar araç biriktirildikten sonraki ilk görev, tarımı sosyalist temelde yeniden örgütleyecek ve kapitalist unsurları nihai olarak tasfiye etmek amacıyla onlara karşı tayin edici saldırıyı gerçekleştirebilecek durumda olan güçlü bir sosyalist sanayi yaratmaktır.

Yeni Ekonomik Politika, kumanda merkezlerinin proleter devletin elinde bulunması koşuluyla, kapitalizme belirli sınırlar içinde izin verme amacı güdüyordu; bu, sosyalist unsurların kapitalist unsurlara karşı mücadelesini, sosyalist unsurların bu mücadelede zaferini, sömürücü sınıfların tasfiyesini ve sosyalizmin ekonomik temelini oluşturulmasını hedefliyordu.

Ticaret, NEP’in başlangıcında iktisadi inşanın tüm zincirini peşi sıra çekebilmek için kavranılması gereken tayin edici halkaydı. Savaşın sona ermesi, teslim etme yükümlülüğünün yerine *aynı vergiyi* geçirmeye izin verdi. Miktarı daha henüz ilkbahar ekimi öncesinde saptanan aynı vergi, teslim etme ölçeklerinden daha düşüktü ve köylülere pazarda özgür satım ve sanayi malları ile değişim için tahıl ve diğer ürün fazlalığı bırakıyordu. Lenin, bu şekilde ticaret

---

* V.İ. Lenin, “RKP(B) XI. Kongresi’ne Sunulan RKP(B) Merkez Komitesi Politik Raporu”; bkz. V.İ. Lenin, Eserler, 4. baskı, C. XXXIII, s. 243, Rusça.

yapmayı öğrenmenin sosyalist sanayinin köylülüğün gereksinimini tatmin etmesinin zorlayıcı zorunluluğunu vurguladı.

Kentle köy arasındaki meta dolaşımının zorunluluğu, sanayideki meta ilişkilerinin gelişmesini de etkiledi ve kırdaki para iktisadının pekişmesini teşvik etti. Yeni Ekonomik Politika'ya geçişle birlikte sanayiye aynı teminatın yerine alım ve satım sistemi geçirildi. Devlet işletmeleri iktisadi muhasebe işlemine göre ayarlandı ve belirli bir verimlilik elde ederek, artan ölçüde giderleri karşılama ilkesine göre çalışmaya başladılar. Karne usulünün yerine geliştirilmiş bir ticaret geçirildi. 1924 yılında ülkeye istikrarlı bir para sistemi sağlayan para reformu yapıldı.

Sovyet İktidarı, iktisadın planlı gelişmesi yasasına dayanarak, değer yasasının etki alanını yavaş yavaş kısıtladı ve adım adım devlet sanayiinin planlamasına geçti. Sovyet İktidarı, üretim görevlerini işletmelere göre düzenleyerek, devlet sektörü içinde doğrudan planlamayı uyguladı. Devlet işletmeleri tarafından üretilen mallar için sabit fiyatlar saptadı. Köylü iktisadi açısından böylesi bir planlama mümkün değildi. Devlet, köylü iktisadi üzerinde dolaylı ekonomik düzenlemeler yoluyla, ticaret, teminat, tarımsal ürünlerin sağlanması, fiyatlar, kredi ve maliye yardımıyla etkide bulundu. Bu ekonomik unsurlar, Sovyet İktidarı tarafından köylü iktisadi ile ittifakı pekiştirmek ve sosyalist sektörün önder rolünü güçlendirmek için kullanıldı. Değer yasasının özel pazardaki etkisi, fiyatların kendiliğinden oluşmasında, rekabetin varlığını sürdürmesinde, spekülasyon yapılmasında ve kapitalist unsurların emekçilerin sırtından zenginleşmesinde ifadesini buldu. Sovyet İktidarı, giderek daha büyük miktarda malı elinde yoğunlaştırdığı ve tarımsal ürünlerin teminini geliştirdiği ölçüde, kapitalist unsurlara karşı çetin mücadele içinde tahıl ve diğer önemli malların fiyatını esas olarak belirlemeye ve bu şekilde serbest pazar fiyatı oyununu sınırlandırmaya başladı. Devletin özel

pazar karşısındaki düzenleyici rolü, artan ölçüde güçlendi.

RKP(B)'nin XI. Tüm-Rusya Konferansı, şu görevi koydu: “Pazarın var olmasından hareketle ve onun yasalarını hesaba katarak, sistemli, esaslı düşünülmüş ve pazar sürecinin tam olarak hesaba katılmasına dayanan ekonomik önlemlere hükmetmek ve pazarın ve para dolaşımının düzenlenmesini ele almak.”* Komünist Partisi ve Sosyalist Devlet, bu görevin üstesinden başarıyla geldiler.

Sosyalist sanayinin, maliye ve kredi sisteminin, devlet ticaretinin ve kooperatiflerin kullanılması yoluyla, Sovyet İktidarı, amansız sınıf mücadelesi içinde kapitalist unsurların—sanayiciler, Kulaklar ve tüccarların—kısıtlanması ve köşeye sıkıştırılması politikasını tutarlı olarak yürüttü. Kapitalistlerin vergilendirilmesi artırıldı; üretim araçları ve ücretli emeği sömürme olanakları giderek kısıtlandı. Böylelikle, artı-değer yasasının etki alanı daraldı. Kapitalist unsurlar, NEP'in ilk yıllarında belli sınırlar içinde canlanıp büyüdüyse de, iktisat üzerindeki etkileri bundan kısa bir zaman sonra tayin edici ölçüde azaldı.

Devlet sanayiinin kalkınmasının zorunlu bir ön koşulu, işçilerin sosyalist üretimin gelişmesine duydukları kişisel maddi ilginin kullanılmasıydı. Yapılan işe göre dağılım yasasından yola çıkarak Sosyalist Devlet, işçilerin ve görevlilerin ücretlerini giderek artan ölçüde her emekçi tarafından sarfedilen emeğin niteliği ve niceliğiyle uyum haline getirdi. Bu, emeğin üretkenliğinin sistemli bir şekilde artmasına yol açtı.

Geçiş döneminde, iktisat iki yönlü bir süreç geçirdi. Bir taraftan, belirli bir zamana kadar ve belli sınırlar içinde kendiliğinden bir şekilde kapitalist unsurlar gelişti. Diğer

---

* RKP(B) XI. Tüm-Rusya Konferansı Kararı; bkz “Parti Kongreleri, Parti Konferansları ve MK Oturumları Kararları ve Gerekçeli Kararlarında SBKP”, Bölüm I, 7 baskı, s 568, Rusça.

tarafтан, tüm iktisadın gelişme yönünü belirleyen sosyalist unsurların kesintisiz ve çok daha hızlı planlı büyümesi meydana geldi.

NEP'in ilk yıllarında, kapitalist sektörün sanayi üretimindeki payı, dörtte bir tutuyordu; ama bu 1929 yılında onda bire düştü. 1921/22 yıllarında perakende satış cirosunun dörtte üçü özel ticarete düşerken, daha 1926 yılında devlet ve kooperatif ticareti özel satıcıların başarıyla köşeye sıkıştırılmasından sonra, perakende satışta kesinlikle egemenliği elde etti.

Meta satışının artırılması ve ticaret aracılığıyla ittifakın pekiştirilmesi, iktisadın hızla yeniden kurulmasının ve sosyalist sanayinin kalkınmasının koşullarıydı. Sovyet İktidarı, sosyalist sanayinin üstünlüklerini kullandı ve bu şekilde büyük sanayinin 1926 yılında 1913'deki üretim düzeyine ulaşmasını sağladı. Sovyet İktidarının emekçi köylülere verdiği çok yönlü yardım sonucu, toplam tarım üretimi 1926 yılında 1913 düzeyini aştı.

Sanayinin ve tarımın yeniden kurulmasıyla birlikte, tüm iktisadın sosyalist tarzda yeniden kurulmasına geçiş başladı. Sanayi ve tarımın geliştiği ölçüde, emekçilerin maddi ve kültürel düzeyi de yükseldi.

Kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi süreci içinde Sovyet halkı, Komünist Partisi önderli~inde düzenli sırayla aşağıdaki görevlerin üstesinden geldi: Sosyalist ulusallaştırma yolunda iktisadın kumanda merkezlerinin zaptedilmesi; sosyalist sanayiyle köylü iktisadı arasındaki ticari ittifakın kurulması ve köy için tüketim maddelerinin sağlanması; ülkenin sosyalist sanayileştirilmesi ve köylülüğe modern makine tekniğinin sağlanması yoluyla köyle üretim ittifakının kurulması; tarımın kollektifleştirilmesi ve kırdaki sosyalizmin ekonomik temelini oluşturulması.

Sanayide sosyalist üretim ilişkilerinin pekiştirilmesiyle birlikte, tüm ülkenin sosyalist sanayileştirilmesi için büyük olanaklar açıldı. Sosyalist sanayi, tarıma modern bir teknik temel sağladığından, köylü iktisatlarının sosyalist toplumsallaştırılmasının maddi temellerini de yarattı. Ülkenin

sanayileştirilmesinin ve tarımın kollektifleştirilmesinin nesnel zorunluluğu, üretim ilişkilerinin üretici güçlerin karakteriyle mutlak uyumu yarasından ve sosyalizmin ekonomik temel yarasından doğmaktadır. Bu yasalar, tüm iktisatta, yani yalnızca sanayide değil, aynı zamanda tarımda da sosyalist üretim ilişkilerinin kurulmasını talep etmektedirler. Üretici güçler, yalnızca bu koşullar altında tümüyle gelişebilir. Ülkenin sosyalist sanayileşmesi ve tarımın kollektifleştirilmesi, tüm iktisatta sosyalizmin zaferini, üretimin ve halkın refahının sistemli olarak artırılmasını güvence altına alır.

Yeni Ekonomik Politika, Stalin'in çalışmaları ve Komünist Partisi'nin kararlarıyla daha da geliştirilen SSCB'deki Leninist sosyalist iktisat inşası planının somut bir ifadesiydi. SSCB'de uygulanan Yeni Ekonomik Politika'nın temel ilkeleri, sosyalizmi inşa eden her ülke için bir eylem kılavuzudur. Ancak şu ya da bu ülkedeki iktisadi inşanın somut biçimleri, gelişmesi içindeki özelliklerine ve sosyalist devrimin yapıldığı koşullara uymalıdır. Lenin, şuna dikkati çekti: "Marx, devrimin biçimleri, yöntemleri, gidişatı açısından kendisinin—ve sosyalist devriminin gelecekteki önderlerinin—ellerini bağlamadı; çünkü, o daha sonra ne tür sayısız problemin çıkacağını, tüm durumun alt-üst olma süreci içerisinde tüm durumun nasıl değişeceğini, alt-üst olma süreci içerisinde bunun ne denli sık ve ne denli güçlü değişeceğini çok iyi biliyordu."* Halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizm, o zamanlar tek ülke olarak sosyalizmi kuran SSCB'den olduğundan daha uygun koşullarda inşa ediliyor. Sosyalizme giden yolu açan ilk ülke olma görevi, Sovyetler Birliği'ne düştü. Bugün halk demokrasisi ülkelerinden herbirisi, Sovyetler Birliği'nin önderlik ettiği tüm sosyalist kampın muazzam yardımına dayanmakta ve SSCB'de sosyalizmin inşasında toplanan deneylerden yararlanma olanağına

---

* V.I. Lenin, "Ayni Vergi Üzerine", bkz. V. I. Lenin, Eserler, 4. baskı, C.XXXII, s. 316, Rusça.

sahiptirler.

Kısa Özet

1— *Büyük Sosyalist Ekim Devrimi, insanlığın tarihinde ilk kez sosyalizme giden yolu açtı. Proleter devrimin tarihsel zorunluluğu, üretim ilişkilerinin üretici güçlerin karakteriyle mutlak uyumu yasasından doğmaktadır. Kapitalist toplumun sosyalist topluma devrimci dönüşümü, bir geçiş dönemini gerektirir. Geçiş dönemindeki devlet, ya Sovyet İktidarı, ya da halk demokrasisi biçimindeki proletarya diktatörlüğüdür. Daha önce sömürücü sınıfların elinde bulunan en önemli üretim araçlarının sosyalist ulusallaştırılması, iktisatta, halk iktisadının kumanda merkezlerini kapsayan sosyalist sektörün yaratılmasına yol açar.*

2— *Geçiş dönemindeki toplumsal iktisadın ana biçimleri şunlardır: Sosyalizm, küçük meta üretimi ve kapitalizm. Bunlara denk düşen sınıflar şunlardır: İşçi sınıfı, köylülük ve burjuvazi. Proletarya diktatörlüğünün en yüksek ilkesi, işçi sınıfı önderliğinde sömürücü sınıflara karşı yönelen işçi sınıfıyla köylülüğün ittifakıdır. Geçiş döneminin temel çelişkisi, gelişen sosyalizmle can çekişmekte olan kapitalizm arasındaki çelişkidir. Kapitalist unsurların kısıtlanması, köşeye sıkıştırılması ve bunu izleyen tasfiyesi, amansız sınıf mücadelesi içinde gerçekleşir.*

3— *Proletarya diktatörlüğünün geçiş dönemindeki iktisadi politikası, sosyalist unsurların kapitalist unsurlar üzerindeki zaferine ve meta üretiminden ve pazardan yararlanarak sosyalist iktisadın inşasına yöneliktir. Bu politika, sosyalist sanayinin köylü iktisadıyla ekonomik birleşmesini, ülkenin sosyalist sanayileştirilmesini ve tarımın kollektifleştirilmesini güvence altına alır.*

4— Geçiş döneminde sömürü ilişkilerini dile getiren kapitalizmin ekonomik yasaları, sosyalizmin geliştiği ve pekiştiği, kapitalist unsurların üstesinden gelindiği ölçüde, sahneyi terkederler. Değer yasası, ticaret, para ve kredi, artan ölçüde—proleter iktidar tarafından kapitalizmin üstesinden gelinmesi amacıyla sosyalizmin yararına kullanılır. Proleter Devletin dayandığı sosyalizmin ekonomik yasaları ortaya çıkar ve etki alanlarını yavaş yavaş genişletirler.

Bölüm XXIII. SOSYALİST SANAYİLEŞME

Sosyalizmin maddi temeli olarak büyük sanayi. Sosyalist sanayileşmenin özü

Sosyalizm, yalnızca makinesel büyük üretim temelinde kurulabilir. Yalnızca hem şehirdeki ve hem de kırdaki makinesel büyük üretim, yeni toplum düzeninin zaferi için gerekli olan iş üretkenliğinin hızlı büyümesini güvence altına alabilir.

Lenin, şöyle yazıyordu: “Sosyalizmin tek maddi temeli yalnızca tarımı da yeniden örgütleyebilecek durumda olan makinesel büyük üretim olabilir.”*

Kapitalizm, büyük sanayiye geliştirdi ve böylelikle proleter devrimin ve sosyalizmin inşasının gerekli maddi temellerini oluşturdu. Ancak kapitalizm, kendi içinde bulunan çelişkilerden dolayı, iktisadın bütün dallarını makinesel büyük üretim temelinde dönüştürebilecek durumda değildi. Modern büyük sanayi, ağırlıklı olarak, tayin edici kapitalist ülkelerde gelişmiştir. Ülkelerin büyük çoğunluğu ve özellikle de sömürge ve bağımlı ülkeler, yeterli ölçüde gelişmiş büyük sanayiye sahip değillerdi. İngiltere dışında tüm ülkelerde, temelini el emeğine ve ilkel bir tekniğe dayanan, bireysel özel küçük iktisadın oluşturduğu sayıca güçlü bir köylü sınıfı vardır. Bundan dolayı, tüm üretim dallarının modern teknik temelinde

---

* *V.İ. Lenin*, “Komünist Enternasyonal’in III. Kongresi’nde RKP’nin Taktiği Üzerine Konuşmaya İlişkin Tezler”, bkz *V.İ. Lenin Eserler*, C. XXXII, s 434, Rusça.

yeniden kurulması olmaksızın, sosyalizmin tüm halk iktisadındaki zaferini güvence altına almak olanaksızdır.

Büyük sanayideki tayin edici yeri, üretim araçları üreten dallar —metal, kömür, petrol, makineler, donanımlar, inşaat malzemeleri vs.— yani *ağır sanayi* alır. Bundan dolayı, sosyalist sanayileşme, herşeyden önce çekirdek parçasıyla, yani makina sanayiiyle birlikte ağır sanayinin geliştirilmesi demektir. “Sanayileşmenin ağırlık noktasını, onun temelini, ağır sanayinin (yakacaklar, metal ve benzerleri) gelişmesi, son tahlilde üretim araçları üretiminin gelişmesi, kendi makine sanayininin gelişmesi oluşturur.”* Makine sanayii, ağır sanayinin dalları arasında özel bir yer almaktadır. Gelişmiş bir makine sanayii, bütün iktisat dallarının modern teknikle —makineler, işletme makineleri, aygıtlar, çeşitli aygıtlardan oluşan tertibatlar ve aletler— yeniden donatılmanın kaynağıdır.

Sosyalizmin inşası, sanayinin sosyalist biçimlerinin küçük meta üretiminin iktisat biçimleri ve kapitalist iktisat biçimleri üzerinde artan üstünlüğünü güvenceye alan bir sanayileşme gerektirir. Sosyalist sanayileşme, sosyalist iktisadi biçimlerin gelişmesinin ve tüm kapitalist öğelerin tasfiyesinin temelini yaratır ve sosyalist iktisadi biçimlere, kapitalist iktisadi biçimlerin nihai olarak üstesinden gelmesi ve onları ortadan kaldırması için gereksinim duyduğu teknik üstünlüğü sağlar.

Ağır sanayinin gelişmesi, tarımın modern makinesel teknik temelinde sosyalist dönüşümünün anahtarıdır. Sosyalist sanayi, tarımı traktör, biçer-döver ve diğer tarımsal makinelerle besler ve böylelikle kırdaki kolektif iktisadi düzenin zaferi için gerekli olan yeni üretici güçlerin oluşmasının ve gelişmesinin temelini oluşturur.

---

* *J.V. Stalin*, “Sovyetler Birliği’nin Ekonomik Durumu ve Parti’nin Politikası”, bkz *J.V. Stalin*, Eserler. C. 8, s. 107, Almanca. [Türkçe baskı; Eserler, C. 8, s.111, İnter Yayınları]

Sosyalist sanayileşme, işçi sınıfının büyümesini, onun toplam nüfus içindeki yüzde payının artmasını, onun toplumdaki önder rolünün güçlenmesini ve işçi sınıfı diktatörlüğünün onun köylülükle ittifakının temelini pekişmesini sağlar.

Sanayileşme, bütün üretim dallarının canlanmasını ve sosyalist iktisadi biçimlerin zaferini güvence altına aldığından, emekçilerin refahının, halkın yaşama düzeyinin sürekli artmasının da sağlam temellerini oluşturur.

Sosyalist sanayileşme, kapitalist kuşatma koşulları altında *teknik-ekonomi bağımsızlığı* ve ülkenin savunma yeteneğini güvence altına alır. Ağır sanayinin gelişmesi, düşman emperyalist devletlerin saldırısına karşı ülke savunması için vazgeçilmez olan modern silahların üretimi için maddi temeli oluşturur.

Bundan dolayı *sosyalist sanayileşme*, büyük sanayinin ve öncelikle de tüm halk iktisadının modern makinesel teknik temelinde dönüştürülmesi, sosyalist iktisadi biçimlerin zaferini ve kapitalist dünya karşısında ülkenin teknik-ekonomik bağımsızlığını güvence altına alan ağır sanayinin geliştirilmesi demektir.

Ülkenin sosyalist sanayileşmesi, SSCB için yaşamsal bir zorunluluktur. Devrim öncesi Rusya gerçi belli bir büyük sanayiye sahipti; ancak ağırlıklı olarak bir tarım ülkesiydi. Sanayinin—özellikle ağır sanayinin—gelişmesi açısından en önemli kapitalist ülkelerin oldukça gerisinde kaldı.

Çarlık Rusyası toprak açısından bütün dünya ülkeleri arasında ilk ve nüfus sayısı açısından (Çin ve Hindistan'dan sonra) üçüncü yeri alırken, sanayi üretimi açısından dünyada beşinci ve Avrupa'da dördüncü sırayı alıyordu. 1913 yılında, büyük sanayi ve tarımın toplam brüt üretiminden, tarım üretiminin payına %51.9 ve sanayi üretiminin payına %42.1 düşüyordu. Ağır sanayi hafif sanayinin oldukça gerisinde kalıyordu. Makine, traktör, motorlu araçlar vb. üretimi gibi bir çok önemli sanayi dalı yoktu. Modern üretim araçları açısından, devrim öncesi Rusya, İngiltere'nin yalnızca dörtte biri, Almanya'nın beşte biri ve ABD'nin onda biri kadar

üretim aracına sahipti. Ekonomik ve teknik gerilik, Çarlık Rusyası'nı diğer gelişmiş kapitalist ülkelere bağımlı kılıyordu. Donanımların ve diğer üretim araçlarının önemli bir bölümünü yurt dışından ithal etmek zorundaydı. Ülke ağır sanayisinin tayin edici dallarında yabancı kapitalistler egemendi.

Kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin egemenliği, Rusya'nın Batılı emperyalist güçlere olan yarı-sömürgesel bağımlılığının giderek daha fazla artmasına yol açtı. Rusya'nın ulusal egemenliğinin tümüyle elinden alınması şeklinde doğrudan bir tehlike vardı. Sömürücü sınıflar, ülkenin yüzyıllar süren eski teknik-ekonomik geriliğini ortadan kaldıracabilecek durumda değillerdi. Bu tarihsel görevi ancak işçi sınıfı çözebilirdi. Lenin, daha Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin arifesinde, teknik-ekonomik açıdan en gelişmiş kapitalist ülkelere *yetişmenin ve onları geçmenin* Rusya için yaşamsal bir sorun olduğunu vurguladı. “Devrim, Rusya'nın bir kaç ay içinde *politik* sistem açısından ileri ülkelere yetişmesini sağladı.

Ama bu çok azdır. Savaş acımasızdır, sorunu amansız bir keskinlikle ortaya koymaktadır: Ya yok olmak, ya da ileri ülkelere *ekonomik olarak da* yetişmek ve onları geçmek...

Ya yok olmak, ya da tam istim ileri atılmak. Sorun, tarih tarafından böyle konulmaktadır.”*

Devrim öncesi Rusyası'ndaki üretici güçlerin gelişme düzeyi ve özellikle de yoğunlaşmış büyük sanayi, proleter devrimin zaferi ve Sovyet İktidarı'nın —dünyanın en ilerici politik iktidarının— kurulması için yeterli önkoşulları sunuyordu. Ancak, sosyalizmin ekonomik temelini yaratabilmek, geri küçük köylü iktisadını sosyalist temelde dönüştürebilmek ve halkın refah düzeyinde bir yükseliş

---

* *V.İ. Lenin*, “Tehdit Eden Felaket ve Ona Karşı Nasıl Mücadele Edileceğine İlişkin”; bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, Cilt XXV, s. 338, Rusça.

sağlayabilmek için, ülkenin yüzyıllarca eski teknik-ekonomik geriliğini ortadan kaldırmak ve güçlü bir ağır sanayi yaratmak gerekiyordu. Gelişmiş bir ağır sanayi olmaksızın, ülkemiz daha gelişmiş ülkelerin bir tarım uzantısı olabilir, bağımsızlığını ve onunla birlikte sosyalist devrimin tüm kazanımlarını kaybedebilirdi.

Rusya'daki proleter devrimin zaferi ile birlikte, dünyanın en ileri politik gücü —sovyet iktidarı— ile geçmişten miras alınan geri teknik-ekonomik temel arasında çelişki ortaya çıktı. Sovyet İktidarı, geri bir sanayi ile ayakta kalamazdı. Bu çelişkinin üstesinden gelebilmek için, sosyalist sanayileşme uygulanmak zorundaydı.

Bundan dolayı sosyalizmin inşasının son derece hayati önemde, son derece acil çıkarlarının sonucu olarak, SSCB'nin sosyalist sanayileşmesi, tarihsel bir zorunluluktur.

Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, bu tarihsel zorunluluğu gördüler ve ülkenin sosyalist sanayileşme politikasını tutarlı bir şekilde uyguladılar. Komünist Partisi'nin XIV. Kongresi (1925), Parti'nin önüne merkezi görev olarak ülkenin sosyalist sanayileşmesini koydu. Kongre kararında şöyle deniyordu: “Ekonomik inşa, SSCB'nin makine ve donanım ithal eden bir ülke olmaktan çıkarılarak, kapitalist kuşatma şartları altında kapitalist dünya iktisadının ekonomik bir uzantısına dönüşmemesi, tersine sosyalist bir tarzda inşa edilmiş bağımsız bir ekonomik bütünlük oluşturabilmesi için SSCB'yi makineleri ve donanımları bizzat üreten bir ülke yapma bakış açısıyla uygulamak zorundadır.”*

---

* SBKP(B) XIV. Parti Kongresi Gerekçeli Kararı; bkz. “Parti Kongreleri, Parti Konferansları ve MK Plenum Oturumlarının Kararlarında SBKP”, Bölüm II, 7. baskı, s. 75, Rusça.

Sosyalist sanayileşmenin temposu

Temel görevler olarak ülkenin sosyalist dönüşümü ve bağımsızlığının güvence altına alınması, sanayileşmenin tarihsel olarak çok kısa bir sürede uygulanmasını gerektirmekteydi.

Hızlı bir sanayileşme *temposunun* gerekliliği, Sovyetler Birliği'nin —dünyanın ilk sosyalist ülkesinin— dış ve iç gelişme koşullarının sonucu olarak ortaya çıktı.

SSCB'nin *dış gelişme koşulları*, düşman kapitalist bir kuşatmanın varlığı ile belirlendi. Emperyalizmin ülkeleri, daha güçlü bir sanayisel temele sahiptiler ve Sovyet Devletini yok etmeye ya da en azından zayıflatmaya çalışıyorlardı. Sanayisel gelişme temposu sorunu, Sovyetler Birliği de önde gelen kapitalist ülkeler kadar gelişmiş sanayiye sahip olsaydı, onca yıkıcı olmazdı. Sanayi açısından gelişmiş diğer ülkelerde bir proletarya diktatörlüğü olsaydı, bu sorun yine o denli yıkıcı olmayacaktı. Ama Sovyetler Birliği, teknik-ekonomik açıdan geri bir ülkeydi ve proletarya diktatörlüğünün tek ülkesiydi. Bundan dolayı, hızlı bir tempoyla modern bir sanayisel temel yaratılmak zorundaydı.

SSCB'nin *iç gelişme koşulları* da yine hızlı bir sanayileşme temposu talep ediyordu. Sovyet ülkesi küçük köylü ülkesi olarak kaldığı sürece, sosyalizmden çok kapitalizm için daha sağlam bir ekonomik temel sunmaktaydı. “Kim-Kimi?” sorununu çözebilmek için, tarihsel olarak kısa bir sürede, parçalanmış, özel mülkiyete dayanan köylü iktisadını kollektif çalışma ve modern teknik temelinde dönüştürmek ve kapitalizmin elinden küçük meta üretimi temelini almak zorunluydu. Bu görev, ağır sanayinin hızlı gelişmesi olmadan çözülemezdi.

Hızlı bir sanayileşme temposunun tarihsel zorunluluğunu gerekçelendiren Stalin, şöyle diyordu: “Biz ileri ülkelerin 50-100 yıl gerisinde kaldık. Bu farkı on yıl içinde kapatmak

zorundayız. Ya bunu beceririz, ya da eziliriz.”*

Yüksek bir sosyalist sanayileşme temposu olanağı, sosyalist’ iktisadi sistemin üstünlüğü ve sosyalist sanayileşme yönteminin özelliklerinin sonucu olarak doğdu.

1929-1937 döneminde, SSCB’deki sanayi üretiminin yıllık büyüme temposu ortalama olarak yaklaşık %20’yi buluyordu; bu ortalama aynı dönemde kapitalist ülkelerde %0.3 tutuyordu, SSCB’de sanayinin büyüme temposu, en önemli kapitalist ülkelerin gelişmelerinin en iyi dönemlerindeki sanayilerinin büyüme temposunu bir kaç kat aşılıyordu. Örneğin ABD’nin sanayi üretiminin ortalama yıllık büyümesi 1890-1895’de %8.2, 1895-1900’de %5.2, 1900-1905’de %2.6 ve 1905-1910’da %3.6 tutuyordu.

Sanayileşmenin sosyalist yöntemi. Sosyalist sanayinin birikim kaynakları

Tarihsel olarak son derece kısa bir zamanda bir ülkenin sanayileştirilmesi, yalnızca sosyalist sanayileşme yöntemi ile gerçekleştirilebilir.

Kapitalist ülkelerde sanayileşme, genel olarak hafif sanayinin gelişmesi ile başlar. Ancak uzun bir zaman sonra, sıra ağır sanayinin gelişmesine gelir. Sovyet ülkesi için bu sanayileşme yolu, gidilebilecek bir yol değildi. Bu yol, sosyalist devrimin batışı ve SSCB’nin emperyalist devletlerin bir sömürgesi haline dönüşmesi anlamına getirdi. Komünist Partisi, kapitalist sanayileşme yolunu reddetti ve ülkenin sanayileşmesine ağır sanayinin gelişmesi ile başladı.

Kapitalist sanayileşme, kapitalistlerin kâr peşinde koşmasından ötürü anarşik olarak gelişir. Sosyalist sanayileşme, iktisadın planlı gelişme yasası temelinde,

---

* *J. Stalin*, “İdarecilerin Görevleri Üzerine”; bkz. *J. Stalin*, “Leninizmin Sorunları”, Dietz Verlag, Berlin 1954, s. 462.

sosyalizmin inşasının ve emekçilerin artan gereksinimlerinin karşılanmasının çıkarları doğrultusunda gelişti. Değer yasası daha randımanlı hafif sanayinin öncelikli gelişmesini öngördüğünden, bu yasa temelinde gelişemezdi. Sovyet Devleti, planlı olarak emeğin ve üretim araçlarının ülkenin sosyalist sanayileşmesi ve ağır sanayinin öncelikli gelişmesi için gereksinim duyduğu çeşitli dallara dağıtım oranını yarattı. Maliye, kredi ve dış ticaret, sanayileşmesinin hizmetine sunuldu. Sovyet Devleti, birinci ve İkinci Beş Yıllık Plan döneminde yatırımların ana kütlelerini, daha randımanlı olmasına rağmen hafif sanayiye değil, inşası sosyalizmin zaferi açısından tayin edici önemde olan ağır sanayi işletmelerine ayırdı.

Kapitalist sanayileşme, işçi sınıfı ve köylülüğün sömürülmesinin ve yoksullaşmasının keskinleşmesine, şehir ile kırsal arasındaki uçurumun artmasına ve sömürge halklarının boyunduruk altına alınmasına yol açar. Sosyalist sanayileşme, üretimin en gelişmiş teknik temelinde sürekli olarak artmasının sağlam temelini yaratır ve işsizliğin ortadan kaldırılmasına ve işçilerin gerçek ücretinin artmasına yol açar.

Sosyalist sanayileşme, tarımın gelişmesi için bir temel yaratır. Köylülüğün refah düzeyinin artmasına, kentle kırsal birbirlerine yaklaşmalarına ve işçi sınıfı ile köylülüğün ittifakının pekişmesine hizmet eder. Komünist Partisi, sanayileşmeyi köylülüğün yıkımı pahasına gerçekleştirmek ve bu şekilde işçi sınıfının köylülükle ittifakını bozmak isteyen Troçkistlerin düşmanca bakış açısını reddeder. Sosyalist sanayileşme, önceleri geri olan ulusal bölgelerin iktisadi ve kültürel gelişmelerine yol açan güçlü bir faktördür.

Bütün bunların sonucu olarak, işçiler ve köylüler sosyalist sanayileşmeye doğrudan ilgi duymaktadırlar. Sosyalist sanayileşme yöntemi, iç pazarı sürekli olarak genişletmekte ve böylelikle ülke içinde sanayinin gelişmesi açısından sağlam bir temel yaratmaktadır.

Rusya gibi bir dönemler bu denli geri bir ülkenin sanayileştirilmesi zor bir işti; çünkü güçlü bir ağır sanayinin oluşturulması, dev maddi ve mali araçları gerektirmekteydi.

Kapitalist ülkelerin sanayileşmesinde işçilerin ve köylülerin amansızca sömürülmesinin yanısıra yurtdışından sömürgelerin soyulması, savaş tazminatları ve köleleştirici kredi ve imtiyazlar yoluyla araç akımı son derecede büyük bir rol oynadı. Sanayinin inşası için bu yöntemle araç kazanılması, sosyalist toplum düzeninin ilkeleriyle uyuşmaz. Sovyet ülkesi, ağır sanayinin inşası için birikim sorununu ‘yalnızca iç kaynaklarıyla çözmek zorundaydı. Yeni işletmelerin inşası için gerekli araçları biriktirmek amacıyla, iktisatta en sıkı tutumluluk gerekliydi. Herşeyden tasarruf yapıyoruz, diyordu Lenin. “Bu olmak zorundadır, çünkü, ağır sanayinin kurtuluşu olmaksızın, onun yeniden kuruluşu olmaksızın hiç bir sanayinin inşa edilemeyeceğini biliyoruz, ama bu olmaksızın bağımsız bir ülke olarak çökeriz.”*

Sovyet Devleti, sanayileşme için birikim ağır görevinin üstesinden gelebilmek amacıyla, —köleleştirici yabancı krediler olmaksızın— iç rezervlerin işletmeye açılması ve planlı sosyalist birikim yoluyla kendi gücüne dayanarak sorunu çözmeye reel olanağı sunan sosyalist iktisadın üstünlüğünden yararlandı. *Sosyalist birikim*, ulusal gelirin bir bölümünün sosyalist üretimin genişletilmesi amacıyla kullanılmasıdır.

Toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin mülksüzleştirilmesi, daha önce sömürücülerin mülk edindikleri ve bunların asalak tüketiminde kullanılan araçların önemli bir bölümünün sosyalist sanayileşme için kullanılması olanağını yarattı. Sovyet iktidarı, ülkeyi çarlık kredilerinin faizleri ve yabancı

---

* V.İ. Lenin, “Beş Yıl Rus Devrimi ve Dünya Devriminin Perspektifleri. Komünist Enternasyonal’in IV. Kongresi’ne Sunulan Rapor” bkz. V.İ. Lenin, Eserler, 4. baskı, Cilt XXXIII, s. 388, Rusça.

kapitalistlerin Rusya'ya yatırdıkları sermayenin temettüsü karşılığında yurt dışına her yıl vermek zorunda oldukları yüz milyonlarca rubleden kurtardı. Devrimden önce bunun için yılda 800-900 milyon altın ruble kullanıldı.

Sovyet köylülüğü, toprak sahiplerine kira ödemekten ve bankalara olan yüksek borçlardan kurtarıldı. Sanayinin gelişmesinden çıkarı olan köylülük, şimdi araçlarından bir bölümünü bu amacın hizmetine verebilecek durumdaydı.

Sosyalist sanayileşme için en önemli birikim kaynakları, ulusal sanayinin, dış ticaretin, devlet iç ticaretinin ve banka sisteminin kazançlarıydı. Sosyalist sanayi geliştiği ölçüde, bu kaynakların önemi de büyüdü.

Sosyalist sanayi, büyüyen birikimin güvence altına alınması koşullarında, tartışmasız bir şekilde, kapitalist sanayiden üstündür. Tüm ülke çapında birleşik olan en büyük ve en yoğunlaşmış sanayidir. Rekabet ve üretim anarşisi yasaının etkisi altında değildir. Sanayinin planlı yönetimi, rezervlerinin rasyonel kullanımı, işçi sınıfının çalışma eylemliliği ve tekniğin hızlı gelişmesi, emek üretkenliğinin sürekli yükselmesinin koşullarını yarattı. Sosyalist sanayi, böylelikle, *maliyet masraflarının*, yani ürünler ve ürünlerin realizasyonu için işletmelerin para ile ifade edilen harcamalarının sürekli olarak düşmesi olanağı elde etti.

Sosyalist iktisadın kapitalist iktisada karşı büyük üstünlüklerinden biri, devlet ve kooperatif işletmelerinin tüm para birikimlerinin ve halkın serbest araçlarının devlet kredi enstitülerinde yoğunlaşmasında ve sanayinin planlı gelişmesi için kullanılmasında yatmaktadır. Sovyet Devleti, birikmiş araçların sanayileşmenin en önemli gereksinimlerinin karşılanması için amaca uygun kullanımını güvence altına aldı. En sıkı tutumluluk düzeni ve devlet ve kooperatif yönetim aygıtının olabildiğince basitleştirilmesi ve ucuzlaştırılması politikası izledi. İktisadi hesap tutma ve mali disiplini pekiştirdi ve devlet araçlarının israf edilmesi görünümüne

karşı mücadele etti.

İç birikimin bütün bu kaynakları, ülkenin sanayileşmesine milyarlarca ruble kazandırdı ve sanayide ve özellikle ağır sanayide büyük yatırımların uygulanmasına olanak sağladı.

Sovyet iktidarı, bu şekilde, ülke sanayileşmesi için gerekli olan araçların birikiminde ortaya çıkan zorlukları başarıyla aştı.

Sanayileşmenin sosyalist yöntemi, muazzam bir zaman kazanımı sağladı ve böylelikle de en kısa zaman içinde birinci sınıf sosyalist sanayinin yaratılmasını ve bu sanayinin yüksek büyüme temposunu güvence altına aldı.

Birinci Beş Yıllık Plan döneminde (1929-1932) sanayideki yatırımların miktarı —şimdiki fiyatlarla— 30.1 milyar rublesi ağır sanayinin dallarına düşmek üzere, 35.1 milyar ruble tutuyordu. İkinci Beş Yıllık Plan döneminde (1933-1937) sanayideki yatırım tutarı 82.8 milyar ruble idi ve bunun 69.1 milyar rublesi ağır sanayiye aktı. Üçüncü Beş Yıllık Plan'ın üç buçuk yıllık döneminde (1938-1941'in ilk yansına kadar) 70.3 milyar rublesi ağır sanayiye olmak üzere, sanayiye 81.6 milyar ruble yatırıldı.

SSCB'nin geri bir tarım ülkesinden sanayisel ileri bir büyük güce dönüştürülmesi

Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, politikalarında ekonomik gelişme yasalarına dayandıklarından ve sosyalist sanayinin üstünlüklerinden yararlanmayı başardıklarından dolayı, SSCB'de sosyalist sanayileşmesinin zaferi mümkün oldu. Sosyalizmi inşa etme ve emekçilerin büyüyen maddi ve kültürel gereksinimlerini tatmin etme görevine uygun olarak, dev bir sanayisel inşa gerçekleştirildi. Ülkenin sanayileşmesi programı, somut ifadesini, Sovyet halkına açık bir perspektif

sunan ve emekçilerin sosyalizmin inşası doğrultusunda dev bir güç olarak seferber eden beş yıllık planlarda buldu.

Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, milyonlarca kitlenin eylemliliğini ve yaratıcı gücünü örgütledi ve yönlendirdi. Birinci Beş Yıllık Plan yıllarında, planların yerine getirilmesi ve plan hedeflerinin aşılması mücadelesi içinde *sosyalist kitle yarışması* gelişti. İkinci Beş Yıllık Plan'a damgasını vuran Stahanov hareketinin oluşması oldu. Bu hareket, üretim işçilerinin çağdaş birinci sınıf tekniği zaptetmelerinin, eski, düşük teknik normları kırmalarının ve bunların yerine daha yüksek normları geçirmesinin bir ifadesidir. Stahanov hareketi, sosyalist yarışmanın yeni bir aşamasıydı. İşçi sınıfının geniş yığınlarının yarışması içinde üretici güçlerin muazzam gelişmesinin ana gücü ve tayin edici faktörü olarak yeni, sosyalist üretim ilişkilerinin muazzam önemi kendisini gösterdi. Sosyalist yarışma, iş üretkenliğinin artması ve sanayileşme temposunun hızlanması için bitmez tükenmez kaynaklar yarattı. Geniş ölçüde gelişen sosyalist yarışma, birinci ve İkinci Beş Yıllık Planın zamanından önce yerine getirilmesinin ana faktörüydü.

Ülkenin sanayileştirilmesi mücadelesinde emekçilerin kişisel maddi çıkarlarını toplumsal üretimin çıkarlarıyla birleştiren yapılan işe göre dağıtım ekonomik yasasından tutarlı bir şekilde yararlanma önemli bir rol oynadı. Emeğin niceliğine ve niteliğine göre ücret ödenmesi, iş üretkenliğinin artması, işçilerin kalifiyeleşmesi ve üretim yönteminin mükemmelleşmesi için bir teşvikti.

Sanayileşmenin yüksek temposunun, yeni aletlerin ustalıklı kullanılması ve modern teknikten sonuna kadar yararlanılmasının ana koşullarından biri, Sovyet İktidarı'nın sanayi için sayısız *kadro* geliştirme gibi zor bir görevi az sayıda yıl içinde başarıyla çözmesinde yatıyordu. Bu yeni teknik aydınlar kadrosunun yetiştirilmesi görevi, en yüksek öneme sahipti. İşçi sınıfı, halkın çıkarlarına hizmet eden ve

sosyalist inşaya aktif olarak katılan kendi teknik aydınlarını yaratmak zorundaydı. Birinci ve İkinci Beş Yıllık Plan döneminde, Sovyet Devleti, bir yüksek okullar ve meslek okulları sistemi aracılığıyla sanayi ve halk iktisadının diğer dalları için kadro yaratmak amacıyla ne araçtan ne de güçten kaçındı. Bunun dışında, kalifiye işçiler, işletme okullarında ve çeşitli kurslarda büyük ölçüde eğitildi. Sovyet İktidarı tarafından planlı bir şekilde kadro yetiştirilmesi ve işçi liderlerinin toplumsal üretimin gelişmesindeki çıkarları, yeni tekniğin özümsemesini hızlandırdı ve kolaylaştırdı. Bu temel üzerinde emek üretkenliğinin hızla artırılmasının koşulları yaratıldı.

1928 ile 1937 döneminde büyük sanayideki işçi ve görevli sayısı 3.8 milyondan 10.1 milyona, yani 2.7 katına çıktı. Modern makinelerde çalışan kalifiye işçilerin sayısı, işçi sınıfının tüm sayısından oldukça fazla bir ölçüde büyüdü. 1926-1939 yılları arasında tornacı sayısı 6.8 katına, frezeci sayısı 13 katına çıktı. Mühendislerin sayısı 7.7 katına çıktı.

Sanayileşme programının başarıyla yerine getirilmesi, sanayi ile tarım arasındaki ilişkiyi değiştirdi: Tarımsal üretimin gözle görülür büyümesinin yanısıra, sanayi üretiminin ülkenin toplam üretimi içindeki yüzde payının kuvvetle artmasıyla birlikte, sanayi üretimi çok daha fazla arttı. Sosyalist sanayi, halk iktisadında tayin edici güç oldu. Bu, üretim araçları sanayii ile tüketim araçları sanayii arasındaki ilişkiyi değiştirdi. Üretim araçları üretimi, tüm sanayi üretiminin ezici bölümünü oluşturdu ve sanayinin gelişmesinde ve ülkenin tüm iktisadında önder rolü aldı.

Gelişme temposu ve tekniğin düzeyi açısından SSCB sanayii, tayin edici kapitalist ülkelerin sanayisini aştı. Sanayinin yeni teknikle donatılması açısından Sovyet ülkesi, dünyada en önde gelen ülke oldu. SSCB'deki makine sanayii, her türlü makinelerin ülke içinde üretileceği şekilde yüksek bir gelişme düzeyine ulaştı. Sovyetler Birliği, kapitalist ülkelerden

teknik-ekonomik bağımsızlığına kavuştu.

İlk iki beş yıllık plan yıllarında, SSCB’de, tekniğin en son düzeyine göre donanmış, dev bir ağır sanayi inşa edildi. 1937 yılında, tüm sanayinin üretim yatırımları fonları (işletme binaları ve teçhizatlar, makineler ve donanımlar), 1928 düzeyinin 5.5 katı ve üretim araçları sanayisi 7 katından fazlasına ulaştı. Çarlık Rusyası’nda var olmayan düzinelerce sanayi dalı yaratıldı: Motorlu araç ve traktör sanayii, işletme makineleri sanayii, bir dizi kimya sanayii dalı, uçak sanayii, motor yapımı, biçer-döver, güçlü türbinler, jeneratörler, soy çelik vs. üretimi. Beş yıllık planlar boyunca binlerce fabrika ve işletme inşa edildi ve işletmeye açıldı. Bunların içinde sosyalist sanayinin devleri: Magnitogorsk ve Kuznetsk maden kombinaları, Dinyeper elektrik santrali, Stalingrad ve Harkov’daki traktör işlemleri, Moskova ve Gorki’deki motorlu araç işletmeleri, Uralsk ve Kramatorsk’daki ağır makine sanayii işletmeleri, Moskova’daki bilyeli rulman fabrikası, Stalinogorsk, Solikamsk ve Beresniki’deki kimyasal kombinalar ve diğer bir dizi işletme. Yeni işletmeler, tüm sanayi üretiminin ana payını teslim etmeye başladılar. İlk iki beş yıllık plan sırasında yeni kurulan ve yeni donanan işletmeler, daha 1937 yılında, tüm üretimin %80’ini teslim ettiler.

1913’ten 1940’a kadar SSCB’deki büyük sanayi üretimi, hemen hemen 12 kat arttı. Sanayi üretiminin çapı açısından, Sovyetler Birliği, daha İkinci Şiş Yıllık Planın sonlarına doğru Avrupa’da ilk ve dünyada ikinci sırayı alıyordu. Demiryollarının mal taşıma kapasitesi açısından SSCB, dünya çapında ikinci sıraya yükseldi. Büyük sanayi ve tarımın brüt üretimindeki büyük sanayinin yüzde payı 1913 yılında %42.1 iken, 1937 yılında %77.4’e ulaştı. 1913 yılında tüm sanayinin brüt üretimi içinde üretim araçları üretimi %33.1 yer tutarken, bu oran 1940 yılında %60’ı aştı. Makine sanayiinin üretimi 1913’de tüm sanayi üretiminin %6’sını, 1940 yılındaysa %30’unu tutuyordu. Tüm sanayi üretiminde makine sanayiinin yüzde oranı açısından Sovyetler Birliği, dünyada ilk sırayı alıyordu. Birinci Beş Yıllık Plan’ın arifesinde, Sovyetler Birliği, tüm makinelerin yaklaşık üçte birini yurt dışından ithal ediyordu. Daha 1932 yılında %13’den azını ve 1937’de yalnızca %0.9’unu ithal ediyordu. Sovyetler Birliği, yalnızca motorlu taşıma araçlarını, traktörleri, tarımsal ve diğer makineleri kapitalist ülkelerden ithal etmeye bir son vermekle kalmadı, aynı zamanda böylesi ürünleri ihraç etmeye de başladı.

Sovyet sanayiinin hızlı büyümesi, büyük sosyalist işletmelerin sanayi üretiminde egemen konumu almasına yol açtı. 1924/25 yıllarında özel sektörün SSCB sanayi

üretimindeki payı yüzde 20.7 tutuyordu. İkinci Beş Yıllık Plan'ın yerine getirilmesinin sonucu olarak, özel sanayi nihai olarak tasfiye edildi. Sosyalist sistem, SSCB sanayiindeki tek sistem oldu.

Sosyalist sanayileşme, emekçilerin maddi ve kültürel yaşam düzeyinin yükselmesine yol açtı. Henüz Birinci Beş Yıllık Plan yıllarında —1930 sonu— SSCB'de *işsizlik* tümüyle ortadan kalktı. Ağır sanayiinin yaratılması, teknik yenilenme ve tüketim araçları üreten dalların —tarım, hafif sanayi ve besin maddeleri sanayii— güçlü bir şekilde gelişmesi için temelleri yarattı. Tüketim araçları sanayiindeki yatırım, İkinci Beş Yıllık Plan döneminde, Birinci Beş Yıllık Plan dönemine göre üç misli arttı.

Sosyalist sanayileşme süreci içinde, sanayinin *mevzilenmesindeki dağılım* temelden değişti. Ülkenin doğu bölgelerinde —Ural, Batı Sibirya, Kazakistan'da— birinci sınıf yeni sanayi üsleri oluşturuldu. Sosyalist sanayileşme ile birlikte, var olan şehirler büyüdü ve *yeni şehirler* kuruldu. Tüm ülkede ve özellikle Doğu'da, ekonomik ve kültürel merkezler haline gelen ve böylelikle de civarlarındaki bölgenin karakterini tümüyle değiştiren büyük şehirler ve sanayi yerleri ortaya çıktı.

Sanayileşme programının gerçekleşmesi ile Sovyetler Birliği, geri bir tarım ülkesinden çıkıp güçlü bir *sosyalist sanayi gücüne* dönüştü. Tüm halk iktisadının teknik yenilenmesi, SSCB'nin savunma yeteneğinin sağlamaştırılması ve halkın refahının sürekli olarak yükselmesi için sağlam bir endüstriyel temel yarattı. Dünyanın en ileri politik gücü ile geçmişten miras kalan geri teknik-ekonomik temel arasındaki çelişki ortadan kalktı.

Böylelikle, sosyalist sanayinin üretici güçleri, savaş öncesi beş yıllık planları sırasında fırtına gibi büyüdü. Sovyetler Birliği, savaş öncesi 13 yılda, gelişmiş kapitalist ülkelerin aşmak için yaklaşık on misli bir zamana gereksinim

duydıkları bir yol aldı. Bu, gerilikten ileriye doğru dünya tarihinde bir örneği daha görülmemiş muazzam bir sıçramaydı. Eski, kapitalist üretim ilişkilerinin yerine eğer yeni, sosyalist üretim ilişkileri geçirilmemiş olsaydı, SSCB'nin üretim ilişkilerinin dev gelişmesi gerçekleşemezdi.

Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, SSCB'de sanayileşmenin zaferini, ülkenin iktisadi geriliğinden, kapitalist unsurların şiddetli direnişinden ve mevcut düşmanca kapitalist kuşatmadan kaynaklanan ölçülemez derecede büyük zorluklara karşı mücadele içinde kazandı. Komünist Partisi, ülkenin sanayileştirilmesi rotasını, partinin genel hattının —ülkenin sanayileştirilmesinin— karşısına, Sovyet ülkesinin emperyalist ülkelerin tarım uzantısı haline dönüşmesi hattını koyan ve Sovyetler Birliği'ni kapitalist gelişme yoluna geri çekmeye çalışan Troçkistler ve Buharinciler gibi sosyalizmin amansız düşmanlarına karşı mücadelede savundu ve korudu.

SSCB'nin sosyalist sanayileşmesi, muazzam bir uluslararası öneme sahipti. Daha önce geri olan bir ülkenin hızla kuvvetli bir sanayi gücüne dönüşmesi, sosyalist iktisadi sistemin tartışılmaz üstünlüğünü kanıtladı ve SSCB'nin dünya üzerindeki konumunu sağlamlaştırdı. SSCB'nin sanayileşmesinin deneyimlerinden bugün, sosyalist inşa yoluna giren halk demokrasisi ülkeleri yararlanıyor.

Sosyalizmi inşa eden her ülkenin sanayileşmesi süreci, hem iç ve hem de dış koşullara bağlıdır. Sosyalizmi uzun zaman boyunca düşman kapitalist ülkelerin kuşatması altında inşa eden ilk ve tek ülke olan Sovyetler Birliği, bütün ana dallarıyla ağır sanayiye, yalnızca iç kaynaklara dayanarak, tarihsel olarak bakıldığında, en kısa zaman süresi içinde yaratmak zorundaydı. Bu, sosyalizmin SSCB'de inşa edilmesini olağanüstü derecede zorlaştırdı. Bugün, halk demokrasisi ülkeleri için, Sovyetler Birliği'nin önderlik ettiği güçlü bir demokrasi ve sosyalizm kampı bulunduğu ve sosyalist inşanın zengin deneyimleri bu ülkelerin hizmetinde

olduğundan ötürü, diğer, daha uygun koşullar bulunmaktadır. Bu ülkelerin sanayisi —doğal koşullar da dahil olmak üzere— bütün özelliklerin göz önünde bulundurulmasıyla inşa edilmektedir; bunun dışında, sosyalist kampın ülkeleri arasındaki kapsamlı işbölümünün bütün üstünlükleri ve karşılıklı iktisadi yardım da hesap edilerek, belli dalların gelişmesinin ekonomik amaca uygunluğu da göz önünde bulundurulmaktadır.

Kısa Özet

1— *Makinesel büyük sanayi, sosyalizmin maddi temelidir. Ağır sanayi, sosyalizmin inşası için tayin edici öneme sahiptir. Sosyalist sanayileşmenin özü, iç birikimin araçlarıyla güçlü bir ağır sanayinin, tarım da dahil olmak üzere bütün halk iktisadını iktisadi modern teknik temelinde yeniden örgütleyebilecek ve sosyalist iktisadi biçimlerin paylaşılmaz egemenliğini ve ülkenin teknik-ekonomik bağımsızlığını güvence altına alabilecek durumda bulunan bir ağır sanayinin yaratılmasında yatar.*

2— *Kapitalist yöntem karşısında tayin edici üstünlüklere sahip olan sanayileşmenin sosyalist yöntemi, tarihsel olarak bakıldığında son derece kısa bir zaman süresi içinde büyük sanayinin yaratılmasını güvence altına alır. Sosyalist sanayileşme planlı bir şekilde yürütülür. Ağır sanayinin gelişmesiyle başlar ve emekçilerin çıkarına gerçekleşir. Sanayinin, bankaların, ulaşımın ve dış ticaretin ulusallaştırılması, yeni ve kapitalizmde var olmayan birikim kaynakları yaratır ve ağır sanayinin inşası için araçların hızla seferber edilmesini mümkün kılar.*

3— *Komünist Partisinin önderlik ettiği Sovyet Devleti, ifadesini beş-yıllık planlarda bulan sanayileştirme programını başarıyla gerçekleştirdi. Sovyet Devleti, politikasında*

ekonomik yasalara dayandığından ve sosyalist iktisadın üstünlüğünden ve işçi sınıfının ve tüm emekçilerin çalışma coşkusundan yararlandığından, bunu yapabildi. Savaş öncesi beş yıllık plan yıllarında, tüm iktisadın teknik yenilenmesinin, ülkenin savunma yeteneğinin pekişmesinin ve halkın refahının yükselmesinin temelini oluşturan birinci sınıf, modern bir teknikle donatılmış bir sanayi inşa edildi. Sovyetler Birliği, diğer ülkelerden bağımsız olan ve gereksinim duyulan bütün makineleri ve donanımları kendi gücüyle üreten kuvvetli bir sanayi gücüne dönüştü. Ülkede güçlenen yeni, sosyalist üretim ilişkileri, sosyalist sanayinin üretici güçlerinin hızlı gelişmesini belirleyen ve güvence altına alan tayin edici güçtü.

Bölüm XXIV. TARIMIN KOLLEKTİFLEŞTİRİLMESİ

Tarımın kollektifleştirilmesinin tarihsel zorunluluğu. Lenin'in kooperatif planı

Sosyalizmin inşası, yalnızca ülkenin sanayileşmesini değil, aynı zamanda tarımın sosyalist temelde dönüştürülmesini de gerektirir. Sosyalizm, temellerini toplumsallaştırılmış üretim araçlarının ve kollektif emeğin oluşturduğu bir sanayi ile tarımı birleştiren toplumsal iktisat sistemidir.

Tarımın sosyalist dönüşümü, işçi sınıfı iktidarı ele geçirdikten sonra, sosyalist devrimin en zor görevidir. Sosyalist devrimin yüksek derecede yoğunlaşmış bir büyük üretimi hazır bulduğu sanayiden farklı olarak kapitalist ülkelerin tarımı, üretimin kapitalist toplumlaşmasının bu aşamasına halen ulaşamamıştır. Tarımda, çok sayıda küçük ve dağınık köylü iktisatları ağırlıktadır. Küçük ferdi iktisatlar tarımda egemen işletme biçimi olduğu sürece, kapitalist iktisadi düzen kırdaki temel olarak kalır, yoksul köylülerin ve orta köylülerin önemli bir bölümünün köy burjuvazisi tarafından sömürülmesi varlığını sürdürmeye devam eder. Küçük meta üretimi sistemi,

köylü kitlelerini yoksulluktan ve baskıdan kurtaramaz.

Köylülüğün emekçi kitlelerinin kendilerini her türlü sömürüden, yoksulluktan ve yıkımdan kurtarmalarının tek yolu, sosyalizm yoluna geçiştir. Marksizm-Leninizm, küçük ve orta üreticilerin mülksüzleştirilmesini ve bunların üretim araçlarının devlet mülkiyetine dönüştürülmesini, bu yol proleter devrimin elinden her türlü zafer olanağını alacağından ve köylülüğü uzun zaman için proletaryanın düşmanlarının kampına iteceğinden, saçma ve canice olduğu için reddeder. F. Engels, şöyle yazıyordu:”... devlet iktidarı bizim elimizde olduğunda, büyük toprak sahiplerine yapmak zorunda olduğumuz gibi, küçük köylüleri (ister tazminatlı, isterse tazminatsız) zora dayanarak mülksüzleştirmeyi düşünemeyiz. Küçük köylüye karşı görevimiz, önce, onun özel işletmesini ve özel mülkiyetini, zor yoluyla değil de, örnek göstererek ve bu amaçla toplumsal yardım sunarak kooperatif mülkiyete intikal ettirmektir.”*

Lenin, sosyalist toplumun kurulmasına ilişkin planında, işçi sınıfının sosyalizmi köylülükle ittifak içinde inşa etmek zorunda olduğundan hareket etti. Sosyalizmin kurulmasına ilişkin tüm planın parçası, Lenin tarafından hazırlanan ve ortaya konan, köylülerin özel mülkiyete dayanan küçük iktisattan kooperatifler aracılığıyla sosyalist büyük sanayiye intikal ettirilmesi planıdır.

Lenin’in kooperatif planı, proletarya diktatörlüğü koşullarında, milyonlarca köylü için dağınık ferdi iktisatlardan büyük üretim birliklerine —Kolhozlara— geçişin en geçerli, en kavranılır ve en elverişli yolunun kooperatifler olduğundan yola çıktı. Köylülüğün geniş kitlelerinin üretim kooperatiflerinde birleştirilmesinin en önemli ekonomik koşulu; tarımı da modern teknik temelde yeniden

---

* F. Engels, Fransa ve Almanya’da Köylü Sorunu”; bkz. *Karl Marx ve Friedrich Engels*, İki Cilt Halinde Seçme Eserler, C. II, s. 406-407.

örgütleyebilecek durumda olan sosyalist büyük sanayinin her yönlü gelişmesidir. Köylülük, kooperatifçiliğin önce basit biçimlerinin pazarlama, alışveriş ve kredi alanında geliştirilmesi yoluyla ve bu biçimlerin yavaş yavaş üretim kooperatiflerine, Kolhozlara intikal ettirilmesi yoluyla sosyalizmin inşasına çekilmelidir. Köylülerin kooperatifsel birleşmesi, gönüllülük ilkesine en sıkı biçimde sarılma yoluyla gerçekleşmelidir.

Üretim araçlarının sömürücülerin elinde olduğu burjuva toplumunda, kooperatif *kapitalist* bir iktisadi biçimdir. Kapitalizmdeki tarım kooperatiflerinde ekonomik egemenliğe köylü kitlelerini sömüren burjuvazi sahiptir. Emekçilerin politik iktidarı elinde bulundurdukları ve tayin edici üretim araçlarının proleter devletin mülkiyeti olduğu toplum düzeninde, kooperatif sosyalist bir iktisadi biçimdir. “... üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet koşullarında, proletaryanın burjuvazi üzerindeki sınıf zaferi koşullarında uygar bir kooperatifçiler sistemi —bu, sosyalizmin sistemidir.”*

Lenin’in eserlerine dayanarak Stalin, tarımın sosyalist dönüşümü sorununda bir dizi yeni ilke ortaya koydu ve geliştirdi.

Birçok iktisadi biçimler gösteren geçiş dönemi iktisadında bir yandan temeli üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet olan sosyalist büyük sanayi ve diğer yandan temeli üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet olan küçük köylü iktisadı bulunmaktadır. Büyük sanayi, modern teknikle donatılmıştır; özel mülkiyete dayanan küçük köylü tarımı ise, ilkel teknik ve kol emeği üzerine kuruludur. Büyük sanayi, büyük tempoyla ve genişletilmiş yeniden üretim ilkesine göre gelişir. Buna karşın küçük köylü iktisadı, kendi

---

* *V.İ. Lenin*, “Kooperatifçilik Üzerine”; bkz. *V.İ. Lenin*”, Eserler, 4. baskı, C. XXXIII, s. 431, Rusça.

kitlesi içinde, yıllık genişletilmiş yeniden üretimi göstermek bir yana, basit yeniden üretimi bile gerçekleştirebilecek durumda değildir. Büyük sanayi, tüm iktisat çapında merkezleştirilmiştir ve bir devlet planına göre çalışır. Küçük köylü iktisadı ise, dağınık ve pazar anarşisinin etkisine tabidir. Küçük köylü iktisadı kapitalist unsuru sürekli ve kitlesel olarak *üretirken*, sosyalist büyük sanayi bunları *yok eder*. Sosyalist devlet ve sosyalizmin inşası, çok ya da az uzun bu dönem iki *farklı* temele —bir yandan merkezleşmiş sosyalist büyük sanayi temeli ve diğer yandan son derece geri, köylü, küçük meta iktisadı temeline— dayanamaz. Bu. nihayetinde tüm iktisadın çöküşüne yol açardı.

Böylelikle, kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi iktisadında zorunlu olarak, bir yanda sosyalist büyük sanayi ve diğer yanda küçük köylü iktisadı arasında bir çelişki vardır. Bu çelişki yalnızca, küçük köylü iktisadının sosyalist tarımsal büyük işletmeler rayına intikal ettirilmesi yoluyla aşılabilir.

Sosyalist sanayinin gelişmesi ve şehir nüfusunun artmasına, SSCB'deki geçiş dönemi sırasında tarımsal ürünlere olan talebin hızlı bir büyümesi eşlik etti. Ancak tarımın gelişme temposu, sanayinin gelişme temposunun son derece gerisinde kaldı. Tarımın en önemli dalı, tahıl üretimi, özellikle yavaş gelişti. Tahıl metasının ana satıcısı olarak küçük köylü iktisadi, esas olarak kendi ihtiyacı için üretti ve brüt ürününün ancak onda birini pazara getirdi. 1926 yılında ekim alanının ve brüt tahıl hasadının hemen hemen savaş öncesi düzeyine erişmesinden bağımsız olarak, tahıl metası üretimi, ancak 1913 yılı düzeyinin yansına ulaştı. Küçük köylü iktisadı, halk için besin maddelerine ve sanayi için hammaddelere olan artan ihtiyacı giderebilecek durumda değildi.

Tarımda, büyük işletmelerin yaratılması için iki yol — kapitalist ve sosyalist— vardır. *Kapitalist* yol, tarımda, ücretli işçilerin sömürülmesine dayanan kapitalist büyük işletmelerin yaratılmasında oluşur. Bunun kaçınılmaz tezahürü, köylülüğün emekçi kitlelerinin yoksullaşması ve yıkımıdır. *Sosyalist* yol, küçük köylü işletmelerinin modern teknikle donanmış,

köylüleri sömürüden, sefaletten ve yoksulluktan kurtaran ve maddi ve kültürel yaşam standartlarının sürekli yükselmesini güvence altına alan büyük Kolhozlar halinde birleştirilmesi demektir. Üçüncü bir yol yoktur.

Bireysel küçük köylü işletmesinden sosyalist büyük işletmeye geçiş, kendiliğinden gelişemez. Kentin kapitalist iktisadı ve kırdaki küçük köylü iktisadı temelleri açısından aynı tipte iktisat biçimleri, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete dayanan iktisat biçimleri olduklarından dolayı, kapitalizmde köy kendiliğinden bir şekilde kenti izler. İşçi sınıfının diktatörlüğü koşullarında, küçük köylü köyü, sosyalist kenti kendiliğinden izleyemez. Lenin, proletaryanın *sosyalist* eğilimlerinin zıttına köylülüğün *meta kapitalist* eğiliminden söz etti.

Sosyalist kent, tarımda sosyalist büyük işletmeler yaratarak küçük köylü köye önderlik edebilir ve onu kendisine çekebilir. Ülkenin sanayileştirilmesi, köyü modern makinesel bir teknikle donatır. Aynı zamanda, yeni tekniğin üstesinden gelebilen kadrolar yetiştirilir. Tarımda, küçük köylü iktisadının artık kendisine denk düşmediği yeni üretici güçler oluşur. Bu, üretim ilişkilerinin gelişmesinin önünü açan yeni, sosyalist üretim ilişkilerinin kırdaki yaratılması zorunlu kılar. Bu üretim ilişkileri, yalnızca küçük bireysel işletmelerin büyük Kolhozlar halinde birleştirilmesiyle yaratılabilir.

Yani kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde küçük köylü işletmelerinin modern tekniğe sahip üretim kooperatifleri halinde yavaş yavaş birleşmesi, nesnel bir zorunluluktur. Kollektifleşme olmadan ne tüm iktisadın en gelişmiş teknik temelinde sürekli gelişmesi ve ne de halkın refahının sürekli yükselmesi mümkündür. Kollektifleştirme yolu, hem sosyalizmin kurulması görevleri açısından ve hem de köylülüğün hayati çıkarlarının tatmin edilmesi açısından tek olası yoldur.

Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, kollektifleşmenin

tarihsel zorunluluğunu gördüler. Tarımın kapitalist gelişme yolunu sosyalizm davası için zararlı görerek reddettiler ve sosyalist yolu seçtiler. Bu, tutarlı olarak sürdürülen tarımının kollektifleştirilmesi politikasında ifadesini buldu. SBKP(B) XV. Parti Kongresi (1927) şu kararı aldı: “Birincil dereceden görev olarak, dağınık köylü işletmelerini köylülüğün kooperatiflerde birleştirilmesine devam ettirilmesi yoluyla büyük üretimin (arazi ekiminin yoğunlaştırılması ve makineleştirilmesi temelinde toprağın kollektif işlenmesi) rayına intikal ettirilmesini koymak ve bu amaçla toplumsallaştırılmış tarımsal çalışma eğilimlerini her tarzda desteklemek ve teşvik etmek.”*

SSCB’de sosyalist inşanın tarihi, köylü işletmelerinin üretim kooperatiflerinde birleştirilmesi yolunun kendisini tümüyle kanıtladığını gösterdi. Sayıca az-çok güçlü bir küçük ve orta üreticiler sınıfının var olduğu bütün ülkelerde, bu gelişme yolu, işçi sınıfının iktidarının kurulmasından sonra, sosyalizmin zaferi için tek olası ve amaca uygun yoldur.

Tümüyle kollektifleştirilmenin koşulları

Küçük köylü işletmelerinin kollektifleştirilmesi şeklindeki muazzam tarihsel görevin yerine getirilmesi, buna denk düşen bir hazırlığı şart koştu. Sanayinin sosyalist dönüşümünün maddi koşulları daha kapitalizmin gelişmesi tarafından hazırlanmışken, tarımda bu koşullar önemli ölçüde geçiş dönemi sırasında oluşturulmak zorundaydı.

Komünist Partisi’nin ve Sovyet Devleti’nin kırdaki

---

* SBKP(B) XV. Parti Kongresi’nin Gerekçeli Kararı; bkz. “Parti Kongreleri, Parti Konferansları ve MK Plenum Oturumlarının Kararlarında SBKP”, Bölüm II, 7. baskı, s. 317, Rusça.

iktisadi politikası, tümüyle kollektifleştirmeden önce elde olan bütün araçlarla yoksul ve orta köylüleri desteklemek ve köy burjuvazisinin sömürücü çabalarını kısıtlamaya yönelikti. Köylü nüfusunun yüzde 35'ini oluşturan yoksul köylülük bütün vergilerden kurtarıldı. Sosyalist devletin iş yasaları aracılığıyla yoksul köylülerin ve tarım işçilerinin çıkarları sıkı bir şekilde korundu. Yoksul köylü iktisatlarında ve az verimli orta köylü iktisatlarında ekim alanlarının rasyonel kullanımı için gereken önlemler parasız, devlet hesabına yerine getirildi. Devlet, öncelikle yoksul köylülere iktisadi yardım veren ödünç makine istasyonları kurdu. Yoksul ve orta köylüler, tercihli koşullarla para kredisi, tohum ve besin kredisi elde ettiler. Köylü iktisadının canlanması açısından tarımsal alanda destekleme, suni gübre temini, kuraklığa karşı mücadele, büyük sulama tesislerinin gerçekleştirilmesi vs. için devlet tarafından alınan önlemler büyük öneme sahipti. Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, aynı zamanda kırdaki kapitalist unsurların kısıtlanması ve püskürtülmesi politikası uyguladılar: Kulaklara yüksek vergiler yükletildi, kiraya verebileceği toprak ölçüsü ve çalıştırabileceği ücretli işçi sayısı kısıtlandı ve toprak alım-satımı yasaklandı.

Sosyalizmin kırdaki kurulması sırasındaki ana görev, işçi sınıfının önderliğinde ve sosyalist büyük sanayinin yardımıyla, geniş köylü kitlelerini alışılmış eski, özel mülkiyete dayanan iktisat tarzından yeni, sosyalist iktisadi tarza intikal ettirmek, onları kollektif iktisadi düzen yoluna sokmaktan oluşmaktaydı.

SSCB'de *toprağın ulusallaştırılması*, küçük köylüyü ufacak bir parça toprağa olan kölece bağılıktan kurtardı ve böylelikle küçük köylü işletmelerinden kollektif büyük işletmelere geçişi kolaylaştırdı. Toprağın ulusallaştırılması, toprağın alımı ve toprak rantının ödenmesi için hiç bir aracı kısıt bir şekilde kullanmaya gereksinimleri olmayan sosyalist büyük işletmelerin tarımda oluşturulmasının uygun koşullarını getirdi.

Tarımın sosyalist dönüşümün anahtarını oluşturan *sosyalist sanayinin* elde olan bütün güçlerle gerçekleştirilen gelişmesi, kollektifleştirmenin hazırlanmasında tayin edici öneme sahipti. SSCB’de sanayileşmenin ilk başarıları, traktör, biçer-döver ve diğer karmaşık tarımsal makinelerin üretilmesi amacıyla fabrikaların kurulmasını mümkün kıldı. Daha Birinci Beş Yıllık Plan sırasında SSCB’de (her biri ortalama 15 beygir gücünde olmak üzere) 154,000 traktör, tarımın hizmetine verildi.

Bu şekilde, tarıma traktörler, biçer-döverler ve diğer tarımsal makinelerin temini için sanayisel temel oluşturuldu.

Köylülerin kitle halinde Kolhozlara geçişi, *tarımsal kooperatiflerin* gelişmesi yolu ile hazırlandı. Köylü işletmelerinin kooperatiflerde birleşmesinin en düşük aşaması, tarımsal ürünlerin pazarlanması ve köye sanayi ürünlerinin temini amacıyla kullanılan kooperatifler ve kredi kooperatifleridir. Özel tarımsal kooperatiflerin —süt ürünleri kooperatifleri, keten ve şeker pancarı kooperatifleri, kredi kooperatifleri ve diğer kooperatifler— yanısıra, *meslek ve zanaat kooperatiflerine* büyük önem düşer. Bu tür kooperatifler, bireysel köylü işletmesinden toplumsal büyük işletmeye geçişte büyük bir rol oynarlar. Bunlar, köylülüğün geniş tabakalarının kollektif iktisat yürütüme alışkanlığı edinmesini sağlarlar. Bu aşamada esas olarak sosyalist sanayi ile köylü iktisadı arasında köylü üretiminin temellerini —özel mülkiyeti— henüz değiştirmeyen, ama yine de köylülerin iktisatlarının kalkınmasına olan maddi ilgilerini artıran bir *ticari ittifak* vardır. Bu ticari ittifak, bir yandan devlet ve kooperatif ticaretinin genişletilmesi ve diğer yandan özel sermayenin meta dolaşımından atılmasıyla oluşur. Bu şekilde köylüler, tüccarların ve spekülörlerin sömürsünden kurtarılır. Burada, tüketim malları ticaretini ellerinde bulunduran köy *tüketim kooperatiflerine* büyük önem düşer.

Devletle kooperatifsel birlikler arasındaki karşılıklı

ilişkide, örgütlü meta dolaşımının biçimi olarak *anlaşma sistemi* önemli bir rol oynar. Meta dolaşımı, devletin kooperatif üreticilerinden belirli bit miktarda tarımsal ürünler sipariş etmesi ve kendisinin de kooperatiflere tohum ve üretim araçları temin etmesini öngören anlaşmalar temelinde gerçekleşir. Devlet, en iyi yöntemlerle (sıralı tohumlama, çeşitli tahıl türlerinin ekimi, gübre kullanımı vs.) çalışılması hakkını saklı tutar ve halka besin maddelerinin teminine ve sanayiye hammadde sağlanmasına hizmet eden bütün metaları kooperatiflerden satın alır. Bu sistem, her iki tarafın çıkarıdır ve köylü işletmelerini doğrudan ve özel ticaretin aracılığı olmadan sanayiyle birleştirir.

Köylülerin kooperatifsel birleşmelerinin en yüksek aşaması, toplumsallaştırılmış büyük üretime geçiş demek olan Kolhozların oluşturulmasıdır. *Kolhoz*, köylüleri üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet ve kolektif emek temelinde gönüllü olarak birleştiren ve içinde insanın insan tarafından sömürüsünün dışlandığı üretim kooperatifidir.

Kitlesel kolektifleştirmenin hazırlanmasında, sosyalist devrimden hemen sonra oluşturulan ilk Kolhozlar büyük rol oynarlar. Bu Kolhozlar örneğinde köylüler, Kolhoz biçimlerinin bireysel iktisat karşısındaki üstünlükleri konusunda ikna olurlar.

Tümüyle kolektifleştirmeden önce, *toprağın ortaklaşa işlenmesi amaçlı kooperatifler*, Kolhozların egemen biçimi idi. Bunlarda, toprağın kullanımı ve çalışma toplumsaldı, ancak tarımda kullanılan hayvanlar ve tarımsal envanter köylülerin özel mülkiyeti olarak kaldı. Kitle halinde kolektifleştirme başladığında, bu kooperatifler artık aşılmış bir aşamaydı. Bir dizi bölgede, yalnızca tüm üretim araçlarının değil, aynı zamanda kolektif köylülerin bireysel yan işletmelerinin de toplumsallaştırıldığı *tarımsal komünler* vardı. Bu komünler teknik daha düşük bir aşamada olduğundan ve ürün eksikliği bulunduğundan, yaşama yeteneğine sahip değillerdi. Tüketim

malları bu komünlerde eşit olarak dağıtıldı. Komünler, sonuçta tarımsal artellere dönüştürüldüler.

Kollektif iktisadi inşanın temel ve en önemli biçimi tarımsal arteldir. *Tarımsal artel*, çapı tarımsal artelin tüzüğünde belirtilen yan iktisatlar üzerinde köylülerin bireysel mülkiyetinin var olmaya devam ettiği koşullarda, köylülerin temel üretim araçlarının *toplumsallaştırılmasına* ve kollektif çalışmaya dayanan Kolhoz biçimidir.

Tarımın kollektifleştirilmesinde sosyalist büyük sanayinin önder rolü, makine ve traktör istasyonları tarafından gerçekleştirilir. *Makine ve Traktör İstasyonu* (MTİ), Kolhozlar için anlaşma temelinde çalışan ve traktörleri, kombinaları ve diğer karmaşık tarımsal makineleri elinde bulunduran sosyalist devlet işletmeleridir. MTİ, sosyalist devletin bunun aracılığıyla kollektif tarımsal büyük işletmeler için maddi üretim temelini yarattığı ve sosyalist devletin önderliği altında kollektif köylü kitlelerinin Kolhozların inşasındaki faaliyetini sosyalist devletin yardımıyla en iyi birleştiren biçimdir.

Makine ve Traktör İstasyonları, tarımın sosyalist dönüşümünde güçlü bir kaldıraç ve sanayi ile tarım arasındaki üretim ittifakının kurulmasının aracısıdır. *Üretim-ittifakı*, sosyalist büyük sanayinin tarıma makine ve diğer üretim araçları temin etmesinden, onu modern ve mükemmel teknikle donatmasından oluşmaktadır.

Tarımın sosyalist dönüşümünde, sosyalist devletin eski toprak ağalarına ait topraklar ve devlet fonunun serbest arazileri üzerine kurduğu büyük devlet tarımsal işletmeleri, önemli bir rol oynar. SSCB'de, devlet Sovyet işletmeleri [Sovhozlar —ÇN]. daha sosyalist devrimden sonraki ilk yıl içinde oluşturuldu. *Sovhoz*, tahıl, et, süt, pamuk ve diğer tarımsal ürünlerin üretimi amacıyla kurulmuş bir sosyalist tarımsal büyük işletmedir. Sovyet işletmesinin üretim araçları ye tüm ürünü devlete aittir. Sovhozlar, devletin eline geçen besin maddeleri ve hammadde miktarının en önemli kaynağını

oluşturmaktadır. Yüksek tekniğe sahip sosyalist işletmenin gözde örneği olarak Sovhoz, köylülere sosyalist büyük sanayinin üstünlükleri konusunda ikna olmaları olanağı sağladı ve köylüleri traktör, tahıl çeşitleri ve damızlık sığırla destekledi. Köylü kitlelerinin sosyalizme yönelmelerini ve kolektifleştirme yoluna geçişi kolaylaştırdılar.

Kolhoz düzeni, işçi sınıfının mali ve örgütsel yardımı ile oluşturuldu. Sovyet Devleti, Kolhozların ve Sovhozların inşasının finanse edilmesi için dev meblağları hizmete sundu. Kolektifleştirme için kitle hareketinin ilk yıllarında en iyi parti üyeleri ve onbinlerce ileri işçi kıra gönderildi; bunlar, burada Kolhozların oluşturulmasında köylülere büyük yardım gösterdiler.

Köylülerin kolektifleştirmeye geçişe hazırlanmalarında, Komünist Partisi tarafından köylü kitlelerinin politik eğitimi için yürütülen çalışma, büyük bir öneme sahipti.

Geniş köylü kitlelerinin kolektifleştirmeye yönelmesi, *Kulaklığa karşı uzlaşmaz bir sınıf mücadelesi* gerektirdi. Kulaklığın Sovyet İktidarı'nın kırdaki politikasına karşı direnişi, özellikle Sovyet ülkesinin tahıl temininde büyük zorluklarının olduğu 1927-1928 yıllarında arttı. Kulaklar, tahıl teminini sabote ettiler, kolektif köylülere, parti ve devlet fonksiyonerlerine karşı terör eylemlerine giriştiler ve Kolhozları ve tahıl silolarını ateşe verdiler. Kulaklığa karşı kararlı mücadele ve emekçi köylülerin çıkarlarını koruma politikası, yoksul ve orta köylü kitlelerini Komünist Partisi ve Sovyet Devleti'nin etrafında birleştirdi.

Tümüyle kolektifleştirme ve Kulaklığın tasfiyesi

Köylülüğün Kolhozlar safına temel yönelimi, SSCB'de 1929 yılının ikinci yarısında gerçekleşti. Bu dönemde tarımın

kollektifleştirilmesinin ekonomik ve politik koşulları oluşturulmuştu. Orta köylülük, yani köylülüğün ana kitlesi, Kolhozlara girdi. Köylüler artık tek tek gruplar halinde değil, köyler ve bölgeler halinde Kolhozlara girdiler. Sovyet köyünde *tümüyle kollektifleştirme* süreci başladı.

Tümüyle kollektifleştirmeden önce Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, kırdaki kapitalist unsurların *kısıtlanması ve püskürtülmesi* politikası izledi. Vergi politikası fiyat politikası, toprağın kiralanmasına ve ücretli işçi çalıştırılmasına ilişkin kısıtlamalar —bütün bunlar, Kulaklık tarafından sömürüye belirli sınırlamalar koydu ve tek tek Kulak gruplarının püskürtülmesine yol açtı. Ancak bu politika Kulaklığın iktisadi temelini ortadan kaldırmadı ve sınıf olarak tasfiyesini sağlamadı, Bu politika, *tümüyle kollektifleştirmenin* koşulları yaratılmadığı sürece, kırdaki kapitalist tahıl üretiminin yerine sosyalist tahıl üretiminin geçirebilen geniş bir Kolhozlar ve Sovhozlar ağı olmadığı sürece gerekliydi.

1926/27 yıllarında, Sovhozlar ve Kolhozlar 37.8 milyon pudu meta tahılı olmak üzere 80 milyon pud tahıl üretirlerken, Kulaklar 617 milyon pud tahıl ürettiler ve bunun 126 milyon pudunu köy dışındaki pazarda sattılar. 1919 yılında, Sovhozlar ve Kolhozlar 130 milyonu meta tahıl olmak üzere 400 milyon pudun üzerinde tahıl ettiklerinde bu ilişki temelden değişti. Bu, bunların meta tahıl üretiminde artık Kulakları geçtiği anlamına geliyordu.

Köylülüğün geniş kitlelerinin büyük ölçüde sosyalizme yönelmesi, kırdaki sınıf güçleri ilişkisinin sosyalizm lehine, kapitalizm aleyhine temelden değişmesi demektir, Bu durum, Komünist Partisi'nin ve Sovyet Devleti'nin kırdaki kapitalist unsurların sınırlandırılması ve püskürtülmesi eski politikasından yeni bir politikaya, *tümüyle kollektifleştirme* temelinde *Kulaklığın sınıf olarak tasfiyesi* politikasına geçmelerini sağladı.

Tümüyle kollektifleştirmeye geçiş, köylü kitlelerinin Kulaklığa karşı mücadelesi yoluyla gerçekleşti. Kulaklık,

kollektifleşmeye karşı hırslı bir direniş gösterdi. Geniş köylü kitlelerinin başında duran işçi sınıfı, Kulaklığı tüm köylülüğün gözleri önündeki açık mücadele içinde parçalamak ve köylü kitlelerini kapitalist unsurların zayıflığı konusunda ikna etmek için, bunları kırdaki son kapitalist üsse karşı hücumu geçirdi. Tümöyle kollektifleştirme sırasında, köylük alandaki arazi, Kolhozların kullanımına geçti. Ama bu arazinin önemli bir bölümü Kulakların elinde bulunduğundan dolayı, Kolhozların oluşturulmasına geçen köylüler, Kulakların elinden toprağı, sığırı ve envanteri aldılar, onları mülksüzleştirdiler. Sovyet Devleti, toprağın kiralınmasına ve ücretli işe ilişkin yasayı kaldırdı. Böylelikle, Kulaklığın sınıf olarak tasfiyesi, tümöyle kollektifleştirmenin zorunlu bir parçası oldu.

Kollektifleştirme, Leninist Kolhoz inşası ilkesine sıkı sıkıya tutunularak gerçekleştirildi: Köylülerin Kolhozlara gönüllü olarak girmesi, iktisadın özelliklerinin ve ülkenin çeşitli bölgelerindeki kültür düzeyinin göz önünde bulundurulması ve kollektif iktisadi düzenin ana biçimi olarak tarımsal artelin atlanmasının caiz olmaması ve doğrudan doğruya komünlerin oluşturulması.

Tümöyle kollektifleştirme ve onun temelinde sürdürölen Kulaklığın sınıf olarak tasfiyesi, “son derece derin bir devrimci dönüşüm, toplumun eski niteliksel durumundan yeni bir niteliksel duruma bir sıçrayış etkileri itibarıyla 1917 Ekim Devrimi’ne denk düşen bir devrimdir”.*

Bu, kırdaki, eski, burjuva bireysel-köylü iktisadi düzeni tasfiye eden ve yeni, sosyalist kollektif iktisadi düzeni yaratan bir devrimdi. Bu devrimin özelliğı, *yukardan*, devlet iktidarının inisiyatifi ile *aşağıın*, Kulakların boyunduruğuna karşı ve özgür bir kollektif iktisadi yaşam için mücadele yürüten milyonlarca köylü kitlesinin doğrudan desteğı ile yürütölmüş

---

* “SBKP(B) Tarihi, Kısa Ders”; Dietz Verlag, Berlin, 1954, s. 380 Almanca [Türkçe baskı; J.V. *Stalin*, Eserler, C. 15, s. 348, İnter Yayınları.]

olmasından oluşmaktaydı.

Bu devrim, sosyalist inşanın bir dizi temel görevini çözdü.

Birincisi, kırdaki sayıca en güçlü sömürücü sınıfı, Kulaklar sınıfını tasfiye etti. Kulaklığın tümüyle kollektifleştirme temelinde sınıf olarak tasfiyesi, sömürücü sınıfların ortadan kaldırılması için tayin edici bir adım oldu. “Kim-kimi?” sorunu yalnızca şehirde değil, aynı zamanda kırdaki da sosyalizmin lehine çözüldü. Ülke içinde, kapitalizmin restorasyonunun son kaynakları yok edildi.

İkincisi, kırdaki sayıca en güçlü sınıfı —köylü sınıfını—, kapitalizmi üreten bireysel işletme yolundan koparıp toplumsal, kollektif sosyalist işletme yoluna soktu ve böylelikle işçi sınıfının iktidarı almasından sonraki en ağır tarihsel görevi çözdü.

Üçüncüsü, Sovyet İktidarı’na, iktisadın en büyük, en hayati, ama en geri dalında —tarımda— sosyalist bir temel verdi. Tarım artık sanayi tipi bir temel üzerinde —üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet temelinde— gelişti. Böylelikle geçiş döneminin en derin çelişkilerinden biri —sosyalist büyük sanayi ile bireysel küçük köylü iktisadı arasındaki çelişki— çözüldü ve kentle kır arasındaki zıtlığın zemini ortadan kaldırıldı.

Kırdaki, üretim ilişkilerinin gelişmesinin önünde duran eski, kapitalist ve küçük-burjuva üretim ilişkilerinin yerine yeni, sosyalist üretim ilişkileri geçirildi. Bunun sonucu olarak tarımdaki üretim ilişkilerinin gelişmelerinin önü açıldı.

Kolhozun temel biçimi olarak tarımsal artel

SSCB’deki Kolhoz inşasının deneyimleri, Kolhozlar içinde sosyalist tarımın üretim ilişkilerinin gelişmesini en iyi

şekilde güvence altına alanın tarımsal arteller olduğunu gösterdi. Tarımsal artel, kolektif köylülerin bireysel hayati çıkarlarını doğru bir şekilde kolektif işletmelerin toplumsal çıkarlarıyla birleştirir. Artel, bireysel ve toplumsal çıkarlara başarıyla uyum sağlar ve böylelikle eski bireysel köylülerin kolektivizm ruhuyla eğitilmesini kolaylaştırır. Tarımsal artellerin tüzüğü ile uyum içinde şunlar toplumsallaştırılır: tarımsal envanter, iş hayvanları, tohum, toplumsallaştırılmış hayvanların yemleri, artel iktisadı için gerekli olan işletme binaları ve tarımsal ürünlerin işlenmesine yarayan tüm işletmeler. Tarımsal artelde, ekimin en önemli dalları —örneğin tahıl işletmesi ve teknik kültürlerin üretimi— tümüyle toplumsallaştırılmıştır. Toplumsallaştırılmış hayvan yetiştiriciliği, Kolhozların çiftliklerinde yapılır. Gelişmiş artelerde toplumsallaştırılmış büyük patates, sebze, meyve, şarap vs. üretimi bulunmaktadır.

Tarımsal artelerde şunlar *toplumsallaştırılmaz* ve kolektif köylülerin *bireysel mülkiyeti* olarak kalır: Oturulan evler, belli bir miktarda yarar hayvanı, kümes hayvanları, bireysel mülkiyet altında kalmış hayvanların barındırılması için gereken işletme binaları ve bireysel yan iktisatların ihtiyacı kadar tarımsal küçük envanter. İhtiyaç durumunda artel yönetimi, toplumsallaştırılmış hayvanlar içinden bir kaç atı ücret karşılığında, bireysel amaçlar için hizmete sunar. Kolektif köylülerin gelirinin en büyük bölümü, Kolхозlarda tayin edici rolü oynayan toplumsal işletmelerinden gelir.

Tarımsal artellerin tüzüğü uyarınca, *tahıl, pamuk, şeker pancarı, keten, kenevir, patates, sebze ve çay ve tütün ekiminin özel olarak yoğunlaştığı bölgelerdeki* kolektif çiftliklerde şunlar bireysel mülkiyet olarak elde tutulabilir: 1 inek, 2 sığır yavrusu, yavrularıyla birlikte 1 dişi domuz ya da artel yönetimi gerekli görürse yavrularıyla birlikte 2 dişi domuz, 10 adete kadar koyun ve keçi, sınırsız sayıda kümes hayvanı ve tavşan ve 20 adete kadar arı kovanı.

Gelişmiş hayvan yetiştiriciliğinin olduğu tarımsal bölgelerdeki her kolektif çiftlikte şunlar bireysel mülkiyet olarak tutulabilir: 2-3 inek, ayrıca

sığır yavrusu, yavrularıyla birlikte 2-3 dişi domuz, toplam 20-25 kadar koyun ve keçi, sınırsız sayıda kümes hayvanı ve tavşan ve 20 adete kadar arı kovanı.

Tarla ekiminin az bir öneme sahip olduğu ve hayvan yetiştiriciliğinin iktisatla tayin edici rolü oynadığı göçebe olmayan ve yarı-göçebe bölgelerdeki her kollektif çiftlikte şunlar bireysel mülkiyet olarak kalabilir: 4-5 inek, ayrıca sığır yavrusu, toplam 30-40 kadar koyun ve keçi, yavrularıyla birlikte 2-3 dişi domuz, sınırsız sayıda kümes hayvanı ve tavşan, 20'ye kadar arı kovanı ve 1 at ya da bir süt kısağı ya da 2 deve, ya da 2 eşek ya da 2 katır.

Tarla ekiminin hemen hemen hiç bir öneme sahip olmadığı, hayvan yetiştiriciliğinin iktisadın egemen biçimi olduğu göçebe hayvan yetiştiriciliği bölgelerindeki kollektif çiftliklerde şunlar özel mülkiyet olarak kalabilir: 8-10 inek, ayrıca sığır yavrusu toplam 100-150 koyun ve keçi, sınırsız sayıda kümes hayvanı, 10 kadar at ve 5-8 deve.

Toplumsallaştırılmış topraklardan $\frac{1}{4}$ hektarla $\frac{1}{2}$ hektar ölçümünde çiftlik toprağı yan iktisat olarak kullanılmak üzere kollektif köylülerin bireysel kullanımı için kollektif çiftliklere ayrılır; bölgelerin özelliklerine göre, tek tek bölgelerde 1 hektar ölçümünde çiftlik toprağı da ayrılabilir.

SSCB'de tarımın dönüştürülmesi dönemi, Birinci Beş Yıllık Plan'ın sonuna doğru bitti. 1932 yılında, Kolhozlar bütün köylü iktisatlarının yüzde 60'ını kapsıyordu ve bütün köylü iktisatlarının ekim alanlarının yüzde 75'ini elinde bulunduruyordu. Açık mücadele içinde yenilgiye uğratılan Kulaklık, henüz tümüyle yok edilmemişti. Sahtekarca bir şekilde Kolhozlara sızan Kulaklar, sabotaj çalışmasının çeşitli yöntemleri ile bunları içten parçalamaya çalıştılar. Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, kollektif işletme inşasının ana görevi olarak, *Kolhozların iktisadi-örgütsel* pekişmesini, yani Kolhozların parti ve devlet tarafından yönlendirilmesinin güçlenmesini, Kolhozların, içlerine sızan Kulak unsurlardan temizlenmesini, toplumsal sosyalist mülkiyetin korunmasının kollektif emeğin örgütlenmesinin iyileştirilmesini ve disiplininin pekiştirilmesini gördüler.

Kolhoz düzeni, sömürücü sınıflara ve Kulaklığı bütün araçlarla savunan, Kolhozların ve Sovhozların oluşturulmasına karşı mücadele yürüten ye bunların dağıtılmasını ve tasfiyesini

talep eden ajanlarına —Troçkistlere ve Buharincilere— karşı kararlı mücadele içinde zafere ulaştı. Komünist Partisi, kararlı bir şekilde, hem sanayi malları için yüksek fiyat ve son derece yüksek vergiler yoluyla köylülüğün sömürülmesi ve zora dayanarak mülksüzleştirilmesi şeklindeki Troçkist teoriyi ve hem de “Kulakların barışçıl bir şekilde sosyalizme intibak etmesi” ve iktisadi inşadaki “öz süreç” şeklindeki sağ oportünist Buharinci teoriyi parçaladı.

SSCB'nin bir küçük köylü iktisadı ülkesinden dünyanın en yoğunlaşmış ve en yüksek derecede makineleştirilmiş tarım ülkesine dönüştürülmesi

İkinci Beş Yıllık Plan'ın sonuna doğru tarımın kollektifleştirilmesi bitirilmişti. Az yıl içinde modern tekniği kullanabilecek, bütün tarımsal kazanımlardan yararlanabilecek ve bu şekilde ülkeye daha fazla mal teslim edebilecek durumda olan Kolhozlarla tüm ülkeyi donattığından ötürü, kollektifleşmenin bu yöntemi, kendisini en ilerici yöntem olarak kanıtladı. Bu yöntem, köylülüğün refahının artması yolunu açtı.

SSCB'de, tarımdaki yeni, sosyalist üretim ilişkilerini cisimlendiren Kolhozlar, Makine ve Traktör İstasyonları ve Sovhozların çok yönlü sistemi kişiliğinde dünyanın *en yoğun tarımı* yaratıldı ve pekiştirildi.

SSCB'de tümüyle kollektifleştirilmenin arifesinde var olan 25 milyon köylü işletmesinin yerine 1938 yılının ortasında (balıkçı ve meslek kooperatifleri sayılmaksızın) 242,400 Kolhoz vardı. Her Kolhoza 485 hektarı ekim alanı olmak üzere ortalama 1534 hektar tarımsal arazi düşüyordu. ABD'de, 1940 yılında, bütün çiftliklerin %1.6'sı 405 hektar ya da daha fazla araziye sahipti.

Kollektif iktisat düzeni, tarımın kapitalist düzenine ve küçük köylü işletmesine karşı tartışılmaz üstünlüğünü kanıtladı. “Kolhozların büyük önemi, onların makinelerin ve traktörlerin tarımda kullanılmasının ana temelini oluşturmalarında, bunların köylünün dönüştürülmesinin, onun görüş ve yaşama tarzının sosyalizm ruhuyla dönüştürülmesinin ana temelini oluşturmasında yatmaktadır.”* İlk iki beş yıllık plan sırasında, SSCB’nin tarımında, sonucunda kırdaki sosyalizmin sağlam maddi üretim temellerinin oluşturulduğu gerçek bir teknik devrim gerçekleştirildi. Sosyalist tarım, yalnızca en yoğunlaşmış değil, aynı zamanda dünyanın *en yüksek derecede makineleştirilmiş* tarımıdır. Kapitalizmde tarımda makine kullanımı kaçınılmaz olarak küçük köylülerin yıkımına yol açarken, sosyalist tarımın kollektif emek temelinde makineleştirilmesi köylülerin çalışmasını kolaylaştırır ve refah düzeylerinin yükselmesini sağlar.

1940 yılında, SSCB’nin tarımında 530,000 traktör, 182,000 kombina ve 228,000 kamyon vardı. MTİ’lerin, sayısı 1930’da 158’e ve 1940 yılında 7,069’a ulaştı. SSCB tarımının makineleştirilmesinin düzeyi, 1940 yılında, traktörlerle sürüm için: nadas sürümünün %83’ü, güz tohumlamasının %71’i; traktörlerle ekim için: ilkbahar ve güz ekiminin %52-53’üne; biçerdöverle tahılın toplanması için %43’e ulaştı.

Kollektif işletme düzeni, tarımsal üretimin büyük ölçüde büyümesini ve ülkeye besin maddeleri ve hammadde temini için büyük öneme sahip olan tarımın yüksek meta üretimini güvence altına aldı. SSCB tarımının brüt üretimi, 1940 yılında, 1913’deki düzeyine göre iki misli arttı. Kolhozların ve Sovhozların meta üretimi, tahılda, 1938 yılında, 1913 yılındaki

---

* J.V. Stalin, “SSCB’de Tarım Politikasının Sorunları Üzerine”, bkz. J.V. Stalin, Eserler, C. 12, s. 146, Almanca. [Türkçe baskı; Eserler, C. 12, s. 128, İnter Yayınları.]

yüzde 26'ya karşılık, tahıl brüt üretiminin yüzde 40'ına ulaştı. Orta köylülerin ve yoksul köylülerin meta tahıl üretimindeki payı, Ekim Devriminden önce, yalnızca yüzde 14.7 tutuyordu. Kolhoz ve Sovhozlar, üretimi sürekli olarak artırmak için muazzam olanaklara sahiptiler. Halkın maddi refah düzeyinin sürekli olarak yükselmesine tarımsal ürünlere olan giderek artan talep eşlik ettiğinden dolayı, pazar krizinden etkilenmeleri söz konusu değildir.

Kollektif işletme düzeninin zaferi, Sovyet köylülüğüne *refah ve kültür içinde bir yaşamın* koşullarını sağladı. Kollektif işletme düzeni, köylülüğün farklılaşmasına ve kırdaki sefalet ve yoksulluğa bir son verdi. Kolhozlara giren on milyonlarca köylü refaha kavuştu. Kolhozlar sayesinde, köyde artık atsız, ineksiz ve envantersiz köylü iktisadı kalmadı. Kollektif köylülerin, Kolhozların toplumsal iktisadından ve bireysel yan iktisattan gelen bireysel geliri, yalnızca 1932 ile 1937 arasındaki dönemde 2.7 kat arttı.

Kollektif iktisat düzeninin zaferi sonucu, işçilerle köylüler arasındaki dostça ittifak daha da pekişti. Kollektif köylülerin, Sovyet İktidarı'nın kırdaki sağlam bir dayancası oldu. Şimdi artık yalnızca işçi sınıfı değil, aynı zamanda köylülük de varlığını, üretim araçları üzerindeki toplumsal, sosyalist mülkiyet temelinde kurdu.

SSCB'deki Kolhoz inşasının deneyimleri, kapitalizmden sosyalizme geçmekte olan diğer ülkelerin tarımlarının sosyalist dönüşümünü de büyük ölçüde kolaylaştırdı. Aynı zamanda tek tek ülkelerin tarihsel gelişme koşulları, her ülkede kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi sırasında tarımın kollektifleştirilmesinin hazırlanmasının kendine özgü koşullarının ortaya çıkmasını ve uygulamanın kendine özgü biçimlerinin ve yöntemlerinin gerekli olmasını belirler. Halk demokrasilerinde, tüm toprağın ulusallaştırıldığı SSCB'den farklı olarak, köylü iktisatlarının kooperatiflerde birleştirilmesi sırasında, topraktaki köylü özel mülkiyeti belli bir dönem

devam eder. Bundan da kırdaki üretim kooperatiflerinin örgütlenme biçimi ve çalışma tarzında yeni özellikler doğar.

Ancak tek tek ülkelerde tarımın sosyalist dönüşümünün koşulları, biçimleri ve yöntemleri ne kadar çok çeşitli olursa olsun, tarımın sosyalist dönüşümünü yürütmekte olan bütün ülkeler için SSCB'deki Kolhoz inşası deneyimi tarafından kanıtlanan Leninist kooperatif planının temel ilkeleri, genel geçerliliğe sahiptir.

Kısa Özet

1— *Tarımın kollektifleştirilmesi, sosyalizmin inşası için zorunlu bir ön koşuldur. Tarımın kollektifleştirilmesinin özü, köylü iktisatlarının üretim kooperatiflerinde yavaş yavaş ve gönüllü olarak birleşmelerinden oluşur. Kollektifleştirme, küçük, bireysel, geri özel iktisattan modern makinesel teknikle donanmış sosyalist büyük işletmeye geçiş demektir. Kollektifleştirme, emekçi köylülüğü sömürü ve yoksulluktan kurtarır ve ona refah ve kültür içinde yaşamının yolunu açar. Kollektifleştirme, köylülerin ve tüm emekçilerin hayati çıkarlarına denk düşer.*

2— *Tümüyle kollektifleştirmenin en önemli koşulları şunlardır: Ülkenin sosyalist sanayileşmesi, tarımsal kooperatiflerin gelişmesi, tarımda ilk Kolhozların ve büyük devlet işletmelerinin sosyalist büyük işletmenin üstünlüğünü köylülerin gözlerinin önüne seren deneyimleri, Makine ve Traktör İstasyonlarının oluşturulması ve Kulaklığa karşı kararlı mücadele.*

3— *Tümüyle kollektifleştirme ve onun temelinde sürdürülen Kulaklığın sınıf olarak tasfiyesi, Komünist Partisi ve Sovyet Devletinin önderliği altında gerçekleşti ve son derece derin bir devrimci dönüşümdü, kırdaki burjuva bireysel-köylü düzenden yeni, sosyalist işletme düzenine geçti. Bu devrim,*

sayıca en kalabalık sömürücü sınıfı —Kulaklığı— tasfiye etti ve sayıca en güçlü emekçi sınıfı —köylülüğü— kapitalist gelişme yolundan sosyalist gelişme yoluna çekti ve Sovyet Devleti için tarımda sağlam bir sosyalist temel yarattı.

4— Kollektif işletme düzeninin zaferi sonucu, Sovyetler Birliği, bir küçük köylü iktisadı ülkesinden dünyanın en yoğun ve en yüksek derecede makineleştirilmiş tarım ülkesine dönüştü. Tarımdaki üretici güçlerin özgürce gelişmesi için yol açıldı. Sovyet köylülüğü, her zaman için sömürüden kurtarıldı. Kırdaki yoksulluk ve sefalet ortadan kaldırıldı ve kollektif köylülüğün maddi ve kültürel yaşam düzeyinin sürekli olarak yükselmesinin koşullarını yarattı.

Bölüm XXV. SSCB'DE SOSYALİZMİN ZAFERİ

Sosyalist üretim tarımın pekiştirilmesi

Ülkenin sosyalist sanayileşmesinin ve tarımın kollektifleştirilmesinin başarıları, SSCB'deki sınıf ilişkilerinin sosyalizmin lehine ve kapitalizmin aleyhine temelden değişmesine yol açtı. 1929 yılı ortasına kadar kapitalist unsurlara karşı tayin edici saldırı kentte yürütüldü. Köylü işletmelerinin tümüyle kollektifleştirilmesi ve Kulaklığın sınıf olarak tasfiyesi ile birlikte bu saldırı köyü de kapsadı ve *genel* bir karakter aldı. *Sosyalizmin tüm cepheden topyekün geliştirilmiş saldırısı* başladı. Köylülüğün geniş kitlelerinin sosyalizme yönelmesi sonucu kapitalist iktisadi biçimler, küçük meta üretimi biçimindeki temellerini kaybettiler ve yok oldular. 1930 yılında sosyalist sektör, tüm iktisadın kaldırıcını elinde tutuyordu. Bu, SSCB'nin *sosyalizm dönemine girdiği* anlamına geliyordu.

Sosyalizm dönemine giriş, sosyalist toplumun inşası görevleri tümüyle yerine getirilmediği için, geçiş döneminin bitişi anlamına gelmiyordu. Ancak bu, geçiş döneminin son aşamasıydı. Nasıl ki NEP'in başlangıç döneminde kapitalizmin belli bir canlanması gerçekleştiyse, şimdi de NEP'in son aşaması —tüm ülkedeki kapitalist unsurların tümüyle tasfiyesi aşaması— başladı.

Sosyalizmin tüm cepheden saldırısı, keskinleşmiş sınıf mücadelesi koşullarında, aşılması gereken muazzam zorluk koşullarında gerçekleşti. Bunlar, sanayinin ve tarımın temelden dönüşümüne, tüm iktisadın teknik temelini yeniden dönüştürülmesine ilişkin zorluklardı. Eğer eski iktisadi

biçimler temelden değiştirilmemiş, köylü işletmeleri kollektifleştirilmemiş ve kapitalizmin köydeki kökleri temelden kurutulmamış olsaydı, tarımda bu dönüşüm mümkün olamazdı. Sosyalizmin saldırısı, kaçınılmaz olarak kapitalist çevrenin yardımıyla zararlı faaliyet, sabotaj, yıkım ve terör eylemleri yürüten batmakta olan sömürücü sınıfların umutsuz direnişine yol açtı. Sosyalist inşanın zorlukları; kapitalist iktisadın içinde bulunan zorluklardan temelden ayrılır. Kapitalist iktisat açısından, kapitalizm çerçevesinde aşılamayacak olan krizler ve işsizlik karakteristiktir. Sosyalist inşanın zorlukları, büyüme zorlukları, canlanma ve ileriye doğru hareketin zorluklarıdır ve bundan dolayı aşılmaları olanağını içinde taşırlar.

Birinci Beş Yıllık Plan'ın sonunda, modern teknikle donatılmış sosyalist sanayi ve kollektif tarımsal büyük işletme şahsında *sosyalist iktisadın temeli* yaratılmıştı. Sanayideki kapitalist unsurlar tasfiye edilmişti. Ülkenin tayin edici tarımsal bölgelerindeki kollektifleştirme büyük ölçüde sonuca ulaştırılmıştı: Kulaklık, nihai olarak ortadan kaldırılmasa da yenilgiye uğratılmıştı. Sovyet ticaretine —küçük ve büyük kapitalistler olmaksızın ticarete— geçiş, tamamlanmıştı ve özel ticaret, devlet, kooperatif ve Kolhoz ticareti tarafından püskürtülmüştü.

SSCB iktisadının çeşitli iktisadi biçimler tarafından belirlenmesi, *İkinci Beş Yıllık Plan'ın* başlangıcında son bulmuştu. Halk iktisadında bulunan beş iktisadi biçimden üçü artık yoktu ve bunlar özet iktisadi kapitalizm, devlet kapitalizmi ve ataerkil iktisattı; küçük meta üretimi ikincil bir konuma itilmiş ve sosyalist sektör, tüm halk iktisadında sınırsız egemen ve tek belirleyici güç olmuştu. Bu, Sovyet İktidarı'nın hem kentte ve hem de kırdaki sosyalist temellere dayandığı anlamına geliyordu.

İkinci Beş Yıllık Plan sırasında, *tüm halk iktisadının teknik yeniden yapılanması* tamamlandı. SSCB, iktisadın ve

savunmanın her gereksinimini tatmin edecek şekilde gerekli teknik donanımlara sahip ekonomik olarak bağımsız bir ülkeye dönüştü. Halk iktisadının bütün dallarında, yeni tekniği başarıyla kullanan sayıca çok güçlü kadrolar yetişti.

“İkinci Beş Yıllık Plan’ın *tarihsel ana görevi* başarıyla çözüldü: bütün sömürücü sınıflar nihai olarak tasfiye edildi ve insanın insan tarafından sömürsünün nedenleri ve toplumun sömürücüler ve sömürülenler olarak bölünmesi tümüyle ortadan kaldırıldı. Sosyalist devrimin en zor görevi çözüldü: tarımın kollektifleştirilmesi tamamlandı, kollektif iktisat düzeni nihai olarak pekiştirildi.”* Kollektifleştirmenin tamamlanmasından sonra, kapitalizmin iktisattaki kökleri kurutuldu. Köylülüğün farklılaşması ve kapitalist unsurların oluşması süreci tavsadı.

Geçiş döneminin temel çelişkisi, gelişmekte olan sosyalizmle yenilgiye uğratılan, ancak başlangıçta henüz güçlü olan ve temelleri küçük meta üretiminde olan kapitalizm arasındaki çelişki aşıldı. “*Kim-Kimi?*” sorunu sosyalizmin lehine çözüldü. NEP’in hedefine, sosyalist iktisadi biçimlerin zaferine ulaşıldı. Lenin, NEP’in ciddi olarak ve uzun zaman için uygulamaya sokulduğunu ve NEP Rusyası’nın sosyalist bir Rusya olacağını söyledi. Lenin’in bilimsel olarak gerekçelendirilen bu öngörüsü, pratiğe uygulandı. Sosyalizmin zaferi, geçiş döneminin sonu, NEP’in sonu anlamına geldi.

1936’da sosyalist iktisadi biçimlerin üretim araçlarının toplam miktarı içindeki payı, sanayide %99.5 ve tarımda %96.3 olmak üzere, %98.7’ye ulaştı. 1923/24’le 1936 arasında sosyalist iktisadi biçimlerin payı şöyle büyüdü: Sanayi brüt üretiminde %76.3’ten %99.8’e, tarımdaki brüt üretimde (kollektif köylülerin bireysel yan iktisatları da dahil olmak üzere) %1.5’den %97.7’ye, ticari işletmelerin perakende ticaret bilançolarında

---

* SBKP(B) XVIII. Parti Kongresi Kararı; bkz. “Parti Kongresi, Parti Konferansları ve MK Plenum Oturumlarının Kararlarında SBKP”, Bölüm II, 7. baskı, s. 879, Rusça.

%43'den %100'e, ulusal gelirden 1924/25'deki %35'den 1936'da %99.1'e.

Bu şekilde, SSCB'deki geçiş döneminin sonucunda, üretim ilişkileri ile üretici güçlerin karakteri arasındaki mutlak uyum yasasının gerekleri gerçekleştirildi. Bu, Sovyet ülkesi, toplumun ezici çoğunluğunu birleştiren işçi sınıfı ile köylülük arasındaki ittifak gibi toplumsal bir güce sahip olduğu için mümkün oldu. Çıkarları bu yasayla çelişen burjuvazinin direnişi kırıldı. İşçi sınıfı, üretim ilişkileriyle üretici güçlerin karakterinin mutlak uyumluluğu yasasını, eski, burjuva üretim ilişkilerini ortadan kaldırmak ve tüm halk iktisadında yeni, sosyalist ilişkiler yaratmak için kullandı.

Geçiş dönemi süresinde, SSCB'de şimdiye kadar bilinen bütün üretim tarzlarının en ilerisi, *sosyalist üretim tarzı* pekişti. Sovyet sanayinin ve tarımının yeni, dev üretici güçleri gelişti. Böylelikle, sosyalist üretim ilişkilerinin tam zaferi ve bunların tüm halk iktisadında pekişmesi için maddi koşullar yaratıldı. Sosyalist üretim ilişkileri de, kentteki ve kırdaki zaferinden sonra, üretici güçlerin gelişmesinin yolunu açtı ve sosyalist üretimin sürekli olarak büyümesini güvence altına aldı. Sosyalizmin inşası, Rusya'nın yüzyıllar boyu süren eski teknik-ekonomik geriliğin ortadan kaldırılmasına ve ülkenin yurtdışına kölece bağılıktan kurtulmasına götüren ve onun ulusal bağımsızlığını güvence altına alan tek yoldu. Tarihsel olarak bakıldığında son derece kısa bir zaman içinde SSCB, sanayi ve tarımdaki tekniğin düzeyi itibarıyla dünyadaki ilk sırayı alan, dev bir sanayisel ve kollektif iktisadi bir güç oldu. Komünist Partisi'nin önderliği altında sosyalist toplumu kuran işçi sınıfı ve emekçi kitleler, çalışan insanların bir çok kuşağının umutlarını gerçekleştirdiler.

Sosyalizm, üretim araçları üzerinde iki biçimiyle —devlet (halk) mülkiyeti ve kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyet— toplumsal mülkiyete dayanan bir toplum düzenidir, içinde insanın insan tarafından sömürsününün olmadığı, üretimin sürekli büyümesi yoluyla emekçilerin artan gereksinimlerinin

mümkün olduğunca tatmin edilmesi amacıyla halk iktisadının planlı olarak geliştirildiği ve yapılan işe göre dağılımın gerçekleştirildiği bir toplum düzenidir.

SSCB'deki sosyalizmin zaferi, insanlık tarihinin en derin devrimci dönüştürmüdü.

Toplumun sınıfsal yapısındaki değişiklikler

Sosyalist iktisadın inşası, SSCB'de toplumun *sınıf yapısında* temelden değişikliklere yol açtı. Sosyalizmde sömürücü sınıflar yoktur. Sosyalist toplum iki dost emekçi sınıftan —işçi sınıfı ve köylülük— ve bütün kökleri ile bu sınıflara bağlı olan aydınlardan oluşur.

Devrim öncesi Rusyası'nda, 1913 yılında işçiler ve 'memurlar nüfusun % 16,7'sini, küçük meta üreticileri (köylüler, ev işçileri ve zanaatkarlar) %65.1'ini, sömürücü' sınıflar %15.9'u (bunların %12.3'ü Kulaklar), geri kalan nüfus (çıraklar, emekliler, ordu mensupları ve diğerleri) %2.3'ü oluşturuyordu.

SSCB'de 1937'de işçiler ve görevliler nüfusun %34.7'sini, kollektif köylülük ve meslek kooperatiflerinin üyeleri %55.5'ini ve çıraklar, emekliler, ordu mensupları vs. %4.2'sini oluşturuyordu. Kooperatif üyesi olmayan bireysel köylüler ve emekçi zanaatkarlar, yani küçük meta üreticileri nüfusun %5.6'sını oluşturuyordu. Sömürücü sınıflar —toprak sahipleri ve burjuvazi— geçiş dönemi sürecinde tasfiye edilmişti.

Sosyalizmin zaferi, işçi sınıfının, köylülüğün ve aydınların karakterini ve konumunu temelden değiştirdi.

İşçi sınıfının, iş gücünü satan ve kapitalistler tarafından sömürülen, üretim araçlarına sahip olmayan bir sınıf olması son buldu. İşçi sınıfı, tüm halkla birlikte üretim araçlarını elinde tutan ve sömürüden bağımsız olan tümüyle yeni türden,

tarihte o döneme kadar var olmamış bir sınıfa dönüştü. SSCB'deki işçi sınıfı, varlığını devlet mülkiyeti (halk mülkiyeti) ve sosyalist çalışma üzerinde kurmaktadır. O, toplumun en ileri sınıfı ve onun gelişmesinde önder güçtür. Bundan dolayı, SSCB'de toplumun devletsel önderliği (diktatörlük) işçi sınıfının ellerindedir.

Köylülük, varlığını özel mülkiyet, ferdi iktisatlardaki emek ve ilkel teknik temelinde kuran ve toprak sahipleri, Kulaklar, tüccarlar ve tefeciler tarafından sömürülen, küçük, dağınık üreticiler sınıfı olmaktan çıkıp, şimdiye kadar var olmamış tümüyle yeni türden bir sınıfa dönüştü. SSCB'deki köylülük sömürüden özgürdür; çalışması ve geliri, toplumsal, kooperatıf sel-kollektif iktisadi mülkiyete, kollektif emeğe ve modern tekniğe dayanmaktadır. Köylülük, işçi sınıfı ile sıkı ittifak içinde ve onun önderliği altında Sovyet Devleti'nin, işçilerin ve köylülerin sosyalist devletinin yönetiminde aktif bir katılıma sahiptir.

SSCB'de sosyalizmin zaferi, köyün kent tarafından sömürülmesine ve köylülüğün kapitalizm tarafından yıkıma uğratılmasına bütün zamanlar için bir son verdi. Böylelikle, *kentle köy arasındaki* yüzyıllarca eski *zıtlık* ortadan kaldırıldı. Kapitalizmde köyün sömürülmesinin merkezi olan kent, sosyalizmde köye iktisadi, politik ve kültürel yardımın merkezi oldu. Köylülüğe toprak sahiplerinin ve Kulakların tasfiyesi sırasında ve traktör ve diğer makine temini yoluyla sosyalist kent tarafından yapılan muazzam yardım, işçi sınıfı ile köylülüğün ittifakını pekiştirdi ve bundan sağlam bir dostluk yarattı.

Köy, sosyalist kentin desteğiyle, yeni, güçlü üretici güçler kazandı. Sanayi ile tarım arasındaki birlik süreci olarak sağlamlaştı. Kentle köy arasındaki çıkar zıtlığı kayboldu. Köylülüğün kentlilere karşı eski güvensizliğinden ve hatta kininden iz kalmadı. Hem kent ve hem de köy sosyalist temeller üzerinde geliştiler. İşçilerle köylülerin çıkarları

arasında odak bir şey vardır; sosyalist toplum düzeninin pekişmesi ve komünizmin inşası.

SSCB’de, devrimden sonra halka katılan eski aydınların bir bölümünün de mensup olduğu yeni bir *aydınlar* tabakası oluştu. Burjuva toplumunda aydınlar esas olarak mülk sahibi sınıfların *saflarından* tamamlanmaktadır. Kapitalizme hizmet etmekte, onun tarafından sömürülmekte ve işçileri ve köylüleri sömürmesi için yine ona hizmet etmektedir. Aydınların önemli bir bölümü kapitalizmde vasıfsız bir iş yapmaya mecbur bırakılmakta ya da işsiz kalmaktadır. SSCB’de aydınların ezici bir çoğunluğu işçi sınıfı ve köylülük kökenlidir. Sovyet aydınları, sömürü, tanımaz. Çalışan halka, sosyalizm davasına hizmet eder ve bilgisini verimli olarak kullanabilmek için bütün olanaklara sahiptir. Aydınlar, sosyalizmde, işçi sınıfının ve köylülüğün yanısıra, ülkenin yönetimine, aktif olarak katılan toplumun eşit haklara sahip bir üyesidir. 1937’de sovyet aydınları kadrosunun sayısı 9.6 milyon insanı kapsıyordu ve aile üyeleriyle birlikte SSCB nüfusunun yaklaşık yüzde 13-14’ünü tutuyordu.

SSCB’de sosyalizmin zaferiyle birlikte, *kafa emeği ile kol emeği arasındaki yüzyıllarca eski zıtlık* ortadan kaldırıldı. Kafa emeğinin temsilcilerinin önemli bir bölümünün kol emeğiyle çalışan insanları sömürmeleri için egemen sınıflara hizmet etmesi durumu son buldu. Sosyalizmde, işçilerle işletme yöneticileri, üretimin canlanmasına ilgi duyan bütünlüklü bir çalışma kolektifi oluştururlar. Mülk sahibi sınıfların eğitim tekeli ortadan kaldırılmış olup, bilim tüm halkın çıkarına kullanılmaktadır; eğitim işçilerin ve köylülerin mülkiyetidir.

Sosyalizmin zaferi, halk kitlelerinin refah ve kültür içinde yaşamasının gerekli koşullarını yarattı. Sosyalizmin ekonomik temel yasasına uygun olarak, geçiş döneminde, işçi sınıfının, köylülüğün ve aydınların *refah düzeyi* önemli ölçüde

arttı. Yoksulluk ve işsizlik kayboldu. Kırdaki artık yoksul köylü yoktur: İşçilerin ve görevlilerin gerçek ücreti yükseldi, köylülüğün gerçek geliri büyüdü. SSCB’de bir *kültür devrimi* gerçekleşti. İlk iki beş yıllık planın sonucunda bütün çocuklar, dersler SSCB milliyetlerinin dilinde verilmek üzere, genel okul yükümlülüğü altına alındı. Geniş kapsamlı bir öğrenim kurumları ağı oluşturuldu. İktisadın ve kültürün çeşitli dalları için uzman sayısı bir kaç misli arttı.

Yalnızca emekçilere ait olan SSCB ulusal geliri, 1937 yılında, aynı kalan fiyatlarla, 1913 yılına göre 4.5 misli arttı. Büyük sanayinin tüketim araçları üretimi, 1931 yılında, 1913 yılına göre 6 misli tutuyordu. İşçilerin ve görevlilerin gerçek ücreti, yalnızca İkinci Beş Yıllık Plan döneminde iki kat arttı.

İlk ve orta okul öğrencilerinin 1914 yılında 7.9 milyon olan sayısı, 1937 yılında 29.6 milyona, yüksek okul öğrencilerinin sayısı 117,000’den 547,200’e yükseldi. Basılan kitap sayısı 86.7 milyondan 673.5 milyona, günlük gazete tirajı 2.7 milyondan 36.2 milyona yükseldi.

Sosyalist toplum düzeninin ilkeleri ile uyum içinde Sovyet İktidarı, kadınların baskı altında tutulmasına bir son verdi. SSCB’de, iktisadi, kültürel ve toplumsal-politik yaşamın tüm alanlarında kadınlar, gerçekten de erkeklerle eşit haklara sahiptirler. Kadınlar, eşit iş için erkeklerle eşit ücret elde etmektedirler. Sosyalizmin zaferi, milyonlarca kadına kalifiye iş yolunu açtı. Beş Yıllık Planlar boyunca, kadınların saflarından birçok yönetici kadro yetişti. Aydınlar içinde kadınlar, erkeklerle aynı konuma sahiptirler. Kollektif işletme düzeninin zaferi ile birlikte, köylü kadınların durumu temelden değişti. Kadın ve erkeğin konumunda, ferdi köylü iktisadında olduğu gibi, eskiden beri süregelen eşitsizlik son buldu. Kadın, kollektifin erkekle aynı değere sahip üyesi olarak, toplumsal iktisattaki onurlu yerini alma olanağına kavuştu. Sosyalizmin zaferi, feodal ve ataerkil kalıntıların bulunduğu bir dizi ulusal bölgede kadını içinde bulunduğu yarı köle durumundan kurtardı. Ulusal bölgelerin kadınları, tüm ülkenin kadınları gibi

sosyalizmin aktif kurucuları oldular.

1936 yılında, yüksek okullarda kayıtlı olanların %42'si meslek okullarına alınanların %48'i kadınlardı. SSCB'deki sanayi yüksek okulları öğrencileri arasında kadınların sayısı, Almanya'daki kadın öğrencilerin 7 katı, İngiltere'dekilerin 10 katı ve İtalya'dakilerin 20 katını tutuyordu. 1940 yılında, SSCB'deki kadın doktor sayısı, 1913 yılına göre 40 kat arttı. 1913 yılında tüm doktor sayısı içinde kadınların oranı %97 tutarken 1940 yılında doktorların yaklaşık %60'ı kadınlardı.

Sosyalizmin zaferinden ve insanın insan tarafından sömürsünün tasfiyesinden sonra, SSCB'de artık birbirine düşman antagonist sınıflar ve uzlaşmaz sınıf zıtlıkları yoktur. Sosyalist toplumun sınıf ilişkileri, işçi sınıfının, köylülüğün ve aydınların parçalanamaz dostluğu ve arkadaşça ortak çalışması tarafından belirlenmektedir. İşçi sınıfı ile köylülük arasındaki sınıf farklılıkları ve bu sınıflarla aydınlar arasındaki farklılıklar giderek silinmektedir. Kapitalist toplum, onu istikrarsızlığa sürükleyen antagonist sınıfsal ve ulusal zıtlıklarla sarsılırken, antagonist sınıfsal ve ulusal zıtlıklar tanımayan sosyalist toplum, bütünsellik ve sağlamlık tarafından belirlenmektedir. SSCB'de toplumsal mülkiyetin ve sosyalist iktisadi sistemin sınırsız egemenliği, *Sovyet halkının moral-politik birliği, SSCB halklarının dostluğu ve sovyet yurtseverliği* gibi toplumsal gelişmenin muazzam itici güçlerinin üzerinde geliştiği ekonomik temeldir. Bu toplumsal güçler de yine ekonomik temeli etkiler ve onların gelişmesini hızlandırır.

SSCB'nin sosyalist iktisadında ve sınıf yapısında meydana gelen değişiklikler, devlet üst yapısına yansdı. Sosyalist Sovyet Devleti geçiş döneminde gelişmesinin iki ana aşamasını geçirdi. Birinci aşama, Ekim Devrimi'nden sömürücü sınıfların tasfiyesine kadar olan dönemi kapsar. Bu aşamada, Sovyet Devleti, devrik sınıfı baskı altında tuttu ve ülkeyi dışarıdan saldırılara karşı korudu. Devlet aynı zamanda, iktisadi-örgütsel ve kültürel-eğitsel işlev de gördü, ama bu işlev o zaman henüz tümüyle gelişmemişti. Sovyet Devleti'nin

gelişmesinin ikinci aşamasında görev, tüm ülkede sosyalist iktisadı yaratmak ve kapitalist unsurların son kalıntılarını ortadan kaldırmaktan oluşmaktadır. Sömürücü sınıfları baskı altında tutma işlevi ortadan kalktı, onun yerini sosyalist, mülkiyetin korunması aldı; ülkenin kapitalist kuşatmaya karşı askeri savunması kaldı. Sosyalist temelin oluşturulması; devlet organlarının iktisadi-örgütsel ve kültürel-eğitsel işlevinin tam gelişmesini güvence altına aldı.

Ortaya çıkan değişiklikler sonucunda, 1936 yılında, sosyalizmin ilkelerinin ve temellerinin yasal olarak belirlendiği yeni *SSCB Anayasası* kabul edildi. O, kendisini vatandaşların biçimsel haklarının kâğıda dökülmesi ile sınırlamamakta, aksine ağırlığı bu hakların reel olarak güvence altına alınmasına vermektedir. SSCB Anayasası, basit bir şekilde, emekçilerin çalışma, dinlenme ve yaşlılıkta, hastalıkta ve iş yeteneğinin kaybında maddi güvence hakkını ve eğitim hakkını ilam etmez. Bu hakların gerçekleştirilmesi, sosyalist iktisadi sistem, işsizliğin ortadan kaldırılması, sekiz saatlik iş günü, işçiler ve görevliler için ücretli izin, işçiler ve görevliler için resmi sosyal sigorta, emekçiler için geniş bir sanatoryum ve dinlenme yurtları ağı, ana ve çocuk çıkarlarının devletçe korunması, genel ilkokul yükümlülüğü, ücretsiz yedi yıllık okul eğitimi, yüksek okul öğrencileri için devlet bursları ve diğer maddi önlemler yoluyla güvence altına alınır. Yani SSCB'deki sosyalizmin zaferi, emekçilerin haklarının gerçekleştirilmesini gerçekten de güvence altına alan sağlam bir ekonomik temel yarattı. Sovyet toplumunun ve SSCB Anayasasının gerçek sosyalist demokratizmi kendisini burada göstermektedir.

Ulusların ekonomik eşitsizliğinin ortadan kaldırılması

Her türlü sömürüyü ortadan kaldıran sosyalizm, ulusların baskı altında tutulmasının nedenlerini de kurutur. Sosyalist toplum düzeni, istisnasız bütün halkların iktisadi ve kültürel kalkınmasını güvence altına alarak, ulusların politik, ekonomik ve kültürel eşitsizliğini ortadan kaldırır. “Özel mülkiyet ve sermaye insanları kaçınılmaz olarak birbirinden uzaklaştırır, ulusal çekişmeleri kızıştırır ve ulusal baskıyı güçlendirirken, kollektif mülkiyet ve emek de kaçınılmaz olarak insanları birbirine yaklaştırır, ulusal çekişmenin zeminini yok eder ve ulusal baskıyı ortadan kaldırır. Nasıl ki kapitalizm ulusal baskı olmadan yaşayamazsa, sosyalizm de ezilen ulusların kurtuluşu olmaksızın, ulusal özgürlük olmaksızın yaşayamaz.”*

SSCB’de proletarya diktatörlüğünün kurulması ile birlikte, ulusların politik eşitsizliği ve ulusal baskı ve sömürgeci sömürü sistemi ortadan kaldırıldı. Şimdi artık söz konusu olan, milliyetlerin ekonomik eşitsizliğini ortadan kaldırmak ve bir dizi halkın geçmişten miras kalan ekonomik ve kültürel geriliğine bir son vermektir. Bu görev, ancak sosyalist inşaa süreci içinde çözüme ulaştırılabildi.

Rusya’nın ulusal çevre bölgelerinin nüfusundan yaklaşık 25 milyon insan, kapitalizm öncesi gelişme aşamasında yaşamaktadır; bunlardan 6 milyon insan, henüz ziraatın tanınmadığı ve henüz ataerki centil düzeni yaşadığı hayvan yetiştiricisi kabilelere mensuptur. Kendilerini sayısız feodal ve ataerki kalıntılardan kurtarmaları, sömürgeci unsurların kalıntılarını kurutmaları için ulusal çevre bölgelerin halklarına yardım edilmeli ve sosyalist bir iktisat inşaa etmeleri için bu halklara olanak tanınmalıydı.

Daha önce de ortaya konduğu gibi, emperyalizmin boyunduruğunu atmış olan geri kalmış ülkeler, proletarya

---

* *J.V. Stalin*, “Ulusal Sorunda Partinin Acil Görevleri Üzerine”, bkz. *J.V. Stalin*, Eserler, C.5, s. 16. Almanca. [Türkçe baskı; Eserler, C.5, s. 26, İnter Yayınları]

diktatörlüğünün ileri ülkelerinin yardımıyla, kapitalist gelişme aşaması geçmeksizin, yavaş yavaş sosyalizmin inşasına geçebilirler. Proletarya diktatörlüğü ülkesinde geri halklar, bu kapitalist olmayan gelişme yolunu ileri halkların yardımıyla geçerler. Rus halkının ve SSCB'nin diğer halklarının yardımıyla, ulusal çevre bölgelerin geri kalmış halkları, kapitalist gelişme yolunda yürümeden, ataerkil ve feodal iktisadi biçimlerden sosyalizme doğru muazzam bir sıçrama gösterdiler. SSCB'de sosyalizmin inşası, her halkın ekonomik koşullarındaki özelliklerin, tarihsel gelişmenin, yaşam tarzının ve kültürünün özenli bir şekilde göz önünde tutulması ile gerçekleştirildi.

SSCB'de, burjuvazi ve toprak sahipleri düzeninden miras kalan çeşitli milliyetlerin iktisadi ve kültürel gelişmelerdeki gerçek farklılık, ileri merkezi Rusya ile geçmişte geri kalan ulusal çevre bölgeler arasındaki farklılıklar ortadan kaldırıldı. Çarlık Rusyası'nın eski ulusal çevre bölgeleri, sömürgelerden ve yarı-sömürgelerden bağımsız ve gelişmiş devletlere — Sosyalist Sovyet Cumhuriyetlerine—dönüştüler. Eski geri kalmış ulusal cumhuriyetlerde ve bölgelerde, büyük bir sosyalist sanayi yaratıldı, kollektif iktisat düzeni kuruldu ve işçi sınıfının çok sayıda —kalifiye işçiler de arasında olmak üzere— ulusal kadrosu yetiştirildi. Ulusal çevre bölgelerin muazzam iktisadi kalkınmasına emekçilerin maddi refah düzeyinin hızlı bir büyümesine ve kültür düzeyinin muazzam bir yükselmesi eşlik etti.

SSCB sanayiinin genel yüksek büyüme temposuyla, ulusal cumhuriyetlerdeki sanayi özellikle hızlı bir şekilde büyüdü. Büyük sanayinin brüt üretimi, 1940 yılında, 1913 yılına göre, tüm SSCB'de 12 kat, Kazakistan SSC'de 20 kat, Gürcistan SSC'de 27 kat, Kırgızistan SSC'de 153 kat ve Tacikistan SSC'de 308 kat arttı.

Sovyet iktidarı altında 48 halk grubu ilk kez yazı diline kavuştu. Devrimden önce ulusal çevre bölgelerin nüfusunun son derece ezici çoğunluğu okuma-yazma bilmezken, sosyalist devrim, daha 1939 yılında ulusal cumhuriyetlerin nüfusunun ezici çoğunluğunun okuyup

yazabilmelerini sağladı. İlk ve orta dereceli okulların öğrenci sayısı, 1940 yılında 1914/15'e göre, Azerbaycan SSC'de 9 kat, Ermenistan SSC'de 9.4 kat, Kazakistan SSC'de 10.9 kat, Türkmenistan SSC'de 35 kat, Kırgızistan SSC'de 47 kat, Özbekistan SSC'de 73 kat, ve Tacikistan SSC'de 822 kat yükseldi.

Sosyalizmin inşası, ulusların karakterini temelden değiştirdi. Toplumsal ilişkilerin devrimci dönüşümü sonucu, kapitalist toplumu oluşturan burjuva ulusların yerine, eski burjuva uluslar temelinde oluşan yeni, *sosyalist uluslar* geçti. Kapitalizm, ulusları zıt çıkarılara sahip sınıflara ve gruplara bölerken, sosyalizm ulusları toplumsal mülkiyet ve aynı çıkarlar temelinde birleştirir. Her sosyalist ulus bütünlüklüdür ve işçi sınıfının önderlik ettiği emekçilerden oluşur.

Sosyalizmin zaferi, SSCB halklarının ekonomi ve politik çıkarlarının birliğini pekiştirdi ve bu halkların biçimsel olarak ulusal, içerik olarak sosyalist kültürlerinin gelişip serpilmesine yol açtı.

Sovyetler Birliği, halkların kardeşçe ortak çalışmasına dayanan ve ulusal sorunun yalnızca hangi yoldan çözülebileceğinin örneğini veren en sağlam ve yaşama yeteneğine en sahip uluslar devletidir.

Sovyetler Birliği'nin sosyalizmden tedricen komünizme geçiş dönemine girmesi

Sosyalizmin zaferi ile birlikte, SSCB yeni bir gelişme aşamasına, sosyalizmden komünizme tedricen geçiş aşamasına girdi.

Komünizm, sınıfların ve sınıf farklılıklarının olmadığı, tüm üretim araçlarının halk mülkiyeti olduğu, üretici güçlerin düzeyinin üretimde bir bolluğu güvence altına aldığı ve

toplumsal hayatın yönlendirici ilkesinin “herkes yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre” ilkesi olduğu toplumsal düzendir.

Sosyalizm ve komünizm, bir ve aynı sosyo-ekonomik formasyonun, komünist toplum düzeninin iki aşamasıdır. Burada sosyalizm, komünist formasyonun bir *alt aşaması* ve komünizm, bu formasyonun daha olgun, *daha yüksek* aşamasıdır. Sosyalizmin gelişmesi, komünizmin maddi üretim temelini yaratılmasına, bir ürün bolluğuna, halkın refahının ve kültür düzeyinin muazzam bir şekilde büyümesine yol açar. Böylelikle, toplumun sosyalist gelişme aşamasının tamamlanması, aynı zamanda komünizme tedricen geçiş anlamına gelmektedir. Tüm halkın —işçi sınıfı, köylülük ve aydınlar— komünist toplum düzeninin kurulmasına derin bir ilgisi vardır; bütün emekçiler, toplumun maddi refah düzeyinin emsalsiz bir düzeye eriştiği ve kültürün en yüksek olgunluğa vardığı komünizmin inşasında aktif olarak çalışmaktadırlar.

Komünizm yolunda önemli bir dönüm noktası, *Üçüncü Beş Yıllık Plan'dı*. İlk üç buçuk yıl içinde (1938'den 1941 Haziran'ına kadar), Üçüncü Beş Yıllık Plan'ın buna denk düşen görevleri başarıyla yerine getirildi. Sonuç, sanayinin ve özellikle büyük sanayinin önemli ölçüde büyümesi ve tarımın daha da sağlamlaşması ve daha da büyümesi oldu.

Sovyet halkının komünizmin inşası doğrultusundaki barışçıl ve yaratıcı çalışması, 1941 yılında, faşist Almanya'nın ve onun uşaklarının SSCB'ye saldırısı ile kesintiye uğradı.

Sovyetler Birliği'nin Büyük Anavatan Savaşı (1941-1945), Rusya tarihinde var olan bütün savaşların en ağırı idi. Savaş, SSCB'nin dünyanın en sağlam ve yaşama yeteneğine en çok sahip devletine ve toplum düzenine sahip olduğunu kanıtladı. Sovyet düzeni, kendisini yalnızca barışçıl inşa yıllarında iktisadi ve kültürel bir canlanmaya ulaşmak için en iyi biçim olarak değil, aynı zamanda savaş dönemlerinde de düşmanın

parçalanması için halkın bütün güçlerinin seferber edilmesinin en iyi biçimi olarak kanıtladı.

Ülke savunmasının savaş zamanlarında kullanılan güçlü ekonomik temeli, daha henüz savaş öncesi beş yıllık planlar yıllarında sanayileştirme ve kollektifleştirme politikasının yürütülmesi temelinde yaratıldı.

1940 yılında SSCB’de, 15 milyon ton *ham demir*, yani 1913 yılının hemen hemen 4 katı; 18,300,000 ton *çelik*, yani 1913 yılının 4.5 katı; 166 milyon ton *kömür*, yani 1913 yılının 5.5 katı; 31 milyon ton *petrol*, yani 1913 yılının 3.5 katı; 38,300,000 ton meta *tahıl*, yani 1913 yılından 17 milyon ton daha fazla; 2,100,000 ton *ham pamuk*, yani 1913 yılının 3.5 misli fazla, üretildi.

Sosyalist, toplum düzeni, SSCB’de en kısa zaman içinde, iyi örgütlenmiş ve hızla büyüyen bir savaş sanayii yaratmayı mümkün kıldı. Sovyet Devletinin ekonomik temelinden daha fazla yaşama yeteneğine sahip olduğu kanıtlandı. Sosyalist plan ekonomisinin üstünlüğü sonucu, Sovyet Devleti, ülkenin bir dizi bölgesinin geçici olarak kaybı sonucu ortaya çıkan muazzam zorluklar altında, gerekli maddi ve mali araçları ve işgüçlerini büyük ölçüde zamanında hazırlayabildi ve efektif olarak mevzilendirdi. Sovyet devleti, büyük ölçüde yeni işletme kurdu ve sanayi üretiminin zafer için gerekli olan yoğun büyümesini güvence altına aldı. Ülke iktisadına verilen muazzam zararlardan bağımsız olarak, sosyalist birikimin yüksek düzeyi, savaşın sonlarına doğru savaş öncesine göre sanayiye daha büyük ölçüde araç yatırılması güvence altına alındı. Savaş sırasında sanayi üretiminin tekniği ve örgütlenmesi sürekli olarak mükemmelleştirildi, Sovyet silahlarının niceliği ve niteliği hızla yükseldi. Önemli tarımsal bölgelerin düşman tarafından geçici olarak işgal edilmesinden bağımsız olarak, Kolhozlar ve Sovhozlar, orduya ve ülkeye önemli bir kesinti olmaksızın besin maddeleri ve sanayiye hammadde temin ettiler. Kollektif

iktisat düzeni, savaşın çetin sınavını başardı ve yaşam güçlerini kanıtladı.

Sovyet kadınları ve gençliği de dahil olmak üzere, işçi sınıfı, köylülük ve aydınlar büyük bir fedakarlık gösterdi ve büyük bir enerji ile çalıştılar. Bütün halkı kapsayan sosyalist yardıma büyük sonuçlar gösterdi. Ağır sanayi ve savunma sanayiindeki emek üretkenliğinin yükselmesi ile, maliyet masraflarının önemli ölçüde düşmesi sağlandı. Bu, silah üretiminin güçlü bir şekilde genişletilmesini mümkün kıldı.

Sosyalist toplumun moral-politik birliği, halkların dostluğu ve Sovyet yurtseverliği, Sovyet insanların cephedeki ve cephe gerisindeki kahramanlıklarının kaynağıydı. Ülke savunmasını yöneten Komünist Partisi halkın bütün güçlerini düşmanın yenilgiye uğratılması için ustalıkla mevzilendirdi. Sosyalizmin tayin edici üstünlükleri ve Sovyet cephe gerisinin sarsılmaz sağlamlığı, Sovyetler Birliği'nin bir çok Avrupa ülkesinin yardım kaynaklarını elinde bulunduran emperyalist Almanya'ya ve emperyalist Japonya'ya karşı ölüm kalım mücadelesi içinde iktisadi ve askeri zafer kazanmasını sağladı. Sovyet halkı, yalnızca ülkesinin özgürlüğünü ve bağımsızlığını, kendisinin sosyalist kazanımlarını savunmak ve korumakla kalmadı, aynı zamanda Avrupa halklarını faşist boyunduruktan ve dünya kültürünü faşizmden kurtardı.

Savaş, SSCB'nin halk iktisadına muazzam kayıplar verdi. Dünyanın en güçlü kapitalist devleti de olsa, bu ölçüde zarar alan her kapitalist devlet, kaçınılmaz olarak düzinelerle yıl geri itilir ve ikinci dereceden bir güce dönüşürdü. Ama SSCB, sosyalist toplum düzeninin üstünlüğü sayesinde, savaşın sonuçlarını aşma şeklindeki son derece ağır görevin üstesinden başarıyla geldi. Savaşı düşman üzerindeki zaferle bitiren Sovyetler Birliği, bir kaç yıl içinde, kendi gücüyle, yalnızca savaş öncesi üretim düzeyine ulaşmakla kalmadı, aynı zamanda bunu geniş ölçüde aştı. Ana görevleri, ülkenin tahrip edilen bölgelerini yeniden inşa etmek, sanayide ve tarımda savaş

öncesi düzeyi yeniden inşa etmek ve bundan sonra da bu düzeyi önemli ölçüde aşmak olan *Dördüncü Beş Yıllık Plan* (1946-1950) yerine getirildi. Dördüncü Beş Yıllık Plan, sanayi açısından süresinden önce yerine getirildi.

Dördüncü Beş Yıllık Plan'ın başarıyla yerine getirilmesi, Sovyet toplumunun ekonomik ve kültürel gelişmesinde büyük bir ilerleme demektir. SSCB'nin komünizme doğru gelişmesinin güvence altına alınması *Beşinci Beş Yıllık Plan*'ın görevi ve Komünist Partisi ve Sovyet Devletinin bunu takip eden dönemde sosyalist üretimin ve halkın tüketiminin yeni bir canlanması üzerine aldığı kararların konusudur.

SSCB'de sosyalizmin zaferi, büyük bir *uluslararası öneme* sahiptir. Bu, dünya emperyalist sistemine, onun temellerini daha fazla sarsan güçlü bir darbeydi. Sosyalizmin pekişmesi, halk iktisadının sosyalist sisteminin kapitalist sistem üzerindeki üstünlüğünü bütün açıklığıyla kanıtladı. Kendilerinden önceki üretim tarzlarına karşı üstünlüklerini kanıtlayabilmek için kapitalizm yaklaşık olarak yüz yıla ve feodalizm yaklaşık olarak iki yüz yıla ihtiyaç duydu. Sosyalist iktisadi sistem, kapitalizm karşısındaki tartışılmaz üstünlüğünü daha henüz geçiş dönemi yıllarında, yani yirmi yıldan az bir zamanda kanıtladı. İşçi sınıfının devrimci dünya görüşü olarak Marksizmin doğruluğu, Leninist sosyalist devrim teorisinin doğruluğunu pratikte kanıtladı. Bu, emekçi kitlelerinin işçi sınıfının gücüne, bütün dünyada sosyalizmin nihai zaferine olan inancını pekiştirdi.

Kısa Özet

1— Kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin sonucunda, SSCB'de bütün iktisat dallarında kapitalist unsurlar tasfiye edildi ve sosyalist sistem halk iktisadının tek sistemi oldu. Sosyalist toplumun ekonomik temeli yaratıldı.

Sosyalizmin zaferi, ifadesini ve yasal belirlemesini SSCB Anayasası'nda —dünyanın en demokratik anayasasında— buldu.

2— *Sosyalizm, üretim araçları üzerindeki iki biçimiyle — devlet mülkiyeti (halk mülkiyeti) ve kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyeti— toplumsal mülkiyete dayanan bir toplum düzeni, insanın insan tarafından sömürsününün olmadığı, üretimin sürekli olarak yükselmesi yoluyla emekçilerin büyüyen gereksinimlerini mümkün olduğunca tam olarak tatmin etmek amacıyla halk iktisadının planlı olarak geliştirdiği ve yapılan işe göre dağılım ilkesinin gerçekleştirildiği bir toplum düzenidir.*

3— *Sosyalist toplum iki dost sınıftan —işçi sınıfı ve köylülükten— ve bütün kökleriyle işçi sınıfına ve köylülüğe bağlı olan aydınlardan oluşur. Sosyalizmin zaferi, emekçilerin maddi ve kültürel durumlarının temelden iyileştirilmesine, kentle kır arasındaki, kafa emeğiyle kol emeği arasındaki zıtlığın ortadan kaldırılmasına, uluslar arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılmasına ve yeni, sosyalist ulusların oluşmasına yol açtı.*

4— *Sosyalizmin zaferi ile birlikte, SSCB, sosyalizmden komünizme tedricen geçiş aşamasına girdi. Sosyalist toplum düzeninin üstünlüğü sayesinde, SSCB, Büyük Anavatan Savaşı'nda iktisadi ve askeri zafer kazandı. Savaştan sonra, Sovyetler Birliği, en kısa zamanda halk iktisadını yeniden inşa etti ve yeni ve güçlü bir iktisadi yükselişe ulaştı ve komünizme doğru yoluna başarıyla devam etti. SSCB'de sosyalizmin zaferi, dünya çapında tarihsel bir öneme sahiptir ve sosyalizmin kapitalizme karşı üstünlüğünü pratikte kanıtladı.*

B— HALK İKTİSADININ SOSYALİST SİSTEMİ

Bölüm XXVI. SOSYALİZMİN MADDİ ÜRETİM TEMELİ

Sosyalizmin maddi üretim temelinin temel özellikleri

Ülkenin sosyalist sanayileşmesi ve tarımın kollektifleştirilmesindeki iki temel dönüşüm sonucu, SSCB’de sosyalizmin maddi üretim temeli yaratıldı. *Sosyalizmin maddi üretim temeli*, en gelişmiş teknik ve sömürden kurtulmuş emekçilerin emeğine dayanan halk iktisadının bütün dallarındaki makinesel büyük üretimdir.

Sosyalizmin maddi üretim temeli, kapitalizmle karşılaştırıldığında, makinesel büyük üretimin yeni, daha yüksek bir gelişme aşamasını teşkil eder ve kapitalist toplumun maddi üretim temelinden temelden ayrılır.

Sosyalist üretimin, toplumsal mülkiyet yoluyla üretim araçlarına bağlıdır ve planlı olarak tüm toplumun çıkarına gelişir. Büyümesi, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetten kaynaklanan engellerle karşılaşmaz.

Sosyalist üretim, *dünyanın en büyük ve en yüksek derecede yoğunlaşmış üretimidir*. Kendisini Sovyetler Birliği’nde koruyan sosyalist düzen, yalnızca sanayide değil, aynı zamanda tarımda da büyük üretimin sınırsız egemenliği demektir; kapitalizmde ise tarımda ferdi köylü iktisadi sayıca ağır basmaktadır.

Sosyalist üretim, *dünyanın en yüksek derecede makineleştirilmiş üretimidir*. Burjuva toplumunda makineler

sömürünün bir aracı olarak hizmet eder ve ancak işçi ücretlerindeki tasarruflar yoluyla kapitalistlerin kârını büyütürlerse üretime sokulurlar. Sosyalizmde ise topluma emek tasarrufunda bulunduğu her yerde makine kullanılır. Makine, sosyalist toplumda işçilerin ve köylülerin işlerini kolaylaştıran ve halkın refahını yükselten güçlü bir araç olmuştur. Sosyalist toplumda işsizlik olmadığından, makine, emekçilere karşı bir rakip olarak çıkamaz. Bu nedenle ötürü, makinelerin üretimde kullanılması, emekçilerin büyük onayı ile karşılanır ve makinelerin kullanım alanı, kapitalizmle karşılaştırıldığında anormal ölçüde genişletilir.

Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin tasfiyesi sonucu, ileri bilimin ve tekniğin kazanımları, sosyalizmde tüm toplumun ortak malıdır. Sosyalist iktisatta, teknik ilerlemeyi yapay olarak durdurmak şeklindeki kapitalist tekellerin bencil çıkarları için uygulanan bir yöntem mümkün değildir.

Tüm toplumun gereksinimlerini giderme görevi güden sosyalist üretim, tekniğin sürekli olarak geliştirilmesini ve mükemmelleştirilmesini gerektirir; söz konusu olan eski tekniğin yerine yenisini ve yenisinin yerine de en yeni tekniği geçirmektir. Buradan iktisattaki büyük yatırımların zorunluluğu doğar. Halk iktisadının en önemli üretim araçlarını ve birikim araçlarını elinde yoğunlaştıran sosyalist devlet, bütün üretim dallarında kapitalizmin ulaşamayacağı ölçüde yatırımlarda bulunabilir. Sosyalizmde teknik gelişme, kapitalizmden farklı olarak eski tekniğin yükü tarafından kösteklenmez. Sovyet sanayii ve tarımı, modern bilimin ve tekniğin sunduğu en yeniyi ve en mükemmeli temsil eder. SSCB'nin halk iktisadı, en yeni üretim tekniği aygıtına sahiptir.

Sosyalizm, böylelikle, tarım da aralarında olmak üzere, bütün üretim dallarına modern makinesel tekniğin tutarlı bir şekilde yerleştirilmesinin güvencesini verir. Buna karşın kapitalizmde tarım ve hatta bazı sanayi dalları ağırlıklı olarak kol gücüne dayanmaktadır.

Sosyalizmde üretimde faaliyet gösterenlerin konumu temelden değişir. İşçilerin, kolektif köylülerinin ve aydınların sömürüden kurtulmuş emekleri, sosyalist toplumun varlık temelidir. Emekçiler, sömürücüler için değil, kendileri için, toplum için çalışmaktadırlar; bundan ötürü de, üretimin en gelişmiş teknik temelinde mükemmelleştirilmesine ve var olan teknik araçlardan en iyi şekilde yararlanmaya derinden ilgi duyarlar. Sosyalizm, aynı zamanda, emekçilerin genel kültür düzeylerinin ve teknik kalifikasyonlarının [vasıflarının —ÇN] sürekli ve hızlı bir şekilde yükselmesine yol açar. Bütün bunlar, emekçilerin üretimin ve iş araçlarının gelişmesindeki yaratıcı faaliyetini belirler. İşçiler, kolektif köylüler ve aydınlar, teknik ilerlemeye kayda değer katkıda bulunmakta, eski teknik normları aşmakta ve yeni ve sürekli olarak artan yüksek normları özümsemektedirler.

Kapitalizmden farklı olarak sosyalizm, üretici güçlerin kesintisiz ve hızlı büyümesini güvence altına alır.

Sosyalist sanayi

Sosyalist sanayi, toplumsal mülkiyet temelinde tüm ülke çapında birleşik olan yüksek derecede yoğunlaşmış, teknik olarak ileri sanayiye temsil eder. Sosyalist sanayi halk iktisadında, önder rolü oynar; halk iktisadının bütün dallarını modern bir teknikle donatır. Buna, üretim araçlarının hızlı bir şekilde büyümesi ve makine yapımının yüksek gelişme düzeyi yolu ile ulaşılır. Ağır sanayi, sosyalist iktisadın ana temelidir.

Sanayi, halkın tüketiminin yükseltilmesi açısından son derece önemli bir rol oynar. Hafif sanayi ve besin maddeleri sanayinin teknik olarak modern donatılmış dalları, kitle gereksinim mallarının üretimini yıldan yıla artırmaktadırlar.

Sosyalizm, sanayinin teknik düzeyini örneği görülmemiş yüksek bir düzeye getirdi. Üretim tekniği ve sanayi üretiminin

modern teknik araçlarla donatılması açısından SSCB sanayii, dünyada ilk sırayı almaktadır.

SSCB sanayiinin üretim yatırım fonu, 1953 yılında, 1940 yılına göre iki kat ve 1913 yılına göre 22 kat arttı. Büyük sanayinin brüt üretimi, 1953 yılında, 1913 yılına karşın (denk fiyatlarla) 30 kat arttı. Sanayi üretimi 1940 yılıyla karşılaştırıldığında, 1953 yılında, 2,5 kattan fazla, makine sanayii hemen hemen 4 kat arttı. Ağır sanayinin en önemli dalında 1953 yılında 1913 yılına göre şu üretim artışları kaydedildi: Kömür 29 milyon tondan 320 milyona, petrol 9 milyon tondan 52 milyon tona, çelik 4.2 milyon tondan 38 milyon tona, çimento 1.5 milyon tondan 16 milyon tona, elektrik 1.9 milyar kilovattan 133 milyar kilovata. Makine sanayii, 1938'de %27 ve 1950'de %39'la sanayi üretimindeki yerini aldı. Makine sanayii savaş öncesinde tüm sanayi üretiminin ABD'de % 17.6'sını, Almanya'da %14.6'sını ve İngiltere'de %16.2'sini tutmaktaydı.

Sosyalist sanayi, dünyanın en yoğunlaşmış sanayiidir. *Üretimin yoğunlaşması*, sosyalizmde planlı olarak gelişir ve üretimin tüm toplumun çıkarları doğrultusunda genel bir büyümesi ile baş başa yürür. Buna karşın kapitalizmde ise, yoğunlaşma kendiliğinden olur ve buna küçük ve orta işletmelerin yıkımı ve çöküşü ile tekel egemenliğinin kurulması eşlik eder. “Biz, en yoğunlaşmış sanayi ülkesiyiz. Bu sanayimizi en iyi teknik temelinde inşa edebileceğimiz ve bunun sonucu olarak eşi görülmemiş bir emek üretkenliği, eşi görülmemiş bir birikim temposu elde edebileceğimiz anlamına gelir.”*

Yoğunlaşma biçimlerinin en önemlilerinden biri — *üretimin kombinasyonu*— sosyalizmde geniş çaplı bir gelişme gösterir. Üretimin kombinasyonu, hammaddeyi ve yakıt maddelerini daha iyi kullanma, taşıma masraflarını düşürme ve üretim sürecini hızlandırmayı mümkün kılar.

---

* *J. Stalin*, “İdarecilerin Görevleri Üzerine” bkz.: *J. Stalin*, “Leninizmin Sorunları”, Berlin 1954, s. 457.

SSCB sanayiinde, 1940 yılında, yıllık üretim verimi (1926/27'nin fiyatlarıyla) 5 milyon rublenin üzerinde olan işletmelerde bütün işçilerin %71'i ve tüm üretimin %84'ü ve 1950 yılında artık bütün işçilerin %79'u ve tüm sanayi üretiminin %92'si yoğunlaşmıştı.

SSCB ve ABD'deki sanayinin yoğunlaşmasına ilişkin veriler (kolaylık olsun diye her iki ülkeye ilişkin olarak işçilerin, görevlilerin ve memurların sayısı alınmaktadır) karşılaştırıldığında, şu sonuç çıkmaktadır: 1950 yılında SSCB'nin imalat sanayiinde bütün işçi ve görevlilerin %62'si tüm sanayi üretiminin %70'ini üreten 1000'den fazla insanın çalıştığı işletmelere düşmektedir; buna karşın ABD'nin imalat sanayiinde, savaş sonrası (1947) verilerine göre 1000'den fazla insan çalıştıran işletmeler, bütün işçilerin %32'sini çalıştırmakta ve sanayi ürünlerinin %34'ünü üretmektedirler.

SSCB'de sanayi işletmelerinin uzmanlaşması, üretimin artan yoğunlaşmasıyla baş başa yürümektedir. *Sanayi üretiminin uzmanlaşması*, işletmenin belli bir ürünün, parçalarının, yedek parçalarının üretimine ya da bir ürünün üretimindeki tek tek imalat seyrinin gerçekleştirilmesine göre yönlendirilmesi demektir. SSCB'deki uzmanlaşma, toplumun tek tek işletmeler arasındaki işbölümünden doğan avantajlardan planlı bir şekilde yararlanmasının ifadesidir. Uzmanlaşma, yüksek verimli donanımların kullanıma sokulmasını ve standartlaşmanın ve seri halinde kitle üretiminin geniş ölçüde kullanıma sokulmasını mümkün kılmaktadır.

Sosyalizmde, sanayi işletmelerinin planlı *işbirliği*, yani bir eşyanın imalatına ortaklaşa katılan, ama iktisadi yönden bağımsız olan işletmeler arasında sürekli bir üretim bağı kurulması geniş çaplı bir gelişme kazanır. İşletmelerin işbirliği, uzun taşıma yollarından kaçınmak için, öncelikle tek tek iktisat alanları içinde örgütlenir. İşletmelerin planlı işbirliği, toplumsal emeğin üretkenliğinin artırılmasının önemli bir faktörüdür.

Sanayinin gelişmesi ve teknik olarak yeniden donanımı ile birlikte, işçi sınıfının sayıca büyümesi ve işçilerin kültürel ve teknik düzeylerinin yükselmesi başbaşa yürür. Makine kullanımının genel kural olarak işçilerin önemli bir bölümünün kalifikasyonlarının kaybına bağlı olduğu kapitalizmin tersine,

sosyalizmde yeni teknik araçların kullanılması, vasıflı işçilerin mutlak ve görecel sayısal olarak büyümesine ve niteliksiz kol işçilerinin sayısının mutlak ve görecel olarak azalmasına yol açar. Mühendislerin ve teknik personelin sayısı sürekli olarak artar.

SSCB’de, Marx’a göre (ekstraktif sanayi, imalat sanayii ve tarımın yanısıra) maddi üretimin dördüncü dalını teşkil eden verimli ve teknik olarak en ileri bir *ulaştırma sektörü* oluşturuldu. Ulaştırma sektörü, ülkenin bütün iktisat dallarını bir bütünlük halinde birleştirir ve maddi değerlerin üretiminde ve dağıtımında önemli bir rol oynar.

Ulaştırma sektörü, hızlı bir büyüme kazanan ve tek tek üretim dalları arasındaki çok yönlü bağlarla belirlenen sosyalist plan iktisadında önem kazanır. Demiryollarının rolüne değinirken Lenin, bunların “sosyalizmin tümüyle kendilerine dayandığı, kentle kır, sanayi ile tarım arasındaki en sıkı bağların görünüm biçimlerinden biri” olduğunu belirtti.*

Tüm ulaşımın (demiryolu, denizyolu, kara ve hava taşımacılığı) toplumun elinde yoğunlaşması, kapitalizm için karakteristik olan çeşitli ulaşım dalları arasındaki rekabet mücadelesini ortadan kaldırdı ve bunların çalışmalarının planlı bir şekilde koordine edilmesini mümkün kıldı. SSCB’de bütün ulaşım dallarını planlı bir şekilde birleştiren ve bütün ülke için *bütünlüklü bir ulaşım sistemi* oluşturuldu.

Sosyalizmde bütünlüklü ulaşım sistemi, taşıma tekniğinin en yeni kazanımlarına dayanır: En modern tipte yüksek randımanlı tekerlekli malzemenin kullanılması, yükleme ve boşaltma çalışmalarının mekanize edilmesi, ulaş hattı iktisadının mükemmelleştirilmesi vs.

---

* *V.İ. Lenin*, “Bütün Rusya Merkez Yürütme Komitesi’nin 29 Nisan 1918’deki Oturumunda Acil Görevler Üzerine Rapora İlişkin Son Söz; bkz.: *V.İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, C. XXVII, s. 277, Rusça.

SSCB’de ulaştırma yatırım fonu, 1953 yılında göre 1913 yılına göre 7.7 kat arttı. Bütün ulaştırma dallarının taşıdığı mal yükü, 1913’den 1953’e kadar 8 kat, demiryollarının mal yükü 12 kat arttı.

Sosyalist tarım

Eskiden dağınık olan köylü iktisatlarının toplumsallaştırılması, Kolhozların ve Sovhozların kurulması, geniş temelde makine kullanılmasını ve tarımda ileri bir tarımsal tekniğin yerleştirilmesini, mümkün kıldı ve tarımsal ürünün artırılmasının koşullarını yarattı.

Toplumsal mülkiyete dayanan SSCB’nin *sosyalist tarımı*, dünyanın en yoğun ve en yüksek derecede makineleştirilmiş tarımıdır. Tarımsal büyük işletmeleri —Kolhozlar, Makine ve Traktör İstasyonları ve Sovhozlar— kapsar.

Kollektif köylülerin üye toplantılarının kararıyla 1950 ve 1951’de gerçekteşen Kolhozların birleştirilmesi sonucu, Kolhozların işletme büyüklüğü önemli ölçüde arttı. SSCB’de, 1950’deki 254,000 Kolhozun yerine, 1954’de 93,000 Kolhoz vardı. Birleştirmeden önce Kolhoz başına düşen ortalama ekilebilir alan 589 hektarken, birleştirmeden sonra 1693 hektardı.

Makine ve Traktör İstasyonları, Kolhozlara, makinesel büyük üretimin maddi-teknik temelini sağladı. Sovyet Devleti, tahıl, keten, pamuk ve şeker pancarı ekim bölgelerinde ve kentlere yakın bölgelerde geniş çaplı bir Makine ve Traktör İstasyonları ağı yarattı. Hayvancılıktaki yoğun çalışma sürecini makineleştirmeye hizmet eden hayvancılığa özgü makine istasyonları ve toprağın sulanması ve çayırların ve meraların ıslahı ve toprağın sulanması amacıyla çayır ıslah istasyonları kuruldu. Elektrik enerjisinin kollektif iktisadi üretimde kullanılması amacıyla, elektro-traktör istasyonları oluşturuldu.

Kolhozların üretim dalına göre, bütün MTİ'ler bunlara denk düşen tarımsal makinelere ve kalifiye zamanlara sahip bulunmaktadır. 1954 yılında, Sovyetler Birliği'nde, Kolhozlar için çalışan ve tarımsal üretimin bütün dallarının yüksek makineleşme düzeyini sağlayan 9000 MTİ ve diğer uzmanlaşmış istasyonlar vardı.

SSCB tarımında büyük devlet işletmeleri, modern teknikle donatılmış Sovhozlar büyük bir rol oynamaktadırlar. 1954 yılında tahıl, pamuk, hayvancılık (et ve süt üretimi, domuz, koyun, at yetiştiriciliği) ve diğer işletmeler gibi yaklaşık 5000 Sovhoz vardı.

Sosyalist sanayi, tarımı en modern teknikle donattı. Tarla ekiminin özelliklerine uygun olarak, en önemli tarımsal işlerin —ekim, tohumlama, tohum bakımı ve ürün toplama— yerine getirilmesi amacıyla, traktörlerle çalışan bir makine sistemi oluşturuldu.

1954 yılında, SSCB tarımında (15 beygir gücü kuvvetinde traktör hesabıyla) 1,260,000 traktör, 326,000 kombina, 370,000 kamyon ve çok sayıda diğer tarımsal makine vardı. Bununla bağlantı içerisinde, tarımsal işlerin makineleştirilmesi güçlü bir şekilde arttı.

Makinelerin kullanıma sokulması sonucu, tarımın enerji kaynaklarının yapısı temelden değişti. 1916 yılında, tarımın bütün enerji kaynaklarından %99.2'si çekim hayvanlarına ve %0.8'i makinelere düşüyordu. 1940 yılında çekim hayvanlarına %22 ve makine işletmesine %78, 1954 yılı başında ise çekim hayvanlarına %9 ve (%35'i traktör, %29'u kamyon, %15'i kombina motorları, %3'ü motorlu tesislere ve %9'u diğer motorlara olmak üzere) %91'i makinelere düşüyordu.

Tarımın sosyalleştirilmesi ile birlikte, yüzyıllarca eski üç ekim değiştirme usulü ortadan kaldırıldı ve yeni ve dünyanın en ileri ziraat sistemi oluşturuldu. Bu sistemin temel özellikleri şunlardır: En modern teknik araçların ve ileri zirai bilimin kazanımlarının tarımsal üretimde kullanıma geniş ölçüde sokulması; tohum bitkilerinin, sebzelerin ve teknik kültürlerin ekiminin geniş ölçüde geliştirilmesiyle doğru ürün

sırasının yerleştirilmesi, suni ve organik gübre araçlarının kullanımı, kuraklık bölgelerindeki toprağın sulanması, bataklıkların kurutulması vs.

Sosyalist tarım işletmesinin doğru bir uygulanması, çeşitli kültürlerin, öncelikle de kendi gereksinimleri için, ekildiği küçük köylü işletmesinin evrenselliğini ve genelde bir tek kültür (mono-kültür) üzerinde uzmanlaşmış kapitalist işletmelerin tek yönlü gelişmesini dıştalar. Sosyalist tarım işletmesinin *uzmanlaşması*, tek tek bölgelerin doğal ve ekonomik koşullarına bağlı olarak planlı bir şekilde ana dalların saptanması ve bunun yanı sıra tamamlayıcı dalların geliştirilmesinde ifadesini bulur. Yani, uzmanlaşma, ana ve tamamlayıcı dalların doğru koordinasyonu koşullarında, *çok dallı iktisadın* gelişmesini dıştılamaz. Tersine koşul kılar. Sosyalist tarımsal büyük işletmenin en önemli üstünlüklerinden biri, toprağın üretken olarak kullanıldığı ve iş güçlerinin üretken bir şekilde mevzilenirildiği çok dallı, karmaşık iktisat için en büyük gelişme olanaklarını sunmasında yatmaktadır.

Tarım işletmelerinin birleştirilmesi ve teknik yeniden donanımı ile birlikte, tarım için modern ve ileri tekniğe egemen olan zirai bilgilere sahip yeni uzman güçlerin yetiştirilmesi yanyana yürür. SSCB’de, zirai bilimin kazanımları, tarihte ilk kez geniş köylü kitlelerinin ortak malı oldu. Yeni tekniğin kitle halinde kullanıma sokulması, makineleştirilmiş tarımın yeni mesleklerini ortaya çıkardı: Traktörcüler, kombina sürücüler, kamyon sürücüler, mekanikerler, biçer-döver, keten biçim ve pamuk toplama makineleri sürücüler vs. Kollektif iktisat düzeni, yüzbinlerce vasıflı üretim yöneticisi ve örgütçüsü yarattı: Kolhoz başkanları, tugay yöneticileri, ziraatçılar, hayvan teknisyenleri, çiftlik yöneticileri vs.

Tarımın, sosyalist yeniden yapılanması, hektar başına düşen ürünün ve hayvancılığın üretkenliğinin sistemli bir şekilde artırılmasının ve tarımsal ürünün alabildiğine büyümesinin bütün koşullarını yarattı.

Sosyalizmde teknik ilerlemenin yolları

Sosyalizmde teknik ilerlemenin ana hatları şunlardır: Üretimin makineleştirilmesi ve otomatikleştirilmesi, halk iktisadının elektrikleştirilmesi, kimyanın üretimde geniş ölçüde kullanılması.

Makineleştirme, kol gücüne dayanan emeğin yerine makineye dayanan emeğin geçirilmesi demektir. İş sürecinin tutarlı makineleştirilmesi, sosyalizmde ekonomik bir zorunluluktur. Sosyalist üretimin sürekli ve hızlı büyümesi, yalnızca tekniğin sürekli olarak mükemmelleştirilmesi, o olmaksızın sosyalizme özgü olan üretimin yüksek temposunun ve muazzam boyutlarının sağlanmasının hiç bir şekilde mümkün olmadığı, *tayin edici* güçtür.

SSCB'de halk iktisadının bütün dallarındaki en önemli ve yoğun emeğe dayanan üretim süreçleri tutarlı bir şekilde makineleştirilmektedir. Sosyalist üretimin makineleştirilmesi, yeni, ıslah edilmiş makinelerin ve mekanizmaların ve ileri teknolojik süreçlerin kullanıma sokulması ile gerçekleşmektedir.

SSCB sanayiinde, üretimin makineleştirilmesi, kapitalizmin hiçbir zaman gösteremediği bir düzeye ulaştı. Devrimden önce tümüyle ağır kol emeğinin egemen olduğu kömür madenciliğinde, daha henüz 1940 yılında havözlerin, elektrikli taşıma araçlarının ve yükleme aygıtlarının geniş ölçüde kullanıma sokulması sonucu, kömür kesme ve delme işlemleri %94.8, çıkarım alanında yükleme %86.5 oranında makineleştirildi. Savaş sonrası dönemde kömürün kesilmesi, çıkarılması ve çıkarım alanında yüklenmesi, yeraltında taşınması ve kömürün tren vagonlarına yüklenmesi tümüyle makineleştirildi. Büyük başarılar, diğer sanayi dallarının makineleştirilmesinde kaydedildi. Örneğin, hidroelektrik santrallerinin inşasında, Sovyet tekniğinin yeni yüksek randımanlı taraklar, buldozerler, emici taraklar ve diğer makineler gibi mükemmel ürünleri kullanıldı. Ural Makine İşletmelerinin hacmi 14 metreküp tutan yürür kazar atarları, yılda

2.5 milyon metreküpten fazla toprağı hareket ettirebilmekte ve 7000 insanın emeğinin yerini alabilmektedir.

Kolhozlarda tüm sürme işlemleri 1953'de hemen hemen tümüyle makineleştirildi: Kış kültürlerinin tohumlanması %93'ü ve yaz kültürlerinin tohumlanması %83'ü makineleştirildi; pamuk, şeker pancarı ve diğer teknik kültürlerin ekimi hemen hemen tümüyle makineleştirildi; tahıl ekim alanlarının %77'sinde ürün biçer-döverlerle toplandı. Kolhozlarda en önemli tarla işlerinin makineleştirilmesi, kısa bir zamanda tamamlanacaktır. Sovхозlarda en önemli tarımsal işler hemen hemen tümüyle makineleştirildi. Hayvancılıkta, sebze ve meyve yetiştiriciliğinde tarımsal ürünlerin taşınmasında, yüklenmesinde ve boşaltılmasında, tarlaların ıslahında ve bataklıkların kurutulmasında büyük bir emek külfeti gerektiren süreçler açısından da, makineleşme güçlü bir canlanma kazanmaktadır.

Sovyet makine sanayii, savaş sonrası dönemde yılda 600-700 yeni yüksek randımanlı makine tipi geliştirdi ve bunların üretimine başladı. Makine sanayii, 1940 yılında 84 ve 1950'de 222 tarımsal makine ve aygıt tipi yarattı. Serbest demir dövmenin yerine seri yontma ve kalıpla dövme, tek tek parçalara yüksek frekanslı akımla su verilmesi, tek tek parçaların makinesel formasyonu ve büyük ekonomik yararları olan diğer yeni yöntemler, geniş temelde üretimde kullanıma sokuldu.

Sosyalizmde, tam makineleşme giderek artan bir gelişme gösterir. *Tam makineleşmeden* anlaşılan şey, üretim sürecinin birbirine bağlı aşamalarının —arta ve yardımcı aşamalarının— makineleştirilmesidir; bu, karşılıklı olarak birbirini tamamlayan makineler sistemine dayanır, üretimin mekanize edilmesindeki boşlukları ortadan kaldırır. Tam makineleşme yoluyla, tüm üretim sürecini kapsayan *bütünlüklü bir makine sistemi* oluşturulur.

Örneğin, kömür işletmeciliğinin tam makineleştirilmesi, kazı, işleme ve kömürün taşıma bantlarına boşaltılması işlerini bir arada gören, uluslararası teknikte tümüyle yeniyi teşkil eden Sovyet konstrüktörleri tarafından oluşturulmuş kömür kombinaları aracılığıyla sağlanmaktadır. Kömür ocağı inşasının makineleştirilmesi ile birlikte, kömür elde ediliminin tam makineleştirilmesi tamamlanacaktır.

Makineleşmenin en yüksek aşaması, üretimin

otomatikleştirilmesi, yani kendi kendine çalışan makine otomatlarının kullanılmasıdır. *Tele-mekanik*, yani makinelerin ve aygıtların çalışmasının uzaktan kumanda aracılığıyla yönetilmesi ve gözetlenmesi, otomatikleştirmeye en sıkı bir bağ içinde bulunur. Üretim sürecini bir bütün olarak kapsayan tüm makine sistemi uzaktan kumanda sistemine dayandığında, bir *otomatik makine sisteminden* söz edilir. Otomatik makine sisteminde, hammaddenin mamul mal halinde işlenmesi için gerekli bütün üretim süreçleri, insanların katkısı olmadan yerine getirilir; bu, yalnızca bir iş gücünün gözetimini gerektirir.

SSCB demir izabeciliğinde 1951’de tüm ham demirin %95’i rüzgar ısısının otomatik düzenlenmesine sahip yüksek fırınlarda ve tüm çeliğin %87’si otomatik termostatlı marten fırınlarında elde edildi. Makine yapımında, otomatik ve yarı-otomatik maden işleme makinelerinin, dövme presi otomatlarının ve otomatik kontrol ve ölçüm aygıtlarının sayısı yıldan yıla artmaktadır. Kimya sanayiinde, kağıt sanayiinde, petrol işleme sanayiinde ve diğer sanayi dallarında, geniş ölçüde otomatik donanımlar kullanılmaktadır. Otomatik makine sistemleri, SSCB’de otomatikleştirilmiş makine dizimler ve diğer otomatik tesisat biçiminde ya da otomatikleştirilmiş tek tek işletmeler biçiminde vardır.

Sosyalizmde üretimin yüksek derecede makineleştirilmesi, emek üretkenliğinin hızla artırılmasının temelidir ve kafa ile kol emeği arasında giderek artan güçlü bir yakınlığa yol açar.

Bütün iktisat dallarının makinesel büyük üretim temelinde dönüştürülmesi ve üretim sürecinin tutarlı bir şekilde makineleştirilmesi, *elektrifikasyona* en sıkı şekilde bağlıdır. Elektrik, modern büyük sanayinin teknik temelidir.

Sosyalizm, elektriğin iktisadın bütün dallarında planlı bir şekilde kullanıma sokulmasının güvencesini verir. Sosyalizmde elektrifikasyon için şunlar belirleyicidir: Birinci olarak, elektrik üretiminin merkezileştirilmesi ve kapasitenin büyük santrallerde yoğunlaştırılması, bütün ülke için bütünlüklü bir

bağlantı sistemi yaratılması perspektifiyle tek tek santralleri bir ya da bir kaç bölge için güçlü bir sistem halinde birleştiren yüksek gerilim hatlarının hızla inşası; ikincisi, ülkenin enerji bilançosunun iyileştirilmesinde son derece önemli bir etken olan geniş temel üzerinde gerçekleştirilen santral inşası ve bunların tüm elektrik üretimi içindeki payının sistemli olarak artırılması; üçüncüsü, büyük şehirlerde ve sanayi merkezlerinde uzaktan ısıtmanın geliştirilmesi ve ucuz ve yerel yakıt maddelerinin kullanılması.

Sanayinin elektrifikasyonu, fabrikaların ve işletmelerin çehresini değiştirdi. Bütün işletmelerde karmaşık transmisyon tertibatlı merkezi işletici makinelerin yerine, elektrikli tek işletme aygıtı yerleştirildi. İş makinelerinin elektrifikasyonu, üretimin tümüyle makineleştirilmesinin ve otomatikleştirilmesinin enerjisel temelidir. Elektriğin kullanılması, demir ve demir dışı metallerin elektro-metalurjisi, elektro-kimya gibi yeni sanayi dalları ve metal işlenmesinin yeni yöntemlerini ortaya çıkardı.

Üçüncü Beş Yıllık Plan içinde, Volga, Dinyeper, Don ve diğer ırmaklarda kurulan hidro-elektrik santralleri, SSCB'nin artan elektrifikasyonu için büyük öneme sahiptir. Bunlardan bazıları, dünyanın en büyük santralleri arasında sayılmaktadır. Bu santrallerin inşası ile, muazzam miktarda ucuz elektrik enerjisinin üretimi, tarımın ve ulaştırmacılığın geniş temelde elektrifikasyonu, yeni yoğun elektrikli üretim türlerinin oluşturulması, gemi taşımacılığının iyileştirilmesi vb. gibi sorunlar tümüyle çözüme ulaştırılabilir.

Sanayinin elektrifikasyonunun düzeyi açısından, SSCB, daha henüz İkinci Beş Yıllık Plan'ın sonunda dünyada ilk sırayı alıyordu: 1952 yılında, sanayide iş güçlerinin elektrik enerjisiyle donanımının düzeyi, 1940 yılına göre 1.8 misli arttı. Savaş sonrası dönemde, elektrik büyük ölçüde tarımda kullanıma sokuldu. 1954 başlangıcında, tarımsal santrallerin kapasitesi, 1940 yılına göre 5 kat genişletildi; Bütün Kolhozların %30'u elektrik enerjisi ile çalışıyordu. Harman dövümünün ve hayvancılığın bütün bir dizi üretim süreçlerinin (yem hazırlama, hayvan sulama, sağım, koyun kırpmı

vb.) makineleştirilmesi, sayısız Kolhoz ve Sovhozda elektrik enerjisi temelinde gerçekleşmektedir. Büyük hidroelektrik santrallerin inşa edildiği bölgelerde, tarımda geniş ölçüde elektrik kullanımına girilmektedir (elektrikli pulluklar vs.).

Modern tekniğin ilerlemesi, *kimyanın* giderek güçlenen gelişmesinde ve kimyasal işleme süreçlerinin kullanılmasında dile gelmektedir. Kimyasal işlemler, üretim sürecini hızlandırmakta, hammaddelerin iyi şekilde kullanılmasını sağlamakta ve yeni hammaddelerin ve malzeme türlerinin oluşturulmasına izin vermektedirler. Kimya sanayii, SSCB’de, tüm halk iktisadının teknik gelişmesinin güçlü bir faktörü olmuştur. Modern kimyasal üretim, genelde otomatikleştirilmiştir ve otomatik gözetimli ve kumandalı kapalı aygıtlarda, insanların doğrudan müdahalesi olmaksızın kesintisiz olarak yürümektedir. Kimyasallaşma, tarımda hektar başına urunun artırılmasının son derece önemli bir önkoşuludur. Tüketim mallarında bir bolluğun yaratılması, tarımın kapsamlı bir şekilde kimyasallaştırılmasına bağlıdır.

Sosyalizmin maddi üretim temelinin gelişmesi, en gelişmiş tekniğin mükemmelleştirilmesine ve tutarlı bir şekilde kullanılmasına bağlı görevleri başarıyla çözen ileri sovyet biliminin kazanımlarına dayanır. Sovyet tekniği, bütün bir dizi teknik problemlerin çözümünde ve bütün üretim dalları için yeni makineler ve mekanizmalar yapımında önderdir. Maden kombinaları, bir çok tarımsal makine (patates ekme ve patates toplama makineleri, keten ve şeker pancarı toplama makineleri) gibi makinelerin, enerji işletmesinde modern donanımların yeni türlerinin (yüksek basınçlı açık devre kazanlar, dünyanın en büyük su türbini), inşaat için randımanlı makineler, yeni tipte talaş kaldırma makineleri ve diğer makinelerin yaratılması açısından öncelikli şeref Sovyet konstrüktörlerine aittir.

Sosyalist üretimin mevkisel dağılımı

Sosyalizmde, *üretimin yeni bir mevkisel dağılımı* oluşur ve üretim dalları, ile ülkenin bölgeleri arasında yeni bir ilişkiler sistemi meydana gelir.

Burjuva toplumunda, kâr hırsı ve rekabet, üretimin dengesiz ve rasyonel olmayan bir mevkisel dağılımına yol açar: Dev büyüklükte topraklar, özellikle de sömürgeler endüstriyel geriliğe mahkum kılınırken, üretim kendiliğindenci bir şekilde az sayıda merkezde yoğunlaşır. Sosyalizmde, üretimin bölgelere göre dağılımı toplumsal çalışmanın üretkenliğini artırmak, sosyalist devletin gücünü sağlamlaştırmak ve emekçilerin refah düzeyini artırmak amacıyla planlı bir şekilde gerçekleşir.

Üretimin mevkisel dağılımı, sosyalizmde şu ilkelere dayanır:

Birincisi, üretimin mümkün olduğunca yüksek ölçüde, hammadde kaynaklarına ve endüstriyel ve tarımsal maddelerin tüketici bölgelerine yakınlaştırılması. Lenin, sanayinin yeniden örgütlenmesinin ve ülkenin genel iktisadi kalkınmasının planının temellerini çizerken şunları vurguladı:

“Bu planda şunlar yer almalıdır:

Hammadde kaynaklarına yakınlığı ve hammadde işleniminden yarı mamul durumundan tam mamul haline ulaşıncaya kadar bunu izleyen tüm imalat aşamalarına geçişte mümkün olan en düşük iş kaybı açısından sanayinin Rusya’da rasyonel bir *dağılımı*.”*

Sanayinin bu şekilde mevkisel olarak dağıtılması, doğal yardım kaynaklarından daha iyi yararlanılması ve rasyonel olmayan taşımanın ortadan kaldırılması olanağını sunar; bu,

---

* *V.İ. Lenin*, “Bir Bilimsel-Teknik Çalışma Planı Taslağı”, bkz.: *V.İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, C. XXII, s. 288, Rusça,

tüm toplum çapında çalışmada kayda değer bir iş tasarrufu ve sosyalist üretimin hızlandırılmış bir canlanması sonucunu doğurur.

İkincisi, halklar arasındaki gerçek iktisadi dengesizliğin ortadan kaldırılması, eskiden geri olan ulusal bölgelerin iktisadının hızla kalkındırılması; bu, halkların dostluğunun ve ortak çalışmasının sağlanmasıyla maddi temelidir.

Üçüncüsü, belirli sanayi mallarının ve tarımsal ürünlerin üretilmesi amacıyla doğal koşulların ve iktisadi amaca uygunluğun göz önünde bulundurulmasıyla her bir bölgenin iktisadının karmaşık gelişmesinde iktisadi bölgeler arasında planlı coğrafi iş bölümü. Yakıt maddeleri, inşaat malzemeleri, hafif sanayinin kitlesel ürünlerine ve besin maddelerine olan gereksinimlerinin göz önünde bulundurulmasıyla iktisadi bölgelerin karmaşık iktisadi gelişmesi, son derece uzak ve ayrıca rasyonel olmayan taşımayı azaltır ve yerel hammadde kaynaklarının seferber edilmesine katkıda bulunur.

Dördüncüsü, eskiden geri olan tarım bölgelerinde yeni şehirler ve sanayi merkezleri oluşacak şekilde, ülke toprağı üzerinde sanayinin planlı bir şekilde mevkisel olarak dağılımı; tarımın sanayiye yaklaşması. Bu, kentle kırsal arasındaki esaslı farkın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunur.

Beşincisi, sosyalizm ülkesinin savunma yeteneğinin pekiştirilmesi. Düşman kapitalist kuşatma, ülkenin iç bölgelerinde sayısız sanayi dalının özel bir hızla geliştirilmesini zorunlu kılar.

Bu ilkelerin gerçekleştirilmesiyle SSCB'de kapitalizmin bir mirası olan üretimin mevkisel dağılımındaki dengesizlik ortadan kaldırıldı.

Sanayinin hammadde kaynaklarına yaklaştırılması, ülkenin Doğu bölgelerinin hızlı gelişmesinde ve Urallar'da, Batı Sibirya'da, Orta Asya'da ve Kazakistan'da yeni yakıt maddeleri ve metalurji üslerinin, makine sanayii ve hafif sanayi merkezlerinin oluşturulmasında ifadesini buldu. Yeni

oluşturulan sanayi yuvaları, bu bölgelerin çehresini tümünden değiştiren iktisadi ve kültürel merkezler oldular. Ülkenin Doğu'sunda güçlü bir sanayi temelini yaratılması, Sovyetler Birliği'nin Büyük Anavatan Savaşı'ndaki zaferinin en önemli ön koşuluydu.

Volga Bölgesi, Ural, Sibiry, Uzak Doğu, Kazakistan ve Orta Asya'daki sanayi üretiminin toplam boyutu, 1953 yılında, 1940 yılının 3.5 katıydı. 1953 yılında, SSCB'nin tüm sanayi üretiminin üte biri, tüm çelik, çekme demir ve petrol üretiminin yarısından fazlası, tüm kömür çıkarımının hemen hemen yarısı ve elektrik üretiminin %40'dan fazlası bu bölgelere düşüyordu. Hafif sanayi ve besin maddeleri sanayiinin toplam üretimi, 1953 yılında, 1937 yılına göre 2.2 kat ve 1940 yılına göre 1.5 kat arttı.

1953 yılında, nüfusu yaklaşık 17 milyon tutan Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan SSC'lerinde, SSCB ile sınır komşusu olan —nüfusları 130 milyon tutan Türkiye, İran, Afganistan ve Pakistan birlikte alındığında— orta Doğu ülkelerine göre 4.5 kat daha fazla elektrik üretildi. Tarımın teknik donanımına gelince, bu Cumhuriyetler bir çok gelişmiş kapitalist Avrupa ülkesinin önünde gelmekteydi.

Sosyalist sanayinin daha önce sanaysiz olan bir dizi iktisadi bölgede inşası ile, bölgelerin sanayi ve tarım bölgeleri olarak ayrılması şeklindeki eski ayırım önemli ölçüde hükümünü yitirdi. SSCB'deki tarımsal üretimin mevkisel dağılımında, Çarlık Rusyası'nın tarımının eski tek yönlü uzmanlaşmasının aşıldığını kanıtlayan temelden değişiklikler yapıldı. SSCB'nin Doğu bölgelerinde güçlü bir tahıl ambarı ve kara toprak bölgesi olmayan bölgelerde yeni bir buğday ekim alanı yaratıldı; tarımsal kültürler geniş ölçüde ülkenin kuzeyine doğru ilerletildi. Kentler ve sanayi merkezleri çevresindeki besin maddeleri üsleri genişletildi.

Üretimin sosyalist mevkisel dağılımı, ülkenin iktisadi olarak bölgelere ayrılmasına dayanır. *İktisadi olarak bölgelere ayrılmadan*, ülkenin tüm toprağının iktisadi ve doğal özelliklerine göre planlı bir şekilde tek tek büyük bölgelere ayrılması anlaşılır.

Üretimin sosyalist mevkisel dağılımı, iş güçlerinin ve

ülkenin doğal zenginliklerinin en iyi şekilde mevkiselleştirilmesini güvence altına alır ve toplumsal emeğin üretkenliğinin artırılmasının üretimin hızla yükseltilmesinin ve SSCB'nin iktisadi gücünün sağlamaştırılmasının önemli bir ön koşuludur.

Kısa Özet

1— *Sosyalizmin maddi üretim temeli, halk iktisadının bütün dallarını kapsayan makinesel büyük üretimdir. Sosyalizmde makine, işçilerin ve köylülerin çalışmalarında tasarrufa ve kolaylaştırmaya ve halkın refah düzeyinin yükselmesine hizmet eder. SSCB'nin sosyalist sanayii, dünyanın en yüksek derecede yoğunlaşmış, teknik olarak en ileri sanayiidir ve bütün ülke çapında merkezileşmiştir. O, bütün iktisadi dalların gelişmesinin temelidir. Sosyalist tarım, dünyanın en yoğun ve en yüksek derecede makineleştirilmiş tarımıdır. Artan ölçüde besin maddesi ve endüstri~el hammadde teslim etmektedir.*

2— *Sosyalizmin maddi temeli, ileri bilimin ve tekniğin en yeni kazanımlarına dayanır. Sosyalizm, tek tek üretim dallarında ve süreçlerinde kapitalizme özgü dengesiz makine tekniği kullanımını ortadan kaldırdı ve halk iktisadının bütün dallarında yeni tekniğin kullanıma sokulmasını güvence altına aldı. Sosyalizmdeki teknik gelişmenin ana yönü, üretimin makineleştirilmesi ve otomatikleştirilmesi, halk iktisadının elektrifikasyonu ve kimyanın geniş çaplı kullanımınıdır.*

3— *Sosyalizm, üretimin planlı ve rasyonel mevkisel dağılımını, üretimin hammadde kaynaklarına ve tüketici bölgelere yakınlaştırılmasını, ulusal bölgelerin iktisadi geriliğinin aşılmasını ve sanayi ile tarım arasındaki yakınlaşmayı sağlar. Sosyalist mevkisel dağılım, iş güçlerinin ve doğal zenginlik/erin amaca uygun olarak*

mevzilelendirilmesini mümkün kılar; hammaddelerin ve mamul malların taşıma masraflarında büyük tasarruflara yol açar ve sosyalist üretimin büyümesinin hızlandırılmasını ve ülke savunmasının pekiştirilmesinin önemli bir faktörüdür.

Bölüm XXVII. ÜRETİM ARAÇLARI ÜZERİNDE SOSYALİST MÜLKİYET— SOSYALİZMİN ÜRETİM İLİŞKİLERİNİN TEMELİ

Halk iktisadının sosyalist sistemi ve sosyalist mülkiyet

Kapitalist iktisadi sistemin tasfiyesi, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin ortadan kaldırılması ve insanın insan tarafından sömürülmesinin yok edilmesi sonucu yerleşen sosyalist iktisadi sistem ve üretim araçları üzerindeki sosyalist mülkiyet, sosyalist toplumun ekonomik temelleridir.

Marx ve Engels, kapitalizmin havarilerinin bilimsel komünizmin programının mülkiyeti bir bütün olarak ortadan kaldırma programı olduğu şeklindeki iddialarını teşhir ettiler ve şunu yazdılar: “Komünizmi belirleyen, bir bütün olarak mülkiyeti ortadan kaldırması değil, yalnızca burjuva mülkiyeti ortadan kaldırmasıdır.”* Hiç bir toplum mülkiyetin tarihsel olarak belirli bir biçiminin egemenliği olmaksızın düşünülemez. Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti ortadan kaldıran proleter devrim, bunun yerine üretim araçları üzerindeki sosyalist mülkiyeti geçirir.

---

* *Karl Marx ve Friedrich Engels*, “Komünist Parti Manifestosu”, bkz. *Karl Marx ve Friedrich Engels*, İki Ciltte Seçme Eserler, C. I, s. 36.

Sosyalizmde üretim araçları, artık sermaye, yani sömürü aracı değildirler. Sosyalizmde, ne üretim araçları üzerindeki tekel mülkiyetini elinde bulunduran sınıflar ve ne de üretim araçları üzerindeki mülkiyet ellerinden alınmış sınıflar vardır. Sosyalist toplumda üretim araçları, *toplumsal mülkiyettir*. Üretim sürecinin temel unsurları—iş gücü ve üretim araçları—burada yeni bir temel üzerinde birleşmişlerdir. Bu temel hem kentteki ve hem de kırdaki sosyalist büyük üretimdir. Üretim araçlarının sermaye olması son bulduğundan, sosyalizmde birikmiş emeğin sabit ve değişken sermaye halinde bölünmesi yoktur. Toplum tarafından biriktirilmiş emeğin tüm kitlesi, yani daha fazla üretim için toplumun hizmetinde bulunan üretim ve tüketim araçlarının tümü, halkın çıkarlarına hizmet eder ve sömürünün ön koşulu olamaz. “Burjuva toplumun, da canlı emek, yalnızca birikmiş emeği artırmanın bir aracıdır. Komünist toplumda ise birikmiş emek, yalnızca işçilerin yaşama sürçlerini genişletmenin, zenginleştirmenin, ilerletmenin bir aracıdır.”*

Sosyalizmde, halk iktisadının bütün dallarında toplumsal mülkiyet sınırsız olarak hüküm sürer. SSCB’de, sosyalist mülkiyet, 1954 yılında, tüm ülkede kullanılan üretim araçlarının %99.4’ünü kapsıyordu. Toplumsal mülkiyetin sınırsız egemenliğinin kurulmasıyla, burjuva ideologlarının ‘kapitalist özel mülkiyetin sonsuz ve sarsılmaz olduğunu ileri süren sahte teorisi tümüyle parçalandı.

Üretim araçlarının toplumsal mülkiyete dönüştürülmesi ve üretimde faaliyette bulunanların sömürünün bütün biçimlerinden kurtarılması, yeni, sosyalist iktisadi sistemin kurulmasını belirlemektedir.

Halk iktisadının sosyalist sistemi, kapitalist iktisadi sistemden temelden ayrılır ve buna karşı tayin edici üstünlükler

---

* *Karl Marx ve Friedrich Engels*, “Komünist Parti Manifestosu”; bkz. *Karl Marx ve Friedrich Engels*, İki Ciltte Seçme Eserler, C. 1, s. 37.

gösterir.

1— Sosyalist iktisadi sistemde, üretim araçları toplumsal mülkiyettir, yani sosyalist devlet ya da Kolhozlar ve diğer kooperatıf sel birlikler şahsında tüm emekçilere aittirler; bundan dolayı, çalışmanın ürünleri de hakeza emekçilere aittir. Kapitalist iktisadi sistemde üretim araçları, kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin özel mülkiyetidir; bundan dolayı da emeğin ürünleri kapitalistlere ve toprak sahiplerine aittir.

2— Halk iktisadının sosyalist sistemi, insanın insan tarafından sömürsünün ortadan kalkması ve üretimin tüm toplumun artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde tatmin edilmesine yönelik olması anlamına gelir; kapitalist üretim, emekçilerin sömürülmesi, yıkıma uğratılması ve köleleştirilmesi yoluyla kapitalist azami kan güvence altına alına hedefi izler.

3— Sosyalist üretim, planlı olarak gelişir. Emekçilerin maddi refah düzeylerinin sürekli olarak yükselmesi ve satın alma güçlerinin kesintisiz olarak artması, üretimin genişletilmesinin sürekli artan itici güçleri ve üretim fazlası krizlerine ve işsizliğe karşı güvenilir bir garantidirler. Kapitalist üretim anarşik olarak gelişir; üretimin büyümesi, kitlelerin proleter durumu ve kaçınılmaz olarak aşırı üretim bunalımlarına, artan işsizliğe ve kitlelerin yoksullaşmasına yol açan tüketimleri sermaye tarafından son derece düşük bir düzeye düşürülmüş emekçilerin satın alma güçlerinin göreceli azalması ile karşılaşıır.

4— Sosyalizmde her emekçi, emeğinin niteliğine ve niceliğine göre maddi varlık elde eder; halk geliri, emekçilerin refah düzeyinin sistemli olarak yükselmesinin, kentte ve kırdaki sosyalist üretimin genişletilmesinin ve toplumsal zenginliğin büyütülmesinin çıkarına göre dağıtılır. Kapitalizmde halk gelirinin dağılması, sömürücü sınıfların ve onların büyük sayıdaki asalak uzantılarının zenginleşmesinin çıkarına göre yapılır.

5— Sosyalist düzende devlet iktidarı, kent ve kır emekçilerinin elinde bulunmaktadır. İşçiler, köylüler ve aydınlar, komünizmin aktif kurucularıdır; onlar, kendileri için ve tüm toplumun refahı için çalışırlar. Kapitalist iktisadi sistem, toplumda iktidarın onu mülk sahibi sınıfların işine gelen ve onların yararına olan koşulları sürdürmek amacıyla kullanan kapitalistlere aittir; proletarya ve köylülüğün emekçi kitleleri ise buna karşılık sömürülen ve kapitalistler ve toprak sahipleri için çalışmak zorunda kalan sınıflardır.

Toplumsal mülkiyet, sosyalist düzenin temeli, SSCB'deki zenginliğin ve iktidarın kaynağı, bütün emekçilerin refah ve kültür dolu yaşantısının kaynağıdır. Bu mülkiyet kutsaldır ve dokunulmazdır. SSCB Anayasası, Sovyet toplumunun her vatandaşını toplumsal mülkiyeti korumak ve sağlamlaştırmakla yükümlü kılar. Sosyalist mülkiyete el uzatan insanlar, halk düşmanlarıdır ve yasaya göre cezalandırılırlar.

Sosyalist mülkiyetin iki biçimi

Komünizmin ilk aşamasında, toplumsal sosyalist mülkiyetin iki biçimi vardır: 1— Devlet mülkiyeti ve 2— kooperatıf sel-kollektif iktisadi mülkiyet. *Sosyalist devlet mülkiyeti*, işçilerin ve köylülerin devletinin şahsında bütün Sovyet halkının mülkiyetidir. *Kooperatıf sel-kollektif iktisadi sosyalist mülkiyet*, tek tek Kolhozların ve kooperatıf sel birliklerin mülkiyetidir.

Sosyalist mülkiyetin iki biçimine, *Sovyet işletmelerinin iki türü* denk düşer: 1— Devlet işletmeleri (fabrikalar, işletmeler, Sovhozlar, MTİ'ler vs.) ve 2— kooperatıf sel (kollektif) işletmeler (Kolhozlar, meslek artelleri, tüketim kooperatıf lerinin işletmeleri).

Sosyalist mülkiyetin iki biçiminin varlığı, proleter devrimin ve komünizmin inşasının içinde gerçekleştiği tarihsel

koşullarla açıklanır. İşçi sınıfı, devlet iktidarını eline aldıktan sonra, tarihsel olarak oluşmuş çeşitli özel mülkiyet biçimleri bulur: bir yandan, yabancı emek sömürüsüne dayanan kapitalist büyük mülkiyet ve diğer yandan köylülerin, zanaatkarların ve esnafın kendilerinin kişisel emeğine dayanan özel küçük mülkiyeti. Sosyalist devrim sürecinde kapitalist büyük mülkiyet kamulaştırılır ve sosyalist devletin eline geçer. Sosyalist devlet mülkiyeti (halk mülkiyeti) böyle oluşur. Diğer yandan bilimsel komünizmin programı, köylülerin, zanaatkarların ve esnafın mülklerinin kamulaştırılması yolunu düşmanca ve canice bularak reddeder. Küçük ve orta meta üreticileri, gönüllü olarak üretim kooperatiflerinde, yani Kolhozlarda, meslek kooperatifleri artellerinde birleşirler; en önemli üretim araçları üzerindeki mülkiyetleri ise kooperatifsel temelde toplumsallaştırılır. Kooperatifsel-kollektif işletmesel mülkiyet böyle oluşur.

Toplumsal mülkiyetin iki biçiminin varlığı böylelikle nesnel bir zorunluluktur ve işçi sınıfının ve köylülüğün üzerinde sosyalizme ve giderek komünizme ulaşacağı yolun özelliklerini dile getirir.

“SSCB’de var olan iki sınıf da sosyalizmi inşa eder ve sosyalist iktisadi sisteme mensuptur. Ama her ikisi de sosyalist iktisadın bir ortak sisteminde bulunmasına rağmen, işçi sınıfı, emeği ile sosyalist devlet mülkiyetine (halk mülkiyetine), buna karşın kollektif köylülük ise tek tek Kolhozlara ve kollektif iktisadi-kooperatifsel birliklere ait olan kooperatifsel-kollektif İktisadi mülkiyete bağlıdır. Sosyalist mülkiyetin çeşitli biçimleri ile olan bu bağ, öncelikle, bu sınıfların konumlarındaki farklılığı da belirler. Buradan. daha sonraki gelişme yollarındaki belirli bir farklılık da ortaya çıkar. Gelişmelerindeki ortak şey, her iki sınıfın gelişmesinin de komünizm yönünde olmasında yatmaktadır.”*

---

* V. M. Molotov, “Sosyalizmin Anayasası”, Makaleler ve Konuşmalar, 1937, s. 267, Rusça.

SSCB’de toprak zenginlikleri, göller ve ırmaklar, ormanlar, işletmeler, fabrikalar, maden ocakları, kömür ocakları, demir yolları, deniz ve hava yolları, bankalar, posta ve telefon işletmesi, devlet tarafından kurulmuş tarımsal büyük işletmeler (Sovhozlar, Makine ve Traktör İstasyonları vs.), devlete ait ticaret ve toprak mahsülleri alım işletmeleri, belediye işletmeleri ve kentlerde ve sanayi yerlerindeki konut ana mevcudu *devlet mülkiyetidir*.

Sovyetler Birliği, 22.4 milyon kilometrekare yüzölçümü ile dünyanın altıda birinden fazlasını kaplamaktadır. Bu bölgenin hemen hemen dörtte biri—600 milyon hektardan fazlası—*tarımsal olarak kullanılan topraktır*; hemen hemen üçte biri—700 milyon hektar—*ormanla kaplıdır*.

SSCB, dünyanın en büyük *toprak zenginliklerine* sahiptir. Sosyalist iktisadi sistem, Çarlık Rusyası’nda el değmeden bırakılmış zenginlikleri kullanıma açtı. Mendeleyevci Sistemin 92 unsurundan Çarlık Rusyası’nda 20’si, SSCB’de ise 80’i teşvik edildi. Hamdemir, petrol, potasyum, apatit, turp kömürü ve bir dizi diğer önemli toprak zenginlikleri rezervleri açısından SSCB, dünyadaki ilk sırayı ve kömür rezervi açısından ikinci sırayı almaktadır.

Devlet *sanayiinin* 200,000 işletmesi, tüm *demir yolu ağı, deniz yolu* işletmeleri ve tarımdaki devlet işletmeleri—5000 büyük Sovyet işletmesi, 9000 *Makine ve Traktör İstasyonu* binlerce tarımsal yardımcı işletme—halk mülkiyetidir.

Binlerce devlet *ticaret işletmesi* halk mülkiyetidir. Ayrıca, sayısız *iktisadi ve kültürel kuruluş* devlete aittir.

Fabrikaların, işletmelerin, taşımacılığın vs. ulusallaştırılması yoluyla oluşan sosyalist devlet mülkiyeti, sosyalist inşa yıllarında Sovyet halkının çalışması sonucu muazzam bir şekilde arttı. 1953 yılında, sanayinin üretim yatırım fonu, 1913 yılına göre 22 kat arttı.

Sosyalist devlet mülkiyeti, kapitalist devlet mülkiyetinden temelden ayrılır. Belirli işletmeler ve hatta tüm iktisat dalları burjuva devletin mülkiyetine geçse de, bunların toplumsal özü değişmez. Burjuva devlet, tekelci sermayenin çıkarlarını savunur ve bunların elinde, emekçi çoğunluğun mülk sahibi

---

azınlık tarafından baskı altında tutulmasını sağlayan bir zor aygıttır. İşte tam da bundan ötürü, devlet kapitalisti işletmeler, emekçilerin burjuva sınıfının bütünü tarafından sömürülmesine dayanan girişimlerdir ve yabancı ve köleleştirici güç olarak halka düşmandırlar.

Sosyalist toplumda iktidar işçi sınıfının elinde bulunmaktadır. İşçi sınıfı, devlet üretim araçlarına halkla ortaklaşa bir şekilde sahiptir. Sosyalist işletmelerde kullanılan işgücü, meta değildir; çünkü, üretim araçlarının mülkiyetini elinde bulunduran işçi sınıfı, kendi kendisine iş veremez ve kendi işgücünü kendisine satamaz. Bunun sonucu olarak, sosyalist devlet işletmelerinde insanın insan tarafından sömürülmesinin her olanağı dışlanmaktadır.

Devlet mülkiyeti, sosyalist toplumda egemen olan mülkiyet biçimidir; SSCB'nin bütün üretim fonlarının yaklaşık olarak yüzde 91'i bu biçimin içine girmektedir. Böylelikle Sovyet ülkesinin zenginliklerinin son derece büyük bölümü, emekçilerin maddi refahlarının ve kültürlerinin yükselmesinin en önemli kaynağı, tüm halkın ortak malıdır.

Kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyet, SSCB'de Kolhozlardaki toplumsal işletmeler ve canlı ve cansız envanteriyle kollektif örgütler, Kolhozlar ve kooperatif örgütleri tarafından üretilen ürünler ve bunların toplumsal binalarıdır. Kolhozlar ve diğer kooperatifsel işletmeler, halk mülkiyeti olan toprağı işlemektedirler. Makine ve Traktör İstasyonlarında yoğunlaşmış bulunan ve Kolhozlardaki ana işlerin yürütülmesinde kullanılan sayısız modern teknik araçlar da keza halk mülkiyetidir.

Kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyet, öncelikle 93,000 *kollektif iktisadın* servetidir: örneğin, Kolhozların binaları, yüzbinlerce hayvan yetiştirme çiftliği, toplumsallaştırılmış çekim hayvanı, tarımsal envanter, Kolhozların büyük kültürel ve sosyal kuruluşlar ağı (klüpler, okuma odaları, çocuk yuvaları, tarımsal laboratuvarlar vs.). Sosyalist inşa sürecinde Kolhozların mülkiyeti muazzam bir ölçüde arttı. 1940'dan 1953'e kadar zaman içerisinde Kolhozların bölünmez fonları 2.5 kat büyüdü.

Sosyalist toplumda sanayi üretiminin kooperatifsel biçimi, *meslek artelleri* işletmeleri biçiminde bulunmaktadır. Meslek kooperatiflerinin görevi, öncelikle kitle gereksinim mallarının üretimini geliştirmek ve ilk planda yerel hammaddeleri kullanmaktır. Meslek kooperatifi işletmeleri tarafından kullanılan üretim araçları ve onlar tarafından üretilen ürünler, artelin mülkiyetidir. SSCB'deki bütün sistemlerin meslek kooperatiflerinin sayısı, 1953 yılında, yaklaşık olarak 16,000 sanayi üretimli Artel tutuyordu.

Ticaretteki kooperatifsel işletme biçimi, öncelikle tarımsal nüfusu kapsayan *tüketim kooperatifleridir*. 23,000 birimlik tüketim kooperatifinin mülkiyetine geniş süpermarketler, dükkanlar ve depolar ağı dahildir.

Devlet ve kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyetin her yönlü pekişmesi ve gelişmesi, tüm halk iktisadının daha fazla büyümesinin ve sovyet toplumunun sosyalizmden komünizme tedricen geçişinin son derece önemli bir koşuludur.

Devlet mülkiyeti ve kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyet, tıpkı devlet işletmeleri ve kollektif işletmeler gibi, toplumsal özü itibariyle, *aynı tiptedir*. Devlet işletmeleri ve kollektif işletmelerde ortak olan, hem birinin ve hem de diğerinin 1) sosyalistçe toplumsallaştırılmış üretim araçlarına ve kollektif emeğe dayanmaları, 2) insanın insan tarafından sömürülmesi olanağını dışalamaları, 3) emekçilerin büyüyen gereksinimlerini karşılayabilmek için iktisadi planlı olarak yürütmeleri ve 4) sosyalist yapılan işe göre dağıtım ilkesini pratiğe geçirmelerinden oluşmaktadır.

Bununla birlikte, devlet mülkiyetiyle kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyetle ve yine devlet ve kooperatif (kollektif) işletmeleri arasında belirli *farklılıklar* bulunmaktadır.

Birincisi. Devlet işletmelerinde en olgun ve en tutarlı biçimiyle sosyalist üretim ilişkileri egemendir. Devlet mülkiyeti, *halk mülkiyetidir*: devlet işletmelerinde bütün üretim araçları istisnasız olarak toplumsallaştırılmıştır. Kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyet, *grup mülkiyeti*, tek tek kooperatiflerin ya da emekçi birliklerinin (tarımsal artellerin, tüketim kooperatiflerinin, meslek artellerinin) mülkiyetidir.

(Artel biçimiyle) Kolхозlarda kooperatif köylülerinin *ana* üretim araçları, sosyalistçe toplumsallaştırılmıştır; üretim araçlarının belirli bir bölümü, tarımsal artelin tüzüğü uyarınca toplumsallaştırılmaz ve kollektif köylünün kişisel mülkiyeti (kollektif köylünün kişisel yan iktisadı) olarak kalır.

İkincisi. Devlet işletmelerinin ürünleri. sosyalist devletin mülkiyetidir ve devlet organlarının belirlediği tarzda ve fiyatlarla realize edilirler. Kollektif iktisadi üretimin ürünleri, söz konusu Kolхозların mülkiyetidirler. Bu ürünlerin bir bölümü zorunlu teslimat temelinde sabit devlet fiyatlarıyla devlete ve Kolхозlarda yürüttükleri çalışmanın aynı ücreti olarak makine ve tarım istasyonlarına verilmektedir. Geriye kalan tüm ürünler, Kolhozun elinde kalmakta ve hem Kolhozun saptanmış toplumsal fonlarının oluşturulması için kullanılmakta ve hem de çalıştıkları iş birimlerine göre artel üyeleri arasında dağıtılmaktadır. Kolhozlar, ürünlerin belli bir bölümünü, ürün baş fiyatlarının önemli bir ölçüde üzerinde bulunan toptan fiyatlara ya da pazar fiyatıyla kollektif iktisadi ticarete satmaktadırlar.

Üçüncüsü. Halk mülkiyetini teşkil eden devlet işletmelerinde işçinin bireysel tüketimine giden toplumsal üretim payı, *iş ücreti* biçiminde ödenmektedir. Devlet, önceden saptanmış bir parça başına ya da zaman dilimi başına bir ücret miktarı belirlemektedir. Bir artelin üyesi olarak kollektif köylü, gelirlere kendisine düşen payı *iş birimlerine* göre kendi Kolhozunun fonundan alır. Bu payın miktarı, hem kollektif köylünün yerine getirdiği iş birimlerinin sayısında ifadesini bulan toplumsal çalışmaya katılımına ve hem de her iş biriminin ücretlendirilmesinin miktarında ifadesini bulan kollektif iktisadın toplumsal işletmesindeki emek üretkenliğinin ve gelişmesinin düzeyine bağlıdır. Kolhozda bir bütün olarak ne kadar iyi çalışırsa, söz konusu Kolhozda hektar başına verim ve hayvancılığın ürünleri ne kadar yüksek olursa, her kollektif köylünün geliri de o denli yüksek olur. İşçiye iş

ücreti para olarak ödenir. Artelin gelirleri, kollektif köylüler arasında hem para ve hem de aynı biçimde (tarımsal ürün olarak) dağıtılır. İşçinin gelir kaynağı yalnızca sosyalist işletmedeki çalışmayken, kollektif köylünün ana gelir kaynağı Kolhozun toplumsal işletmesindeki çalışmadır ve kollektif çiftliğin kişisel yan iktisadındaki çalışma ek bir kaynak teşkil etmektedir. Kollektif köylü, yerine getirdiği iş birimleri karşılığında aldığı ve kişisel yan işletmesinde elde ettiği ürünlerin bir bölümünü pazarda satmaktadır.

Dördüncüsü. Sosyalist devlet, kendisine ait olan işletmeleri doğrudan, kendi vekilleri, bunlara denk düşen devlet organları tarafından atanan ve azledilen işletme müdürleri aracılığıyla yönetir. Devlet organları, bu işletmelerin tüm üretim faaliyetini doğrudan planlat ve işin sosyalist örgütlenmesi için ana yönergeleri verirler. Kooperatıf sel özelliklerine uygun olarak, Kolhozlarda bütün işlerin yürütülmesi, tarımsal artelin en yüksek organı olan kollektif köylü üye genel kurulunun ve üye genel kurulu tarafından seçilen Kolhoz yönetimi ve başkanının elindedir. Artelin üretim ve finansman planları, işletme düzeni, verim normları ve takas miktarları, sosyalist devletin yasalarını, plan ödevlerini ve direktiflerini kendilerine önder alarak, kollektif köylülerin bizzat kendileri tarafından, tarımsal artelin tüzüğü temelinde saptanır.

Devlet ve kooperatif (kollektif) işletmeleri arasındaki farklar, temele ilişkin değildir. Bunlar, sosyalist üretim ilişkileri çerçevesindeki iki iktisat türü arasındaki farklılıklardır. Devlet mülkiyeti sosyalist mülkiyetin bir üst biçimidir ve üretimin devletsel biçimi, sosyalist üretimin bir üst biçimini teşkil eder.

Tümüyle devlet mülkiyetine dayanan işletmeler, tutarlı sosyalist tipte işletmelerdir. Lenin, bunları “hem üzerlerinde buldukları toprak ve arazinin ve hem de işletmenin kendisinin tümüyle devlete ait olduğu” işletmeler olarak

tanımlamaktadır.* Devlet işletmelerinde üretim araçları, işçilerin ve görevlilerin emeği ve onlar tarafından üretilen ürünler, tüm toplum çerçevesinde toplumsallaştırılmıştır. Üretimin devletsel biçimi, halk iktisadının önder dalı olan sosyalist sanayiye kapsamaktadır. Tarımsal ürünlerin üretilmesi için olan büyük fabrikalar, Sovhozlar, halk mülkiyetidir. Toprak ve en önemli üretim aygıtları—Makine ve Traktör İstasyonlarında toplanmış olan traktör, biçer-döverler ve diğer tarımsal makineler—devlet mülkiyetidir. Tüm halk iktisadındaki önder ve belirleyici rol, sosyalist mülkiyetin en yüksek biçimi olarak devlet mülkiyetinin hakkıdır.

Sosyalizmde kişisel mülkiyet

Toplumsal mülkiyet, sosyalizmde üretim araçlarını ve üretilen ürünleri kapsar. Bu ürünlerin bir bölümü devamında üretim aracı olarak hizmet görür ve toplumsal mülkiyet olarak kalır. Ürünlerin tüketim mallarından oluşan diğer bölümü; yapılan işin niteliğine ve niceliğine göre emekçilere dağıtılır ve *kişisel mülkiyete* girer.

Marx ve Engels, “Komünist Parti Manifestosu”nda, komünizmin hiç kimsenin elinden toplumsal emeğin ürünlerinin belli bir bölümünü kişisel mülk edinme olanağını almadığına dikkati çektiler. Komünizm, yalnızca, kapitalizme özgü ve işçinin yalnızca sermayeyi çoğaltmak için yaşamasından ve bir bütün olarak egemen sınıfın çıkarı gerektirdiği sürece yaşamasından oluşan acınası mülk edinme türünü ortadan kaldırmaktadır.

Gelecek sosyalist toplumun temellerine değinerek Engels,

---

* *V.İ. Lenin*, “Kooperatifçilik Üzerine”; bkz. *V. İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, C. XXXIII, s. 433, Rusça.

“Anti-Dühring”de toplumsal mülkiyetin burada “toprağı ve diğer üretim araçlarını ve bireysel mülkiyetin ürünleri, yani tüketim eşyalarını kapsadığını” yazmaktadır.*

Kapitalist üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılmasıyla birlikte, kişisel mülkiyeti, halk kitlelerinin kişisel tüketimini dapdaracak sınırlar içinde tutan ve işgücünün ayakta kalabilmesi ve yeniden üretilmesi için gerekli olan *minimumla* sınırlayan kapitalizmin ekonomik yasaları da etkinliklerini yitirirler. Üretimin sömürücülerin bencil zenginleşme hedeflerine hizmet ettiği kapitalizmin tersine sosyalizm, üretimi tüm toplumun sürekli olarak artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde tatmin edilmesine tabi kılmaktadır. Sosyalizm, tüketim malları üzerindeki kişisel mülkiyeti kesinlikle ortadan kaldırmaz, dahası, toplumun tüm üyelerinin kişisel gereksinimlerinin sürekli olarak daha tam giderilmesinin tek kalıcı güvencesini oluşturur.

Sosyalist toplumun emekçilerinin kişisel mülkiyet hakkı; çalışmayla elde ettiği geliri, tasarruflarını, oturduğu evi, evsel yan iktisadı, ev eşyalarını, kişisel gereksinim ve konfor eşyalarını kapsamaktadır.

Sosyalizmde kişisel mülkiyetin özel bir türü, *kollektif çiftlik mülkiyetidir*. Tarımsal artelin tüzüğüne göre her çiftlik, çiftlik arazisi üzerinde kollektif köylülerin kişisel mülkiyeti olan bir yan işletmeye, bir konuta, yarar hayvanına, kümes hayvanlarına ve tarımsal küçük envantere sahiptir.

Kişisel mülkiyetin tek kaynağı, sosyalizm aşamasında emektir. Sosyalist üretim ilişkilerinin sınırsız egemenliği altında kişisel mülkiyet olan eşyalar, sermayeye dönüşemez, yani sömürü aracı olarak kullanılamaz. Kişisel mülkiyet hakkı, tıpkı kişisel mülkiyet üzerindeki miras hakkı gibi, SSCB Anayasası tarafından korunmaktadır.

Kişisel mülkiyet, sosyalizmde, onun temelini oluşturan toplumsal mülkiyetten ayrı düşünülemez. Toplumsal

---

* Friedrich Engels, “Bay Eugen Dühring’in Bilimi Alt-üst Etmesi”, s. 160.

mülkiyetin çoğalması ve halk zenginliğinin büyümesiyle birlikte, sosyalist toplumun emekçilerinin kişisel gereksinimlerinin karşılanması amacıyla giderek daha fazla ürün yetiştirilmektedir.

Sosyalist üretim ilişkilerinin karakteri

Sosyalist toplumun üretim ilişkileri, özü itibarıyla, kapitalizmin ve üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete dayanan diğer toplum biçimlerinden temelden ayrılırlar.

Sosyalist üretim ilişkilerinin karakteristik özellikleri şunlardır: 1) Toplumsal mülkiyetin üretim araçları üzerindeki sınırsız egemenliği; 2) emekçilerin sömürüden kurtarılması ve dostça ortak çalışma ve sosyalist karşılıklı yardım ilişkilerinin oluşturulması; 3) ürünlerin emekçilerin çıkarına göre dağıtımı.

Üretim araçları üzerindeki sosyalist mülkiyet, üretim sürecinde insanlar arasında ilişkilerin kapitalizmde olduğundan tümüyle ayrı bir karakterde olmasını belirler. Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet, insanları kaçınılmaz olarak *bölüp*, egemenlik ve bağımlılık ilişkileri, bir insanın diğeri tarafından sömürülmesine yol açar ve çıkar zıtlıkları, sınıf mücadelesi ve rekabet doğururken, üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet, insanları *birleştirir*, gerçek çıkar birliğinin ve dostça ortak çalışmanın güvencesini verir.

Üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyetin egemenliği, sosyalizmde ürünlerin dağılımının kapitalizme göre tümüyle ayrı karakterini de belirler.

Sosyalist toplum ne sömürücü sınıflar ve ne de insanın insan tarafından sömürülmesini tanıdığı için, burada emeğin gerekli ve artı emeğe bölünmesi ve ürünün gerekli ve artı ürüne bölünmesi yoktur. Sosyalist üretim ilişkileri, emeğin ve ürünlerinin kapitalizmde olduğundan tümüyle başka bir bölünmesinin nesnel zorunluluğunu gerektirmektedir.

Sosyalizmde üretim araçları toplumsal mülkiyet olduğundan ve üretim bizzat tüm toplumun ve onun her bir üyesinin gereksinimlerinin giderilmesi için yapıldığından, üretimde çalışanların emeği aşağıdaki iki bölüme ayrılır: *kendisi için emek ve toplum için emek*. Buna uygun olarak emek ürünü de (tüketilen üretim araçlarının yerine konması için bölüm ayrıldıktan sonra) aynı şekilde iki bölüme, *kendisi için ürün ve toplum için ürüne* ayrılır. Kendisi için emek, üretimde bulunan emekçilere emeklerinin niteliği ve niceliğine göre dağıtılan ve emekçinin ve ailesinin kişisel gereksinimlerinin giderilmesine hizmet eden ürünü yaratır. Toplum için emek, toplumsal gereksinim için—üretimin genişletilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, ülke savunmasının örgütlenmesi vs. için—belirlenen ürünü yaratır. Emekçilerin iktidarda olduğu sosyalist toplumda, toplum için emek, tıpkı kendisi için emek kadar gereklidir. Sosyalist üretimin genişletilmesine hizmet eden toplum için ürün, emekçilerin refah düzeyinin daha da yükseltilmesinin maddi ön koşullarını çoğaltır. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, sosyal yardım ve tüm halkın diğer gereksinimleri için kullanılan toplum için ürün, kendisi için ürün gibi, emekçilerin gereksinimlerinin giderilmesine hizmet eder.

Üretim araçları ve emek ürünleri üzerindeki toplumsal mülkiyet ve emek ürünlerinin emekçilerin çıkarları doğrultusunda dağıtılması, sosyalist iktisadi sistemin kapitalist sisteme göre tayin edici üstünlüklerini belirlerler. Muazzam bir emek üretkenliği artışını güvence altına alan toplumsal büyük üretimin bütün avantajları, kapitalizmde olduğu gibi sömürücülerin değil, tüm toplumun ve emekçi kitlelerin yararına kullanılmaktadır.

Üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyetin egemenliği, üretimin toplumsal karakteriyle üretim sonuçlarının mülk edinilmesinin özel kapitalist biçimi arasındaki çelişkiden, kapitalizme özgü bu çelişkiden sosyalist üretimin arı olduğu

anlamına gelmektedir. Sosyalizmde üretim araçları üzerindeki toplumsal sosyalist mülkiyet, üretimin toplumsal karakterine denk düşmektedir. Bundan dolayı sosyalist toplumda üretim ilişkileriyle üretici güçler arasında *tam uyum* bulunmaktadır.

J.V. Stalin, sosyalist düzeni karakterize ederek şöyle yazmaktadır:

“Burada üretim ilişkileri üretici güçlerin düzeyiyle tam uyum içinde bulunmaktadır; çünkü üretim sürecinin toplumsal karakteri, üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyetle temellendirilmektedir.

Bundan ötürü SSCB’deki sosyalist üretim, ne periyodik aşırı üretim bunalımları ve ne de bunlara bağlı olan saçmalıkları tanımaktadır.

Bundan dolayı, üretici güçler, kendilerine denk düşen üretim ilişkileri üretici güçlere böylesi bir gelişme için hareket serbestisi tanıdıklarından, burada hızlı bir tempoyla gelişirler.”*

Üretici güçlerin gelişmesini köstekleyen modem kapitalizmin üretim ilişkilerinin zıttına sosyalist üretim ilişkileri, üretici güçlerin fırtınalı bir büyümesini güvence altına almaktadırlar. Belirli üretici güçler temelinde oluşan ve gelişen sosyalist üretim ilişkilerinin kendisi de, üretici güçlerin daha da hızlandırılmış kuvvetli bir itici gücü haline gelmektedirler.

Sosyalist üretim ilişkileriyle toplumun üretici güçlerinin karakteri arasındaki tam uyum, bunların arasında herhangi bir çelişki bulunmadığı anlamına gelmez. Üretimin en hareketli ve en devrimci öğeleri olarak üretici güçler, sosyalizmde de üretim ilişkilerinin önünde giderler ve sonuncuları, ancak belli bir dönem sonra üretici güçlerin düzeyiyle uyum haline getirilirler. SSCB’de şu anki üretim ilişkileri, üretici güçlerin büyümesiyle tam uyum içinde, bunları hızlı bir tempoyla geliştirdikleri bir aşamayı geçirmektedirler. Üretim ilişkilerinin

---

* J. Stalin, “Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm Üzerine”; bkz. J. Stalin, “Leninizmin Sorunları”, Berlin 1954, s. 753.

gelişmesi üretici güçlerin gelişmesinin gerisinde kaldığından ve gerisinde kalacağından, bunlar arasında kaçınılmaz olarak çelişki çıkacaktır. Ama sömürüye dayanan toplum biçimlerinden farklı olarak sosyalizmde; kural olarak, üretim ilişkileriyle üretici güçler arasındaki bir çatışmaya kadar varmaz. Sosyalist toplum, eskimiş iktisadi biçimlerin korunmasından çıkan olan sınıflara sahip olmadığı için, üretim ilişkilerini zamanında üretici güçlerin karakteriyle uyum içine getirme olanağına sahiptir.

Kısa Özet

1— SSCB’de sınırsız olarak üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyet hakimdir. Sosyalizmde toplumsal mülkiyetin iki biçimi vardır: devlet mülkiyeti ve kooperatıf sel-kollektif iktisadi mülkiyet. Bununla uyum içinde iki tür sosyalist işletme vardır: devlet ve kooperatıf (kollektif) işletme.

2— Sosyalist toplumda devlet mülkiyeti genel halk mülkiyetidir. Bu, SSCB’de, ülkenin zenginliklerinin ezici bölümünü kapsamaktadır. Kooperatıf sel-kollektif iktisadi mülkiyet, tek tek Kolhozların, meslek kooperatıfı artellerinin ve tüketim kooperatıf larının grup mülkiyetidir. Devlet mülkiyeti, sosyalist mülkiyetin en yüksek, en gelişmiş biçimidir: tüm halk iktisadında önder ve belirleyici rolü oynar.

3— Sosyalizmde kişisel mülkiyet, tüketim mallarını kapsar. Kişisel mülkiyetin özel bir biçimi, kollektif çiftliğin mülkiyetidir. Emekçilerin kişisel mülkiyeti, toplumsal sosyalist mülkiyetin çoğalmasıyla büyür.

4— Sosyalizmin üretim ilişkilerinin karakteristik özellikleri şunlardır: 1) Üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyetin sınırsız egemenliği; 2) emekçilerin sömürüden kurtarılması,

insanların maddi üretim süreci içinde dostça ortaklaşa çalışması ve sosyalist karşılıklı yardımlaşması; 3) ürünün emekçilerin çıkarları doğrultusunda dağıtımı.

Sosyalist üretimin emekçilerinin emeği, iki bölüme ayrılır: kendisi için emek ve toplum için emek. Emekçiler, kendisi için emekle emeğin niteliğine ve niceliğine göre kendilerine dağıtılan ürünü, buna karşılık toplum için emekle toplumsal gereksinimi karşılayan ürünü yaratırlar.

Sosyalizmde üretim ilişkileri üretici güçlerin karakteriyle tam uyum içindedir ve sosyalist toplumun üretici güçlerinin fırtınalı bir hızla büyümesini belirleyen en önemli ve tayin edici güçtür.

Bölüm XXVIII. SOSYALİZMİN EKONOMİK TEMEL YASASI

Sosyalizmde ekonomik yasaların karakteri

Eski, burjuva üretim ilişkilerinin sosyalist üretim ilişkileri tarafından çözülmesiyle birlikte, insanın insan tarafından sömürülmesi ilişkilerini dile getiren kapitalizmin ekonomik yasaları da güçlerini yitirirler. Artı-değer yasası, kapitalist kâr yasası ve modern kapitalizmin ekonomik yasası, sahneden çekilirler. Kapitalist birikimin genel yasasının, rekabet ve üretim anarşisi yasasının ve diğerlerinin etkimesi son bulur. Sermaye, artı-değer, sermaye kârı, üretim fiyatı, ücretli emek, işgücünün değeri vb. gibi kapitalist üretim ilişkilerini dile getiren kategoriler ortadan kalkar.

Sosyalist üretim ilişkilerinin ortaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte, yeni ekonomik koşullar temelinde yeni ekonomik yasalar ortaya çıkar ve etkimeye başlar: sosyalizmin temel ekonomik yasası, halk iktisadının planlı (orantılı) gelişmesi yasası, emek üretkenliğinin sürekli artması yasası, yapılan işe göre dağılım yasası ve diğerleri.

Sosyalizmde meta “üretimi var olmaya devam ettiğinden, değer yasası sosyalist iktisatta etkimesini sürdürür ve ona bağımlı kategoriler var olmaya devam eder. Ancak eski kategorilerden esas olarak biçim kalmakta ve bunun içeriği ise temelden değişmektedir. Eski, tümüyle yok edilmemekte ve doğası yeniyle uyum içinde değişmekte ve yalnızca biçimini korumaktadır; bununla birlikte yeni eskiyi tümünden yok etmez, tersine eski biçimi yeninin büyümesi ve pekişmesi için

kullanarak, eskinin içine işler ve bunun doğasını ve işlevini değiştirir. Sosyalizmin zaferi sonucu oluşmuş olan yeni ekonomik koşullar, meta üretiminin ve meta dolaşımının karakterini değiştirmekte ve bunların etkime alanını sınırlamaktadırlar. Sosyalizmde, meta üretimi ve meta dolaşımı, kapitalistler olmaksızın var olmakta ve sosyalist iktisada hizmet etmektedirler. Değer yasasının etki alanı sıkı bir şekilde sınırlanmıştır. Para, ticaret ve bankalar, sosyalist insanın hizmetine konmuştur.

Sosyalist üretim tarzının gelişmesi de, örneğin üretim ilişkilerinin üretici güçlerin karakteriyle mutlak uyumu yasası gibi tüm formasyonlarda ortak olan ekonomik yasalara tabidir.

Sosyalizmin ekonomik yasaları, sömürüden kurtulmuş emekçilerin dostça ortak çalışma ve karşılıklı yardımlaşma ilişkilerini, buna karşın kapitalizmin ekonomik yasalarıysa emeğin sermaye tarafından sömürsünü dile getirmektedir. Sosyalizmin ekonomik yasalarının etkimesi, sosyalist toplumun birliğinin giderek daha fazla pekişmesine, iktisadının kalkınmasına ve halkın refah düzeyinin artmasına yol açmakta ve komünizme yavaş yavaş geçişin ön koşullarını yaratmaktadır. Buna karşın burjuva toplumunun ekonomik yasalarının etkimesi, sınıf antagonizmalarının artan keskinleşmesine, kitlelerin yoksullaşmasına, kapitalist düzenin çürümüşlüğüne ve sonunda onun çöküşüne yol açmaktadır.

Sosyalizmin ekonomik yasaları, tıpkı diğer her üretim ilişkisinin yasaları gibi, insanların iradesinden bağımsız olarak oluşmakta ve etki göstermektedirler, yani bunlar nesnel karaktere sahiptir. Bunlar, insanların iradesine göre yaratılamaz, ortaya atılamaz, dönüştürülemez ya da ortadan kaldırılamaz.

Sosyalizmin ekonomik yasalarının nesnel karakterini yadsımak, bilim olarak sosyalizmin politik ekonomisini tasfiye etmek demektir; böylesi bir yadsıma, ülkenin iktisadi yaşamındaki olayların gidişatını önceden görme ve iktisadın en

basit yönetimini bile sürdürme olanağını sosyalist toplumun elinden almak olacaktır. Ekonomik yasaların nesnel karakterini yadsımak, Marksizmden dönüş ve öznel idealizm pozisyonlarına kayma demektir ve bu, kaçınılmaz olarak politikada maceracılığa ve pratik iktisat yürütülmesinde keyfiyete yol açar.

Ekonomik yasaların nesnel karakteri, asla bunların insanlara egemen olan doğa güçleri gibi etki gösterdikleri ve insanların ekonomik yasalara karşı güçsüz olduğu anlamına gelmemektedir. Ekonomik yasaların bu şekilde fetişleştirilmesi, zorunlu olarak, sosyalist inşada otomatizm ve kendiliğindencilik teorisinin konumlarına götürür. Bu, Marksizm-Leninizme derinden düşmandır. Toplum, sosyalizmde üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin yerine toplumsal mülkiyet geçirilmiş olduğundan, ekonomik gelişme yasalarını tanıma ve bunları kullanma şeklindeki zorlu, giderek büyüyen olanaklara sahiptir.

Kapitalizmin ekonomik yasaları, özel meta üreticilerinin arkasından etki gösteren kör, yıkıcı bir güç olarak kendilerine yol açarlarken, sosyalizme geçişle birlikte üretim anarşisi ortadan kalkmakta ve toplumun ekonomik gelişmesi planlı bir karakter almaktadır. Kapitalizmin tasfiyesi ve üretim araçlarının toplumsallaştırılmasıyla birlikte, insanlar kendi sosyo-ekonomik ilişkilerinin efendileri durumuna gelmektedirler. İnsanlar bu nesnel yasaları tanıdıktan sonra, bunları tümüyle bilinçli bir şekilde, tüm toplumun çıkarları için kullanmaktadırlar.

“Şimdiye kadar onların karşısında onlara yabancı, onlara egemen doğa yasaları olarak duran kendi toplumsal faaliyetlerinin yasaları” diyordu Engels, sosyalizme geçişten sonraki dönemi önceden görerek, “bundan böyle insanlar tarafından tam bir uzmanlıkla kullanılacak ve egemenlik altına alınacaktır. Şimdiye kadar doğa ve tarih tarafından kendilerine zorla kabul edilmiş olarak karşılarında duran insanın kendi

toplumsallaşması, şimdi onların kendi özgür eylemi olacaktır. Şimdiye kadar tarihe egemen olmuş nesnel yabancı güçler, şimdi kendileri insanların denetimi altına girmektedir. Ancak bundan sonra insanlar, tam bir bilinçle tarihi bizzat yapacaklar, ancak bundan sonra onlar tarafından harekete geçirilmiş toplumsal nedenler, esas olarak ve sürekli artan ölçüde onlar tarafından da istenilen etkiyi göstereceklerdir.”* Kavranmış zorunluluk olarak özgürlük, bundan oluşmaktadır.

Kapitalizmde burjuvazi, nesnel ekonomik yasaları, bunları kavradığı ölçüde, emekçi kitlelerin çıkarlarıyla çelişki içinde bulunan kendi dar sınıf çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Sosyalizmde ekonomik yasalar, proletaryanın sınıf çıkarları toplumun ezici çoğunluğunun çıkarlarıyla kaynaştığından, halk kitlelerinin çıkarları doğrultusunda kullanılmaktadır. İşçi sınıfının ve emekçilerin çıkarları, bir bütün olarak, toplumun komünizmin zaferine götüren ilerici gelişmesinin nesnel süreciyle tam bir uyum içindedir. İşçi sınıfı ve tüm emekçiler, ekonomik gelişmenin yasalarını kavramaya ve onları kullanmaya derin bir ilgi duymaktadırlar.

Böylelikle sosyalizmin ekonomik yasalarının nesnel karakteri, bu yasaların insanların iradesinden ve bilincinden bağımsız olarak var olmalarında yatmaktadır; bunlar, insanların iradesine göre ortadan kaldırılamaz ya da dönüştürülemez; bu yasaların gerekleri hesaba katılmadığında, iktisadi yaşamda aksamalar kaçınılmaz olacaktır. Ama sosyalist toplum, bu yasaları kavrayabilir, özümseyebilir ve kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilir.

Sosyalizmin ekonomik yasaları, sosyalist iktisadi geliştirme ve ilerletme *olanağı* sunmaktadır. Bu olanağı *gerçeğe* dönüştürmek için, bu nesnel yasaların tam bir uzmanlıkla kullanılmasının öğrenilmesi gerekmektedir. Nesnel

---

* Friedrich Engels, “Bay Eugen Dühring’in Bilimi Alt-üst Etmesi”, s. 351.

ekonomik yasaların bilimsel bilgisi ve doğu kullanımı, Komünist Partisi'nin ve Sosyalist Devlet'in iktisadi politikasının temelidir. Sosyalist toplum, ekonomik yasaların tam önemini ne denli çok kavrar, bu yasaların gereklerini pratik faaliyetinde ne denli tam dile getirirse, amaçlarına da o denli erken ulaşır.

Sosyalizmin ekonomik temel yasasının esaslı özellikleri

Marx ve Engels, sosyalizmde planlı olarak örgütlenmiş üretimin hedefinin hem bir bütün olarak toplumun ve hem de onun her bir üyesinin gereksinimlerinin giderilmesinden oluşacağını önceden gördüler. Bu Marksist tezi daha da geliştiren Lenin, 1902'de RSDİP Programı Taslağı'nda kapitalist toplumun yerine, “onun bütün üyelerinin tanı refahı ve özgür çok yönlü gelişmesi amacıyla” sosyalist toplumun geçeceğini yazdı.* Lenin, sosyalizmde emekçilerin refahının kesintisiz olarak artırılmasının yollarını, üretimin kesintisiz büyümesinin ve en gelişmiş tekniğın geliştirilmesinin ve kullanılmasının programını bilimsel olarak gerekçelendirdi. Lenin, böylelikle, Komünist Partisi'nin ve Sovyet İktidarı'nın politikasına temel teşkil eden sosyalizmin temel ekonomik yasasının çıkış tezlerini hazırladı.

Stalin, bu tezlere dayanarak, sosyalizmin ekonomik temel yasasının kapsamlı bir tanımını verdi.

Sosyalizmin ekonomik temel yasasının esaslı özellikleri ve gerekleri şunlardır: “Tüm toplumun sürekli olarak büyüyen maddi ve kültürel gereksinimlerinin sosyalist üretimin en yüksek teknik temelinde kesintisiz büyümesi ve sürekli

---

* *V.İ. Lenin*, “Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin Program Taslağı”; bkz. *V. İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı. C. VI, s. 12, Rusça.

mükemmelleştirilmesi yoluyla azami ölçüde giderilmesinin güvence altına alınması.”*

Sosyalizmin ekonomik temel yasası, sosyalist üretimin *hedefini* ve bu hedefe ulaşmanın *araçlarını* dile getirmektedir. Üretimin hedefi, üretim araçları üzerindeki mülkiyet ilişkileri tarafından belirlenmektedir. Üretim araçları burjuvaziye aitse, bu durumda, emekçiler, yani toplumun ezici bir çoğunluğu sömürü için insan hammadresi olarak hizmet görürken, üretimin hedefi kaçınılmaz olarak sermaye sahiplerinin zenginleşmesidir. Kapitalizm, emekçilerin tüketimine, bu kâr elde etmeyi sağladığı ölçüde, gereksinim duymaktadır; keza insan da gereksinimleriyle burada üretimin hedefi olamaz. Üretim araçlarının emekçi halka ait olması ve sömürücü sınıfların tasfiye edilmiş olması durumunda, üretim, emekçilerin çıkarlarına, yani tüm sosyalist topluma hizmet eder. Bundan dolayı, insanların büyüyen maddi ve kültürel gereksinimlerinin olabildiğince tam giderilmesi, üretimin doğrudan hedefi haline gelmektedir.

Üretimin bağımlı bulunduğu hedef, bu hedefe ulaşılmasını sağlayan araca ayrılmaz bir şekilde bağlıdır. Sosyalist üretimin hedefiyle—emekçilerin büyüyen gereksinimlerinin giderilmesiyle—uyum içinde bu hedefe ulaşmanın tek aracı, yalnızca sosyalist üretimin en gelişmiş teknik temelinde kesintisiz olarak büyümesi ve sürekli mükemmelleştirilmesi olabilir.

Halkın gereksinimlerinin giderilmesi, sosyalist toplumun sahip olduğu üretici güçlerin düzeyine ve mevcut zenginliklere bağlıdır. Emekçilerin sürekli büyüyen gereksinimleri, üretimin kesintisiz büyümesini zorunlu kılmaktadır. Üretimin kesintisiz artırılması olmaksızın, halkın tüketiminin sürekli büyümesi güvence altına alınamaz. Aynı şekilde, emekçilerin gereksinimlerinin ve alım gücünün sürekli büyümesi de,

---

* J. Stalin, “SSCB’de Sosyalizmin Ekonomik Sorunları”, s. 41.

üretimin kesintisiz artırılmasının vazgeçilmez bir koşuludur.

Sosyalizmde kapitalizmin temel çelişkisi, üretimin toplumsal karakteriyle mülk edinmenin özel kapitalist biçimi arasındaki çelişki ortadan kaldırılmıştır. Bundan ötürü, sosyalizm, üretimle tüketim arasındaki antagonizmayı tanımamaktadır. Sosyalizmin ekonomik temel yasası, halkın büyüyen alım gücünü üretimin buna paralel büyümesiyle uyumlu bir şekilde koordine etmektedir. Kapitalizmde tüketime dumura uğramış düzeyi, sürekli olarak üretimin gerisinde kalmakta ve iktisadın kesintilerle—bunalımdan yükselişe ve yükselişten bunalıma—gelişeceği şekilde onu desteklemektedir. Buna karşın sosyalist toplum, halkın tüketime sistematik olarak artırılması sayesinde aşırı üretim bunalımlarına karşı güvence altındadır ve bunun sonucu olarak üretimi kesintisiz olarak genişletebilmektedir.

Sosyalist toplumda sosyalist üretimin her dönemde erişilmiş düzeyiyle kitlelerin büyüyen gereksinimleri arasındaki çelişki, üretimin artırılması yoluyla çözülmektedir; bu da emekçilerin tüketimlerinin artırılmasını ve gereksinimlerin yeni bir büyümesini ve böylelikle üretimin yeniden genişletilmesini beraberinde getirmektedir. Sosyalizmde halkın maddi ve kültürel gereksinimlerinin sürekli olarak artması, üretimin kesintisiz gelişmesinin güçlü bir itici gücüdür.

Sosyalist üretimin kesintisiz büyümesi açısından üretim araçları üreten dalların tüketim araçları üretiminin gelişmesine göre öncelikli, yani nispeten daha hızlı büyümesi, vazgeçilmez bir ön koşuldur. Ağır sanayinin ve onun çekirdek parçası makine sanayiinin öncelikli gelişmesi, bir bütün olarak sosyalist halk iktisadının gelişmesinin ana kaynağı, teknik ilerlemenin vazgeçilmez ön koşuludur. Halk iktisadının bütün dallarına donanımlar, makineler, yakıt maddeleri ve enerji temin eden ağır sanayinin öncelikli büyümesi olmaksızın, halk için metallerin üretimiyle uğraşan dallardaki üretimin sistematik

olarak genişletilmesi ve emekçilerin büyüyen gereksinimlerinin giderilmesi mümkün değildir. Sosyalizmde üretim araçları üretiminin öncelikli büyümesi, halk tüketiminin büyümesiyle ayrılmaz bir şekilde bağlıdır.

Sosyalist üretimin kesintisiz büyümesi, üretimin sürekli mükemmelleştirilmesini, üretim yöntemlerinin iyileştirilmesini ve toplumsal emeğin üretkenliğinin sürekli artırılmasını gerektirmektedir. Bu, yalnızca üretimin teknik düzeyinin sürekli yükseltilmesi ve eskimiş tekniğin yerine yenisinin geçirilmesi durumunda mümkündür. En gelişmiş teknik, tanı da bundan ötürü sosyalist üretimin kesintisiz büyümesinin ve sürekli mükemmelleştirilmesinin temelidir.

Sosyalist üretim ilişkileri, kapitalist toplumda azami kârın güvence altına alınmasının belirlediği çerçeve içinde sınırlandırılmış teknik ilerleme için şimdiye kadar bilinmeyen perspektifler açmıştır. Kapitalizme özgü olan şey, tekniğin gelişmesindeki uyumsuzluklar ve periyodik kesintiler iken; sosyalizm açısından karakteristik olan, bütün üretim dallarında tekniğin kesintisiz mükemmelleştirilmesidir.

Tekniğin düzeyi ne kadar yüksekse, emekçilerin büyüyen gereksinimlerini gidermek amacıyla sosyalist toplumun hizmetinde bulunan araçlar da o kadar büyüktür. Sosyalizmin iktisadi düzeni, emekçilerin üretimin artırılmasına ve ileri tekniğin geniş ölçüde kullanılmasına olan doğrudan ilgilerini doğurmaktadır. Halkın sosyalist üretimin gelişmesine olan ilgisi ise, geniş kitlelerin üretimin her yönlü mükemmelleştirilmesine yönelik yaratıcı girişiminin geliştirilmesi açısından sürekli olarak etkin bir etkidir.

Böylelikle sosyalist üretimin hedefi, üretimin gelişmesinin emekçilerin kendilerinin özbeöz davası haline getirmiştir. Bu, sosyalist iktisadın kesintisiz kalkınmasının en büyük kaynağıdır.

Ekonomik temel yasa, sosyalizmin ekonomik yasaları arasında tayin edici rolü oynamaktadır. Bu, sosyalist üretimin

bütün ana özelliklerini ve önemli gelişme süreçlerini belirlemektedir.

Sosyalizmin ekonomik temel yasası ve emekçilerin refah düzeyinin yükseltilmesi

Sosyalizmin ekonomik temel yasası, sosyalist düzenin kapitalist düzene karşı olan temel üstünlüklerini dile getirmektedir. Modern kapitalizmin ekonomik temel yasası, üretici güçlerin gelişmesini giderek daha fazla kösteklemekte ve emekçi kitlelerin artan sefaletine, geri kalmış ülkelerin ve sömürgelerin halklarının köleleştirilmesine ve yağmalanmasına, iktisadın askerileştirilmesine ve milyonlarca insanı imha eden kanlı savaflara yol açmaktadır. Sosyalizmin ekonomik temel yasasının etkimesi, üretici güçlerin güçlü bir şekilde büyümesine, emekçilerin maddi ve kültürel yaşam düzeyinin sistemli olarak yükselmesine, barış iktisadının geliştirilmesine ve halklar arasındaki barışçıl ortak çalışmanın pekişmesine götürmektedir.

Sovyet toplumu, tüm halk iktisadında üretilen maddi varlıkların miktarını yıldan yıla artırmakta ve sosyalist üretimin sürekliliğini ve yüksek gelişme temposunu güvence altına almaktadır. Sovyet sanayii, barış üretiminin yükselmesi temelinde sürekli artan bir gelişme kaydetmektedir.

1939 yılında sanayi üretimi, 1929 düzeyine göre, SSCB'de %552, ABD'de %99, İngiltere'de %123 ve Fransa'da %80 arttı. Savaş sırasında Sovyet halk iktisadında yaratılan muazzam tahribatlara rağmen, SSCB'deki savaş öncesi üretim düzeyi, kısa bir süre içinde önemli ölçüde aşıldı. Böylelikle SSCB'deki sanayi üretimi, 1953 yılında 1929 yılına göre yaklaşık onaltı kat arttı. ABD sanayi üretimi, 1929 yılından 1939 yılına kadar yerinden oynamadı, bundan sonra da genişletilmiş savaş üretimi ve ateşli silahlanma sonucu, 1953 yılında 1929'a göre iki kattan fazla arttı.

İngiltere'nin sanayi üretimi 1953 yılında 1929 düzeyinin yalnızca %62 ve Fransa'da yalnızca %5 üzerinde bulunmaktaydı.

Sosyalist üretimin kesintisiz büyümesi, Sovyet halkının maddi ve kültürel yaşam düzeyinin sürekli yükseltilmesinin istikrarlı maddi temelini oluşturmaktadır. Sosyalist toplum, burjuva düzen için karakteristik olan halk tüketiminin kısır düzeyini aşmıştır. Sosyalizmde kendisi için emek tarafından yaratılan ve emekçilerin bireysel tüketimine giren ürün kütlesi sürekli büyümektedir. Aynı şekilde toplum için emek tarafından yaratılan ve üretimin genişlemesine ve emekçilerin maddi ve kültürel gereksinimlerinin giderilmesine hizmet eden ürün kütlesi de büyümektedir.

Sosyalizmin temel ekonomik yasasının gerekleriyle uyum içinde SSCB'de halkın gerçek geliri artmakta ve halkın sürekli fiyat düşürülmeleri koşullarında satın aldığı tüketim mallarının miktarı da sistemli olarak büyümektedir.

SSCB'de emekçilerin gerçek geliri (yani fiyat değişiklikleri göz önünde bulundurularak hesaplanmış gelir), bir çalışana göre hesaplanmış olarak, şöyle arttı: İşçilerin gerçek geliri, 1940 yılında 1913 yılına göre, işsizliğin ortadan kaldırılması göz önünde bulundurulduğunda, 3 kattan fazla ve köylülerinki yaklaşık 3.5 kat arttı; işçilerin ve görevlilerin geliri 1952 yılında 1940 yılına göre %68 ve köylülerinki yaklaşık %72 arttı. 1953 yılında işçilerin, görevlilerin ve köylülerin toplam geliri, 1952 yılına göre % 13 daha yükseldi.

1913 yılına göre Sovyet büyük sanayiinin tüketim malları üretimi, karşılaştırılabilir fiyatlarla ölçüldüğünde, 1940 yılında 7.6 kat ve 1953 yılında 14 kat arttı.

SSCB'deki emekçilerin gerçek gelirlerinin sürekli etken büyüme faktörlerinden birisi, Sovyet Devleti'nin halka sunduğu emeklilik maaşları, yan yardımlar, burslar, indirimler vs. gibi geniş parasız kültürel ve sosyal hizmetlerdir. Sovyetler Birliği'nde kapitalizm için ulaşılamaz bir sosyal sigorta ve sosyal bakım sistemi bulunmaktadır.

Sosyalizm, halk kitlelerinin çalışma ve yaşam koşullarının

sürekli olarak iyileştirilmesi demektir. Halkın bireysel gereksinimlerinin giderilmesi için görülen hizmetler, kapitalist kâr elde etmenin araçları değil, tam tersine halkın yaşam düzeyinin yükseltilmesinin araçlarıdır. Kapitalizmde konut ilişkileri sürekli olarak kötüleşir ve emekçileri yoksul kenar mahallelerde oturmaya zorlarken, sosyalizmde halkın konut ilişkileri sürekli olarak düzelmektedir. SSCB’de kentlerdeki yoksul kenar mahalleleri, temel konut mevcudu üzerindeki toplumsal mülkiyet ve geniş devlet konut inşası sayesinde ortadan kaldırılmıştır. Konforlu olmayan evlerin yerine, giderek daha fazla yeni, modern donatılmış evler yapılmaktadır.

Burjuva ülkelerde özel bir mesele olan doktor bakımı, esas olarak kapitalist girişimcilerin elinde bulunmakta, doktor yardımı yalnızca büyük ücretler karşısında sağlanmakta ve bu, bundan dolayı geniş halk kitleleri için yanına varılmaz derecede pahalıdır. SSCB’de halka parasız tıbbi bakım sağlayan çok yönlü devlet sağlık koruma sistemi yaratılmıştır.

Sosyalizm, emekçilerin kültürel gelişmesi, halkta zengin ölçüde mevcut tükenmez yeteneklerin ve değerlerin gelişmesi açısından geniş olanaklar açmaktadır. Kapitalizm emekçilerin eğitimine yalnızca kapitalist sömürünün dikte ettirdiği çok dar sınırlar içinde izin verirken, sosyalizm kitlelerin eğitim, kültür, bilim ve sanat alanında hızla büyüyen gereksinimlerinin giderek daha iyi şekilde giderilmesi için olanaklar yaratmaktadır. “Eskiden tüm insan düşüncesi, insan dehası birilerine teknik ve kültürün bütün varlıklarını vermeye diğerlerini en gerekli şeylerden—eğitim ve gelişme—mahrum etmeye yönelikti”, diye yazıyordu Lenin 1918 yılında. “Buna karşın şimdi tekniğin bütün harikaları, kültürün bütün kazanımları halkın ortak malıdır ve şimdiden itibaren insan düşüncesi, insan dehası artık asla bir zor aracı, bir sömürü aracı

olmayacaktır.”*

Halkın artan kültürel gereksinimlerinin giderilmesi, SSCB’de kültürel inşa alanındaki kapsamlı önlemler yoluyla güvence altına alınmaktadır: parasız ders ve parasız meslek geliştirme kursları, burslar yoluyla, okullar, kültür ve diğer eğitim kurumları, kütüphaneler ve klüpler ağının sistemli bir şekilde genişletilmesi, basım ürünlerinin üretiminin artırılması vs. yoluyla.

SSCB’de bütün eğitim dallarında öğrenim görenlerin sayısı, 1914 yılındaki 8 milyondan 1940 yılında 49 milyon ve 1952 yılında 57 milyona çıktı. Burada orta okulların (5.-10. sınıf) ve orta dereceli teknik öğretim kurumlarının öğrenci sayısı, 1914 yılındaki 0.7 milyondan 1940 yılında 14.8 milyon ve 1953 yılında 21.4 milyona çıktı. Yüksek okul öğrencilerinin sayısı, 1914 yılındaki 117,000’den 1940 yılında 812,000’e ve 1953 yılında 1,562,000’e çıktı. Bütün öğretim kurumlarının öğretmenlerinin ve doçentlerinin ve çocuk yuvalarının eğitimcilerinin sayısı, 1953 yılında 2 milyondan fazla tutuyordu ve böylelikle 1914 yılına göre 10 kat daha büyüktü.

Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, sosyalizmin ekonomik temel yasasına dayanarak, kitlelerin refahının ve kültürel düzeyinin sürekli artmasını güvence altına alan bir politika izlemektedirler.

Sosyalist devletin ekonomik rolü

Sosyalist devlet, sosyalizmde etki gösteren nesnel ekonomik yasaları kavramakta ve bunları komünist inşanın pratiğinde kullanmaktadır. İktisadi politikanın başarısı, bunun ekonomik yasaların gerekleriyle ne derecede uyum içinde

---

* V. İ. Lenin, “III. Bütün Rusya Sovyet Kongresi’nde Son Söz”; V. İ. Lenin, *Eserler*, 4. baskı, C. XXVI, s. 436, Rusça.

olduğuna bağlıdır.

Sosyalist devletin özü, sosyalizmin ekonomik temeli tarafından belirlenmektedir. Sosyalist iktisadi sisteme; emekçi halkın üretim araçları üzerindeki mülkiyetine, işçi sınıfının başında bulunduğu emekçilerin politik iktidarı denk düşmektedir. Modern burjuva devletlerin politikası kapitalist tekellerin çıkarlarını dile getirir ve onların kârının çoğalmasına yönelikken, sosyalist devletin—işçilerin ve köylülerin devletin—politikası, emekçilerin temel hayati çıkarlarını dile getirmekte ve halk kitlelerinin tam desteğini tatmaktadır.

Sosyalizmin ekonomik temel yasasıyla uyum içinde sosyalist devletin yükümlülüğü, halk kitlelerinin sürekli büyüyen gereksinimlerinin giderilmesi için çaba göstermektir. “İç politika alanındaki ana görevimiz, işçilerin, köylülerin, aydınların, tüm Sovyet insanların maddi refah düzeylerinin daha fazla iyileştirilmesi için çaba göstermektir. Halkın refahı doğrultusunda, onun maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde giderilmesi amacıyla çaba göstermek, Partimiz ve Hükümetimiz için yasadır.”*

Sosyalist devletin yeni, tarihte o güne kadar bilinmeyen rolü, sosyalist üretim ilişkilerinin özünden kaynaklanmaktadır. Sovyet Devleti; ülkenin üretim araçlarının onda dokuzunun sahibidir. Üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet sayesinde, devlet için, sosyalizmin ekonomik yasalarına dayanarak ve bunları faaliyetinde bilinçli bir şekilde kullanarak, halk iktisadını planlı olarak yönetmek ve iktisadi-örgütsel işlevini yürütmek olanaklı oldu. Burjuva devlet için böyle bir görevin yerine getirilmesi, üretim araçları üzerindeki özel kapitalist mülkiyet ve kapitalist toplumun ekonomik gelişmesinin kendiliğindenci karakteri sonucu mümkün değildir.

---

* *G. M. Malenkov*, “Jozef Vissarionoviç Stalin’in Cenaze Töreninde Konuşma”, 1953, s. 10, Rusça.

Sosyalist devlet, toplumun çok çeşitli gereksinimlerini göz önünde tutarak—bu büyüyen gereksinimlerle uyum içinde—üretimi kesintisiz olarak geliştirir ve mükemmelleştirir. Reel iç ve uluslararası koşullarla uyum içinde Sosyalist Devlet, her aşamada iktisadi inşanın somut görevlerini saptamakta ve halk iktisadının gelişmesinin yönünü ve temposunu belirlemektedir. O, yalnızca geçmişin sonuçlarını değil, aynı zamanda gelecek gelişmenin belirgin eğilimlerini de göz önünde bulundurmakta ve iktisadi-örgütsel işlevini iktisadi ön tahmin ilkelerine göre yerine getirmektedir. İlerici toplum bilimi, Marksizm-Leninizm, sosyalist devletin çok yönlü faaliyetinin teorik temelidir.

Sovyet Devletinin iktisadi-örgütsel ve kültürel-eğitsel çalışması, sosyalist toplumun yaşantısının bütün yönlerini kapsamaktadır. Sovyet Devleti, bütün iktisadi dallarındaki devlet işlemlerine planlı bir şekilde önderlik etmekte ve onları yönetmektedir. Devlet ve onun organları, devlet işletmelerinin, onların birliklerinin ve tüm bir dalın yöneticilerini atamakta ve bunların çalışmasını denetlemektedir. Devlet, ülkenin halk iktisadını planlamaktadır: işgüçlerini; maddi ve mali araçları dağıtmakta, toplumsal emeğin üretkenliğinin artmasının temposunu, üretimin, iç ve dış ticaret bilançosunun çapını ve yapısını, devlet ve kooperatif ticaretindeki meta fiyatlarını, işçilerin ve görevlilerin ücret tarifelerini vs. belirlemektedir. Sovyet Devleti, kooperatifsel işletmeler olarak Kolhozların özelliklerini göz önünde tutarak, Kolhozların iktisadi yaşantısını yönlendirmekte ve yerel Sovyetler, MTİ'ler, tarımsal artellerin seçilmiş organları üzerinden bunları yönetmektedir. Elinde bulunan bütün araçlarla işçi sınıfıyla köylülük arasındaki ittifakın pekişmesine ve kentle kır arasındaki iktisadi gelişmelerin genişletilmesine katkıda bulunmaktadır.

Sovyet Devleti, vatandaşların çalışma, eğitim ve çalışmamazlık ve yaşlılık durumunda maddi bakım hakkı gibi

yaşamsal haklarını gerçekten kullanabilmelerinin güvencesini sağlamaktadır. Sanayi mallarında ve besin maddelerinde bir bolluk yaratmak ve emekçilerin yaşam standardını önemli ölçüde yükseltmek için önlemler almaktadır. Bununla uyum içinde devlet, ağır sanayinin gelişmesinde elde edilmiş başarılar temelinde tarımın, tüketim malları sanayinin ve sovyet ticaretinin hızlı bir kalkınmasını gerçekleştirmektedir.

Sovyet Devleti, kültürün bütün dallarını yönetmektedir: kalifiye uzmanların eğitimi, ilerici sanat ve bilimin gelişmesi, bilimsel ve teknik kazanımların üretimde kullanılması.

Sovyet devlet aygıtının gücü, halk kitleleriyle bağlılığından oluşmaktadır. Merkezi devlet önderliğinin tabandan inisiyatifle bağlı olması ve somut yerel özellikleri göz önünde bulundurması, sosyalist düzenin özünde yatmaktadır,

Devlet iktisat yönetme ilkesinin son derece önemli ilkesi, iktisadi ve politik çalışmanın birliğidir. “Pratikte politikayla iktisat birbirinden ayrılamazlar. Bunlar, birlikte mevcuttur ve birlikte etki gösterirler. Ve kim pratik çalışmamızda iktisadi politikadan ayırmak isterse, kim iktisadi çalışmayı politik çalışmanın ihmal edilmesi pahasına, ya da tam tersi, politik çalışmayı iktisadi çalışmanın ihmal edilmesi pahasına güçlendirmek isterse, o, kesinlikle bir çıkmaza girecektir.”*

Sovyet Devleti'nin önder ve örgütleyici gücü, bütün devlet organlarının ve emekçilerin toplumsal örgütlerinin faaliyetlerini yönlendiren Komünist Partisi'dir. Parti, halk iktisadi planlarının hazırlanması için direktifleri vermekte ve tüm ülke için yaşamsal öneme sahip olan en önemli önlemleri hazırlamaktadır. Gücünü emekçi kitlelerle bağlılığından alan Parti, işçileri, kolektif köylüleri ve aydınları iktisadi ve politik görevler için seferber etmekte, kitleleri eğitmekte ve onların komünist bilincini yükseltmektedir. Komünist Partisi'nin ve

---

* *J. Stalin*, “Parti Çalışmasındaki Eksiklikler ve Troçkist ve Diğer İkiyüzlülerin Tasfiyesi İçin Önlemler”, Dietz Verlag, Berlin 1954, s. 33.

Sosyalist Devletin toplumun iktisadi gelişmesinin yeni, olgunlaşmış gereksinimlerinin giderilmesine yönelik politikası, muazzam bir ilerici rol oynamaktadır.

Sosyalist üretim tarzı, yenisinin eskiye, oluşmakta olanın can çekişmekte olana, ilerinin geriye karşı mücadelesi içinde çelişkilerin ve zorlukların aşılması yoluyla gelişmektedir. Bu çelişkiler, birbirine zıt sınıf çıkarlarına bağlı olmadıklarından ve komünist inşa sürecinde aşıldıklarından, antagonist özellikte değildir,

Sosyalist toplumda sömürücü sınıflar yoktur, ama gerici öğeler, sosyalist iktisatta yeni ve ilerici eğilimlerin gelişmesine karşı olan özel mülkiyetçi eğilimlerin taşıyıcıları vardır, toplumsal mülkiyete karşı suç işleyen insanlar, halkın çıkarlarına riayet etmeyen bürokratik unsurlar bulunmaktadır; insanların bilincindeki kapitalizmin kalıntıları henüz tümüyle aşılmamıştır. Komünist Partisi'nin önderliği altındaki Sovyet Devleti, emekçilerin inisiyatifini teşvik etmekte ve toplumsal hayatın bütün alanlarındaki ilerici eğilimleri desteklemektedir. Sovyet Devleti, yeninin embriyonlarına özen göstermekte, bunları güçlendirmekte ve ilerici üretim yöntemlerinin yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılmasını teşvik etmektedir; sosyalist üretimin hızlandırılmış gelişmesinin önünde duran bütün gevşeklik eğilimlerine karşı ısrarlı bir mücadele yürütmektedir.

Sosyalizmin yeninin eskiye karşı mücadelesinin ana biçimlerinden birisi, sosyalist toplumun gelişmesinin güçlü bir itici gücünü oluşturan eleştiri ve özeleştirmedir. Eleştiri ve özeleştirme, halk kitlelerinin eylemliliğinin seferber edilmesi yoluyla çalışmadaki eksiklikleri ve zorlukları ortaya çıkarmayı ve gidermeyi, iktisadi gelişmenin hızlandırılması için yeni yedeklerin bulunmasını ve böylelikle sosyalist toplumun çelişkilerini aşmayı olanaklı kılmaktadır.

Emperyalist saldırgan çevreler, SSCB ve halk demokrasisi ülkelerine karşı bir savaş çıkarma ve bu ülkelerde sabotaj,

yıkım ve terör eylemleriyle yıkıcı çalışma yürütmektedirler. Burada SSCB ile emperyalist saldırı güçleri arasındaki antagonist çelişki dile gelmektedir. Emperyalist kampın varlığı, Sovyet Devleti'ni SSCB'nin iktisadi gücünü ve savunma yeteneğini bütün araçlarla pekiştirme zorunda kalmaktadır.

Sosyalist iktisadi sistemin üstünlüklerinden yararlanan ve ekonomik yasaları kendine önder alan işçilerin ve köylülerin devleti, sovyet toplumunun komünizm yolundaki gelişmesini yönlendirmektedir.

Kısa Özet

1— *Sosyalizmin ekonomik yasaları, nesnel, insanların iradesinden ve bilincinden bağımsız yasalardır. Bunlar, sömürüden kurtulmuş emekçilerin dostça ortak çalışma ve karşılıklı yardımlaşma ilişkilerini dile getirmektedirler. Sosyalizmin ekonomik yasaları, kör, tahrip edici güç olarak etki göstermemektedir; bunlar sosyalist toplum tarafından kavranılmakta ve kullanılmaktadır. Komünist Partisi ve Sosyalist Devlet, iktisat politikalarında sosyalizmin ekonomik yasalarından hareket etmektedirler.*

2— *Sosyalizmin temel ekonomik yasası, sosyalist üretim tarzının bütün ana özelliklerini ve en önemli gelişme süreçlerini, sosyalist üretimin hedefini ve bu hedefe ulaşmanın araçlarını belirlemektedir. Sosyalizmin ekonomik temel yasasının esaslı özellikleri ve gerekleri, tüm toplumun sürekli büyüyen maddi ve kültürel gereksinimlerinin üretimin en gelişmiş teknik temelinde kesintisiz büyümesi ve mükemmelleştirilmesi yoluyla azami ölçüde giderilmesinin güvence altına alınmasından oluşmaktadır.*

3— *Sosyalizmde kitlelerin gereksinimlerinin (alım gücünün) büyümesi, sosyalist üretimin itici gücüdür ve bunu iletir. Sosyalist üretimin sürekli büyümesi, halkın tüketiminin*

kesintisiz olarak artırılmasının maddi temelidir. Sosyalist üretimin kesintisiz büyümesinin vazgeçilmez bir koşulu, üretim araçları üretiminin öncelikli gelişmesidir. Sosyalizm, emekçilerin büyüyen gereksinimlerini giderek daha tam olarak gideren sosyalist üretimin kesintisiz gelişmesini güvence altına almak amacıyla ileri tekniği sürekli olarak geliştirir.

4— Kendisi için ürünün ve toplum için ürünün sürekli çoğaltılmasıyla uyum içinde emekçilerin gerçek geliri sistemli bir şekilde artmaktadır. Sosyalizm, insanların çalışma ve yaşam koşullarının sürekli olarak iyileştirilmesi demektir. O, kültürel inşa için en geniş perspektifleri açmakta ve tekniğin, bilimin ve kültürün bütün kazanımlarını halkın ortak malı haline getirmektedir.

5— Halkın yaşamsal çıkarlarını dile getiren Komünist Partisi önderliği altındaki sosyalist devlet, iktisadi-örgütsel ve kültürel-eğitsel çalışmasını giderek daha fazla geliştirmektedir. Sosyalist üretim tarzı, çelişkilerin ve zorlukların aşılması içinde gelişmektedir. Sosyalist devlet, nesnel ekonomik yasaların bilgisi ve bunların kullanılması temelinde, iktisadın bütün dallarında yeninin, ileri olanın eski üzerindeki zaferini güvence altına almakta ve toplumun komünizm yolunda gelişmesini yönlendirmektedir.

Bölüm XXIX. HALK İKTİSADININ PLANLI (ORANTILI) GELİŞMESİ YASASI

Sosyalizmde halk iktisadının planlı gelişmesinin zorunluluğu

Sosyalist üretim tarzı için belirleyici olan, halk iktisadının planlı, orantılı gelişmesidir. Sosyalist iktisadın planlı gelişmesi zorunluluğu ve olanağı, üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyetten doğmaktadır. Engels, üretim araçlarının kamu mülkiyetine dönüştürülmesinden sonra “önceden belirlenmiş bir plana göre bir toplumsal üretim artık olanaklı olacaktır” diye yazıyordu.* Meta üreticilerini ayrıştıran, rekabeti ve üretim anarşisini doğuran üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin zıttına, toplumsal mülkiyet sayısız işletmeyi bütünlüklü bir iktisadi birim halinde birleştirir. Toplumsallaştırılmış sosyalist büyük üretim, tüm topluma amaç ve davranış bütünlüğü sağlayan genel planın dışında gelişemez. Sosyalist büyük üretim, SSCB’de yalnızca sanayide değil, ayın zamanda (Sovhozlar, Makine ve Traktör

---

* *Friedrich Engels*, “Bay Eugert Dühring’in Bilini Alt-Üst Etmesi”, s. 353.

İstasyonları ve Kolhozlar biçiminde) tarımda da sınırsız bir şekilde egemendir. Sosyalizm, sanayiyle hammadde ve besin araçları üreten ve sanayi ürünleri tüketen tarımın planlı koordinasyonu olmaksızın düşünülemezdir.

Sosyalist iktisatta, üretim araçlarının toplumsallaştırılmasının sonucu olarak, kapitalistlerin sermayelerini şu ya da bu üretim dalına kanalize etmelerinde kendilerine yol gösterici olarak kullandıkları pazar fiyatlarının, kar oranının, faiz oranının, hisse senedi kurlarının kendiliğinden dalgalanması gibi burjuva toplumun iktisadi yaşantısının barometreleri tasfiye edilmiştir. Kendiliğindencilik ve kendi başınlık, sosyalist toplumun gelişmesiyle uyumsuz. Sosyalizmde üretim araçları ve iş güçleri planlı bir şekilde halk iktisadi dallarına dağıtılmaktadır. Nasıl ki, kapitalizm toplumsal emeğin boş yere harcanmasına yol açan rekabet ve üretim anarşisi olmaksızın düşünülemezse, toplumsal emeğin ve onun sonuçlarının akılcı ve tutumlu bir şekilde kullanılmasını güvence altına alan iktisadın planlı gelişmesi olmaksızın düşünülemez.

Lenin, sosyalist iktisadın planlı gelişmesinin zorunluluğunu gerekçelendirdi ve bununla bağıntı içinde, iktisadın uzun bir zaman için hazırlanmış bir plan olmaksızın yürütülemeyeceğine ve sosyalist devrimin dev görevinin şundan oluştuğuna işaret etti: “Tüm iktisadi devlet mekanizmasının milyonlarca insana bir tek planın önderlik edebileceği şekilde çalışan tek bir makineye, bir iktisat organizmasına dönüştürülmesi.”*

Üretim araçları üzerindeki toplumsal, sosyalist mülkiyet ve hem sanayi ve hem tarımdaki toplumsallaştırılmış sosyalist büyük üretim, tüm halk iktisadını planlı ve orantılı olarak geliştirmeyi nesnel olarak zorunlu ve olanaklı kılmaktadırlar.

Halk iktisatının planlı (orantılı) gelişmesi, sosyalizmin

---

* V.İ. Lenin, RKP(B) VII. Kongresi'nde Savaş ve Barış Üzerine Konuşma; bkz. V.İ. Lenin, Eserler, 4. baskı, C. XXVII. s. 68, Rusça.

ekonomik bir yasadır.

Halk iktisadının planlı gelişmesi yasasının ana özellikleri ve gerekleri

Sosyalizmde üretim araçları ve işgüçleri, halk iktisadının planlı gelişmesi yasası gereğince sosyalist iktisadın çeşitli dallarına dağıtılırlar. Bu yasanın gerekleri, toplumun halk iktisadını planlı yürütmesinden, tek tek üretim dallarının planlı bir biçimde bir bütün halinde birleştirilmesi, gelişmeleri içinde gerekli orantının sağlanması, işgüçleriyle maddi ve mali araçların mümkün olduğunca akılcı ve yararlı bir şekilde kullanılmasından oluşmaktadır.

Ancak planlı gelişme yasası, halk iktisadının orantılılığına hangi görevlerin tabi kılınması gerektiğini ifade etmez. Sosyalist iktisattaki orantılılık, sosyalizmin ekonomik temel yasasının gereklerinden doğar.

“Halk iktisadının planlı gelişme yasası, ancak gerçekleştirilmesi için halk iktisadının planlı gelişmesinin yürütüldüğü bir görevin olması durumunda gerekli sonucu gösterir. Bu görev, sosyalizmin temel ekonomik yasasının içinde barındırılmaktadır.”*

Halk iktisadının planlı, orantılı gelişmesi yasası, sosyalizmin ekonomik temel yasasının gerekleriyle uyum içinde sosyalist iktisatta üretimin *regülatörüdür*.

Sosyalizmin ekonomik temel yasasıyla uyum içinde, halk iktisadının planlı, orantılı gelişimi sosyalist ekonomide üretimin *düzenleyicisidir*.

Sosyalizmin ekonomik temel yasasının gerekleri, her aşamada üretici güçlerin ulaşılan gelişme düzeyi, elde bulunan

---

* *J. Stalin*, “SSCB’de Sosyalizmin Ekonomik Sorunları”, s. 42.

maddi kaynaklar ve sosyalizm ülkesinin içinde yaşadığı iç ve dış koşullar göz önünde bulundurularak pratiğe geçirilir. Bununla uyum içinde ve planlı (orantılı) gelişme yasası temelinde halk iktisadındaki oranlar da saptanır.

Bu oranlar içinde, ilk sırada üretim araçları üretimiyle tüketim araçları üretimi arasındaki doğru ilişki sayılmalıdır. Daha önce ortaya konduğu gibi, üretimin en gelişmiş teknik temelinde kesintisiz büyümesi, üretim araçları üreten dalların tüketim araçları üreten dallara göre daha hızlı geliştirilmesini gerektirmektedir. Ağır sanayinin, öncelikle de, makine sanayiinin gelişmesi, hafif ve besin maddeleri sanayiinin ve diğer tüketim sanayii dallarının teknik donanımı ve sürekli büyümesinin vazgeçilmez bir koşuludur.

Toplumsal üretimin bu iki bölümü arasındaki orantılar, buna göre bir yandan üretim araçları üreten dalların öncelikli gelişmesini ve diğer yandan da üretici güçlerin o anki düzeyi itibarıyla halk kitlelerinin büyümekte olan gereksinimlerini mümkün olan en büyük çapta karşılayacak şekilde tüketim araçları üreten dallarının gerekli büyümesini güvence altına almalıdırlar.

SSCB'deki sosyalist insanın ve ülkenin dış düşmanlara, emperyalistlere karşı savunulmasının öne koyduğu görevlerin gerçekleştirilmesi, ağır sanayinin hızlandırılmış gelişmesini talep ediyordu. Bunun aksi durumunda sosyalizmin güçlü maddi üretim temelini yaratmak ve ülkenin iktisadını bağımsızlığını ve savunma yeteneğini sağlamak mümkün olmazdı. Bunun sonucunda ağır sanayi, kitle gereksinim malları üreten dallara göre oldukça hızlı gelişti. SSCB'de, son 28 yıl içinde, tüketim araçları üretimi yaklaşık 12 kat artarken, üretim araçları üretimi bir bütün olarak yaklaşık 55 kat arttı. Aynı şekilde 1953 yılında üretim araçları üretimi 1940 yılına göre 3 kat artarken, tüketim malları üretimi %72 arttı. Kitle gereksinim mallarının üretimiyle halkın artan gereksinimleri arasında bir dengesizlik oluştu. Bununla birlikte ağır sanayinin gelişmesinde elde edilen başarılar yoluyla, Beş Yıllık Plan'da kitle gereksinim mallarının üretimini hızla ve önemli ölçüde artırmanın reel koşulları ortaya çıktı.

Ağır sanayiye önceden olduğu gibi şimdide tüm araçlarla geliştiren Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, buradan yola çıkarak, kısa zaman

içinde kitle gereksinim mallarının tüketim mallarının üretimini önemli ölçüde artırmak ve Sovyet halkının maddi refahını ve kültürel düzeyini yükseltmek amacıyla hafif ve besin maddeleri sanayiyle tarımın hızla kaldırılması için kapsamlı bir programı uygulamaya geçirmişlerdir.

Sanayiyle tarım arasında doğru orantıların oluşturulması, birinci derecede önemdedir. Sanayiyle tarım arasındaki gelişme oranları, tarımı modern teknik araçlarla donatan ve köye sanayi araçları temin eden ağır sanayinin önder rolünün ve diğer taraftan da kent nüfusuna besin maddeleri ve sanayiye hammadde temin edebilmek amacıyla Sovhoz ve Kolhozların üretiminin kesintisiz büyümesini güvence altına alacak şekilde biçimlendirilmelidir.

Sosyalist tarım, kollektif iktisadi düzen temelinde var olmasından beri büyük başarılar elde etti. Ancak büyüme temposu itibarıyla büyük ölçüde sanayinin gerisinde kaldı. Tarımın brüt üretimi, 1940 ile 1952 yılları arasında,—sanayi üretiminin 2.3 kat gelişme gösterdiği koşullarda—aynı fiyatlarla ölçüldüğünde yalnızca %10 arttı. Özellikle de tahıl üretimi, hayvancılık, patates ve sebze ekimi gibi önemli tarım dalları geri kaldı. Böylelikle halkın tahıl, et, süt ürünleri, sebze, meyve vb.ne olan hızla artan gereksinimiyle tarımsal üretimin düzeyi arasında açık bir dengesizlik oluştu.

Tarımın sanayinin ardında bu geri kalması, halkın tüketimini ülkenin varmış bulunduğu endüstriyel gelişme düzeyinde ulaşılabilir düzeyeye yükseltilmesini olanaksız kıldı. Ağır sanayinin güçlü bir şekilde gelişmesi, sosyalist tarımın hızla gelişmesinin ön koşullarını yaratmıştı. Tarım üretiminin büyümesini bütün araçlarla hızlandırmanın olanakları ve gerekliliği ortaya çıktı. Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, buradan yola çıkarak, 1953 yılında, gelecek yıllarda tarımda enerjik bir kalkınma yaratma ve halkın artan besin maddeleri gereksinimini tümüyle karşılama, ve hafif sanayiye hammadde sağlama görevini önlerine koymuşlardır.

Sanayiyle tarım arasında ve yine sanayinin tek tek dallarıyla tarım arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Bundan ötürü, üretimin kesintisiz olarak gelişmesi için yalnızca sanayiyle tarım arasında değil, aynı zamanda sanayinin tek tek dallarıyla tarım arasında da doğru bir orantı sağlanmalıdır. Örneğin, havyan besleyiciliğinin uzun zaman geri kalması,

hafif sanayi ve besin maddeleri sanayiinin de daha fazla gelişmesini köstekler. Aynı şekilde yeterli bir yem temeli olmadığında ve tahıl üretimi geri kaldığında, hayvan besleyiciliği de geri kalır. Sovyet Devleti, bu dalların önemli ölçüde artan tüketim görevini karşılayabilmeleri için, hayvan besiciliğinde, yem temelinde ve tahıl üretiminde enerjik bir kalkınma sağlayarak, bu dengesizliği gidermektedir.

Emekçilerin tarımsal ürünlere ve sanayi ürünlerine sürekli artan talebinin planlı ve kolay bir şekilde karşılanabilmesi, halkın artan para geliriyle fiyat düzeyi göz önünde tutularak bireysel gereksinim metaları kitlesinin birbiriyle uyum içinde olmasını ve tüketim maddeleri üretiminin artmasıyla meta pazarlanması arasında doğru orantıların bulunmasını gerektirmektedir.

Halkın alım gücüne dayanan artan talebini karşılayabilmek amacıyla Sovyet Devleti, sanayi malları ve besin maddeleri üretiminin artırılmasına yönelik kapsamlı bir program yapmıştır. Tüketim mallarının 1954-1956 arasındaki üretimi, 1950 yılına göre bir kaç kat artacaktır; örneğin yün maddeleri üretimi iki katına, et üretimi 2.4 katına çıkacaktır. Tüketim malları üretiminin artırılması için hazırlanmış programa göre, perakende satış cirosu, 1955 yılında 1950'ye göre iki katına çıkacaktır.

İktisadın orantılı gelişmesi, sosyalist üretimin ülkenin tek tek bölgelerine rasyonel bir şekilde yerleştirilmesini gerektirmektedir: Sanayinin hammadde kaynaklarına ve tüketici bölgelerine yakınlaştırılması, özellikleri göz önünde tutularak ve dalların doğru bir şekilde koordine edilmesi ve yerel yardım kaynaklarının optimal bir şekilde kullanılması temelinde tek tek bölgelerin iktisadının kompleks geliştirilmesi; ulusal cumhuriyetlerin iktisadi ve kültürel kalkınması; demiryolları ve su taşımacılığında rasyonel olmayan ve uzak taşımacılığın kısıtlanması.

Sosyalizm, kapitalizme özgü birikimle tüketim arasındaki antagonist çelişkiyi ortadan kaldırdı. Sosyalizmin ekonomik temel yasasının gerekleriyle uyum içinde, birikimle tüketim

arasındaki doğru orantı, hem sosyalist üretimin kesintisiz büyümesi ve hem de halk kitlelerinin maddi refahının ve kültürel düzeyinin sistemli olarak yükseltilmesini sağlamalıdır.

Sosyalizmden komünizmin bir üst aşamasına geçişte, sosyalist üretimin daha da pekişmesini ve gelişmesini, komünizmin maddi üretim temelini tedrici, yaratılmasını ve bir ürün bolluğunu garantileyen halk iktisadının gelişme orantıları gereklidir.

Sosyalist toplum, kendisine düşman saldırgan emperyalist güçler karşısında gelişmektedir. Buradan, halk iktisadında, bir saldırı durumunda sosyalizmin ülkesine güçlü ekonomik temel sağlayan orantıların zorunluluğu doğmaktadır. Sosyalist sanayinin ve kollektif iktisadi üretimin hızlı büyümesi, SSCB'nin iktisadi büyümesinin ve savunma yeteneğinin baş koşuludur.

Bütünlüklü güçlü sosyalist kampın varlığı, bu kampın bütün ülkelerinin iktisadını planlı bir şekilde koordine etmeyi gerektirmektedir. SSCB ile halk demokrasisi ülkeleri arasındaki iktisadi ortak çalışma ve karşılıklı yardımlaşma, sosyalizmin inşasını kolaylaştırmakta, bu ülkelerin kapitalist dünya karşısında bağımsızlıklarını pekiştirmekte ve onların savunma yeteneğini yükseltmektedir.

Halk İktisadının planlı gelişmesi yasası ve sosyalist planlama

Komünist Partisi ve sosyalist devlet halk iktisadının planlı gelişmesi yasasının gereklerini emekçi kitlelerin yaratıcı faaliyetini örgütleyen ve yönlendiren planların yardımıyla gerçekleştirmektedir. Halk iktisadının planlı yönetimi, sosyalist devletin iktisadi-örgütsel işlevinin son derece önemli karakter özelliklerinden biridir. Sosyalist planlama, sıkı bir bilimsel temele dayanmaktadır. Halk iktisadını planlı bir şekilde

yürütmek demek, önceden görmek demektir. Bilimsel öngörü, nesnel ekonomik yasaların bilinmesine dayanır ve toplumun maddi yaşantısının olgunlaşmış gelişme gereksinimlerinden yola çıkmaktadır.

Doğru bir sosyalist iktisat planlaması, öncelikle halk iktisadının planlı gelişmesi yasasının bilinmesini ve ehil bir şekilde kullanılmasını öngörür.

Halk iktisadının planlı gelişmesi yasası, sosyalist devletin planlama organlarının elinde bulunan halk iktisadının planlı yürütülmesinin kendisiyle ve keza yıllık ve beş yıllık planlarla karıştırılmamalıdır. Halk iktisadının planlı gelişmesi yasası, nesnel bir ekonomik yasadır. Bu, devlet organlarına toplumsal üretimi doğru bir şekilde planlama olanağı vermektedir. Olanak, ama henüz gerçeklik değildir. Bu olanağı gerçekliğe dönüştürmek için, planlı gelişme yasasının kullanılmasının öğrenilmesi, bu yasanın gereklerini tümüyle yansıtan planların yapılması gerekmektedir.

Planlar, pratikte her zaman halk iktisadının planlı gelişmesi yasasının gereklerine uymamaktadır. Bu gerekliliklere uyulmadığında, halk iktisadının planlı gelişmesi yasası kendisini halk iktisadının çeşitli bölümlerinde dengesizliklerin ortaya çıkmasında ve normal üretim ve dolaşım sisteminin bozulmasında gösterir. Örneğin, belirli sayıda arabanın yapılması planlanır da, bunun için gerekli olan miktarda çelik sac planlanmazsa, bu, araba üretimi planının yerine getirilmemesine yol açar. Kendisine denk düşmeyen bir kok kömürü üretimiyle sağlama bağlanmamış bir ham demir üretimi, kendisini gerçek dışı olarak gösterecektir.

Planlama organlarının görevi, planın yapılmasında planlı gelişme yasasının gerekliliklerini tam olarak göz önünde bulundurmak ve orantısızlığa izin vermemektir; ama orantısızlıklar oluşursa, bunları ortadan kaldırmak için zamanında önlemler almaktır. Halk iktisadının sürtüşmesiz bir gelişmesi için, işgücü *yedekleriyle* maddi ve mali araçlar büyük

öneme sahiptir. Yedekler, halk iktisadının tek tek dallarında ortaya çıkan orantısızlıkların hızla ortadan kaldırılmasını ya da ortaya çıkmasının önlenmesini olanaklı kılarlar ve kaynakların elastiki kullanımına izin verirler.

Halk iktisadının planlı bir şekilde gelişmesi yasaasının gereklerini doğru bir şekilde dile getirdiğinde ve sosyalizmin ekonomik temel yasaasının gerekliliklerini her bakımdan hesaba kattığında, halk iktisadının planlanması, olumlu bir sonuç gösterir, halk iktisadının orantılı gelişmesini ve üretimin sürekli artmasını garanti eder.

Yapılan işe göre dağılım ekonomik yasaasının kullanılması, bu yasa emekçilerin emek üretiminin artırılmasına olan maddi ilgilerini uyandırdığından ve sosyalist üretimin itici güçlerini teşkil ettiğinden, iktisadın planlı yürütülmesi açısından büyük öneme sahiptir.

Sosyalist planlama, değer yasaasının, örneğin fiyatın, paranın, ticaretin ve kredinin etkimesine bağlı olan ekonomik aygıtların kullanılmasına dayanır. Halk iktisadı planlarında ürünlerin üretimi ve dağılımı, parayla ifade edilir. Planlı yönetimin aygıtlarından birisi, tutumlu işletmeyi, iç kaynakları seferber etmeyi, maliyet fiyatlarını düşürmeyi ve işletmenin verimliliğini yükseltmeyi teşvik eden iktisadi muhasebedir.

Sosyalizmin ekonomik yasalarının gerekliliklerinden hareket eden, iktisadi ve kültürel inşanın pratik deneyimlerini her yönlü genelleştiren ve sosyalizm ülkesinin iç ve dış yaşam koşullarının bütününe göz önünde bulunduran Komünist Parti ve Sosyalist Devlet, her aşamada devlet planlarının iktisadi ve politik ana görevlerini saptamaktadırlar. Bununla uyum içinde, halk iktisadının her dalında üretim hacmi, üretimin genişletilmesinin temposu, yatırımların büyüklüğü, ücret düzeyi vs. saptanmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin iktisadının planlı yürütülmesi, Komünist Partisinin yönergelerine dayanır ve SSCB Bakanlar Kurulu ve Birlik Cumhuriyetleri'nin Bakanlar Kurulu'nun

elindedir. Devlet planları, tüm halk iktisadı için, iktisat dalları ve tek tek idareler için, cumhuriyetler, bölgeler ve ülkenin iktisat bölgeleri için yapılmaktadır. Planların hazırlanması ve bunların yerine getirilmesinin kontrol edilmesi, SSCB Bakanlar Kurulu'nun Devlet Plan Komitesi'nin (SSCB Gosplan), Birlik ve Cumhuriyet Bakanları'nın ve kendi planlama organlarına sahip olan yerel Sovyetlerin görevidir.

Sosyalist planlama, bir dizi yıl boyunca iktisadi gelişmenin ana çizgisini dile getiren *perspektif planlarıyla* daha kısa bir süre için somut çalışma programını teşkil eden *yürürlükteki planların* birleşmesine dayanır. Halk iktisadının gelişmesi için beş yıllık planlar ve daha uzun zaman dönemi için hesaplanmış planlar, perspektif planlarının içine girer. *Yıllık planlar*, yürümekte olan planlara dahildir. Yürürlükteki planlar, perspektif planları temelinde hazırlanmaktadır. Her devlet işletmesi (fabrika, maden ocağı, Sovyet iktisadı, MTİ vs.), devlet plan teklifleri temelinde hazırlanan ve işletmenin teknik, üretim ve mali faaliyetinin birleştirilmiş planını oluşturan *teknik, üretim ve mali görevler planına* sahiptir.

Sosyalist iktisadın planlı gelişmesi, merkezileştirilmiş plan ilkelerinin ana işlem tamamlandıktan sonra alt organların üretim planlamasındaki gerekli bağımsızlığı ve inisiyatifiyle birleştirilmesini gerektirir. Merkezi planlama organları son derece önemli iktisadi problemleri çözmek zorundadırlar: örneğin, tek tek dalların gelişmesinde doğru orantıların sağlanması, var olan yedeklerin tümüyle kullanılması, yatırımlardan en yüksek verimin sağlanması vs.

Planlı önderliğin çok güçlü merkezileştirilmesi, herşeyi detayına kadar, yerel koşulları ve olanakları yeterince tanımadan ve göz önünde tutmaksızın planlama çabası, yerel inisiyatifi felce uğratar ve yerel kaynakların ve sosyalist iktisadın çeşitli dallarında ve işletmelerinde var olan güçlü yedeklerden en iyi şekilde yararlanılmasını önler.

Kolhozların devletçe planlı önderliği, mülkiyetin

kooperatif-kollektif iktisadi karakterinden doğan özelliklere sahiptir. Sosyalist devlet, Kolhozların planlı önderliğinde kollektif köylülerin faaliyetine dayanmaktadır. Kolhozların ve kollektif köylülerin inisiyatifi, tarımda kalkınmanın ve her bölgenin ve işletmenin iktisadi ve doğal koşullarından tam olarak yararlanmanın tayin edici etkenlerinden birisidir. Doğru bir planlama, merkezi planlama organlarının hem tarımsal üretim ve hem de devlete tarımsal ürünlerin teslimi açısından bölgeler ve cumhuriyetler için *en önemli ve tayin edici* sayıları ve görevleri tespit etmesini talep eder. Bu en önemli ve tayin edici sayılar ve görevler temelinde yerel planlama organları ve Kolhozlar, üretim kaynaklarının en iyi şekilde kullanılmasını güvence eden kendi somut planlarını yaparlar.

Kolhoz yönetimi, devlet görevlerini temel alarak. denetim ve onay amacıyla kollektif köylüler üye toplantısına sunulan *yıllık üretim planını* hazırlar.

Herhangi bir ziraat ya da agro-teknik işlemin her tarımsal bölgenin özelliklerinin göz önünde bulundurulmadan şabloncu kullanımı, bitki kültürlerinin ve hayvan mevcudunun şabloncu bir biçimde bölgelere dağılımı, yerel doğal ve iktisadi koşullardan en iyi şekilde yararlanmayı olanaksız kılar.

Sosyalist planlama yöntemlerini daha da mükemmelleştirmek için, en önemli ve tayin edici sayıların planlanmasında tutarlı bir şekilde merkezileştirme ilkesini uygulama, ama aynı zamanda alt organların, sanayi işletmelerinin ve Kolhozların üretimin planlı yürütülmesindeki rollerini ve inisiyatiflerini güçlendirmek ve her iktisadi bölgenin, her tarımsal bölgenin, her işletmenin ve her Kolhozun planlamasında somut koşulları hesaba katmak gerekmektedir.

Halk iktisadının planlı yürütülmesi, iktisattaki *ağırlık noktalarının* saptanmasını gerektirmektedir. Plan, tüm halk iktisadı planının başarıyla yerine getirilmesinin kendisine bağlı olduğu en önemli dalları saptar. Bu dallar, öncelikli olarak

üretim araçlarıyla, iş güçleriyle ve mali araçlarla donanır. Diğer dallar da, tüm iktisadın kalkınmasını ve iktisat dallarının rasyonel bir şekilde koordine edilmesini sağlamak için, önder dallarla uyum içinde planlanır.

Halk iktisadının planlı (orantılı) gelişmesi yasası, tek tek dalların planlarının sıkı bir şekilde koordine edilmesini ve onların bütünlüklü iktisat planı içinde karşılıklı birleştirilmesini gerektirmektedir. “Tek tek üretim dallarının bütün planları”ı. diyordu V.İ. Lenin, “sıkı bir şekilde koordine edilmeli, birbirleriyle birleştirilmeli ve bütünlükleri içinde acil olarak ihtiyacını duyduğumuz bütünlüklü iktisat planını oluşturmalıdırlar.”*

İktisat planları, belirli bir sayı alanını içerirler: Aynı sayılar (ürünlerin türü, seçme emtia vs.) ve değer sayılan (toplam üretim, maliyet fiyatları, gelirler ve giderler vs.). Aynı ve değer sayılarından *nitelik* sayılar (emek üretkenliğinin artırılması, maliyet masraflarının düşürülmesi, verimlilik, üretim kalitesinin iyileştirilmesi, üretim araçlarının, donanımların, makinelerin, hammaddelerin vs. kullanılması) ayrılır. Tarımsal ürünlerin ana sayısı, 100 hektarlık tarımsal kullanım alanı üzerinde elde edilen maksimal ürün miktarıdır.

Halk iktisadının planlı gelişmesi yasasının gerekliliklerine uyan doğru iktisadi orantıların saptanmasında en önemli yöntemlerden biri *bilanço* sistemidir. Sosyalist devlet, bilançolar temelinde, halk iktisadının aynı ve para birimleriyle ifade edilen gelişme orantılarını saptar ve araçları ve bunların tek tek üretim dallarına ve ürün türlerine dağılımını belirler. Eldeki araçlarla ihtiyacın karşılaştırılması, halk iktisadındaki dar boğazları, tek tek dalların gelişme konumundaki ve temposundaki dengesizlikleri ortaya çıkarmayı ve buna denk

---

* V. İ. Lenin, “VIII. Tüm-Rusya Sovyet Kongresi’nde Halk Komiserleri Konseyi’nin Faaliyeti Üzerine Rapor”, bkz. V.İ. Lenin, Eserler, 4. baskı, C. XXXI, s. 480, Rusça.

karşı önlemleri almayı olanaklı kılar. Bilanço sistemi, bunun dışında, hammadde ve malzeme tasarrufu ya da donanımın daha iyi kullanılması yoluyla ek kaynaklar kazanılması olanağım sunar. Bu araçlar, üretimi ve tüketimi artırmak için kullanılır.

(Aynı birimlerle ifade edilen) malzeme bilançosuyla, para biçiminde ifade edilen bilançolar ve işgücü bilançoları arasında ayırım yapılır.

Malzeme bilançoları, bir ürünün ya da ürün grubunun üretimiyle tüketimi arasındaki ilişkiyi, aynı birimlerle gösterir. Bu bilançolar, en önemli ürünler için, örneğin işleme makineleri, madenler, metaller, pamuk ve diğer üretim araçları ya da et, tereyağı, şeker vs. gibi tüketim malları için yapılır.

Malzeme bilançoları, bakanlıklara ve idarelere göre tasnif edilmiş olarak, halk iktisadının bütün dallarının malzeme temin planlarının yapılması için gereklidirler. Bu planlar, ileri normlar temelinde, donanımların, hammaddelerin, yakıt maddelerinin vs. daha iyi bir şekilde kullanılmasını ön görürler.

Para biçiminde ifade edilen bilançolara halkın para gelirleri ve giderleri bilançosu, ulusal gelir ve bunun dağılımı bilançosu vb. dahildir.

Halk iktisadının işgüçlerine, kalifiye kadrolara olan gereksinimini ve bu gereksinimin karşılanması için kaynaklar, *işgücü bilançosundan* çıkar.

Halk iktisadının planlı gelişmesi yasaının gerekliliğinin bir ifadesi olan sosyalist planlama, yönergesel karakterdedir. Devlet planları, plan teşhisleri değil, tersine, yönetici organlar için bağlayıcı olan ve tüm ülkenin iktisadi gelişmesinin yönünü belirleyen plan yönergeleridir.

Devlet planları, sosyalist devletin en üst organları tarafından onaylandıktan sonra, kesinlikle uyulması gereken hukuki bir yasa gücü kazanırlar. İktisat yöneticileri, her işletmenin planı aydan aya, mevsimden mevsime ve yalnızca brüt ürüne göre değil, aynı zamanda ürün türüne göre yerine getirip getirmediğini denetlemek zorundadır; bunlar, üretimin kalitesinin sistemli bir şekilde iyileştirilmesi ve planda belirlenen maliyet masraflarının düşürülmesi için çaba

göstermekle yükümlüdürler.

Sosyalist planlama, etkin ve seferber eden bir karakterdedir. Sosyalist planlar, ülkedeki milyonlarca insanın çalışmasını yönlendirmekte, emekçi insanlara açık bir perspektif vermekte ve onları büyük emek faaliyetleri doğrultusunda coşturmaktadırlar. Plan, kitlelerin canlı, yaratıcı faaliyetidir. Üretim planlarının gerçekliği, yeni bir yaşam yaratan milyonlarca emekçidir.

Planın yapılması, planların başlangıcıdır. Lenin, Rusya'nın elektrifikasyonu planını, Parti'nin ikinci programı olarak niteledi ve bu bağtıda şuna dikkat çekti: "... bu program her gün, her işletmede, her idari bölgede iyileştiriliyor, daha da ıslah ediliyor, mükemmelleştiriliyor ve değiştiriliyor."* Her plan, kitlelerin deneyimi temelinde, planın yerine getirilmesi sürecinin göz önünde bulundurulması temelinde, özenle gözden geçirilmekte, değiştirilmekte ve mükemmelleştirilmektedir; çünkü hiçbir plan sosyalist düzenin içinde barındırdığı ve ancak çalışma sürecinde ortaya çıkan tüm olanakları önceden göremez. Planın fabrikada, işletmede, Sovhozda ve Kolhozda gerçekleştirilmesi için mücadele içinde kitlelerin yaratıcı inisiyatifi ve eylemliliği ortaya çıkar, sosyalist yarışma gelişir ve iktisadın hızlandırılmış kalkınması için yeni yedekler bulunur. Kitlelerin seferber edilmesi, Komünist Partisi önderliğinde, devlet ve toplumsal örgütler, sendikalar ve Komünist Gençlik Birliği aracılığıyla gerçekleşir. Kitlelerin halk iktisadının gelişmesi planlarını gerçekleştirme doğrultusundaki aktif mücadelesi, bu planların fazlasıyla gerçekleştirilmesine yol açmaktadır; bu da komünist toplumun inşasını hızlandıran bir etkidir."

Sosyalist planlar, ancak planlama organları kendilerini komünist inşanın pratiğinde, kitlelerin yaratıcı faaliyetinde

---

* *V.İ. Lenin*, "VIII. Tüm-Rusya Sovyet Kongresi'ndeki Halk Komiserleri Konseyi'nin Faaliyeti Üzerine Rapor", bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, C. XXXI, s.483, Rusça.

ortaya çıkan yeni ve ileriye göre ayarladıkları zaman, seferber edici olabilirler. Bu planlar, üretimde elde edilen ortalama ölçütlere değil, tersine emek kullanımının, donanımların kullanımına, hammaddelerin, yakıt maddelerinin ve yardımcı maddelerin tüketiminin *ileri ölçütlerine*, yani ileri işletmelerin ve ileri emekçilerin deneyimlerine yönelik ölçütlere dayanmalıdırlar.

Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, hiç kimseyi seferber etmeyen ve dar, boğazlara göre ayarlanmış düşük saptanmış planlar yapma çabasına ve aynı zamanda sosyalist iktisadın reel gelişme olanaklarını hesaba katmayan her türlü proje yapıcılığına karşı kararlı bir mücadele yürütmektedirler. Sosyalist planlama, devletin çıkarlarıyla çelişen ve bir işletmenin, bölgenin ya da idarenin çıkarlarını tüm devlet çıkarlarının karşısına geçirmeyi hedefleyen bölgecilik ve memur ruhu eğilimlerine karşı uzlaşmaz bir mücadeleyi gerektirmektedir.

Halk iktisadının planlı yürütülmesinin en önemli görevlerinden birisi; planın halk iktisadının planlı gelişmesi yasasının gerekliliklerini yansıtıp yansıtmadığını ve planın nasıl yerine getirildiğini saptamayı olanaklı kılan *plan denetlenmesidir*. Bu, var olan orantısızlıkları zamanında ortaya çıkarmayı, iktisatta yeni orantısızlıkların ortaya çıkmasını engellemeyi, yeni üretim yedekleri bulmayı ve halk iktisadı planlarında gerekli düzeltmelerin yapılmasını olanaklı kılar.

Sosyalist iktisadın planlı yürütülmesini sağlamak için, bütünlüklü bir iktisadi hesap dökümü sistemi gereklidir. Planlı bir sosyalizm inşası, doğru bir hesap dökümü olmaksızın mümkün değildir. Ama hesap dökümü de, istatistik olmadan düşünülemez. Sosyalist iktisatta hesap dökümü ve istatistik, halk iktisadı planlarına organik bir şekilde bağlıdır. Planın yerine getirilmesine ilişkin istatistik belgeler, gelecek planın yapılması açısından gerekli materyaldir. Sosyalist hesap dökümü ve istatistik sistemi, planın bir bütün olarak ve tek tek

bölümleri içinde yerine getirilip getirilmediğinin denetlenmesini olanaklı kılar.

Plan iktisadının üstünlükleri

Halk iktisadının planlı gelişmesi, sosyalist topluma kapitalizme karşı büyük üstünlükler güvence eder.

Oranlılığın bir rastlantı sorunu olduğu ve iktisadın devrevi, periyodik olan geri dönen krizlerle geliştiği kapitalizmin tersine sosyalist iktisat, sosyalist devletin halk iktisadının planlı gelişmesi yasası ve sosyalizmin ekonomik temel yasasının gereklerine göre saptadığı orantılar temelinde yükselen ve eşgi görülmemiş hızlı bir gelişme kaydeder. Sosyalist iktisat, halk iktisadını yıkıma uğratan, topluma zorlu maddi zararlar veren ve onu dönemsel olarak geriye iten iktisat krizlerinden andır.

Sovyetler Birliği, savaş öncesi beş yıllık planları sırasında, yani yaklaşık 13 yıl içinde, ülkeyi geri bir ülkeden ileri bir ülkeye, bir tarım ülkesinden bir sanayi ülkesine dönüştüren bir atılım yaptı. Kapitalist dünya, aynı dönem içerisinde, kendilerine üretici güçlerin anormal bir tahribatının, işsizliğin muazzam boyutlarda büyümesinin ve kitlelerin güçlü yoksullaşmasının eşlik ettiği iki iktisat krizi (1929'dan 1933 ve 1937'ye kadar) yaşadı. Savaş sonrasında SSCB'nin sosyalist iktisadı üretimin kesintisiz artırması temelinde planlı olarak gelişmekteyken, kapitalist ülkeler, öncelikle de ABD, bu zaman dilimi içinde, 1948 ve 1949 kriz yıllarını yaşadılar. 1953'ün ikinci yarısından bu yana ABD'de yeniden bir üretim gerilemesi ve işsizliğin artışı başladı.

Sosyalist plan iktisadı, işsizliği dıştalar ve toplumun tüm işgüçlerinin çalıştırılmasını güvence altına alır. Kapitalist iktisat, kaçınılmaz olarak, kapitalistlerin işyerlerine ucuz işgücü yerleştirmek için kullandıkları işsizliği üretir.

Plan iktisadı, tüm toplumun gereksinimlerinin giderilmesini hedefleyen bir üretim gelişmesini öngörür. Kapitalistler ise sermayelerini kâr oranının en yüksek olduğu

iktisat dallarına yatırmaktadırlar.

Sosyalist plan iktisadı, halk iktisadının gereklilikleriyle uyum içinde, bilimin ve tekniğin planlı bir şekilde gelişmesini güvence altına alır. Kapitalizmde tekniğin gelişmesi, rekabet ve üretim anarşisi yasasına tabidir, son derece dengesiz bir şekilde gerçekleşir ve kaçınılmaz olarak üretim orantısızlığını güçlendirir.

Sosyalist plan iktisadı, toplumu yalnızca kapitalizme özgü olan toplumsal emeğin muazzam bir şekilde boşa harcanmasından kurtarmaz, aynı zamanda hem işletme çerçevesinde ve hem de tüm halk iktisadı çapında bütün kaynakların en tutumlu ve en etkin bir şekilde kullanılmasını garanti eder ve üretimin canlanması için yeni yedekler bulur.

Sosyalist devlet, işletmeler arasındaki üretim ilişkilerini planlı olarak saptar ve sosyalist üretimin rasyonel bir şekilde yerleştirilmesini sağlar.

Tek tek işletmelerin çıkarına, azami kârın elde edilmesine tabi olan özel kapitalist verimlilik ilkesinin tersine, halk iktisadının planlı gelişmesi ve sosyalist planlama, verimliliğin en yüksek biçimini yani tüm halk iktisadı açısından verimliliği güvence altına almaktadır. İşte tam da bundan ötürü, özel mülkiyeti, üretim anarşisi ve rekabet mücadelesiyle kapitalist iktisat içinde düşünülemeyecek olan ölçekte muazzam bir inşâ mümkün oldu.

Kısa Özet

1— *Halk iktisadının planlı gelişmesinin zorunluluğu ve olanağı, üretim araçları üzerindeki toplumsal, sosyalist mülkiyetten doğar. Halk iktisadının planlı (orantılı) gelişmesi, sosyalizmin ekonomik bir yasasıdır.*

2— *Halk iktisadının planlı (orantılı) gelişme yasası, sosyalist iktisat içinde, sosyalizmin ekonomik temel yasasıyla*

uyum içinde üretim araçlarının ve işgüçlerinin dağılımını düzenler. Bu, iktisadın planlı yürütülmesini, halk iktisadının bütün bölümlerinin orantılı gelişmesini ve işgüçlerinin ve maddi ve mali araçlarının amaca uygun kullanımını gerektirir.

3— Sosyalist planlama, halk iktisadının planlı gelişmesi yasasının gerekliliklerini doğru yansıttığında ve sosyalizmin ekonomik temel yasasının gerekliliklerini her açıdan hesaba kattığında, olumlu sonuçlar gösterir. Halk iktisadının planlı yürütülmesinde değer yasasının etkimesine bağlı olan ekonomik aygıtlar kullanılır. Halk iktisadının doğru gelişme orantılarının saptanmasında, planlamanın bilanço yöntemine büyük önem düşer.

4— Halk iktisadının planlı yürütülmesi, sosyalist devletin iktisadi örgütsel işlevinin en önemli karakter özelliğidir. Halk iktisadı planları, komünist partinin yönergeleri temelinde, sosyalist iktisadi sistemin üstünlükleri ve dış ve iç koşulların göz önünde bulundurulmasıyla sosyalist inşanın deneyimlerinin bilimsel genelleştirilmesinden hareketle devlet organları tarafından hazırlanır. Devlet planları, komünist inşanın pratiğinde, kitlelerin yaratıcı faaliyetinde ortaya çıkan her ileri olan şeye göre kendisini ayarlar; bunlar yönerge planlarıdır. Halk iktisadının planlı yürütülmesinin vazgeçilmez koşulları, kitlelerin plan hedeflerinin yerine getirilmesi ve fazlasıyla yerine getirilmesi için seferber edilmesi ve plan hedeflerinin yerine getirilmesinin denetlenmesidir.

5— Halk iktisadının planlı, krizsiz gelişmesi, sosyalizmin kapitalizme karşı en büyük üstünlüğüdür; çünkü bu, burjuva düzen için ulaşılamaz olan ölçüde araç tasarrufu sağlar ve halk kitlelerinin çıkarı doğrultusunda üretimin kesintisiz, hızlı ve her yönlü büyümesinin olanaklarını açar.

Bölüm XXX. SOSYALİZMDE TOPLUMSAL EMEK

Sosyalizmde emeğin karakteri. Maddi ilgi ilkesi

Sosyalist üretim ilişkileri, emeğin karakterinde esaslı bir değişiklik sağladı. Sosyalizmdeki, emek, *sömürüden arıdır*. “Başkaları için çalışmadan, sömürücüler için bağımlı emekten yüzyıllarca sonra ilk kez, onun için [emekçi için—Almanca’ya çevirenin notu] *kendisi için çalışma*, hem de çağdaş tekniğin ve kültürün kazanımlarına dayanarak çalışma olanağı kendisini sunuyor.”*

Kapitalizmdeki bağımlı emek doğrudan özel çalışma olarak ortaya çıkarken, sosyalizmdeki emek *doğrudan toplumsal karaktere sahiptir*. Üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet, tüm toplum çapındaki emeğin planlı olarak örgütlenmesi olanağını ve zorunluluğunu belirliyor.

Emekçi insanın toplumdaki konumu, temelden değişmiştir. İnsanın konumunun toplumsal kökeni ve serveti tarafından

---

* *V.İ. Lenin*, “Yarışma Nasıl Örgütlenmeli?”; bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, C. XXVI, s. 368, Rusça.

belirlendiği kapitalizmin tersine, sosyalist toplumda insanın konumu yalnızca emek ve kişisel yetenekler tarafından belirlenmektedir.

İnsanın sömürüden kurtulması ve toplumsal konumunun değişmesi, insanların çalışmaya ilişkin görüşlerinde bir değişim, çalışma karşısında yeni bir tavır ortaya çıkarırlar. Sömürücü toplum yüzyıllar boyunca sayısız emekçi kuşaklarında ağır ve onur kırıcı bir yük olarak çalışmaya karşı bir nefrete yol açarken, sosyalizm çalışmayı bir onur, şan ve kahramanlık davasına dönüştürmekte ve ona artan ölçüde *yaratıcı* bir karakter vermektedir. Emekçi insan, iyi çalıştığında ve üretimin iyileşmesi için inisiyatif gösterdiğinde, ün ve saygı kazanır.

Bununla birlikte sosyalizmde çalışma henüz toplum üyelerinin ilk yaşamsal gereksinimi, toplumun refahı için çalışmak üzere alışkanlık haline gelmemiştir. Sosyalizm aşamasında kapitalizmin kalıntıları, insanların bilincinde tümüyle aşılmamıştır. Topluma karşı yükümlüklerini dürüstçe yerine getiren ve çalışmada yaratıcı inisiyatif geliştiren büyük emekçiler kitlesinin yanısıra, yükümlülüklerini dürüstçe yerine getirmeyen ve iş disiplinine karşı çıkan insanlar vardır. Böylesi insanlar, sosyalist topluma mümkün olduğunca az vermek ve ondan mümkün olduğunca çok yararlanmak çabasındadırlar.

Sosyalizmde eski iş bölümünün önemli kalıntıları varlığını sürdürmektedir: Örneğin, kafa ve kol emeği arasındaki, işçi emeğiyle köylü emeği arasındaki ve kalifiye emekle kalifiye olmayan emek arasındaki farklar. Eski işbölümünün bu kalıntıları, ancak yavaş yavaş, sosyalizmin üretici güçlerinin artan gelişmesi ve komünizmin maddi üretim temelini yaratılmasıyla aşılır.

Bütün bunlardan çıkan sonuç, sosyalizmde, emekçilerin emeklerinin ürününe, üretimin gelişmesine duydukları *maddi ilgi ilkesinin* büyük öneme sahip olduğudur. Bu ilgi, emekçilerin toplumdaki yerinin emek ürünlerine, onun üretim

faaliyetinin ürünlerine bağımlı kılınmasıyla güvence altına alınmaktadır.

Her bir emekçinin emeğinin ürünlerine duyduğu maddi ilgi ilkesi, sosyalist ekonominin sevk ve idaresinin temel ilkelerinden birisidir. Lenin şunu öğretmektedir: “Halk iktisadının her büyük dalı, kişisel ilgi temeli üzerine inşa edilmelidir.”*

Buradan “toplum tarafından ve *devlet tarafından* emeğin ölçüsünün ve tüketimin ölçüsünün *en sıkı bir şekilde* denetlenmesi” zorunluluğu doğmaktadır.** Sosyalist toplum insanların çalışmaya katılımlarını denetler, emekçilerin kalifikasyonundaki farklılıkları göz önünde bulundurur ve iş normlarını ve bunun her emekçi için ödenmesinin miktarını belirler. Çalışma toplum üyelerinin ezici bir çoğunluğu için henüz doğal bir gereksinim haline gelmediği sürece, sosyalist devletin görevi, toplumsal emeği daha çok ve daha iyi çalışanın toplumsal üretimin daha büyük bir bölümünü elde edeceği şekilde örgütlemektir.

Sosyalist toplumun üyelerinin yükümlülüğü olarak çalışma. Çalışma hakkının gerçekleştirilmesi

Sosyalizm ve çalışma, birbirinden ayrı tutulamaz. Sosyalizm, işçi kitlelerini bütün güçlerini aşan ve yalnızca işsizlik durumundaki zorunlu tembellik dönemlerinde kesintiye uğrayan iş boyunduruğunu taşımak zorunda kalırken, toplumun

---

* *V.İ. Lenin*, “Yeni Ekonomik Politika ve Politik Aydınlatma Şubelerinin Görevleri”; bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, C. XXXIII, s. 47, Rusça.

** *V.İ. Lenin*, “Devlet ve Devrim”; *V.İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, C. XXV, s. 441, Rusça.

sömürücü üst tabakasının asalak bir yaşantı sürdüğü kapitalist toplumun çarpıcı çelişkisini ortadan kaldırdı. Sosyalizm, kapitalistlerin üretim araçları üzerindeki mülkiyetini tasfiye etti ve böylelikle bir sınıfın—üretim araçları} sahiplerinin ellerinden üretim araçları zorla alınmış insanlar sınıfının emeğinden yaşadığı koşulları ortadan kaldırdı. Üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyetin sağlanması, sosyalizmde yalnızca bireysel çalışma insanların yaşam kaynağını oluşturduğundan, vatandaşların toplumsal çalışmaya katılması konusundaki eşit yükümlülüğü anlamına gelmektedir. Çalışma, SSCB’de çalışabilir her vatandaşın yükümlülüğü ve onur davasıdır.

Sosyalist düzen, insanlık tarihinde ilk kez, çalışabilir tüm vatandaşlar için eşit çatışma yükümlülüğünü gerçekleştirmedi, aynı zamanda bütün vatandaşlar için eşit çalışma hakkını da gerçekleştirdi. Böylelikle emekçi kitlelerin yüzyıllardır süren düşü gerçeklik oldu. Çalışma hakkı, toplumsal toprak üzerinde, fabrikalarda ve işletmelerde çalışma için bütün vatandaşlara eşit ölçüde olanak sağlayan üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyetten doğmaktadır. *Çalışma* hakkından toplumun çalışabilen her üyesinin niteliğine ve niceliğine göre ücret aldığı güvence altındaki iş anlaşılmaktadır. SSCB Anayasasıyla sağlama bağlanmış çalışma hakkı, halk iktisadının sosyalist örgütlenmesinde, toplumun üretici güçlerinin sürekli büyümesinde, iktisadi bunalımların tasfiye edilmesinde ve işsizliğin ortadan kaldırılmasında reel bir güvencedir.

İşsizlik, emekçilerin kapitalizmdeki bu kamçısı, SSCB’de bir kerede tümüyle ortadan kaldırıldı; bundan dolayı emekçiler için sokağa atılma ve bütün geçim araçlarını kaybetme tehlikesi de yoktur. İşsizliğin, işçilerin yarın korkusunun, köydeki sefaletin ve yoksulluğun ortadan kaldırılması, Sovyet halkının en büyük kazanımlarından birisidir.

Çalışma hakkının gerçekleştirilmesi, toplumun daha çok iş

gücünün üretimin gelişmesi yararına kullanılmasını olanaklı kılmaktadır. Sosyalizmde üretimin kesintisiz olarak büyümesine düzenli olarak işçilerin ve görevlilerin sürekli bir şekilde sayıca büyümesi eşlik etmektedir.

SSCB halk iktisadındaki işçilerin ve görevlilerin sayısı, her yıl sonuna göre şöyle tutmaktaydı: 1928'de 10.8 milyon, 1932 22.8 milyon, 1937 27 milyon, 1940 31.5 milyon ve 1953 44.8 milyon.

Kentteki işsizliğin, tarımsal fazla nüfusun ve köydeki yoksulluğun tasfiyesi ve sosyalist üretimin kesintisiz olarak büyümesi, işletmelere işgücü sağlanmasının koşullarını temelden değiştirdi. Kapitalizmde işgücü talebi kendiliğinden, yedek sanayi ordusundan ve tarımsal fazla nüfustan temin edilirken, sosyalizmde işgücü gereksiniminin karşılanması planlı olarak, işgüçlerinin örgütlü kazanımı, eğitimi ve dağılımı yoluyla gerçekleşmektedir.

İşçiyi makinenin bir uzantısı haline getiren ve insanların yeteneklerini boğan kapitalizmin tersine sosyalizm, emeği sömürüden kurtararak ve bütün vatandaşlara özgür eğitim olanağı sağlayarak, emekçilerin yeteneklerinin gelişmesi ve özgürce geliştirilmesinin gerekli ön koşullarını oluşturmaktadır.

Sosyalist üretimin en gelişmiş teknik temelinde kesintisiz olarak yükselmesi, emekçilerin kültürel ve teknik düzeylerinin yükseltilmesini ve halk iktisadının bütün dallarında vasıflı işçilerin yüzdesinin artırılmasını gerekli kılmaktadır.

Emekçilerin kültürel ve teknik düzeyleri, sosyalizmde öncelikle halk eğitiminin ilerlemesiyle mümkündür. Sovyetler Birliği, genel ilkokul (yedi yıllık okul) yükümlülüğünden genel orta okul (on yıllık okul) yükümlülüğüne geçmektedir. Orta ve yüksek meslek öğrenimi de güçlü bir ilerleme gösterdi. Bununla bağlantı için işçi sınıfının ve köylülüğün kültürel çehresi de değişim göstermektedir. Okuma yazmanın bilinmemesi ve cehalet artık geçmişe aittir. İşçiler ve kollektif

köylüler arasında yedi ve on yıllık okulları bitirenlerin payları sürekli artmaktadır.

Emekçilerin kültürel ve teknik düzeyi, aynı zamanda, hem işçi adaylarının eğitimini ve hem de emeğin kesintisiz mesleki kalifikasyonunu kapsayan meslek eğitimi yoluyla yükseltilmektedir. SSCB’de en önemli iktisadi dalların kalifiye güç gereksinimini karşılamak amacıyla, sanayi ve demiryolu okullarıyla işletme okullarını kapsayan bir devlet emek yedekleri sistemi yaratılmıştır. Bu okulların öğrencilerinin geçimi, öğrenim süresi boyunca devlet tarafından karşılanmaktadır. Devlet emek yedeklerinin yanısıra, bireysel olarak, işletmelerdeki tugaylarda ve kurslarda eğitilen milyonlarca emekçinin mesleki kitlesel eğitimi, yeni kalifiye işçilerin önemli bir kaynağını teşkil etmektedir. Bununla bağlantı içinde, işçilerin ve köylülerin saflarından çıkan aydınların ve yüksek kaliteli uzmanların sayıca büyümesi de gözlenmektedir.

Onüç yıl içinde (1941’den 1953 yılı sonuna kadar) sanayi ve demiryolu okullarıyla işletme okullarında, devlet parasıyla çeşitli mesleklerden 7 milyon genç uzman işçi eğitildi. Beş Yıllık plan’ın ilk üç yılında bireysel eğitimle ve işletmelerdeki tugaylarda ve kurslarda yıllık ortalama olarak 2.5 milyon yeni vasıflı işçi yetiştirildi ve 3.5 milyon civarında işçi kalifikasyonlarını geliştirebildi. Üç yıl öğrenim süreli tarımsal-teknik ve hayvansal-teknik kurslara 2.5 milyondan fazla kollektif köylü katıldı. Aynı şekilde işçilerin ve köylülerin uzaktan eğitimi de güçlü bir ilerleme gösterdi.

Yapılan işe göre dağılım— sosyalizmin bir ekonomik yasası

Sosyalist üretim ilişkisi, kendisine denk düşen bir dağılım biçimini de gerektirir. Sosyalist topluma ilişkin olarak Engels, “... dağılımın, kendisine salt ekonomik kaygılar egemen olduğu sürece, üretimin çıkarları aracılığıyla kendisini ayarlayacağını

ve üretimin en çok ancak toplumun *tüm* üyelerine yeteneklerini her yönlü geliştirme, kazanma ve uygulama olanağı sağlayan bir dağılım tarzı aracılığıyla teşvik edileceğini” yazıyordu*. Sosyalizmde yapılan işe göre dağılım en iyi şekilde bu talebe denk düşmektedir.

Üretici güçler, sosyalizmde gereksinime göre dağılım için gerekli olan ürün bolluğunu sağlayabilecek yüksek gelişme düzeyine henüz varmamışlardır. Bu nedenden ötürü yapılan işe göre dağılım, maddi varlıkların tek olası ve zorunlu dağıtım tarzıdır. Yapılan işe göre dağılım, her emekçinin emeğinin ürünlerine duyduğu kişisel maddi ilgiyi güvence altına alır ve böylelikle üretimin gelişmesinin güçlü bir itici gücü olur. Emek üretkenliğinin artırılmasını teşvik eder ve böylelikle üretimde çalışanların refah düzeyinin yükselmesine katkıda bulunur.

Yapılan işe göre dağılım, her emekçinin toplumsal emeğin ürününden payını, doğrudan onun toplumsal üretime katılma derecesine bağlı kılar ve bu şekilde emekçilerin kişisel çıkarlarıyla tüm devletin çıkarlarını birleştirir.

Yapılan işe göre dağılım, kalifiye ve basit emek arasındaki farkın tam olarak göz önünde bulundurulmasını gerektirir. Vasıflı emeğe daha yüksek ücret ödenmesi, emekçinin kalifikasyonuna denk düşer ve acemi işçi için vasıflılar kategorisine girme perspektifi açar. Bu, emekçilerin kültürel ve teknik düzeylerinin yükselmesi için bir teşvik nedeni oluşturur, kafa ve kol emeği arasındaki esaslı farkın giderek ortadan kalkmasına yol açar.

Yapılan işe göre dağılım, işgüçlerinin sürekli olarak yer değiştirmesine ve sağlam bir işçi kadrosunun yaratılmasına da katkıda bulunur; bu işletmelerde emeğin örgütlenmesi açısından büyük öneme sahip olan bir etkidir. Tekniği kavramış ve üretim deneyimi toparlamış sürekli bir işçiler

---

* Friedrich Engels, “Bay Eugen Dühring’in Bilimi Alt-Üst Etmesi”, s. 245/46.

kadrosu olmaksızın, sosyalist üretimin başarıyla gelişmesi mümkün değildir.

Yapılan işe göre dağılım, böylelikle sosyalizmin nesnel bir zorunluluğu, ekonomik bir yasasıdır.

Yapılan işe göre dağılım ekonomik yasası şunu gerektirir: ürünlerin her emekçinin emeğinin niteliği ve niceliğiyle doğrudan bağlantı içinde dağıtılması ve cinsiyetinden, yaşından, ırkıdan ve milliyetinden bağımsız olarak sosyalist toplumun vatandaşlarına eşit iş için eşit ücret. Gerek sanayide ve gerekse de tarımda emeğin ödenmesi, bu yasaya dayanır.

Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, yapılan işe göre dağılım ekonomik yasasını, hem geri unsurların mal hırsı eğilimlerine ve hem de küçük-burjuva eşitlikçiliğe karşı, yani nitelik ve nicelikten, emekçinin kalifikasyonundan ve emek üretkenliğinden bağımsız olarak emeğin aynı derecede ücretlenmesine karşı kararlı bir mücadele içinde gerçekleştirmektedirler. Eşitlikçilik, tüketimin, yaşam koşullarının, zevkin ve gereksinimlerin genel bir şekilde eşitlenmesi anlamında küçük-burjuva bir sosyalizm anlayışıdır. Bu, üretime büyük zararlar vermekte ve işgüçlerinin sürekli yer değiştirmesine, emek üretkenliğinin gerilemesine ve plan görevlerinin yerine getirilmemesine yol açmaktadır. Lenin küçük-burjuvaca sosyalizm anlayışını teşhir etti ve Marksist eşitlik anlayışını ortaya koydu. Marksizm, eşitlikten kafa ve kol eşitliğini değil, tersine toplumsal, ekonomik eşitliği anlamaktadır. Bu, sosyalizm için, herkes için aynı ölçüde üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin ve sömürünün ortadan kaldırılması, toplumsal üretim araçları temelinde işe eşit ulaşabilme, herkes için eşit çalışma yükümlülüğü, yapılan işe göre ücret ödenmesi anlamına gelmektedir.

Emeğin sosyalist kooperasyonu

Sosyalizm, daha önceki toplum biçimlerine göre, emeğin

kooperasyonunun tarihsel gelişmesi içinde daha yüksek bir aşama anlamına gelmektedir. *Emeğin sosyalist kooperasyonu*, dostça ortak çalışma ve karşılıklı yardımlaşmayla birbirine bağlı olan sömürüden kurtulmuş emekçilerin kooperasyonudur. Sosyalist kooperasyon, kapitalist kooperasyona göre, karşılaştırılmayacak ölçüde güçlü bir emek üretkenliği yaratır. İşbölümü, makine tekniğinin kullanılması, üretim araçlarının ortaklaşa kullanımıyla doğan tasarruf vs. gibi toplumsal emeğin üretkenliğini artıran kooperasyona özgü yöntemler, sosyalizmde en yüksek gelişme düzeyine ulaşmaktadırlar.

Emeğin kooperasyonunun boyutlarını kısıtlayan üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin tersine üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet, emek kooperasyonuna geniş perspektifler açar ve insanların emeklerinin kapitalizm için ulaşamaz derecede birleşmesini olanaklı kılar. Bu, üretimin hem sanayi ve hem tarımda kapitalizm için düşünülemez derecede yüksek yoğunlaşmasında ve devlet tarafından alınan tüm iktisadi önlemlerin büyük çapta uygulanmasında dile gelmektedir.

Sosyalist kooperasyona kendisinden önceki bütün formasyonlardan ilkesel olarak ayrılan yeni bir iş disiplini denk düşmektedir. Toplumsal emeğin kapitalist örgütlenmesi açlık disipliniyle ayakta tutulmakta ve emekçilerin büyük çoğunluğu kapitalizmde bir avuç kapitalist ve toprak sahibi tarafından sömürülen bilgisiz, baskı altındaki, ücret kölelerinin ya da yoksulluğun altında ezilen köylülerin saflarında kalmaktadır. *Sosyalist iş disiplini*, ülkelerinin efendisi olan emekçilerin bilinçli, arkadaşça disiplindir. Gerekli iş disiplinin korunması, sosyalizmde emekçi kitlelerin temel çıkarlarına denk düşmektedir. Emekçilerin sosyalist iş disiplini ruhuyla eğitilmesi, sosyalist devletin en önemli görevlerinden birisidir.

Birçok emekçinin her ortak çalışması, bu emekçilerin çalışmasının koordine edilmesini ve onlar arasındaki gerekli üretim ilişkilerinin sağlanması amacıyla bir *yönetimi* gerekli

kılmaktadır. Emegın sosyalist kooperasyonu, üretimin ve idare aygıtının bütün kademelerinde tek yönetim ilkesinin sıkı ve kararlı bir şekilde uygulanmasını talep etmektedir. *Tek yönetimden*, kitlelerin kendilerini üretim sürecini yöneten tek bir kişinin iradesine tabi olmasına dayanan devletsel, sosyalist işletmelerin yönetimi anlaşılmaktadır. Bu, kitlelerin üretim süreci içindeki geniş yaratıcı inisiyatifiyle birleşmektedir.

Kapitalist sömürünün ortadan kaldırılmasıyla birlikte, sermayenin mutlak kudreti, işverenin ve onun temsilcilerinin keyfi davranışı ve işçilerin hak yoksunluğu anlamına gelen ve ondan ayrılmayan yönetim despotizmi de ortadan kaldırılmıştır. Sosyalist toplumda işletmelerin, tröstlerin, ana idarelerin yöneticileri ve bakanlar, halkın ve sosyalist devletin mutemetleri ve hizmetçileridirler.

Halk, kapitalizmde, işletme yöneticilerini, müdürleri, kahyaları, bölüm şeflerini ve ustaları, bunlar işletmeyi kapitalistlerin ve onların kârının çıkarları doğrultusunda yönettiklerinden, düşman olarak görmektedir. Sosyalizmde ise işletme yöneticileri, işletmeyi kapitalistlerin kârı için değil de tüm halkın çıkarları doğrultusunda yönettikleri için, halkın güvenine sahiptirler.

Sömürünün ortadan kaldırılması, kafa ve kol işi yapan insanlar arasındaki ilişkileri temelden değiştirmektedir. Kapitalizm için karakteristik olan işçiyle işletmenin yönetici personeli arasındaki çıkar zıtlığı kaybolmuştur. Kol işi yapan emekçiler ve işletmelerin yönetici personeli, sosyalizmde üretimin gelişmesine ve iyileştirilmesine derin ilgi duyan bütünlüklü bir üretim kollektifinin üyeleridir. Buradan kafa ve kol emegının üretimin sürekli olarak mükemmelleştirilmesini hedef alan yaratıcı ortak çalışması da doğmaktadır.

Kapitalizmde kol işinin düşünsel içeriği giderek daha fazla boşaltılırken ve kafayla kol emeği arasındaki uçurum giderek büyürken, kol emeği sosyalist toplumda düşünsel bir içerik kazanmakta, kof emeği kafa emeğine giderek daha fazla

yakınlaşmakta ve ikisi arasındaki esaslı farklılık yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Bu, işçi sınıfının ve köylülüğün kültürel ve teknik düzeyinin kesintisiz olarak yükselmesinde ve sosyalizmde emeğin kooperasyonunun son derece önemli bir özelliğini oluşturan sosyalist yarışmanın gelişmesinde ifadesini bulmaktadır.

Sosyalist yarışma

Sosyalist yarışma, emekçi kitlelerin mümkün olan en büyük eylemliliği temelinde emek üretkenliğinin yükseltilmesi ve üretimin mükemmelleştirilmesinin yöntemidir. Lenin, ilk kez sosyalizmin yarışmayı gerçekten geniş bir temelde, gerçekten kitle temelinde kullanma ve milyonlarca emekçi kitesini kapsama olanağını yarattığını öğretmektedir. Sosyalist yarışmanın amacı, halk iktisadı planlarının yerine, getirilmesi ve fazlasıyla yerine getirilmesi, sosyalist üretimin kesintisiz olarak kalkınmasının güvence altına alınmasıdır.

Sosyalist yarışma, burjuva toplumunda egemen olan rekabetten temelde ayrılır.

“Rekabetin ilkesi: *birinin yenilgisi ve ölümü*, diğerinin zaferi ve egemenliği.

Sosyalist yarışmanın ilkesi: *genel* bir kalkınma sağlamak amacıyla ilerleyenlerin geride kalanlara dostça *yardımlı*.

Rekabet şunu anlatır: Egemenliğini pekiştirmek için, *geride kalanları ez*.

Sosyalist yarışma şunu anlatır: Birileri kötü çalışıyor, diğerleri iyi, üçüncüleri daha iyi—en iyilere yetiş ve genel bir kalkınma sağla.”*

---

* *J.V. Stalin*, “Yarışma ve Kitlelerin Emek Coşkusu”; bkz. *J.V. Stalin*, Eserler, C. 12, s. 98, Almanca. [Türkçe baskı; Eserler, C. 12, s.103, İnter Yayınları]

Sosyalist yarışma, emekçilerin dostça ortak çalışmasını, onların üretimin genel kalkınması için ortak mücadelesini dile getirmektedir.

Kâr peşinde koşma ve rekabetin temsil ettiği üretimin itici güçlerinin yerine, sosyalizm yeni, karşılaştırılamayacak ölçüde daha güçlü itici güçler yaratır. Burada ilk planda, sosyalizmin ekonomik temel yasasından doğan kitlelerin toplumsal üretimin gelişmesine duydukları derin ilgi anılmalıdır. İnsanların sosyalizmde sömürücüleri için değil de, kendileri için, toplum için çalışmaları olgusu, sosyalist üretimin kalkınmasının, tükenmez bir kaynağıdır. Yapılan işe göre dağılım, sosyalist yarışmanın gelişmesi açısından büyük öneme sahiptir. Bu, emekçilere ücret ödenmesini onun emeğinin niteliğine ve niceliğine bağımlı kılmakta ve böylelikle kitlelerin üretim sürecindeki yaratıcı inisiyatifi teşvik etmektedir.

Yarışmanın karakter özelliklerinden birisi, modern tekniğe tümüyle hakim olan, eski, zamanı geçmiş iş normlarını ve yöntemlerini çöpe atan ve yerine yenilerini yerleştiren yenilemecilerin ve en iyi işçilerin yaratıcı inisiyatifidir. Birçok işçi, yalnızca teknik minimuma yetismekle kalmadı, aynı zamanda teknik personelin düzeyine de ulaştı. İleri insanlar, eski, zamanı geçmiş herşeye karşı mücadele içinde üretimin gelişmesine yeni yollar açıyorlar ve emek üretkenliğinin yükselmesi için yeni yedekler ortaya çıkarıyorlar.

Emekçilerin yaratıcı inisiyatifi, üretimin ne durgunluğuna ne de tıkanmasına izin verir ve onların sürekli hareketinin ve mükemmelleşmesinin itici gücüdür. Yenilemeciler tarafından ileri çalışma yöntemleri, emek örgütlenmesinin etkin ıslahına (işbölümü, birçok mesleğe sahip olma vs.), üretimin örgütlenmesine (bölümlere ayrılmış zaman planına göre çalışma), üretim teknolojisine ve tekniğine (teknolojik süreçlerin yoğunlaştırılması, aletlerin, tesisatların, tezgahların

---

vs. mükemmelleştirilmesi) dayanmaktadırlar. Tarımın en iyi işçileri, tarımsal kültürlerin hektar başına verimini ve hayvan yetiştiriciliğinin üretkenliğini artırmak için, yeni tarım tekniği ve hayvan tekniği yöntemleri kullanmaktadırlar.

Sosyalist yarışma, ileri deneyimlerin hızlı ve geniş bir yaygınlaştırılmasını gerektirmektedir. İlk kez sosyalizmde örneğin gücü, kitle etkisi yaratıyor ve üretimin artırılmasına ve mükemmelleştirilmesine hizmet ediyor. Bu, birincisi, bütün emekçilere ileri iş yöntemlerini kavramalarında yenilemecilerin çeşitli biçimlerdeki (bizzat öğretme, tecrübeli işçilerin yenilerin hamiliğini üstlenmeleri, en iyi işçiler ve yenilemeciler okulları vs.) arkadaşça yardımlarının gelmesine; ikincisi, emekçi kitlelerin en iyi işçilere yetişme, genel bir yükselme sağlamak için onların deneyimini kavramaya çalışmalarına; üçüncüsü, yarışmanın geniş kamuoyunun katılımıyla gerçekleşmesi ve işletmelerin emek sonuçlarının karşılaştırılmasının güvence altına alınmasına dayanmaktadır. Devlet iktisat organları, üretim yenilemecilerinin ileri deneyimlerine dayanarak, üretim planına temel teşkil eden emek sarfı ve üretim aracı kullanımının ileri normlarını saptamaktadırlar. İleri deneyimlerin yaygınlaşması, yeni çalışma yöntemlerinin ve normlarının emekçilerin çoğunluğu tarafından kavranması, emek üretkenliğinin yeni, daha yüksek bir düzeyini güvence altına alırlar.

Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, kitlelerin sosyalist yarışmasının başında bulunmakta ve onu her yönden desteklemektedirler. Emekçiler, çalışmada gösterdikleri başarıdan ötürü yalnızca maddi olarak teşvik edilmemekte, aynı zamanda nişan ve madalyalarla ödüllendirilmektedirler; seçkin yenileme çalışmalarından ötürü emekçilere Sosyalist Emek Kahramanı ünvanı tanımakta ve kendilerine Stalin ödülleri verilmektedir.

SSCB’de sosyalist yarışma *tüm halkın bir davası* haline gelmiştir. İşletmelerde en yaygın ve en etkin yarışma biçimi, bireysel ve işçi tugayları

halindeki yarışmadır. Bunun yanında, işletme bölümleri, işletmeler, Kolhozlar, MTİ'ler, Sovhozlar arasında, iller, bölgeler ve cumhuriyetler arasında yarışma gelişmektedir. Yüksek üretim kalitesi, üretim kapasitesinin daha iyi kullanılması, maliyet masraflarının düşürülmesi, malzeme ve parada planda öngörüldüğünden fazla tasarruf, hektar başına daha yüksek verim ve hayvancılıkta yüksek üretkenlik için yarışma da güçlü bir yükselme göstermektedir. 1953 yılında bütün işçilerin %90'ından fazlası sosyalist yarışmaya katıldı. 1953 yılında sanayide, inşaat sektöründe, ulaşımda kullanıma giren buluşların, teknik düzeltmelerin ve rasyonelleştirme önerilerinin sayısı 850,000'i aşmaktadır.

Kent ve kırdaki sosyalist iktisadın gelişmesi ve komünizmin inşası açısından birinci dereceden öneme sahiptir.

Emek üretkenliğinin sürekli büyümesi— sosyalizmin bir ekonomik yasası

Emek üretkenliğinin sürekli büyümesi, komünizmin inşası için en önemli koşuldur. Lenin, şöyle yazıyordu: “Emek üretkenliği, son tahlilde, yeni toplum düzeninin zaferi için en önemli, tayin edici şeydir. Kapitalizm, feodalizm için bilinmeyen bir emek üretkenliği yarattı. Kapitalizm, nihai olarak yenilgiye uğratılabilir ve sosyalizmin yeni, çok daha yüksek bir emek üretkenliği yaratmasıyla nihai olarak yenilgiye uğratılacaktır.”*

Bilindiği gibi, emek üretkenliği, bir işçinin bir zaman dilimi içinde ürettiği ürünün miktarına ya da her ürün birimi için harcanan iş zamanına göre ölçülmektedir. Emek üretkenliğinin artması, bir ürün biriminin içerdiği emeğin toplam miktarının azalması koşullarında ürün üzerindeki ölü emeğin payı görece artarken, canlı emeğin payının görece azalmasında ifadesini bulmaktadır. Emek üretkenliğinin artması, iş zamanı birimi

---

* *V.İ. Lenin*, “Büyük inisiyatif”; bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, C. s. 394, Rusça.

başına üretim veriminin büyümesi demektir.

Toplumsal bakış açısından, emek üretkenliği, tüm toplum çapında emek, hem canlı ve hem de cisimlendirilmiş emek tasarrufuyla yükselir. Marx, gerçek ekonominin nihayetinde iş zamanı ekonomisi olduğunu ve bu tasarrufların emeğin üretici gücünün gelişmesiyle özdeş olduğunu öğretmektedir. Sosyalizm, kapitalizmin anarşik sistemine özgü olan muazzam emek israfını ortadan kaldırmakta ve toplumun üretim araçlarının ve işgüçlerinin planlı ve en rasyonel bir şekilde kullanılmasının güvencesini vermektedir. SSCB emekçileri, üretim araçlarından yapılacak mümkün en büyük tasarrufa ilgi duymaktadırlar ve bu, hammadde, yakıt maddelerinin ve yardımcı maddelerin tasarrufu ve makine ve donanımların daha iyi kullanılması için kitle eyleminde ifadesini bulmaktadır.

Emek üretkenliğinin sistemli ve hızlı bir şekilde artırılmasının zorunluluğu, sosyalizmin ekonomik temel yasası tarafından belirlenmektedir. Sosyalist üretimin kesintisiz olarak büyümesi, birincisi, tek tek emekçilerin emek üretkenliğinin artmasıyla (randıman artışı) gerçekleşmektedir. 1940 ile 1953 arasındaki dönemde, sanayi üretiminin büyümesinin yaklaşık yüzde 70'i bu etkene düşmektedir. Sosyalist üretimin kesintisiz büyümesi, ikinci olarak, tüm toplum çapında çalışanların toplam sayısının artması ve (canlı ve cisimlendirilmiş) emeğin daha iyi kullanılmasıyla gerçekleşmektedir. Toplumsal emeğin üretkenliğinin artması için, hem maddi üretimde ve hem de önemli üretim süreçlerinde çalışan emekçilerin payını, idare aygıtı personelinin ve yan ve yardımcı işlerde çalışan personelin sayısının azaltılması yoluyla yükseltmektir.

Emek üretkenliğinin sistemli olarak artırılması, üretimin hızla büyümesini sağlamak ve böylelikle hem tüketimin artmasını ve hem de üretimin genişletilmesini olanaklı kılmaktadır.

Emek üretkenliğinin yükseltilmesi, halk iktisadının daha fazla gelişmesinin, tüketim mallarının üretiminin hızla ve

önemli ölçüde genişletilmesinin ve halkın artan gereksinimlerinin mümkün olabildiğince tam tatmin edilmesinin son derece önemli bir koşuldur. Gelişmiş kapitalist ülkelerle ekonomik yarışı zaferle kapatmak için emek üretkenliğinin sürekli olarak artırılması gerekmektedir. “Halk iktisadının daha fazla kalkınmasının ve her yönlü gelişmesinin en önemli ve tayin edici ön koşulunun bütün dallardaki—sanayi, ulaşım ve tarımda—emek üretkenliğinin bütün araçlarla artırılmasından oluştuğu, hepimizin, biz Sovyet insanların tüm halkımızın bilincinde olmalıdır. Emek üretkenliğinin önemli derecede ve sürekli bir yükselmesi olmadan Sovyet halkının refah düzeyinin başarıyla, önemli ölçüde ve hızla yükseltilmesinin mümkün olmadığını bilmek zorundayız.”*

Kapitalizme özgü çelişkilerden ötürü, burjuva toplumundaki emek üretkenliği, yavaş ve istikrarsız bir şekilde gelişmektedir. Marx, şöyle yazıyordu: “Sermaye için emeğin artan üretkenliği yasası, mutlak geçerli değildir.”** Özel kapitalist mülkiyetin tasfiyesiyle birlikte, emek üretkenliğinin yükselmesinin önünde duran engeller ortadan kaldırılmaktadır. Sosyalizmde *emek üretkenliğinin sürekli büyümesi ekonomik yasası* mevcuttur ve etkinliğini sürdürmektedir.

Sosyalizm, emek üretkenliğinin yükselmesi için kapitalizmin giremeyeceği yollar ve yöntemler açmaktadır.

Kapitalizmde emek üretkenliği, ilk planda, işçiyi yıpratıcı aşırı emek yoğunlaşmasına dayanırken, sosyalizmde emek üretkenliğinin yükselmesi, insanların çalışmasını kolaylaştıran modern tekniğin sistemli geliştirilmesi ve tutarlı kullanımıyla sağlanmaktadır. Emek üretkenliğinin yükseltilmesinin zorunlu koşulları şunlardır: tekniğin sürekli olarak mükemmelleştirilmesi, üretimin makineleştirilmesi ve

---

* G. M. Malenkov, “Moskova Kenti Leningrad Seçim Bölgesinin 12 Mart 1954 tarihli Seçmen Toplantısında Konuşma”, s. 7, Rusça.

** Karl Marx, “Kapital”, Üçüncü Cilt, s. 291

elektrifikasyonu, mevcut tekniğin en iyi şekilde kullanılması ve makineleşmeye zararlı eğilimlere karşı tutarlı mücadele.

Emek üretkenliğinin yükseltilmesinin güçlü bir etkeni, emekçilerin refah düzeyinin, mesleki kalifikasyonlarının ve kültürel ve teknik düzeylerinin kesintisiz yükseltilmesidir.

Emekçilerin bilinçli disiplinine ve dostça ortak çalışmasına dayanan sosyalist emek örgütlenmesi ve emeğin niteliğine ve niceliğine göre ücretlendirilmesi, emek üretkenliğinin yükselmesi için muazzam olanaklar sunmaktadırlar. Yapılan işe göre ücretlendirmenin daha da mükemmelleştirilmesi, üretimde sosyalist disiplinin ve düzenin sağlanması ve doğrudan maddi üretimde çalışan emekçilerin payının yükseltilmesi—bütün bu etkenler, emek üretkenliğinin yükseltilmesi için büyük bir kaynak teşkil ederler.

Sosyalizmde emek üretkenliğinin yükseltilmesinin itici güçlerinden birisi, emekçilerin tekniğin mükemmelleştirilmesinde ve üretimin örgütlenmesinde ifadesini sosyalist yarışmada bulan yaratıcı inisiyatifidir. Üretim yenilemecileri tarafından toplanmış deneyimlerin değerlendirilmesi ve yaygınlaştırılması, toplumsal emeğin üretkenliğinin artırılması açısından en büyük öneme sahiptir.

Sosyalist iktisadi sistem, emek üretkenliğinin kesintisiz büyümesini belirler ve mümkün kılar.

SSCB’de sanayideki emek üretkenliği, birinci beş yıllık planda %41 ve ikinci beş yıllık planda %82 arttı. Emek üretkenliği, birinci beş yıllık planda yıllık ortalama olarak %9 ve ikinci beş yıllık planda %12.7 arttı. Kapitalist sanayi, böylesi bir artışı hiç görmedi. SSCB sanayiindeki emek üretkenliği, 1940 yılında 1913 yılına göre 4 kat ve işgününün kısaltılması göz önünde bulundurulduğunda 5,2 kat arttı. Halk iktisadının teknik olarak daha fazla yeni donanımı, işçilerin, teknisyenlerin ve mühendislerin kalifikasyonlarının ve yaratıcı inisiyatiflerinin yükseltilmesi, savaş sonrası dönemde emek üretkenliğinin yeni bir artışına yol açtı. 1953 yılında, sanayideki emek üretkenliği 1940 yılı düzeyinin %71’i ve inşaatçılıkta %50’sinin üzerinde bulunuyordu.

Son 25 yıl (1928-1953) içinde emek üretkenliği, sanayide 6 kat ve inşaat ve demiryolu öncesi Rusya’sının tarımındaki göre yaklaşık 3 kat

arttı.

Ancak halkın büyüyen gereksinimlerinin maksimal ölçüde giderilmesi ve önde gelen kapitalist ülkelerle başarılı iktisadi yarış açısından emek üretkenliğinin SSCB’de ulaştığı düzey henüz yetersizdir. Komünist Partisi, emek üretkenliğinin yeniden güçlü bir şekilde yükselmesi için emekçileri seferber etmektedir.

Tüketim mallarında bir bolluğa yol açan emek üretkenliğinin kesintisiz artışı, sosyalizmden komünizme geçişin vazgeçilmez bir koşuludur.

Kısa Özet

1— *Sosyalizm, emekçileri sömürüden kurtardı ve sömürücüler için özgür olmayan emeğin yerine kendisi için, tüm toplum için özgür emeği geçirdi. Emek, sosyalizmde yaratıcı bir karaktere sahiptir ve tüm toplum çapında örgütlüdür. Ama henüz insanların ilk yaşamsal gereksinimi haline gelmemiştir ve bundan ötürü maddi teşvike gerek duyulmaktadır. Sosyalist toplum, emeğin ve her emekçinin ücretlendirilmesinin ölçüsü üzerinde son derece sıkı bir denetim yürütür.*

2— *Çalışma, SSCB’de toplumun çalışabilen her üyesinin yükümlülüğü ve onur davasıdır. Sosyalist iktisadi sistem işsizliği ortadan kaldırdı ve toplumun, tüm üyelerinin çalışma hakkını gerçekleştirdi. Sosyalizmde üretimin kesintisiz olarak büyümesine, çalışanların sayısının sürekli olarak büyümesi ve bunların kültürel ve teknik düzeylerinin yükselmesi eşlik etmektedir.*

3— *Sosyalist iktisadın temel ilkelerinden birisi, her emekçinin emeğinin sonuçlarına duyduğu maddi ilgililik ilkesidir. Sosyalizmde, maddi varlıkların emeğin niteliği ve*

niceliğiyle doğrudan bağıntı içinde dağıtılmasını öngören yapılan işe göre dağıtım ekonomik yasası etkinlik sürmektedir.

4— Emegın sosyalist kooperasyonu, birbirlerine dostça ortak çalışma ilişkileriyle bağılı olan sömürüden kurtulmuş emekçilerin kooperasyonudur. Bu, en gelişmiş tekniğe dayanmakta ve bilinçli disiplin ve bireysel yönetimi kitlelerin en büyük eylemliliğı ve öz inisiyatifiyle birleştiren yeni tipte bir yönetimle belirlenmektedir. Sosyalist kooperasyonun en önemli vasfı, sosyalist yarışmadır. Sosyalist yarışma, sosyalist iktisadın gelişmesinin itici gücüdür.

5— Sosyalizm, kapitalizme oranla, toplumsal emegın daha yüksek üretkenliğini yaratır. Emek üretkenliğinin, yükselmesi, sosyalist üretimin ve halkın refah düzeyinin kesintisiz yükseltilmesinin tayin edici koşuludur. Emek üretkenliğinin sürekli büyümesi, sosyalist toplumun bir ekonomik gelişme yasasıdır.

Bölüm XXXI. SOSYALİZMDE META ÜRETİMİ, DEĞER YASASI VE PARA

Sosyalizmde meta üretiminin zorunluluğu ve özellikleri

Sosyalizmde meta üretiminin zorunluluğu, sosyalist üretimin her iki temel biçiminin varlığından kaynaklanmaktadır: Devlet biçimi ve kollektif iktisadi biçim. Devlet işletmelerinde üretim araçları ve ürünler, halk mülkiyetidir. Kolхозlarda üretim araçları (çekim ve yarar hayvanı, tarımsal envanter, işletme binaları vs.) ve Kolхозların ürettikleri ürünler, grup mülkiyetidir, kollektif iktisadi-kooperatif mülkiyettir. Temel ve tayin edici tarımsal üretim araçları (toprak ve MTİ'lerin makineleri), devlet mülkiyetidir. Devlet işletmelerinin ürünleri devlete ve kollektif iktisadi ürünler Kolhozlara ait olduğundan, alım satım yoluyla değişim sanayiyle tarım arasındaki iktisadi bağların vazgeçilmez bir biçimidir. Burada, her alım satımda olduğu gibi, meta sahibi meta üzerindeki mülkiyet hakkını yitirir ve alıcı bu metanın sahibi olur.

Lenin, şöyle yazıyordu: “(‘toplumsallaştırılmış’) büyük sanayinin ürünlerinin köylü ürünleriyle değiştirilmesi, bu

sosyalizmin ekonomik *özüdür.*”^{*} Lenin, meta değişiminin sanayiyle tarım arasındaki doğru karşılıklı ilişkilerinin denetlenmesini oluşturduğunu vurguladı. Lenin tarafından belirlenen bu ilkeler, komünizmin tüm ilk aşaması için önemlerini korurlar. Sovyet Devleti, kent halkı için besin maddelerini ve sanayi için hammaddeleri, esas olarak, toparlama ve toptan alım yoluyla Kolhozlardan ve kolektif köylülerden almaktadır. Kolhozlar ve kolektif köylüler ise, sanayi ürünlerinin alımı için gerekli olan parayı ancak meta üretimlerini devlete, kooperatiflere ve kolektif iktisadi pazarda satarak kazanabilirler.

Devletin ve kooperatiflerin toparlama ve toptan alım yoluyla Kolhozlardan aldığı tarımsal ürünler ve hammaddeler ve kolektif iktisadi pazarda satılan tarımsal ürünler, bu anlamda metadırlar. Keza, devlet işletmeleri tarafından üretilen ve Kolhozlar ve kolektif köylüler tarafından satın alınan sanayi ürünleri ve öncelikle de kişisel gereksinim eşyaları da metadırlar. Kişisel gereksinim eşyaları da meta olduklarından dolayı, kent halkı da bunları alım ve satım yoluyla elde eder.

Sosyalizmde meta üretimi, alışılmış değil, tam tersine özel türden bir meta üretimidir. Burada söz konusu olan, üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin ve kapitalistlerin olmadığı bir meta üretimidir. Bu, esas olarak birleşik sosyalist üreticilerin (devlet, Kolhozlar, kooperatifler) elindedir. Üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet, ücretli emek ve insanın insan tarafından sömürülmesi sisteminin tasfiyesi, gibi tayin edici ekonomik koşullar yüzünden sosyalizmde meta üretimine belli sınırlar çekilmiştir: Bundan dolayı kapitalist üretime dönüşemez ve sosyalist topluma hizmet eder.

Meta üretimi, sosyalist toplumda, kapitalizmde olduğu gibi sınırsız ve kapsamlı bir yaygınlığa sahip değildir. Meta üretimi

---

^{*} *V.İ. Lenin*, “‘Ayni Vergi Üzerine’ Broşürünün Planı”; bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler. 4. baskı; C. XXXII, s. 300, Rusça.

ve meta dolaşımı alanı, öncelikle kişisel gereksinim eşyalarıyla sınırlıdır. Sosyalist toplumda işgücü meta değildir. Toprak ve toprak zenginlikleri devletin mülkiyetidir ve alım satımın ya da kiraya verilmenin nesnesi olamazlar. Devlet işletmeleri— üretim tesisleri fonlarıyla (üretim aygıtları, binalar, donanımlar vs.) birlikte işletmeler, fabrikalar, maden ocakları, santraller— ne satılabilir de satın alınabilir, yalnızca devlet örgütlerinden birinin özel tasarrufuyla bir diğerine verilebilir; çünkü bunlar meta; alım-satım nesnesi değildirler.

Devlet sektöründe üretilen üretim araçları—makinelere, tezgahlar, metaller, kömür, petrol vs.— devlet işletmelerine dağıtılır. Halk iktisadi planlarında, her işletmeye üretim programına denk düşen maddi fonlar verilmektedir. Bu fonlar, aralarında vardıkları anlaşma temelinde, üretici işletmeler tarafından tüketici işletmelere teslim edilmektedir. Sosyalist devlet, üretim araçlarının bir işletmeye devri sırasında, bu üretim araçları üzerindeki tüm mülkiyet hakkını korur. Sosyalist devletten üretim aracı elde eden işletmelerin müdürleri, kesinlikle bunların sahibi olmazlar; tam tersine onlar, devletin temsilcileridirler ve bu üretim araçlarını devlet planına göre kullanmakla yükümlüdürler. Kolhozlar, toplumsal iktisatları için kamyon, donanım ve en basit tarımsal makinelerle aygıtları satın alırlar. Ama en önemli tarımsal makineler—traktörler, biçer-döverler vs.—Kolhozlara satılmamakta, tam tersine bu üretim araçlarıyla Kolhozlar için çalışan devlet işletmelerinde— MTİ'lerde—toplanmaktadır. Ülke çapında devlet işletmelerine dağıtılan üretim araçları; özleri itibariyle meta değildirler: ama bunlar meta biçimlerini muhafaza ederler, hesap verme ve hesap yapmak için gerekli olduğundan değerleri parayla ifade edilmektedir.

Diğer devletlere satılan üretim araçları, dış ticaret alanında metadırlar. Burada, bir alım-satım ve mülk sahibinin değişmesi gerçekleşmektedir.

Sosyalist iktisatta metanın kullanım değeri ve değeri

Sosyalist toplumda meta olarak üretilen ve realize edilen ürünler, hem somut emek tarafından yaratılan bir *kullanım değerine* ve hem de soyut emek tarafından yaratılan bir *değere* sahiptirler Diğer sözlerle, sosyalizmde meta, metayı üreten emeğin ikili karakterinden doğan ikili karaktere sahiptir.

Sosyalizmde emeğin ikili karakteri, basit meta üretimindeki ve kapitalist iktisattaki emeğin ikili karakterinden tümüyle farklıdır. Özel mülkiyete dayanan meta üretiminde metayı üreten emeğin ikili karakteri, özel ve toplumsal emek arasındaki çelişkiyi yansıtır. Sosyalist iktisat bu çelişkiyi tanımaz. Daha önce de ortaya konduğu gibi, sosyalist iktisattaki emek özel değil, tam tersine doğrudan toplumsal emektir. Toplum, emekçilerin üretim sürecindeki emeğini önceden planlar. Emek, planlı olarak halk iktisadının çeşitli dallarına ve tek tek işletmelere dağıtılır. Bunun sonucu olarak sosyalist toplumda meta fetişizmi aşılmıştır ve insanların toplumsal ilişkileri şeyler arasındaki ilişkilerin görüntüsünü almaz.

Sosyalizmde emeğin tüm toplum çapında toplumsallaştırıldığı devlet işletmelerindeki doğrudan toplumsal emekle emeğin yalnızca sözkonusu tarımsal artel çapında toplumsallaştırıldığı Kolhozdaki doğrudan toplumsal emek arasında farklar bulunmaktadır. Bunun dışında kollektif köylüler, kişisel yan işletmede ikincil derecede öneme sahip olan emek sarfetmektedirler. Emeğin toplumsallaştırılmasındaki bu derece farklılıkları ve devlet sanayiyle kollektif iktisatlar arasındaki mevcut meta ilişkileri, sanayi ve kollektif iktisadi ürünler için harcanan toplumsal emeğin doğrudan iş zamanıyla ifade edilmesini ve karşılaştırılmasını olanaksız kılmaktadır. Buradan, toplumsal

emeği, değerin ve onun biçimlerinin kullanılması yoluyla dolaylı ölçmenin zorunluluğu doğmaktadır. Bu ölçüm, işçilerin ve kollektif köylülerin çeşitli somut emek türlerinin meta değişiminin yardımıyla metanın değerini yaratan soyut emeğe göre ölçülmesine dayanmaktadır. Sosyalist devlet, halk iktisadının planlı olarak yönetilmesinde metanın her iki yönünü hem kullanım değerı ve hem de değerini göz önünde bulundurur. O, işletmelerinden belli ürün türleri, belli kullanım değerleri talep etmektedir. Kapitalistleri kullanım değerı yalnızca değerin ve artı-değerin taşıyıcısı olarak ilgilendirirken, kullanım değerinin üretilmesi ve kalitesinin iyileştirilmesi, üretim tüm toplumun büyüyen gereksinimlerinin mümkün olduğunca tatmin edilmesine hizmet ettiği için, sosyalist toplumda büyük öneme sahiptir.

Sosyalist iktisatta metanın değerine de esaslı bir önem düşmektedir. Devlet, üretimi yalnızca miktarı itibarıyla değil, aynı zamanda değerı itibarıyla da planlanmaktadır. Üretilen metaların değerinin sistemli olarak düşürülmesi ve bu temel üzerinde planlanan fiyat düşürülmesi, toplumun gereksiniminin maksimal ölçüde giderilmesi açısından büyük öneme sahiptir.

Sosyalist iktisatta kullanım değerıyla değer arasında aşırı üretim krizleri olanağını içinde taşıyan antagonist çelişki yoktur. Sosyalist iktisat, üretim planlarını hem değer ve hem de miktar itibarıyla yerine getirmenin bütün olanaklarına sahiptir.

Ancak sosyalist inşanın pratiğinde, ekonomik yasaların, özellikle de, halk iktisadının planlı gelişmesi yasasına uyulmaması koşullarında, metanın kullanım değerıyla değerı arasında, çelişkiler çıkabilir. Bu örneğin, tek tek işletmelerin yöneticilerinin planı değerı itibarıyla yerine getirme çabası içinde, tüm ürün türleri için üretim planını yerine getirmeden, artan ölçüde işletme için kârlı olan ürünleri üretmeleri durumunda ortaya çıkabilir. Ancak bu türden çelişkiler, antagonist bir karaktere sahip değildir ve planlı iktisat yürütülmesiyle çözülebilirler.

Sosyalist iktisatta karmaşık (vasıflı) emekle basit emek arasında bir fark vardır ve karmaşık emek basit emeğe

indirgenmektedir. Karmaşık ve basit emek arasındaki ilişki, üretimin planlanmasında, iş normlarının saptanmasında, ayrıca çeşitli kalifikasyonlara sahip emeğin ücretlenmesi saptandığında vs. iş ücretinin planlanmasında göz önünde bulundurulmaktadır.

Sosyalist iktisatta üretilen ve realize edilen metaların değer büyüklüğü, üretimleri için harcanan toplumsal gerekli emek zamanının miktarı tarafından belirlenmektedir. Toplumsal gerekli emek zamanından, sözkonusu dalın ürünlerinin ana kütesini üreten işletmeler tarafından kullanılan ortalama emek zamanı anlaşılır. Bir meta biriminin üretimi için harcanan toplumsal gerekli emek zamanı, metanın toplumsal değerini oluşturur. Tek tek işletmelerdeki bir meta biriminin üretimi için fiili olarak harcanan zaman, bu işletmelerden her birinin metasının bireysel değerini oluşturan bireysel emek zamanıdır.

Bir metanın üretimi için harcanan toplumsal gerekli zaman, nesnel olarak var olan bir büyüklüğü temsil etmektedir. Kapitalizmde toplumsal gerekli zaman, kendiliğinden bir biçimde, meta üreticisinin haberi olmadan oluşmaktadır. Sosyalist iktisatta devlet, nesnel ekonomik koşullardan, sosyalizmin ekonomik yasalarının gereklerinden hareket ederek, emek üretkenliğinin yükseltilmesini ve maliyet masraflarının düşürülmesini planlar ve tek tek işletmeler için emek ve malzeme tüketim normlarını saptar; böylelikle bir metanın üretimi için harcanan toplumsal gerekli zamanının miktarı üzerinde, bunu düşürmek amacıyla, etkide bulunur.

Sosyalist devletin toplumsal gerekli zamanın miktarı üzerinde planlı bir şekilde etkide bulunmasının önemli araçlarından birisi, önde gelen işletmelerin deneyimleri temelinde saptanan ileri emek ve malzeme kullanım normlarıdır. İleri normlar, plan döneminde henüz ulaşılmaması gereken normlardır. Bunlar, ürün birimi başına ulaşılmış bulunan emek ve malzeme kullanımının altında bulunmaktadır. İleri normlar, iktisadın önder fonksiyonelerini ve emekçi kitleleri, üretimi rasyonelleştirmeye ileri tekniği yerleştirmeye, emek üretkenliğini arttırmaya ve maliyet masraflarını düşürmeye teşvik ettiklerinden, büyük seferber edici öneme sahiptirler.

Ürünlerin en büyük bölümünü üreten işletmelerin çoğunluğunda ileri normlara ulaşılmasıyla birlikte, bunlar toplumsal gerekli emek harcanmasıyla uyum sağladılar ve ileri normlar olmaktan çıkarıldılar. Bununla birlikte, önder işletmeler, emek harcanmasını daha da düşürmek için çaba göstermeye devam ederler. Önder işletmelerin deneyimleri temelinde, toplumsal gerekli zamanın daha çok düşürülmesine yol açan yeni ileri emek normları saptanır.

Kapitalizmde bireysel ve toplumsal gerekli emek zamanı arasındaki çelişki, antagonist karakterdedir. Modern teknik araçlar kullanan ve ekstra kâr elde eden işletmeler, teknik yenilikleri gizli tutmakta, rakiplerine darbe vurmakta ve onları yıkıma ve çöküşe sürüklemektedirler. Sosyalist iktisatta toplumsal gerekli zamanla tek tek işletmelerde kullanılan bireysel zaman arasındaki çelişki, antagonist karakterde değildir. “İş sırrı”, sosyalist iktisada yabancıdır. Önder işletmelerin teknik kazanımları, kısa zamanda o dalın bütün işletmelerinin malı haline gelmekte ve böylelikle tüm sosyalist iktisadın kalkınması güvence altına alınmaktadır. Bütün bunlar teknik ilerlemeyi hızlandırmakta ve sosyalist toplumun üretici güçlerinin hızla büyümesini teşvik etmektedir.

Sosyalizmde değer yasasının etkimesinin karakteri

Sosyalizmde meta üretimi ve meta dolaşımı var olduğu sürece, değer yasası da etkimeye devam edecektir.

Sosyalizmin iktisadi düzeni, değer yasasının etkimesine sıkı sınırlar koyar. Değer yasasının rolü, kent ve kırdaki üretim araçlarının toplumsallaştırılması, meta üretimi ve meta dolaşımı alanının daraltılması ve sosyalizmin ekonomik yasalarının, öncelikle de halk iktisadının planlı gelişmesi yasasının etkimesi yoluyla sınırlandırılır. Değer yasasının

etkime alanı, sosyalizmde yıllık ve beş yıllık planlar ve bir bütün olarak sosyalist devletin tüm iktisadi faaliyeti yoluyla da sınırlandırılır. Bundan dolayı, sosyalizmde değer yasası, üretimin düzenleyicisi rolünü oynayamaz.

Eğer sosyalizmde değer yasası üretimin regülatörü olsaydı, bu durumda sosyalist toplumda ilk planda en kârlı dallar ve işletmeler gelişirken halk iktisadı açısından son derece önemli olan ve geçici olarak kârlı olamayacak ağır sanayi işletmelerinin kapatılması gerekirdi. Ama SSCB’de ilk başlarda kârlı olmayan, ya da az kâr getiren ve halk iktisadı için gerekli olan işletmeler asla kapatılmamakta, tersine ayakta tutulmakta ve desteklenmektedirler; bunun yanı sıra bunların kârlı hale gelebilmesi için önlemler alınmaktadır. Sosyalist devlet bu durumda bir dalın ya da işletmenin geçici olarak kârlı olmamasını, diğer dalların ve işletmelerin gelirlerinden karşılamaktadır.

Sosyalist devlet, kâr çabasıyla değil de, tersine yalnızca sosyalizmin ekonomik temel yasasını ve halk iktisadının planlı gelişmesi yasasını kendine rehber alarak, işletmeler ve tüm üretim dalları inşa etmektedir.

Sosyalizmde değer yasasının etkime alanı, öncelikle meta dolaşımını, metaların—herşeyden önce, de kişisel gereksinim şeylerinin—değiş-tokuşunu kapsamaktadır. Değer yasası, bu alanda belli sınırlamalarla regülatör olarak etkimektedir.

Değer yasasının düzenleyici etkisi, meta dolaşımını alanındaki etkisini, devletin, bunların hem parayla ifade edilen değerini ve hem de bu metalara olan talebi ve arzı göz önünde bulundurarak, kişisel gereksinimin çeşitli metaları arasında belli bir fiyat ilişkisi saptamasında gösterir. Talebin ve arzın göz önünde bulundurulmaması, yüksek fiyatlı metalarda talebin hızla gerilemesi ve düşük fiyatlı metalarda talebin yapay bir şekilde şişirilmesi anlamına gelir. Değer yasasının düzenleyici rolü, kendisi en güçlü şekilde kolektif-iktisadi pazarda göstermektedir; burada fiyatlar talep ve arz temelinde

oluşmakta ve fiyat hareketi, kollektif-iktisadi pazardaki meta bilançosunun miktarını ve yapısını etkilemektedir. Metaların ana kütlesi devlet ve kooperatif ticaretinde saptanmış plan fiyatlarıyla satıldığından, sosyalist devlet kollektif-iktisadi pazar üzerinde güçlü bir ekonomik etkide bulunmaktadır.

Değer yasasının etkimesi, yalnızca meta dolaşımı alanıyla sınırlı değildir. Bu, sosyalist üretim üzerinde de etkide bulunur; ancak bu etki belirleyici değildir.

“Şöyle ki, üretim sürecindeki işgücü harcamalarının karşılanması için gerekli olan tüketim malları, bizde değer yasasının etkimesine tabi olan metalar olarak üretilmekte ve satılmaktadırlar. Tam da burada, değer yasasının üretim üzerindeki etkisi kendisini göstermektedir. Bununla bağıntı içinde işletmelerimizde iktisadi muhasebe, verimlilik, nihayet masrafları, fiyatlar ve benzeri güncel öneme sahiptirler. Bundan dolayı işletmelerimiz değer yasasını göz önünden yitirmezler ve yitirmemelidirler.”*

Meta olan kişisel gereksinim eşyaları, değere sahiptirler. Sanayi metalarının değerinin içine, Kolhozlar tarafından meta olarak üretilen hammaddelerin değeri de girmektedir. Tüketim mallarının yeni üretilen değerinin bir bölümü para olarak ödenen ücreti karşılarken, diğer bölümü işletmenin para biçiminde ortaya çıkan gelirlerini oluşturmaktadır. Bunun dışında, sanayi metalarının üretiminde kullanılan ve meta olmayan iş araçları—makine tezgahları, makineler, fabrika binaları— yıpranmaya uğramaktadırlar. Sanayi metalarının değeri içine giren diğer bütün unsurlar para biçiminde oldukları için, iş araçları da parayla hesaplanmak zorundadır.

Değer yasasının üretim araçlarının üretimi üzerine etkimesi, işgücü harcamalarının karşılanması için gerekli olan kullanım malları üzerinden yürümektedir. Meta olan kullanım malları, işçiler tarafından yalnızca parayla, ücret olarak ödenen

---

* *J. Stalin*, “SSCB’de Sosyalizmin Ekonomik Sorunları”, s. 20.

parayla satın alınabilir. Buradan üretim araçları üretiminde de, iş ücretinin yanısıra sanayi üretiminin maliyet masraflarını oluşturan diğer bütün unsurların toparlanması için de para biçiminin kullanılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Meta olan tüketim malları değere sahipken, meta olmayan üretim araçları, hesap yapmaya, hesap vermeye ve denetime hizmet eden meta ve değer biçimine sahiptirler.

Değer yasasının yıkıcı ve insanı egemenliği altına alan güce sahip olduğu kapitalizmin tersine, değer yasasının sosyalist iktisattaki etkimesi bilinmekte ve devlet tarafından halk iktisadının planlanmasının pratiğinde göz önünde bulundurulmakta ve bundan yararlanılmaktadır. Değer yasasının etkisinin bilinmesi ve bundan yararlanma yeteneği, iktisatçılara, üretimi akılcı bir şekilde yönlendirmede, çalışma yöntemlerini sistemli olarak iyileştirmede, iktisadi muhasebeyi gerçekleştirmede, gizli yedekleri bulup ortaya çıkarmada ve üretimin artışı için kullanmada yardımcı olmaktadır.

Sosyalist devlet, değer yasasını fiyatların planlanmasında göz önünde bulundurmaktadır. *Fiyat*, sosyalist iktisatta metanın değerinin planlı olarak saptanmış paraca ifadesidir. Devlet sektöründe üretilen üretim araçlarının fiyatlarının planlanmasında, üretim için harcanan toplumsal emeği para olarak hesaplamak için, yalnızca değer biçimi kullanılmaktadır. Devlet, fiyatların saptanması sırasında, metaların üretildiği dallarda bu metaların değerini oluşturan toplumsal üretim maliyetinden hareket etmektedir.

Ekonomik olarak gerekçelendirilmiş bir fiyat planlaması, halk iktisadının gelişmesi açısından büyük öneme sahiptir.

“Sovyet devletinin tüm temel ekonomik ve bunun sonucu olarak politik sorunları, fiyat sorununda birbirleriyle kesişmektedir. Köylülükle işçi sınıfı arasında doğru bir karşılıklı ilişkinin sağlanması, tarımın ve sanayinin koordineli ve birbirini karşılıklı olarak etkileyen gelişmesinin güvence altına alınması..., gerçek ücretin güvence altına alınması,

Çervonets'in pekiştirilmesi ... bütün bu sorunlar fiyat politikasıyla karşılaşmaktadır.”*

Çeşitli metalar arasında doğru bir fiyat ilişkisinin sağlanabilmesi ve onların üretimi için maddi bir teşvikin yaratılabilmesi için, değer yasasının etkimesi göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin bir ton pamuk ve bir ton tahıl için aynı ürün baş fiyatı saptanamaz ve pamuk değerinin tahılınkinden çok daha yüksek olduğu gözden kaçırılmaz. Ama diğer yandan tahıl için de çok düşük bir fiyat saptanamamalıdır; çünkü bu durumda Kolhozların ve kollektif köylülerin tahıl üretimine olan maddi ilgileri bundan olumsuz olarak etkilenir ve tahıl üretiminin gelişmesine zarar verilir.

Örneğin, pamuk, yün, şeker pancarı ve diğer tarımsal ürünler için ekonomik olarak gerekçelendirilmiş ürün baş fiyatları, bu ürünlerin üretiminin genişletilmesine yol açtı. Aynı şekilde patates, sebze, süt, et ve tahıl için saptanan düşük baş fiyatları ve toptan fiyatlar bunların üretimini köstekledi. 1953 yılında SSCB Bakanlar Konseyi ve SBKP MK kararıyla bu ürünlerin baş ve toptan fiyatının önemli derecede artırılması, bunların üretiminin büyütülmesi için önemli bir teşvik teşkil etti.

Ama değer yasası devlet fiyatlarının düzenleyicisi değil, yalnızca bunlar üzerine etkide bulunan etkenlerden birisidir. Devlet ve kooperatif mal pazarlamasında fiyatlar için “serbest hareket alanı” yoktur: Sosyalist devlet, toplumsal maliyet fiyatlarından, metaların değerinden belli bir sapmayla meta fiyatlarını saptar. Burada öncelikle, sosyalizmin ekonomik temel yasasının gereklerinden, üretimin en gelişmiş teknik temelinde kesintisiz artırılması ve tüm toplumun artan gereksinimlerinin tatmin edilmesinin güvence altına alınmasının zorunluluğundan yola çıkar. Devlet, halk

---

* SBKP(B) MK'nın 1927 Yılındaki Şubat Plenumu; bkz. “Parti Kongreleri, Parti Konferansları ve MK Oturumlarının Gerekçeli Kararları ve Kararlarında SBKP” Bölüm II, 7. baskı. s. 225, Rusça.

iktisadının gelişmesinin gereklerine bağlı olarak araçların dallara dağıtılmasının oranlarını saptamak amacıyla bir fiyat mekanizması kullanır.

Örneğin devlet, buna denk düşen bir fiyat politikasının yardımıyla, bir dalda elde edilen gelirlerin bir bölümünü, gerçi daha az verimli olan, ama iktisadi olarak büyük öneme sahip diğer dalların hızla kalkınması için kullanır. Devlet, üretim araçları için düşük fiyatlarla modern tekniğin devlet sanayi işletmelerinde kullanılmasını teşvik eder ve ayrıca MTİ'ler üzerinden kollektif-iktisadi üretimi yüksek derecede gelişmiş teknikle donatır. Devlet, fiyatların saptanmasında işletmelerin belirli bir verimliliğini güvence altına almanın gerekliliğinden yola çıkar ve burada söz konusu metanın miktarını ve onun iktisat için önemini göz önünde bulundurur. Fiyatlar aracılığıyla şu veya bu ürünün üretimini teşvik eder ve talebi düzenler. Sovyet Devleti, halkın refah düzeyini yükseltmek amacıyla gereksinim malları için tutarlı bir fiyat düşürülmesi politikası izlemektedir.

Değer yasasının yukarıda anlatılan bütün bu kısıtlanmaları nedeniyle sosyalizmdeki etkimesine, kapitalizmde bu yasanın kaçınılmaz yol arkadaşları olan bunalımlar, işsizlik ve üretici güçlerin tahribatı biçimindeki yıkıcı sonuçlar eşlik etmez. İşte tam da bundan dolayı değer yasası, kapitalist ülkelerde üretimin yavaş büyüme temposuna rağmen dönemsel aşırı üretim bunalımlarına yol açarken, sosyalist üretimin kesintisiz ve fırtınalı büyümesine rağmen SSCB'de aşırı üretim bunalımına yol açmamaktadır.

Para ve sosyalist iktisattaki işlevleri

Sosyalist toplumda meta üretimi ve meta dolaşımı olduğundan para da zorunludur. "Sosyalistler daha sosyalist

devrimden önce paranın hemen ortadan kaldırılamayacağını yazdılar... Parayı ortadan kaldırabilmek için çok sayıda teknik ve—bundan daha zor ve daha önemli olarak—örgütsel kazanımlar gereklidir.” “Onu ortadan kaldırabilmek, için ürünlerin yüz milyonlarca insana dağıtılmasının örgütlenmesinin yapılması gerekmektedir—birçok yılın işi.”*

Para,—eski ilişkilerin korunması koşullarında sosyalist iktisadın gelişmesinin gereklilikleriyle uyum içerisinde özü temelden, değişen ekonomik kategorilere dahildir. Paranın sermayeye dönüştüğü ve yabancı ödenmemiş emeğe el konulmasını sağladığı kapitalizmden farklı olarak sosyalist iktisatta, iktisadi, planlamanın, hesap dökümünün ve meta üretiminin ve dolaşımının denetlenmesinin ekonomik bir aygıtı olarak, halk kitlelerinin çıkarları doğrultusunda iktisadi inşaya hizmet eder.

Para işlevlerinin içeriği ve belirlemeleri, kapitalizmde paranın işlevleriyle karşılaştırıldığında, sosyalist iktisatta temelden değişirler.

Para, öncelikle metaların *değerinin ölçüsü* olarak işlev görür, yani onlar içinde cisimleşen toplumsal emeğin ölçüsü olarak hizmet görür. Üretim araçlarının meta olmamakla birlikte meta ve değer biçimlerini korumalarından dolayı, değer ölçüsü işlevi içinde para, üretim araçları için harcanan toplumsal emeğin hesaplanmasına da hizmet eder, Sosyalist üretimin her iki biçiminin var olduğu koşullarda sosyalizmde, farklı ürünler üreten işletmelerin ve dalların emek ürünleri arasındaki karşılaştırma, iktisat dallarının ve tüm halk iktisadının üretim hacimleri, yalnızca para biçiminde ifade edilebilir. Bilindiği gibi, değer ölçüsünün işlevi, yalnızca kendisi de bir değere sahip olan bir para metası tarafından

---

* V.İ. Lenin, “Halkın, Özgürlük ve Eşitlik Sloganlarıyla Aldatılması Üzerine”, I. Tüm-Rusya Okul Dışı Eğitim Kongresi’ndeki Konuşma; bkz. V.İ. Lenin, Eserler, 4. baskı; C. XXIX, s. 329 ve 338, Rusça.

yerine getirilebilir. Böylesi bir para metası altındır. Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist kamp ülkelerinde para, bir altın kıymetine sahiptir ve değerlerin ölçüsüdür.

Altının genel bir eşdeğer işlevi gördüğünden yola çıkarak Sovyet Devleti, 1922-1924'deki para reformu sırasında rublenin altın olarak kıymetini saptadı. Daha sonra, Sovyet rublesinin kuru önce franka ve daha sonra dolara göre saptanarak, rublenin altın olarak kıymeti dolaylı olarak sabitleştirildi. Sovyet Devleti, 1950 yılında, rublenin artan alım gücü ve doların ve diğer kapitalist paraların azalan alım gücü dolayısıyla rublenin altın olarak kıymetini, doğrudan 0.222168 gram saf altın olarak saptadı. Rublenin kuru, altın olarak kıymetiyle uyum içinde, yabancı paralara göre yükseltildi.

Değer ölçüsünün işlevi, yani toplumsal emeğin hesaplanması kapitalizmde meta üreticilerinin haberi olmaksızın pazar fiyatlarının kendiliğindenci yalpalanması yoluyla gerçekleşirken, sosyalist iktisatta değer ölçüsünün işlevi olarak para devlet tarafından hesap dökümünde ve hesap yapılmasında planlı bir şekilde kullanılır, işletmelerin kazançla ya da kayıpla çalışıp çalışmadıklarının vs. saptanmasına hizmet eder.

Sovyet Devleti, üretim sürecinin planlı yönetiminde ve denetiminde para hesabını kullanmaktadır. Planlananla gerçek maliyet masrafları arasındaki bir karşılaştırma, bu masrafların neden plan masraflarını aştığını açığa çıkarmayı ve maliyet masraflarının düşürülmesi ve işletmelerin verimliliğinin yükseltilmesi için gerekli önlemleri almayı olanaklı kılmaktadır.

Değer ölçüsü işlevi içinde para, sosyalist devlete fiyat planlamasında hizmet etmektedir.

Para, sosyalist iktisatta aynı zamanda *fiyatların ölçütüdür*, Sovyetler Birliği'nde fiyat ölçütü rubledir.

Sosyalizmde para, metaların *dolaşım aracı* işlevini görmektedir. Halk kişisel gereksinim malları satın aldığı ve Kolhozlar ve kollektif köylüler ürünlerini sattıklarında, para

dolaşım aracı olarak işlev görmektedir. Dolaşım aracı işlevi içinde para, meta pazarlamasının gelişmesi için kullanılmaktadır.

Para sosyalist iktisatta *ödeme aracı* işlevi görmektedir. Para, işçilerin ve görevlilerin ücretlerinin ödenmesinde, sosyalist işletmeler tarafından kredi alınmasında ve ödenmesinde, vergilerin ödenmesinde vs. ödeme aracı olarak işlev görmektedir. Sosyalist devlet, ödeme aracı işlevi içinde parayı, sosyalist işletmelerin faaliyeti üzerindeki denetiminde kullanır. Örneğin banka, işletmelere para araçlarının ödenmesini üretimin planlarının yerine getirilmesine bağımlı kılmaktadır. Kredinin zamanında geri ödenmesini, talep eden banka, bu şekilde işletmenin planı yerine getirmesini teşvik etmektedir, çünkü bu olmaksızın kredilerin geri ödenmesi için gerekli araçları biriktiremez.

Sosyalizmde para, *sosyalist birikim aracı ve tasarruf aracı* işlevi görmektedir. Devlet işletmeleri ve Kolhozlar, para araçlarını bankalarda korumaktadırlar. İşletmelerin ve örgütlerin peşin gelirleri ve geçici olarak serbest para araçları, sosyalist birikim amacı için, üretimin genişletilmesi, yedeklerin oluşturulması ve halkın maddi ve kültürel gereksinimlerinin tatmin edilmesi için kullanılmaktadır. Emekçilerin refahlarının artmasıyla birlikte, para tasarrufları da artmaktadır. Bu tasarruflar, tasarruf kasalarında muhafaza edilmektedir.

Hazine ve dünya parası olarak sosyalist toplumda altın işlev görmektedir, Altın stoku, esas olarak dünya parası olarak devlet rezerve fonudur. Altın, dış ticaret alanında devletin uluslararası takas trafiğine hizmet eder.

Sovyet parasının istikrarı yalnızca altın stokuyla değil, aynı zamanda ve esas olarak devletin elinde yoğunlaşmış bulunan ve sabit plan fiyatlarıyla meta sürümüne sunulan muazzam meta miktarları tarafından güvence altına alınmaktadır. Para, hiçbir kapitalist ülkede, Sovyet ülkesinde olduğu kadar güvenceli bir karşılığa sahip değildir.

Kısa Özet

1—*Sosyalizmde meta üretiminin gerekliliği, sosyalist üretimin her iki biçimi—devlet biçimi ve kollektif iktisadi biçim—tarafından belirlenmektedir. Meta üretimi ve meta dolaşımı, kendilerini esas olarak kişisel gereksinim eşyalarıyla sınırlı tutar. Sosyalist toplumda meta üretimi, üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin bulunmadığı, kapitalistlerin olmadığı, özel türden bir meta üretimidir. O, sosyalist topluma hizmet eder.*

2—*Sosyalist iktisatta meta, somut emek tarafından yaratılan bir kullanım değerine ve soyut emek tarafından yaratılan bir değere sahiptir. Sosyalist toplum, özel ve toplumsal emek arasında bir çelişki tanımaz. Sosyalist emek, doğrudan bir toplumsal karaktere sahiptir. Sosyalist iktisatta kullanım değerlerinin yaratılması ve ürünlerinin kalitesinin iyileştirilmesi en büyük öneme sahiptir. Burada metaların değeri, üretim için harcanan toplumsal gerekli zamanın planlı olarak azaltılmasıyla, sistemli olarak düşürülür.*

3—*Sosyalizmde değer yasasının etkime alanı sınırlıdır. Değer yasası, üretimin düzenleyicisi değildir, ama üretim süreci içindeki işgücü masraflarının karşılanması gerekli olan tüketim malları üzerinden üretim üzerinde etkide bulunur. Değer yasası, halk iktisadının planlı yürütülmesinde kullanılmaktadır. Değer yasasının etkimesi, fiyat planlamasında göz önünde bulundurulmaktadır.*

4—*Sosyalist iktisatta para, halk iktisadının planlanmasında kullanılan ve kendisinden metaların üretimi ve dolaşımının kaydının ve denetiminin bir aracı olarak yararlanılan ekonomik aygıttır. Para, şu işlevleri görmektedir: Değerlerin ölçüsü, dolaşım aracı, ödeme aracı, sosyalist birikim aracı ve tasarruf aracı. Sovyet parası, yalnızca altın*

stokları tarafından değil, aynı zamanda ve esas olarak devletin elinde yoğunlaşmış bulunan ve devletsel plan fiyatlarıyla satışı sunulan tüm meta kitlesi tarafından güvence altına alınmaktadır.

Bölüm XXXII. SOSYALİZMDE İŞ ÜCRETİ

İş ücreti ve yapılan işe göre dağılım yasası

Lenin'in öğrettiği gibi sosyalizm “hem emeğin ölçüsünün ve hem de ücretlendirilmesinin saptanmasıyla birlikte, örgütü öncü ve emekçilerin en ileri kesimi tarafından en sıkı şekilde hesap dökümü, denetim ve gözetim koşullarında, toplumsal emeği”^{*} gerektirmektedir. Devlet işletmelerinin emekçileri, emeklerin bu ücretlendirilmesini iş ücreti biçiminde elde etmektedirler.

Sosyalizmde iş ücreti, özü itibariyle kapitalizmdeki iş ücretinden ilkesel olarak ayrılmaktadır. İşgücü. sosyalizmde artık bir meta olmadığından, iş ücreti de artık işgücünün fiyatını teşkil etmemektedir. O, sömürücülerle sömürülenler arasındaki bir ilişkiyi değil, tersine sosyalist devlet biçimindeki tüm toplum ile, kendisi için, sosyalist toplum için çalışan tek tek emekçiler arasındaki ilişkiyi dile getirmektedir.

Kapitalizmde işgücü metasının fiyatı olarak iş ücreti, diğer metaların fiyatlarından farklı olarak genelde aşağıya doğru bir sapma gösterir ve emekçiye, gereksinimlerini acınası minimum sınırları içinde bile karşılamasını her zaman olanaklı kılmaz. Sosyalizmde, ücretli emek sisteminin ortadan kaldırılmasıyla birlikte, işgücünün iş ücretinin regülatörü olmasını öngören yasa, tümüyle etkisini yitirir. Sosyalizmin ekonomik temel yasası, tüm toplumun sürekli olarak artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin *azami ölçüde* tatmin

^{*} *V.İ. Lenin*, “RKP(B) Moskova Şehir Konferansı’nda Subbotniklere İlişkin Rapor”; bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, C. XXX, s. 260, Rusça.

edilmesinin güvence altına alınmasını gerektirmektedir. İşgücünün kapitalist zincirden kurtarılması, “onu bir yandan toplumun mevcut üretici güçlerinin izin verdiği ölçüde... ve diğer yandan kişiliğin tam gelişmesini gerektiren tüketimin ölçüsü kadar geliştirir.”* Sosyalist üretimin büyüdüğü ve mükemmelleştiği ölçüde gerçek ücret de sürekli olarak *artar*. Sosyalizmin ekonomik temel yasasının üretimin canlanmasının uyarılması ve emekçilerin artan refah düzeyinin güvence altına alınmasını öngören talebi, yapılan işe göre dağılım yasasıyla gerçekleştirilir. Bu yasaya göre, her emekçinin toplumsal toplam üründen aldığı pay, onun yaptığı işin niteliği ve niceliği tarafından belirlenmektedir.

İş ücreti, sosyalist toplumda, onun yardımıyla her çalışanın emeğinin ürünlerine kişisel maddi ilgi duymanın sağlandığı en önemli ekonomik aygıtlardan birisidir. Daha çok ve daha iyi çalışan, daha fazla elde eder. Böylelikle, iş ücreti, emek üretkenliğinin artırılmasının güçlü bir etkeni olmakta, emekçilerin kişisel maddi çıkarlarının devletin (tüm toplumun) çıkarlarıyla doğru bir şekilde birleştirilmesi olanağı sunmaktadır.

Sosyalizmde meta üretimi olduğundan ve değer yasası etki gösterdiğinden, iş ücreti *para biçimi* almak zorundadır. İşgücü harcamalarının karşılanması gereken tüm tüketim malları, daha önce de açıklandığı gibi, sosyalizmde değer yasasının etkisine tabi olan metalar olarak üretilmekte ve realize edilmektedirler. İş ücreti para biçimine sahip olduğundan, her emekçinin toplumsal toplam üretimdeki payı, emeğin sonuçlarıyla bağıntı içinde, elastiki ve ayrımsal olarak belirlenebilir.

Sosyalizmde iş ücreti, böylelikle, her emekçinin toplumsal toplum ürün parçası üzerinde işçilere ve görevlilere,

---

* K. Marx, “Kapital”, ‘Üçüncü cilt, s. 932.

herbirinin emeğinin niteliği ve niceliğiyle uyum içinde, devlet tarafından verilen paraıyla ifade edilen payıdır.

Her işçinin ve görevlinin aldığı para ücreti, *bireysel iş ücretini* teşkil etmektedir. Sosyalizmde emekçilerin bireysel iş ücretinin kaynağı, onlar tarafından yaratılan ve yapılan işe göre dağıtılan kendisi için üründür, Ancak, sosyalizmde işçilerin ve görevlilerin yaşam düzeyleri, yalnızca bireysel para ücreti tarafından belirlenmemektedir. Bireysel iş ücreti devletin ve toplumsal örgütlerin emekçilerin toplumsal ve kültürel gereksinimlerinin karşılanması için toplumsal toplam üründen hizmete sundukları büyük para araçlarıyla tamamlanmaktadır.

Sosyalizmin ekonomik temel yasasının ve yapılan işe göre dağılım yasasının gereklilikleriyle uyum içinde sosyalist devlet, her bir dönem için ücret fonunu ve çeşitli çalışanlar kategorisinin ücretlerinin miktarlarını planlı bir şekilde belirler.

Ücret fonu, devletin emekçilerin ücretlerinin ödenmesi amacıyla, tüm halk iktisadında, tek tek dallarda ve işletmelerde belirli bir zaman süresi (yıl ay, vs.) içinde belirlediği para araçlarının toplam miktarıdır.

Devletin ücret politikası, ücret ödenmesinde her yönlü bir ayırım gözetilmesinden yola çıkmaktadır. Ücretlendirmedeki kalifiye ve kalifiye olmayan emek arasındaki, ağır işle kolay iş arasındaki farkları inkar eden eşitlikçilik, sosyalist iktisadi sisteme derinden düşmandır. Daha yüksek kaliteye sahip emek olarak kalifiye emek, emekçinin belirli eğitimini gerektirmekte ve kalifiye olmayan emeğe göre buna daha yüksek ücret ödenmektedir. Bu ücretlendirme sistemi, emekçiyi kalifikasyonunu yükseltmeye teşvik eder. Aynı kalifiye aşaması içinde ağır işe, daha az ağır olan işe göre daha fazla ücret ödenmektedir; kapitalizmde ise, kural olarak, özellikle ağır bedensel işleri yapan işçilere daha az ücret ödenmektedir. Örneğin, kapitalist ülkelerde çok az ücret alan maden işçileri, sosyalist toplumda çok yüksek bir ücret almaktadırlar; ayrıca

buradaki ağır bedensel çalışma, makinelerin kullanımıyla sürekli olarak kolaylaştırılmaktadır.

Önder iktisadi dallarda çalışmayı mümkün olduğunca teşvik etme ekonomik zorunluluğuna uygun olarak, maden ocakları, kömür ocakları petrol sanayii; makine sanayi vb. gibi ağır sanayi dallarında çalışanlar için daha yüksek bir ücret tespit edilmektedir. Diğer aynı koşullar altında, halk iktisadı için özel öneme sahip bölgelerde ya da uzak ve daha az insanın yaşadığı alanlarda bulunan işletmeler ve inşaatlardaki işçiler, mühendisler ve teknikerlere daha fazla ücret ödenmektedir. Yani, iş ücreti, kalifiye işgücünün işletmelere ve toplumsal üretimin dallarına halk iktisadının planlı gelişme yasasının gerekleriyle uyum içinde planlı olarak dağıtılmasının ekonomik aygıtıdır.

Sosyalist devletin ücret politikası, ücretlendirmedeki küçük-burjuva eşitlikçiliğine ve gerici, devletin çıkarlarına ters düşen, makineleşmeye karşı yönelen eğilimlere karşı mücadele içinde gerçekleştirilmektedir.

Ücretlendirmede kesinlikle belirlenmiş bir ayrımı tutarlı bir şekilde sağlamayan bir iktisat pratiği, yapılan işe göre dağılım ekonomik yasasıyla çelişir. Böyle bir ayrımın olmaması halinde, bütün kalifiye iş yapan emekçilerin basit işleri yapanlara göre, en modern tekniği kullanarak tayin edici işleri yerine getiren emekçilerin yardımcı işlerde ya da kol gücüne dayanan işlerde çalışanlara göre ve nihayetinde, ağır işlerde çalışan emekçilerini daha kolay işleri yapan ya da alışılmış çalışma koşulları altında çalışanlara karşı tercihli ücretlendirilmesi de olmaz. Gerekli ayrımın olmaması halinde, eşitlikçilik oluşur ve modern tekniğin ve üretimin örgütlenmesinin yöntemlerinin yerleştirilmesi de zorlaştırılır.

İşçilerin, mühendislerin ve teknikerlerin ücretlendirilmesindeki doğru ilişkilere aykırılıklar, mühendislerin ve teknikerlerin ücretlendirilmesinin tek tek işletmelerde ya da tam bir iktisat dalında kalifiye işçilerin ücretlendirilmesinin altına düşmesine yol açar. İktisadi olarak önder konumda bulunmayan tek tek sanayi dalları ve iktisadi bölgelerde iş ücretinin ekonomik olarak gerekçelendirilmiş yükselmesi, iktisatta anahtar konumda bulunan dallardaki ve bölgelerdeki teşvik edici ücret önlemlerinin yürütülmesini zorlaştırır.

Ücret politikasının sürdürülmesinde *sendikalar* büyük bir rol oynamaktadırlar. Sendikaları devlet organlarının iş örgütlenmesi ve ücretlendirme alanındaki önlemlerinin hazırlanmasına aktif olarak katılmaktadır, sosyal sigortayı doğrudan gerçekleştirmekte ve üretim yenileyicilerinin deneyimlerini ve girişimlerini desteklemekte, sosyalist yarışmanın ve emek üretkenliğinin artırılmasını, işçilerin ve görevlilerin kültürel ve sosyal hizmetlerinin ve çalışma koşullarının iyileştirilmesini teşvik etmektedirler. Sendikaların aktif katılımıyla, her bir işletmenin yönetimi ve çalışanları arasında her yıl bir kollektif anlaşma imzalanmaktadır. *Kollektif anlaşma*, işçilerin ve görevlilerin çalışmasının, ücretlendirilmesinin ve sosyal hizmetlerinin yerine getirilmesinin bütün sorunlarını düzenler. Bu, her iki anlaşma tarafını da, doğru ücretlendirmeyi, emek üretkenliğinin sürekli olarak artırılmasını ve sosyalist işletmelerdeki emekçilerin artan kültürel ve toplumsal gereksinimlerinin giderek daha fazla tümüyle tatmin edilmesini sağlamaya yükümlü kılmaktadır.

İş ücretinin biçimleri. Ücret sözleşmesi sistemi

Sosyalizmdeki iş ücretinin çeşitli biçimleri, bunlar yardımıyla yapılan işe göre dağılım ekonomik yasasının gerçekleştirildiği somut yöntemlerdir.

Sosyalist işletmelerdeki ücretlendirmenin temel biçimi, *verim ücretidir*. 1953 yılında, SSCB’de sanayide çalışan işçilerin yüzde 77’si verim ücretine tabi bulunmaktaydı.

Sosyalizmde verim ücreti, emekçinin kendi emeğinin ürünlerine karşı en büyük ilgisine yol açmaktadır. Bu, beraberinde muazzam bir emek yoğunlaşması getiren ve artı-

değer oranının artmasına yol açan, ama emek yoğunlaşmasının artmasıyla birlikte işçinin ücretinin de düştüğü kapitalizmdeki akort ücretinden ilkesel olarak ayrılmaktadır.

Sosyalist toplumda her işçinin kazancı, emeğinin niteliği ve niceliğine doğrudan bağlı bulunmaktadır. Verim ücreti, kazancın belli bir zaman birimi içinde üretilen ürünün artmasına bağlı olarak yükselmesini güvence altına almakta ve böylelikle emek üretkenliğinin artması için bir teşvik aracı sunmaktadır. Verim ücreti, makinelerden, donanımlardan, hammaddelerden ve iş zamanından tümüyle ve rasyonel olarak yararlanmaya, teknik mükemmelliklerin kullanıma sokulmasına ve işin ve üretim sürecinin en iyi şekilde örgütlenmesine teşvik eder. Verim ücreti, sosyalist yarışmanın gelişmesini teşvik etmektedir; çünkü, yüksek emek üretkenliği beraberinde daha yüksek kazancı getirmektedir.

En yaygın olan sistem, *doğrudan verim ücreti* sistemidir. Bu sistemde her ürün birimi, belirlenen normların yerine getirilmesinden ya da gereğinin üstünde yerine getirilmesinin derecesinden bağımsız olarak, aynı ölçüde ödenmektedir. Çalışanın ücreti, onun ürettiği ürünlerin artmasıyla doğru ilişki içinde artar.

İlerleyen (progresif) verim ücreti sisteminde, işçiye, normların yerine getirilmesi karşılığında bir ve aynı, değişmeyen ölçülere göre ücret ödenmektedir, normun üzerinde elde edilmiş verim karşılığında ona diğer, artan ve ileriye doğru büyüyen ölçülere göre ücret ödenmektedir. Örneğin, SSCB’de motorlu taşıt ve traktör sanayiindeki bazı işletmelerde belirlenen normun %1 ile 5 oranından fazla yerine getirilmesi durumunda, normun üzerinde elde edilmiş ürünler karşılığında parça oranı %30, normun %6 ile 10 arasında aşılması durumunda %60 vs. artmaktadır. Oranların en güçlü artan dizisi, önder meslek grupları, yeraltında ya da yüksek sıcaklık altında çalışan ya da diğer ağır bedensel işleri görmek zorunda olan işçiler için saptanmıştır. İlerleyen verim ücretinin etkisi, çok sayıda ücret cetvelinin bulunması durumunda azalır; çünkü, böylelikle hesap dökümü, ücretlerin hesaplanması ve iş ücretiyle emek üretkenliği arasındaki doğrudan görülebilir bir bağıntının oluşturulması zorlaştırılmaktadır. İlerleyen verim ücretinin etkinliği, ayrıca çeşitli iktisat dallarında normun fazlasıyla yerine getirilmesinin bunlara göre ödendiği oranların birbirinden güçlü bir şekilde sapma göstermeleri halinde azalır.

Prim-verim ücreti sisteminde doğrudan verim ücreti, belli bir sayıya ulaşılması durumunda, yani yakıt maddelerinin ve elektrik enerjisinin tasarrufu, üretimin maliyet masraflarının düşürülmesi, ıskarta oranının azaltılması, düşük kalite sınıflarının payının azaltılması vs. durumunda primlerle tamamlanmaktadır. Bazı işletmelerde primler, belirli bir niteliksel orana erişildiğinde, ilerleyen verim ücretinin ödenmesinde de kullanılmaktadır.

Üretim koşullarının bireysel verim ücretinin kullanılmasını olanaksız kıldığı durumlarda (örneğin, birçok işçinin bir makineyi ya da aygıtı aynı anda birlikte kullanması durumunda) *tugay* ya da *grup verim ücreti* kullanılmaktadır. Tugayın tek tek üyeleri, kollektif kazançlarını çalıştıkları süre ve kalifikasyonları gözönünde tutularak, paylarını elde etmektedirler.

SBKP(B) XVIII. Parti Konferansı, iyi verim gösteren çalışanların maddi teşviki ilkesinin tutarlı olarak kullanılmasının gerekliliğini vurguladı ve şu kararı aldı: “Söz konusu olan, ücretlendirmedeki tembel eşitlikçilik pratiğini tümüyle ortadan kaldırmak ve verim ücretinin ve prim sisteminin daha büyük bir ölçüde emek üretkenliğinin artmasının ve ayrıca tüm iktisadımızın gelişmesinin önemli bir kaldıracı olmasının sağlanmasıdır.”*

Zaman başına ücrette, bunlarda verim ücreti ödenmesinin mümkün olmadığı ya da işin karakteri açısından amaca uygun olmadığı bütün işler (kapıcıların, işletme koruması görevlilerinin, kalite kontrolörlerinin çalışması, bireysel üretimdeki çalışma vs.) ödenir.

Basit zaman başına ücret, ayrımlıdır ve işin süresine ve işçinin kalifikasyonuna göre değişir, zaman başına ücretle çalışanların emeklerinin sonuçlarına maddi ilgisini artırabilmek için, *prim-zaman başına ücret* kullanılmaktadır. Bu sistemde işçiye belirli bir niteliksel ve niceliksel orana ulaşılması durumunda, sözleşme ücretlerine ek olarak çalışılan zaman birimi için prim ödenmektedir: Onarım süresinin kısaltılması, hammaddeler, yakıt maddeleri ve elektrik enerjisi tasarrufu, aygıtların aşınımsız olarak kullanılması, ıskarta oranının azaltılması vs. için.

---

* SBKP(B) XVIII. Parti Konferansı Kararı; bkz. “Parti Kongreleri, Parti Konferansları ve MK Oturumlarının Karar ve Gerekçeli Kararlarında SBKP”, Bölüm II, 7. baskı, s. 975, Rusça.

Yönetici personel ve mühendislerle teknikerler, geniş ölçüde prim-zaman başına ücret yoluyla ödenmektedirler. Bu çalışanlar kategorisinin (işletme müdürleri, şef mühendisler, şube yöneticileri, ustalar vb.) ücretinin temelini işletmenin (şubenin, vardiyanın vs.) büyüklüğüne, iktisadi önemine, söz konusu çalışanın hizmet yıllarının sayısına vs. göre farklı olan aylıklar oluşturmaktadır. Yönetici çalışanlar, mühendisler ve teknikerler, brüt üretim planının yerine getirilmesi ve fazlasıyla yerine getirilmesi, saptanan meta türlerine uyulması ve maliyet masrafı planının yerine getirilmesi durumlarında, meta üretimi planın yerine getirilmesi ya da fazlasıyla yerine getirilmesi karşılığında belirli bir yüzde oranını, temel aylıklarına ek olarak prim şeklinde almaktadırlar. Öğretmenlerin, doktorların, sağlık sektöründeki bakıcı personelin ve devlet kurumu görevlilerinin aylıkları, aynı şekilde, işin ve öğrenimin karakterine, hizmet yıllarına ve bir dizi diğer özelliğine göre ayarlanmaktadır.

Çalışanların kalifikasyonu, emek üretkenliği ve onun ürettiği ürünlerin kalitesinin göz önünde bulundurulmasıyla iş ücretindeki her yönlü ayırım, emek normlaştırılmasının ve belirli sözleşme sis teminin yardımıyla gerçekleşmektedir.

Emek normlaştırılması, belirli bir işin yerine getirilmesi için zaman saptanması (*zaman normu*) ya da belirli bir zaman birimi içinde üretilecek parça sayısının saptanmasıdır (*emek normu*). Doğru emek normlaştırması, üretim sürecinin yönlendirilmesinin, emek örgütlenmesinin iyileştirilmesinin emek üretkenliğinin artırılmasının, ücretlendirmedeki eşitlikçiliğin aşılmasının ve sosyalist yarışmanın geliştirilmesinin en önemli ön koşullarından birisidir. Geri kalmış emekçileri önder işçilerin düzeyine getirebilmek için teknik olarak gerekçelendirilmiş normlar zorunludur. Teknik olarak gerekçelendirilmiş normlar, üretimdeki geniş işçi kitleleriyle işçi sınıfının önder unsurlarını birleştiren büyük bir düzenleyici güçtür.

İktisat yürütülmesinin sosyalist yöntemleri, geniş işçi kitleleri tarafından halihazırda kullanılmakta olan normlarla en iyi işçilerin ve yenilemecilerin ulaştıkları normlar arasına düşen *ileri, teknik olarak gerekçelendirilmiş* normlara göre yönlendirmeyi gerekli kılmaktadırlar. Kapitalizmdeki emeğin

sınırsız yoğunlaştırılmasının aracı olan, işçilerin sağlığını yıkıma uğratan ve onların yaşamlarını kısaltan mevcut emek normlarının tersine, sosyalist işletmelerdeki normlar, bunların ilerici normlar ve aynı zamanda tüm işçiler için ulaşılabilir olması bakış açısıyla saptanmaktadır.

İleri emek normları, emek üretkenliğinin artırılmasını ve planın yerine getirilmesini engelleyen eski, çok düşük olarak saptanmış normları savunan tutucu unsurlara karşı kararlı mücadele içinde uygulamaya sokulmaktadır. Bu eskimiş normlar, teknikteki ve üretim örgütlenmesindeki ilerlemeleri göz önünde bulundurmeyen, tekniğe kötü derecede hakim olan işçilere uygun olan ve iş zamanındaki üretken olmayan kayıpları legalize eden sözde deneyimsel istatistik normlarıdır. Tekniğin sürekli olarak mükemmelleştirilmesi, bunları artırmak amacıyla, emek normlarının dönemsel olarak gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Sosyalist toplumun, emekçi kitlelerin çıkarları, üretim tekniğinin modern düzeyine tümüyle ve tamamıyla uyan ve emek üretkenliğinin artırılması için güçlü bir etken olan ileri, teknik olarak gerekçelendirilmiş normların kullanıma sokulmasını gerektirmektedir.

Çalışanın kalifikasyonundan, işin türünden ve söz konusu üretim dalının koşullarından ve özelliklerinden yola çıkılmasını gerektiren her türlü emeğin değerlendirilmesi, *sözleşme sistemi* tarafından belirlenmektedir. Halk iktisadının çeşitli dalarındaki ve çalışanların çeşitli ücret grupları için iş ücretinin miktarı, sözleşme sisteminin yardımıyla saptanmaktadır.

Sözleşme sisteminin en önemli unsurları, ücret grupları, ücret grupları kataloğu ve temel sözleşme ücretleridir.

İşçinin kalifikasyonu ile uyum içinde iş ücretlerindeki ayırım, *ücret grupları* temelinde gerçekleşmektedir. İşçiler, kalifikasyonlarıyla uyum içinde çeşitli ücret gruplarına ayrılmaktadırlar. Niteliksiz işçi, birinci ücret grubunun içine girer; onun ücretlendirilmesi, ölçü birimini oluşturur. İşçinin kalifikasyonu ne kadar yüksek olursa, mensup olduğu ücret grubu ve buna uygun olarak ücreti de o derece yüksektir.

Belirli bir iktisat dalındaki her işin faaliyet özellikleri, işçinin kalifikasyonunun ve onun sözleşme kademesindeki şu ya da bu ücret grubuna mensubiyetinin belirlenmesine temel olan *ücret grupları kataloğunun* içinde sayılmaktadır.

Temel sözleşme ücreti, zaman birimi başına ve ücret grubuyla uyum içinde iş ücretini belirlemektedir. Temel sözleşme ücreti, sosyalist devlete, her bir iktisat dalının iktisadi öneminin, emeğin makineleştirilmesinin derecesinin ve her bir iktisat dalının özelliklerinin vs. göz önünde bulundurulmasıyla, ücretlendirmede fark gözetme olanağı sağlamaktadır. Daha düşük ve daha yüksek ücret gruplarının ücretlendirilmesi arasındaki farkların önemsiz olduğu yanlış bir ücret grupları ve temel sözleşme ücretleri yapısı, işçilerin kalifikasyonlarını artırmaya olan ilgilerini azaltır, eşitlikçiliğe yol açar ve emek üretkenliğinin artmasını köstekler.

Doğru bir şekilde inşa edilmiş bir sözleşme sistemi, ücreti üretimdeki tayin edici halkaların teşvik edileceği ve insanların daha yüksek bir kalifikasyon kazanmaya yöneltilebilecekleri şekilde örgütlenme olanakları sağlamaktadır.

Sosyalizmde gerçek ücretin kesintisiz artması

Sosyalist düzende sosyalizmin ekonomik temel yasasının gerekleriyle uyum içinde, *gerçek ücretin kesintisiz bir yükselmesi* gerçekleşmektedir.

Gerçek ücretlerin yükselmesinin en önemli ekonomik temeli, sosyalist üretimin en gelişmiş teknik temelinde büyümesidir, emek üretkenliğinin artmasıdır.

Sosyalist toplumun yaşayabilmesi ve gelişebilmesi için, emek üretkenliğinin sürekli olarak iş ücretinden *daha hızlı* büyümesi gerekmektedir. Toplum, yalnızca bu koşullar altında üretimin genişletilmesi, yedeklerin büyütülmesi ve emekçilerin artan gereksinimlerinin giderek mütemadiyen tam bir şekilde tatmin edilmesi için gereken araçları elde edebilir. Emek üretkenliğinin kesintisiz olarak artması ve toplumsal üretimin

kesintisiz büyümesi nasıl ki gerçek ücretin daha da artmasının sağlam temellerini oluşturuyorsa, bu durumda gerçek ücretin artması emekçilerin satın alma gücüne sahip talebini yükseltir ve bu da tekrardan toplumsal üretimin artması için güçlü bir ivme oluşturur. Sosyalist üretimin kesintisiz olarak büyümesi, işçilerin ve görevlilerin sayısının sistemli bir şekilde artmasına yol açmaktadır. SSCB’de işçilerin ve görevlilerin sayısı, gerçek ücretlerin önemli ölçüde artması koşulunda, 1928’deki 10.8 milyondan 1953 yılının sonunda 44.8 milyona, yani dört mislinden fazlasına yükselmiştir. Kapitalizmdeki yedek işsiz ordusu bulundurma zorunluluğu, ağır bir yük olarak işçi ailelerinin sırtına binmekte ve tüm işçi sınıfının gerçek gelirini azaltmaktadır. Sosyalist toplumda işsizlik yoktur ve bundan dolayı işçi sınıfı bir yedek işsizler ordusu bulundurma zorunluluğundan kurtarılmıştır. Büyüyen üretim, ailenin çalışabilir tüm üyeleri için çalışma olanakları sunmakta ve bu da onların tüm gelirini önemli ölçüde artırmaktadır.

Sosyalist toplumun emekçileri, kapitalist ülkelerin işçi sınıfının cinsiyetleri, yaşları, milliyetleri ve ırklarından dolayı taşımak zorunda kaldıkları çeşitli sınırlamalar sonucu muazzam iş ücreti kaybı çekmemektedir.

İlk kez sosyalist toplumda—cinsiyet, yaş, milliyet ve ırk farkı gözetmeksizin—eşit işe eşit ücret ilkesi gerçekleştirilmiştir. Sosyalizmde çocuk çalıştırılması yasaktır. Kadınla erkek arasındaki gerçekten eşitlik, eşit ücretlendirme, anne olacaklar için paralı izin sağlanması, geniş doğumevleri, kreşler ve çocuk yuvaları ağı ve çok çocuklu ve yalnız yaşayan annelere verilen devlet yardımlarının ödenmesi yoluyla güvence altına alınmıştır. Bir emekçinin ırkından ya da milliyetinden dolayı ücretlendirmede haklarının doğrudan ya da dolaylı olarak kısıtlanması, ağır suç olarak görülmekte ve buna uygun cezalandırılmaktadır.

Sosyalist toplumda iş ücretinin kesintisiz olarak yükselmesi, ayrıca işçilerin kültürel ve teknik düzeylerinin

yükselmesine ve onların kalifikasyonlarının artmasına bağlıdır. Kapitalist düzende sanayi tekniğinin gelişmesiyle birlikte geniş bir kalifiye işçiler tabakası, makineler tarafından yerinden edilmekte ve bunlar daha kötü ödenen, niteliksiz işleri yapmak zorunda bırakılmaktadırlar. Aynı zamanda emeğin yoğunlaştırılması sonucu sakatlanan işçiler, üretim alanının dışına ve işsizlerin saflarına atılmakta ve bunların yerine daha sağlıklı, daha güçlü işçiler alınmaktadır. Sosyalist toplumda üretimin büyümesi, hızlı teknik ilerlemeye dayanmaktadır. Ağır kol emeğine dayanan eski mesleklerin yerini, modern tekniğe dayanan kalifiye ve daha iyi ödenen emeğe sahip meslekler almaktadır. Sosyalist devlet her yıl, maden sanayiinin, kömür ocaklarının, kimya sanayiinin ve diğer halk iktisadı dallarının emekçilerine ve çeşitli kültür yaratıcıları gruplarına ve devlet aygıtı çalışanlarına uzun yıllar süren hizmetlerinden ötürü, böylelikle iyi verim elde edilmesi koşullarında bir ve aynı çalışma alanında uzun yıllar kalabilmelerini teşvik etmek amacıyla, büyük miktarlar ödemektedir.

Gerçek ücretin kesintisiz yükselmesinin önemli etkenlerinden birisi, sosyalist devlet tarafından sistemli bir şekilde izlenen kitle gereksinim mallarının fiyatlarının düşürülmesi politikasıdır. Kişisel gereksinim mallarının fiyatlarının düşürülmesi yoluyla paranın alım gücünün yükseltilmesi, sosyalist toplumda emekçilerin refah düzeylerinin yükseltilmesinin sürekli etkenlerinden birisidir.

SSCB'de 1947 ile 1954 yılları arasında sürdürülen kitle gereksinim metallerinin perakende fiyatlarının düşürülmesi, bu fiyatların %56.5 oranında düşürülmesine yol açtı ve halka yüzlerce milyar ruble kazanç getirdi. Aynı dönem içerisinde kapitalist ülkelerde sürekli artan pahalılık sonucu geçim masrafları endeksi, ABD'de %21 ve İngiltere'de %40 oranında arttı. Savaş öncesi dönemle karşılaştırıldığında geçim masrafları ABD'de %189, yani yaklaşık üç misli ve İngiltere'de %125 bir artış gösterdi.

Toprağın ulusallaştırılmasıyla birlikte kentteki toprak sahiplerinin kapitalizmde toplumdan toprak rantı olarak aldıkları muazzam bir haraç ortadan kalktı. Kapitalist ülkelerde, kira, ısınma ve aydınlatma giderleri, bir işçi ailesinin kazancının yaklaşık dörtte birini yutmaktadır. Sosyalist toplumda toprak, kentlerdeki konut fonu ve belediye işletmeleri toplumsal mülkiyet olduklarından dolayı, konut ve belediye hizmetleri giderleri, işçinin aile bütçesinin yalnızca çok küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. SSCB’de bu giderler, ortalama %4 tutmaktadır; bu, gerçek ücret düzeyinin yükselmesinin esaslı bir koşuludur.

Sovyetler Birliği’nde muazzam konut inşa hacmi, emekçilerin konut koşullarının sürekli iyileştirilmesini güvence altına almaktadır. Yalnızca 1946 ile 1953 arasında devlet işletmeleri, resmi makamlar ve yerel Sovyetler tarafından ve kent ve işçi yerleşim bölgelerinin halkı tarafından devlet kredilerinin yardımıyla, 183 milyon metre kareden fazla bir toplam oturma alanı yeni inşa edilmiş ya da oturulabilir hale getirilmiştir. Bunun dışında kırsal bölgelerde 4 milyonun üzerinde konut onarılmış ya da yem inşa edilmiştir.

Sosyalist toplumdaki işçiler ve görevliler, kapitalist ülkelerin emekçilerinin sırtına burjuva devlet tarafından yüklenen vergi politikası yükünden özgürdürler. Kapitalist ülkelerde, yüksek vergiler işçilerin gerçek ücretini önemli ölçüde düşürmektedir, SSCB’de işçilerin ve görevlilerin iş ücretlerinin yalnızca önemsiz bir bölümünü vergilerin ödenmesi için vermeleri gerekmektedir. Ayrıca bu vergiler, halk iktisadının gereksinimleri ve sosyal ve kültürel önlemler için kullanılmaktadır.

Bireysel para ücretine olan yüksek derecede önemli bir tamamlama, sosyalist devletin tüm halkın yararına kullanılan sosyal ve kültürel önlemler için hizmete sunduğu sürekli artan araçlardır.

Sosyalist toplumda işçilerin ve görevlilerin sosyal sigortası zorunludur ve bunun masraflarını devlet taşımaktadır;

kapitalist ülkelerde ise pek az ülkelerde bir sosyal sigortanın olmasının yanısıra işçiler sigorta ödeneklerinin önemli bir bölümünü kendi iş ücretlerinden ödemek zorundadırlar. Sovyet Devleti, Birinci Beş Yıllık Plan'da 8.9 milyar, İkinci Beş Yıllık Plan'da 32.1 milyar, Dördüncü Beş Yıllık Plan'da 79.1 milyar ve Beşinci Beş Yıllık Plan'ın ilk üç yılında 66 milyar rubleden fazla sosyal sigorta için hizmete sundu.

SSCB işçilerine ve görevlilerine devlet sırtından emekli aylıkları ödenmektedir; bunlar ücretsiz olarak doktor yardımı, parasız ya da indirimli fiyatlarla sanatoryumlarda, dinlenme yurtlarında ve çocuk yuvalarında yer, bedava ders ve kalifikasyonlarını yükseltmek için karşılıksız eğitim almaktadırlar; öğrenimde bulunanlar burslardan yararlanmaktadır; tüm işçilere ve görevlilere masrafları devlete ait olmak üzere en az iki hafta süreli paralı izin ve bir dizi meselde grubuna hatta daha fazla ücretli izin verilmektedir.

1940 ile 1953 yılları arasında SSCB devlet bütçesinden sosyal ve kültürel önlemler için harcamalar 3 kattan fazla arttı. Aynı dönem içinde devlet tarafından kabul edilen miktarlar şöyle yükseldi: Halk eğitimi için 22.5 milyardan 61.1 milyar rubleye; sosyal sigorta araçları da dahil sağlık sektörü için 11.2 milyardan 28.7 milyar rubleye; sosyal hizmetler için 3.1 milyardan 22.8 milyar rubleye. Ayrıca devlet tarafından çok çocuklu ve yalnız yaşayan anneler için dev miktarlar, örneğin 1953 yılında 4.5 milyar ruble, yardım ödemeleri yapılmıştır. 1953 yılında SSCB halkı, sosyal ve kültürel önlemler için devlet harcamalarının ve emekçilerin maddi refah düzeyinin yükseltilmesi amacıyla diğer harcamaların artmasıyla bağıntı içinde devlet bütçesinden 134 milyar ruble elde etti.

Böylelikle devletin ve toplumsal örgütlerin sosyal ve kültürel önlemler için harcamaları yoluyla işçilerin ve görevlilerin birçok maddi ve kültürel gereksinimi giderilmektedir; bu da gerçek ücretin kesintisiz artmasının önemli bir etkenini oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak SSCB işçilerinin ve görevlilerinin gerçek gelirleri, yılda ortalama olarak bireysel para ücreti biçiminde aldıklarının yaklaşık üçte birini aşmaktadır.

Emekçilerin maddi refah düzeyini belirleyen bütün kaldıraçları elinde tutan sosyalist devlet, gerçek ücretin sistemli olarak yükseltilmesi politikası izlemektedir. Daha 1930 yılında İşçilerin gerçek ücreti—sosyal sigorta ve işletmelerin gerçek gelirinden (kazancından) işçilerin yaşam koşullarını iyileştirme fonuna giden harcamalar göz önünde bulundurularak—1913 yılı düzeyine göre yüzde 167’lik bir artış gösterdi. 1953 yılında işçilerin ve görevlilerin aylık ücretleri SSCB’de 1940 yılının yüzde 201’ini tutuyordu. Devlet, kooperatif ve kollektif iktisadi ticaretindeki perakende fiyat düzeyleri, ev maları ve her türden hizmet ödemeleri, 1953 yılında 1940 yılının yüzde 122’sini tutuyordu. Böylelikle tüm işçilerin ve görevlilerin gerçek ücreti, SSCB’de 1940 ile 1953 arasında yüzde 65 arttı. Ancak halkın kültürel ve sosyal hizmetleri için devlet giderlerinin artırılması göz önünde tutulduğunda, işçilerin ve görevlilerin toplam gelirleri bu dönem içinde yüzde 89 artmıştır. SSCB’de işçilerin gerçek ücretleri 1953 yılında Ekim Devrimi öncesinin yaklaşık altı katını tutuyordu.

Gerçek ücretin kesintisiz olarak yükselmesi, sosyalist toplumun emekçilerinin kendilerini daha iyi beslemesine, daha fazla sanayi metası kullanılmasına ve daha büyük *tasarruflarda* bulunmasına yol açmaktadır. Emekçilerin tasarruf kasalarındaki birikimleri, 1953 yılında 1940 yılına göre beş kattan fazla arttı. Çalışma, izin, yaşlılıkta ve hastalık ve çalışmamazlık durumunda maddi bakım hakkının güvence altında bulunduğu sosyalist toplum koşullarında, tasarrufların artması, halkın refah düzeyinin büyümesinin doğrudan bir göstergesidir.

“Bizim devrimimiz” diyordu Stalin, yalnızca kapitalizmin zincirlerini parçalayan ve halka özgürlük veren değil, aynı zamanda halka müreffeh bir yaşam için maddi koşulları da veren tek devrimdir. Devrimimizin gücü ve yenilmezliği,

burada yatmaktadır.”*

Kısa Özet

1— *Sosyalist toplumda iş ücreti, sosyalist devletin her bir emekçinin emeğinin niteliğine ve niceliğine göre toplumsal toplam ürün bölümünden dağıttığı ve paraıyla ifade edilen emekçinin payıdır. Sosyalizmin ekonomik yasasından ve yapılan işe göre dağılım yasasından yola çıkarak sosyalist devlet, her dönemde çalışanların çeşitli kategorilerinin ücretlerini, iş ücreti düzeyinin halk iktisadının büyümesi ve emek üretkenliğinin artmasıyla birlikte sistemli olarak artması bakış açısıyla, saptar.*

2— *İş ücreti, sosyalist üretimin güçlü bir itici gücüdür: O, emekçilerin kalifikasyonunun yükselmesini, teknolojinin sürekli olarak mükemmelleştirilmesini, üretim örgütlenmesinin iyileştirilmesini ve toplumsal emeğin üretkenliğinin artırılmasını teşvik etmektedir.*

Sosyalizmdeki verim ücreti, emekçinin kişisel maddi çıkarlarını halk iktisadının çıkarlarıyla en tam biçimde birleştirir. Sosyalist toplumda verim ücretinin şu sistemleri kullanılmaktadır: Doğrudan üretim ücreti, ileriye doğru verim ücreti ve prim-verim ücreti. Zaman başına ücret, çalışma süresine ve emekçinin kalifikasyonuna bağlıdır. zaman başına ücret alan emekçilerin çalışması, çeşitli türden primlerle teşvik edilmektedir.

3— *Sosyalist iktisatta sözleşme sistemi, ücreti, üretimin tayin edici halkalarının pekişeceği ve kalifikasyonun yükselmesinin teşvik edileceği biçimde örgütlenme hedefine*

---

* J.V. Stalin, “Stahanovcuların İlk Birlik Danışma Toplantısı’nda Konuşma”; bkz. J. Stalin, “Leninizmin Sorunları”, Berlin 1954, s.604

sahiptir. İktisat yürütmenin sosyalist ilkelerine, ileri, teknik olarak gerekçelendirilmiş normlar denk düşmektedir. Sosyalist devletin ücret politikası, iş ücretinin her yönlü farklı kılınması temelinde küçük-burjuva eşitlikçiliğine karşı mücadele içinde gerçekleştirilmektedir: kalifiye ve bedensel olarak ağır emek ve önder meslek gruplarının ve iktisat dallarının emekçilerinin emeğine daha fazla ücret ödenmektedir.

4- Sosyalizmin ekonomik temel yasası, gerçek ücretin kesintisiz olarak yükselmesini şart koşturmaktadır. Gerçek ücretin yükselmesinin en önemli etkenleri şunlardır: sosyalist üretimin hiçbir işsizlik olmadan kesintisiz olarak büyümesi, kitle gereksinim metallerinin fiyatlarının düşürülmesi ve Sovyet parasının istikrarı, işçilerin teknik ve kültürel düzeylerinin kalifikasyonlarının artırılması, emekçilerin konut koşullarının iyileştirilmesi. İşçilerin ve görevlilerin bireysel iş ücretleri, devletin ve toplumsal örgütlerin sosyal ve kültürel önlemler için kapsamlı harcamaları, böylelikle emekçilerin yaşam standardının sürekli yükselmesi için önemli bir kaynak oluşturan harcamalar yoluyla tamamlanmaktadır.

Bölüm XXXIII. İKTİSADİ MUHASEBE VE VERİMLİLİK. MALİYET ÜCRETİ VE FİYAT

Tutumluluk rejimi

Sosyalizmin iktisadi düzeni, muazzam miktarda malzeme ve işgücü kaybına yol açan kapitalizmin çelişkilerinden arıdır. Planlı örgütlü sosyalist iktisat sistemi, bütün eski üretim tarzlarına göre, en büyük üretim aracı ve emek tasarrufu sağlamaktadır.

Toplumdaki bütün çok çeşitli ekonomi biçimlerinin amacı son tahlilde emek zamanı ekonomisi, canlı ve ölü emekten tasarruftur, yani bunlar toplumsal emeğin üretkenliğinin artırılması anlamına gelmektedirler. Marx şöyle yazıyordu: “Toplum, buğday, hayvan vb. üretmek için ne kadar az zamana gereksinim duyuyorsa, maddi ya da manevi, diğer ürünler için o kadar çok zaman kazanır. Tıpkı tek tek birey gibi, gelişmesinin, zevkinin ve faaliyetinin her yönlülüğü zaman tasarrufuna bağlıdır.”*

Emek zamanı ekonomisi, sosyalist toplumda üretimin kesintisiz yükselmesini güvence altına alan ana etkenlerden birisidir. Emek zamanı tasarrufu, tutumluluk rejimine tutarlı bir şekilde tutunmayla sağlanır. *Tutumluluk rejimi*, en küçük harcamayla mümkün olabilecek en büyük sonucu elde etmeye yönelik olan sosyalist iktisat yöntemidir. Tutumluluk rejimi, toplumsal mülkiyetin özenle ele alınmasını, üretimde canlı ve cisimlendirilmiş emek harcanımını sistemli bir şekilde

---

* *Karl Marx*, “Politik Ekonominin Eleştirisinin Anahatları”; Dietz Verlag, Berlin 1953, s. 89.

düşürmeyi, tekniğin mükemmelleştirilmesini ve işgüçlerinin, maddi ve mali araçların rasyonel konumlandırılmasını gerektirmektedir. Tutumluluk rejimine uyulması, sosyalist birikimin büyütülmesinin ve biriktirilmiş araçların doğru kullanılmasının vazgeçilmez koşuludur. Tutumluluk rejimi toplumsal emekte tasarrufa katkıda bulunduğundan, sosyalist üretimin büyümesinin güçlü kaldıraçlarından birisini oluşturmaktadır.

Sosyalizmin ekonomik temel yasasıyla uyum içinde tutumluluk rejiminin hedefi, halk kitlelerinin maddi refah düzeyini ve kültürel düzeyini her bakımdan yükseltmektedir. Üretim maliyetindeki tasarrufların emekçilerin sırtından, onların çalışma koşullarının kötüleştirilmesi ve sömürülerinin artırılması pahasına yapıldığı kapitalist düzenin tersine, sosyalist düzende tutumluluk rejimi tüm toplumun çıkarlarına hizmet etmekte, emekçilerin durumlarının düzelmesine yol açmaktadır ve bundan ötürü tüm halkın davasıdır. Halk iktisadının bütün kesitlerinde ve bütün yönetim kademelerinde en sıkı tutumluluk rejiminin sürdürülmesi, sosyalist devletin iktisadi-örgütsel faaliyetinin ana görevlerinden biridir.

Sosyalizmde emek tasarrufu nesnel gerekliliğinden ve muazzam olanaklarından yola çıkarak Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, kitleleri tutumlu bir iktisat yürütülmesi için mücadeleye, toplumsal emeğin her saatini, her donanım, yakıt, enerji ve hammadde biriminin sürekli olarak daha büyük bir üretim sonucu göstermesini hedefleyen bir mücadele için seferber etmektedirler. Sosyalist iktisatta sürekli artan toplumsal emek tasarruflarının güvencesi burada yatmaktadır.

İktisadi muhasebe ve işletmelerin verimliliği

Tutumluluk rejimi, bütün sosyalist işletmelerde

yürütülmektedir. Sosyalist devlet işletmelerinde ve meslek kooperatifleri artellerinde iktisadi muhasebe, tutumluluk rejiminin gerçekleştirilmesinin en önemli aracıdır.

Lenin, “doğrudan coşku temelinde” değil, aksine yalnızca “büyük devrimden doğan coşkunun desteğiyle, kişisel çıkar, kişisel ilgi ve iktisadi muhasebe temelinde...” sosyalizmin inşa edilebileceğini, on milyonlarca insanın komünizme götürülebileceğini öğretmektedir.* *İktisadi muhasebe*, sosyalist işletmelerde planlı iktisat yürütülmesinin üretim masraflarının ve sonuçlarının para biçiminde karşılaştırılmasını, işletmelerin masraflarının kendi gelirlerinden karşılanmasını ve üretimin verimliliğinin güvence altına alınmasını gerektiren yöntemidir. İşletmenin iktisadi faaliyetiyle bağıntı içindeki giderleri, onun ürünlerini devlet tarafından saptanan fiyatlarla satmasıyla elde ettiği araçlardan karşılanmaktadır.

İktisadi muhasebe, halk iktisadının planlı (orantılı) gelişmesi yasasına uyulmasına hizmet etmektedir. Görevi, devlet planlarının en küçük miktarda emek ve üretim araçları kullanımıyla yerine getirilmesinin, plan hedeflerinin aşılmasının güvence altına alınmasıdır.

İktisadi muhasebe, değer yasasının kullanılmasına dayanmaktadır. Daha önce de söylendiği gibi, üretim giderleri ve sonuçları, sosyalist işletmelerin gelirleri ve giderleri değer biçiminde, para biçiminde ifade edilmekte ve ölçülmektedir. Para biçiminin kullanılmasıyla iktisadi muhasebe, hesaplamanın yapılmasını, işletmelerin faaliyeti üzerine hesap dökümü yapılmasını ve bunların denetlenmesini olanaklı kılmaktadır. Her işletmede, bunun verimle mi yoksa zararla mı çalıştığını göstermektedir. İktisadi muhasebe, işletmelerin yöneticilerine rasyonel iktisat yürütülmesi ruhuyla eğitmekte, disipline uymalarını sağlamakta ve üretim miktarını tam olarak hesaplamalarını, emek üretkenliğini artırmayı, ürünlerin

---

* *V.İ. Lenin*, “Ekim Devrimi’nin Dördüncü Yıldönümü Üzerine”, bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, C. XXXIII, s. 36, Rusça.

maliyet fiyatlarını düşürmeyi ve üretim verimliliğini yükseltmeyi onlara öğretmektedir.

İktisadi muhasebenin taleplerinden birisi, işletmenin verimliliğinin güvence altına alınmasıdır. İşletmenin *verimliliği*, işletmenin üretiminin realizesiyle elde ettiği araçların kendi masraflarını karşılaması ve bunun ötesinde bir kazanç sağlaması anlamına gelmektedir. Verimlilik, işletmenin çalışmasının belli bir zaman dilimi içindeki iktisadi verimini karakterize eder. “Tek tek işletmelerin ve üretim dallarının verimliliği, üretimimizin gelişmesi açısından bakıldığında, muazzam bir öneme sahiptir. Bunun hem yeni inşa planında hem de üretim planlamasında göz önünde tutulması gerekmektedir. Bu, bu gelişme aşamasında iktisadi faaliyetimizin alfabetesidir.”*

Tek tek işletmelerin ve üretim dallarının verimliliğinin yanı sıra sosyalist iktisatta, tüm halk iktisadi çapında daha yüksek, kapitalizm için erişilemeyecek bir verimlilik vardır. Bu, verimliliğin tek tek işletmeler ya da üretim dalları açısından ve tek bir yılın ortalamasıyla değil, tüm halk iktisadının ve uzun bir zaman dilimi açısından belirlendiği anlamına gelmektedir. Tek tek iktisat dallarının ve işletmelerin verimliliği, iktisadi verimlilik karşısında ikincil öneme sahiptir. Tek tek işletmelerin ve tüm bir iktisat dalının verimliliğinin yükseltilmesi, tüm halk iktisadının gelişmesinin hızlanmasına katkıda bulunur.

Sosyalist iktisatta verimlilerin yanı sıra geçici olarak verimsiz işletmeler, hatta zararlı çalışan, ancak büyük iktisadi öneme sahip işletmeler de var olabilir. Sosyalist devlet bu işletmeleri sübvansiyonlarla desteklemekte ve bunları verimli bir hale dönüştürmek için önlemler almaktadır.

Örneğin, savaş sırasında ağır sanayinin zararlarını sübvansiyonlarla

---

* J. Stalin, “SSCB’de Sosyalizmin Ekonomik Sorunları”, s. 57.

örtmek kaçınılmazdı. Ancak bu sübvansiyon sistemi, iktisadi muhasebenin pekiştirilmesini olumsuz olarak etkiledi ve maliyet giderlerinin azaltılması için mücadelede maddi teşviki zayıflattı. Bundan ötürü, savaştan sonra, 1 Ocak 1949'dan bu yana, sübvansiyon sistemi kaldırıldı. Bu, emek üretkenliğinin artırılması, maliyet giderlerinin düşürülmesi ve ağır sanayinin bazı dallarının ürünlerinin fiyatlarının geçici olarak yükseltilmesiyle sağlandı. Sanayinin teslim fiyatları, maliyet masraflarına göre ayarlandı. Sübvansiyonların kaldırılması, iktisadi muhasebenin pekişmesine katkıda bulundu, sanayideki emek ve malzeme kullanımındaki tutumluluğu teşvik etti ve sanayinin bundan sonraki teslim fiyatlarının düşürülmesinin gerekli ön koşullarını yarattı.

Sosyalist devletle işletmeleri arasındaki ve tek tek sosyalist işletmeler arasındaki karşılıklı ilişki, ifadesini iktisadi muhasebede bulmaktadır.

İktisadi muhasebe, sosyalist işletmelerin devlet tarafından *merkezi yönetimiyle* her bir işletmenin iktisadi-operatif *bağımsızlığının* birleştirilmesine dayanmaktadır. İşletmenin iktisadi-operatif bağımsızlığı, onun "hizmetine devletsel üretim araçlarının verilmesinde ve onun bunları rasyonel kullanarak plan görevlerinin en iyi şekilde yerine getirilmesi için geniş inisiyatif geliştirmesinde dile gelmektedir.

Sosyalist devlet, üretim araçlarını işletmelerine dağıtmakta ve her birisine planın yerine getirilmesi için gerekli olan maddi ve mali araçları vermektedir. Hukuki bağımsız iktisadi birim olarak işletme, diğer işletme ve örgütlerle ilişkiye girmekte, kadrolarını tamamlamakta ve üretim, teminat ve pazarlama faaliyetini örgütlemektedir. İşletmenin devlet bankasında kliring hesabı bulunmaktadır, banka kredisi alma hakkı vardır ve kendi bilançosuna sahiptir.

Devlet işletmelerinin iktisadi-operatif bağımsızlığı, üretim araçları üzerindeki halk mülkiyetinin çerçevesi içinde gelişmektedir, çünkü belirli bir işletmeye yararlanması karşılığında bırakılan üretim araçlarının sahibi son tahlilde sosyalist devlettir. Devlet, her birinin tüm halk iktisadi içindeki önemini göz önünde tutarak, planlı bir şekilde tek tek

işletmeler arasındaki ilişkiyi örgütler. Sosyalist işletmeler arasındaki ilişkiler, kapitalizmde olduğu gibi, rekabet ilişkileri değil, tam tersine tüm halkın önünde duran görevlerin yerine getirilmesine yönelik olan ortak çalışma ilişkileridir. İktisadi muhasebe işletmelerin ve onların yöneticilerinin planın yerine getirilmesi ve hizmetlerinde bulunan tüm araçlardan rasyonel bir şekilde yararlanma konusunda devlete karşı *sorumluluğu* ön koşar.

İşletme, işçilerin ve görevlilerin ücretlerinin zamanında ödenmesinden sorumludur. O, devlet bütçesine karşı ödeme yükümlülüklerinin zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirilmesinden ve verilen bütçe araçlarının ve banka kredilerinin amaca uygun kullanımından sorumludur.

İktisadi muhasebe, ayrıca, işletmenin diğer işletmelere ve iktisadi örgütlere karşı yükümlülüklerinin yerine getirilmesi konusunda *maddi* sorumluluğu taşımasını ön koşar.

İşletmeler arasındaki iktisadi karşılıklı ilişkiler, *iktisadi anlaşmalar* yardımıyla düzenlenmektedir. İşletmeler, tüm devlet planıyla uyum içinde gerekli üretim araçlarını elde ederler ve kendi ürünlerini anlaşma temelinde realize ederler.

Anlaşma şunları içerir: teslim koşulları, ürünlerin miktarı, türü ve kalitesi, teslim vadeleri, fiyat, ödeme vadesi, ödeme türü ve anlaşma koşullarına uyulmaması halinde sorumluluğun türü ve derecesi. Anlaşma şu zorla yaptırımları saptar: anlaşmanın yerine getirilmemesi, teslim vadelerine uyulmaması ve anlaşılan ürün kalitesine uyulmaması halinde konvansiyonel cezalar.

İşletmelerin anlaşma disiplinine sıkı sıkıya uymaları, iktisadi muhasebenin en önemli taleplerinden birisidir.

İktisadi muhasebe, tüm işletmenin, tüm işçiler, görevliler ve yönetici personelin plan hedeflerinin yerine getirilmesine, üretimin kesintisiz, hızlı yükseltilmesine, tutumlu ve rasyonel bir iktisat yürütülmesine ve işletmenin verimliliğinin güvence altına alınmasına olan maddi *ilgisine* dayanır.

İşletmenin ve işletmede çalışanların plan hedeflerinin yerine getirilmesine ve üretimin artırılmasına duydukları maddi ilgi, öncelikle işletmenin iktisadi faaliyetinin sonuçlarına göre para araçları elde etmesi yoluyla güvence altına alınmaktadır. Bunun dışında işletmenin gelirinin (kazancının) bir bölümü, işletmenin hizmetinde kalmakta ve dolaşım araçlarının tamamlanması, yatırımlar ve işçilerin ve görevlilerin kültürel ve maddi yaşam koşullarının iyileştirilmesi için kullanılmaktadır.

İktisadi muhasebe, yapılan işe göre dağılım ekonomik yasasının en geniş şekilde kullanılmasını gerektirmektedir. Yapılan işe göre dağılım, emek üretkenliğinin yükselmesine ve araç tasarrufuna olan kişisel maddi ilgiyi uyandırmakta ve iktisadi muhasebeyi pekiştirmektedir. Bu sonucusu da yine, yapılan işe göre dağılım yasasının tutarlı bir şekilde gerçekleştirilmesine ve emekçilerin refah düzeyinin yükseltilmesine katkıda bulunmaktadır. İşletmenin kazancı ne kadar yüksek olursa, çalışanların maddi ve kültürel yaşam koşullarının iyileştirilmesi yoluyla teşvik etmek için o kadar fazla olanağa sahip olacaktır. İktisadi muhasebe ne kadar gelişmiş olursa, tasarruflar için verilen primler de o ölçüde büyük olacaktır.

İktisadi muhasebe, rublenin işletmenin ve onun bölümlerinin faaliyeti üzerindeki sürekli denetimini gerektirmektedir. *Ruble yoluyla denetim* şunları içermektedir: işletmenin iktisadi faaliyetinin parayla ifade edilen hanelerinde (maliyet masrafları, verimlilik vs.) çalışmasının kalitesi ortaya çıkar; işletmenin para aracı alıp alamayacağı, çalışmasına ve plan hedeflerini yerine getirmesinin derecesine bağlıdır; genel plan görevlerinin yerine getirilmesinden bağımsız olarak, işletmeden ödeme yükümlülüklerini (banka kredilerinin geri ödenmesi, devlet bütçesine katkılar vb.) zamanında yerine getirmesi talep edilmektedir; işletmeler, diğer işletmelerle (mal teslim edenler ya da alıcılar) aralarında imzalanan anlaşma

uyarınca hesaplarını zamanında yapmak zorundadırlar. İşletmelerin çalışmasının ruble tarafından denetimi, iktisat örgütlerinin, maliye organlarının ve banka sisteminin elindedir. Ruble tarafından karşılıklı denetim, iktisadi anlaşmalarla birbirlerine bağlı olan işletmeler tarafından gerçekleştirilir. İşletme içerisinde ruble tarafından denetim, para biçiminde üretim harcamalarının ve sonuçlarının hesaplanması ve karşılaştırılmasıyla gerçekleştirilir.

İşletmelerde sosyalist üretimin rasyonel bir örgütlemesi, iktisadi muhasebe öğelerinin işletmenin bölümlerinde ve ustalık alanlarında kullanım bulmasını gerektirir. Bölüm ve ustalık alanı, işletmenin üretim tekniği açısından belirli bir bağımsızlığa sahip olan kesimlerini oluştururlar, ancak bunlar, işletmenin sahip olduğu kendine özgü iktisadi-operatif bağımsızlığa sahip değildirler. Bundan ötürü, burada iktisadi muhasebe sınırlı bir ölçüde kullanılmaktadır. Bölümlerdeki ve ustalık alanlarındaki iktisadi muhasebe öğeleri şunlardır: Harcamaların para biçiminde hesaplanması, bu harcamaların plan hedefleriyle karşılaştırılması, araçlarda en büyük tasarrufu sağlayan emekçilerin maddi olarak teşvik edilmesi.

İşletmenin para araçlarının hareketi, gelir kaynaklarını ve gider amaçlarını belirleyen *mali planlar* temelinde gerçekleşir. İşletmenin ve çalışanlarının üretim sonuçlarına olan maddi ilgisini yükselterek iktisadi muhasebenin tutarlı olarak gerçekleştirilmesi, eldeki araçların tam ve rasyonel olarak kullanılması ve tutumlu, dikkatli iktisat yürütülmesi açısından kitlelerin üretim faaliyetini ve sosyalist yarışmasını teşvik eder. İktisadi muhasebe, işletmenin elinde bulunan tüm fonların sürekli olarak daha iyi kullanılmasına yöneliktir.

İşletmenin fonları. Yatırım ve dolaşım fonları

Devlet işletmelerine ayrılan araçlar, halk mülkiyeti olan

maddi ve mali araçlar, onların fonlarını oluştururlar.

Yukarıda da ortaya konduğu gibi, SSCB'deki devlet işletmelerinin üretim araçları özü itibariyle meta olmamakla birlikte, meta biçimini muhafaza etmektedirler. Üretim araçları, devlet işletmelerinde yalnızca ürün biçiminde değil, ayın zamanda para biçiminde de ortaya çıkmaktadırlar. Bundan ötürü, hesapların yapılmasında, kapatılmasında ve iktisadi muhasebede, maliyet masrafları, üretim araçlarının değeri ve fiyatı gibi kategoriler kullanılmak zorundadır.

Üretim araçları, işletmenin üretim fonunu oluştururlar. Üretim fonları planlı, kesintisiz bir dönüşüm gösterirler; bunlar, birbirinin peşi sıra üretim ve dolaşım aşamasından geçerler. Buna bağlı olarak biçimleri de değişir: Para biçimi üretici biçimine, üretici biçim meta biçimine ve meta biçimi para biçimine vs. dönüşür. Dönüşümün her karakterine göre, işletmenin üretim fonları yatırım ve dolaşım fonuna ayrılır.

Yatırım fonları, uzun bir zaman süresi boyunca, ürün biçimlerini koruyarak, üretime hizmet ederler. Yatırım fonunun değeri, yavaş yavaş, parça parça, bu fonun aşınmasıyla uyum içinde üretim masraflarına girer. *Dolaşım fonu*, üretim süreci içinde tek bir üretim dönemi sırasında tümüyle kullanılır ve değeri tümüyle metaların üretim masrafı içine girer.

İşletmenin üretim yatırım fonuna iş araçları dahildir: işletme binası, donanımlar, makineler, uzun kullanım süresine sahip araçlar ve mobilya ile taşıma araçları. Yatırım fonları, sosyalist toplumun üretim aygıtını oluştururlar. Yatırım fonunun hacmi ve kullanım derecesi, üretimin çapım belirleyen önemli bir etkidir.

Sosyalist iktisat sistemi, yatırım fonlarının kesintisiz gelişmesini güvence altına almakta ve bunun kapitalizmden olduğundan daha iyi kullanılmasını sağlamaktadır.

SSCB'de sanayinin yatırım fonları, burjuva ülkelerden olduğundan iki kat etkin bir şekilde kullanılmaktadır. SSCB'deki demir metalurji işletmelerinde, yüksek fırınların kullanım katsayısı, henüz 1940 yılında

1913 yılına göre iki katı tutuyordu. Yüksek fırınların kullanımı, 1953 yılında, 1940 yılına göre %38 ve Martin fırınlarının kullanımı %43 arttı.

Yatırım fonunun yıpranan kesimini yerine koymak için, işletmede bir *amortisman fonu* oluşturulmaktadır. Bu amaçla her ürün biriminin üretim masraflarının içine yatırım fonunun aşınmasıyla uyum içindeki belirli bir değer parçası alınmaktadır. İşletmenin amortisman fonlarının araçlarının bir bölümü, devlet tarafından belirlenen bir ölçü içinde, kullanılan yatırım fonlarını karşılamak için kullanılır ve geri kalan bölümü ise kullanılan yatırım fonunun genel tamirâtı için işletmenin hizmetine verilir.

İşletmenin üretim dolaşım fonlarının içine şunlar girer: hammaddeler, malzeme, yakıt maddeleri, yarı mamuller ve diğer iş araçları. Üretim alanında bulunan fonların dışında, işletmenin elinde dolaşım aşamasında işlev gösteren araçlara, dolaşım fonuna sahiptir. *Dolaşım fonları*, satışa sunulan mamul ürünlerden ve hammadde ve yakıt maddesi satın almak ve ücretlerin ödenmesi için gerekli olan işletme para araçlarından oluşur. Üretim dolaşım fonu ve dolaşım fonu, bütünlükleri içinde işletmenin *dolaşım araçlarını* oluştururlar.

Yatırım ve dolaşım fonunun kullanım derecesinin artırılmasının önemli etkenlerinden birisi, devlet tarafından saptanan ve işletme için bağlayıcı olan makinelerden ve donanımların kullanımı için *ileri teknik-iktisadi normlar* ve hammaddeler, yakıt maddeleri ve diğer dolaşım öğelerinin ürün birimi başına (demir cevherinin ve kokun her tonu başına ham demir, her ton şeker pancarı başına şeker üretimi vs.) kullanım normlarıdır; aynı şey mamul ürünler de dahil olmak üzere dolaşım fonunun çeşitli öğeleri için belirlenen *stok normları* için geçerlidir.

İşletmenin dolaşım araçları, kendilerinin araçları ve ödünç alınmış araçlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kendi araçlarının ve ödünç alınmış dolaşım araçlarının oluşması, planlı olarak gelişmektedir.

Bazı dolaşım araçları, işletmeye devlet tarafından asgari ihtiyaç miktarında verilmektedir. Örneğin hammaddeler ve yakıt maddeleri için sezon stokları oluşturulması gerektiğinden ya da meta taşınmakta olduğundan işletmenin yedek ya da geçici dolaşım aracı gereksinimi, ödünç alınmış araçlarla, alınması karşılığı devlet bankasının belirli bir ücret, faiz, aldığı devlet bankası kredileriyle karşılanmaktadır. Dolaşım araçlarının dağıtılmasındaki bu işlem, işletmeleri bunları en rasyonel ve tutumlu bir şekilde kullanma, dönüşüm hızını hızlandırma konusunda teşvik etmektedir.

Dolaşım araçlarının dönüşüm hızının hızlandırılması, tutumluluk rejiminin yürütülmesi ve üretimin artırılması amacıyla yedek araçların özgür kılınması açısından büyük bir öneme sahiptir.

İşletme araçlarının *dönüşüm hızı*, birincisi, üretim sürecine, yani üretim devrinin süresine ve ikincisi, bu araçların ne kadar süre dolaşım alanında bulunduğuna (satılacak olan mamul mallar mevcudu biçiminde) bulduklarına bağlıdır.

Üretim devri dahi, ileri bir teknik ve teknolojinin ve bilimin en yeni kazanımlarının üretimde kullanılması temelinde üretim sürecinin hızlandırılması ve iş örgütlemesinin iyileştirilmesi yoluyla kısaltılmaktadır. Dolaşım araçlarının dolaşım süresi, taşıma sektörünün çalışmasının iyileştirilmesi, işletmelere mal temininin ve ürünlerinin pazarlanmasının rasyonel örgütlenmesi yoluyla kısaltılmaktadır.

Araçların dönüşüm hızı, işletmenin iktisadi faaliyetinin en önemli niteliksel özelliğidir. Araçların dönüşüm hızının hızlandırılması, işletme için üretim planlarının yerine getirilmesi ve birikimin artırılması açısından önemli bir etkidir. Bu, daha az miktarda dolaşım aracıyla planın yerine getirilmesini güvence altına almaktadır.

İktisadi muhasebenin pekiştirilmesi ve dolaşım araçlarının dönüşüm hızının hızlandırılması açısından sosyalist yarışma büyük bir öneme sahiptir. Üretim devresinin kısaltılması, işletmelerin yaşesinin ve ürünlerin pazarlanmasının iyileştirilmesi ve mali disiplinin pekiştirilmesi yoluyla, devlet

işletmelerinin ulaşım araçları önemli ölçüde daha iyi kullanılmaktadır.

İşletmeler, üretim ve dolaşım fonlarının yanısıra tüketim amacına hizmet eden yatırım fonuna da sahiptirler. Bunlara konutlar, klüpler ve kuruluşlarıyla toplumsal, kültürel ve sosyal amaçlara hizmet eden diğer binalar dahildir.

Yatırım ve dolaşım fonlarının sosyalist işletme tarafından tutumlu ve rasyonel bir şekilde kullanılması, üretim kapasitesinin büyütülmesini ve üretim masraflarının düşürülmesini olanaklı kılmaktadır.

Ürünlerin maliyet masrafı

Sosyalist toplumda belirli bir ürünün üretilmesi için kullanılan tüm toplumsal emek, toplumsal üretim maliyetini oluşturur. Metallerin toplumsal üretim maliyeti, bu metallerin değerini oluşturmaktadır. Üretim araçlarının üretim maliyeti, değer biçiminde, para biçiminde ifade edilmektedir. Toplumsal üretim maliyeti şu üç bileşenden oluşmaktadır: tüketilen üretim aracı değeri, kendisi için emek tarafından yaratılmış ürün değeri ve toplum için emek tarafından yaratılmış ürün değeri.

Toplumsal üretim maliyetinin ilk iki bileşeni, sosyalist devlet işletmelerinde ürünlerin maliyet masrafını oluşturmaktadırlar. *Maliyet masrafı*, toplumsal üretim maliyetinin işletmenin tüketilmiş üretim araçları ve ücretler için harcamalarını yerine koyan ve parayla ifade edilen bölümüdür. Maliyet masrafı ayrıca kullanılmış üretim araçlarında cisimleşen geçmiş emeği ve kendisi için ürünü yaratan yeni kullanılan emeği yansıtmaktadır. Maliyet masrafları, ürünlerin üretilmesinin ve pazarlamasının işletmeye ne kadara malolduğunu göstermektedir. Maliyet masraflarının hesaplanması, iktisadi muhasebenin gerçekleştirilmesinin en önemli koşuludur.

Sosyalist işletmelerin ürünlerinin maliyet masrafı kategorisi, sermaye harcanmasını dile getiren kapitalist maliyet fiyatıyla karıştırılmamalıdır. Kapitalist maliyet fiyatı, işgücü yağması ve güçlü sömürüyle düşürülürken, sosyalizmdeki üretim masraflarının düşürülmesi tüm toplum yararına toplumsal emekten tasarrufu dile getirmektedir.

Pratikte ürünlerin maliyet masrafları, iktisadi muhasebenin gereklilikleriyle uyum içinde, üretimde kullanılan hammadde, yardımcı maddeler ve yakıt maddeleri harcamalarından, amortismanlardan, sosyal vergiler de dahil, işçilerin ve görevlilerin ücretlerinden ve yönetim amacı için çeşitli para harcamalarından oluşmaktadır. İşletmelerin sosyal vergileri, toplum için ürünün sosyal sigorta organlarının hizmetine sunulan ve para biçiminde ifade edilen kesimidir.

Sanayi ürünlerinin maliyet masraflarının iki biçimi vardır: İşletme maliyet masrafları ve tüm (sözde ticari) maliyet masrafları. *İşletme* maliyet masrafları, işletmenin ürünlerin üretimiyle bağıntılı olan harcamalarını içermektedir. *Tüm* maliyet masrafları, işletme maliyet masraflarından ve ürünlerin realize edilmesine bağlı olan giderlerden (pazarlama bürolarının ve depoların bakım masrafları, taşıma masrafları, tröstlerin ve kombinaların idari masrafları) oluşmaktadır.

1953 yılında SSCB'deki sanayi ürünlerinin maliyet masraflarının dörtte üçü malzeme masraflarına (hammadde, yakıt maddesi, elektrik enerjisi, amortismanlar vs.) ve dörtte biri ücretlere düşmekteydi.

Ürünlerin maliyet masrafları, işletmenin tüm çalışmasının kalitesinin en önemli genel karakteristiğidir. Maliyet masrafları, işletmenin tüm üretim, teminat ve pazarlama faaliyetinde görülmektedir. Maliyet masrafları ne kadar düşük olursa, üretim planının yerine getirilmesi ve ürünün uygun kalitesi koşuluyla, işletmenin iktisadi başarısı da o kadar büyük olur. Devlet, emek harcamalarının ve üretim araçlarının kullanımının ileri normlarından yola çıkarak, maliyet masraflarının düşürülmesi için haneleri planlı ve sistemli bir şekilde saptar.

Ürünlerin maliyet masrafları, emek üretkenliğinin artırılması, yatırım ve dolaşım fonlarının rasyonel bir şekilde kullanılması, dönüşüm hızının hızlandırılması ve idari masrafların azaltılması yoluyla düşürülmektedir. Maliyet masraflarının düşürülmesi açısından kitlelerin tutumluluk rejiminin yürütülmesine aktif bir şekilde katılmaları büyük bir öneme sahiptir. Maliyet masraflarının düşürülmesi, canlı ve kullanılmış emekten tasarruf anlamına gelmektedir; bu, birikimi artırır ve sosyalist iktisat yürütülmesinin merkezi görevlerinden birisidir.

SSCB'deki devlet sanayiinin maliyet masrafları, sistemli bir şekilde düşürülmektedir. Bunlar, örneğin, bir yıl öncesine göre, 1948'de %8.6, 1949'da %7, 1950'de %5'den fazla ve yine 1951'de %5'den fazla bir azalma göstermişlerdir. 1952'de maliyet masraflarının düşmesi, hammadde, malzeme ve yakıt maddeleri ve elektrik enerjisi ve termik enerjisi ve taşıma hizmetlerinin fiyatlarındaki düşüş göz önünde bulundurularak %8 ve 1953'de yüzde 5'den fazla düşmüştür.

Devlet işletmelerinin salt geliri. Devletin merkezileştirilmiş salt geliri

Emekçilerin emeğiyle toplumun sosyalist üretiminde yaratılan ürün, *toplumun salt gelidir*. Devlet sektöründe tüm salt gelir para biçiminde ortaya çıkmaktadır ve ürünün toplumsal maliyet masrafları ya da meta değeriyle maliyet masrafları arasındaki farka eşittir. Devlet sektöründeki salt gelir, halk mülkiyetidir ve iki ana biçimde ortaya çıkar: devlet işletmesinin salt geliri (kazanç) ve devletin merkezileştirilmiş salt geliri.

Devlet işletmesinin salt geliri, toplum için ürünün söz konusu işletmede kalan ve para biçiminde biriktirilen bölümüdür. *Devletin merkezileştirilmiş salt geliri*, toplum için ürünün işletmelerden alınan ve tüm halkın gereksinimleri için

kullanılmak üzere devletin elinde para biçiminde yoğunlaşan kesimdir.

Salt gelirin bu iki biçiminin, gerekliliği, bir taraftan iktisadi muhasebeden ve diğer taraftan sosyalist iktisadın salt gelirin önemli bir bölümünü merkezileştirme gereksinmesinden doğmaktadır. Sosyalist devlet böylelikle emekçilerin her bir işletmenin verimliliğinin artırılmasına olan ilgisini ve tüm toplumun gereksinimlerinin karşılanmasını güvence altına almaktadır.

Devlet işletmelerinin salt geliri, günlük iktisat dilinde “kâr”^{*} olarak nitelendirilmektedir. Sosyalist toplumda kâr ekonomik kategorisinin varlık koşulları tümüyle ortadan kaldırılmıştır, çünkü kâr kapitalist sömürü ilişkilerini dile getirmektedir. Bundan ötürü devlet işletmelerinin salt geliri (kazanç), özü itibari ile kâr değildir. Devlet işletmesinin salt geliri, söz konusu işletmenin ürünlerinin devlet tarafından saptanmış fiyatlarla realize etmesinden elde ettiği parayla bu üretimin maliyet masrafı arasındaki farka eşittir. İşletmenin salt gelirinin büyüklüğü, üretim planlarının yerine getirilmesine, ürünlerin realize edilmesine ve masrafları düşürme planlarının yerine getirilmesine bağlıdır. Maliyet masrafları ve işletmenin salt geliri, birbirine sıkı sıkıya bağlı olan büyüklüklerdir: Maliyet masraflarının düşmesi, işletmenin salt gelirini yükseltir.

İşletmelerin salt geliri, devlet tarafından planlı bir şekilde kullanılmaktadır: Bir bölüm söz konusu işletmede ya da iktisat dalında üretimin genişletilmesine (yatırımlara ya da kendi dolaşım araçlarının büyütülmesine) hizmet eder, diğer bir bölüm çalışanların maddi teşviki ve diğer amaçlar için *doğrudan fonlara* kullanılır. İşletmenin salt gelirinin söz

---

* Rus dilinde aslında kazanç anlamına gelen ПРИБЫЛЬ sözcüğü, Marksist politik ekonomide kâr kavramı için teknik kavram oldu. -*Almançaya çevirenin notu.*

konusu gereksinimin karşılanmasından sonra geriye kalan kesimi, kazanç ödemesi olarak ‘devlet bütçesine aktarılır.

İşlemenin planlanan salt gelirinin %1 ile 5’i, tek tek üretim dallarının önemine, çalışanların sayısına ve salt gelirin miktarına göre, doğrudan fona gönderilir. Salt gelir birikimi planının yerine getirilmesinin aşılmasını teşvik amacıyla, plan fazlası kazancın %15 ile 45’inin doğrudan fona bırakılması karar altına alınmıştır.

Bu bırakım, işletmenin saptanan türe, masrafların düşürülmesi kaydına göre meta üretimi için devlet planını ve salt getir birikimi planını yerine getirmesi koşuluyla, yapılabilir. Doğrudan fon araçlarının bir yarısı, çocuk yuvalarının bakımı, dinlenme yurtları, sanatoryumlar, işletme mutfakları ve klüplerin kurulması için, dinlenme yurtlarında ve sanatoryumlarda yer sağlaması için, işçilere, mühendislere ve görevlilere bireysel primlerinin çalışanlara verilen bir kerelik ek yardımların ödenmesi için ve diğer yarısı üretimin genişletilmesi ve işletme konutlarının inşası ve tamiri için kullanılmaktadır.

İşletmelerin salt geliri, üretimin ve emek üretkenliğinin sürekli, hızlı artması ve maliyet masraflarının düşmesi sonucu kesintisiz olarak çoğalmaktadır. SSCB’deki işletmelerin ve iktisat örgütlerinin salt gelirinin (Kazancının) toplam tutarı, 1932 yılında 6,6 milyar ruble, 1940 yılında 31,8 ve 1953 yılında 89,8 milyar ruble tutmaktaydı.

Devlet işletmesinin salt gelirinin büyüklüğü, doğrudan işletmenin çalışmasına, ürün birimi başına maliyet masrafının düşürülmesine ve onun üretim ve pazarlama planlarını nasıl yerine getirdiğine bağlıdır. İşletmenin salt gelirinin yükselmesi, doğrudan fona aktarılan miktarların büyümesini olanaklı kılar ve dolaşım araçlarının ve yatırımların artırılmasını güvence altına alır. Devlet işletmesinin salt geliri, sonuçta iktisadi muhasebeye ayrılmaz bir şekilde bağlıdır ve işletmenin çalışmasını niteliksel olarak iyileştirmek için doğrudan bir teşvik aracı sunmaktadır.

Sosyalist devlet, işletmelerin salt gelirlerinin miktarını planlamakta ve tek tek metalar ve işletmeler için verimlilik oranını (verimlilik düzeyini) saptamaktadır. İşletmenin *verimlilik oranı*, işletmenin salt geliriyle realize edilecek ürünlerin tüm maliyet masrafı arasındaki yüzdesele ilişkidir.

Sosyalist işletmenin verimlilik oranı, kapitalizmdeki kar oranından ilkesel olarak ayrılır. Sosyalist iktisatta, ortalama kâr oranı ve üretim fiyatı yasası etkin değildir. Devlet, verimlilik oranını işletmeler arasındaki salt gelir karşılaştırması yoluyla değil, işletmenin somut çalışma koşullarından yola çıkarak belirlemektedir; burada söz konusu olan, bir taraftan işletmenin salt gelir elde etmeye ilgisini uyandırmak ve diğer yandan rublenin işletmenin faaliyeti üzerindeki denetimini sağlamaktır. Bu amaçla işletme için verimlilik oranı, onun gereksiz para araçları biriktiremeyeceği ve iktisadi hesap yürütülmesini pekiştirmek ve ürünlerin maliyet masrafını düşürmek amacıyla sürekli bir teşvikin mevcut olacağı şekilde saptanmaktadır. İktisadi hesap yürütülmesinin ilkeleriyle uyum içinde, her işletme salt gelir elde etmeye ilgi duymaktadır ve bu durum, üretimin gelişmesini ve maliyet masraflarının düşürülmesini teşvik etmektedir.

Devletin merkezileştirilmiş salt gelirin ana kesimi, şu anda sözde “işlem vergisi”^{*} biçiminde ortaya çıkmaktadır. İşlem vergisi (üretim vergisi), işletmelerin kullanım alanına girmemekte, tersine üretimin realize edilmesinden hemen sonra tümüyle devlet bütçesine akmaktadır. Bu, devlet tarafından saptanan bir ölçü içinde sanayinin teslim fiyatları içindedir. İşletmelerin salt gelirlerinden farklı olarak, ürün birimi başına belirli bir zaman için saptanan işlem vergisinin miktarı, ‘doğrudan maliyet masrafları planının yerine getirilmesine bağlı değildir.

Devletin merkezileştirilmiş salt gelirin bir bölümünün “işlem vergisi” olarak adlandırılmasına rağmen, bu, özü itibarıyla ne bir vergidir, ne de emekçilerin gelirinden bir kesintidir. Sosyalist devlet, içinde işlem vergisini muhteva

---

* “İşlem vergisi” olarak çevirdiğimiz bu kavramın Almanca karşılığı “Umsatzsteuer”, İngilizce karşılığı “turnover tax” olup, hasılat vergisi, satış vergisi, işlem vergisi anlamına gelmektedir. -ÇN.

eden tüketim malları fiyatlarının göz önünde bulundurulmasıyla gerçek ücretlerin sistemli bir şekilde artırılmasının gerekliliğinden yola çıkarak, ücret miktarını saptamaktadır.

Devlet işletmelerinin salt gelirin bir bölümü, dağıtım sırasında, kazanç ödemeleri, sosyal sigorta amacıyla toplumsal ödentiler vs. biçiminde devletin merkezleştirilmiş salt gelinine gider.

Bunun dışında, kooperatıf sel ve kollektif-iktisadi işletmelerin salt gelirin bir bölümü de devletin merkezleştirilmiş gelirin içine akmaktadır.

Sanayi ürünlerinin fiyatı

Maliyet masrafları, işletmenin salt geliri ve sözde işlem vergisi biçimindeki devletin merkezleştirilmiş salt gelirin bir bölümü, sanayi ürünlerinin fiyatının bileşkenleridir.

SSCB devlet sanayiinde iki ana fiyat türü bulunmaktadır: Fabrika fiyatı (ya da sözde işletme fiyatı) ve sanayinin teslim fiyatı. Sanayi ürünleri için, *fabrika ya da işletme fiyatı*, planda saptanmış üretim maliyet masrafları ile işletmenin salt gelirin toplamına eşittir. Bu, işletmeye planlı giderlerinin karşılmasını ve bir salt gelir elde etmesini sağlamaktadır.

Sanayinin teslim fiyatı, fabrika ya da işletme fiyatıyla merkezleştirilmiş salt devlet gelirin “işlem vergisi” biçiminde ortaya çıkan kesimini içermektedir.

Toplumun salt geliri, bütün üretim dallarında yaratılmaktadır. Ancak devlet, işlem vergisini fiyat mekanizması üzerinden, esas olarak, tüketim malları üreten iktisat dallarından almaktadır. Üretim araçları üreten dalların ürünlerinin fiyatları, kural olarak işlem vergisi içermezler. Ağır sanayide yaratılan salt gelirin bir bölümü, hafif sanayide ve

tüketim malları üretiminin diğer dallarında realize edilmektedir. Bu işlem, hem sanayide ve hem de tarımda kullanılan üretim araçlarının nispeten düşük ücret düzeyini güvence altına alır, üretimin mekanize edilmesini hızlandırır ve son tahlilde üretimin artmasına ve tüketim mallarının maliyet masraflarının düşmesine yol açar.

Sosyalist devlet, tutarlı bir şekilde sanayi ürünlerinin sistemli maliyet masrafının düşürülmesi politikası izlemekte ve bu temelde sanayi metallerinin fiyatlarının düşürülmesi politikası izlemektedir.

Sanayi ürünlerinin teslim fiyatlarının düşürülmesi, rublenin işletmelerin çalışması üzerindeki denetimini güçlendirir. Sanayinin teslim fiyatlarının düşürülmesi yoluyla devlet, işletmelerin yöneticilerini üretim verimliliğini güvence altına almak amacıyla giderleri azaltmaya zorlar, onları emeğin örgütlenmesini iyileştirme ve iktisatta gizli yedeklerin bulunması ve kullanılması doğrultusunda zorlar. Teslim fiyatlarının düşürülmesi iktisadi muhasebeyi pekiştirir, tutumluluk rejimini güçlendirir ve perakende ticaret fiyatlarının düşürülmesinin maddi temellerini yaratır.

Kısa Özet

1- Sosyalizm, üretim araçlarının kapitalizm için erişilemeyecek tutumlu kullanılmasını güvence altına alır ve bunun hedefi son tahlilde emek zamanından, yani canlı ve kullanılmış emekten, sürekli olarak artan tasarruftur. Tutumluluk rejimi, sosyalist iktisadi sistemin toplumsal mülkiyeti tutumlu kullanmaktan, emeği ve maddi ve mali araçları rasyonel olarak yerleştirmekten ve her türlü tutumsuzluğu ortadan kaldırmaktan oluşan yöntemlerinden birisidir.

2- iktisadi muhasebe, sosyalist devlet işletmelerinde

üretimdeki giderlerle sonuçların para biçiminde karşılaştırılmasını, giderlerin kendi gelirinden karşılanmasını ve üretimin verimliliğinin güvence altına alınmasını talep eden planlı iktisat yürütülmesi yöntemidir. İktisadi muhasebe, işletmenin iktisadi-operatif bağımsızlığını, onun elinde araçların tutumlu olarak kullanılması amacıyla sorumluluğu ve en iyi emek sonuçlarına olan maddi ilgiyi ön koşar.

3- Sosyalist devlet işletmelerinin 'üretim fonları, yatırım ve dolaşım fonları olarak ikiye ayrılırlar, Dolaşım fonu ve dolaşımda bulunan fonlar, işletmenin dolaşım araçlarını oluştururlar. Sosyalist iktisadi sistem, yatırım fonlarının ve dolaşım araçlarının en tam en amaca uygun kullanımını sağlar.

4- Ürünlerin maliyet fiyatı, toplumsal üretim masraflarının işletmenin üretim araçları ve iş ücretleri için harcamalarını karşılayan ve parayla ifade edilen kesimdir. Ürünlerin maliyet fiyatı, işletmenin çalışmasının kalitesinin en önemli karakteristiğidir. Devlet, sanayi ürünlerinin fiyatlarını saptar ve bunları iktisadi muhasebenin pekiştirilmesi için kullanır. Maliyet masraflarının ve fiyatların sistemli olarak düşürülmesi, sosyalist iktisat yürütülmesinin sosyalizmin ekonomik temel yasasının gerekliliğinden doğan temel ilkelerinden birisidir.

5- Toplum için emeğin ürünü, sosyalist toplumun salt gelirini oluşturur. Devlet üretim sektörünün salt geliri iki ana biçimde ortaya çıkar: Devlet işletmelerinin salt geliri ve devletin merkezileştirilmiş salt geliri. Devlet işletmesinin salt geliri (kazanç), toplum için emek tarafından yaratılan ürünün söz konusu işletmede kalan ve para biçiminde biriktirilen bölümüdür. Devletin merkezileştirilmiş salt geliri, parayla ifade edilerek, toplum için emek tarafından yaratılmış ürünün, tüm halkın gereksinimi için kullanılmak üzere, işletmeden alınan ve devletin elinde biriken kesimdir. Toplumun salt gelirinin bu bölünmesi, bir yandan iktisadi muhasebenin

gerçekleştirilmesinin zorunluluğundan ve diğer yandan toplumun salt gelirinin önemli bir bölümünün merkezi yoldan kullanılmasının zorunluluğundan doğmaktadır.

Bölüm XXXIV. SOSYALİST TARIM SİSTEMİ

Sosyalist tarımın iktisattaki yeri ve rolü

Sosyalist tarım sistemi, üretim araçları üzerindeki devlet mülkiyetine (halk mülkiyetine) ve kooperatıf sel-kollektif iktisadi mülkiyete dayanmaktadır. Bu, Kolhozları, Makine ve Traktör İstasyonlarını ve Sovhozları kapsamaktadır.

Sosyalist tarım, sosyalist üretimin tabi olduğu ana görevin yerine getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır: Tüm toplumun sürekli olarak artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde tatmin edilmesinin güvence altına alınması. O, halkın *beslenme temelini* ve kitle gereksinim malları üreten hafif sanayi ve besin sanayiinin *hammadde temelini* oluşturmaktadır.

Sanayi, tarım karşısında önder rolü elinde bulundurmaktadır; tarım, sanayiye hammadde ve besin maddeleri temin etmektedir. “Sosyalist toplum, sanayi ve tarım emekçilerinin bir üretim ve tüketim topluluğudur. Bu toplulukta sanayi, hammadde ve besin maddesi sağlayan ve sanayiın ürünlerini tüketen tarımla koordine değilse, yani sanayi ve tarım yekpare bir iktisadi bütün oluşturmuyorsa, bu sosyalizmi vermez.”*

---

* J.V. Stalin, “Sorular ve Yanıtlar”, bkz. J.V. Stalin, Eserler, C. 7, s. 173, Almanca. [Türkçe baskı; Eserler, C. 7, s. 167, İnter Yayınları]

Yüksek derecede mekanize edilmiş tarımsal büyük işletmeler, büyük ölçüde traktör, kombina, diğer tarımsal makineler, yedek, parça, yakıt maddesi, yapay gübre, haşaratla mücadele için kimyevi maddeleri vb. üreten sanayiye bağlıdırlar. Sosyalist tarımın kalkınması, ancak sosyalist sanayinin tarıma verdiği tüm üretim araçlarının üretimi de hızla büyüdüğünde sağlanabilir.

Aynı zamanda sanayinin ve halk iktisadının diğer dallarının gelişmesi de, tarımsal üretimin kesintisiz ve hızlı büyümesine bağlıdır. Halkın refah düzeyinin yükselmesi ve kent nüfusunun artması, tahıl, et, süt, patates, sebze ve diğer tarımsal ürünlerin üretiminin artmasını gerekli kılmaktadır. Sanayi metallerinin üretimi, ancak hafif, sanayi ve besin maddeleri sanayii için giderek daha fazla tarımsal hammadde —pamuk, keten, yün, şeker pancarı, yağ bitkileri vs.— üretildiğinde, genişletilebilir.

Sosyalist tarım sistemi, tarımsal üretimin üretkenliğinin sürekli olarak artmasını ve meta üretiminin payının artmasını güvence altına almaktadır. Sosyalist tarımın emek üretkenliği, Ekim Devrimi'nden önceki tarımın emek üretkenliğinden yaklaşık olarak üç misli yüksektir ki, bu da Kolhoz ve Sovhoz üretiminin üstünlüğünü kanıtlamaktadır.

Tarımdaki meta üretimi 1926/27 ile 1952/53 arasında şöyle gelişti: tahılda 10.3 milyon tondan 40.4 milyon tona, patatesten 3 milyon tondan 12.5 milyon tona, ette (canlı ağırlık) 2.4 milyon tondan 5 milyon tona, sütte 4.3 milyon tondan 113.2 milyon tona. Pamuk, şeker pancarı ve diğer bazı teknik kültürlerde de büyük başarılar elde edildi.

SSCB'de ulaşılan tarımsal üretim düzeyi, halkın besin maddelerine ve hafif sanayinin tarımsal hammaddelere olan giderek artan gereksinimini henüz tatmin etmemektedir. Bu düzey, tarımdaki teknik donanımın yüksek düzeyine ve sosyalist tarım sisteminin sunduğu olanaklara denk düşmemektedir.

Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, tutarlı bir şekilde, bütün iktisat dallarının başarılı gelişmesinin vazgeçilmez ön koşulu olarak ağır sanayinin mümkün olduğunca gelişmesi rotasını izlemektedirler. Bu acil iktisadi görevin gerçekleştirilmesi için ana araçlar kullanıldı ve en iyi kadrolar yerleştirildi. Burada hem ağır sanayinin ve hem de tarımın aynı zamanda hızlı gelişmesini sağlamak mümkün olmadı. Bunun sonucu olarak sanayiyle tarım arasında bir dengesizlik onaya çıktı. Tarım, sanayinin gerisinde kaldı. Özellikle de tahıl ekimi, hayvancılık, patates ve sebze ekimi geri kaldı.

Ağır sanayinin gelişmesinde elde edilen büyük başarılar Komünist Partisi'ne ve Sovyet Hükümeti'ne, 1953 ve 1954 yıllarında tarımsal üretimin bütün dallarında önemli bir canlanmayı öngören kapsamlı bir programın gerçekleştirilmesine başlama olanağı sağlamaktadırlar.

“Şu aşamadaki en acil ve en önemli iktisadi görev, ağır sanayinin her yönlü gelişmesinin devam etmesi koşullarında tarımın bütün dallarında önemli bir canlanma sağlamak, iki ile üç yıllık bir süre içinde ülkemizin tüm nüfusuna besin maddeleri teminini önemli ölçüde artırmak ve aynı zamanda tüm kollektif köylü kitlesine daha yüksek bir maddi refah düzeyi sağlamaktır.”*

Halkın çeşitli besin maddelerine olan tüm gereksinimlerini giderebilmek ve hafif sanayinin tek tek dallarını geniş ölçüde geliştirebilmek için, yalnızca bir bütün olarak tarımsal üretimin hızla büyütülmesi değil, aynı zamanda yapısında bir iyileştirme de (hayvancılığın, yüksek değerdeki kültürlerin vs. paylarının büyütülmesi) gerekmektedir.

Bu bağıntı içinde tarım üretiminin artırılması özellikle

---

* N.S. Kruşçev, “SSCB/de Tarımın Geliştirilmesine İlişkin Önlemler Üzerine”; SBKP MK'nın 3 Eylül 1953'deki oturumunda konuşma, s. 3-4, Rusça.

büyük öneme sahiptir. Tahıl iktisadı, tüm tarımsal üretimin temelini teşkil etmektedir. Hayvancılığın sorunlarını en kısa zamanda çözebilmek için, tüm hayvan mevcuduna yem bitkilerinin—mısır, arpa, çavdar—temini güvence altına alınmış olmalıdır. Pamuk, keten, şeker pancarı, ay çiçeği ve diğer teknik kültürlerin ekiminin genişletilmesi, bu kültürlerin ekimiyle uğraşan insanlara ekmek teminini gerektirmektedir. Böylelikle tarımın bütün dallarının gelişmesi, şu veya bu şekilde tahıl üretiminin artırılmasına bağlı bulunmaktadır.

Yüksek bir tarımsal üretim düzeyine, ancak halkın tüketiminin artmasında muazzam bir rol oynayan hayvancılık her yönlü geliştirildiğinde, ulaşılabilir. Halkın refah düzeyi ne kadar yüksek olursa, et, yağ, süt ve süt ürünleri tüketimi de o kadar büyük olur. Bundan ötürü, hayvancılığın mümkün olduğunca hızlı bir şekilde canlanması, tüketim yapısının iyileştirilmesi açısından tayin edici öneme sahiptir. Hayvancılığın sorunlarının çözümünün ana yolu, Kolhozların ve Sovhozların toplumsallaştırılmış hayvancılığının genişletilmesiydi ve genişletilmesidir; ama bu, sağlam bir yem temelini yaratılması, hayvanların iyi ahırlarda barındırılması, hayvancılıktaki işlerin geniş ölçüde mekanize edilmesi ve bu temelde hayvan mevcudunu büyütme ve aynı zamanda hayvanların verimini önemli ölçüde artırmak için hayvanların niteliksel olarak iyileştirilmesi ve yeni, yüksek verimli ırkların yetiştirilmesi anlamına gelmektedir.

Halkın besin maddelerine olan gereksinimlerinin her yönlü tatmin edilmesi ve beslenme yapısının iyileştirilmesi, tarımın diğer bütün dallarının da, yani patates ve sebze ekiminin, meyveciliğin, bağcılığın vs. daha da geliştirilmesini gerektirmektedir. Sosyalist tarım, kısa zaman içinde ülkede bir tarımsal ürünler bolluğu yaratabilmek için, henüz hiç tüketilmemiş olanaklara sahiptir.

Tarımsal üretimin bütün dallarının canlanması için en önemli ön koşullardan birisi, tarımın en önemli üretim aracı

olarak *topraktan tümüyle ve her yönlü yararlanmadır*. Toprak üzerindeki özel mülkiyet koşullarında köylü, bir parça toprak satın alabilmek için, yıllarca para biriktirir ve borç yapar. Ulusallaştırılmış toprak ve arazi üzerinde yaratılan Kolhoz ve Sovхозlarda toprağın satın alınması ve kiralanması için üretici olmayan araçların kullanılması zorunluluğu kalkmıştır. Kolhozların ellerinde bulundurdukları toprak, onlara parasız ve süresiz kullanım için bırakılmıştır. Kolhozlar, yalnızca bu toprağı ne satabilecekler ne de kiralayabilecekleri sınırlamasıyla, bu toprakları fiiliyatta kendi mülkiyetleri gibi ellerinde bulundurmaktadırlar. Toprak üzerindeki toplumsal mülkiyet, tarımsal ürünlerin ucuz olmasına ve Sovyet köylülerinin maddi durumlarının sürekli olarak iyileşmesine katkıda bulunmaktadır.

Devrim öncesi Rusya'sında yoksul ve orta köylüler, yaklaşık 135 milyon hektar tarımsal kullanım alanına sahiptiler. Sosyalist Ekim Devrimi sonucu ve kollektif iktisadi düzenin zaferi sonucu, kollektif köylüler daha 1937 yılında 370 milyon hektardan fazla tarımsal kullanım alanına, yani yaklaşık üç kattan fazla, sahip bulunuyorlardı. Kollektif köylüler, şu anda,—Ukrayna SSC'nin batı bölgeleri ve Byelorusya SSC, Moldavya SSC'nin batı bölgeleri ve Baltık Sovyet Cumhuriyetlerindeki Kolhozlar da dahil olmak üzere—397 milyon hektar araziye ellerinde bulundurmaktadırlar; ama Kolhozlar toplam olarak—ormanlar ve tarım için henüz, geçici olarak kullanılmayan topraklar da dahil—578 milyon hektar toprağı sınırsız kullanma hakkına sahiptirler. Bunun dışında, 66 milyon hektarı tarımsal kullanım alanı olmak üzere, Kolhozlara devlet toprak fonundan ve devlet orman fonundan 180 milyon hektar toprak, uzun süreli ve karşılıksız kullanım için dağıtılmıştır.

Sovхозlar, yaklaşık 70 milyon hektar, işletmelerin ve kuruluşların yan işletmeleri ve diğer toprak kullanıcıları da 19 milyon hektardan fazla tarımsal kullanım alanına sahiptirler.

Kolhoz ve Sovхозlar, muazzam bir verimli *işlenmemiş ve uzun zaman nadasa bırakılmış toprak* alanları rezervine sahiptirler. Bu toprakların kazanılması, tarımsal ürünlerin üretiminin kısa süre içinde önemli ölçüde yükseltilmesini

olanaklı kılmaktadır.

Tahıl ve diğer tarımsal ürünlerin üretimini yükseltmesi iktisadi zorunluluğu, ülkenin muazzam alanlarının mümkün olabildiğince tam bir şekilde saban altına alınması doğrultusunda geniş çaplı tüm devlet çalışmasını gerekli kılmaktadır. SBKP MK Şubat-Mart Oturumu'nun (1954) "Ülkede Tarım Üretimini Daha Fazla Artırılması ve İşlenmemiş ve Uzun Süre Nadasa Bırakılmış Toprakların Kazanılmasına" ilişkin kararları ve Komünist Partisi ve Sovyet Devleti'nin bunu izleyen kararları uyarınca, öncelikle ülkenin Doğu bölgelerindeki işlenmemiş ve uzun zaman nadasa bırakılmış toprakların kazanılmasını öngören ve 1956 yılına kadar 28-30 milyon hektar yeni kazanılmış ekim alanına tahıl ve diğer tarımsal kültürler ekmeyi önüne hedef olarak koyan muazzam bir program kabul edilmiştir. Tüm halkın önünde duran bu görevin başarıyla yerine getirilmesi süreci içinde, halihazırda 1954'de 17 milyon hektar en verimli işlenmemiş ve uzun zaman nadasa bırakılmış toprak kazanabilmiştir.

Kolhoz ve Sovhozların ellerinde bulundurdukları büyük toprak alanları, traktörlerin, kombinaların ve diğer karmaşık tarım makinelerinin en üretici şekilde kullanılması, doğru ürün sırasının yerleştirilmesi, toprağın rasyonel olarak kullanılması için önlemlerin yürütülmesi, sulama ve sudan arıtma kanallarının açılması, orman dikilmesi vb. için olanaklar sunmaktadır. Toprak, diyordu Marx, doğru bir şekilde işleme tabi tutulduğunda, sürekli olarak kendisini iyileştirir. Sosyalist toplum, toprak verimliliğinin sürekli olarak artmasını ve tarımsal üretimin son derece yüksek üretkenliğini güvence altına alan rasyonel bir tarım sisteminin yaratılmasının bütün olanaklarını açmaktadır.

Rasyonel tarım sistemi, onun yoğunlaştırılmasını talep eder. Tarımın *yoğunlaştırılması*, mevcut toprak alanına ek üretim aracı yatırımını her hektar kullanım alanından azami ürün miktarının alınabilmesi amacıyla iktisat yürütme

yöntemlerinin iyileştirilmesini gerektirmektedir. Yoğunlaştırma, mineral ve organik gübrenin kullanımını, verimli hayvan ırklarının yetiştirilmesini, ziraat ve hayvan tekniğinin en yeni kazanımlarının kullanılması vs. gerektirmektedir. Bir tarımsal ürün bolluğunun yaratılması, tüm tarımsal kültürlerin hektar başına verimlerinin mümkün olduğunca yüksek derecede artırılmasını, hayvanların veriminin artırılmasıyla paralellik içinde hayvan mevcudunun büyütülmesini gerektirmektedir. Bu, sosyalist tarımın ana gelişme çizgisidir.

Tarımsal kültürlerin hektar başına verimlerinin artırılması, her bir kültürün ekiminin koşullarına ve gerekliliklerine ve ülkenin her bir bölgesindeki toprağın ve iklimin özelliklerine uygun karmaşık agro-teknik önlemler alındığında mümkündür. Aynı agro-teknik yöntemlerin her tarafta şematik olarak kullanılması, yalnızca tarımın üretici güçlerinin gelişmesini destekleyebilir.

SBKP MK Şubat-Mart Oturumu (1954), planlama pratiğinde/Travopolnaya ürün sırasının şematik bir şekilde, ülkenin tek tek bölgelerinin özellikleri göz önünde bulundurulmadan kullanılmasını ve bunun tahıl ekiminin atılmasına ve sürekli ya da geçici olarak kuraklığa maruz kalan bölgelerde az ürün getiren çok yıllık yem bitkilerinin ekimine yol açmasını mahkum etti. Bu planlama pratiği, tahıl ekiminin gelişmesine ağır zararlar verdi ve hayvancılığın yem temelini zayıflattı. Doğru ürün sırası, alan birimi başına mümkün olduğunca büyük ürün miktarı elde edebilmek için kullanılmaktadır. Bu yüzden, ana kültürler için en iyi ön ürün koşulları (örneğin keten için yonca, pamuk için kaba yonca vs.) güvence altına almak ve söz konusu bölgede en büyük verimi getiren bitki türlerini ve çeşitlerini seçmek gerekmektedir.

Sosyalist tarımsal işletmenin emek sonuçları açısından en önemli ekonomik gösterge, üretilen ürün birimi başına en az emek kullanımı koşullarında 100 hektar tarımsal kullanım alanından—tarla, çayır, otlak—en büyük miktar *ürün* elde edilmesidir. Bu, söz konusu bölgenin doğal ve ekonomik

koşullarının göz önünde bulundurulması koşullarında çok dallı bir iktisadın geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Her hektar kullanım alanı başına çok çeşitli tarımsal ürünlerin en büyük miktarının elde edilmesi, sosyalist tarım planlamasının temelini oluşturmaktadır.

Tarımın gelişmesi açısından ülkenin bölgelerinin ve alanlarının belirli kültürler ve üretim dalları üzerinde *uzmanlaşması* ilerici öneme sahiptir. Uzmanlaşma şunları ön koşturmaktadır: Ülkenin her bölgesinin ve alanının somut koşullarının toplum tarafından gereksinim duyulan belirli bir ürünün (örneğin SSCB 'nin Orta Asya Cumhuriyetlerinde pamuk) planlı üretimi için tam olarak kullanılması ve ikincisi, tarımsal ana üretim dalıyla yan dalları arasında ve öncelikle de ziraat ve hayvancılık arasında, tahıl, teknik kültürler, yem bitkileri ve sebze ekimi arasında doğru ilişkilerin sağlanması. Belirli bölgelerin ve alanların belli kültürler ve üretim dalları üzerinde uzmanlaşması, ülke halkını, belli koşullar altında, yani her üretim birimi başına en az üretim aracı ve emek kullanımıyla elde edilen kalite ürünle beslemelidir.

Kollektif iktisadi üretimin sanayi temeli olarak Makine ve Traktör İstasyonları

Kolhozların bakımları en önemli tarımsal üretim aygıtlarını ellerinde bulduran Makine ve Traktör İstasyonları tarafından yapılmaktadır.

En önemli tarımsal üretim araçlarının devletin elinde yoğunlaşması, kollektif iktisadi düzenin en muazzam üstünlüklerinden biridir. Tarımsal teknik, kesintisiz olarak mükemmelleştirilmektedir. Sosyalist tarımın başka türlü ilerlemesi düşünülemez. Sürekli olarak mükemmelleşen, sayısız makinenin üretimi, ancak çok yıllar sonra randıman veren yatırımları gerekli kılmaktadır. Sovyet Devleti, en büyük

tarımsal işletme de olsa, tek tek işletmelerin altından kalkamayacağı kapsamlı ve sürekli büyüyen aracı tarıma yatırmaktadır.

Yalnızca 1953 yılında tarımın gelişmesi için devlet bütçesinde ve diğer devlet fonlarından yapılan giderler 52 milyar ruble tutuyordu. Bu giderler 1954 yılında 74.4 milyon rubleye yükseldi. Bütçe harcamalarından 30.8 milyar ruble, Makine ve Traktör İstasyonlarının daha da pekiştirilmesi için ayrılmış bulunmaktadır.

Makine ve Traktör İstasyonları, kollektif üretimin sanayisel maddi-teknik temellerini oluşturmakta, bu üretimin gelişmesinde tayin edici güç olup Kolhozlara devlet tarafından önderlik edilmesinin en önemli dayanak noktalarını oluşturmaktadırlar. MTİ'lerin yardımıyla sanayi ile tarım arasındaki üretim ittifakı gerçekleştirilmektedir. Makine Traktör İstasyonlarıyla Kolhozlar arasındaki karşılıklı ilişkilerde, işçi sınıfıyla kollektif köylülük arasındaki sosyalist üretim ilişkileri dile gelmektedir.

MTİ'lerin yardımıyla Kolhozların en gelişmiş teknik temelindeki gelişmesi gerçekleşmektedir. Kollektif-iktisadi üretimin yüksek makineleşme düzeyi, Kolhozlardaki emek üretkenliğinin yükselmesinin temelidir. Makineleşme, kollektif köylülerin çalışmasını yüksek ölçüde kolaylaştırmakta ve tarımsal işlerin zirai kurallara göre zamanında yerine getirilmesini ve ileri agro-teknik kazanımlarının kullanılmasını olanaklı kılmaktadır. MTİ'lerin makinelerinin kollektif-iktisadi üretimde geniş çaplı kullanılması, tarımsal ürünlerin üretiminde büyük emek tasarrufuna yol açmaktadır.

Makine ve Traktör İstasyonları, 1953 yılının başında, MTİ ve Kolhozlarda mevcut olan tüm motorların (elektrikli motorlar da dahil) tüm kapasitesinin %80'ini ellerinde bulunduruyorlardı. Kolhozlardaki en önemli tarla işleri, içinde ekim işinin tamamı da dahil olmak üzere, %80'inden fazlası, 1953 yılında MTİ'ler tarafından yürütüldü. 1953 yılında MTİ'nin traktör ve kombinalar yardımıyla yaptığı işler için, bunları bireysel köylü

iktisatlarında yerine getirebilmek için tüm yıl boyunca ek 21.9 milyon iş gücünün kullanılması gerekiyordu.

Makine ve Traktör İstasyonları'nın faaliyetinin ilk dönemlerinde bunların çalışması, esas olarak Kolhozların tahıl üretimini kapsıyordu. MTİ'ler daha sonra kollektif iktisadi üretimin bütün dallarını peşi sıra kapsamaya başladılar: teknik kültürlerin ekimi, hayvancılık ve bunun yem temeli, patates ve sebze ekimi. Makine ve Traktör İstasyonlarının ülkenin tek tek bölgelerindeki Kolhozların belirli üretim dallarında uzmanlaşmasına uygun olan geniş ağı kuruldu.

“Makine ve Traktör İstasyonlarının baş görevi, Kolхозlardaki tarımsal kültürlerin hektar başına verimlerini mümkün olduğunca yükseltmek, toplumsal hayvan mevcudunun hayvanların veriminin artırılmasına paralel olarak artırılmasının güvence altına alınması, Kolхозlardaki ziraatın ve hayvancılığın brüt ve meta üretiminin artırılmasıdır.”*

Bu görevin çözümünün en önemli ön koşulu; kollektif iktisadi üretimin bütün dallarının *kompleks makineleştirilmesinin* tamamlanmasıdır: Tahıl iktisadı, teknik kültürlerin, yem bitkilerinin, patates ve sebze ekimi ve Kolhozların hayvan çiftliklerinde yüksek bir emek kullanımı gerektiren tüm çalışmalar. Sosyalist sanayi, tarıma modern tekniğe sahip gerekli bütün makineleri temin edebilecek durumdadır. Makine ve Traktör İstasyonlarında ve uzmanlaşmış istasyonlarda; teknik olarak kalifiye, sürekli çalışan bir işçiler kadrosu yetiştirilmiş bulunmaktadır: Traktörcüler, traktör tugayı yöneticileri, kombina sürücüler ve diğer karmaşık tarım makineleri için hizmet personeli. Bu,

---

* “SSCB’de Tarımın Daha Fazla Geliştirilmesi İçin Önlemler Üzerine”, SBKP MK Plenum Kararı, N.S. Kruşçev’in konuşmasından sonra 7 Eylül 1953’de kabul edildi; bkz. “Parti Kongreleri, Parti Konferansları ve MK Oturumlarının karar ve gerekçeli kararlarında SBKP”, Bölüm II. 7. baskı, s. 1182, Rusça.

zengin olarak mevcut ve karmaşık tarımsal tekniği tümüyle ve üretken bir şekilde kullanma olanağını sağlamaktadır.

Kolhozların bakım amacıyla sanayi tipinde büyük devlet işletmeleri olarak Makine ve Traktör İstasyonları, yüksek bir ziraat kültürünün taşıyıcıları ve kollektif-iktisadi üretimin örgütleyicileridirler. Sovyet Devleti, Makine ve Traktör İstasyonları yardımıyla, Kolhozların örgütsel-iktisadi pekişmesindeki önder rolünü gerçekleştirmektedir. MTİ'ler, Kolhozların zirai ve hayvansal-teknik bakımlarını yürütmekte, bunların toplumsal iktisadın örgütlenmesinde, emeğin doğru örgütlenmesinde, kadro yetiştirilmesinde ve Sovyet köyünü tüm iktisadi, politik ve kültürel yaşamında desteklemektedirler. Bu, kalifiye bir yönetimi gerektirir, iktisadi modern ziraatın ve hayvan tekniğinin kazanımları temelinde yürütme yeteneğini gerektirir ve sosyalist tarımın en iyi işçilerinin topladığı deneyimlerin genelleştirilmesini ve kullanımını gerektirir. Bu görevlerin çözümü için MTİ'lerin emrinde yüksek okul bitirmiş yöneticiler, mühendisler ve teknikerler ve sürekli olarak Kolхозlarda çalışan ziraatçılar ve hayvan teknisyenleri gibi yüksek kaliteli tarım uzmanları bulunmaktadır.

1953 yılına kadar MTİ'lerde zengin olarak mevcut karmaşık teknik araçlar, MTİ'lerde geçici olarak çalışan iş güçlerinin yani yalnızca ekim çalışmaları boyunca Kolhozlar tarafından MTİ'lere ayrılan kollektif köylülerin eline bırakılıyordu. SBKP Eylül Oturumu'nun kararlarıyla uyum içinde (1953), Makine ve Traktör İstasyonlarında sürekli bir teknik personel kadrosu oluşturuldu: Aralarında 870.000 traktörcü, 187.000 traktör tugayı yöneticisi ve bu yöneticilerin yardımcıları, 24.000 karmaşık makineler için makine bakımcısı olmak üzere 1.250.000 işgücü sürekli olarak işe yerleştirildi. Tarım için teknik personel yetiştirilmesi amacıyla fabrika ve işletme okulları türünde bir teknik okullar ağı örgütlendi. Kolhozların bakımı amacıyla 100,000'in üzerinde ziraatçı ve hayvan teknisyeni MTİ'lere gönderildi.

Makine ve Traktör İstasyonları, her iki taraf için de bir kanun gücüne sahip olan anlaşmalar temelinde Kolhozların

bakımını yürütmektedirler. MTİ'lerin faaliyetlerinin iktisadi ana sayısı, söz konusu MTİ tarafından bakımı yapılan Kolhozun 100 hektar tarımsal kullanım alanı üzerinde elde ettiği ürün miktarı ve para gelirinin tutarındır.

Makine ve Traktör İstasyonlarının Kolхозlarda yaptıkları anlaşma temelinde, MTİ'ler, yaptıkları işletin karşılığında Kolхозlardan ürün, tarımsal ürünler, ve yalnızca bazı işler için para almaktadırlar. MTİ'lerin çalışmalarının karşılığındaki bu *aynî ücret*; Kolhozun brüt üretiminin kollektif iktisadi ürünlerin üretiminde devlet Makine ve Traktör İstasyonunun harcamalarını karşılayan parçasıdır. Aynî ücret, kendi içinde MTİ'lerin harcanan üretim araçlarının içinde bulunan geçmiş emeği ve MTİ emekçilerinin kendisi için ve toplum için emekten oluşan yeni harcadıkları emekten oluşmaktadır. Makine ve Traktör İstasyonlarının çalışması için ücret, sabit ölçülere göre ödenmekte ve ülkenin çeşitli bölgeleri için ekonomik ve doğal koşullara göre fark göstermektedir. Ürün planlarının fazlasıyla yerine getirilmesi durumunda, MTİ'ler Kolхозlardan *aynî prim*, yani plan fazlası ürünün belirli bir bölümünü alırlar.

Devlet, Kolхозlar tarafından aynı ücret olarak ödenen tarımsal ürünleri satar ve böylelikle MTİ'lerin üretim araçlarının kullanılması ve MTİ çalışanlarının iş ücretlerinin ödenmesi için gereksinim duyduğu para araçlarını elde eder. Aynı ücret olarak ödenen tarımsal ürünlerin satılması yoluyla devlet mevcut MTİ'lerin genişletilmesi ve yenilerinin inşası ve tüm halkın diğer gereksinimleri için kullanılan bir salt gelir de elde etmektedir.

Sabit aynı ücret tarifelerinin saptanması, MTİ'lerin devlet bütçesinden finanse edilmelerinden her Makine ve Traktör İstasyonunun giderlerini elde edilen gelirlere bağımlı kılması amacıyla iktisadi muhasebeye geçişinin iktisadi ön koşullarını yarattı. Kollektif iktisadi üretimde yeni bir canlanma sağlamak için, MTİ'nin çalışmasının önemli ölçüde iyileştirilmesi, makinesel tekniğin daha tam ve daha rasyonel kullanılması gerekmektedir.

Emekçilerin emeklerinin sonucuna maddi ilgisi ilkesi, MTİ'lerde diğer devlet işletmelerindeki ücretlendirme ve

Kolhozlardaki ücret ödenmesi biçimlerinden farklı olan özel biçimlerde gerçekleştirilmektedir. Traktör tugaylarının mevsimlik ve daimi işçileri, emekleri karşılığında verim ücreti temelinde *para* ve *ürünle* ücretlendirilmektedirler. Burada ücret ekim çalışmaları sırasındaki iş birimleri halinde ve normların yerine getirilmesi ve sözleşmeyle bağıntı içinde hesaplanmaktadır. Traktör tugaylarının daimi ve mevsimlik işçileri, devletten; miktarı bakımı yapılan Kolhozdaki hektar başına ürün planının yerine ve fazlasıyla yerine getirilmesine bağlı olan para ve ürün (tahıl) olarak *güvenceli bir asgari* ücret elde ederler.

Bunun dışında traktör tugaylarının işçileri MTİ traktör tugayının çalıştığı Kolhozlardan çalıştıkları iş birimleri için, iş birimi başına gerçek tahıl dağılımıyla güvenceli minimum arasındaki farkı ve kollektif köylüler gibi aynı miktarda diğer bütün tarımsal ürünleri almaktadırlar. İşçiler tarladaki işler için değil de, tamir atölyelerinde, hayvan çiftliklerinin makineleştirilmesi işlerinde, MTİ'lerdeki inşaat işlerinde çalıştırılıyorsa, bu durumda Makine ve Traktör İstasyonları tarafından verim ölçülerine göre ücret alırlar. MTİ'nin ziraatçılara ve hayvan teknisyenlerine devlet tarafından ödenen aylıklarının yanısıra, hektar başına ürün planının ya da hayvancılığın üretkenlik planının yerine getirilmesi durumunda, söz konusu Kolhozun başkanına yıl boyunca hesaplanan iş birimlerinin %10 ile 20 kadarı fazladan hesaplanmaktadır. MTİ'lerin yönetici personeli, aylıklarının dışında, üretim planlarının ve devlete aynî ücret ödenmesi planlarının yerine getirilmesi ve fazlasıyla yerine getirilmesi durumunda para primleri elde ederler.

MTİ çalışanlarının iş ücretlendirme sistemi, bunların tarımsal tekniğin en iyi kullanılmasına ve kollektif iktisadi üretimin artırılmasına olan maddi ilgilerini etkilemektedir.

Kolhozların toplumsal iktisadı. Kolhozların üretim araçları. İş birimi

Büyük kapsamda aracı (Mittel), toprağın alımı ya da kiralınması ve aynı zamanda tayin edici üretim araçlarının satın alınması için harcama zorunluluğundan kurtarılmış Kolhozlar, artan gelirlerini toplumsal iktisatlarının gelişmesi için kullanabilmektedirler. *Kolhozların toplumsal iktisadı*, tarımsal bir artelde birleşmiş köylülerin sosyalist kollektif iktisadıdır. Bu, devlet toprağı üzerinde örgütlenmiş olup MTİ'lerde yoğunlaşan ve halk mülkiyeti olan modern teknik yardımıyla yürütülmektedir. Artellerin üretim araçları ve Kolhozlarda üretilen ürünler, kooperatıf sel-kollektif iktisadi mülkiyettir.

Kolhozların üretim araçları, esas olarak hayvanlardan, basit makinelerden, envanterden, iktisat binalarından, tohumdan vs. oluşmaktadır. Kooperatif tipinde bir işletme olarak tarımsal artelin karakteriyle uyum içinde, toplumsallaştırılmış üretim araçları Kolhozların bölünmez fonlarına geçmektedir. *Kolhozların bölünmez fonları*, ona ait çalışma aletlerini, iş ve yarar hayvanlarını, binaları, taşıma araçlarını, yan işletmeleri, temel tesisler ve sulama tesisleriyle toplumsal iktisadın gelişmesi için malzemeleri ve para araçlarını kapsamaktadır. Ayrıca kültürel ve sosyal amaçlı binalar da (klüpler, okuma odaları, çocuk yuvaları vs.) bölünmez fona dahildir. Bölünmez fonun sürekli büyümesi, Kolhozların toplumsal iktisadının gelişmesi ve Kolhozun zenginliklerinin çoğalması açısından son derece önemlidir.

Kolhozların yatırım araçları, iktisat binalarının ve ahırların inşası, sulama ve sudan arıtma kanallarının ve havuzların açılması, çalılıkların sökülmesi, kendilerine ait santrallerin ve diğer tesislerin kurulması için kullanılmaktadır. Kolhozların kendi araçlarından ve kollektif köylülerin çalışması aracılığıyla toplumsal iktisada yatırımlarının tutarı—hayvan sürülerinin büyütülmesi için harcamalar hesabının içine katılmamıştır—, 1946-1950 arasında yaklaşık 40 milyar ruble ve 1951-1953 arasında 36

milyar ruble tutmaktaydı. Bunun dışında Kolhozlar, 1946-1950 yılları arasında 11 milyar rubleden fazlayı ve 1951-1953 arasında 5 milyar rubleden fazlayı, toplumsal hayvan ve kümes hayvanları mevcudunun büyütülmesi için harcadılar.

Kolhozlar, sosyalist büyük işletme olarak, planlı bir iktisat yürütülmesine gereksinim duymaktadırlar; başka türlü var olmaları ve gelişmeleri mümkün değildir. Devlet planlaması, Kolhozların gelişmesini şu yollarla yönlendirmektedir: tarımsal kültürlerin hektar başına verimlerinin artırılması; hayvanların verimlerinin artırılmasına paralel olarak hayvan mevcudunun büyütülmesi ve tarımda modern teknik ve modern bilimin kazanımlarının kullanıma sokulması.

Plan iktisadının üstünlüklerinden mümkün olduğunca yüksek derecede yararlanılması, kollektif iktisadi üretimin bir yandan Kolhozların devlete karşı buna uygun tarımsal ürünlerin teslimi yoluyla yükümlülüğünü yerine getirmesini güvence altına alacak ve diğer taraftan da Kolhozlarda yetiştirilmeleri için en iyi doğal ve iktisadi koşulların bulunduğu kültürlerin üretiminin genişletilmesinde Kolhozların faaliyetlerinin ve inisiyatiflerinin gelişmesini azami derecede teşvik edecek şekilde planlamasıdır.

Kolhozların tayin edici ekonomik üstünlüklerinden birisi, onun çok dallı bir iktisat için en geniş olanaklara sahip olmasında yatmaktadır.

Çok dallı iktisat, Kolhozlardaki iş güçlerinin rasyonel bir şekilde kullanılmasını ve her hektar toplumsal araziden en büyük ürün miktarının alınmasını olanaklı kılmaktadır.—Tek tek bölgelerin doğal ve ekonomik koşullarına göre— tahıl, teknik kültürler, yem bitkileri ve sebze ekimini ve hayvancılığı birbirleriyle doğu bir şekilde birleştiren Kolhozlarda, kollektif köylülerin çalışması yıl sürecinde daha eşit dağıtılarak kullanılmaktadır. Çok dallı Kolhozlarda para gelirleri de yıl süresince, Kolhozlarda alınması gereken önlemleri zamanında finanse etmeye sağlayacak şekilde, daha eşit bir şekilde

gerçekleşmektedir.

Kolhozlardaki iş örgütlenmesinin ana biçimi, toplumsal iktisadın belirli bir dalındaki işleri yerine getirmek üzere Kolhoz önderliği tarafından kurulan sürekli *üretim tugaylarıdır*.

Tarla ekimi, hayvancılık, yem bitkisi ekimi, sebzeçilik, meyvecilik, inşaat işleri vs. için üretim tugayları bulunmaktadır.

Tarla ekim tugayına, Kolhozun ürün sırasına göre, boyutları MTİ'nin traktörlerinin, kombinalarının ve diğer makinelerinin bütün tarımsal işlerde en üretken kullanımını güvence altına almak olan ekimini yapacakları tarla gösterilir. Her tarla tugayına gerekli tarımsal envanter çekim hayvanı ve iktisat binaları verilmektedir. Tarla ekim tugayı içinde, büyük bir emek harcaması gerektiren tarımsal kültürlerin ekimindeki el işlerini daha üretken olarak kullanabilmek için *çalışma grupları* oluşturulmaktadır. Gruplar, doğrudan tarla ekim tugayının yöneticisine bağlıdır, SBKP MK Haziran oturumu (1954), Kolhozlardaki üretim tugaylarının pekiştirilmesinin yanısıra aynı zamanda patates, mısır, şeker pancarı vs. gibi toprak ürünleriyle teknik kültürler için çalışma gruplarının oluşturulmasının teşvik edilmesini ve bunlara ayrılan ürün sırası üzerinde en yüksek ürünün alınabilmesi için her türlü yardımın yapılmasını gerekli buldu.

Kolhozların hayvan çiftliklerinde *hayvancılık tugayları* oluşturulmaktadır. Her hayvancılık tugayına kural olarak hayvanların bakımı için gerekli olan binalara ve üretim araçlarına sahip bir çiftlik verilmektedir.

Makine Traktör İstasyonlarının karmaşık tekniğinin mümkün olduğunca rasyonel bir şekilde kullanılmasının önemli koşullarından birisi, MTİ'lerle Kolhozlar arasındaki iyi örgütlenmiş ortak çalışmadır. Bu, MTİ'nin traktör tugayıyla Kolhozun sürekli üretim tugayının çalışmasının koordine edilmesi durumunda sağlanabilir. Her MTİ traktör tugayı, yıllar boyunca Kolhozların birkaç tugayının bakımını yapar.

Kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyetin karakteriyle uyum içinde, yapılan işe göre dağılım ekonomik yasasının gereklilikleri, iş birimlerinin yardımıyla gerçekleştirilmektedir. *İş birimi*, kollektif köylünün Kolhozun toplumsal iktisadındaki emek harcamasının ve aynı zamanda her kollektif köylünün

Kolhozun gelirinden payını belirleyen ölçüdür. Kollektif köylülerin toplumsal iktisattaki emek harcamaları, iş birimleri halinde hesaplanmaktadır; Kolhoz, gelirin kişisel tüketime giden bölümünü kollektif köylüler arasında iş birimlerine göre dağıtır.

Kolhozlarda, her iş için çekim hayvanlarının ve makinelerin durumu ve toprağın özellikleri göz önünde bulundurularak, titizlikle çalışan her kollektif köylünün ulaşabileceği bir günlük çalışma normu saptanmaktadır. Çalışma normuyla uyum içinde, çalışanların gerekli niteliklerine, çalışmanın karmaşıklığına, ağırlığına ve önemine göre, arteller için *iş birimleri halinde değerlendirme normları* saptanmaktadır. Bir günlük iş normunun yerine getirilmesi, görecel basit tarla işlerinde bir iş birimi olarak değerlendirilmektedir.

Kolhozdaki diğer bütün işler, ya daha düşük ya da yüksek değerlendirilmektedir. Yapılan işin türünün ne olduğuna ve iş normunun ne derecede yerine getirildiğine ya da fazlasıyla yerine getirildiğine göre, bir işgünü süreci içinde kollektif köylüye bir iş birimi, bir iş biriminin bir bölümü ya da bir kaç iş birimi hesaplanabilir. Yani iş birimi, işgücünden farklıdır.

Kolhozlardaki işlerin türü ve bunların iş birimleri halinde değerlendirilmesi, en çok dokuz gruba ayrılmaktadır. Birinci gruba, çalışandan bir kalifikasyon talep etmeyen en basit işler dahildir. Kollektif köylünün böylesi işler için saptanan günlük iş normunu yerine getirmesi durumunda, kendisi için 0.5 iş birimi hesaplanır. Dokuzuncu gruba, son derece yüksek kalifikasyon gerektiren işler dahildir; böylesi işler için günlük çalışma normunun yerine getirilmesi durumunda 2.5 iş birimi hesaplanır.

Devlet, iş verimi ve bunun iş birimleri halinde değerlendirilmesi için örnek normlar saptamaktadır. Her Kolhozun yönetimi, yerel koşullara uygun olarak (hükümet tarafından tavsiye edilenin altında olmamak üzere) kollektif köylülerin üye genel kurulları tarafından onaylanan kendi iş normlarını ve değerlendirme ölçülerini saptar. Çalışma normları ileri normlar olmak, yani en iyi kollektif köylülerin çalışmasına göre ayarlanmış olmak zorundadır. Kolhozlar, yılın başında, her dal ve tarımsal kültürler için iş birimi harcamasını planlarlar ve daha sonra da iş birimlerinin tugay, birim ve tek tek kollektif köylüler tarafından yapılan işe göre doğru bir şekilde hesaplanması üzerinde sıkı bir denetim uygulamak zorundadırlar.

Bu şekilde iş birimi içinde kollektif köylünün emeğinin hem niteliği ve hem de niceliği göz önünde tutulmaktadır;

bundan dolayı, Kolhozdaki çeşitli faaliyet türleri birbirleriyle karşılaştırılabilir. Kalifiye emek, iş birimlerinin hesaplanmasında kalifiye olmayana göre; daha yoğun emek, daha az yoğun emeğe göre daha yüksek değerlendirilmektedir. İş birimi, aynı zamanda, aynı faaliyet içindeki farklı emek üretkenliğini ölçme olanağı sağlamaktadır. İş normlarının fazlasıyla yerine getirilmesi durumunda, kollektif köylülere buna uygun olarak daha fazla iş birimi hesaplanmaktadır. İş biriminin içinde, Kolhozdaki ortaklaşa, doğrudan toplumsal emeğin bir parçası olarak tek tek kollektif köylünün emeği ifade edilmektedir. Böylelikle, Kolhozdaki her kollektif köylünün bireysel emeği, toplumsal bir değer kazanmaktadır. İş birimi, söz konusu Kolhoz içindeki kollektif köylülerin arasındaki sosyalist üretim ilişkilerini dile getirmektedir ve kollektif iktisadi üretimin örgütlenmesinin önemli bir ekonomik aracıdır.

Sosyalist üretimin iki temel biçiminin varlığı meta üretimini ve dolaşımını gerektirdiğinden, Kolhozlar kendilerini kollektif üretim için harcamalarını iş birimleri olarak hesaplamakla sınırlı kılamazlar. Bunlar, kendilerinin mali iktisadını sürdürmektedirler: bunlar, kollektif iktisadi üretimin ürünlerini ve gelirlerini para olarak hesaplamakta ve para biriktirmektedirler; Kolhozdaki iş birimleri yalnızca ürün olarak değil, aynı zamanda para olarak da ödenmektedirler.

İş birimi, sosyalizmdeki eşitlik ilkelerini dile getirmektedir: emekçilerin sömürüden kurtarılması, herkesin çalışma yükümlülüğü ve emeğinin karşılığında niteliğine ve niceliğine uygun ücret alma hakkı. İş birimi, kadına ve erkeğe eşit ücret sağlamaktadır. Kollektif iktisat düzeni, köylü kadının yüzyıllardır süren ekonomik eşitsizliğine bir son verdi. Köylü kadın, ilk kez Kolhoz içinde erkekle eşit bir konum alma olanağına sahip oldu.

Görüldüğü gibi iş birimi, kollektif iktisadi düzen tarafından yaratılan yeni bir ekonomik kategoridir.

Kolhozların ürünü. Kolhozların geliri

Artelin toplumsal iktisadında üretilen ürünlerin tümü, grup mülkiyeti, kooperatıf sel-kollektif iktisadi mülkiyettir. Kolhozun ürünlerinin üretilmesine ve gelirlerinin elde edilmesine, aynı zamanda Kolhozlardaki en önemli işleri yerine getiren Makine ve Traktör İstasyonları da katılmaktadır. Kollektif iktisadi ürünün değeri içinde, sürekli artan ölçüde sanayi işçilerinin emeği cisimlenmektedir.

Kolhozların brüt üretimi, birincisi MTİ'lerin ve Kolhozların kullanılan üretim araçlarında cisimlenen geçmiş emek ve ikincisi kollektif köylülerin ve Makine ve Traktör İstasyonlarının çalışanlarının canlı emek harcamalarını içermektedir.

Daha önce de söylendiği gibi, devletin kollektif iktisadi ürünlerinin üretimi için giderleri, Kolhozların çalışmaları karşılığında Makine ve Traktör İstasyonlarına verdikleri aynî ücret yoluyla karşılanmaktadır. Kolhozların ürünlerinin bir bölümü, bu şekilde, meta biçimi almaksızın Kolhozlar tarafından devlete geçmektedir.

Kolhozlar, kollektif iktisadi üretimde kendileri tarafından kullanılan üretim araçlarının üretimini esas olarak aynî biçimde yerine koyarlar, yani bunları kendi toplumsal iktisatlarında yeniden üretirler. Bu üretim araçlarına tohum, yem maddeleri, çalışma ve yarar hayvanları, organik gübre vs. dahildir. Kullanılan üretim araçlarının bir bölümünü Kolhozlar, buna denk düşen üretim araçlarını devletten ve kooperatif örgütlerinden satın alarak yerine koyarlar. Bu üretim araçlarına şunlar dahildir: küçük envanter, küçük motorlar, basit makineler, mineral gübre, damızlık hayvan, inşaat malzemeleri vs.

Kolhozların ürünlerinin üretimi için yeni kullanılan

kollektif köylülerin emeği, *Kolhozun brüt gelirini* oluşturmaktadır. Brüt gelir kollektif köylülerin kendisi için emeklerinden ve toplum için emeklerinden oluşmaktadır. Kolhozlardaki brüt gelirin kollektif köylüler tarafından toplumsal iktisatta kullanılan kendisi için emek tarafından yaratılan bölümü, *kollektif köylünün* iş birimlerine göre dağıtılan *bireysel gelirlerini* oluşturmaktadır. Kollektif köylüler, bunun dışında yan iktisatlarından gelir elde etmektedirler. Brüt gelirin kollektif köylünün toplum için (Kolhozun toplumsal iktisadı ve tüm toplum için) emeği tarafından yaratılan bölümü, *Kolhozun salt gelirini (kazancını)* oluşturmaktadır. Salt gelir, Kolhoz tarafından Kolhoz içindeki sosyalist birikim için, esas olarak toplumsal iktisadın gelişmesi, Kolhozdaki sosyal ve kültürel önlemler ve kollektif köylülerin gereksinimlerinin giderilmesi için kullanılmaktadır. Kolhozların salt gelirinin bir bölümü, toparlama ve toptan alım sistemi üzerinden ve gelir vergisi biçiminde devletin eline ulaşmakta, yani devletin merkezileştirilmiş salt gelirine dönüşmekte ve (kollektif iktisadi üretimin ve kollektif köylülerin gereksinimleri de dahil olmak üzere) tüm halkın gereksinimleri için kullanılmaktadır.

Kolhozların geliri, *aynî* ve *para* geliri olmak üzere ayrılmaktadır. Kollektif köylülerin emeği esas olarak ürün biçiminde (tahılı sebze, meyva, et, süt vb.) ödenmektedir. Aynı şekilde, tohum, yem araçları fonu ve Kolhozun diğer toplumsal fonlarının geliştirilmesi de aynı biçimde gerçekleşmektedir. Kolhozların brüt üretiminin bir bölümü *meta üretimidir*, yani Kolhozlar tarafından devlet toparlama ve devlet tarafından toptan alım sistemi üzerinden devlete ve kooperatiflere ya da kollektif iktisadi-pazarda doğrudan halka satılmaktadır.

Kolhozların meta üretiminin önemli bir bölümü, tarımsal ürünlerin *devlet tarafından toparlanması* yoluyla—ki, buna mecburi teslim ve anlaşma sistemi temelinde teslim dahildir—devletin eline ulaşmaktadır. Mecburi teslim biçiminde

toparlamaya şunlar dahildir: tahıl, hayvansal ürünler, patates ve çeşitli sebzeler; anlaşma sistemi temelinde teslim esas olarak teknik kültürleri kapsamaktadır.

Komünist Partisi'nin ve Sovyet Devleti'nin tarımsal ürünlerin devlet tarafından toparlanması ve toptan satın alınmasındaki politikasının temeli, Kolhozların ve kollektif köylülerin tarımsal ürünlerin üretiminin artırılmasına olan maddi ilgileri ilkesinin tutarlı bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Bu, her bölge için tarımsal ürünlerin üretiminin giderlerinin karşılanmasını ve Kolhozların para gelirlerinin büyümesini güvence altına alan mecburi teslim normlarının ve ürün baş fiyatları ve toptan satım fiyatlarının saptanması yoluyla sağlanabilir.

Tarımsal ürünlerin Kolhozlar tarafından mecburi teslim biçimindeki devlet tarafından toplama, *hektar* tarhi üzerinden yürütülmektedir, yani bu Kolhoza tahsis edilen toprak alanına göre ayarlanmaktadır. Her Kolhoz, her hektar ziraat toprağı için belirli bir miktar bitkisel ürün ve her hektar toprak alanı için belirli bir miktar hayvansal ürünü devlete satmak zorundadır. Mecburi teslim için hektar normları, sabit normlardır. Tarımsal ürünlerin mecburi tesliminin böylesi bir düzenlemesinin ilerici önemi, bunun kollektif köylünün toplumsal ziraatın ve toplumsal hayvancılığın gelişmesine ve Kolhozların toplumsal arazilerinin mümkün olduğunca iyi kullanılmasına olan ilgilerini yükseltmesinde yatmaktadır.

Mecburi teslim için sabit, kalıcı normlarda, tarımsal kültürlerin hektar başına yüksek bir miktarına ve hayvancılığın yüksek bir üretkenliğine ulaşan, toplumsal toprağı en üretken şekilde kullanan Kolhozlar, devlete karşı yükümlülüklerini yerine getirdikten sonra diğer bütün kalan ürünü özgürce, istedikleri gibi kullanma hakkı güvencesine sahiptir.

SBKP MK Eylül Oturumu'nun (1953) Kararları ve Komünist Partisi'nin ve Sovyet Devleti'nin bunu izleyen kararları uyarınca, toplama alanında, Kolhozların ve kollektif köylülerin üretimin artırılmasına olan

maddi ilgilerini azaltan önder Kolhozlar için teslim etme normunu yükseltme şeklindeki yanlış pratiğe bir son verildi. Bunun dışında bir dizi tarımsal ürün için devlete mecburi teslim normları düşürüldü. Bunlar için, yerel örgütler tarafından yükseltilemeyecek yeni sabit bölgesel normlar) saptandı.

Tarımsal ürünlerin Kolhozlar tarafından devlete mecburi teslimi, devlet bu ürünlerin parasını ödediğinden, ekonomik anlamda vergi değildirler. Sovyet Devleti, merkezileştirilmiş toparlama temelinde teslim edilen tüm tarımsal ürünler için, planlı bir şekilde *ürün baş fiyatları* saptamaktadır. Devlet, bu fiyatların planlanmasında söz konusu tarımsal ürünün değerini, bu ürünün halk iktisadı için önemini ve bu ürünün üretiminin Kolhoz için ekonomik olarak yararlı olup olmayacağı bakış açısını göz önünde bulundurmaktadır. Ürün baş fiyatları aynı zamanda, Kolhozların salt gelirinin bir bölümünün tüm devletsel gereksinimlerinin giderilmesi amacıyla devlet fonlarına girmesinin güvence edileceği şekilde belirlenmektedir. Devletin toparlama yoluyla elde edilen ürünlerin realize edilmesinden elde ettiği gelirler, tüm halkın gereksinimleri için kullanılmaktadır: tarımı makineler ve gübreyle besleyen sosyalist sanayinin gelişmesi için, eğitim, sağlık vs. için. Devlet, bir dizi tarımsal ürün için ürün baş fiyatlarının ötesinde ek ödemeler biçiminde para primleri ödemekte ve Kolhozların tahıl, sanayi malları ve besin maddelerinin karşılıklı satışını örgütlemektedir. Burada bu malların bazıları, diğer fiyatlardan daha düşük olan devlet tercihli fiyatlarıyla satılmaktadır.

Mecburi teslim ve anlaşma yoluyla toparlamanın yanısıra *Kolhozların ve kollektif köylülerin tarımsal ürünlerinin toparlama fiyatlarının çok üstünde olan toptan alım fiyatlarıyla toptan satın alınması* bulunmaktadır. Tarımsal ürünlerin toptan satın alınmasında devlet, sanayi ürünlerinin iktisadi amaçlarla Kolhozlar ve kollektif köylülere karşılıklı satışını yürütmektedir.

Son olarak Kolhozlar, meta üretimlerinin bir bölümünü kollektif iktisadi pazarda bu pazar üzerinde arz ve talep etkisi altında oluşan fiyatlarla satmaktadırlar.

Tarımsal ürünlerin devlet tarafından toparlanması ve devlet tarafından toptan satın alınması, Kolhozlar için, bölünmez fonun tamamlanması, kollektif köylüler tarafından çalışılan iş birimlerinin ödenmesi ve diğer amaçlar için kullanılan para gelirlerinin en önemli kaynağını oluşturmaktadırlar.

Kolhozların ve kollektif köylülerin kollektif iktisadi üretimin gelişmesine olan maddi ilgilerinin yükseltilmesi için iktisadi önlemler sisteminde ürün baş fiyatlarının ve toptan alım fiyatlarının miktarı sorunu büyük bir öneme sahiptir. Buna bağlı olarak SBKP MK Eylül Oturumu, bir dizi tarımsal ürün için şimdiye kadarki ürün baş fiyatı ve toptan alım fiyatlarının Kolhozları ve kollektif köylüleri üretimlerini yükseltme konusunda teşvik etmediğini saptadı. Bu fiyatları değer yasaının gereklilikleriyle uyum içinde yükseltme şeklinde bir nesnel zorunluluk doğdu.

Kollektif köylülerin tarımın daha fazla gelişmesine olan bireysel maddi ilgisini yükseltmek amacıyla, SBKP MK Eylül Oturumu'nun Kararları'yla ürün baş fiyatı ve toptan alım fiyatları önemli ölçüde yükseltildi, mecburi teslim normları düşürüldü ve yüksek toptan alım fiyatlarıyla toptan alımların payı yükseltildi; kollektif köylülerin yan işletmeleri için alınan tarımsal vergi düşürüldü. Bunun sonucu, olarak Kolhozların ve kollektif köylülerin ek para gelirleri, 1953 yılında 13 milyar ruble ve 1954 yılında 24 milyar ruble tuttu. Tarımsal ürünlerin mecburi teslimi için normlar düşürüldüğünden, Kolhozlar ve kollektif köylüler, meta üretiminin önemli bir bölümünü yükseltilmiş toptan alım fiyatlarıyla devlete satma olanağına sahiptirler.

Ama, ürün baş fiyatları ve toptan alım fiyatlarının yükseltilmesi Kolhozların gelirinin yükseltilmesinin ana aracı değildir. Tarımın bütün dallarının daha fazla güçlü bir şekilde canlanmasının sağlanmasının tayin edici aracı, kollektif iktisadi üretimin artırılması, brüt ve meta üretiminin büyütülmesi ve

ürün birimi başına maliyet masrafının düşürülmesidir. Böylelikle kollektif üretimin bütün dalları, ürün baş fiyatları ve toptan alım fiyatlarının şimdiki düzeyiyle yüksek gelirler elde edeceklerdir.

Tek tek Kolhozlardaki aynı ve para gelirinin miktarı farklıdır ve öncelikle emek üretkenliğinin ulaşılmış düzeyi tarafından belirlenir. Kolhozlardaki emek üretkenliği, çeşitli ekonomik koşullara bağlıdır. Bunların en önemlileri şunlardır: kollektif iktisadi üretimin makineleştirilmesi, Kolhozun bir aynı büyüklükteki toprak parçası için ek üretim araçları ve ek emek harcaması, kollektif köylülerin ve MTİ çalışanlarının emeğinin kalifikasyonunun yükseltilmesi ve doğru örgütlenmesi, Kolhozlarda ve MTİ'lerde sosyalist yarışmanın geliştirilmesi, ziraat ve hayvan tekniğinin en yeni kazanımlarının ve tarımın en iyi işçilerinin deneyimlerinin kollektif iktisadi üretimde kullanılması.

Sosyalizmde diferansiyel rant

Kolhozlarda diferansiyel rantın oluşmasının ekonomik ve doğal koşullar bulunmaktadır.

Kolhozlardaki diferansiyel rantın varlığı, öncelikle sosyalizmde kollektif iktisadi mülkiyetin ve meta üretiminin varlığına bağlıdır. Kolhozların toprakları, verimlilik, konum ve öncelikle tarımın makineleşmesine bağlı olan kullanım üretkenliği bakımından birbirinden farklılık göstermektedir. Daha iyi toprakların miktarı kısıtlı olduğundan, sosyalist toplum tarımsal ürünlere olan gereksinimlerinin giderilmesi amacıyla daha kötü bir toprağı da işlemek zorundadır. Çeşitli üretim koşulları altında harcanan kollektif köylünün emeğı, farklı üretkenliğe sahiptir, Farklı emek üretkenliğine sahip Kolhozlar, hektar başına farklı tarımsal ürünler miktarı elde etmektedirler. Ama bu, her üretim birimi başına eşit olmayan

emek miktarı kullanmaları anlamına gelmektedir.

Daha iyi bir arazi üzerinde, daha uygun üretim ve pazarlama koşulları altında çalışan Kolhozlar, daha kötü arazi üzerinde ve daha az uygun koşullar altında çalışan Kolhozlara göre, ek gelir elde etmektedirler. Bu gelirler, aynı biçimleri içinde çeşitli tarımsal ürünlerden oluşmaktadırlar: tahıl, pamuk, et, süt, yön vs. Bu ek gelirlerin bir bölümü aynı biçimde tüketilmekte ve diğer bölümü para biçiminde realize edilmektedir.

Kolhozlar tarafından üretilen tüm ürünler kollektif iktisadi mülkiyet olduğundan dolayı, daha iyi, daha verimli bir toprak üzerinde daha yüksek bir emek üretkenliğinin sonucu olan ek gelirler, aynı şekilde söz konusu Kolhozun gelirlerinin içine girerler.

Kolhozların para biçiminde realize edilen ek gelirleri, tarımdaki fiyat oluşumunun özelliklerine bağlıdır. Kolhozlarda yaratılan ve değer biçiminde, para biçiminde ifade edilen tüm ek gelir, tarımsal ürünlerin toplumsal üretim masrafiyla (ya da toplumsal değerle) tarımsal ürünlerin bireysel üretim masrafları (ya da bireysel değeri) arasındaki farktır. Bu farkın hangi ölçüde Kolhoz tarafından realize edileceği, fiyat düzeyine bağlıdır.

Daha iyi arazilerin kısıtlılığı, tarımsal ürünlerin fiyatı üzerinde etkide bulunmak zorundadır. Fiyatların planlanmasında her kültürün ekiminin yalnızca en iyi değil, aynı zamanda en kötü üretim koşulları altında da kazanç sağlayıcı olması gerektiği göz önünde bulundurulmaktadır.

Kolhozlar tarafından emek üretkenliğinin *çeşitli* koşulları altında yaratılan ürünler, bunlar tarafından her bölge için *eşit* olan ürün baş fiyatlarıyla ve toptan alım fiyatlarıyla, ya da kollektif iktisadi pazarda aynı fiyatlarla realize edilmektedirler. Bunun sonucu olarak daha yüksek emek verimliliğine sahip Kolhozlar ek para gelirleri elde etmektedirler.

Kolhozun *diferansiyel rantı*, daha kötü ya da az uygun

araziye sahip, ya da araziyi daha az üretken kullanan Kolhozlara göre; daha verimli, ya da daha uygun konumdaki toprağa sahip, ya da toprağı daha üretken kullanan Kolhozlar tarafından realize edilen aynî ya da para biçimindeki ek salt gelirdir.

Sosyalizmdeki diferansiyel rant, kapitalizmdeki diferansiyel ranttan temelden ayrılmaktadır. O, sömürünün ürünü olmayıp kendileri için, kendi toplumsal iktisatları için çalışan kollektif köylülerin kollektif emeğinin sonucu, Makine Traktör İstasyonlarının emekçilerinin emeğinin sonucudur. Bu, sosyalizmde bir kira bedeli biçimini almamakta ve büyük toprak sahiplerine değil, Kolhozlara, kollektif köylülere ve kısmen de sosyalist devlete düşmektedir.

Diferansiyel rantın iki biçimini birbirinden ayırmak mümkündür: Diferansiyel rant I ve II. Diferansiyel rant I, daha iyi topraklara sahip ve pazarlama noktalarına yakın bulunan Kolhozlar tarafından yaratılan ek salt gelirdir. Aynı koşullar altında, aynı makineleşme düzeyiyle ve bir ve aynı ziraat sistemine sahip Kolhozlardan, emeğin daha iyi bir toprak üzerinde kullanıldığı Kolhozlar, daha kötü toprağa sahip Kolhozlara göre, hektar başına daha fazla ürün almaktadırlar. Daha iyi toprağa sahip Kolhozlarda emek üretkenliği daha yüksek olduğu için, bunlar daha yüksek bir gelir elde ederler.

Demiryolu istasyonlarına, limanlara, toparlama noktalarına, kentlere ve diğer pazarlama noktalarına yakın Kolhozlar, ürünlerin taşınması için daha az emek ve araç kullanmaktadırlar. Bunun sonucu olarak da bu Kolhozlarda ürün birimi için harcamalar, pazarlama noktalarından uzakta bulunan Kolhozlara göre daha azdır. Yani daha uygun noktalarda bulunan Kolhozlar, daha yüksek bir gelir elde etmektedirler.

Diferansiyel rant II, ek üretim aracı kullanımı ve kollektif köylülerin ve MTİ emekçilerinin ek emek sarfı sonucu daha yoğun bir toplumsal iktisat uygulayan Kolhozlarda yaratılan ek

salt gelirdir.

Emeğin yüksek derecede makineleştirildiği, hektar başına daha fazla emeğin kullanıldığı, toprağın verim yeteneğinin ıslah çalışmaları, gübre araçlarının kullanılması vs. yoluyla yükseltildiği ve yüksek verimli hayvanların tutulduğu, yani daha yoğun bir iktisadın uygulandığı kollektif işletmeler, hektar başına, daha az yoğun iktisatta Kolhozlara göre, daha fazla ürün almaktadırlar. Daha yüksek emek üretkenliğinin sonucunda yoğun iktisatta ürün birimi başına daha az emek kullanılmakta ve daha yüksek aynî ve para geliri elde edilmektedir. Bu, Kolhozlar için tarımı yoğunlaştırmak açısından güçlü bir teşvik aracıdır.

Diferansiyel rantın ağırlıklı bölümü Kolхозlarda kalmakta ve toplumsal iktisatlarının ve gelişmesi ve kollektif köylülerin maddi ve kültürel yaşam düzeylerinin yükseltilmesi için kullanılmaktadır. Diferansiyel rantın belirli bir bölümü çeşitli kanallardan devletin eline geçmektedir: Birincisi, bunlarda MTİ emekçilerinin emeği tarafından yaratılmış ek salt gelir cisimleştiğinden ve aynı ücret tarifeleri bölgelere göre farklı olduğundan dolayı ve MTİ tarafından ürün planlarının fazlasıyla yerine getirilmesi durumunda prim saptandığından MTİ'ye ödenen aynı ücretler biçiminde. İkincisi, ürün baş fiyatları, Kolhozların salt gelirinin bir bölümünün tüm devlet giderleri için yeniden dağıtılmasını gerektirdiğinden ve devlete mecburi teslimin üretim koşullarına göre tek tek bölgelerde farklı olmasından dolayı devlet tarafından toparlama sistemi üzerinden. Üçüncüsü, vergi miktarı Kolhozun gelirinin miktarına bağlı olduğundan belirli bir bölüm Kolhozların gelir vergisi üzerinden.

Kolhozun kollektif üretiminin ürünlerinin ve gelirinin dağılımı.

Kollektif köylülerin refah düzeyinin yükselmesi

Kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyetin özelliklerine uygun olarak Kolhozlardaki ürünlerin dağılım biçimleri, devlet işletmelerindeki dağılım biçimlerinden farklıdır.

Kolhozlar, sosyalist halk iktisadının zorunlu bileşenleridir. Kollektif köylüler, sosyalist toplumun iktisadının ve kültürünün canlanmasına ve bu toplumun iktidarının pekişmesine derinden ilgi duymaktadırlar. Devlet, gerek Kolhoza hizmet ve gerekse de kollektif iktisadi köyde kültürün her yönlü gelişmesi yoluyla Kolhozlara geniş kapsamlı maddi yardım yapmaktadır. Bunun sonucu olarak da, devlete karşı yükümlülüklerinin zamanında yerine getirilmesi, Kolhozların en önemli görevidir.

Tarımsal artellerin tüzüğüne uygun olarak Kolhozlar, bitkisel ve hayvansal ürünlerinin bir bölümünü mecburi teslim ve anlaşma sistemi çerçevesinde sabit plan fiyatlarıyla devlete satmaktadırlar. MTİ'ler tarafından yürütülen çalışmalar için devlet, Kolhozlardan bir aynı ücret almaktadır. Kolhozlar, para gelirlerinden devlete para kredilerini geri ödemekte ve faizleri ödemektedirler. Kolhozlar, bunun dışında düşük bir gelir vergisi ve varlık sigortası için bir ödenek ödemektedirler. Devlete karşı yükümlülüklerin zamanında ve tam olarak yerine getirilmesi, tek tek kollektiflerin çıkarlarıyla devlet çıkarlarının, tüm halkın çıkarlarının doğru bir şekilde birleştirilmesinin güvencesini sağlamaktadır.

Kollektif iktisadi üretimin kesintisiz olarak yükselmesi ve kollektif köylülerin refah düzeyinin sürekli artması açısından Kolhozların aynı ve para biçimindeki *toplumsal fonları* büyük öneme sahiptir.

Kolhozların tüketilen üretim araçlarının *yerine konduğu* toplumsal fonlar, *tohum ve yem aracı için temel fonu* olarak

oluşurlar. Daha önce de ortaya konduğu gibi, Kolhozların tüketilen üretim araçlarının bir bölümü kollektif köylülerin emeğiyle yerine konurken, bazı üretim araçları parayla satın alınmaktadır.

Tüketilen üretim araçlarının yerine konmasından sonra Kolhozlar, geri kalan brüt üretimi toplumsal birikim ve tüketim fonunun oluşması ve kollektif köylüler arasında iş birimlerine göre dağılım için kullanmaktadırlar.

Toplumsal *birikim fonu*, Kolhozda salt gelirden oluşturulmaktadır. Kolhozların birikim fonları, öncelikle para gelirlerinden, amortismanlar için kullanılan bölüm hariç, bölünmez fona aktarılan yıllık ödemeler yoluyla büyümektedir. Bölünmez fonun büyütülmesinin diğer bir kaynağı, kollektif köylülerin iktisat binaları kurulması, Kolhozun gereksinimleri için tarımsal envanter imalatı, havuz ve su bendi tesisleri, hayvan mevcudunun büyütülmesi, hayvanların kalitesinin iyileştirilmesi vs. için doğrudan emek kullanımınıdır. Salt gelirin bir bölümü, ürün biçiminde biriktirmektedir. Buna, ekim alanlarının genişletilmesi, toplumsal hayvan mevcudunun büyütülmesi ve hayvanların veriminin artırılmasıyla bağıntı içinde tohum ve yem araçları fonunun büyütülmesi için hazır tutulan tohum ve yem araçları ve kötü ürün dönemleri ve yem sıkıntısı durumu için yaratılan *güvence fonu* (tohum ve yem aracı) dahildir.

Kollektif köylülerin refah düzeyinin yükseltilmesi açısından Kolhozda salt gelirden oluşturulan *toplumsal tüketim fonu* büyük öneme sahiptir: kötü ürün durumunda *besin maddeleri fonu*, sakatlar, geçici süre çalışmayanlar, silahlı kuvvetler mensuplarının yardıma muhtaç aileleri ve çocuk yuvalarının bakımı ve yetimler için *yardım fonu*; *kültür fonu*, yani kollektif köyün kültürel gereksinimlerinin giderilmesi için fon (kollektif iktisadi kadroların yetiştirilmesi, klüp evlerinin kurulması vs.).

Kolhozlardaki emeğin ödenmesi, kollektif köylülerin tahıl,

hayvansal ve diğ er ürünlerin üretimini yükselmesine olan *bireysel maddi ilgisini* güvence altına alan ilkelerine dayanmaktadır.

Kolhoz, devlete karşı olan bütün yükümlülüklerini yerine getirdikten ve saptanmış toplumsal fonları oluşturduktan sonra, geriye kalan bütün ürünleri ve para araçlarını iş birimlerine göre artelin üyeleri arasında dağıtır. Kollektif köylüler tarafından iş birimlerine göre elde edilen gelirler vergiden serbesttir.

Her kollektif köylünün artelin toplumsal iktisadından gelen geliri iki etkene bağlıdır: 1— kollektif köylü tarafından çatışılan iş birimlerinin sayısı; 2—iş birimi için ödenen ücretin miktarı. Yıl boyunca çalışılan iş biriminin miktarı, *her tek tek* kollektif köylünün emeği tarafından belirlenmektedir. İşbirimi için ücret miktarı, yani kollektif köylünün işbirimi başına elde ettiği ürünün ve paranın miktarı, Kolhozun *bütün* üyelerinin emeğine bağlıdır. Kolhoz, bir bütün olarak ne kadar iyi çalışırsa, toplumsal iktisadı ne kadar başarıyla gelişirse, hem Kolhozun gelirinin toplam hacmi ve hem de iş birimlerine göre dağıtılan bölümün hacmi o kadar büyük olmaktadır. Kolhozun salt gelirinin devlete karşı yükümlülükler yerine getirildikten ve saptanmış toplumsal fonlar oluşturulduktan sonra kalan bölümü de iş birimlerine göre dağıtılmaktadır. Bunun dışında kollektif köylülerin toplumsal iktisattan gelirleri, anılan toplumsal tüketim fonları yoluyla büyümektedir. Bütün bunlar, her bir kollektif köylünün Kolhozun toplumsal iktisadının gelişmesine olan maddi ilgisini uyandırmaktadır.

Yapılan iş e göre dağılım ekonomik yasaının gerekliliklerini tutarlı bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla, Kolhozdaki emeğin ödenmesi, daha yüksek üretim sonuçları elde eden kollektif köylülerin görecel olarak daha az sonuç elde eden kollektif köylülere göre daha fazla ücret alacağı şekilde düzenlenmiştir.

Kollektif köylülerin emeklerinin sonuçlarına olan bireysel

maddi ilgilerinin artırılmasının önemli bir aracı, tugaylar ve çalışma gruplarında hektar başına tarımsal kültür ürünü ve toplumsal hayvancılığın üretkenliği planlarının fazlasıyla yerine getirilmesi için ödenen (ayniyat ya da para olarak) *ek ücrettir*.

Örneğin tarla çalışma tugaylarının kollektif köylüleri, tugaya ayrılan tahıl ekim alanında ürün planlarının fazlasıyla yerine getirilmesi durumunda tugay tarafından plan fazlası olarak üretilen tahılın %25 ile %50'sini ek ücret olarak almaktadırlar.

Tugaylara ve gruplara ürün planlarının fazlasıyla yerine getirilmesi durumunda ek iş birimleri *hesaplanmakta* ya da bu planın yerine getirilmemesi durumunda belirli sayıda iş birimi kesilmektedir. Kolhozların hayvan çiftliklerinde çalışan kollektif köylülerin emeğinin ödenmesi, süt verimine, yün verimine, yetiştirilen genç hayvan sayısına, yarar hayvanlarının canlı ağırlığının artmasına vs. göre ayarlanmaktadır.

Üye toplantılarının kararına göre Kolhoz, hayvan ve tarımsal ürünlerin satışından elde ettiği para miktarlarının yaklaşık %25'ini ve patates ve sebze satışından elde ettiği paranın %25'e kadarını ön ödeme olarak kollektif köylülere dağıtılabilir. Ot biçimi ve saman taşınması zamanında kollektif köylülere ve traktör tugaylarının üyelerine getirilen toplam otun ve samanın birinci biçimden %10'a kadar, ikinci biçimden %20'ye kadar ve bunun dışında plan fazlası getirilmiş otun ve samanın %30'u ödenmektedir.

Böylelikle iş birimi halinde ve Kolhozun gelirinin dağılımı sisteminde kollektif köylülerin çıkarları, doğru bir şekilde Kolhozun toplumsal çıkarlarıyla birleştirilmektedir. Kolhozların ve kollektif köylülerin tarımın daha fazla kalkınmasına olan maddi ilgilerinin artırılması amacıyla Komünist Partisi ve Sovyet Devleti tarafından alınan önlemler, işçi sınıfıyla kollektif köylülerin ittifakını—sosyalist devletin iktidarının temelini—daha fazla güçlendirmektedirler.

Kollektif köylülerin refah düzeyinin daha fazla artmasının ve toplumun tarımsal ürünlere gereksiniminin giderek daha fazla giderilmesini güvence altına alan Kolhozların ana gücü, Kolhozların toplumsal iktisatlarının hızla gelişmesidir. Tarımsal artelerde tayin edici önemde olan Kolhozların

toplumsal iktisatlarının yanısıra, çiftlik toprağı üzerinde bir de *kollektif köylülerin kişisel yan iktisadı* bulunmaktadır. Bu şekilde artel içinde toplumsal ve bireysel çıkarların doğru bir birliğı sağlanmaktadır, ancak burada bireysel çıkarlar toplumsal çıkarlara tabidir. Kolhozlarda toplumsal ve bireysel çıkarların doğru bir şekilde bağdaştırılmasının her türlü zedelenmesi, tarımsal artelin temellerini çökertir ve işçi sınıfıyla köylülüğün dostça ittifakının temellerini parçalar.

Kolhozların para gelirleri, 1933 yılında 5.7 milyar ruble, 1940 yılında 20.7 milyar ruble ve 1953 yılında 49.6 milyar rubleye çıktı. Bunun dışında kollektif köylüler çiftlik toprağı üzerindeki yan iktisatlarından para gelirleri elde ettiler. Kollektif köylüler, toplumsal ve bireysel iktisattan elde ettikleri para gelirleriyle, sistemli bir şekilde düşürülen plan fiyatlarıyla devlet ve kooperatif ticaretinden sanayi metaları satın almaktadırlar. Kolhozların (parayla ifade edilen) para ve aynî gelirleri, Beşinci Beş Yıllık Plan'da %40 bir artış gösterecektir.

Kollektif iktisadi düzen temelinde Sovyet köylünün çehresi tümüyle değışti. Eski köyün yerini, toplumsal ve iktisadi amaçlı binalara, santrallere, okullara, kütüphanelere, klüplere, köy radyosuna ve çocuk yuvalarına sahip yeni köy aldı. Sovyet köylüsü, kültürün ve bilimin bütün varlıklarından pay alan yeni tip bir köylüdür. Kollektif köylülerin saflarından sayısız Sovyet aydını kadrosu çıktı: mühendisler, doktorlar, agronomlar, veterinerler, öğretmenler, sosyalist büyük üretimin örgütleyicileri. Milyonlarca kollektif köylü modern tarımsal tekniğı ustalaştırdı ve ziraatta ve hayvancılıkta muazzam ürünler elde etmektedirler.

Sovyet köyündeki derinlere varan kültür devrimini aşğıdaki olgular kanıtlamaktadır: Sayıları 1914/15'de 6.1 milyon olan köydeki ilkokul, yedi ve on yıllık okulların öğrencilerinin sayısı, 1951/52'de 21.1 milyona yükseldi. Toplam olarak, yani kitle meslekleri mensuplarının, uzmanların eğitimi ve kalifikasyonu da dahil olmak üzere, kırdı 1952 yılında 29 milyon insan kalifiyeleştirildi. 1 Ocak 1953'de köyde 264,000 kültür ve eğitim kurumu vardı: kültür evleri, köy klüpleri, okuma odaları, kütüphaneler ve

film gösterim aygıtları. Sovyet köyüne yalnızca genel ilkökul zorunluluğu sokulmadı, aynı zamanda genel yedi yıllık okul zorunluluğu da başarıyla uygulanmaktadır.

Sovhozların gelişmesi ve verimliliklerini artırmanın yolları

Sosyo-ekonomik doğaları itibarıyla Sovhozlar, sosyalist tarımdaki en yüksek örgüt biçimini oluşturmaktadırlar. Sovhozlar, tahıl, et, süt ve yün üreten ve çok çeşitli teknik kültürleri eken devlet sosyalist işletmeleridir. Bütün üretim araçları, tıpkı ürünleri gibi, halk mülkiyetidir.

Sovhozlar, tarımsal büyük işletme olarak, yüksek derecede modern tarımsal teknik kullanma, rasyonel iş bölümü kullanma ve iktisat binaları, donanımlar vs. için harcamalarda tutumluluk gösterme olanağına sahiptirler. Sovhozların büyüklüğü, üretim yönünden, buldukları bölgelerin ekonomik ve doğal koşullarından, ulaşılmış teknik düzeyi ve her hektar toprağı her yönlü ve üretken kullanma zorunluluğu tarafından belirlenmektedir.

Sovhozların en rasyonel ölçüleri şöyledir: *tahıl üretiminde* 20,000-25,000 hektar ve kök ürünlerinin payının yüksekliğı durumunda 15,000 hektar ziraat toprağı; *et üretiminde* 3000-8000 büyük baş hayvan; *süt üretiminde* 1000 tane inek; *koyunculukla* 50,000 tane ve 10,000'in altında damızlık koyun; *domuz yetiştiriciliğinde* 400-1000 ana domuz. Her bir üretim yönünün çerçevesi içinde Sovhozların büyüklüğü açısından en önemli ekonomik karakteristik, Sovhozlarda üretilen brüt ve meta üretiminin miktarıdır.

Sovhozlar, yüksek derecede makineleştirilmiş tarımsal işletmelerdir. Bunlar, hemen hemen tüm üretim dallarının mekanize, edilmesine ve yüksek bir emek üretkenliğı sağlanmasına olanak kılan en yeni tarımsal teknikle

donatılmışlardır. Makineleştirilme en geniş olarak bütün tayin edici üretim süreçlerinin makinelerin yardımıyla sürdürüldüğü tahıl üretiminde gerçekleşmiştir.

Sovhozların büyük üstünlüklerinden birisi, onların meta üretimidir. Tahılda meta üretimi, tahıl Sovhozlarında ortalama yaklaşık %70 tutmaktadır. Sovhozlar, devlete büyük miktarda tarımsal ürün teslim etmektedirler.

Ancak Sovhozların muazzam olanakları, tümüyle yetersiz bir şekilde kullanılmaktadır. Kötü yönetim sonucu toprağı mürifçe kullanan, az tahıl, et, süt ve diğer ürün teslim eden ve zararlı çalışan çok sayıda Sovhoz vardır daha. Bu eksikliğin giderilmesi, yüksek derecede makineleştirilmiş büyük işletme olarak Sovhozların üstünlüğünün uzmanca kullanılması, üretimi ve tarımsal ürünlerin devlete teslimini en kısa zaman içinde önemli ölçüde yükseltme olanağı sağlayacaktır.

Sosyalizmden komünizme tedrici geçiş aşamasında sosyalist tarımın geliştirilmesinde, Sovhozların ülkenin besin maddeleri gereksiniminin giderilmesi açısından önemi, giderek daha fazla artmaktadır.

Sovhozlar, yalnızca 1954-1955 yıllarında buğday ve arpa ekim alanlarını 4.3 milyon hektar büyütmektedirler. Sovhozlar, işlenmemiş toprağı ve uzun zaman nadasa bırakılmış toprakları kazanıyorlar, tahılda hektar başına ürünü artırıyorlar ve gelecek iki-üç yıllık süre içinde devlete teslim edecekleri tahıl miktarını en az 500 milyon pud, yani 40 milyondan fazla insana ekmek temin edecek kadar bir miktar artırmaları söz konusudur.

Sovhozlar, yüksek derecede üretken, yüksek derecede verimli iktisatlar olmak, tarımsal üretimin rasyonel örgütlenmesi, hektar başına yüksek ürün ve hayvancılığın yüksek üretkenliği açısından örnek olarak etkide bulunmak için bütün gerekli koşullara sahiptirler.

Sovhozların verimliliğinin yükseltilmesi açısından *toprak fonlarının* tümüyle ve rasyonel bir şekilde kullanılması büyük öneme sahiptir.

Sovhoz için hangi üretim yönünün amaca uygun olduğu, yani tahıl ya da et, süt, yün, pamuk, keten, şeker pancarı vs. üzerinde uzmanlaşp uzmanlaşmaması, buldukları bölgenin doğal ve ekonomik koşullarına bağlıdır. Ana dalların yanısıra, sebzeçilik, meyvecilik, bağcılık, kümes hayvancılığı ve arıcılık gibi tamamlayıcı ve yan dalların da mümkün olduğunca yüksek derecede geliştirilmesi gerekmektedir. Uzmanlaşmış Sovhozlar için, bu dallardan birisi tayin edici üretim dalını oluşturur. Duruma göre hangi tamamlayıcı ve yan dalın ne derecede geliştirileceği, yüksek bir meta üretimi sağlama ve bu dalların verimliliğini garantileme olanağının göz önünde tutulmasına göre belirlenir.

Bir tek kültür ekimi ya da bir tek hayvan türü yetiştirme üzerinde dar uzmanlaşma, toprağı üretken olarak kullanma olanağı sağlamaz ve iktisadın verimli olmamasına ve devletin zarar etmesine yol açar. Sovhozun bir ana üretim dalında uzmanlaşmanın yanısıra diğer birçok üretim dalını da kapsamaması, yani çok yönlü gelişmesi durumunda, her hektar ziraat toprağı, çayır ve mera başına mümkün olduğunca yüksek tarımsal ürün miktarı elde edilmesi de güvence altına alınır.

Her hektar tarımsal kullanım alanı başına brüt ve meta üretiminin yükseltilmesi, ürünlerin *maliyet masrafının* düşürülmesi ve iktisadın verimliliğinin artırılması anlamına gelmektedir. Yüksek derecede makineleştirilmiş büyük işletmeler olarak Sovhozlar, tarımsal ürünleri en az harcamayla üretebilirler ve ülkeye en düşük fiyatlarla bunları temin edebilirler. Sovhozlardaki maliyet masraflarının düşürülmesi şöyle sağlanabilir: üretimin daha fazla mekanikleştirilmesi, makine ve traktör parklarının en efektif şekilde kullanılması, tarım biliminin kazanımlarının ve Sovhozların bütün üretim dallarındaki en iyi işçilerin emek deneyimlerinin kullanılması, karmaşık zirai ve hayvansal teknik önlemlerin kullanılması, emek örgütlenmesinin mükemmelleştirilmesi ve tutumluluk rejiminin sürdürülmesi.

Bütün bunlar, emek üretkenliğinin büyümesini ve böylelikle hektar başına ürünün ve hayvancılığın üretkenliğinin artmasını sağlar.

Sovhozlar, iktisadi muhasebe temelinde çalışmaktadırlar. Bir Sovhozun verimliliğın düzeyi, salt gelirin miktarı tarafından belirlenmektedir. *Sovhozun salt geliri (kazanç)*, maliyet masraflarıyla Sovhoz tarafından devlete teslim edilen ya da belirli bir fiyatla pazarda satılan tarımsal ürünlerin fiyatları arasındaki farktır.

Sovhozların üretimin gelişmesi karşısında maddi ilgiyi sağlamak için, 1954 yılında, şimdiye kadar Sovhozlara verilen devlet sübvansiyonları kaldırıldı ve tahıl yağ bitkileri ve önemli hayvansal ürünler için yeni teslim fiyatları konuldu. Böylelikle her Sovhoz maliyet masraflarının düşürülmesi yoluyla salt gelir sağlayabilecek duruma getirildi. Sovhozlar, ana dalların ürünlerini toplama yerleri üzerinden sabit fiyatlarla devlete teslim etmektedirler. İşletme içinde işlenmişleri de dahil olmak üzere yan dalların ürünlerini, Sovhozlar, devlet tarafından saptanmış perakende ticaret fiyatlarıyla doğrudan tüketiciye satmaktadırlar. Sovhozlar için devlet sübvansiyonlarının kaldırılması ve bunların iktisadi muhasebeye göre ayarlanması, Sovhozların inşasında Sovhozların rasyonel bir iktisat yürütmeleri açısından sağlam bir temel yaratan önemli bir iktisadi önlemdir.

Sovhozlarda maliyet masraflarının düşürülmesine ve birikimin büyümesine olan maddi ilgiyi artırmak için, onlara realize edilmiş salt gelirin en az %20'si kalmakta ve bunun geri kalan bölümü devletin merkezileştirilmiş salt gelirin içine girmektedir.

Sovhozlara kalan ve para biçiminde biriktirilen salt gelir, iktisadın pekişmesi ve genişletilmesi ve Sovhozun çalışanlarının kültürel ve sosyal hizmetlerini (çocuk yuvalarının, klüplerin, dinlenme yurtlarının, sanatoryumların vs. kurulması ve bakımı) için kullanılmaktadır. Bu amaçla özel fonlar oluşturulmaktadır: *Sovyet çiftçiliğinin iktisadının pekiştirilmesi ve geliştirilmesi fonu, güvence fonu ve müdür fonu.*

Sovhozun üretiminin geliştirilmesi, önemli ölçüde, emek

örgütlenmesinin sosyalist biçimlerinin pekiştirilmesine ve yapılan işe göre ücretlendirme sosyalist ilkesinin tutarlı bir şekilde gerçekleştirilmesine bağlıdır.

Sovhozun bölümlerinde ve çiftliklerinde emek örgütlenmesinin ana biçimi, *sürekli üretim tugayı*dır. Ziraatte, kendilerine ürün sırasına göre tarlalarda toprak parçası, traktör, kombina ve diğer tarım makineleri, taşıma araçları ve iktisadi envanter tahsis edilmiş *traktör-ekim tugayları* bulunmaktadır. Tugay içerisinde üretimlerinin zayıf bir şekilde makineleştirildiği tarımsal kültürlerin ekimi için özel gruplar oluşturulmaktadır. Sovhozların hayvan çiftliklerinde, kendilerine hayvan ve bu hayvanların tımarının yapılması için gerekli envanter, ahır vs. tahsis edilen *hayvancılık tugayları* oluşturulmaktadır.

Sovhozların emekçilerinin hektar başına ürünün, hayvancılığın üretkenliğinin ve işletmenin verimliliğinin artırılması maddi ilgisi ilkesi, para biçiminde ödenen verim ücreti sistemi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Plan fazlası hektar başına ürün için, hayvancılıkta süt üretimi, yün üretimi, yetiştirilmiş genç hayvan sayısı gibi yüksek verim sayıları için *para primleri* ödenmektedir. Ürünün kaldırılması sırasında kombinada çalışanlar (kombina sürücüsü, yardımcıları, traktörcüler vb.), para ücretinin yanısıra bir de *aynî ücret* ve tahıl biçiminde *aynî prim* almaktadırlar. Sovhozun yönetici personeli ve uzmanları, üretim ve devlete teslim planları yerine getirildiğinde ya da fazlasıyla yerine getirildiğinde para primleri almaktadırlar.

Bir bütün olarak Sovhozun ve her Sovhoz çalışanının emeğin sonuçlarına maddi ilgisi, Sovhozlardaki üretimin kesintisiz büyümesinin ve mükemmelleşmesinin en önemli koşuludur.

Kısa Özet

1— *Kolhozlar Makine ve Traktör İstasyonları ve Sovhozlar biçimindeki sosyalist tarım sistemi, tarımsal üretimin örgütlenmesinin en ileri ve en yüksek biçimidir. Sosyalizmde tarımın görevi, halkın besin maddelerine ve sanayinin hammaddelere olan gereksinimlerinin her yönlü giderilmesidir. Emek üretkenliğinin yükseltilmesi, sosyalist tarımda, her hektar tarımsal kullanım alanından ürün birimi başına daha az emek harcamasıyla daha büyük miktarda ürün elde edilmesinde ifadesini bulmaktadır.*

2— *Makine ve Traktör İstasyonları, kolektif iktisadi üretimin sanayisel maddi üretim temelleri, Kolhozların sosyalist devlet tarafından yönlendirilmelerinin dayanak noktalarıdır. Makine ve Traktör İstasyonlarının ana görevi, Kolhozlarda bütün tarımsal kültürlerin hektar başına üretimini mümkün olduğunca artırmak, toplumsal hayvan mevcudunu hayvanların veriminin buna paralel yükseltilmesiyle birlikte büyütme, hizmet edilen Kolhozlardaki ziraatın ve hayvancılığın brüt ve meta üretimini büyütme, Makine ve Traktör İstasyonları, Kolhozların üretiminin gelişmesi açısından tayin edici rolü oynamaktadırlar.*

3— *Tarımsal artel, sosyalizmde kolektif iktisadın tek doğru biçimidir. Kolhozlar, sosyalist kooperatifsel işletmeler olarak, sosyalist devletin mülkiyetle bulunan tayin edici üretim araçlarının ve Kolhozun mülkiyeti olan bazı üretim araçlarının yardımıyla yapılan kolektif köylülerin kolektif emeğine dayanmaktadırlar. SSCB’de Kolhozlara, ellerinde bulundurdukları toprak, devlet tarafından süresiz ve parasız kullanım karşılığında tahsis edilmiştir. Sovyet Devleti, tarımın finanse edilmesi ve kolektif köylülerin kültürel gereksinimlerinin giderilmesi için geniş çapta aracı hizmete sunmaktadır.*

4— *Kolhozun toplumsal iktisadi, Kolhozların zenginliğinin*

ve kollektif köylülerin refah düzeyinin büyümesinin ana kaynağıdır. Kolhozlarda yapılan işe göre dağılım ekonomik yasasının gereklilikleri, iş birimleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. İş birimi, Kolhozlarda kullanılan ve kollektif köylünün bireysel maddi çıkarıyla Kolhozun toplumsal iktisadının çıkarlarını birbirine bağlayan özel bir emek ve tüketim ölçütüdür. Kollektif köylünün kollektif iktisadi üretimin canlanmasına olan maddi ilgisi ilkesinin tutarlı bir şekilde gerçekleştirilmesi, tarımın daha fazla kalkınmasının önemli bir kaldıraçtır.

5— Kollektif büyük iktisat, yüksek bir gelirin elde edilmesini güvence eder. Daha iyi topraklarda bulunan ya da toprağı daha üretken kullanan Kolhozların ek gelirleri, diferansiyel rantı oluşturur. Kolhozların diferansiyel rantı, Kolhozlara ve kollektif köylülere düşer; belirli bir bölümü de devletin eline geçer.

6— Kolhozların ürünleri ve para gelirleri, tarımsal artelin tüzüğü gereğince, Kolhozların devlete karşı yükümlülüklerini yerine getirmeleri, toplumsal fonlar oluşturmaları ve kollektif köylülerin emeklerini iş birimlerine göre ödemek için kullanılmaktadır. Sosyalizmin ekonomik temel yasası uyarınca kollektif iktisat düzeni, kollektif köylülerin maddi refah düzeylerini ve kültürel yaşam düzeylerinin sürekli büyümesini güvence altına almaktadır.

7— Sovhozlar, tarımsal ürünlerin üretimindeki önemleri sürekli olarak artan eh büyük yüksek derecede makineleştirilmiş devlet tarım işletmeleridir. Sovhozlar, iktisadi muhasebe temelinde çalışmaktadırlar. Emek üretkenliğinin kesintisiz olarak yükseltilmesi ve Sovhozların ve orda çalışan, emekçilerin emeğın sonucuna olan maddi ilgileri, Sovhozların yüksek üretkenliğe sahip, verimli örnek işletmeler olmasının vazgeçilmez koşuludur.

Bölüm XXXV. SOSYALİZMDE META DOLAŞIMI

Sosyalizmde ticaretin doğası ve rolü

SSCB’de Sovyet ticareti adım alan sosyalizmdeki ticaret, doğası itibarıyla kapitalist ticaretten temelden ayrılmaktadır. Sovyet ticareti, kapitalistlerin olmadığı bir ticarettir. SSCB’de metalar, devlet ve kooperatif işletmeleri ve örgütleri, Kolhozlar ve görecel olarak az bir bölümü de kollektif köylüler tarafından realize edilmektedir. Sovyet ticaret işletmelerinin araçları devlet mülkiyetidir. Halk iktisadının bütün alanlarında sosyalist mülkiyetin sınırsız egemenliğinin kurulmasıyla birlikte, SSCB iktisadında ticaret sermayesi, ticaret kârı vb. gibi kategorilerin varoluş koşulu tümüyle kaybolmuştur.

Sosyalizmde ticaret halkın hizmetinde bulunmaktadır. Ticaret, sosyalizmin ekonomik temel yasasının gerekliliğiyle uyum içinde, ticaret sermayesinin işlevi olarak kapitalistlerin kârı için yürütülen kapitalist ticaretin tersine, toplumun büyüyen gereksinimlerini mümkün olduğunca tam olarak

tatmin etmek amacıyla yürütülmektedir.

Sosyalist toplumda üretilen kitle gereksinim mallarının ana kütlesi, meta dolaşımı, ticaret üzerinden halka ulaşmaktadır. Halkın gelirinin ağırlıklı bölümü, kişisel gereksinim eşyalarının— besin maddeleri, elbise, ayakkabı—kültürel gereksinim eşyalarının, iktisat ve ev eşyalarının satın alımı için kullanılmaktadır. Kişisel gereksinim eşyalarının yalnızca çok az bir bölümü, doğrudan, meta dolaşımı kullanılmaksızın, dağıtılmaktadır; bu, örneğin, kollektif köylülere iş birimlerine göre aynı olarak verilen ürünler için geçerlidir.

Kolhozlar, ticaret sistemi üzerinden, tarımsal makineler, çeşitli envanter, elektrikli donanımlar, yakıt maddeleri, inşaat malzemeleri, motorlu araçlar vs. gibi üretim için belirli olan eşyaları satın almaktadırlar. Tarımsal ürünlerin devlet ve kooperatifler tarafından Kolhozlardan ve kollektif köylülerden toparlanması ve toptan alımı da meta dolaşımına dahildir.

Bütün bunlardan, *sosyalizmde kitle gereksinim mallarının toplumun üyelerine dağıtılmasının ana biçimini*, emekçilerin artan gereksinimlerinin giderilmesinin ana biçimini ticaretin oluşturduğu sonucu çıkmaktadır.

Sovyet ticareti, Lenin'in öğrettiği gibi, kentte kır arasındaki iktisadi birleşmenin biçimlerinden birisidir. O, *devlet sanayiyle kollektif iktisadi tarım arasındaki ekonomik ilişkiler* sistemi içinde hayati öneme sahip bir halkayı oluşturmaktadır. Kentle kır arasındaki ticaret ittifakının gelişmesi, işçi sınıfıyla köylülüğün ittifakının daha da pekişmesi, kent ve kır nüfusuna tüketim malları ve sanayiye tarımsal hammaddeler temin edilmesi açısından vazgeçilmez bir koşuldur.

Sosyalist üretime dayanan Sovyet ticareti, aynı zamanda onun daha fazla gelişmesinin ve pekişmesinin vazgeçilmez bir ön koşuludur. Sanayi ve tarımsal üretimin büyümesi ve halkın metalara olan talebinin artması, aslında, sosyalist iktisadın sürekli olarak yükselmesinin güvence altına alınması için yeterli değildir, “Ülkenin iktisadi yaşantısının tümüyle

gelişebilmesi, ama sanayi ve tarımın üretimlerini daha da artırmaları için bir teşvik elde etmeleri için, bir koşula daha, yani kentle kırsal arasında, ülkenin tek tek bölgeleri ve alanları arasında, halk iktisadının çeşitli dalları arasında gelişkin bir *meta dolaşımına* gereksinim vardır. Ülkenin yoğun bir meta depoları, dükkanlar ve satış yerleri ağıyla donatılması gerekmektedir. Metaların bu meta depoları, dükkanlar ve satış yerleri kanalı üzerinden kesintisiz olarak üretim yerlerinden tüketiciye akmaları gerekmektedir.”*

Sovyet ticareti, sanayi ve tarımın artan üretimini tüketiciye ve halkın artan talebini sosyalist üretime taşıyarak, sosyalist üretimle halkın tüketimini birleştirmektedir. Kapitalizmde üretimle tüketim arasındaki ilişki, rekabetin yıkıcı etki gösteren mekanizması ve bunalımlar üzerinden sağlanmaktadır. Sosyalizmde ticaret için, halk iktisadının planlı (orantılı) gelişmesi yasaasının etkimesi sayesinde, *üretimi ve tüketimi planlı olarak koordine etmek* mümkündür.

Sovyet ticareti, bir taraftan sosyalist üretimin kesintisiz olarak gelişmesine ve diğer taraftan da kitlelerin gereksinmelerinin ve alım gücünün sürekli olarak büyümesine dayanmaktadır. Halkın refah düzeyinin yükselmesi, emekçilerin para gelirlerinin büyümesi ve meta fiyatlarının sistemli olarak düşürülmesi, sanayi ve tarım ürünlerine sürekli olarak gelişen bir talep yaratmaktadır. Tam da bundan ötürü, Sovyet ticareti, kapitalizme özgü olan satış zorluklarını ve pazar bunalımlarını tanımamaktadır.

Sovyet Devleti ve onun organları, kitle gereksinim mallarının üretiminin boyutlarını ve yapısını, meta fonunun kaynaklarını ve miktarını ve meta hareketinin rasyonel yollarını belirlerler, ticaret ağını ve onun mevkisel dağıtımını planlarlar. Halkın alım gücü ve gelirlerinin ve giderlerinin

---

* *J. Stalin*, “XVII. Parti Kongresi’ne Sunulan SBKP(B) MK Çalışması Üzerine Rapor”; bkz. *J. Stalin*, “Leninizmin Sorunları”, Berlin 1954, s. 630/31.

bileşimini göz önünde tutarak meta zenginliklerinin bölgelere göre dağılımı onların elinde bulunmaktadır.

Halkın talebinin, tüketicinin zevkinin, ulusal ve yerel özelliklerin, iklimsel ve mevsimlik koşulların göz önünde bulundurulması zorunluluğu, Sovyet ticaretinin kendine has özelliğinden doğmaktadır. Her bölgeye ulaşan meta miktarının yalnızca miktarı açısından, yani değersel olarak değil, aynı zamanda somut türü, yani kullanım değeri açısından da talebe uygun olabilmesi amacıyla doğru bir meta dolaşımı planlaması ancak bu şekilde sağlanabilir.

Doğru örgütlenmiş bir meta dolaşımı planı, meta zenginliklerinin seferber edilmesi ve halkın bu metalarla beslenmesi amacıyla yerel Sovyet organlarının ve yerel ticaret organlarının geniş inisiyatifini ön koşturmaktadır; bu, meta dağıtımının aşırı merkezileştirilmesini dışlar.

Tüketim mallarının merkezi dağılımının görecel azaltılması ve yerel organlar tarafından dağıtılan metaların payının artırılması, teslim edilen metaların yerel talebe daha fazla denk düşmelerine yol açmakta ve ticaret organlarına yüksek derecede bir hareketlilik ve eylem yeteneği sağlamaktadırlar. Ticaret sürekli olarak yeni ek yerel zenginliklerin meta dolaşımına çekilmesine katkıda bulunmalıdır.

SSCB'deki halkın yüksek alım gücü, asla, her metanın pazarlanmasının otomatik olarak güvence altına alındığı anlamına gelmemektedir. Halkın büyüyen refah düzeyiyle birlikte, gereksinimler giderek çok yönlüleşmekte ve tüketici daha yüksek kaliteli meta talep etmektedir. Ticaret örgütlerinden talep değişikliklerine hızla uyum sağlamaları, tek tek bölgelerde mekanik meta dağılımına ve meta tesliminde hatalara izin vermemeleri, satış kültürünü kesintisiz olarak yükseltmeleri, meta şansını konforlu bir şekilde düzenlemeleri ve alıcının zamanını dikkate almaları talep edilmektedir.

Meta hareketi, tek tek bölgelerdeki üretimin mevkisel dağılımı ve tüketici talebinin çapı ve bileşimi tarafından

belirlenmektedir. Bununla bağıntı içinde meta dolaşımının hızının birçok açıdan kendisine bağlı bulunduğu ulaşım sisteminin pürüzsüz çalışmasına büyük önem düşmektedir.

Sovyet ticaretinin misyonu, meta üretimini halkın talebi doğrultusunda artırmak, metaların kalitesini yükseltmek ve mal türünü genişletmek ve iyileştirmek amacıyla üretim üzerinde aktif bir şekilde etkide bulunmaktır. Bu açıdan Sovyet ticaretinin emrinde şu kaldıraçlar bulunmaktadır: Ticaret ve sanayi örgütleri arasında belirli, ürüne ve kalitesine göre tam olarak belirlenmiş ürünlerin teslimi üzerine yapılan iktisadi anlaşmalar, ayrıca ticaret örgütlerinin sanayiye önceden sipariş verme sisteminin geniş bir şekilde kullanılması, gelen metaların özenle denetlenmesi ve değeri düşük ürünlerin alımının reddi de dahil anlaşma koşullarına uyulmaması durumunda anlaşma cezalarının kullanılması. Sovyet ticareti, tüketici taleplerinin oluşması üzerinde aktif bir etkide bulunur ve yeni metaların yayılmasını teşvik eder. Burada, tüketicinin sırtından zenginleşmeyi hedefleyen kapitalist reklamın tersine, tüketiciyi bir metanın kalitesi ve kullanımı üzerine tam olarak bilgilendiren reklamı kullanır. Talep oluşumunun önemli etkenleri, halka satılan metaların fiyatının tutarı ve ilişkisidir.

Meta dolaşımı işlevinin ticaret örgütleri ve mahsul ofislerine düştüğü üretim ve ticaret örgütleri arasındaki iş bölümü, toplumsal ürünün dolaşımını hızlandırdığından ve dolaşım alanında bulunan araçları azalttığından sosyalist topluma büyük tasarruflar sağlamaktadır. Bu, sosyalist üretimin genişletilmesine sokulan araçların büyümesini olanaklı kılmaktadır.

Meta dolaşımı işlevinin dışında, metaların taşınması, depolanması, ayrıştırılması ve paketlenmesi, yani dolaşım aşamasında üretim sürecinin sürdürülmesi de ticaret örgütleri ve mahsul ofislerinin elinde bulunmaktadır.

Ticaretin gelişmesi, kent ve kırdaki emekçilerin emeklerinin sonucuna olan maddi ilgisinin ve emek

retkenliğinin artmasının güvence altına alınması açısından son derece önemlidir. Sovyet ticareti, emekçiler para gelirlerini Sovyet ticareti üzerinden realize ettiklerinden, yapılan iŖe göre dağılım ekonomik yasaının gerekleŖtirilmesinin vazgeçilmez bir koŖuludur. Emekçilerin gereksinimlerinin, gelirlerine göre giderilip giderilmediği, Sovyet ticaretinin ve satıŖ kültürünün geliŖmesine bağlıdır.

Ticaret, üretimin yenilenmesi ve geliŖtirilmesi için gereksinim duyulan para araçlarının devlet sektörüne ve kollektif iktisadi sektöre düzenli olarak akmasını sağlamaktadır. Tüm halk iktisadındaki araçların dnŖm hızı, bir çok açıdan meta pazarlamasının temposuna bağlıdır. Sosyalist tüketim sanayii, Sovyet ticareti üzerinden, giderleri karŖılayan ve iŖletmelerin salt gelirleriyle devletin merkezileŖtirilmiŖ salt gelirini oluŖturan para araçlarını elde etmektedir. Sovyet ticareti üzerinden pürüzsüz meta pazarlaması, tüm halk iktisadı için belirlenen para araçlarının tüm devlet fonlarına zamanında akmasının güvencesini vermektedir. Kolhozlar ve kollektif köylüler, meta üretimlerinin satıŖından Kolhozların toplumsal iktisadının pekiŖmesine ve daha fazla geliŖmesine ve kollektif köylülerin kiŖisel gereksinimlerinin giderilmesine hizmet eden para gelirleri elde etmektedirler.

Sovyet ticaretinin geliŖtirilmesi ve sabit plan fiyatlarıyla satılan meta miktarının büyütülmesi, Sovyet parasının istikrarının pekiŖtirilmesi açısından son derece önemli bir koŖuldur.

Sosyalist üretimin geliŖmesi ve halkın refah düzeyinin yükselmesiyle birlikte meta dolaŖımı geniŖlemekte ve yapısı iyileŖtirilmektedir; yüksek kaliteli ve daha iyi türden metallerin payı artmakta ve tercih zenginleŖmektedir.

Perakende ticaret bilançosu, kapitalist ülkelerde aynı dönemde yalnız artmamakla kalmayıp hatta İkinci Dünya SavaŖı'ndan kısa bir süre önce 1929 düzeyinin altına dŖerken, SSCB'de 1928-1940 arasında

(karşılaştırılabilir fiyatlarla) 2.3 katına çıktı. ABD'deki meta dolaşımı 1953'de 1950'nin düzeyinde sayarken ve İngiltere'de hatta geri giderken, SSCB'deki perakende ticaret bilançosu (karşılaştırılabilir fiyatlarla) 1953'de 1940 yılının 1.8, 1950 yılının 1.5 katına çıkmış bulunmaktaydı.

1953 yılında devlet ve kooperatif dükkanlarında halka meta satımı, 1940 yılına göre şöyle bir artış gösterdi: et ve et ürünleri 2.5 kat, balık ve balık ürünleri iki kat, tereyağı 2.5 kat, bitkisel ve diğer yağlar yaklaşık 3 kat, şeker 2.5 kattan fazla, tekstil ürünleri iki kattan fazla ve yünüler 2.5 kat, ipekliler 5 kat, ayakkabı yaklaşık iki kat, saat 5 kat, dikiş makinesi 6 kat, bisiklet 9.6 kat ve radyo alıcıları 11 kat.

1953/54 yıllarındaki Sovyet ticaretinin hızlandırılmış gelişmesiyle bağıntı içinde, Beşinci Beş Yıllık Plan'ın meta dolaşımına ilişkin görevleri dört yıl içinde çözümlenmektedir. Devlet ve kooperatif ticaretinin halka sattığı meta miktarı, 1950 ile 1955 arasında yaklaşık olarak iki katına çıkacaktır.

Sosyalizmden komünizme tedrici geçişin temel görevleri, meta dolaşımının olduğunca genişletilmesini ve Sovyet ticaretinin geliştirilmesini talep etmektedir. Komünist Partisi ve Sovyet Hükümeti, hem kent ve hem de kırdaki Sovyet ticaretinin yeni bir tayin edici canlanmasını sağlamak için kapsamlı önlemler aldılar. Meta dolaşımı ve ticaret yatırımları, önemli ölçüde genişletilmektedir. Ticaretin maddi ve teknik temeli pekiştirilmekte, depoların ve satış yerlerinin ve öncelikle de uzmanlaşmış satış yerleri ağı büyütülmektedir. Ticaret görevlilerinin mesleki eğitimi genişletilmektedir; aynı şekilde ticaretin örgütlenmesi ve planlanmasıyla ücret sistemi de iyileştirilmektedir. Bütün bunlar, kent ve kır halkına kitle gereksinim malları temin etmenin her şekilde iyileştirilmesi görevinin çözümüne katkıda bulunmaktadır.

Sosyalizmde ticaretin ana biçimleri

Sosyalizmde üç ticaret biçimi bulunmaktadır: 1— Devlet ticareti, 2— kooperatif ticareti ve 3— kollektif iktisadi ticaret. SSCB'nin hem büyük ve hem de perakende ticaretinde tayin

edici rolü *devlet ticareti* oynamaktadır. Ülkenin Sovyet ticaretindeki meta kütlesinin ağırlıklı bölümü, sosyalist devletin elinde yoğunlaşmış bulunmaktadır. Ticaret örgütleri, metaların esas bölümünü devlet sanayiinden almaktadırlar. Bu metalar, kural olarak, toptan üzerinden perakende ticarete ulaşmakta ve halka satılmaktadırlar.

Tüketim sanayiinin hammadde temininin ana kaynağı ve halka besin maddeleri temininin temeli, tarımsal ürünlerin Kolhozlardan devlet tarafından toparlanması ve toptan alımıdır. Besin maddeleri ve tarımsal maddeler için önemli bir kaynak da, Sovhozların üretimde ve MTİ'lerin çalışması için ödenen aynî ücrette bulunmaktadır. 1953 yılında ülkenin tüm perakende satışının yüzde 64.2'si devlet ticaretine düşmekteydi. Devlet ticareti esas olarak kentlerdeki ve sanayi bölgelerindeki halkın gereksinimlerini sağlamaktadır.

Kişisel gereksinim metalarıyla devlet ticareti, SSCB ve Birlik Cumhuriyetlerinin ticaret bakanlıklarının ticaret ağı (süper marketler, satış yerleri, depolar vs.) taşımacılık, kömür ocakları, petrol ve metalurji sanayiinin ve diğer sanayi dallarının işçi iase yönetimleri ve kendi işletmelerinin ürünlerini pazarlayan bazı bakanlıkların özet ticaret ağı üzerinden yürütülmektedir.

Kooperatif ticareti, tüketim ve meslek kooperatiflerinin ticaret işletmeleri tarafından yürütülmektedir. Kooperatif örgütlerinin araçları, kooperatif üyelerinin kooperatifsel mülkiyetidir. Kooperatifsel ticaret örgütleri, Sovyet Devleti'nden büyük krediler almaktadırlar. 1953 yılında kooperatifsel ticaret, toplam perakende ticaret bilançosunun yüzde 25.4'ünü kapsıyordu. Kooperatifsel ticaret bilançosunun ağırlıklı bölümü tüketim kooperatifine ve geri kalanı meslek kooperatiflerine düşmektedir. Tüketim kooperatifi, öncelikle kır nüfusunu beslemekte ve köydeki en önemli ticaret organını oluşturmaktadır. Bunun dışında kır nüfusu, metaların bir bölümünü kentte satın almaktadır. Tüketim kooperatiflerine

tarımsal ürünlerin toparlanmasında ve toptan alınmasında önemli bir rol düşmektedir. Bunların görevleri, tarımın bütün dallarının büyümesine ve emekçilerin maddi refah düzeylerinin yükselmesine katkıda bulunmak amacıyla Kolhozları ve kollektif köylülere ürünlerinin pazarlanmasında her tarzda yardımcı olmaktadır.

Ürünlerini halka satan *kamuya açık lokantaların ve yemekhanelerin*, büyük mutfakların, kantinlerin, restoranların, büfelerin vs. toplam satışı da devlet ve kooperatıf sel meta dolaşımına dahildir. Kamuya açık yemekhanelerin daha fazla genişletilmesi, halk iktisadında büyük emek zamanı tasarrufuna yol açmaktadır; bunlar evdeki daha az üretken emeğin yerine daha üretken toplumsallaştırılmış emeği geçirmekte ve böylelikle halkın genel yaşam koşullarının önemli ölçüde iyileşmesine katkıda bulunmaktadır. Lokantaların ve yemekhanelerin artan gelişmesiyle birlikte evde çalışan milyonlarca kadın, sosyalist üretime ve toplumsal yaşama katılmak üzere özgür kılınmaktadırlar. Kamuya açık yemekhaneler, besin maddelerinin daha rasyonel ve iktisadi olarak kullanılması ve beslenmenin daha bilimsel, sağlıklı temelde yapılmasını olanaklı kılmaktadırlar.

Devlet ve kooperatıf ticareti, sosyalist devlet tarafından doğrudan örgütlenen *örgütlü pazarı* oluşturmaktadırlar. Örgütlü Pazar, SSCB'nin meta dolaşımında egemen, belirleyici konumu elinde bulundurmaktadır. SSCB'nin meta dolaşımında örgütlü pazarın yanısıra, bir de kollektif iktisadi ticaret biçimindeki *örgütsüz pazar* bulunmaktadır.

Kollektif iktisadi ticaret, Kolhozların ve kollektif köylülerin satıcı olarak ortaya çıktıkları Sovyet perakende ticaret biçimidir; bunlar, tarımsal ürünleri arz ve talebe göre pazarda oluşan fiyatlarla halka satmaktadırlar. Kollektif köylüler, Kolhozlarda çalıştıkları işbirimi temelinde elde ettikleri ya da kendi yan işletmelerinde ürettikleri ürünlerin belirli bir bölümünü pazarda satmaktadırlar. Kollektif iktisadi

ticaret devlet tarafından doğrudan planlanmaktadır; devlet, Kolhozlara ve kollektif köylülere. ürünlerinin kollektif iktisadi pazarda pazarlanmasına ilişkin olarak bir plan hedefi vermemekte ve onlar tarafından satılan tarımsal metaların fiyatlarını saptamamaktadır. Ama kollektif iktisadi ticaret, devlet ve kooperatif ticaretinin ekonomik etkisi altında bulunmaktadır. Devlet ve kooperatif ticaretindeki meta dolaşımının genişlemesi ve perakende ticaret fiyatlarının düşmesi, kollektif iktisadi pazarda da fiyat düzeyinin düşmesine yol açmaktadır.

Kollektif iktisadi pazarda belli sınırlar içinde bir pazar anarşisinin etkisi kendisini göstermektedir. Devletin düzenleyici ekonomik etkisinin azalması durumunda, şu veya bu kollektif pazarda spekülâtör unsurlar aktifleşebilmektedir. Bunlar, tek tek metaların pazarda geçici olarak bulunmamasından istifade etmekte ve pazar fiyatlarını artırmaktadırlar. Kolhozların ürün toplama ve toptan alım yoluyla devletin eline geçen meta üretiminin büyüdüğü, Sovhozlardaki üretimin geliştiği, devlet ve kooperatif ağındaki besin maddeleri miktarının arttığı ölçüde devletin örgütsüz pazar üzerindeki etkisi de o ölçüde artar.

Kolhozlar ve kollektif köylüler, tarımsal ürünlerinin bir bölümünü tüketim kooperatifleri üzerinden komisyon temelinde satmaktadırlar.

Kollektif iktisadi ticaret, tarımsal üretimin teşvik edilmesinin ve kentlerin ve sanayi yerleşim bölgelerine besin maddeleri temin etmenin önemli bir aracı olup, halka sebze, patates, et, süt ürünleri vs. gibi ürünlerin önemli bir bölümünü teslim etmektedir. 1953 yılında, toplam perakende ticaret bilançosunun yüzde 10.4'ü ve besin maddeleri ticaretinin yaklaşık yüzde 20'si kollektif iktisadi ticarete düşüyordu.

Devlet ve kooperatif ticaretinde fiyatlar ve dolaşım giderleri

Üretim ve meta dolaşımı aşamasında genel halk mülkiyeti egemen olduğu için, sosyalist devlet halk iktisadının bütün dallarındaki fiyatları planlayabilmektedir. SSCB’de örgütlü pazar fiyatları, planlı olarak saptanmaktadır: Kolhozların ve kollektif köylülerin devlete ve kooperatiflere sattıkları meta üretiminin ürün toparlama ve toptan alım fiyatları, sanayi ve ticaret örgütleri için toptan fiyatlar, devlet ve kooperatif ticaretindeki perakende; yani halkın tüketim malları satın almak için ödediği nihai fiyatlar. Fiyatlar, (bütün ülke için bütünlüklü) birlik fiyatları ve (bölgelere göre ayrılan) bölge fiyatları şeklinde ayrılmaktadırlar. Bazı metalar için mevsim fiyatları belirlenmektedir.

Perakende ticaret fiyatlarının sistemli olarak düşürülmesi, halk kitlelerinin refah düzeyinin yükseltilmesinin ana araçlarından birisidir. 1947’den bu yana gerçekleştirilen yedi fiyat düşürümü, kent ve kırdaki emekçilerin alım güçlerini ve gerçek gelirlerini önemli ölçüde yükseltti. Fiyat düşürümü, talep üzerine planlı bir etkide bulunmanın önemli bir etkenidir. Fiyat düşürülmesinde bir metanın halkın tüketimi açısından önemi göz önünde bulundurulmaktadır. Fiyat düşürümü, belirli metaların tüketiminin genişletilmesine hizmet etmektedir. Perakende ticaret fiyatlarının düşürülmesi, üretim ve ticaret giderlerinin azaltılmasına ve devletin halka satış için hazır bulundurduğu meta miktarının büyütülmesine dayanmaktadır.

SSCB’de 1947 yılında 1000 ruble tutan meta miktarını, 1954 yılında—devlet perakende ticaret fiyatlarının sistemli olarak düşürülmesi sayesinde—433 rubleye satın almak mümkündür. 1954 yılında SSCB’de ekme ve tereyağı için perakende fiyatları 1947 düzeyinin üçte ikisi, et için yaklaşık üçte ikisi ve şeker için %56.5’inden az tutuyordu. Aynı zaman dönemi içinde bu metaların fiyatları, ABB, İngiltere, Fransa ve diğer

kapitalist ülkelerin çoğunluğunda 1947 yılına göre önemli ölçüde arttı.

Metalar, toptan ticaret fiyatlarıyla ticaret ağına ulaşmaktadır. Ticaret örgütleri, bu metaları perakende ticaret fiyatlarıyla halka satmaktadırlar. Perakende ve toptan ticaret fiyatları arasındaki fark, ticaret payıdır. Bunlardan ticaret örgütlerinin dolaşım giderleri giderilmekte ve bunların salt geliri oluşmaktadır. Yani ticaret örgütlerinin *perakende ticaret fiyatı*, toptan ticaret fiyatıyla ticaret payının toplamına eşittir. Ticaret payı, genel kural olarak perakende ticaret fiyatlarından belirli bir yüzde indirim ve bazı durumlarda toptan fiyatlara bir ek olarak hesaplanmaktadır. Ticaret payları devlet tarafından planlanmaktadır; ticaret payının düşürülmesi, ticaret örgütlerini çalışmalarını iyileştirmeye ve dolaşım giderlerini azaltmaya yönelmektedir.

Sovyet ticaretindeki *dolaşım giderleri*, ticaret işletmelerinin metaları tüketiciye götürmeleri sırasında ortaya çıkan ve parayla ifade edilen giderlerdir. Bunlar, devlet ve kooperatif ticaretinde devlet tarafından planlanmaktadırlar. Dolaşım giderlerine şunlar dahildir: (Bina ve envanter) amortismanları, metaların depolanması, ayrıştırılması ve ambalajı ve taşınma masrafları, ticaret personelinin ücretlerinin ödenmesi.

Sovyet ticaretinde iki dolaşım masrafı türü arasında fark yapılmaktadır: birincisi dolaşım aşamasındaki üretim sürecinin sürdürülmesine (metaların taşınması, depolanması, paketlenmesi) bağlı olan masraflar; kapitalist ticaretten farklı olarak bu masraflar, esas olarak Sovyet ticareti tarafından karşılanmaktadır. İkincisi, ürünlerin meta biçimine bağlı olan masraflar (alım ve satım işlemlerinin yürütülmesi, ticaret işletmelerinin muhasebe ve maliye giderleri vb.). Dolaşım giderlerinin bu her iki türü de çeşitli kaynaklardan karşılanmaktadır.

Dolaşım giderlerinin birinci türü, ticaret personelinin dolaşım aşamasında üretim sürecinin devam ettirilmesine

yönelik olan emekleri tarafından yerine konmaktadır. Bu emek, ticaret örgütlerinin elinde bulunan taşıma, depolama, paketleme ve diğer üretim işlevlerinin güvence altına alan meta değerini yükseltmektedir. Ürünün meta biçimine bağlı olan dolaşım giderlerinin ikinci türü, üretim dallarında elde edilen salt gelir tarafından karşılanmaktadır. Sanayinin toptan ticaret fiyatları, sanayinin salt gelirinin bir bölümünün ticaret örgütlerine kalacağı şekilde saptanmaktadır.

Sosyalist plan iktisadının üstünlükleri sayesinde dolaşım giderleri düzeyi, yani dolaşım giderleriyle meta dolaşımı arasındaki ilişki, SSCB’de, bu giderlerin sürekli düşmesiyle, kapitalist ülkelerde olduğundan çok daha azdır. Sovyet ticareti, kapitalist dolaşım giderlerinin ana bölümünü oluşturan ve üretim anarşisi, bunalımlar, rekabet, spekülasyon ve ölçsüz derecede şişirilmiş reklama bağlı olan anormal üretici olmayan giderlerden arıdır. Sosyalist toplumda meta akımlarının hareketi planlıdır ve üretim, sürekli olarak büyüyen iç pazar tarafından güvence altına alınmıştır. Bütün bunlar, dönüşüm süresinin ve —burjuva ülkeleriyle karşılaştırıldığında— ara halkaların sayısının güçlü bir şekilde azaltılabilmesinin nedenidir. Metaların dönüşüm hızı, SSCB’de, kapitalist ülkelerle karşılaştırıldığında 3 kat daha fazladır; bunun sonucu olarak da önemli ölçüde araç tasarrufu sağlanmaktadır.

Kendisi için dev gereksiz meta mevcudunun birikiminin karakteristik olduğu kapitalizmin tersine, sosyalizmde mevcutlar, meta dolaşımının gerekliliklerine ve metaların ticaret ağı için aynı ölçüde, kesintisiz teslim edilmesinin zorunluluğuna uygun olarak, planlı bir şekilde belirlenmektedir. Bunun sonucu, olarak gereksiz meta stokunun oluşması engellenebilmektedir. Sovyet ticaretinin artan gelişmesiyle birlikte, dolaşım giderleri giderek azalmaktadır.

Toptan ve perakende ticaretteki dolaşım giderleri, SSCB’de İkinci Dünya Savaşı’ndan kısa bir zaman önce perakende ticaret bilançosunun

yaklaşık yüzde 10'unu tutuyordu. Bunlar, 1953 yılında, SSCB'nin devlet ve kooperatif ticaretinde perakende ticaret bilançosunun %8'ini tutmaktaydı.

Satış kültürünün iyileştirilmesiyle paralellik içinde dolaşım giderlerinin düşürülmesi, toplumsal emek tasarrufunun önemli bir kaynağıdır. Bu, maddi üretimi artırmak, meta dolaşımını genişletmek ve ticaret kültürünü geliştirmek amacıyla yedek araç ayırmayı mümkün kılmaktadır. Dolaşım giderlerinin düşürülmesi, ticaret ağının çalışmasının iyileştirilmesi ve iş güçlerinin daha yararlı olarak kullanılabilmesi amacıyla, Sovyet ticaretinde çalışma sürecinin makineleştirilmesi, emek üretkenliğinin artırılması ve ticaret görevlileri arasında sosyalist yarışmanın geliştirilmesi yoluyla sağlanmaktadır. Sovyet devleti, ticaret personelinin verim yükselmesini maddi olarak verim ücreti ve primler yoluyla teşvik etmektedir. Dolaşım giderlerinin düşürülmesi, meta dolaşımı planlamasının daha çok iyileştirilmesini, halkın talebinin araştırılmasını, ticaret ağına meta akımının doğru örgütlenmesini ve ticarete hazır paketlenmiş metaların satışının genişletilmesini talep etmektedir. Dolaşım giderlerinin düşürülmesinin önemli bir etkeni, ticaret ve ürün toparlama sektöründeki kayıplara karşı mücadeledir; bu amaçla silo, elevatör ve soğutma tesisleri ağının genişletilmesi ve metaların taşınmasının ve depolanmasının rasyonelleştirilmesi gerekmektedir. Dolaşım giderlerinin düşürülmesi açısından ayrıca, meta yolunun daha çok kısaltılması, ticaret ağının ara halkalarının sayısının azaltılması ve taşımacılığın daha rasyonel kullanılması, tayin edici öneme sahiptir.

Dolaşım giderlerinin düşürülmesi, ticaret işletmelerinde, ticaret işletmelerinin daha verimli çalışmasını, yani saptanan fiyatlara sıkı bir şekilde tutunarak bir salt gelir (kazanç) elde edilmesini talep eden iktisadi muhasebenin pekiştirilmesine ayrılmaz bir şekilde bağlıdır. *Sosyalist ticaret işletmelerinin salt geliri*, kapitalist ticaret kârından temelden ayrılmaktadır. Bu, (emeklerinin dolaşım aşamasındaki maddi üretimin

devamını teşkil ettiği ölçüde) ticaret emekçilerinin sömürüden kurtarılmış emeği ve sosyalist üretimin emekçilerinin emeği (ticaret payının bir bölümü maddi üretimden kaynaklanmaktadır) tarafından yaratılmaktadır. Bu gelir, (devlet bütçesine ödeme yoluyla) tüm devletsel amaçlar, ticaret ağının genişletilmesi, ticaret örgütlerinin araçlarının büyütülmesi ve Sovyet ticareti emekçilerinin maddi ve kültürel durumlarının iyileştirilmesi için kullanılmaktadır.

Dış ticaret

Sosyalizmde dış ticaret, toplumun büyüyen gereksinimlerinin daha tam giderilmesine hizmet etmektedir. O, üretimin gelişmesine ve halka tüketim malı temin edilmesinin iyileşmesine yardım eden ek bir yardımcı kaynaktır.

Dış ticaret, sosyalist devletin tekindedir. SSCB’de tüm dış ticaret operasyonları özel bir devlet örgütünde, dış ticaret bakanlığında yoğunlaşmıştır. Bunlar, sosyalist inşaya bağımlı olup, halk iktisadının sağlam bir bileşenini teşkil eden ithalat-ihracat planları temelinde yürütülmektedir. Dış ticaret tekeli, sosyalist iktisadın varlığının ve gelişmesinin vazgeçilmez bir koşuludur.

SSCB’deki *dış ticaret tekeline* şu anda iki işlev düşmektedir. Birincisi, sosyalizmin ülkesinin kapitalist dünyadan iktisadi bağımsızlığını güvence altına almakta ve halk iktisadını, iç pazarını yabancı sermayenin sızmasından, iktisadi bunalımların ve kapitalist dünya pazarının anarşisinin yıkıcı etkisinden korumaktadır. İkincisi, SSCB ile halk demokrasisi ülkeleri arasındaki iktisadi ortak çalışmaya hizmet etmektedir; o, kendisinin yardımıyla Sovyetler Birliği’nin bu ülkeleri iktisadi gelişmelerinde desteklediği bir aygıttır. Dış ticaret tekelinin bu işlevi, karşılıklı ticaret ilişkileri rekabet

mücadelesine değil, tersine kardeşçe karşılıklı yardımlaşma ilkesine dayanan demokratik kamp ülkelerinin dünya pazarının oluşmasıyla birlikte ortaya çıktı.

Dış ticaret tekeli, SSCB iktisadının emperyalist ülkelerin ekonomik saldırısından güvenilir bir korunmasını oluşturmaktaydı. O, sanayi işletmelerine önemli sayıda ithal makine sağlayarak, SSCB halk iktisadının sanayileştirilmesinde büyük bir rol oynadı. SSCB'nin bir sanayi gücü olmasından sonra, dış ticaretin yapısı, esaslı olarak değişti; devrim öncesi Rusyası'nda tarımsal hammaddeler ağırlıktayken, Sovyet ihracatında sanayi metalleri egemen konumu aldılar. SSCB, Dördüncü ve Beşinci Beş Yıllık Plan döneminde ağır sanayi ürünlerinin ihracatını daha çok genişletti.

Sovyetler Birliği, dış ticaretinde, tutarlı bir şekilde, bütün ülkelerin ulusal egemenliklerine her iki ticaret ortağının tam eşitliğine ve karşılıklı çıkarlara saygı gösterilmesi ilkesini izlemektedir. Sovyet Devleti, her iki sistemin, sosyalist ve kapitalist sistemin barışçıl bir şekilde yan yana yaşaması olanağından hareketle, dış ticaret ilişkilerinin genişletilmesinde halkların birbirine yaklaşmasının, uluslararası gerilimlerin azalması ve barışın pekişmesinin bir aracını görmektedir.

SSCB'de sosyalist üretimin muazzam büyümesinin ve demokratik kampın yeni bir dünya pazarının oluşması sonucu, Sovyetler Birliği'nin dış ticaret bilançosu yıldan yıla sürekli olarak büyümektedir. SSCB'nin demokratik kamp ülkeleriyle dış ticareti, hızla büyümektedir. Bu, Sovyetler Birliği'nin toplam dış ticaretinde açık egemen bir konum almaktadır. 1952 yılında kapitalist ülkelerle ticaret bilançosu SSCB'nin tüm dış ticaret bilançosunun beşte birini ve demokratik kamp ülkeleriyle ticaret beşte dördünü tutuyordu.

SSCB'nin kapitalist ülkelerle geçmiş yıllarda gerileme kaydeden meta dolaşımı, halk demokrasisi ülkeleriyle ticaretin geliştirilmesiyle dengelendi.

Sovyetler Birliği, sürekli olarak kapitalist ülkelerle karşılıklı yarar

temelinde nesnel iktisadi ilişkilerin gelişmesi rotası izlemektedir. SSCB'nin kapitalist ülkelerle meta ticaretinin gelişmesinin önünde, ABD'nin en saldırgan çevrelerinin baskısı altında yürütülen ayrımcı politika engel olarak durmaktadır. ABD, SSCB ve halk demokrasisi ülkeleriyle ticaret ilişkilerinin koparılması politikası izlemekte ve kendisine bağlı burjuva ülkeleri de bu politikayı izlemeye zorlamaktadır. Bu politika, bunu yürüten devletin çıkarlarını güçlü bir şekilde olumsuz etkilediği için, karaya oturmaktadır. 1953/54 yıllarında bir dizi burjuva devlette Sovyetler Birliği ve halk demokrasisi ülkeleriyle ticaret ilişkilerini geliştirme eğilimleri kaydedildi.

SSCB, 1953 yılında 51 devletle ticaret yürüttü; burada 25 devletle ticaret, bir yıllık ya da daha fazla yıllık ticaret anlaşmaları temelinde gerçekleşti. SSCB'nin dış ticaret bilançosu, 1953 yılında 23 milyar ruble ve (eşit fiyatlarla ölçüldüğünde) savaş öncesi dönemin yaklaşık 4 katını tutuyordu. SSCB'nin demokratik kamp ülkeleriyle meta dolaşımının genişletilmesinin yanısıra, bir dizi Batı Avrupa, Yakın ve Orta Doğu ülkeleriyle ticaret bilançosu da önemli ölçüde yükseltildi; burada ihracat ve ithalat metalarının türü de daha fazla geliştirildi.

Kısa Özet

1— *Sosyalist toplumun ticareti, kapitalistlerin olmadığı bir ticarettir ve amacı, emekçilerin gereksinimlerinin mümkün olduğunca iyi tatmin edilmesidir. Sovyet iktisadı, planlı olarak yürütülmekte ve büyüyen sosyalist üretimi halkın artan tüketimiyle, kenti kırla ve halk iktisadının çeşitli dallarını ve ülkenin çeşitli bölgelerini birleştirmektedir.*

2— *SSCB'de iki pazar bulunmaktadır: devlet ve kooperatif ticaret biçiminde bir örgütlü pazar ve kollektif iktisadi ticaretin dahil olduğu örgütsüz pazar. Örgütlü pazar, doğrudan devlet tarafından planlanmakta ve ticaret bilançosunda tayin edici rolü oynamaktadır. Örgütsüz pazar doğrudan planlanmamakta, tersine devlet tarafından ekonomik olarak düzenlenmektedir.*

3— *Devlet ve kooperatif ticaretindeki meta fiyatları, planlı olarak saptanmaktadır. Kollektif iktisadi pazarlardaki fiyatlar,*

arz ve talebe göre oluşmakta ve devlet planlarının düzenleyici etkisinin altında bulunmaktadırlar. Sovyet devleti, işçilerin, görevlilerin ve köylülerin alım gücünün sürekli artmasını ve halkın tüketiminin yükselmesini beraberinde getiren perakende ticaret fiyatlarının sistemli bir düşürülmesi politikası gerçekleştirmektedir.

4— Sovyet ticareti iktisadi muhasebe ilkelerine dayanmakta ve kapitalizmde özel mülkiyet, rekabet ve üretim anarşisinin yol açtığı muazzam üretici olmayan giderlerden arı olduğundan, kapitalist ticaretten tayin edici derecede tutumludur.

5— Sosyalizmde dış ticaret devlet tekelindedir ve sosyalist iktisadın pekişmesine ve daha da gelişmesine hizmet etmektedir.

SSCB'nin dış ticaret tekeli, sosyalist iktisadi yabancı sermayenin sızmasından korumakta ve Sovyetler Birliği'nin demokratik kamp ülkeleriyle iktisadi ortak çalışmasına hizmet etmektedir.

Bölüm XXXVI. SOSYALİST TOPLUMDA ULUSAL GELİR

Sosyalist toplumda toplumsal toplam üretim ve ulusal gelir

Sosyalizmde toplumsal toplam üretim, toplumda belli bir zaman dilimi süresi içinde, örneğin bir yıl içinde, üretilen maddi varlıkların—üretim araçlarının ve tüketim araçlarının—bütünüdür.

Toplumsal toplam ürün, emekçilerin maddi üretim içindeki, yani sanayideki, tarımdaki ve üretime hizmet ettiği ölçüde inşaat ve taşımacılık sektöründeki emeği ve üretim sürecinin dolaşım aşamasında devamını teşkil eden işleri (metallerin depolanması, satışa hazır hale getirilmesi, taşınması, paketlenmesi vs.) yaptıkları ölçüde ticaret personelinin emeği tarafından yaratılmaktadır. Bedensel olarak çalışan emekçilerin dışında maddi varlıkların yaratılmasına maddi üretim dallarında kafasal olarak çalışan emekçiler de (bilimciler, mühendisler vs.) katılmaktadırlar.

Üretici olmayan dallar, toplumsal toplam ürünün yaratılmasına katkıda bulunmaktadırlar. Üretici olmayan alanda (devlet dairelerinde, halkın kültürel, sosyal ve tıbbi bakımı alanında) çalışan emekçiler, maddi varlık yaratmamaktadırlar. Ama üretici olmayan dalların emekçilerinin emeği, sosyalist toplum için, maddi üretim için gereklidir ve toplumsal yararlı bir emektir. Sosyalist devlet, tüm toplum için hayati gereklilikte olan iktisadi örgütsel ve kültürel-eğitsel bir çalışma yürütmektedir. Sosyalizmde bilim, tekniğin gelişmesinde ve üretimin canlanmasında güçlü bir rol oynamaktadır. Üretim için vasıflı uzmanların eğitime hizmet eden emek, büyük bir öneme sahiptir. Bilim, eğitim ve sanat, emekçilerin kültürel gereksinimlerini gidermektedirler. Sosyal ve tıbbi hizmet, sosyalist toplum emekçilerinin başarıyla çalışmaları için koşulları yaratırlar. Böylelikle sosyalist toplumda maddi üretim emekçileriyle üretici olmayan alan emekçileri arasında karşılıklı bir faaliyet değiş tokuşu bulunmaktadır.

Diğer her toplum düzeni gibi sosyalist toplumun da temeli üretimdir, yani sosyalist toplumun varlığı ve gelişmesi için maddi varlıkların kazanıldığı alandır. Bundan ötürü, çeşitli üretici olmayan dallardaki emeğin azaltılması yoluyla maddi üretimde çalışan emekçilerin emeğinin payını yükseltmek, büyük iktisadi öneme sahiptir. Devlet yönetim aygıtındaki şişirilmiş personel mevcudu, Kolhozlardaki gereksiz idare personeli, yüksek dolaşım giderleri—bütün bunlar, maddi üretimden işgücü, öncelikle de kalifiye kadroyu almaktadırlar. Güçlerin bu şekilde üretimden alınması, ulusal gelirin büyümesini köstekler ve halk iktisadına zarar verir.

Maddi üretimde çalışan emeğin payının sistemli olarak artırılması, yönetim aygıtının geniş ölçüde basitleştirilmesi ve ucuzlaştırılması ve dolaşım giderlerinin azaltılması, toplumsal zenginliğin çoğaltılmasına ve komünist toplumun inşası için gerekli olan ürün bolluğunun yaratılmasına katkıda

bulunmaktadır.

Lenin, Sovyet iktidarının en önemli görevlerinden birisi olarak, “aygıtın küçültülmesi, daha iyi örgütlenme, kırtasiyecilik ve bürokratizmin ortadan kaldırılması ve üretici olmayan giderlerin azaltılması yoluyla Sovyet aygıtının sistemli olarak azaltılması ve ucuzlatılmasını saptadı.*

Üretim sürecinde toplumsal toplam üretimin bir bölümü, tüketilen üretim araçlarını yerine koymak için kullanılmaktadır. Toplumsal toplam üretimin bu kesimi, tüketilen üretim araçları tarafından ürüne taşınan ölü emek payını cisimleştirmektedir. Toplumsal toplam üründen tüketilen üretim araçlarını yerine koyan bölüm çıkarıldığında, toplumun ulusal gelirini oluşturan toplumsal ürün bölümü kalır.

Sosyalizmin ulusal geliri, sosyalist üretimin emekçileri tarafından yaratılan toplumsal toplam ürünün söz konusu dönem içinde tüketilen üretim araçlarının yerine konmasından sonra kalan ve yeni kullanılan emeği cisimleştiren kesimdir.

Aynî biçim olarak ulusal gelir, toplumun gereksinimlerinin; giderilmesine hizmet eden ve ülkede üretilmiş tüketim araçlarının toplam tutarıyla kent ve kırdaki sosyalist üretimin genişletilmesi için kullanılan üretilmiş üretim araçları kesiminden oluşmaktadır.

Ulusal gelir aynı zamanda *para biçiminde* ortaya çıkmaktadır. Sosyalizmde meta üretimi mevcut olduğundan, bütünlüğü içinde ve hangi aynî biçime sahip olurlarsa olsunlar bütün bileşkenleri içinde ulusal gelir, para birimleri halinde ifade edilen değerler yardımıyla ölçülmektedir. Bundan dolayı yalnızca kişisel gereksinim metalarının toplam kütleleri değil, aynı zamanda ulusal gelirin üretim araçlarından oluşan bölümü de para biçiminde ifade edilmektedir.

Fiyatlar değiştiğinden, ulusal gelir yalnızca mevcut fiyatlarla değil, aynı zamanda karşılaştırılabilir (değişmez, sabit) fiyatlarla da

---

* *V.İ. Lenin*, Eserler, 4 Baskı, C. XXXIII, s. 406, Rusça.

hesaplanmaktadır; bunun için belirli herhangi bir yılın fiyatları alınmaktadır. Ulusal gelirin karşılaştırılabilir fiyatlarla ortaya çıkarılması, ulusal gelirin bir kaç yıllık boyutunun gerçek değişimlerini saptamayı olanaklı kılmaktadır.

Kapitalizmde ulusal gelir, sömürüye tabi tutulan emekçilerin emeği tarafından yaratılmakta ve kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin kullanım alanına gitmektedir; bunlar, ulusal gelirin en büyük bölümüne emek yoluyla kazanılmamış gelir olarak el koymakta ve ancak küçük bir bölümü emekçiler almaktadırlar. Sosyalizmde ulusal gelir, sömürden kurtulmuş emekçilerin emeği olarak yaratılmakta ve tümüyle ve tamamıyla emekçilere aittir. Sosyalizm, çalışılarak kazanılmamış geliri dışlamaktadır.

Sosyalist toplumun ulusal geliri, kendisi için ürün ve toplum için üründen oluşmaktadır. Maddi üretim içinde emekçiler tarafından yaratılan kendisi için ürün, yapılan işe göre dağıtılmaktadır; bu, sosyalist üretimde çalışan emekçilerin ve onların ailelerinin kişisel gereksinimlerinin giderilmesine hizmet etmektedir. Emekçiler tarafından maddi üretimde yaratılan toplum için ürün, üretimin genişletilmesine, kültürün ve sağlık hizmetlerinin gelişmesine, devlet yönetimi alanındaki giderlerin vs. karşılanmasına hizmet eden sosyalist toplumun salt geliridir.

Sosyalizmde ulusal gelirin sürekli büyümesi

Sosyalist toplum, sürekli ve hızlı bir ulusal gelir büyümesi kaydetmektedir. Bu ulusal gelir büyümesi, sosyalizmin ekonomik temel yasasının gerekleriyle uyum içinde gelişen sosyalist üretimin kesintisiz kalkınmasının bir sonucudur. Sosyalist toplumda ulusal gelir, kapitalist toplumda

olduğundan birkaç misli daha hızla büyümektedir.

Karşılaştırılabilir fiyatlarla ifade edildiğinde SSCB'nin ulusal geliri, 1913 düzeyine göre, 1940 yılında 6.1 kat, 1950 yılında 10 kat ve 1953 yılında 13 kat fazlaydı.

ABD'nin ulusal geliri, karşılaştırılabilir fiyatlarla ölçüldüğünde, 1930-1953 arasında 2.3 kat arttı; buna karşı SSCB'de, keza karşılaştırılabilir fiyatlarla ifade edildiğinde, aynı dönem içinde, savaş yıllarında faşist işgalciler tarafından halk iktisadına verilen dev zararlarına rağmen, 8 kattan fazla arttı.

Sosyalizmde ulusal gelirin büyümesi iki etkene dayanmaktadır: 1— toplumsal emek üretkenliğinin artması ve 2— üretimde çalışan emekçilerin sayısının büyümesi. Ulusal gelirin büyümesi, sosyalist toplumda esas olarak emek üretkenliğinin artırılması yoluyla sağlanmaktadır. Örneğin, Dördüncü Beş Yıllık Plan dönemi sırasındaki ulusal gelir büyümesinden yüzde 20 üretimde çalışanların sayısının yükselmesine ve yüzde 80 emek üretkenliğinin artırılmasına düşmekteydi.

Sosyalist üretimdeki emekçilerin emek üretkenliği hızla artmaktadır; bunun nedenleri, (tarım da dahil) üretimin bütün dallarında en modern tekniğin kullanıma sokulması, emeğin ve üretimin örgütlenmesinin iyileştirilmesi, işçilerin, kollektif köylülerin ve aydınların mesleki kalifikasyonlarının artması, emekçilerin refah düzeyinin sürekli olarak artması ve sosyalist yarışmanın geliştirilmesidir.

Toplumsal emeğin verimliliğinin artırılması, maddi kaynakların ve iş güçlerinin planlı ve rasyonel olarak yerleştirilmesini ve özellikle de üretim araçları tasarrufunu talep etmektedir. Üretim araçları tasarrufu, toplumsal toplam ürünün tüketilen üretim araçlarının yerine konmasına hizmet eden bölümünü azaltmaktadır. Böylelikle toplumsal üretimin diğer bölümü, yani ulusal gelir büyütülebilinmektedir.

Ulusal gelirin önemli bir büyüme faktörü, maddi üretim dallarında çalışan emekçilerin sayısının büyütülmesidir.

Kapitalizmden farklı olarak ne sayısız uzantısıyla birlikte sömürücü sınıfları, ne işsizliği ve ne de aşırı ölçüde işgücünün dolaşım aşamasına çekilmesini vs. tanıyan sosyalist toplumda, yetişkin çalışabilir nüfusun oldukça daha büyük bölümü, toplumsal toplam ürünün yaratıldığı maddi üretim dallarında çalışmaktadır. Buna paralel olarak bilim, eğitim, sanat ve sağlık alanında çalışan emekçilerin sayısı da büyümektedir. Sosyalist toplumda maddi ve manevi kültürün tüm kazanımları halkın ortak malıdır. Kapitalizmde ise bunları sömürücülerin tekeli altında bulunmaktadır.

SSCB'de uzun zamandan beri artık işsizlik yoktur, buna karşın ABD'de ise 1950-1952 yıllarında (tüm yıllık işsizlik olarak hesaplandığında) çalışabilir nüfusun %13'ü işsizdi.

Çalışabilir olup da üretici olmayan dallarda çalışan nüfustan SSCB'de yarısından fazlası, buna karşın ABD'de ise üretici olmayan dallarda çalışan kişilerin yalnızca yedide biri kültür ve sağlık alanlarında çalışmaktadır.

Sosyalizmde ulusal gelirin büyümesi, buna işçilerin, köylülerin ve aydınların gelirlerinin bir büyümesi eşlik ettiğinden, emekçilerin refah düzeyinin artırılmasının bir ölçütüdür. Buna karşın kapitalizmde ise ulusal gelirin büyümesi, kapitalistler ve toprak sahipleri ulusal gelirin sürekli artan bir bölümüne el koyduklarından ve emekçilerin ulusal gelirden payı sürekli olarak küçüldüğünden, emekçilerin refah düzeylerinin artmasının bir göstergesi değildir.

SSCB'de ulusal gelir, karşılaştırılabilir fiyatlarla ölçüldüğünde, 1952 yılında 1945 yılına göre 2.5 kat arttı; aynı dönem içinde işçilerin ve görevlilerin gerçek geliri 2.2 kat yükseldi; ABD'de ulusal gelir, keza karşılaştırılabilir fiyatlarla ölçüldüğünde, 1952 yılında 1945'in düzeyinin yüzde 10 üzerinde bulunuyordu; burada tekellerin kârları iki misline çıkarken, işçilerin ve memurların gerçek ücreti *düştü*.

Ulusal gelirin dağılımı

Sosyalist üretimde yaratılan ulusal gelir dağıtılmakta ve son tahlilde halkın tüketimi ve sosyalist birikim için kullanılmaktadır. Kapitalizmin tersine sosyalizmde “Halk geliri sömürücü sınıfların ve bunların sayısız asalak taraftarlarının çıkarları doğrultusunda değil, işçi ve köylülerin maddi durumlarının sistematik olarak iyileştirilmesi ve kent ve kırdaki sosyalist üretimin genişletilmesi prensibi doğrultusunda dağıtılmaktadır.”*

Sosyalist toplumda ulusal gelirin dağılımı şöyle gerçekleşmektedir: Ulusal gelir ilksel olarak yaratıldığı dalların çeşitli gelir biçimleri olarak, yani—halk iktisadının devlet sektörü ve kollektif-iktisadi sektöründe—maddi üretim aşamasında ortaya çıkmaktadır.

Halk iktisadının devlet sektöründe yaratılan ulusal gelir iki ana bölüme ayrılmaktadır. Bu gelirlerin emekçiler tarafından maddi üretim içinde yaratılan kendisi için ürünü teşkil eden bölümü, devlet üretim işletmelerinin işçilerinin ve görevlilerinin iş ücreti biçimini almaktadır. Ulusal gelirin devlet üretim sektöründe yaratılan diğer bölümü, toplum için ürünü ya da salt geliri oluşturmaktadır. Devlet üretim sektörünün salt geliri iki ana biçimde ortaya çıkmaktadır: 1—devlet işletmelerinin salt geliri olarak (işletmelerin kazancı) ve 2—devletin merkezileştirilmiş salt geliri olarak (sözde işlem vergisi, kazanç ödemeleri, sosyal sigorta amaçlı ödentiler vs.).

Kolhozların toplumsal iktisadında yaratılan ulusal gelir, Kolhozların mülkiyetidir ve keza iki ana bölümden oluşmaktadır; birinci bölüm kendisi için üründür ve diğeri,

---

* J.V. Stalin, “Merkez Komitesi’nin SBKP(B) XVI. Kongresi’ne Sunduğu Siyasi Faaliyet Raporu”; bkz. J.V. Stalin, Eserler, C.12, s. 281, Almanca. [Türkçe Baskı; Eserler, C.12, s. 274, İnter Yayınları.]

toplum için üründür. Kollektif köylülerin emeği tarafından Kolhozların kollektif iktisatlarında yaratılan kendisi için ürün, kollektif köylüler arasında işbirimlerine göre dağıtılan aynî ve para gelir biçimini almaktadır. Kollektif köylüler, bunun dışında yan iktisatlardaki çalışmalarından aynî ve para gelirleri elde etmektedirler. Kolhozda yaratılan toplum için ürün, kollektif iktisadın salt geliridir. Bu salt gelirin bir bölümü, kollektif üretimin gelişmesi, tüm kollektif iktisadın gereksinimlerinin ve kollektif köylülerin maddi ve kültürel gereksinimlerinin giderilmesi için kullanılmaktadır. Kollektif iktisadi sektörde yaratılan salt gelirin diğer bölümü, fiyat mekanizması üzerinden ve gelir vergisi aracılığıyla devletin merkezileştirilmiş salt gelirine dönüşmektedir. Kolhozlar, bu şekilde devletin kent ve kırdaki üretimin genişletilmesi, kültürün gelişmesi, ülke sanayiinin pekiştirilmesi vs. amacıyla tüm halk için belirlenen devlet giderlerine katkıda bulunmaktadır.

Sonuç olarak, devletin merkezileştirilmiş salt gelirinin içinde yalnızca işçi sınıfı tarafından değil, aynı zamanda kollektif köylüler tarafından harcanan toplum için emeğin bir bölümü de bulunmaktadır.

Mesleki üretim artellerinin emekçilerinin emeği tarafından yaratılan kendisi için ürün, onların iş ücretleri biçimini ve toplum için ürün, kooperatiftsel meslek işletmelerinin salt geliri biçimini almaktadır. Bu gelirin bir bölümü, üretimin genişletilmesi ve meslek artelinin üyelerinin gereksinimlerinin giderilmesi için kullanılmaktadır. Diğer bölümü ise, işlem ve gelir vergisi aracılığıyla devletin merkezileştirilmiş salt gelirine dönüşmektedir.

Sosyalist toplumda bu şekilde doğrudan maddi üretim aşamasında elde edilen çeşitli gelir biçimleri oluşmaktadır. Ulusal gelirin üretim emekçileri tarafından yaratılan kendisi için ürün biçimini oluşturan bir kesimi, yapılan işe göre dağıılmakta ve üretimde çalışan işçilerin ve görevlilerin

ücretinin, kollektif köylülerin kişisel gelirlerinin ve meslek kooperatiflerinin emekçilerinin ücretlerinin çeşitli biçimleri halinde ortaya çıkmaktadır. Ulusal gelirin emekçiler tarafından üretimde yaratılan toplum için ürünü ya da toplumun salt gelirini oluşturan diğer bölümü, aşağıdaki biçimleri almaktadır: Devlet işletmelerinin salt geliri, Kolhozların ve kooperatif işletmelerinin salt geliri ve devletin merkezleştirilmiş salt geliri. Burada, daha önce de belirtildiği gibi, işletmelerin salt gelirinin bir bölümü ulusal gelirin dağıtılması sırasında devletin merkezleştirilmiş salt gelirine dönüşmektedir.

Ulusal gelir dağılımının daha sonraki dağılımı içinde, bunun bir bölümü üretici olmayan dalların ve burada çalışan emekçilerin geliri durumuna gelmektedir.

Sosyalist toplumda devlet, örneğin eğitim ve sağlık, devlet aygıtının giderleri, ülke savunmasının güçlendirilmesi vs. için olmak üzere bir dizi toplumsal gereksinimi karşılamak amacıyla önemli araçlar harcamaktadır. Sosyalist toplum, her yıl birikme yapmaksızın ve toplumsal üretimi genişletmeksizin, kendisini geliştiremez. Halkın artan gereksinimlerini başka türlü tatmin de edemez. Buradan ulusal gelirin büyük bir bölümünün yukarıdaki amaçlarla kullanılacak para araçları fonu biçiminde devletin elinde yoğunlaşması şeklinde ekonomik bir zorunluluk ortaya çıkmaktadır. Bu fon, hemen hemen tümüyle devletin merkezleştirilmiş salt gelirlerinden oluşturulmaktadır. Bu fonun yalnızca çok önemsiz bir bölümü halkın araçlarından (vergiler ve hisse senetleri) kaynaklanmaktadır. Devlet bütçesi, devlet için araçların hizmete sunulması ve bunların çeşitli toplumsal amaçlar için kullanılmasında başrolü oynamaktadır.

Toplumun salt gelirinin devlet tarafından sosyal ve kültürel amaçlar ve yönetim için harcanan bölümü, bilim, eğitim ve sağlık alanında çalışan emekçilerin ücreti ve devlet aygıtı çalışanlarıyla ordu mensuplarının ücreti olarak ortaya çıkmaktadır. Kent ve kır nüfusunun kültürel ve sosyal

gereksinimlerinin (halk eğitimi, sağlık koruması) karşılanması, büyük ölçüde parasız olarak, devlet tarafından sağlanmaktadır. Kültür kurumlarının ve hizmet işletmelerinin bir bölümü, giderlerini halkın yapılan hizmetler karşılığında ödediği ücretlerden karşılamaktadır. Devlet, halka emeklilik maaşı, ek yardımlar ve burslar ödemekte ve çeşitli indirimler, ücretli izin vs. sağlanmaktadır. Böylelikle işçilerin ve görevlilerin gerçek ücretleri ve köylülerin gerçek geliri yükselmektedir.

Sosyalist toplumun tüm ulusal geliri, son tahlilde tüketim fonu ve birikim olarak ayrılmaktadır.

Tüketim fonu, ulusal gelirin işçilerin, köylülerin, aydınların artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin giderilmesine hizmet eden bölümüdür. Tüketim fonu, esas olarak, üretim emekçilerinin kendisi için emek yoluyla yarattıkları üründen oluşmaktadır. Bunun dışında tüketim fonunun önemli bir bölümü, devlet tarafından, Kolhozlar ve kooperatif birlikleri tarafından sosyal ve kültürel gereksinimler için harcanan toplum için üründen oluşmaktadır. Tüketim fonunun çoğalması, emekçilerin gelirinin büyümesinin temelidir.

Sosyalizmde işçilerin, köylülerin ve aydınların gelirlerinin hızlı, sürekli büyümesi aşağıdaki nedenlerle açıklanabilir: 1— Üretimin kesintisiz olarak genişlemesi, sayıca büyüyen nüfustan her yıl daha fazla emekçiyi üretime çekme olanağı sağlar ki, buna da emekçilerin toplam gelirinin büyümesi denk düşmektedir; 2— işçilerin ve görevlilerin ortalama ücreti ve kollektif köylülerin ortalama geliri, yıldan yıla artmaktadır; 3— devlet bütçesinden kültür, halk eğitimi ve sağlık sektörü için ödenen ödentiler büyümektedir; 4— emekçilerin sosyal sigorta, sosyal bakım vs. için elde ettikleri araçlar çoğalmaktadır. Burada emekçilerin gerçek gelirleri, devlet tüketim malları fiyatlarını sistemli olarak: düşürdüğünden, nominal gelirinden daha hızlı gelişmektedir.

Emekçilerin maddi ve kültürel yaşam standartlarının sürekli yükselmesi, üretimin hızlı ve kesintisiz büyümesinden

kaynaklanmaktadır. Üretimin böylesi bir büyümesini güvence altına almak için, ulusal gelirin bir bölümünün birikim fonuna aktarılması gerekmektedir.

Birikim fonu, sosyalist toplumun ulusal gelirinin kent ve kırdaki sosyalist üretimin genişletilmesine ve mükemmelleşmesine, kültürel ve sosyal amaçlar fonunun, konut fonunun büyümesine ve yedeklerin oluşmasına hizmet eden bölümüdür. Birikim fonu, sosyalist üretimin en gelişmiş teknik temelinde büyümesi ve mükemmelleştirilmesinin ve halkın refah düzeyinin daha da yükselmesinin maddi ön koşullarını oluşturmaktadır.

SSCB emekçileri, kişisel maddi ve kültürel gereksinimlerinin karşılanması için, hem kendisi için üründen ve hem de toplum için üründen ulusal gelirin yaklaşık dörtte üçünü almaktadırlar. Geriye kalan kesim, kent ve kırdaki sosyalist birikime aktarılmaktadır.

Kısa Özet

1— *Sosyalist toplumun ulusal geliri, toplumsal toplam üretimin içinde üretimde çalışan işçilerin, köylülerin ve aydınların yeni kullanılmış emeğinin cisimleştiği bölümüdür. Kapitalizmden farklı olarak sosyalizmde tüm ulusal gelir emekçilere aittir.*

2— *Sosyalizmde ulusal gelir, sosyalizm kapitalizme özgü olan üretim anarşisi, israf ve iktisadi bunalımlardan arındığından ve maddi araçların ve iş güçlerinin planlı ve rasyonel kullanımını güvence ettiği için, kapitalizmde olduğundan daha hızlı büyümektedir. Ulusal gelir büyümesi, birincisi toplumsal emeğin üretkenliğinin artırılması ve ikincisi, maddi üretimde çalışan emekçilerin sayısının büyütülmesi yoluyla sağlanmaktadır.*

3— *Ulusal gelirin dağılımı, sosyalizmin ekonomik temel*

yasasının gereklilikleriyle uyum içinde gerçekleşmekte ve işçi sınıfının, köylülüğün ve aydınların gelirlerinin hızla büyümesine yol açmaktadır. Emekçilerin gelirlerinin önemli büyüme faktörlerinden birisi, devletin, Kolhozların, kooperatif birliklerinin ve toplumsal örgütlerin halkın kültürel ve sosyal gereksinimleri için yaptıkları giderleridir. Sosyalizmde ulusal gelirin büyümesi, emekçilerin refah düzeyinin yükselmesinin en önemli göstergesidir.

4— Sosyalist toplumun ulusal geliri, halkın sürekli olarak artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin giderilmesine hizmet eden tüketim fonu ve sosyalist üretimin en gelişmiş teknik temelinde hızla büyümesinin ve mükemmelleşmesinin maddi koşullarını yaratan birikim fonu olmak üzere ayrılmaktadır.

Bölüm XXXVII. SOSYALİZMDE DEVLET BÜTÇESİ, KREDİ VE PARA DOLAŞIMI

Sosyalizmin maliye sistemi

Sosyalizmde meta üretimi ve meta dolaşımı mevcut olduğundan, sosyalist işletmelerin üretimini yalnızca aynı biçimde değil, aynı zamanda para biçiminde (değer biçiminde) de ifade etmek gerekmektedir. Hem devlet ve hem de kooperatifsel-kollektif iktisadı olmak üzere sosyalist işletmeler, ürünleri için, giderlerini (amortismanlar, hammadde, yakıt maddeleri ve yardımcı maddeler alımı, iş ücretinin ödenmesi vs.) karşılamak ve üretimlerini genişletmek amacıyla ürünleri için bir para geliri elde etmektedirler. Böylelikle sosyalist

işletmelerde belirli para fonları oluşmakta ve harcanmaktadır. Bu, sosyalist işletmelerin iktisadi faaliyetinin mali yönünü oluşturmaktadır.

İşletmelerin para araçlarının bir bölümü, toplumun gereksinimlerinin karşılanması, halk iktisadının ve kültürün gelişmesi için merkezi olarak dağıtılan tüm devlet fonuna gitmektedir.

İşletmelerin geçici olarak serbest olan para araçları; kredi organları tarafından seferber edilmekte ve merkezi olarak kullanılmaktadırlar.

Bütün bunlardan sosyalizmde yaygın bir maliye sisteminin var olduğu sonucu çıkmaktadır. *Sosyalizmin maliye sistemi*, sosyalist iktisattaki para fonlarının planlı oluşturulması ve dağıtılması sistemidir. Bu, devlet bütçesini, kredi sektörünü, devlet sosyal sigortasını, devlet mal ve can sigortası ve devlet işletmelerinin, Kolhozların ve meslek kooperatiflerinin maliye iktisadını kapsamaktadır.

Maliye sisteminin maddi temeli, sosyalist üretimdir. Maliye sistemi, sanayi ve tarımsal üretimin büyümesi ve meta dolaşımının geliştirilmesine dayanmaktadır.

Maliye sisteminin yardımıyla para biçimindeki toplumsal toplam üretim, sosyalist üretimin sektörlerine, dallara ve işletmelere, bir bütün olarak topluma ve onun üyelerine dağıtılmaktadır. Burada maliye sistemi, sosyalist iktisadın kaynaklarının üretimin kesintisiz büyümesinin, halkın maddi ve kültürel yaşam standardının sürekli yükselmesinin yararına mümkün olduğunca rasyonel olarak kullanılması için çaba göstermek zorundadır. Sosyalist devlet, maliye sisteminin yardımıyla işletmelerin ve iktisat dallarının tüm iktisadi faaliyetleri üzerinde rublenin denetimini gerçekleştirmektedir. Maliye sistemi, halk iktisadında tutumluluk rejiminin, iktisadi muhasebenin ve maliye disiplinin pekişmesine katkıda bulunmaktadır.

Sosyalist devletin bütçesi

Sosyalizmin maliye sisteminde devlet bütçesi önder konumu almaktadır. Sosyalizmde *devlet bütçesi*, tüm toplumun büyüyen gereksinimlerinin tatmin edilmesi amacıyla, merkezi para fonunun planlı oluşturulmasının ve kullanılmasının ana biçimidir. Devlet bütçesinin gelirler hanesi, devletin merkezileşmiş tasarruf hakkına giren para araçlarından oluşmaktadır; gider hanesi, bu araçların toplumun gereksinimleri için kullanılmasını öngörmektedir. Ulusal gelirin önemli bir bölümü, devlet bütçesi üzerinden dağıtılmaktadır.

Devlet bütçesi, iktisat planını yansıtan ana maliye planını oluşturmaktadır. Sosyalist devlet, bütçe yardımıyla halk iktisadının para araçlarını seferber etmekte ve bunları plan görevleri ve bunların yerine getirilmesinin akışına uygun olarak, dallara ve işletmelere dayanmaktadır.

Devlet bütçesi, tüm sosyalist iktisadın gelişmesine dayanmaktadır. O, mali iktisada, devlet işletmelerinin gelirleri ve giderlerine ayrılmaz bir şekilde bağlı bulunmaktadır. Toplumun bu işletmelerde yaratılan salt gelirinin ağırlıklı bölümü, devlet bütçesine girmektedir. Halk iktisadının bütün dallarındaki yatırım faaliyetleri ve devlet işletmelerinin yatırım ve dolaşım fonlarının büyümesi, önemli ölçüde devlet bütçesinin araçlarından finanse edilmektedir. Devlet bütçesiyle Kolhozlar arasındaki karşılıklı ilişkiler, büyük öneme sahiptir. Kolhozların salt gelirlerinin önemli bir bölümü, devlet bütçesine gitmekte ve tüm halkın gereksinimleri için kullanılmaktadır. Devlet, devlet bütçesi üzerinden kollektif iktisadi sektöre üretimin gelişmesinde yardımda bulunmakta, kollektif köylülere hizmet eden okulların, hastanelerin ve diğer toplumsal ve kültürel kurumların bakımını üstlenmektedir.

SSCB'nin devlet bütçesinin *gelir hanesi*, ağırlıklı olarak toplumun salt gelirinden, yani devletin merkezileştirilmiş salt

gelirini teşkil eden bölümden oluşmaktadır. 1953 yılında tüm bütçe gelirlerinin yüzde 85'i toplumun salt gelirinden girdilere (sosyalist iktisattan gelen girdilere) düşmektedir.

Devletin merkezileştirilmiş salt geliri, sözde işlem vergisi, devlet işletmelerinin salt gelirinden ödemeler (kazanç ödemeleri), sosyal sigorta amaçlı vergiler, Kolhozların ve diğer kooperatifsel işletmelerin gelir vergileri, vs. biçiminde devlet bütçesine girmektedir. SSCB devlet bütçesinin gelirlerinin ağırlıklı bölümü ilk iki tür girdilere düşmektedir.

Devlet bütçesinin diğer bir gelir kaynağı, vergi ve hisse senetleri biçiminde devlet bütçesine ulaşan halkın araçlarıdır. Halkın *vergileri*, toplum üyelerinin gelirlerinin bir bölümünü devlet bütçesine zorunlu vermelerinin bir biçimidir. Kapitalizmden farklı olarak, sosyalist toplumda halkın vergileri emekçilerin gelirlerinin yalnızca çok küçük bir bölümünü oluşturmakta ve tüm halkın gereksinimleri için kullanılmaktadırlar. 1953 yılında halkın vergi ödemeleri, SSCB bütçesinin bütün gelirlerinin yalnızca yüzde 8.5'ini tutuyordu. Halkın devlet bütçesinden elde ettiği her türden hizmetlerin ve yan yardımların tutarı, onların tüm vergi ödemelerinin bir kaç katı tutmaktadır. Örneğin, SSCB emekçileri, 1953 yılında devlet bütçesinden vergi, harçlar biçiminde ve hisse senedi istikrazları yoluyla bütçeye aktardıkları tutarın üç katını elde ettiler.

SSCB'de emekçilerin bir bölümü vergi ödemesinden tümüyle serbest tutulmuştur; vergi tarifeleri, verginin miktarına göre kademeleştirilmiştir. 1954 yılında, bütçe gelirlerinin %1'inden azı, köylülerin tarım vergisine düşmektedir; kır halkının vergi ödemeleri, 1954 yılında 1952'ye göre %60'dan fazla azaltılmıştır.

Devlet hisse senetleri, sosyalist toplumda devletin tüm toplumun gereksinimlerini karşılamak üzere, bu araçları belirli bir sürenin geçmesinden sonra geri ödeme koşuluyla halkın araçlarını kullanıma çektiği bir biçimdir. Emekçiler, hisse

senedi istikrazı yoluyla kişisel gelirlerinin bir bölümünü geçici kullanım için gönüllü olarak devlete bırakmaktadırlar. Hisse senetleri, aynı zamanda emekçilerin, tasarruflarının bir biçimi olup, halka hisse senedi çekilişi kazançları ve faizler biçiminde gelir sağlamaktadırlar. SSCB devlet bütçesinde 1954 yılında bütün gelirlerin yüzde 3'ü bu girdilere düşüyordu.

Devlet bütçesinin *gider hanesi*, devlet tarafından finanse edilmeyi, yani aşağıdaki amaçla kullanılan ve geri ödenmeyecek olan para araçları ödemesini oluşturmaktadır: 1— halk iktisadının gelişmesi, 2— sosyal ve kültürel önlemler, 3— devletin savunma yeteneğinin güvence altına alınması ve 4— devlet yönetimi organlarının bakımı. SSCB devlet bütçesinin araçlarının en büyük bölümü, halk iktisadının finanse edilmesi ve sosyal ve kültürel önlemler için harcanmaktadır. Savaş sonrası yıllarda SSCB devlet bütçesinin bütün giderlerinin üçte ikisi, bu amaçlarla kullanıldı.

Devlet bütçesi üzerinde finansman, Sovyet iktisadının en güçlü gelişme etkenlerinden birisidir. Devlet bütçesinden halk iktisadı için yapılan harcamalar, 1946-1953 yılları arasında 1248 milyar ruble tutuyordu. Devlet bütçesi araçları, ağır sanayinin geliştirilmesi, tüketim malları üretiminin genişletilmesi ve tarımın kalkınması amacıyla kullanılmaktadır. Sosyalist devlet, iktisadın bütün dalarındaki yatırımlar için her yıl dev devlet bütçesi araçları harcamaktadır. Yeni işletmeler, fabrikalar, maden ocakları, santraller, Sovhozlar, MTİ'ler, demiryolları, yerel işletmeler, konut, hastane, sanatoryum vs. inşası için SSCB devlet bütçesinden geniş kapsamlı yatırımlar finanse edilmektedir. Bu işletmelere bu amaçla kendi salt gelirlerinden bırakılanlar para miktarına ek olarak, bütçe araçlarının bir bölümü mevcut işletmelerin dolaşım araçlarının artırılması için kullanılmaktadır. Bunun dışında halk iktisadının planlı olarak yürütülmesi ve ülke savunması için gerekli olan devlet malzeme yedekleri, bütçe araçlarından yaratılmaktadır.

Bütçe araçlarının önemli bir bölümü, sosyal ve kültürel

amaçlar için kullanılmaktadır; bu, halkın maddi ve kültürel yaşam düzeyinin yükseltilmesine önemli bir katkıda bulunmaktadır. Bütçe, bu amaçla bilimin gelişmesi, eğitim, sağlık alanı, spor, emekli aylıkları, yan yardımlar vs. için araç ayırmaktadır.

Sovyet Devleti, yalnızca savaş sonrası beş yıl içinde (1946-1950) 524.5 milyar ruble ve Beşinci Beş Yıllık Plan'ın ilk üç yılında 371 milyar ruble tutarında bütçe aracını sosyal ve kültürel önlemler için harcadı.

Sosyalist toplumda bütçe araçlarının bir bölümü, iktisadi ve kültürel inşa alanında çok yönlü bir faaliyet gösteren devlet aygıtının bakım masrafları için harcanmaktadır. Üretimin genişletilmesi ve halkın büyüyen gereksinimlerinin giderilmesinin çıkarları doğrultusunda tutumluluk rejiminin sürdürülmesi, yönetim aygıtının en geniş ölçüde ucuzlaştırılmasını gerektirmektedir. Sosyalist devlet, bundan hareket ederek, tutarlı bir şekilde yönetim aygıtının rasyonelleştirilmesi ve bunun bakım masraflarının düşürülmesi çizgisi izlemektedir.

Devlet yönetim organlarının bakım masrafları, SSCB'de 1932 yılında bütün bütçe araçlarının %4.2, 1940 yılında %1.9 ve 1953 yılında %2.8'ini tutmaktaydı. Bütçe araçlarının bir bölümü, ülke savunmasının pekiştirilmesine hizmet etmektedir. Tutarlı bir barış politikası izleyen Sovyetler Birliği'nde silahlı kuvvetler için yapılan harcamalar, bütçenin yalnızca görecel küçük bir bölümünü oluşturmaktadırlar. ABD'de savaş amacıyla yapılan giderler 1953/54 yıllarında tüm bütçenin %70'inden fazlasını tutarken, SSCB'de 1954 bütçesinden tüm bütçe harcamalarının yalnızca %17.8'i savunma amacına ayrılmıştır.

Bütçe planının yerine getirilmesi, üretim verimine, metaların realize edilmesine, üretim ve dolaşım masraflarının düşürülmesine ve birikimlerin büyümesine, yani halk iktisadında işletme içi yedeklerden nasıl yararlanıldığına ve iktisadi muhasebenin nasıl kullanıldığına doğrudan bağlıdır.

Maliye organlarının görevi, bütçe planının yerine getirilmesi sürecinde, halk iktisadında iktisadi planların yerine getirilmesini, tutumluluk rejiminin sürdürülmesini ve mali disiplinin korunmasını ruble aracılığıyla denetlemektir. Bu denetleme, hem bütçe giderlerinin saptanmasında ve hem de bütçeye karşı yükümlülüklerin yerine getirilmesini gözetlemede gerçekleşmektedir. Maliye organları, işletmelerin ve örgütlerin iktisadi faaliyetlerini tahlil etmekte, onların eksikliklerini ortaya çıkarmakta, devlet araçlarının sakınılmasının güvence altına alınıp alınmadığını ve bunların doğru kullanılıp kullanılmadığını, işletmelerin muhasebesinin ve mali raporlarının ne durumda olduğunu gözden geçirirler ve araçların hesapsız harcanmasına karşı harekete geçerler. Burada, iktisat organlarına araç verilmesi, sık sık onların çalışmasının niteliğine bağlı tutulmaktadır.

SSCB bütçesi şunları kapsamaktadır: 1— *Birlik bütçesi* ve 2—birlik Cumhuriyetlerinin bütçeleri; sonuncuları da a) cumhuriyet bütçesi ve b) yerel bütçelerden oluşmaktadır. Bütçe araçlarının ana kütesini içinde yoğunlaştıran Birlik bütçesi, tüm bütçe sistemleri içinde önder konumda bulunmaktadır. Böylesi bir bütçe inşası, demokratik merkezîyetçiliğin ve sosyalist çok uluslu devletlerde doğru ulusal politika ilkelerinin gerçekleştirilmesini olanaklı kılmaktadır. SSCB devlet bütçesi, bir yıl için hazırlanmakta ve SSCB Yüksek Sovyetleri tarafından yasa haline getirilmektedir. Birlik cumhuriyetlerinin bütçesi, bu cumhuriyetlerin yüksek Sovyetleri tarafından onaylanmaktadır.

Böylelikle sosyalizmde devlet bütçesinin özü temelden değişmiştir. Kapitalist devletlerin bütçesi, emekçi kitlelerin ek olarak sömürülmesinin ve tekellerin zenginleşmesinin aygıtlarıdır; bu, iktisadın askerileştirilmesi, hızlandırılmış silahlanma ve burjuvazinin asalak devlet aygıtının bakımı için kullanılmaktadır. Sosyalizmin ekonomik temel yasasıyla uyum içinde sosyalist devletin bütçesi, tüm toplumun attan maddi ve kültürel gereksinimlerinin giderilmesi görevine sahiptir ve böylelikle barış iktisadının kalkınması ve üretici güçlerin büyümesi açısından güçlü bir etken haline gelmektedir.

“Sömürücülerin halkın emeğinin sömürülmesi yoluyla

elde ettiği gelirler, şimdi emekçilerin ellerinde kalmakta ve bunların bir bölümü üretimin genişletilmesi ve yeni emekçi gruplarının üretim sürecine çekilmesi için ve bir bölümü işçilerin ve köylülerin gelirinin doğrudan artırılması için kullanılmaktadır.”*

Sosyalist toplumda devlet bütçesi, halk iktisadının sürekli kalkınması temelinde sistemli bir şekilde büyümektedir. Sosyalizmde ulusal gelirin hızlı, kesintisiz büyümesiyle birlikte, ulusal gelirin devlet bütçesine akan bölümü de artmaktadır. Örneğin, SSCB devlet bütçesinin gelirleri, 1954 yılında savaş öncesi 1940 yılına göre üç kattan fazla arttı. SSCB devlet bütçesi, kendisini sağlamlılığı ve istikrarıyla karakterize etmektedir. Kapitalist ülkelerin devlet bütçeleri, genelde bir açık göstermektedirler. SSCB devlet bütçesi, yalnız dengeli olmakla kalmayıp, aynı zamanda düzenli olarak önemli bir gelir fazlasıyla kapanmaktadır.

Para araçlarının merkezi dağıtımı, belirli ölçüde devlet sosyal sigortası ve devlet mal ve can sigortası üzerinden gerçekleşmektedir.

Devlet sosyal sigortası, işçilerin, görevlilerin ve onların aile üyelerinin geçici ya da sürekli çalışamamazlık durumunda maddi olarak güvence altına alınmalarının bir biçimidir. Bu, parasız sağlık yardımını ve dinlenme yurtlarının, sanatoryumların, hastanelerin vs. bakımını kapsamaktadır. SSCB’de işçilerin ve görevlilerin sosyal sigortası, devletten ya da bağlı buldukları kooperatiflerden gerekli araçları elde eden sendika organlarının elindedir. Sosyal sigorta araçları, işletmelerin, örgütlerin ve kurumların işçilerin ve görevlilerin toplam ücret tutarının belli bir yüzdesine ödentileri (sosyal vergiler) biçimine sahip olan toplumun salt gelirinden

---

* *J. Stalin*, “XVII. Parti Kongresi’ne Sunulan SBKP(B) MK Faaliyet Raporu”; bkz. *J. Stalin*, “Leninizmin Sorunları”, Berlin 1954, s. 625.

karşılanmaktadır. Devlet sosyal sigorta araçları, hem gelirler ye hem de giderler açısından devlet bütçesine çekilmekte ve sendikalar tarafından harcanmaktadırlar. Sosyal sigorta amaçlı giderler, kesintisiz olarak ve hızla artmaktadır. Bu giderler, 1953 yılında 1940 düzeyine göre 2.6 kat bir artış gösterdi.

Devlet can ve mal sigortası yardımıyla, doğa felaketleri ve kaza durumunda Sovyet vatandaşlarının, işletmelerinin ve örgütlerinin karşılaştığı kayıplar yerine konmakta ya da önlenmektedir. Can ve mal sigortası, SSCB’de devlet tekelinde olup, sigorta organlarının elindedir ve esas olarak halkı, Kolhozları ve kooperatif işletmelerini kapsamaktadır. Sigorta fonlarının araçları, esas olarak halkın, işletmelerin ve örgütlerin sigorta ödeneklerinden sağlanmaktadır.

Sosyalizmde kredi

Kredi, sosyalist toplumun gerekli iktisadi aygıtlarından birisidir. Kredinin varlığı, bir yandan halk iktisadında geçici serbest para araçlarının oluşmasına ve diğer taraftan sosyalist işletmelerin yedek araçlara olan geçici gereksinimine bağlıdır.

Bütün nedeni öncelikle, sosyalist işletmelerin araçlarının dolaşımı içinde ürünlerin satışından gelen para gelirlerinin girdisiyle üretim amaçlı para harcamalarının zamansal olarak çakışmamasıdır. İşletmelerin araçlarının bir bölümü, sürekli olarak para biçimindedir, ancak bu, belli zaman aralıklarıyla harcanmaktadır. Ürünlerin satılmasıyla birlikte, mevcutları düzenli olarak yenilenen ham ve yakıt maddelerinin satın alınması için öngörülen para araçları birikmektedir. Aynı şekilde ücret fonu da düzenli olarak ürünlerin satışına göre birikmektedir; ancak ücretler kural olarak ayda iki kez ödenmektedir. Amortisman fonu, düzenli olarak para biçiminde birikmektedir; ama belirli zaman aralıklarıyla yeni makinelerin, donanımların alınması, binaların kurulması ya da onarılması

için para harcanmaktadır. İşletmenin salt geliri, yeterli bir miktar biriktikten sonra, yatırım amaçlarıyla kullanılmaktadır. Böylelikle devlet işletmeleri, geçici serbest para araçlarına sahip olmaktadır. Kolhozlar da, ister para gelirlerinden bölünmez fonlara aktarılan ve ancak gelecekte harcanacak olan miktarlar biçiminde, isterse de henüz kollektif köylülere dağıtılmamış olan para gelirleri vs. biçiminde olsun, böylesi araçlara sahiptirler. Bütçenin yürütülmesi sürecinde, gelir fazlası, bütçe kurumlarının cari hesaplarında en yüksek miktar ve bütçe özel araçları olarak geçici serbest araçlar ortaya çıkmaktadır. Gelirlerinin büyümesiyle birlikte, emekçilerin ellerinde de giderek daha büyük serbest para araçları oluşmaktadır.

Aynı zamanda sosyalist işletmelerde ve iktisat organlarında da, periyodik olarak, örneğin mevsime bağlı giderler, hammadde alımı vs. için, geçici para araçları gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Böylelikle kredinin iktisadi gerekliliği oluşmaktadır.

Sosyalizmde *kredi*, geçici serbest para araçlarının seferber edilmesi ve geri ödenmesi koşuluyla iktisadi gereksinimlerin giderilmesi için planlı bir şekilde kullanılması konusunda devlete hizmet eder. Kapitalizmin tersine, sosyalist iktisatta borç sermayesi bulunmamaktadır; kredi sistemine akan para araçlarının ağırlıklı bölümü işletmelerin toplumsal mülkiyeti ve geri kalanı emekçilerin bireysel mülkiyetidir. Bu araçlar, sosyalist işletmelerin ve emekçi kitlelerin gereksinimlerinin giderilmesi için kullanılmaktadır. Kredi sistemi, sosyalizmde planlı bir karakter taşımaktadır. Kredinin büyüklüğü, kaynağı ve kullanımı, *kredi planı* tarafından belirlenmektedir.

Sosyalist toplumda geçici serbest para araçları, devlet kredi kurumları, bankalar ve tasarruf kasaları tarafından seferber edilmektedir. Örneğin, iktisadi muhasebe ilkesine göre çalışan işletmeler, para araçlarını devlet bankasındaki bir mahsup hesaba yatırmakla yükümlüdürler. Kolhozların para araçları,

devlet bankalarında ya da tasarruf kasalarındaki cari hesaplara yatırılmaktadır. Sosyalist işletmelerin para birikimleri de (devlet işletmelerinin yeni binalar için ödemeleri, Kolhozların bölünmez fonları) keza özel bankalarda yoğunlaşmaktadır. Devlet bankasında serbest bütçe araçları ve bunun dışında devlet kurumlarının, sendikaların, sigortaların vs. para araçları saklanmaktadır. Kredi sayesinde halkın serbest para araçları tasarruf kasalarındaki mevduatların devreye sokulmasıyla seferber edilmektedir.

Banka kredilerinde kısa vadeli ve uzun vadeli krediler arasında ayırım yapılmaktadır; *kısa vadeli* kredi, devlet işletmelerinin, Kolhozların ve diğer kooperatif işletmelerinin dolaşım araçlarının hareketini sağlamaktadır; *uzun vadeli* kredi, esas olarak yatırım alanına hizmet etmektedir. Devlet, uzun vadeli krediler yoluyla (iktisatlarının kurulmasında) Kolhozlara ve kooperatif birliklerine ve (bireysel konut inşası, kollektif köylülere inek alımında vs.) emekçilere avans sağlamaktadır. Kolhozlara ve kooperatif birliklerine uzun vadeli kredi sağlanması, bunun dışında söz konusu işletmelerin kendi birikimlerine de hizmet etmektedir. Devlet işletmeleri, devletten geri ödenmesi gerekmeyen bütçe ödenekleri olarak yatırım aracı almaktadırlar, yatırımlar kısmen de kendi kaynaklarından, yani, işletmelerin amortisman fonundan ve salt gelirlerinden karşılanmaktadır.

İşletmeler ve iktisat örgütleri, planla uyum içinde, doğrudan banka kredileri yoluyla ödünç para almaktadırlar. Her işletme, yalnızca bankadan ödünç para alabilir. Ticari kredi, yani bir işletmenin diğer bir işletmeye krediyle mal vermesi, SSCB’de yoktur. Banka, belirli iktisadi amaçlarla, örneğin mevsime bağlı hammadde alımı ya da geçici yarı mamul ve mamul mal stoklarının yaratılması için ödünç para vermektedir. Bu kredi yöntemi, banka kredisini üretim ve dolaşım süreçleriyle doğrudan bağlamaktadır.

İşletmelere ve iktisadi örgütlere verilen kısa vadeli banka

kredisi, aşaşıdaki temel ilkelere dayanmaktadır: 1— borç alınan araçların belirli bir vade içinde geri ödenmesi, 2— ödünç paranın amaca bağlılığı, 3— banka tarafından sağlanan ödünç paranın maddi değerle güvence edilmesi. Ödünç paraların geri ödenmesi gerektiği ve vadelenendirilmesi, iktisadi örgütleri ve işletmeleri araçların dönüşüm hızını hızlandırmaya teşvik eder ve banka tarafından ruble yoluyla denetimi kolaylaştırır. Kredinin belli maddi değerlerle güvence altına alınması, bankanın kredinin doğru, amaca uygun kullanımını denetlemesini olanaklı kılar ve krediyi maddi araçların hareketiyle birleştirir.

Bankalar mevduat tasarrufları için bir faiz ödemekte ve ödünç para için daha yüksek bir faiz almaktadırlar. *Faiz*, sosyalist toplumda işletmenin salt gelirinin geçici olarak ödünç verilen para araçları için ödenmesi gereken bölümüdür. Faiz oranının rekabet temelinde kendiliğindenci bir şekilde olduğu kapitalizmin tersine, sosyalist iktisattaki faiz planlı bir şekilde devlet tarafından belirlenmektedir. Burada devlet, işletmelerin ve örgütlerin serbest para araçlarını bankalara emanet etmeye ve aynı şekilde kendi ve ödünç aldıkları araçları en amaca uygun ve en tutumlu bir şekilde kullanmaya maddi olarak ilgi duymalarının gerekliliğinden yola çıkmaktadır.

Devlet işletmelerine sağlanan kredi, üretimin örgütlenmesi açısından büyük öneme sahiptir. Kredi araçlarından işletmelerin dolaşım araçlarının önemli bir bölümü oluşturulmaktadır. Kredi, sosyalist üretimin artırılmasına ve araçlarının dönüşüm hızının hızlandırılmasına katkıda bulunmaktadır.

Sosyalist toplumda *peşinatsız ödeme alışverişi*, geniş ölçüde yaygındır. İşletmeler ve örgütler arasındaki takas, hesap sahibinin buna uygun isteği üzerine söz konusu miktarları bir işletmenin ya da örgütün hesabından bir diğerinin hesabına geçirdiği bankalar üzerinden gerçekleşmektedir. Takas ve kredi işlevlerinin planlı bir şekilde merkezileştirilmesi, SSCB içinde

kliringin, yani iktisat örgütlerinin karşılıklı taleplerinin takas edilmesinin, kapitalizm için ulaşılamayacak bir boyutta kullanılmasını olanaklı kılmaktadır. SSCB’de işletmeler arasında peşinatlı ödeme alışverişi yalnızca küçük miktarlarda yapılmaktadır. Peşinatsız ödeme alışverişinin gelişmesi, iktisadi dolaşımında peşin paranın yerini almakta ve böylelikle halk iktisadındaki dolaşım için gerekli olan para miktarlarını azaltmaktadır. Peşinatsız ödeme alışverişi, para araçlarının ve toplumsal toplam ürünün dolaşımını hızlandırmakta ve para sisteminin pekişmesine katkıda bulunmaktadır.

Sosyalizmde kredi, devletin işletmelerin ve iktisat örgütlerinin faaliyetleri üzerinde uyguladığı ruble yoluyla denetimin güçlü bir aracıdır. Kredi sağlanması, işletmelerin önceki ve mevcut mali durumlarının gözden geçirilmesine bağlıdır. Burada kredi organları, gelir ve birikim planlarını, kendilerinin ve ödünç alınan dolaşım araçlarının amaca uygun kullanımını vs. gözden geçirmektedir. Kredi organları, ödünç para sağlanmasında, işletmenin araçlarını nasıl kullandığını, ödeme disiplinini nasıl koruduğunu ve işletmenin maddi temelini kredi almaya yetecek derecede sağlam olup olmadığını gözden geçirmektedirler. Kredi organları, işletmelerdeki ödeme disiplinini, iktisadi muhasebeyi ve tutumluluk rejimini pekiştirmek amacıyla önlemler almaktadırlar.

Sosyalist toplumda bankalar

SSCB halk iktisadında kredi, bankaların ve tasarruf kasalarının elinde bulunmaktadır. Bankacılık, yalnızca sosyalist devletin elinde bulunmaktadır. Sosyalist toplumda *bankalar*, geçici para araçlarını planlı olarak seferber eden ve sosyalist iktisadın gelişmesi için kullanan devlet kurumlarıdır. Bankacılık gerçi sosyalizmde eski biçimini

korumaktadır, ancak içeriği değişmiştir ve kapitalist banka sisteminden farklı işlevler kazanmıştır.

Sovyetler Birliği'nin banka sistemi, SSCB devlet bankasını ve uzun vadeli yatırımlar için devlet ihtisas bankalarını kapsamaktadır. Banka sisteminde önder rolü devlet bankası oynamaktadır.

SSCB'de *devlet bankası*, emisyon bankası kısa vadeli krediler için banka ve ülkenin takas merkezidir. Şu işlevleri elinde bulundurmaktadır:

Birincisi, ülkedeki *para dolaşımını*, peşin para hareketini *düzenlemekte* ve dolaşımdan para çekmekte, *para emisyonunu* üstlenmektedir; bu, SSCB Hükümeti tarafından belirlenmiş bir plan ve yöneme göre gerçekleştirilmektedir.

İkincisi, iktisadın *kasa hizmeti* onun elindedir, yani kasalarında sosyalist işletmelerin ve devlet ve kooperatif örgütlerinin peşin paralarını toplamakta ve onlara cari ödemeler için gerekli nakit araçlarını vermektedir.

Üçüncüsü, (inşaat örgütleri hariç) halk iktisadının bütün dallarının iktisadi muhasebe ilkesine göre çalışan işletmelerine ve iktisat örgütlerine *kısa vadeli kredilerin* sağlanmasıdır.

Dördüncüsü, *takas merkezidir*, yani ülkenin işletmeleri, kurumları ve örgütleri arasındaki ödeme trafiğini örgütler ve bağlar.

Beşincisi, *bütçenin veznedarlığı* elindedir; devlet bütçesine yapılan ödemeleri alır, bütçe araçlarını amaca uygun olarak, kabul edilen mali ödenekler çerçevesi içinde öder ve bütçenin girdilerini ve çıktılarını kaydeder.

Altıncısı, *döviz fonunun* saklanması ve SSCB'nin dış ülkelerle olan ticari işlemlerinin ve iktisadi operasyonlarının yürütülmesi onun elindedir; bu takas işleminin belirli bir bölümü SSCB dış ticaret bankası üzerinden yürütülmektedir.

SSCB devlet bankası, dünyanın en büyük bankasıdır. Ülkenin cumhuriyetlerinin ve özerk bölgelerinin ve hemen hemen tüm çevre bölgelerinin başkentlerinde şubeleri

bulunmaktadır. Ödeme işlemlerinin mahsup hesaplar üzerinden örgütlenmesi ve kredi işlemi, işletmelerin ve örgütlerin mali ve iktisadi faaliyetinin ruble yoluyla denetlenmesi açısından devlet bankasını devletin en önemli organı haline getirmektedirler.

Uzun vadeli yatırımlar için bankalar, sosyalist iktisadın tek tek dallarına hizmet vermektedirler. Bunların ana işlevi, söz konusu dalların yatırımlarının finanse edilmesi ve bunlara kredi sağlamasından oluşmaktadır. Planlı bir şekilde yatırımlarda kullanılan bütün para araçları, bunlar için yetkili bankalarda toplanmaktadır. Bu bankalar, yatırımların tüm hesaplarını inşaat işlerinin yürütülmesi için gerekli olan araçların harcanmasını ve bunların planlı olarak kullanımı üzerindeki denetimi ellerinde bulundurmaktadırlar.

SSCB'de şu ihtisas bankaları bulunmaktadır: Sanayi, ulaşım, posta ve haberleşme sektörünün devlet işletmelerinin ve inşaat örgütlerinin yatırımlarının finanse edilmesi için banka (*sanayi bankası*), tarım ve ormancılığın devlet işletmelerinin yatırımlarının finanse edilmesi ve Kolhozlara ve kırsal nüfusa uzun vadeli kredi sağlanması için banka (*tarım bankası*), ticaretin ve kooperatiflerin yatırımlarının finanse edilmesi için banka (*ticaret bankası*) ve belediye hizmetleri ve konut inşasının finanse edilmesi için merkez bankası (*merkezi belediye bankası*).

Üretim ve dolaşım üzerinde ruble aracılığıyla denetim bankaların elinde bulunmaktadır; bunlar böylelikle tutumluluk rejiminin ve iktisadi muhasebenin pekişmesine katkıda bulunmaktadırlar. Bu denetim, birincisi, yalnızca planda öngörülen önlemlerin, planın yerine getirilmesiyle bağlantı içinde, finanse edilmesi ve bunlara kredi sağlanması yoluyla; ikincisi, ödünç paraların plan koşullarının yerine getirilmesi, vadesine uygun olarak ödenmesi ve üçüncüsü, araçların usule göre kullanılmasına ve ödünç paraların zamanında ödenmesine uyulmaması durumunda buna uygun ceza önlemlerinin kullanılması (örneğin faizin yükseltilmesi ve yeni kredilerin verilmemesi) yoluyla gerçekleştirilmektedir.

İşletmelerin iktisadi faaliyetinin iyileştirilmesi ve tutumluluk rejiminin sıkı bir şekilde yürütülmesi, bankalardan üretim üzerinde ruble aracılığıyla denetimin daha da güçlendirilmesini ve verimsiz çalışan işletmelere aktif müdahalede bulunmayı talep etmektedir.

Bankalar, iktisadi muhasebe temelinde çalışmaktadır. Bankanın salt geliri, elde ettiği faizle ödediği faiz ve banka aygıtının bakım giderleri toplamı arasındaki fark miktarıdır.

Sosyalist iktisadın büyümesi ve kredi ilişkilerinin genişletilmesi, banka bilançolarının sürekli olarak artırılmasına yol açmaktadırlar. Devlet bankasının halk iktisadındaki kredi yatırımlarının toplam tutarı, 1953 yılı sonunda 208 milyar rubleyi bulmakta ve böylelikle 1940 yılına göre 3.7 kat daha fazla tutmaktaydı.

Devlet tasarruf kasaları, hem tek tek vatandaşların ve hem de Kolhozların ve toplumsal örgütlerin mevduat hesaplarını toplamakta ve bunun için belli bir faiz ödemektedirler. Halkın tasarruf mevduatlarının düzenli olarak artması, emekçilerin maddi refah düzeyinin, kesintisiz artmasının bir işaretidir. 1953 yılı sonunda halkın tasarruf mevduatlarının tutarı 38.6 milyar ruble ve böylelikle 1940 düzeyinin 5.3 katı tutuyordu. Tasarruf kasaları, bunun dışında, örneğin, hisse senedi çekiliş kazançlarının ve faizlerinin ödenmesi gibi devlet hisse senetlerine ilişkin işlemleri de yürütülmekte ve emekçilerin isteği doğrultusunda ödemeleri üstlenmektedirler.

Sosyalizmde para dolaşımı

Sovyet parası, altın değerini temsil etmektedir. Sovyet parasının istikrarı, yukarıda da belirtildiği gibi, öncelikle devletin elinde bulundurduğu ve sabit fiyatlarla meta dolaşımına soktuğu dev meta miktarları tarafından sağlanmaktadır. Bunun dışında Sovyet parası, bir de altın

karşılığına sahiptir.

Sovyet parası, kağıt para (banknot) biçiminde 10, 25, 50 ve 100 rublelik kağıt paralar olarak dolaşımdadır. Banknotların, altın, diğer soylu metaller ve SSCB devlet bankasının diğer aktifleri şeklinde karşılığı bulunmaktadır. Banknotlar dışında bir de 1, 3 ve 5 rublelik kağıt paralar halinde devlet hazine idaresinin kağıt paraları ve küçük madeni paralar bulunmaktadır.

Sosyalist toplumdaki para dolaşımı, meta dolaşımı için gerekli olan para miktarının dolaşımda bulunan metaların fiyatlarının tutarı ve paranın dönüşüm hızı tarafından belirlenmesini öngören ekonomik yasayla uyum içinde bulunmaktadır. Meta dolaşımındaki peşinatsız ödeme alışverişi, para gereksinimini azaltmaktadır. Toplumun belli bir dönem içinde gereksinim duyduğu dolaşım içindeki tüm para miktarı, bunun dışında belirli bir zaman içinde yapılan cari ödemelerin miktarına da bağlıdır. Bu türdeki ödemelere şunlar dahildir: ücretler, yerine getirilen iş birimlerinden gelen para gelirleri, hisse senedi çekilişi kazançları vs. Halkın cari ödemelerine kiralar, vergiler, tasarruf mevduatları vs. dahildir.

Yani sosyalist iktisattaki dolaşım için gerekli para miktarları, peşin para karşılığında satılan metaların fiyatlarının tutarı tarafından, para birimlerinin dönüşüm hızı ve cari peşin ödemelerin tutarı tarafından belirlenmektedir.

Sosyalist devlet, para dolaşımı ekonomik yasasına dayanarak, ülkedeki para dolaşımını planlı bir şekilde yönlendirmektedir. SSCB'deki halk iktisadının planlanmasının vazgeçilmez bir parçası olan para dolaşımının planlanması, hükümetin elindedir; buna karşın para dolaşımının operatif düzenlenmesi devlet bankasına düşmektedir. Sovyetler Birliği'nde para emisyonu sıkı bir şekilde merkezleştirilmiştir; SSCB devlet bankası parayı dolaşıma sunmaktadır, burada para emisyonu, yani dolaşımda bulunan paranın devlet bankası tarafından çoğaltılması hükümet kararıyla gerçekleşmektedir.

Devlet bankası tarafından harcanan peşin paranın ana miktarı, planla uyum içinde, ücretlerin ödenmesine, yerine getirilen iş birimlerine düşen para miktarlarının ödenmesine ve kollektif köylülerden toparlanan ve toptan satın alınan tarımsal ürünlerin ödenmesine hizmet etmektedir. Peşin paranın bankaya geri döndüğü ana kalem, devlet bankalarının bütün kasa girdilerinin dörtte beşini oluşturan ticaret örgütlerinin satış gelirleri, bunun dışında belediye işletmelerinin ve ulaşım ve haberleşme sektörünün her gün bankaya götürülen satış gelirleridir.

Devlet bankası, faizlerin, hisse senedi çekilişlerinin kazançlarının ödenmesi, devlet hisse senetlerinin istikrazı ve emeklilik maaşlarının, yan yardımların, sigorta ödentilerinin ödenmesi küçük hesapların ödenmesi vs. için gerekli olan miktarları da peşin ödemektedir. Devlet bankasına, örneğin vergiler, bütçeye ödemeler, tasarruf kasalarının mevduatları, sigorta ödentileri vs. gibi düzenli para araçları girmektedir. Bu şekilde para kitlesi, sürekli olarak devlet bankasının kasalarından geçmektedir.

Halkın para gelirleriyle meta dolaşımı ve halka ücretli hizmet arasındaki ilişki, para dolaşımını etkileyen ana etkenlerden birisidir. Bu karşılıklı ilişkileri saptamak ve halkın büyüyen para gelirleriyle bunun karşısındaki artan meta miktarı ve ücretli hizmetler arasındaki gerekli orantıyı güvence altına almak amacıyla, halkın para gelirleriyle giderlerin bilançosu yapılmaktadır. Bu bilanço içinde halkın plan dönemi içindeki tüm gelecek para gelirleri ve giderleri kaydedilmektedir. Para araçlarının hareketi içinde halk iktisadı planlarının tek tek unsurları (ücret fonu, meta bilançosu devlet bütçesi vs.) öngörülen büyüklük ilişkileri, para dolaşımı alanındaki gerekli plan görevlerinin saptanmasını olanaklı kılmaktadırlar.

Para dolaşımının planlanmasının önemli bir aygıtı, devlet bankasının hükümet tarafından onaylanması gereken kasa planıdır. *Kasa planı*, devlet bankası sisteminin bütün halkalarının kasa bilançolarının planıdır. Kasa planında, devlet bankasının plan dönemi için tahmin edilen tüm peşin girdileri

ve banka kasasından çıkan tüm peşin ödemeler gösterilmektedir. Kasa planı, halkın para gelirlerinin ve giderlerinin göz önünde bulundurulmasıyla yapılmaktadır. Kasa planı bunun dışında, perakende ticaret bilançosunu, tarımsal ürünlerin kaydını, işçilerin ve görevlilerin ücretlerinin tutarını ve para girdilerinin ye çıktılarının miktarını belirleyen diğer sayıları kapsamaktadır. Kasa planı, tüm ülke çapında, devlet bankasının kasalarındaki peşin para, girdi ve çıktıları arasındaki ilişkiye göre, para emisyonunu ya da tedavülden çekilmesini öngörmektedir.

Devlet bankası, ülkedeki para dolaşımını, kredi planının yardımıyla da düzenlemektedir.

Para dolaşımının planlı örgütlenmesi, dolaşımda bulunan parayı, bunun her bölgede ve tüm ülkede dolaşımın gerektirdiği gibi tutulabilmesi için, büyütmeyi ya da azaltmayı olanaklı kılmaktadır. Bu şekilde para dolaşımı pekiştirilmektedir.

SSCB para sisteminin pekiştirilmesi açısından 1947 sonunda gerçekleştirilen para reformu büyük öneme sahipti.

Para reformu, eski, savaş sırasında belli bir derecede değeri düşmüş paranın belirli koşullar altında 1947 yılının yeni, tam değere sahip parasıyla değiştirilmesinden oluşuyordu, Emekçilerin sırtından yürütülen kapitalist ülkelerdeki para reformlarının tersine, Sovyet para reformu emekçilerin çıkarına gerçekleşti. İşçilerin ve görevlilerin ücretleri, reformdan sonra da aynı miktarda, ancak yeni tam değere sahip parayla ödendi. Para reformuna bir fiyat düşürülmesi eşlik etti. 1947 para reformu, savaşın para dolaşımı alanındaki sonuçlarını tasfiye etti. Sovyet rublesinin tam değerini yeniden sağladı, paranın halk iktisadı içindeki rolünü güçlendirdi, karne sistemi olmaksızın bütünlüklü fiyatlarla ticarete geçişi kolaylaştırdı ve işçilerin ve görevlilerin gerçek ücretiyle kır nüfusunun gerçek gelirinin yükselmesine katkıda bulundu.

Para dolaşımının düzenlenmesi, kitle tüketim mallarının üretiminin büyümesi, perakende satış bilançosunun

genişletilmesi ve meta fiyatlarının dūřürölmesi, rublenin alım gücünü ve değerini yükseltti. Sovyet Hükümeti, 1 Mart 1950'de rublenin resmi değerini artırdı; bu tarihten itibaren ruble, 1937'de saptandığı haliyle, artık dolar temelinde değil, rublenin altın değeriyle uyum içinde, altın temelinde hesaplanmaktadır.

Sosyalizmde bir *devlet döviz tekeli* bulunmaktadır, yani yabancı devletlerle tüm takas işlemleri ve yabancı dövizlerin alımı, satımı ve muhafazası sosyalist devletin elerinde yoğunlaşmıştır. Devlet döviz tekeli ve dış ticaret tekeli, Sovyet parasını kapitalist pazardaki konjonktür yalpalamalarından bağımsız kılmaktadır. Bu bağımsızlık, oluşturulan altın yedekleri ve SSCB'nin aktif ticaret ve ödeme bilançosu yoluyla giderek daha fazla pekiştirilmektedir.

Kısa Özet

1— *Sosyalizmin maliye sistemi, devlet bütçesini, kredi sektörünü, devlet sosyal sigortasını, devlet can ve mal sigortasını, devlet işletmelerinin, Kolhozların ve meslek kooperatiflerinin mali iktisadını kapsamaktadır.*

2— *Devlet bütçesi, merkezileştirilmiş para fonunun tüm halkın gereksinimlerinin giderilmesi amacıyla planlı olarak oluşturulması ve kullanılmasıdır. Devlet bütçesinin gelir hanesinin ana kaynağı, esas olarak iktisadi ve kültürel inşanın finanse edilmesine hizmet eden toplumun salt gideridir.*

3— *Sosyalist toplumda kredi, devletin geçici serbest para araçlarını, bunları geri ödenmesi gereken ödünç paralar olarak halk iktisadında kullanmak amacıyla seferber etmesinin bir biçimidir. Faiz oranı, ödünç alınan para araçlarının geçici kullanımı karşılığında devlet tarafından saptanmış ödemedir. Faiz, işletmelerin salt gelirinden ödenmektedir. Kredi işlemi, bankaların ve tasarruf kasalarının elindedir. SSCB'de iki tür*

banka bulunmaktadır: emisyon bankası, kısa vadeli krediler için banka ve ülkenin takas merkezi olan devlet bankası ve uzun süreli yatırımlar için ihtisas bankaları. Bankalar, ruble aracılığıyla üretim ve dolaşım üzerinde denetim uygulamakta ve iktisadi muhasebenin pekişmesine katkıda bulunmaktadır.

4— Sosyalist Devlet, para dolaşımını ekonomik yasasından yola çıkarak, ülkedeki para dolaşımını planlı bir şekilde düzenlemektedir. Sosyalist iktisattaki para dolaşımının örgütlenmesiyle, dolaşımda bulunan para miktarıyla meta dolaşımının para gereksinimi koordine edilmekte ve rublenin alım gücü yükseltilmektedir.

Bölüm XXXVIII. SOSYALİST YENİDEN ÜRETİM

Sosyalist yeniden üretimin özü

—Diğer her toplum gibi—sosyalist toplumun varlığının ve gelişmesinin bir koşulu, maddi varlıkların üretiminin sürekli yenilenmesi, yani yeniden üretimdir.

Marksist-Leninist yeniden üretim teorisinin temel ilkeleri sosyalizm ve komünizmde tüm geçerliliğini korumaktadırlar: basit ve genişletilmiş yeniden üretim, toplumsal toplam ürün ve ulusal gelir, toplumsal üretimin üretim araçlarının üretilmesine ve tüketim araçlarının üretilmesine bölünmesi ve toplumsal toplan ürünün çeşitli bölümleri arasında belirli bir oransallığın

zorunluluğu ilkeleri. Sosyalist toplum, halk iktisadının planlanmasında bu ilkeleri kullanmaksızın yapamaz.

Bununla birlikte sosyalizmdeki yeniden üretim, kapitalizminkinden ilkesel olarak farklıdır.

Sosyalizmin ekonomik temel yasasıyla uyum içinde sosyalist yeniden üretim, tüm toplumun sürekli büyüyen maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde giderilmesi amacına yönelikken, kapitalist yeniden üretim kapitalistlere azami kâr sağlamaya tabidir.

Kapitalist yeniden üretim ilkel bir şekilde gerçekleşir ve periyodik olarak iktisadi bunalımlar tarafından kesintiye uğrattılırken, sosyalist üretim tarzı açısından karakteristik olan, *bunalımsız gelişme, kesintisiz genişletilmiş yeniden üretimdir*. Halk iktisadının planlı gelişmesi yasasından yola çıkan ve kendisini her açıdan sosyalizmin ekonomik temel yasasına göre ayarlayan sosyalist devlet, planlı bir şekilde, halk iktisadının gelişme temposunu, dallar arasındaki orantıları ve ilişkileri ve birikimin ve tüketimin hacmini belirlemektedir.

Bir bütün olarak alındığında, yeniden üretim süreci, öncelikle *toplumsal toplam ürünün* yeniden üretim sürecidir. Toplumsal toplam ürünün yeniden üretimi sürecinde önder rolü, üretim araçlarının yeniden üretimi, ilk başta da *iş aygıtlarının* yeniden üretimi almaktadır. İş aygıtlarını sürekli olarak çoğaltılması ve iyileştirilmesi, teknik ilerleme açısından vazgeçilmez bir koşuldur. Sosyalist yeniden üretim, yüksek gelişmiş teknik temelinde gerçekleşmektedir. İş aygıtlarının yanısıra diğer üretim araçları unsurları da yeniden üretilmektedir: eski fabrika ve işletme binaları genişletilmekte ve yeni inşa edilmekte, yeni taşıma araçları yaratılmakta, hammadde üretimi artırılmaktadır vs.

Üretim araçlarının genişletilmiş yeniden üretimi, tüketim araçlarının—elbise, ayakkabı, besin maddeleri vs.—üretilmesinin genişletilmesini olanaklı kılmaktadır.

Sosyalist toplum açısından karakteristik olan, toplumsal

toplam ürünün yeniden üretiminin *yüksek temposudur*. Bu, öncelikle sosyalizmde sömürücü sınıfların ve onların asalak uzantılarının olmamasının, bunalımlar ve işsizlik olmamasının, toplumun iş güçlerinin planlı ve amaca uygun olarak, kullanılmasının ve toplumsal emek üretkenliğinin sistemli ve hızlı bir şekilde artırılmasının sonucudur. Toplumsal toplam ürünün büyüme temposu, ayrıca sosyalist yarışma ve tutumluluk rejiminin tutarlı olarak sürdürülmesi, halk iktisadi fonlarının planlı kullanımı, iktisadi hesap yürütmenin pekiştirilmesi ve maliyet masraflarının sistemli olarak düşürülmesi gibi sosyalist iktisat yürütme yöntemleri aracılığıyla sağlanmaktadır.

Sosyalist yeniden üretimin yüksek temposunu aşağıdaki veriler kanıtlamaktadır. SSCB büyük sanayiinin brüt üretimi, 1953 yılında 1913 yılıyla karşılaştırıldığında (aynı fiyatlarla) 30 kat, üretim araçları üretimi 50 kattan fazla ve elektrik enerjisi üretimini yaklaşık 10 kat büyütü. Çok daha hızlı bir tempoyla kimya sanayii ve makine sanayii büyüdü. SSCB'nin toplumsal toplam ürünü, (karşılaştırılabilir fiyatlarla) yalnızca 1928 ile 1953 arasında on katına çıktı.

SSCB üretiminin büyüme temposu, ABD iktisadının üçüncü Dünya Savaşı'nda zarar almamasına rağmen, ABD'ninkinden bir kaç kat fazladır. SSCB sanayi üretiminin ortalama yıllık büyüme temposu, (savaş yılları hariç) yaklaşık %19 ve ABD'ninki %3.5'tir.

Sosyalist yeniden üretim sürecinde *işgücünün yeniden üretimi* gerçekleşmektedir. İşletmelere planlı bir şekilde işgücü temin edilmesi, genişletilmiş sosyalist yeniden üretimin temel koşullarından birisidir. Halk iktisadının büyümesiyle birlikte, kesintisiz olarak işçi sınıfının sayıca gücü de büyümektedir. Toplumsal üretimin bütün dalları için iş güçlerinin kazanılması, örgütlü olarak işletmeler ve iktisat organları tarafından yürütülmektedir. Sanayi, inşaat, taşımacılık ve tarıma kalifiye kadro temini, emek rezervlerinin yetiştirilmesinin devlet sistemi, halk iktisadının gereksinimiyle uyum içinde okul, kurslar, meslek okulları ve yüksek okullar ağı yoluyla

gerçekleşmektedir. Emek yedekleri, planlı bir şekilde halk iktisadı dallarına ve tek tek işletmelere dağıtılmaktadır. Kadroların yeniden üretilmesinin karakteristik bir özelliği, tüm emekçiler kitlesinin kalifikasyonunun ve kültürel düzeyinin sürekli yükseltilmesidir.

Sosyalizmde genişletilmiş yeniden üretim, aynı zamanda *sosyalist üretim ilişkilerinin genişletilmiş yeniden üretimidir.*

Sosyalist üretim ilişkilerinin genişletilmiş yeniden üretimi, a) sosyalist mülkiyetin iki biçimi içinde—devlet ve kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyet biçiminde—, b) emekçilerin maddi varlıkların üretimi sürecindeki dostça ortak çalışma ve sosyalist karşılıklı yardımlaşma ilişkilerinin, c) tüketim araçlarının her emekçinin emeğinin niteliğine ve niceliğine göre dağıtımında emekçiler arasındaki karşılıklı ilişkilerin yeniden üretimi anlamına gelmektedir.

Sosyalist üretim ilişkileri, kapitalist üretim ilişkilerine özgü olan derin çelişkilerden arıdır. Kapitalist üretim ilişkilerinin yeniden üretimi, emeğin sermaye tarafından sömürsünün güçlendirilmesi ve sömürücülerle sömürülenler arasındaki sınıf zıtlıklarının büyümesi ve derinleşmesi anlamına gelir ki, bu da kaçınılmaz olarak kapitalizmin devrimci bir şekilde ortadan kaldırılmasına götürür. Sosyalist üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesi, dost sınıfların—işçi sınıfıyla köylülüğün—ve bu sınıflara ayrılmaz bir şekilde bağlı olan aydınların ittifakının pekişmesi, toplumun moral-politik bütünlüğünün pekişmesi, sınıflar arasındaki sınırların ve insanlar arasındaki toplumsal farkların tedricen ortadan kaybolması anlamına gelmektedir. Sosyalist genişletilmiş yeniden üretim süreci içinde, sosyalizmden komünizme tedrici geçiş gerçekleşmektedir.

Sosyalist toplumun ulusal zenginliği. Toplumsal toplam ürünün bileşimi

Sosyalist toplumun sahip olduğu bütün maddi varlıklar, onun *ulusal zenginliğini* oluşturmaktadır,

Sosyalist toplumun ulusal zenginliğinin ilk unsurları halk iktisadının *üretim fonları*, yani a) halkı iktisadının üretim yatırım fonları ve b) üretim dolaşım fonları olmak üzere ayrılan üretim araçlarıdır. Sosyalist toplumun ulusal gelirine bunun dışında, yeniden üretim sürecine çekilen doğal zenginlikler de (tarımsal olarak kullanılan ya da kullanıma uygun topraklar, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, ormanlar, sular vs.) dahildir.

Halk iktisadının üretim *yatırım* fonları, maddi üretimin bütün dallarında işlev gösteren devlet ve kooperatifsel-kollektif iktisadi iş araçlarıdır (işletme binaları, makineler, alet tezgahları, donanımlar, binalar vs.). Halk iktisadının üretim *dolaşım* fonları, üretim sürecinde bulunan ve stok olarak devlet işletmelerinde, Kolhozlarda ve diğer kooperatif örgütlerinde depolanan iş nesnelere (hammadeler, malzemeler, yakıt maddeleri vs.).

Ulusal zenginliğin ikinci unsuru, halk iktisadının *dolaşım fonlarıdır*. Buna, devlet üretim işletmelerinin, Kolhozların meslek kooperatiflerinin artellerinin, devlet ve kooperatif ticaret işletmelerinin ve örgütlerinin depolarındaki mamul ürün stokları dahildir.

Ulusal zenginliğin üçüncü unsuru, malzeme *yedekleri*, devletin ve Kolhozların sigorta fonlarıdır.

Ulusal zenginliğin dördüncü unsuru, üretici olmayan tüketicinin uzun vadeli amaçlarına hizmet eden devlet ve kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyeti oluşturan halk iktisadının *üretim dışı fonlarıdır*: kendilerine denk düşen donanıma sahip konutlar, kültürel ve sosyal kuruluşların binaları, okullar, tiyatrolar, klüpler, hastaneler vs.

Bunlar, ulusal zenginliğin toplumsal, sosyalist mülkiyeti oluşturan temel unsurlarıdır.

Bunun dışında ulusal zenginliğe *halkın* toplumsal, sosyalist mülkiyetin kesintisiz büyümesi temelinde çoğalan *bireysel mülkiyeti* dahildir.

Maddesel zenginliğin yeniden üretilmesinde sosyalist toplumun emekçilerinin üretim deneyimleri, bilgileri ve kalifikasyonları, ülkenin çok çeşitli kafasal zenginlikleri büyük bir rol oynamaktadır. “Buna karşın hazır olarak bulunan halkın ustalığının ölçüsü tüm üretimin her zamanki ön koşuludur, yani zenginliğin ana birikimidir.”*

---

* Karl Marx, “Artı-değer Üzerine Teoriler”, “Üçüncü Cilt, Stuttgart 1921, s.353.

Kapitalizmde ulusal gelirin ağırlıklı bölümü sömürücü sınıflara aittir ve zenginliğin büyümesi, halk kitlelerinin sefaletine yol açan sermaye birikimi biçiminde gerçekleşmektedir. Kapitalist ilişkiler, hisse senetleri, toprak fiyatı vs, yoluyla temsil edilen bir düşsel zenginlik doğururlar. Sosyalizmde tüm ulusal zenginlik, ya devletin, yani tüm halkın mülkiyeti, ya Kolhozların ve diğer kooperatıf sel birliklerin mülkiyeti ya da vatandaşların bireysel mülkiyetidir. Sosyalizm, düşsel zenginlik tanımaz, sosyalist toplumun tüm zenginliği *gerçek* zenginliktir. Sosyalist toplumun ulusal zenginliklerinin büyümesiyle birlikte, tüm halkın maddi refah düzeyi ve kültürel düzeyi de sistemli bir şekilde yükselmektedir.

Sovyet beş yıllık planları sürecinde, SSCB'nin ulusal zenginliği muazzam ölçüde büyüdü. Örneğin halk iktisadının üretim yatırım fonları, 1913 yılıyla karşılaştırıldığında, 1940 yılının sonunda 6 kat ve 1953 yılının sonuna kadar 10 kat büyüdü.

Ulusal zenginlik, sosyalist toplumun belli bir zaman noktasında sahip olduğu bütün maddi varlıkları kapsamaktadır. Ulusal zenginlik, diğer sözcüklerle, toplumun tüm önceki gelişiminin sonuçlarını yansıtmaktadır. Buna karşın toplumsal toplam ürün, toplumda belli bir zaman süresi içinde, örneğin bir yıl içinde, yaratılan tüm maddi varlıkları kapsamaktadır.

Sosyalizmde toplumsal toplam ürünün yeniden üretimi, iki biçimde gerçekleşmektedir: a) maddesel aynı biçimde ve b) değer ya da para biçiminde. Sosyalist toplumun toplam üretimi maddesel biçimi açısından iki büyük bölüme ayrılır: yeniden üretime girmek için belirlenmiş *üretim araçlarının üretimi* (bölüm I) ve halkın gereksinimlerinin giderilmesi için belirlenmiş *tüketim araçlarının üretimi* (bölüm II). Buna bağlı olarak tüm yıllık ürün kitlesi, üretim araçlarına ve tüketim araçlarına ayrılmaktadır. Genişletilmiş sosyalist yeniden üretim, hem üretim araçlarının ve hem de tüketim araçlarının üretiminin halk iktisadi planı tarafından saptanmış belirli bir

orantı içinde sürekli yenilenmesini ve büyütülmesini talep etmektedir.

Değeri itibariyle toplumsal toplam ürün, 1— tüketilmiş üretim araçlarının ürüne aktarılan değerine; 2— yeni yaratılmış ürünün kendisi için emek tarafından üretilmiş bölümünün değerine; 3— yeni yaratılmış ürünün toplum için emek tarafından üretilmiş bölümünün değerine ayrılmaktadır. Toplumsal toplam ürünün bu her bir değer bölümünün sosyo-ekonomik doğası, kapitalizmde olduğundan tümüyle ayrıdır. Sosyalist yeniden üretimde, sabit ve değişken sermayenin yerine halk iktisadi fonları ve artı-değerin yerine toplumun salt geliri işlev görmektedir.

Sosyalist yeniden üretim süreci, kullanılan üretim araçlarının toplumsal toplam ürünün belirli bir bölümü tarafından planlı olarak aynı biçimde ve değeri itibariyle *yerine konmasını* ön koşturmaktadır. Aynı biçimiyle yatırım fonları makinelerin, binaların ve tesislerin kısmen ya da tümüyle değiştirilmesi yoluyla yerine konmaktadır. Yatırım fonlarının değer itibariyle yerine konması, amortismanlar yardımıyla gerçekleşmektedir. SSCB halk iktisadının *amortisman fonu*, tüm işlev dönemleri boyunca yatırım fonlarının genel tamirata ve tüketilen yatırım fonlarının değerlerinin yerine konmasını güvence altına almak için kullanılmaktadır.

Bunun dışında sosyalist yeniden üretim süreci, yapılan işe göre dağıtılan ve maddi üretim emekçilerinin ve onların ailelerinin kişisel gereksinimlerinin giderilmesi için tüketilen tüketim maddelerinin bu emekçilerin emeği tarafından yeniden yaratılmasını gerekli kılmaktadır.

Son olarak, maddi üretim emekçileri sosyalist yeniden üretim sürecinde emekleriyle, sosyalist birikim ve toplumsal maddi ve kültürel gereksinimlerin giderilmesi için kullanılan (halk eğitimi, sağlık sektörü, idare, ülke savunması) toplum için ürünü yaratmaktadırlar.

Toplumsal üretimin iki bölümü arasındaki ilişki

Sosyalizmin ekonomik temel yasasının ve halk iktisadının planlı (orantılı) gelişmesi yasasının gereklilikleriyle uyum içinde sosyalist yeniden üretim süreci içinde, planlı olarak, üretim araçlarının üretimi ve tüketim araçlarının üretimi arasında, halk iktisadının çeşitli dalları arasında, üretimle dolaşım arasında, birikimle tüketim ve yedekler arasında gerekli orantılar sağlanmaktadır.

Sosyalist yeniden üretimin en önemli orantısı, toplumsal üretimin birinci bölümüyle ikinci bölümü arasındaki doğru ilişkidir. Burada, üretim araçları üreten bölüm I, tüm iktisatta belirleyici rolü oynamaktadır. Halk iktisadının kesintisiz olarak kalkınması, yalnızca üretim araçları üretiminin daha hızlı büyümesi koşullarında mümkündür. Üretim araçları üretiminin öncelikli büyümesi olmaksızın, yeni bir genişletilmiş yeniden üretim kesinlikle mümkün değildir.

“Üretimi genişletmek (kavramın kategorik anlamıyla ‘biriktirmek’) için, önce üretim araçları üretmek gerekmektedir ve bu da toplumsal üretimin üretim araçları üreten bölümünün geliştirilmesini gerektirmektedir.”* Genişletilmiş yeniden üretimde tüketim araçlarının üretimine göre üretim araçlarının üretiminin öncelikli büyümesini Lenin, ekonomik bir yasa olarak niteledi.

Üretim araçlarının (öncelikle de çalışma aletlerinin) üretiminin öncelikli büyümesi, modern tekniğin sosyalist üretimin bütün dallarına geniş ölçüde yerleştirilmesinin ve emek üretkenliğinin sistemli yükseltilmesinin vazgeçilmez bir ön koşuldur. Makine sanayiinin ve elektrik enerjisi üretiminin

---

* *V.İ. Lenin*, “Ekonomik Romantizmin Karakteristiği Üzerine”; bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, C. II, s. 137, Rusça.

yüzde payının büyütülmesi, halk iktisadının bütün dallarının makineleştirilmesinin ve elektrifikasyonunun yürütülmesini ve komünizmin maddi üretim temelini yaratılmasını olanaklı kılmaktadır.

Üretim araçları üretiminin öncelikli büyümesi, sanayinin tarıma göre daha hızlı gelişmesi anlamına gelir. Sosyalizmde sanayiyle tarım arasında yalnızca sanayi üretiminin değil, aynı zamanda tarımsal üretimin de sürekli büyümesini sağlayan orantılar saptanmaktadır.

Böylelikle tekniğin hızlı bir gelişmesinin kendisine eşlik ettiği genişletilmiş sosyalist yeniden üretim açısından, üretim araçları üreten dalların (bölüm I) tüketim araçları üreten dallardan (bölüm II) daha hızlı geliştiği bir üretim canlanması karakteristiktir. Bununla birlikte sosyalist toplumda, ifadesini tarım, besin maddeleri sanayii ve hafif sanayinin üretiminin sürekli artışında, kentlerde ve köylerde konut inşasının genişletilmesinde ve Sovyet ticaretinin geliştirilmesinde bulan bir mutlak tüketim aracı üretimi büyümesi gerçekleşmektedir.

Üretim araçlarının tüm SSCB sanayi üretimindeki payı şöyleydi: 1924/25 %34, 1937 %58 ve 1953 yılında yaklaşık %70.

Kitle tüketim araçlarının üretimi SSCB’de son 28 yıl içinde yaklaşık 12 katına çıktı. 1926 ile 1953 arasında meta dolaşımı (aynı fiyatlarla karşılaştırıldığında) yaklaşık 8 katına çıktı. Çarlık Rusyası’nda meta dolaşımı 27 yıl içinde (1885-1912) üç katına çıkmıştı.

Yalnızca sosyalist iktisadın temeli olan kesintisiz büyümekte olan ağır sanayi, hafif sanayi ve besin maddeleri sanayinin ve tarımın istikrarlı bir büyümesini sağlayabilir. Genişletilmiş yeniden üretimin ekonomik yasası olarak bölüm I’in öncelikli büyümesi, halk tüketim mallarının üretimindeki geri kalmışlığı ortadan kaldırmak ve komünist inşanın temel görevleri göz önünde tutularak toplumsal üretimin bölüm I ve bölüm II’lerinin doğru koordinasyonunu sağlamak amacıyla, tek tek dönemlerde bölüm II’nin dallarının daha hızlı gelişmesi

olanağını ve gerekliliğini dıştılamaz.

SSCB 'de verimli ve her yönlü gelişmiş ağır sanayinin varlığı, yalnızca üretim araçları üreten dalların değil, aynı zamanda tüketim araçları üreten dalların da yüksek bir tempoyla gelişmesini artık olanaklı kılmıştır. Bölüm I ve bölüm II'nin dallarının gelişme temposunun koordine edilmesi şunlara izin vermektedir: bölüm I'in toplumsal üretimdeki önder rolünün korunması ve ülkenin savunma yeteneğinin kesintisiz olarak pekişmesi; ikincisi, bölüm I ve II arasında bir önceki dönemde ortaya çıkan orantısızlığın aşılması; üçüncüsü, hafif sanayi ve besin maddeleri sanayiiyle tarımın hızlandırılmış gelişmesi yoluyla halk için bir tüketim malları bolluğu yaratmak.

Komünist Partisi ve Sovyet Hükümeti tarafından konulan hafif sanayi ve besin maddeleri sanayiinin ve tarımın dallarının mümkün olduğunca hızlandırılmış gelişmesi yoluyla ülkede tüketim maddelerine olan bolluğun yaratılması ve burada ağır sanayinin önder rolünün korunması görevi, sosyalizmin ekonomik temel yasasının gerekliliklerini yansıtmaktadır.

1953 yılında halk tüketim mallarının üretimi 1949 yılına göre yüzde %65 arttı; aynı zaman içinde bölüm II'nin büyüme temposu 1953 yılında 1952 yılına göre bölüm I'in gelişme temposunu biraz aştı. Yalnızca 1953 yılında yaklaşık 300 yeni devlet sanayi işletmesi, halk tüketim mallarının üretimine başladı. Bölüm II'nin dallarının hızlandırılmış gelişmesi temelinde en önemli besin maddeleri ve sanayi mallarının pazar fonları 1956 yılına kadar 1950'ye göre büyüyecektir: et ve et ürünleri 2.6 katına, balık ve balık ürünleri 2.3 kat, tereyağı 2.1 kat, şeker 2.4 kat, kumaş ve ayakkabı iki kat, mobilya 4.8 kat, dikiş makinesi 5.9 kat, radyo ve televizyon alıcısı 5.3 kat.

Sosyalizmde toplumsal üretimin bölüm I ve bölüm II'si arasındaki ve her bir bölümün kendi içindeki değiş tokuş nasıl sağlanmaktadır?

Birinci olarak, bölüm I'in çeşitli dalları arasında bir değiş tokuş gerçekleşmektedir.

Bölüm I'de yaratılan üretim araçlarının bir bölümü, bu bölümde kalmakta ve basit yeniden üretimi güvence altına almaktadır. Üretim araçlarının bu bölümü, kısmen ya da tamamen tüketilmiş iş araçlarını ve iş nesnelarını (yıpranmış makinelerin yerine konması, donanımların genel onarımı, tüketilmiş hammadde stoklarının yenilenmesi vs.) yerine koymak için kullanılmaktadır. Üretim araçlarının diğler bir bölümü, bölüm I'e ait "olan çeşitli iktisadi dallarda genişletilmiş yeniden üretimi güvence altına almaktadır. Örneğın kömür çıkarımı ve petrol sanayii makine sanayi dalları için yakıt maddesi teslim etmekte ve bunlardan gerekli donanımı almaktadır; metalurji sanayii inşaat sanayiine gerekli metali teslim etmekte ve kendisi de ham maden sanayiinin hammaddelerini metal üretiminin artışı için kullanmaktadır.

Bu şekilde bölüm I'in dalları arasında, planlı bir şekilde, bu dallardaki üretimin korunmasına ve genişletilmesine hizmet eden üretim araçlarının değış-tokuşu gerçekleşmektedir. Daha önce de belirtildiğı gibi, devlet üretim sektörü içinde üretilen üretim araçları meta olarak dolaşmamakta, aksine maddi-teknik temin çerçevesinde dağıtılmakta, yalnızca meta biçimlerini korumaktadırlar.

İkinci olarak, bölüm II'nin çeşitli dalları arasında bir değış-tokuş gerçekleşmektedir. Bölüm II'nin ürünü tüketim araçlarından oluşmaktadır. Bölüm II'de üretilen tüketim araçlarının bir bölümü, bu bölümün emekçilerinin bireysel tüketimi için kullanılmakta ve meta dolaşımı kanalları üzerinden işçilerin ve görevlilerin ücreti ve kollektif köylülerin para gelirleri karşılığında değıştirilmektedir. Kolhozlarda üretilen tüketim araçlarının belirli bir miktarı, meta biçimi almadan ve pazar dolaşımının kanallarını geçmeden, Kolhozlarda dağıtılmakta ve tüketilmektedir.

Üçüncü olarak, bölüm I'le bölüm II arasında bir değış-tokuş gerçekleşmektedir. Bölüm I'de üretilen üretim araçlarının bir bölümü, bölüm II'nin dallarında tümüyle ya da

kısmen tüketilmiş iş araçlarının ve hammadde, yakıt maddesi ve diğer malzeme stokunun yerine konması ve bu bölümün genişletilmiş yeniden üretim için gereksinim duyulan iş araçları, yakıt maddeleri ve diğer malzeme mevcutlarını büyütme üzere kullanılmaktadır. Bölüm II'de üretilen tüketim araçlarından bir bölümü, ticaret ağı üzerinden bölüm I'in emekçilerinin iş ücreti karşılığında değiş-tokuş edilmektedir. Bölüm II'nin dallarının üretiminin ve teknik ilerlemesinin genişletilmesinin temposu, öncelikle bunların bölüm I'den elde ettikleri üretim araçlarının niteliğine ve niceliğine bağlıdır. Böylelikle bölüm I'in bölüm II üzerindeki önderliği belirlenmiş olmaktadır.

Lenin, toplumsal üretimin bölüm I ve bölüm II'si arasındaki ilişki açısından Marksist (*Id+ad eşittir IIs*)* formülünün sosyalizm ve komünizm için yürürlükte kalacağına işaret etti. Ancak burada, bu formülün ardında yatan sosyo-ekonomik ilişkiler temelden değişmektedir.

Genişletilmiş sosyalist yeniden üretimde bölüm I, bölüm II'nin öncelikli büyümesi koşullarında üretimin her iki bölümde en gelişmiş teknik temelinde kesintisiz büyümesini güvence altına alacak kadar çok üretim aracı üretmek zorundadır. Bunun dışında bölüm II, hem halihazırda üretimde çalışan, hem üretime yeni çekilecek her iki bölümün emekçilerinin ve üretici olmayan dalların emekçilerinin sürekli olarak büyüyen gereksinimlerinin giderilebileceği kadar çok tüketim aracı üretmek zorundadır. Her dönemde üretilen üretim araçlarının ve tüketim araçlarının bir bölümü yedeklerin büyütülmesi için kullanılmaktadır.

Kapitalist üretim anarşisi ve emekçi kitlelerin satın alma gücüne sahip talebinin kısıtlılığı koşullarında toplumsal toplam ürünün realize edilmesi, kapitalist yeniden üretimin en zor problemidir. Sosyalist üretimin planlı ve bunalımsız gelişmesi,

---

* d= değişken sermaye; ad=Artı-değer; s= sermaye. —Y.N.

halkın alım gücünün sürekli büyümesi sanayi ve tarımsal ürünlere sürekli genişleyen bir talep yarattığından, kapitalizme özgü olan realize zorluklarıyla karşılaşmamaktadır.

Ama bu, genişletilmiş sosyalist yeniden üretim süreci içinde, örneğin planlamada halk iktisadının planlı gelişmesi yasaının gereklerinin yeterince göz önünde tutulmaması sonucu ortaya çıkan hataların yol açtığı ya da kuraklık gibi doğa felaketlerinin etkisiyle doğan halk iktisadındaki şu ya da bu orantının zedelenmesinin olmayacağı anlamına gelmemektedir. Halk iktisadında bunun sonucu doğan tek tek orantısızlıkların önlenmesi ve ortadan kaldırılması için sosyalist devlet gerekli yedekleri yaratmaktadır.

Sovyet iktisadının önceki gelişme döneminde oluşan tarımın, öncelikle tahıl ekiminin, hayvancılığın, sebze ve patates ekiminin ve hafif sanayi ve besin maddeleri sanayiinin geri kalması. sosyalist devlet tarafından, planlı bir şekilde, halk iktisadının bu dallarının hızlandırılmış gelişmesiyle aşılmaktadır.

Sosyalizmde toplumsal fonların oluşması ve kullanılması

Sosyalist üretim tarzı, toplumsal toplam üretimin kendisine denk düşen dağıtım biçimlerini de belirlemektedir. Sosyalist devlet biçimindeki toplum, toplumsal toplam ürünü sosyalizmin ekonomik temel yasaının gereklerine uygun olarak dağıtmaktadır.

Daha önce de söylendiği gibi, toplumsal toplam üretim, tüketilen üretim araçlarının yerine konması için gereken bölümün çıkarılmasından sonra, sosyalist toplumun ulusal gelirini oluşturmaktadır. Ulusal gelir iki büyük fona ayrılmaktadır: sosyalist üretimin kesintisiz büyümesinin ve mükemmelleşmesinin temeli olarak *birikim fonu* ve tüm

toplumun sürekli büyüyen maddi ve kültürel gereksinimlerinin giderilmesini güvence altına alan *tüketim fonu*.

Birikim fonunun ağırlıklı bölümü, *üretimin genişletilmesi* için kullanılmaktadır. Sosyalist toplumda üretimin boyutu, sistemli bir şekilde, yıldan yıla ve hem de kapitalist dünyada eşi görülmemiş bir tempoyla büyümektedir.

Birikim fonunun diğer bir bölümü, *kültürel ve sosyal amaçlı yeni binalar* için kullanılmaktadır. Buna, okulların, hastanelerin ve belediye işletmeleri inşası için sürekli genişleyen çalışmaların yürütülmesi dahildir.

Son olarak birikim fonunun üçüncü bölümünü toplumun *yedek* ya da sigorta fonu oluşturmaktadır. Devlet hammadde, yakıt maddeleri ve besin maddeleri yedekleri ve Kolhozların yedekler fonu, yeniden üretim sürecinde tıkanmaların önlenmesini olanaklı kılmaktadır.

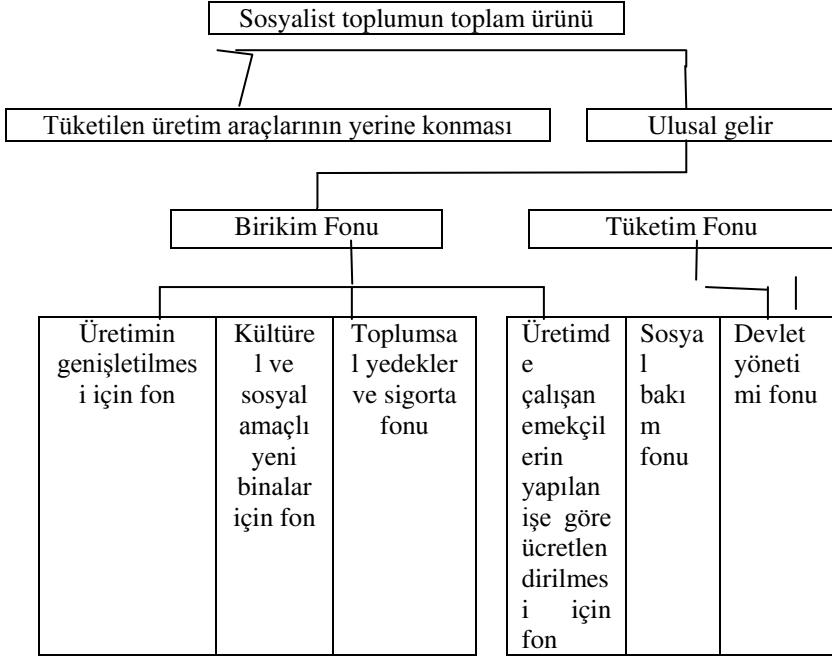
Tüketim fonu da iki bölüme ayrılmaktadır: tüketim fonunun yapılan işe göre dağıtım ekonomik yasasıyla uyum içinde üretimde çalışan işçilerin ve görevlilerin iş ücreti, kollektif köylülerin ücreti vs. olarak kullanılan ana bölümünü sosyalist üretim emekçilerinin *yapılan işe göre ücretlendirme fonu* kullanılmaktadır; diğer bölüm, bir bütün olarak sosyalist toplumun çok çeşitli gereksinimlerinin karşılanmasına hizmet eden *toplumsal tüketim fonudur*.

Toplumsal tüketim fonunun bir bölümü, *sosyal ve kültürel amaçlar* için kullanılmaktadır: sosyalist toplumun bilim, eğitim ve sağlık, sanat alanında ve kültürün ve günlük yaşantıların diğer alanlarında artan gereksinimlerinin giderilmesi için. Bu fondan, kültür alanında ve hizmet işletmelerinde çalışan emekçilerin yapılan işe göre dağılım ekonomik yasası uyarınca ücretleri ödenmektedir.

Toplumsal tüketim fonunun bir bölümünü, *sosyalist bakım fonu* oluşturmaktadır. Bu fon, SSCB Anayasası tarafından çalışmamazlık durumunda ve yaşlılıkta maddi bakım hakkı uyarınca çok çocuklu ve yalnız yaşayan annelere ve çocuklara,

yaşlılara ve sakatlara devlet yardımı yapma amacına hizmet etmektedir.

Sosyalist toplumda toplum ürününün dağılım şeması

Toplumsal tüketim fonunun bir bölümü *yönetim masraflarının* karşılanması, devlet aygıtı çalışanlarının ücretlerinin ödenmesi için kullanılmaktadır.

Ulusal gelirin bir bölümü, *ülke savunmasının* gereksinimleri için kullanılmaktadır. Emperyalist saldırganların SSCB'ye karşı savaççı saldırıları tehlikesinden ötürü, sosyalizm ülkesinin savunma yeteneğinin pekiştirilmesi büyük öneme sahiptir.

Emekçilerin bireysel maddi ve kültürel gereksinimlerinin giderilmesi için SSCB'de—daha önce de belirtildiği—gibi

ulusal gelirin ağırlıklı bölümü (yaklaşık dörtte üçü) kullanılmaktadır.

Sosyalist birikim. Sosyalist toplumda birikim ve tüketim

Genişletilmiş sosyalist yeniden üretimin kaynağı, sosyalist birikimdir. *Sosyalist birikim*, toplumun salt gelirinin üretim araçlarından ve tüketim araçlarından oluşan kesiminin üretimin genişletilmesi, malzeme yedeklerinin oluşturulması ve üretim amaçlı olmayan sosyal ve kültürel fonların büyüülmesi amacıyla kullanılmasıdır.

Sosyalist birikim temelinde, devlet ve kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyet olan maddi değerlerin büyümesi, sosyalist toplumun ulusal zenginliklerinin büyümesi anlamına gelen büyüme oluşmaktadır. Ulusal gelirin biriktirilen bölümü, parayla da ifade edilmektedir. Halk iktisadının bütün dallarının para birikimlerinin ağırlıklı bölümü ve halkın para araçlarının bir bölümü, devlet bütçesi aracılığıyla tüm halkın gereksinimleri için seferber edilmektedir.

Sosyalist birikim, tıpkı halk iktisadındaki yatırımlar gibi gerçekleştirilmektedir. *Yatırımlar*, belirli bir zaman süresi içerisinde üretim ve üretim dışı yeni yatırım fonlarının yaratılması, mevcut olanların yenilenmesi amacıyla kullanılan araçların bütünlüğünü oluşturmaktadırlar. Sovyet Devleti, planlı ve sistemli bir şekilde, muazzam inşaat çalışmaları yürütmektedir: yeni fabrika, işletme, santral, maden ve kömür ocaklarının inşası, mevcutların genişletilmesi, Sovhozların ve Makine ve Traktör İstasyonlarının, taşıma araçlarının ve posta kuruluşlarının, konutların, okulların, hastanelerin ve çocuk yuvalarının inşası.

Kitle gereksinim mallarının üretiminin önemli ölçüde hızla artması görevinin çözümü, hafif sanayi, besin maddeleri

sanayii ve tarımın dallarına yatırımı gerektirmektedir.

SSCB'nin halk iktisadındaki devlet yatırımlarının kapsamı, bugünkü fiyatlarla hesaplandığında, şöyle tutmaktaydı: 1929-1932 yıllarında 68 milyar ruble, 1933-1937 yıllarında 158 milyar ruble, 1946-1953 yıllarında 781 milyar ruble. Yatırımların ana bölümü, sosyalist sanayinin genişletilmesi için kullanılmaktadır. Yatırıma sokulan araçlarla yeni büyük sanayi işletmeleri inşa edildi ve işletmeye sokuldu: ilk Beşinci Yıllık Plan'da 1500'ün üzerinde, İkinci Beş Yıllık Plan'da 4500, Üçüncü Beş Yıllık Plan'ın ilk üç buçuk yılında 3000 ve 1946 ile 1953 arasındaki dönemde 8000 devlet sanayi işletmesi yeniden inşa edildi ya da yeni inşa edildi. Sanayi ve tarım işletmelerinin yanısıra binlerce kültürel ve sosyal amaçlı kuruluş yaratıldı.

Hafif sanayi ve besin maddeleri sanayiindeki yatırımların tutarı, 1954 yılında, 1953 yılına göre, %84 ve tarımda %80 büyüyecektir.

Sosyalist birikim, toplumsal emeğin üretkenliğinin kesintisiz artırılmasına ve ürünlerin maliyet masraflarının sistemli olarak düşürülmesine dayanmaktadır.

Sosyalist iktisadın planlanması ve bunalımsız gelişmesi, halk iktisadındaki kapsamlı yatırımlar, toplumsal üretimdeki üretim araçlarının ve iş güçlerinin planlı ve rasyonel kullanımı, asalak bir tüketimin olmaması—bütün bunlar, kapitalizmde, gelişmesinin en uygun dönemlerinde bile sağlanamayan bir *yüksek birikim temposunu* doğurmaktadırlar.

Ulusal gelirin birikim için belirlenen bölümü ABD'de 1919-1928 yılları arasında %10 ve 1929-1938 arasındaki on yıllık dönemde yalnızca %2 tutuyordu. SSCB'de (yedekler de dahil) sosyalist birikim fonu, ulusal gelirin yaklaşık dörtte birini tutmaktadır.

Sosyalizm, kapitalizme özgü olan üretimle tüketim arasındaki antagonist çelişkiyi ortadan kaldırdı. Sosyalist genişletilmiş yeniden üretim, yalnızca üretim araçlarının değil, aynı zamanda tüketim mallarının da çoğalmasında anlamına gelmektedir.

Sosyalist toplum aynı şekilde, gereksinim mallarının

emekçi kitlelerin en acil gereksinimleri için tüketim maddeleri ve yalnızca sömürücü sınıfların tüketim fonuna giren lüks nesnelere olarak antagonist sınıfların mevcudiyetine bağlı bölünmesini de tanımamaktadır. Sosyalizmde tüm tüketim, emekçi kitlelerin yararınaadır.

Üretimin gelişmesi, ulusal gelirin büyümesi ve sosyalist birikimin boyutlarının büyütülmesiyle birlikte, halkın tüketimi için fonlar da büyümekte, emekçilerin toplumsal ve bireysel gereksinimleri giderek daha fazla giderilmektedir.

Halkın tüketiminin büyümesine tüketim yapısının bir iyileştirilmesi eşlik etmektedir, yüksek kaliteli metallerin ve ürünlerin halk tüketimi fonundaki payı giderek büyümektedir. 1947 ile 1953 arasında halka beyaz ekmek satımı 6 kattan fazla, et ürünlerinin 2.3 kat, hayvansal ve bitkisel yağların hemen hemen iki kat, şekerin 5.4 kat, meyvenin 3 kattan fazla arttı. Sanayi ürünleri, 1940 yılında %36.9 ve 193 yılında %45.3 bir payla ülkenin meta dolaşımında yer aldı.

Bütün bunlar, sosyalizmde onun içinde yatan bir birikim ekonomik yasasının bulunduğu anlamına gelmektedir. *Sosyalist birikim yasası*, salt gelirin bir bölümünün tüm toplumun büyüyen gereksinimlerinin giderilmesi amacıyla üretimin genişletilmesi için sistemli bir şekilde kullanılması yoluyla ulusal zenginliğin kesintisiz büyümesini gerektirmektedir. Sömürücü sınıfların zenginliğinin büyümesine kaçınılmaz olarak emekçi kitlelerin sefaletinin eşlik ettiği genel kapitalist birikim yasasının tersine, sosyalist birikim yasasının etkimesi, ulusal zenginliğin büyümesiyle birlikte sistemli bir şekilde halkın maddi ve kültürel düzeyinin artmasını da beraberinde getirmektedir.

Sovyet Devleti. komünist inşanın temel görevlerinden yola çıkarak, her dönem için, planlı bir şekilde, birikim ve tüketim fonu arasında belirli orantılar saptamaktadır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Eylül Oturumu'nun (1953), Şubat-Mart Oturumu'nun ve Haziran Oturumu'nun (1954) tarım üzerine kararları ve Sovyet Hükümeti'nin besin

maddelerinin ve sanayi metalarının üretiminin süratle attırılmasının sağlanmasına ilişkin kapsamlı önlemleri, halk tüketiminin fonlarının güçlü bir şekilde büyümesini güvence altına almaktadırlar.

Genişletilmiş sosyalist yeniden üretimin bütün momentleri—üretim, dağıtım, dolaşım ve tüketim—bütünlülükleri ve karşılıklı ilişkileri içinde SSCB halk iktisadının bilançosu tarafından kapsamaktadırlar. SSCB halk iktisadı bilançosu, halk iktisadı planına uygulanmış olarak, genişletilmiş sosyalist yeniden üretimin tüm sürecini ve sonuçlarını dile getirmektedir.

Toplumsal zenginliğin büyümesine paralel olarak işçi nüfusun giderek daha büyük bir bölümünün fazlalık olarak ortaya çıktığı, üretimin dışına atıldığı ve işsizler ordusunun saflarını doldurduğu kapitalist nüfus yasası, etkisini sosyalizmde tümüyle ve tamamıyla yitirdi. Sosyalist düzen, tüm çalışabilir halka tüm gün çalışma güvencesi vermektedir. Bundan dolayı sosyalizmde fazlalık nüfus yoktur ve olamaz da. Nüfusun sürekli ve hızlı büyümesi, halkın maddi refahının yüksek düzeyi, düşük hastalık oranı ve düşük ölüm düzeyi—çalışabilir kesimin tam ve rasyonel olarak çalıştırılması koşullarında—*sosyalist nüfus yasasının* özüdür.

1929 ile 1939 arasında SSCB'deki nüfusun ortalama yıllık salt büyümesi 2 milyon insan, ya da %1.23 tutuyordu. Aynı dönem içinde nüfusun ortalama yıllık salt büyümesi Fransa'da %0.08, Almanya'da %0.62, İngiltere'de %0.36 ve ABD'de %0.67 tutmaktaydı. Son yıllar içinde SSCB'nin nüfusunun yıllık salt büyümesi, 3 milyon insan tutmaktadır. SSCB'de ölüm oranı, 1953 yılında 1927 yılının yarısının ve 1913 yılının üçte birinin altına düştü. SSCB'deki ölüm oranı, ABD, İngiltere ve Fransa'dan önemli ölçüde düşüktür.

Böylelikle sosyalist yeniden üretim, toplam toplumsal üretimin kapitalizm için ulaşılamayacak bir tempoda planlı ve kesintisiz genişlemesi, işçi sınıfı ve aydınlar da dahil olmak

üzere tüm nüfus sayısının sistemli ve hızlı büyümesi ve halk kitlelerinin maddi refahının ve kültürel düzeyinin kesintisiz bir şekilde yükseltilmesi tarafından karakterize edilmektedir.

Kısa Özet

1— *Sosyalist yeniden üretim, toplumsal toplam ürünün, iş gücünün ve sosyalist üretim ilişkilerinin kesintisiz genişletilmiş yeniden üretimidir. Sosyalist halk iktisadının üstünlükleri, planlı, bunalımsız gelişmesi, sosyalist iktisadın kesintisiz büyümesini ve genişletilmiş sosyalist yeniden üretimin yüksek temposunu belirlemektedirler.*

2— *Ulusal zenginlik, sosyalist toplumun elinde bulundurduğu bütün maddi varlıkları kapsamaktadır. Ulusal zenginliğin bileşikleri şunlardır: halk iktisadının üretim yatırım ve üretim dolaşım fonları, dolaşım fonları, devletin ve Kolhozların malzeme ve sigorta fonları, üretim dışı fonlar ve halkın kişisel mülkiyeti.*

3— *Toplumsal toplam ürünün yeniden üretimi, iki biçimde gerçekleşmektedir: aynı biçimde ve değer biçiminde. Doğal biçimi itibariyle toplumsal toplam ürünün üretimi sosyalizmde üretim araçlarının üretimi (bölüm I) ve tüketim araçlarının üretimi (bölüm II) olmak üzere ayrılmaktadır. Toplumsal toplam ürün değeri itibariyle tüketilen üretim araçlarının değerini, yeni yaratılan ürünün kendisi için emek tarafından üretilen bölümünün değerini ve yeni yaratılan ürünün toplum için emek tarafından üretilen bölümünün değerini kapsamaktadır. Genişletilmiş sosyalist yeniden üretim, toplumsal üretimin bütün bölümleri arasında ve hem doğal biçimi ve hem de değeri itibariyle, gerekli uyumluluğu (orantıyı) ön koşmaktadır.*

4— *Sosyalizmde toplumsal ürünün dağıtımı, kentte ve kırdaki sosyalist üretimin kesintisiz gelişmesini, sosyalist*

toplumun sürekli artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin giderilmesini ve ülkenin ekonomik gücünün ve savunma yeteneğinin pekişmesini güvence etmektedir.

5- Sosyalist birikim, üretim ve tüketim araçlarından oluşan toplumun salt gelirinin bir bölümünün, üretimin genişletilmesi, toplumsal yedeklerin oluşturulması ve üretim amaçlı olmayan sosyal ve kültürel fonların büyütülmesi için kullanılmaktadır. Sosyalizm, kapitalizmi belirleyen üretim ile tüketim arasındaki antagonist çelişkiden arıdır. Sömürücü sınıfların zenginliklerine kaçınılmaz olarak emekçi kitlelerin sefaletinin eşlik etmesini öngören kapitalist birikimin genel yasasının tersine, sosyalist birikim yasasının etkimesi, ulusal zenginliğin büyümesiyle birlikte halkın maddi ve kültürel düzeyinin de sistemli olarak büyümesini öngörmektedir.

6— Sosyalist düzende kapitalist nüfus yasası, etkinliğini yitirmiştir. Sosyalist nüfus yasası ifadesini, sürekli ve yüksek nüfus büyümesinde ve halkın çalışabilir bölümünün tüm toplumun yararına tümüyle çalıştırılmasında bulmaktadır.

Bölüm XXXIX. SOSYALİZMDEN KOMÜNİZME TEDRİCİ GEÇİŞ

Komünist toplumun her iki aşaması

Toplum, insanlık tarihinin gösterdiği gibi, bir alt aşamadan bir üst aşamaya doğru gelişmektedir. Toplumsal gelişmenin en yüksek ve en ilerici aşaması, bütün ülkelerin emekçilerinin devrimci mücadelesinin nihai hedefini oluşturan komünist toplumdur.

Marx ve Engels, komünist toplumun iki gelişme aşamasını geçişini bilimsel olarak gerekçelendirdiler: bir alt, sosyalizm

ve bir üst, komünizm. Komünist toplum, ilk gelişme aşamasında, bağrından çıktığı kapitalizmin geleneklerinden ve kalıntılarından henüz arı olamaz. Ancak sosyalizmin ilerki gelişmesi, onun kendine özgü, kendi yarattığı temel üzerinde, komünist toplumun ikinci, daha yüksek aşamasına yol açar. Yani sosyalizm ve komünizm, yeni, komünist toplumun iki olgunluk aşamalarıdır.

Komünizmin her iki aşamasının ekonomik temeli, üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyettir. Toplumsal mülkiyetin egemenliği, halk iktisadının planlı gelişmesini öngörmektedir. Komünist toplumun her iki aşaması için karakteristik olan, ne sömürücü sınıfların, ne insanın insan tarafından sömürülmesinin ve ne de ulusal ve ırk baskısının olmasıdır. Üretimin amacı, hem sosyalizmde ve hem de komünizmde, tüm toplumun sürekli artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde giderilmesidir ve bu hedefe ulaşmanın amacı, üretimin en gelişmiş teknik temelinde kesintisiz büyümesi ve sürekli mükemmelleşmesidir.

Bununla birlikte komünizmin ikinci aşaması, birinci aşamasına göre özlü farklılıklar göstermektedir; çünkü o, komünist toplumun iktisadi ve kültürel olgunluğunun bir üst aşamasını oluşturmaktadır.

Halihazırda sosyalizmde üretici güçler yüksek bir düzeye ulaşmışlardır: Sosyalist sanayi ve sosyalist büyük tarım, dünyadaki yoğunlaşmanın ve makineleşmenin en yüksek derecesine sahiptir ve bunlar, kapitalizmin ulaşamayacağı bir tempoda gelişmektedirler. Toplumun üretici güçleri ve emekçilerin emek üretkenliği, ama henüz bir maddi varlıklar bolluğu yaratmaya yeterli değildir. Komünizm, toplumun üretici güçlerinin ve toplumsal emeğin üretkenliğinin bu bolluğu güvence altına alabilecek bir gelişme düzeyini ön koşmaktadır.

Toplumsal, sosyalist mülkiyetin iki biçiminin—devlet ve kooperatifsel-kollektif iktisadi— olduğu sosyalizmden farklı

olarak, komünizmde üretim araçları üzerindeki bütünlüklü komünist mülkiyetin sınırsız egemenliği sağlanmaktadır.

Sosyalizmde sosyalist üretimin iki ana biçimi—sosyalist ve kollektif iktisadı—dolayısıyla meta üretimi ve meta dolaşımı varlıklarını korurken, komünizmde, bütünlüklü komünist mülkiyetin, komünist üretimin bütünlüklü biçiminin egemenliği kurulduktan sonra, ne meta üretimi, ne meta dolaşımı ve ne de bunların sonucu olarak para olacaktır.

Sosyalizmde kentle kır, kafa ile kol emeği arasındaki zıtlık artık kaldırılmıştır, ama bunlar arasında önemli farklar kalmaya devam etmektedir. Komünizmde kentle kır arasında ve kafa emeğiyle kol emeği arasında artık, önemli farklıklar değil, yalnızca önemsiz farklılıklar kalacaktır.

Sosyalist toplumda iki sınıf, birbirleriyle dost olan, ama toplumsal üretimdeki konumlarıyla birbirinden ayrılan işçi sınıfı ve kollektif köylülük vardır; işçi sınıfıyla köylülüğün dışında bir ara tabaka daha, sosyalist aydınlar da bulunmaktadır. Sosyalist mülkiyetin iki biçimi arasındaki farkın, kentle kır arasındaki ve kafa ve kol emeği arasındaki önemli farkların ortadan kaldırılmasıyla birlikte, işçiler, köylüler ve aydınlar arasındaki fark da nihai olarak ortadan kalkacaktır; bunların hepsi komünist toplumun emekçileri olacaktır. Komünizm, sınıfsız toplumdur.

Sosyalizmde sömürden kurtarılmış çalışma, yüksek bir teknik düzey temelinde artık bir onur davası olmuştur. Ama sosyalizmde tüm üretim süreci henüz makineleştirilmemiştir, çalışmak henüz insanların ilk gereksinimi olmamıştır, toplumun bazı üyelerinin çalışmaya karşı ihmalkar tavırları henüz aşılmamıştır ve toplumun emeğin ölçüsü ve tüketimin ölçüsü üzerine en sıkı denetiminin gerekliliği devam etmektedir. Komünizmde bütün üretim süreçleri tam makineleştirilmiş ve otomatikleştirilmiş olacaktır ve çalışmak tüm toplumun gözünde yalnızca bir yaşama aracı olmaktan çıkıp ilk yaşam gereksinimi haline gelecektir.

Komünizm, toplumun tüm üyelerine bedensel ve kafasal yeteneklerini geliştirmelerini güvence etmektedir. Toplumun tüm üyeleri, mesleklerini özgür olarak seçen kültürel olarak gelişmiş ve her yönlü eğitilmiş insanlar olacaklardır. Komünizm, bilimin, sanatın ve kültürün daha fazla, tarihte eşi görülmemiş bir gelişmesini ön koşturmaktadır.

Üretici güçlerin ve toplumsal emeğin üretkenliğinin yüksek gelişme düzeyi, sosyalist dağılım ilkesinden komünist dağılım ilkesine geçişi olanaklı kılacak şekilde, maddi ve kültürel varlıklarının bolluğunu sağlayacaktır. “Komünist toplumun bir üst aşamasında”, diye yazıyordu Marx, “bireylerin iş bölümüne köleleştirici bağıllığı ve bununla birlikte kafa ve kol emeği arasındaki zıtlıkların da kaybolmasından sonra; çalışmanın yalnızca bir yaşama aracı değil, tersine bizzat ilk yaşam gereksinimi olmasından sonra; bireylerin her yönlü gelişmesiyle birlikte üretici güçler de büyüdüktan ve kooperatifsel zenginliğin bütün fişkırtma kaynakları daha dolu akmasından sonra—ancak bundan sonra ... toplum bayrağının üstüne şunu yazabilir: herkes yeteneğine göre, herkese gereksinime göre!”*

Bunlar, sosyalizmle komünizm arasındaki ana farklardır.

Lenin, komünizm üzerine Marksist öğretiyi daha da geliştirdi, zenginleştirdi ve komünist toplumun inşasının yolları üzerine temel tezleri ortaya koydu. Komünist Partisi'nin programını gerekçelendirirken Lenin, şunları söyledi: “Sosyalist dönüşümlere başladığımızda önümüze, bu dönüşümlerin kendisine yöneldiği açık bir hedef, yani yalnızca fabrikaların, işletmelerin, toprağın ve üretim araçlarının kamulaştırılmasıyla sınırlı olmayan, kendisini yalnızca üretim ve ürünlerin dağıtımı üzerine sıkı hesap dökümü ve denetimiyle sınırlamayan, aksine bunu aşarak ‘herkes yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre’ ilkesinin

---

* *Karl Marx*, “Gotha Programının Eleştirisi”; bkz. *Karl Marx ve Friedrich Engels*, İki Ciltte Seçme Eserler, C. II, s. 17.

gerçekleşmesine geçen komünist toplumun kurulmasını koymalıyız.”*

Sovyetler Birliği’nde tümüyle gelişmiş komünizmin inşası için gerekli olan tüm koşullar vardır. O, bunun için, muazzam malzeme zenginliklerine ve doğal zenginliklere sahiptir. Sosyalizm, Sovyetler Birliği’nde kendi, bizzat kendisinin yarattığı maddi üretim temelinde gelişmektedir. Sovyetler Birliği, dünyanın en ileri sanayiine, sosyalist sanayiye ve dünyanın en yoğun, en makineleştirilmiş tarımına sahiptir. Sosyalist iktisadın komünizm yolunda gelişmesini hızlandıran güçlü etkenlerden birisi, ifadesini tüm halkın sosyalist yarışmasında bulan kitlelerin yaratıcı eylemliliğidir. Sovyet halkı, Marksizm-Leninizm teorisiyle, sosyalizmin ekonomik yasalarının bilimiyle ve komünist toplumun inşası için bilimsel gerekçelendirilmiş programla donanmış olan Komünist Partisi tarafından komünizme götürülmektedir.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, SSCB’de komünizmin inşası için uluslararası koşullar temelden değişti. Eskiden Sovyetler Birliği tek sosyalist ülkeyken, şimdi artık yüzlerce milyon insan sayan güçlü bir sosyalizm kampı bulunmaktadır. Sosyalizm kampının oluşmasıyla uluslararası arenadaki güçler dengesi temelden değişti; sosyalizmin ve komünizmin inşası için yeni bir durum yaratılmıştır. Avrupa’nın ve Asya’nın halk demokrasisi ülkelerinde komünist toplumun ilk aşamasının temelleri atılmaktadır. Sosyalist kampın bütün ülkelerinde sosyalizmin ve komünizmin zaferi açısından bu kampın gücünün daha fazla pekiştirilmesi, sosyalist kamp halklarının sıkı iktisadi, politik ve kültürel ortak çalışmasının geliştirilmesi tayin edicidir.

Ancak sosyalizm kampının yanısıra, ABD tarafından

---

* *V.İ. Lenin*, “RKP(B) VII. Kongresinde Parti Programının Gözden Geçirilmesi ve Partinin Adının Değiştirilmesi Üzerine Konuşma”; bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, C. XXVII, s. 103, Rusça.

önderlik edilen emperyalizm kampı bulunmaktadır. Sosyalizme düşman bir emperyalist kamp var olduğu sürece, saldırgan emperyalist güçlerin Sovyetler Birliği'ne ve halk demokrasisi ülkelerine askeri bir saldırısı tehlikesi de var olacaktır.

Marksizm-Leninizm, devletin komünizmin bir üst aşamasında, sınıfların ve sınıf farklarının kalkmasıyla birlikte artık gereksiz olacağını ve yavaş yavaş öleceğini söylemektedir. Burada uluslararası ilişkilerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Devletin bizde komünizm döneminde de korunup korunmayacağı sorusuna Stalin şu yanıtı verdi: “Evet, kapitalist kuşatma ortadan kaldırılmadıkça, dışardan savaşçı saldırı tehlikesi aşılmadıkça kalmaya devam edecektir; açıktır ki, devletimizin biçimleri de iç ve dış durumdaki değişikliklere denk olarak, yeniden değişecektir.

Hayır, kapitalist kuşatma ortadan kaldırıldığı, bunun yerini sosyalist bir çevre aldığı zaman, artık kalmayacaktır.”*

Kapitalist kuşatma olduğu, SSCB ve diğer sosyalist kamp ülkelerine emperyalistler tarafından bir saldırı tehlikesi ortadan kaldırılmadığı sürece, sosyalist devlet gereklidir. Tutarlı bir barış politikası izleyen Sovyetler Bitliği, bu zaman boyunca dışardan gelen her türlü düşmanca saldırıyı püskürtmeye hazır olmak zorundadır. Bundan dolayı, sosyalist devleti her bakımdan pekiştirmek, ülkenin iktisadi gücünü artırmak ve savunma yeteneğini güvence altına almak zorunludur.

Komünizmin maddi üretim temelinin yaratılması

Komünizmin inşasının dünya çapında tarihsel görevinin

---

* *J. Stalin*, “SBKP(B) MK’sının Çalışması Üzerine XVIII. Parti Kongresi’ne Rapor”; bkz. *J. Stalin*, *Leninizmin Sorunları*, Berlin 1954, s. 811.

yerine getirilmesi, öncelikle üretici güçlerin muazzam büyümesini ve sosyalizmden komünizme geçiş için gerekli olan maddi varlıklar bolluğunu güvence altına alabilecek bir maddi üretim temelinin yaratılmasını gerektirmektedir.

SSCB’de yaratılan *komünizmin maddi üretim temeli*, tüm ülkenin elektrifikasyonuna, üretim süreçlerinin tam makineleştirilmesine, tam otomatikleştirilmesine ve her yönlü kimyasallaştırılmasına dayanan kent ve kırdaki makinesel büyük üretimdir. Komünizmin maddi üretim temeli, boyutları ve teknik düzeyi açısından, sosyalizminden önemli ölçüde üstün olacaktır.

Komünizme geçişin hazırlanması için tüm toplumsal üretimin üretim araçları üretiminin öncelikli büyümesi koşullarında kesintisiz yükselmesinin güvence altına alınması gerekmektedir. Üretim araçları üretiminin öncelikli büyümesi, üretimin en gelişmiş teknik temelinde bir maddi varlıklar bolluğu yaratmak amacıyla sürekli genişletilmesini ve mükemmelleştirilmesinin koşullarını yaratmaktadır.

Bu, halk iktisadının bütün dallarında öncelikle de yeni yatırımlar yoluyla sanayide üretim kapasitesinin anormal ölçüde genişletilmesini gerektirmektedir. SSCB’de istisnasız dünyanın en ileri tekniğine ve teknolojisine dayanan yüzlerce, binlerce yeni işletme kurulmakta ve tasarlanmaktadır; yeni hammadde türleri ve enerji kaynakları yaratılmakta ve kullanılmaktadır.

Lenin, tüm halk iktisadının elektrifikasyonunun komünizmdeki sanayi ve tarımsal üretimin teknik temeli olduğunu öğretti. “*Komünizm—bu, Sovyet iktidarı artı tüm ülkenin elektrifikasyonudur.*”^{*} Bu, sanayinin, taşıma sektörünün ve tarımın tümüyle elektrifikasyona dayanan yeni,

---

^{*} *V.İ. Lenin, Tüm-Rusya Sovyetler Kongresinde Halk Komiserleri KONSEYİ’nin Faaliyeti Üzerine Rapor*; bkz. V.İ. Lenin, *Eserler*, 4. baskı, C. XXXI, s. 484, Rusça.

daha yüksek bir teknik temelde dönüştürülmesi gerektiği anlamına gelmektedir.

Tüm halk iktisadının elektrifikasyonu, komünizmin maddi üretim temelini *en önemli* karakter özelliğidir. Sosyalizmden komünizme tedrici geçiş koşullarında elektrifikasyon, muazzam boyutlar almaktadır. SSCB’de dünyanın en büyük elektrik santrallerinin kurulması olgusu, bunun kanıtıdır.

Sosyalist plan iktisadı, çeşitli iktisadi alanların sayısız santralini birbirine bağlayan bütünlüklü bir bağlantı sisteminin yaratılmasını sağlamaktadır—bu, kapitalizmde özel mülkiyetin egemenliği ve üretim anarşisi yüzünden gerçekleştirilemeyecek bir girişimdir.

SSCB’de gelişen sanayi, tarım ve komün iktisadının elektrik gereksinimini karşılamak için; Üçüncü Beş Yıllık Plan’da (1951-1955) muazzam bir elektrifikasyon programı uygulamaya sokulmaktadır. 711 santral inşa edilmekte ya da genişletilmektedir; bu inşaat tasarımlarının bitiminden sonra SSCB’deki santrallerin toplam kapasitesi %75 artacaktır.

Yalnızca 1954 yılında santrallerin kapasite büyümesi, GOELRO-Planı çerçevesinde SSCB’nin elektrifikasyonunun ilk on yılında işletmeye sokulan santrallerin toplam kapasitesinden 2.5 kat fazla olacaktır.

Komünizmin maddi üretim temelini yaratılmasının ana koşulu olarak tüm halk iktisadının elektrifikasyonu, bütün çalışma süreçlerinin *kompleks makineleştirilmesiyle*, üretimin *otomatikleştirilmesi* ve *kimyasallaştırılmasıyla*, tekniğin bütün en yeni kazanımlarının kullanılmasıyla ayrılmaz bir şekilde bağlıdır. Üretim süreçlerinin elektrikleştirilmesi ve otomatik makine sistemi, çalışma koşullarında temel değişikliklere, az kalifiye emeğin yerine, kalifiye emeğin geçmesine yol açmaktadır ve kafa ve kol emeği arasındaki esaslı farkların nihai olarak ortadan kaldırılmasının teknik temelini yaratmaktadır.

SSCB halk iktisadında, üretici güçlerin komünizm için gerekli gelişme düzeyini sağlayan üretim tekniğindeki yeni büyük değişikliklerin temeli şimdiden atılmıştır.

Dünyanın en ileri makine sanayii olan Sovyet makine sanayiinin muhteşem kazanımlarından birisi, tam otomatik makine yoluna sahip tümüyle makineleştirilmiş işletmeler, tam otomatik işletmelerdir. Öyle ki, 1952 yılında bütün bölge santralleri agregatların otomatik kumandasıyla donatıldı. Bir dizi uzaktan kumandalı santral kuruldu. Uzaktan kumandalı elektrik santrallerinin kapasitesi, elektrik santrallerinin toplam kapasitesinin %50'sinden fazlasını tutmaktadır. Hidro-teknik tesislerin inşasında toprak işleri, bir yer delgi makineleri kompleksinin yardımıyla yürütülmektedir. Beton üretimi için otomatik işletmeler yaratıldı. Bu işletmelerde, hammaddenin verilmesi ve kotarılmasından betonun alınmasına kadar bütün işler otomatikleştirilmiştir.

SSCB'de araba motorları pistonu üretimi için dünyanın ilk otomatik işletmesi kurulmuştur; burada bütün süreçler, ön malzemenin ve verilmesinden mamül malın paketlenmesine kadar, tümüyle otomatikleştirilmiştir. İşletmede çok az sayıda iş gücü çalışmaktadır. Böyle iş işletmeler, komünist toplumun tekniğinin prototipleridir.

Çalışma süreçlerinin otomatikleştirilmesi şimdilik komünizmin yeni teknik temelini yol hazırlayıcısı olarak ortaya çıksa da, bilimin ve tekniğin bu kazanımı zamanla bütün üretim dallarında kullanıma sokulacaktır.

Sovyet bilimi, *atom enerjisinin* yöntemleri ve kullanımında ustalaştı. SSCB'de bu yeni enerji türünü barışçıl amaçlarla kullanma görevi pratik olarak çözüldü. 1954 yazında Sovyet bilimcileri ve mühendisleri tarafından kurulan ve çevre bölgelerdeki sanayi ve tarımı enerjiyle besleyen 5000 KW kapasiteli ilk sanayi atom santrali işletmeye açıldı. Sovyet bilimcileri ve mühendisleri, 50.000 ile 100.000 KW kapasiteli sanayi atom santralleri kurmak için çalışmaktadırlar.

Atom enerjisinin maddî varlıkların üretiminde kullanılması, tepkili motorların, radyo ve televizyon tekniğinin, vs. mükemmelleştirilmesi, üretimin mükemmelleşmesi ve emek üretkenliğinin artırılması açısından şimdiye kadar bilinmeyen olanaklar açmaktadır. Bu, kaçınılmaz olarak, iktisadî gelişmeyi önemli ölçüde hızlandıracak ve komünizmin bir üst aşamasına geçiş için gerekli olan üretici güçler düzeyini

sağlayacaktır.

Kent ve kır arasındaki esaslı farkın ortadan kaldırılmasının yolları

Sosyalist toplumun üretici güçlerinin büyümesi, üretim ilişkileri alanındaki değişiklikleri de gerekli kılmaktadır. Komünizmin bir üst aşamasında üretim ilişkileri, üretim araçları üzerindeki *tüm halkın* bütünlüklü *komünist mülkiyetine* dayanacaktır. Bütünlü komünist mülkiyete geçiş, devlet mülkiyetinin (halk mülkiyetinin) her yönlü pekiştirilmesini ve geliştirilmesini ve kooperatifsel-kollektif iktisadi mülkiyetin yavaş yavaş halk mülkiyeti aşamasına çıkarılmasını gerektirmektedir. Bütünlüklü komünist mülkiyet temelinde, kentle kır arasındaki esaslı fark ortadan kalkacaktır.

Kentle kır, sanayiyle, tarım, işçilerle kollektif köylüler arasındaki esaslı fark sosyalizm aşamasında, sanayi devlet mülkiyeti (halk mülkiyeti) iken, tarımda kollektif iktisadi mülkiyetin, grup mülkiyetinin mevcut olmasıdır. Sanayide üretimin makineleştirilmesi, otomatikleştirilmesi ve kimyasallaştırılması önemli ölçüde büyük oranda gerçekleştirilmiştir. Köydeki gerçek kültür devrimine rağmen kır nüfusunun kültürel düzeyi henüz tümüyle kent halkının düzeyine çıkmamıştır.

Kentle kır arasındaki esaslı farkın aşılması, komünizmin inşası aşamasında gerçekleşecektir. Kentle kır ve sanayiyle tarım arasındaki esaslı farkın ortadan kaldırılması açısından tayin edici güç sosyalist sanayidir. Yalnızca büyük sanayinin daha çok her yönlü gelişmesi, tarımın bütün dallarını mekanikleştirme olanağı sağlamaktadır.

Sosyalist sanayi, tarımı öncelikle, kollektif iktisadi üretimin gelişmesinde önder rol oynayan Makine ve Traktör İstasyonlarının yardımıyla dönüştürmektedir. Sosyalist tarımın

en önemli sanayi merkezleri ve yüksek bir ziraat kültürünün yol hazırlayıcıları olarak Makine ve Traktör İstasyonları, artan ölçüde kollektif iktisadi üretimin dallarına hizmet etmektedirler; burada en modern teknik araçlar, kalifiye tekniker, mühendis, ziraatçı ve hayvan-teknikerleri hizmetlerinde bulunmaktadır. Sosyalist devlet, Makine ve Traktör İstasyonları aracılığıyla sosyalizmden komünizme tedrici geçişte Kolhozların gelişmesi üzerindeki önder etkisini uygulamaktadır. Sovhozlar, en büyük, en makineleşmiş tarım işletmeleri olarak giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu şekilde halk mülkiyeti, tüm Sosyalist tarımın gelişmesinde giderek daha büyük bir rol oynamaktadır.

Köyün kente yakınlaşmasının son derece etkin bir aracı, elektrikleştirilmedir. Yeni büyük enerji santralleri, yalnızca sanayiye değil, tarımsal üretime de dev elektrik miktarları teslim etmektedirler. Tarımın elektrikleştirilmesinin temelini büyük devlet santralleri oluşturacaktır. Bunların yanısıra çok sayıda küçük-kollektif iktisadi santral kurulmaktadır. Tarımın kompleks elektrikleştirilmesinin dayanak noktalarını, elektrikli traktörler, elektrikli kombinalar, elektrikli sağım makineleri, elektrikli kırpma makineleri vs. kullanan *elektro Makine ve Traktör İstasyonları* olacaktır. Bu istasyonlardan bazıları, halihazırda kollektif iktisadi üretimin hizmetine verilmiştir. Bunlar, yalnızca tarımın enerji üsleri değil, aynı zamanda önemli kültür merkezleridir de.

Tarımsal artel, sosyalizmden komünizme tedrici geçiş döneminde Kolhozların ana biçimidir. Bu, Kolhozların ana gücü olarak toplumsal iktisatla kollektif köylülerin yan iktisatlarını koordine etmekte ve devletin, Kolhozların kollektif köylülerin çıkarlarına en iyi şekilde uymaktadır. Bu, kendi içinde muazzam, henüz tümüyle tükenmemiş rezervleri emek üretkenliğinin artırılması açısından barındırmaktadır. MTİ'ler tarafından modern teknik araçlarla donatılan Kolhozlar, toplumsal iktisatlarını, bir tarımsal ürünler bolluğunun

yaratılmasının temelini, başarıyla geliştirmeye devam etmektedirler.

Toplumsal iktisadın artan pekişmesi ve gelişmesiyle birlikte, Kolhozlarda kültürel ve sosyal amaçlı binaların kurulmasına ilişkin görevler de tutarlı bir şekilde çözülecektir. Kolhozların toplumsal iktisatlarının hızla kalkınmasıyla birlikte kollektif köylülerin çok yönlü kişisel gereksinimlerinin giderek daha tam giderilmesi de mümkün olacaktır. Tarımsal ürün bolluğunun yaratılmasıyla kolhozların toplumsal iktisadı, hem devletin ve Kolhozların gereksinimini ve hem de kollektif köylülerin kişisel gereksinimlerini karşılayabilecektir. Bu koşullar altında kollektif köylüler için bireysel mülkiyet olarak inek ve küçük baş hayvan beslemek ve çiftlik toprağı üzerinde patates ve sebze ekmek değımeyecektir. Bununla birlikte bireysel yan iktisatların gerekliliğı de ortadan kalkacaktır.

Kollektif iktisadi üretimin maddi temelinin daha da pekişmesi ve gelişmesi temelinde, tarımsal arteli kollektif iktisadi hareketin daha üst gelişme biçimi olan yüksek derecede gelişmiş *tarımsal komüne* dönüştürmek için koşullar da yavaş yavaş yaratılacaktır. “Gelecek komün”, diye öğretti Stalin, “gelişmiş ve müreffeh artelden çıkarak büyüyecektir. Gelecek tarımsal komün, artelin tarlalarında ve çiftliğinde tahılın, hayvanın, kümes hayvanının, sebzenin ve diğler ürünlerin bolluğı var olduğunda, artelerde makineleşmiş çamaşırhaneler, modern mutfaklar ve yemekhaneler, ekmek fabrikaları vs. kurulmuş olduğunda, kollektif köylü eti ve sütü çiftlikten almanın kendisi için inek ve diğler küçük baş hayvan beslemekten daha yararlı olduğunu gördüğünde, kollektif köylü kadın öğle yemeğini yemekhanede yemenin, ekmeğı ekmek fabrikasından almanın, çamaşırı toplumsal çamaşırhanede yıkamanın kendisi için bunlarla bizzat uğraşmaktan daha yararlı olduğunu gördüğünde, oluşacaktır. Gelecek komün, daha yüksek bir teknik ve daha çok gelişmiş bir artel

temelinde, bir ürün bolluğu temelinde oluşacaktır.”* Artel, bunun için gerekli ön koşulların yaratıldığı ölçüde ve kollektif köylünün bu sürecin gerekli olduğuna bizzat kanaat getirdiği ölçüde, komüne doğru büyüyerek gelişecektir.

Kentle kırsal arasındaki esaslı farkın ortadan kalkması, büyük kentlerin çökeceği anlamına gelmemektedir. Sanayinin tüm ülkeye planlı bir şekilde dağıtılmasına ve sanayi işletmelerinin hammadde kaynaklarına yakınlaştırılmasına, yeni kentlerin kurulması eşlik etmektedir. Kültürün en yüksek gelişmesinin merkezleri olarak, yalnızca büyük sanayinin değil aynı zamanda tarımsal ürünlerin işlenmesinin ve besin sanayiinin bütün dallarının güçlü gelişmesinin de merkezleri olarak kentler, kent ve kırdaki yaşam koşullarının eşitleştirilmesine katkıda bulunacaktır. Eski kentlerin çehresi temelden değişmektedir. Kentlerin sosyalist yeniden dönüşümü, nüfusun istiflenmesini ortadan kaldırmak ve yeşil alanlarla ve komün iktisadının bütün modern kazanımlarının değerlendirilmesiyle kentte sağlıklı yaşam koşulları sağlama hedefine yöneliktir. Sosyalist kentin modern ileri bilimin ve kültürün kazanımlarının taşıyıcısı ve yol hazırlayıcısı olarak oynadığı ilerici rol, giderek daha büyük önem kazanmaktadır.

Kentle kırsal arasındaki esaslı farkın ortadan kaldırılmasında, *ulaşım sektörü* büyük bir rol oynamaktadır. Bu, sanayi merkezleriyle tarımsal bölgelerini bir bütün halinde birleştirmektedir. Demiryollarının, araba ulaşımının, deniz yolculuğunun ve hava yolculuğunun gelişmesi, elektrik enerjisinin uzaklara iletilmesi, radyo ve televizyonun geniş yaygınlığı, köyü kente iktisadi ve kültürel olarak yakınlaştırma açısından önemli etkenlerdir. Bilimin ve tekniğin bu kazanımları sayesinde, tarımsal nüfusun kent nüfusu gibi kültürün bütün varlıklarına katılması mümkün olacaktır.

Halk iktisadının iki temel üretim sektörü, devlet ve

---

* *J. Stalin*, “XVII. Parti Kongresi’ne SBKP(B) MK Çalışması Üzerine Rapor”; bkz. *J. Stalin*, “Leninizmin Sorunları”, Berlin 1954, s. 640/41.

kollektif iktisadi sektör var olduğu sürece, sosyalist devletin komünizmin inşası için başarıyla kullanıldığı meta üretimi ve meta dolaşımı da var olacaktır. İlk kez bütünlüklü komünist mülkiyetler birlikte, meta üretimi ve ona bağı olan kategoriler de ölecektir.

Komünizmin bir üst aşamasında meta üretiminin kaybolmasıyla birlikte, biçimleriyle değer ve değer yasası da kaybolacaktır. Ürünlerin üretimi için harcanan emek miktarı, meta üretimi koşullarında olduğu gibi, dolaylı yollardan, değer ve onun biçimlerinin yardımıyla değil, aksine doğrudan ve dolaysız ürünlerin üretimi için harcanan emek zamanıyla ölçülecektir.

Üretim araçları, üzerinde bütünlüklü komünist mülkiyetin yaratılması, işçilerle kollektif köylüler arasındaki sınırların üzerinde nihai olarak kaybolduğu temel olacaktır.

Kentle kır arasındaki esaslı fark kaybolduktan sonra, komünizmde de, örneğin bitkilerin büyüme ve olgunlaşma sürecine, tarımsal makinelerin kullanılmasının sınırlılığına vs. bağı olan tarımsal işlerin mevsime bağılılığı gibi sanayi ve tarımsal üretimin özelliklerinden kaynaklanan belirli *esaslı olmayan bir fark* kalmaya devam edecektir.

Kafa ve kol emeği arasındaki esaslı farkın ortadan kaldırılmasının yolları

Komünizme geçiş. insanların bedensel ve kafasal yeteneklerinin tümüyle ve her yönlü gelişmesini sağlayacak toplumun bir kültürel büyümesini gerektirmektedir.

Kafa ve kol emeği arasındaki zıtlığın yok edilmesinden sonra, komünist inşa sürecinde sosyalizmde henüz var olan kafa ve kol emeği arasındaki esaslı farkın ortadan kaldırılması

sorunu çıkmıştır. Kafa ve kol emeği arasındaki esaslı fark, işçilerin çoğunluğunun henüz mühendislere ve teknikerlere göre daha düşük bir kültürel ve teknik düzeyde bulunmalarında yatmaktadır; aynı şey, kollektif köylülerin çoğunluğuyla agronomların karşılaştırılmasında geçerlidir.

Sanayi ve tarımdaki tekniğin artan mükemmelleşmesi—elektrikleştirme, kompleks, makineleştirme, kimyasallaştırma vs.—, üretimde çalışanlardan hem genel eğitimleri ve hem de mesleki, mühendis-tekniksel ya da agronomik eğitimleri açısından daha büyük taleplerde bulunmaktadır. Komünizme geçiş için gerekli olan toplumsal emeğin üretkenliğinin artırılması, başka türlü sağlanamaz. Buradan, toplumun kültür düzeyini yükseltme ve kafa ve kol emeği arasındaki esaslı farkı ortadan kaldırmanın nesnel zorunluluğu doğmaktadır.

Kafa ve kol emeği arasındaki esaslı farkın ortadan kaldırılması, işçilerin kültürel ve teknik düzeyinin mühendislerin ve teknikerlerin, kollektif köylülerinkinin agronomların düzeyine çıkarılmasıyla sağlanabilir.

Kafa ve kol emeği arasındaki esaslı farkın ortadan kaldırılmasında, işçi sınıfının ve kollektif köylülüğün ezici bölümünün katıldığı sosyalist yarışmaya, büyük önem düşmektedir. Giderek daha büyük işçi kitleleri, modern tekniği ve üretim teknolojisini mükemmelleştirme derecesinde bilmekte ve rasyonelleştiricilerin ve buluşçuların sayısı sürekli artmaktadır. Böylelikle, geniş işçi kitleleri, mühendislerin ve teknikerlerin düzeyine çıkarılmaktadır.

Daha henüz 1935 yılında, Stahanov hareketinin sosyalist yarışmanın yeni bir aşamasını karakterize ettiğinde, Stalin, “bunun işçi sınıfının gelecek kültürel ve teknik canlanmasını bağrında barındırdığına, bunun sosyalizmden komünizme geçiş için... gerekli olan emek üretkenliğinin en yüksek veriminin elde edilebileceği”^{*} yolu açtığına işaret etti. İşçilerin kültürel

---

^{*} *J. Stalin*, “Stahanovcuların Birlik Danışma Toplantısında Konuşma”; bkz. *J. Stalin*, “Leninizmin Sorunları, Berlin 1954. s. 676.

ve teknik düzeyi mühendislerin ve teknikerlerinkine ve kollektif köylülerin düzeyi agronomlarınkine ulaştığında emek üretkenliğinin bütün maddi varlıkların bolluğunun yaratılmasını sağlayan tarihte eşi görülmemiş yükselmesi elde edilecektir.

Toplumsal emeğin üretkenliğinin artırılmasıyla birlikte, iş gününü yavaş yavaş kısaltmanın da koşulları yaratılacaktır. Bu da toplum üyelerine, bilimin ve kültürün özümsemesine ve bedensel ve kafasal bütün yeteneklerinin gelişmesine çok daha fazla zaman ve güç ayırmasına olanak sağlayacaktır.

Kafa ve kol emeği arasındaki esaslı farkın ortadan kaldırılmasının önemli koşullarından birisi, zorunlu genel politeknik eğitimidir. Lenin, politeknik eğitimin öğrencilere en önemli üretim dallarının teorisini ve pratiğini öğretmeleri gerektiğine işaret etti. Politeknik eğitim, emekçilerin ufuklarını genişletmekte, onlara modern büyük üretimin üzerinde durduğu temelleri öğretmekte ve böylelikle onlara özgür meslek seçimi olanağı sağlamaktadır.

Toplumun bütün üyelerinin kültür düzeyinin daha fazla yükseltilmesi, genel zorunlu politeknik eğitimin, orta teknik ve yüksek okul eğitiminin, uzaktan eğitimin gelişmesi, sayısız kursun açılması ve kitle meslekleri kadrolarının üretim içinde eğitilmesiyle gerçekleşmektedir. Komünist Partisi'nin XIX. Kongresi, Beşinci Beş Yıllık Plan içinde orta okulda politeknik eğitime başlamayı ve genel politeknik eğitime geçiş için gerekli önlemlerin alınmasını gerekli buldu.

İşçilerin ve köylülerin bilgilerinin ve kültürel düzeylerinin mühendislerin, teknikerlerin ve agronomların düzeyine çıkarılması, bir yandan işçilerle köylülerin arasındaki ve diğer yandan aydınlarla farkın ortadan kaldırılması anlamına gelecektir.

Sosyalist toplum, halkın refah düzeyini önemli ölçüde yükseltti. Komünizme geçiş için gerekli olan emekçilerin her

---

yönlü kültürel büyümesi, konut ilişkilerinin temelden iyileştirilmesini ve işçilerin ve görevlilerin gerçek ücretleriyle kollektif köylülerin gerçek gelirlerinin önemli ölçüde yükseltilmesini talep etmektedir. Bu da yine üretimin ve emek üretkenliğinin hızla yükseltilmesiyle mümkündür.

Üretici güçlerin ve kültürün her yönlü gelişmesi, kalifiye olmayan ve bedensel ağır işi ve emekçileri ömürleri boyunca belirli bir mesleğe bağlayan eski iş bölümünü nihai olarak ortadan kaldıracaktır.

Komünizm eski iş bölümünü ortadan kaldırdığında, bu asla komünizmde, iş bölümünün gerekli olmadığı anlamına gelmemektedir, Komünizm, üretimin, bilimin ve tekniğin bütün dallarında kalifiye, çok yönlü eğitilmiş uzmanlar talep etmektedir.

Komünist toplumun üyeleri, yüksek gelişmiş tekniğin ve karmaşık üretim süreçlerinin yönlendirilmesi için gerekli olan mühendis-tekniği eğitime sahip olacaklar ve yalnızca maddi varlıkların üretimiyle değil, aynı zamanda bilim ve sanatla da uğraşacaklardır. Kafa ve kol emeği arasındaki esaslı farkın ortadan kaldırılması, bu emek türleri arasındaki her türden farkın ortadan kaldırılacağı anlamına gelmemektedir. Esaslı olmayan bir fark da olsa, belirli bir fark kalmaya devam edecektir. Örneğin işletmelerin yönetici kadrolarının çalışma koşulları, doğrudan üretimde çalışanlarındakinden farklı olacaktır.

Komünizme geçiş açısından emekçilerin komünist eğitimi büyük öneme sahiptir; bunun ana görevi, çalışmanın ilk yaşamsal gereksinimi haline geldiği yeni insanı eğitmektir. Komünizmdeki emeği karakterize ederken Lenin, şunları yazdı: “Komünist iş, kelimenin dar, tam anlamıyla, belirli bir hizmet yükümlülüğünü yerine getirmek, belli ürünler üzerinde hak sahibi olmak için yapılmayan ücretsiz iştir; önceden saptanmış, yasal normlara göre değil, aksine normsuz, ücret beklentisi olmaksızın, ücret üzerine bir ön anlaşma olmaksızın

yapılan iştir; toplumun refahı için çalışma alışkanlığından, toplumun refahı için çalışma zorunluluğunun (alışkanlık olmuş) bilgisinden iştir, sağlıklı organizmanın gereksinimi olarak çatışmadır.”*

Komünizm, bütün toplum üyelerinin yüksek bir bilincini ön koşmaktadır. Yeni, komünist ilişkilerin öğeleri, çalışmaya ve toplumsal mülkiyete karşı tavır ve insanlar arasındaki ilişki konusunda halihazırda sosyalist toplumda vardır. Komünist ilkelere bağlılık, zamanla eğitilmiş yüksek kültürlü insanların doğal alışkanlığı olacaktır. Ama toplumumuzda insanların bilincindeki kapitalizmin kalıntılarının henüz hiç de silinmediğinin, bu bilincin varlığın gerisinde kalması dolayısıyla bu kalıntıların var olduğunun ve kapitalist dünyanın bunları beslemek ve canlandırmak için bütün araçlarla çaba gösterdiğinin bilincinde olunmalıdır. Buradan, insan bilincindeki kapitalist kalıntıların aşılması ve halk kitlelerinin kültürünün ve komünist bilincinin önemli ölçüde yükseltilmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır. Çalışma ve toplumsal mülkiyet karşısındaki eski tavrın kalıntılarına karşı mücadele, bürokratizme, günlük yaşamdaki ve ahlaktaki geçmişin kalıntılarına ve dinsel önyargılarına karşı mücadele, tüm sosyalizmden komünizme geçiş dönemi boyunca büyük öneme sahiptir. Kapitalizmin bütün bu kalıntılarını aşabilmek için kitleler arasında ısrarlı ve esaslı bir politik-eğitsel çalışmaya gerek vardır; tüm halkın komünizmin büyük davasının yenilmezliğine inanmanın ruhuyla eğitilmesi gerekmektedir.

---

* *V.İ. Lenin*, “Yüzyıllarca Eski Bir Düzenin Parçalanmasından Yenisinin Yaratılmasına”; bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler. 4. baskı, C. XXX., s. 482. Rusça.

“Herkes yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre” komünist ilkesine geçiş

“Herkes yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre” komünist ilkesinin gerçekleştirilmesinin koşulları, üretimin geliştiği ve bu temelde bir ürün bolluğunun olduğu ölçüde bütünlüklü komünist mülkiyetin egemenliğinin kurulduğu ve toplum üyelerinin komünizme denk düşen bir kültür ve bilinç düzeyine ulaştıkları ölçüde, yavaş yavaş yaratılmaktadır. Bu ilke, komünist toplumda herkesin yeteneklerine göre çalıştığı ve kültürel gelişmiş bir insanın gereksinimlerine göre tüketim malları elde edeceği anlamına gelmektedir.

Komünizmin bir üst aşaması için koşullar, sosyalizmin ekonomik yasasının tam kullanımı koşullarında sosyalist devlet tarafından yaratılmaktadır. Sosyalizmin ekonomik temel yasasının gereklilikleriyle uyum içinde sosyalist üretim sürekli ve hızla gelişmekte ve bununla birlikte halkın refah düzeyi yükselmektedir. Halk iktisadının planlı gelişmesi yasası giderek daha fazla önem kazanmakta ve sosyalist planlama yöntemleri sürekli mükemmelleşmektedir. Uzun bir süre için hesaplanmış halk iktisadı planları; komünizmin maddi üretim temelini yaratılmasının somut yollarını belirlemektedirler.

Komünizmin inşası açısından halk iktisadının bütün dallarında emek üretkenliğinin sürekli olarak artırılması, tayin edici öneme sahiptir. “Kapitalist emek üretkenliği karşısında”, diye yazıyordu Lenin, “komünizm ileri teknik kullanan, gönüllü, bilinçli, birleşik çalışan insanların yüksek emek üretkenliği demektir.”*

Emek üretkenliğini artmasının ana araçları, yalnızca

---

* *V.İ. Lenin*, “Büyük İnisiyatif”; bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler, 4 baskı, C. XXIX, s. 394, Rusça.

işletme içinde değil, aynı zamanda tüm halk iktisadı çerçevesi içinde ileri tekniğin üretimde her yönlü geliştirilmesi ve kullanıma sokulması, bütün üretim süreçlerinin tam makineleştirilmesi ve otomatikleştirilmesi, emek örgütlenmesinin daha da iyileştirilmesi, iş güçlerinin planlı, rasyonel kullanımınıdır.

Emek üretkenliğinin kesintisiz büyümesini ve toplumsal zenginliğin önemli ölçüde çoğalmasını sağlamak için, sosyalizmden komünizme geçiş döneminde halk iktisadının planlı yürütülmesinin değer yasasına bağlı para, kredi, ticaret ve iktisadi muhasebe gibi ekonomik aygıtlarının kullanılması gerekmektedir. Emekçilerin maddi ve kültürel düzeylerinin sürekli yükselmesi, yapılan işe göre dağılım ekonomik yasasının tutarlı bir şekilde kullanılması temelinde gerçekleşmektedir. Emek üretkenliğinin yükselmesine paralel olarak sanayi ve tarımsal ürünlerin fiyatlarının düşürülmesi gerçekleşmektedir. İşçilerin ve görevlilerin, ücretleri ve kollektif köylülerin gelirleri, sistemli bir şekilde artırılmaktadır. Emekçiler, giderek daha fazla besin maddesi, elbise, ev eşyası vs. satın alabilmektedirler. Komünizme geçiş için koşulların yaratılmasında, Komünist Partisi ve Sovyet Devleti tarafından ortaya konan tüketim malları üretiminin önemli ölçüde ve hızla genişletilmesi programının başarıyla pratiğe geçirilmesi büyük öneme sahiptir.

İnsanlık tarihinde ilk kez, insanın besin maddesi gereksinimini her bakımdan bilimi talep ettiği gibi karşılama görevi konmuştur. "Önümüze" diye açıkladı N.S. Kruşçev, "besin maddeleri tüketimini sağlıklı insanın her yönlü, uyumlu gelişmesi için gerek duyulan ve bilimsel olarak gerekçelendirilmiş beslenme ölçülerine denk düşen bir düzeye getirmeyi görev olarak koymak zorundayız."^{*}

---

* N.S. Kruşçev, "SSCB Tarımının Geliştirilmesine İlişkin Önlemler", SBKP MK'nın 3 Eylül 1953 Tarihli Oturumunda Konuşma, s. 10, Rusça.

Maddi varlıkların üretiminin önemli ölçüde yükseltilmesi, işçilerin ve görevlilerin ücretlerinin ve kollektif köylülerin gelirlerinin emekçilerin büyüyen maddi ve kültürel gereksinimlerinin giderek daha tam olarak giderilmesini güvence altına almalarını sağlamaktadır. Artan ürün bolluğuyla birlikte yapılan işe göre dağıtımdan gereksinime göre dağıtımına geçişin koşulları yaratılacaktır. Bununla bağıntı içinde ticaretin daha fazla her yönlü gelişmesi, büyük öneme sahiptir. Ticaret, sosyalizmden komünizme tedrici geçiş döneminde, tüketim mallarının dağıtımının ana biçimi olacaktır. Sovyet ticaretinin daha da mükemmelleştirilmesiyle birlikte, komünizmin bir üst aşamasında, ürünlerin gereksinime göre—meta ve para dolaşımı olmaksızın—doğrudan dağıtılmasına hizmet edecek olan geniş ağılı aygıt inşa edilecektir.

Komünizm toplumun üyelerinin çok çeşitli kişisel gereksinimlerini hem kişisel mülkiyete giren kişisel kullanım ve ev gereksinimi eşyalarının çoğaltılması ve hem de halkın gereksinimlerinin giderilmesinin toplumsal biçimlerinin (kültürel ve sosyal kuruluşlar, konutlar, sanatoryumlar, tiyatrolar vs. daha fazla genişletilmesi yoluyla çok yönlü olarak giderecektir. Komünizme geçiş, bir kereye özgü bir eylem olarak görülmemelidir. Bu, sosyalizmin temellerinin her yönlü gelişmesi yoluyla, yavaş yavaş gerçekleşecektir. Toplumun eski durumundan nitelik olarak yeni bir duruma geçişin bir patlamayla gerçekleşeceğini öngören yasa, düşman sınıflara bölünmüş toplum için zorunludur, ama sosyalist toplum gibi düşman sınıflar tanımayan bir toplum için değil. Komünizmin maddi ve kültürel ön koşulları, sosyalist toplumun üretici güçlerinin, zenginliğinin ve kültürünün artan büyümesiyle, üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyetin pekişmesi ve çoğalmasıyla ve kitlelerin komünist eğitiminin sürecinde yaratılmaktadır.

Bu, toplumun komünizme doğru gelişmesinin iç çelişkiler olmaksızın gerçekleştiği anlamına gelmemektedir. Ama bu

çelişkiler, daha önce de söylendiği gibi, antagonist türden çelişkiler değildir. Komünist Partisi ve Sovyet Devleti; toplumun ekonomik gelişme yasalarını tanımakta ve bunlara dayanarak ortaya çıkan çelişkileri zamanında teşhis etmeyi ve ortadan kaldırmayı başarabilirler. Örneğin, tüketim malları üretiminin önemli ölçüde ve hızla artırılması için alınmış önlemler, tarımın ve hafif sanayinin halkın büyüyen gereksinimlerinin gerisinde kalması yoluyla ortaya çıkan çelişkinin ortadan kaldırılması amacını gütmektedirler. Bu önlemler; Kolhozlar ve kollektif köylüler için iktisadi bir teşvik oluşturmakta ve kollektif iktisadi üretimin geri kalmışlığını aşmaya hizmet etmektedirler.

Sosyalizmden komünizme tedrici geçiş, tekniğin, bilimin, iktisadın ve kültürün gelişmesindeki devrimci atılımları dıştılamaz, Örneğin yeni enerji kaynaklarının ve hammadde türlerinin bulunması ve yeni teknik buluşların üretime sokulması, gerçek bir teknik devrim yaratmaktadır. Üretim araçları, üzerindeki toplumsal mülkiyetin iki biçiminden bütünlüklü komünist mülkiyete, yapılan işe göre dağıtım sosyalist ilkesinden gereksinime göre dağıtım komünist ilkesine geçiş, toplumun iktisadında ve tüm yaşantısındaki muazzam niteliksel değişmelerle iç içe olacaktır.

Sovyetler Birliği, sosyalizmi inşa etmiş olan ve şimdi de başarıyla komünizmin binasını inşa eden dünyanın ilk ülkesidir. Tüm insanlığın gelişmesi kaçınılmaz olarak komünizm yolunda ilerleyecektir. Komünist insanın perspektiflerini ele alarak Lenin şunları belirtti: “Rusya kendisini sık bir elektrik santralleri ağıyla ve güçlü teknik tesislerle kapladığında, bu durumda bizim komünist iktisat inşamız gelecek sosyalist Avrupa ve Asya için bir örnek olacaktır.”*

---

* *V.İ. Lenin*, “VIII. Tüm-Rusya Sovyetler Kongresi’nde Halk Komiserleri Konseyi’nin Faaliyeti Üzerine Rapor”; bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler. 4. baskı, C. XXXI. s. 486. Rusça.

Komünizmin bir üst aşaması yoluna giren Sovyetler Birliği, güçlü bir çekim merkezi, uluslararası arenada sosyalizmin kampının tanınmış önderidir. Sovyet halkının büyük örneği, tüm dünya halklarına, kendilerini kapitalist kölelikten ve onun kaçınılmaz yol arkadaşları olan sömürden, işsizlikten, bunalımlardan ve savaşlardan kurtaracağını gösterdi.

Kısa Özet

1— *Sosyalizm ve komünizm, komünist toplum formasyonlarının iki gelişme aşamasıdır. Komünizm, üretim araçları üzerindeki tüm halkın bütünlüklü komünist mülkiyeti, sosyalizme göre üretici güçlerin daha yüksek gelişme düzeyi tarafından, sınıfların ve sınıf farklılıklarının, kentle kır ve kafa ve kol emeği arasındaki esaslı farklılıkların ortadan kaldırılmasıyla belirlenen bu formasyonun daha yüksek biçimidir. Komünizmde çalışmak, yalnızca yaşam aracı olmaktan çıkıp, yaşamın ilk gereksinimi haline gelecektir. Üretici güçlerin ve toplumsal emeğin üretkenliğinin muazzam yükseltilmiş düzeyi temelinde: gereksinim mallarında bir bolluk sağlanmış ve “herkes yeteneğine, herkese gereksinimine göre” komünist ilkesine geçiş gerçekleşecektir.*

2— *Komünizme geçiş için, tüketim araçları bolluğu sağlayabilecek olan komünizmin maddi üretim temelini yaratılması ve üretim araçları üzerindeki bütünlüklü komünist mülkiyet temelinde kentle kır arasındaki esaslı farkın ortadan kaldırılması gerekmektedir; bu, halk iktisadındaki ve özellikle tarımdaki üretim araçları üzerindeki devlet, halk mülkiyetinin rolünün her açıdan güçlendirilmesi ve tarımsal artellerin toplumsal iktisatlarının devamla pekiştirilmesini talep*

---

etmektedir; kafa ve kol emeği arasındaki esaslı farkın ortadan kalkacağı ve emekçilerin hem genel eğitimleri ve hem de teknik bilgileri itibariyle mühendislerin, teknikerlerin ve agronomların düzeyine yükselebileceği şekilde toplumun bir kültürel büyümesi sağlanmalıdır.

3— Sosyalizmden komünizme tedrici başarılı geçiş, SSCB’de faaliyetlerinde ekonomik gelişmenin nesnel yasalarının bilgisine ve kullanılmasına dayanan Komünist Partisi ve Sovyet Devleti önderliğinde milyonlarca emekçi kitlesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Komünizmin bir üst aşamasının ön koşulları sosyalist mülkiyetin pekiştirilmesi ve daha da gelişmesi, toplumsal emek üretkenliğinin artırılması ve sosyalizmin ekonomik temel yasasının, halk iktisadının planlı gelişmesi yasasının, yapılan işe göre dağıtım ekonomik yasasının, değer yasasının ve sosyalizm aşamasında etkin olan diğer ekonomik yasaların tutarlı bir biçimde kullanılması yoluyla yaratılacaktır. Sosyalist toplumda, üretimde, çalışmaya karşı ve toplumsal mülkiyete karşı tavırda ve insanlar arasındaki ilişkilerde komünizmin öğeleri bulunmaktadır. Komünizmin inşasına insanların bilincindeki kapitalizmin kalıntılarına karşı kararlı bir mücadele eşlik etmektedir. Bu kalıntıların yok edilmesinde emekçilerin komünist eğitimi büyük öneme sahiptir. Komünizmin ikinci aşamasına giriş ve komünist dağıtım ilkesine geçiş, tüketim malları bolluğunun artması ölçüsünde, yavaş yavaş gerçekleşmektedir.

4— Sovyetler Birliğinin önderlik ettiği sosyalist kamp ülkelerinin ortak çalışmasının ve kardeşçe dostluğunun her yönlü pekiştirilmesi, SSCB’de komünizmin ve halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin, başarıyla inşa edilmesinin tayin edici koşuludur. SSCB’de komünizmin inşası, büyük uluslararası öneme sahiptir. Sovyet halkının komünizme doğru her adımı, sosyalizmin kapitalizmden üstün olduğunun kanıtıdır ve bütün ülkelerin emekçilerini, kapitalizmin tarih tarafından çöküşe mahkum edildiğine ve komünizmin zafer kazanacağına

inandırmaktadır.

**C—HALK DEMOKRASİSİ
ÜLKELERİNDE SOSYALİZMİN
İNŞASI**

Bölüm XL. AVRUPA HALK DEMOKRASİSİ ÜLKELERİNİN İKTİSADİ DÜZENİ

Halk demokrasisi devriminin önkoşulları

Orta ve Güney-doğu Avrupa ülkelerindeki—Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluk—demokratik halk devrimi, bu ülkelerin iktisadi gelişmesinin ve işçi sınıfının sınıf mücadelesinin, emekçilerinin mücadelesinin tüm süreci tarafından, dünya çapındaki kurtuluş hareketlerinin tüm süreci tarafından hazırlandı. Bu ülkelerde kapitalizmin gelişmesi, feodal-serfvari ilişkilerin önemli ölçüde kalıntılarının korunması koşullarında gerçekleşti. Bu ülkeler, uzun zaman kendilerini köleleştiren emperyalist güçlere bağımlı kaldılar. İktidarda bulunan toprak sahipleri ve büyük burjuvazi, kendilerinin yabancı sermayenin gönüllü uşakları olduğunu kanıtladılar. İşçi sınıfının sömürülmesi son sınırına vardırıldı. Köylülüğün en büyük bölümü topraksızlığın acısını çekti ve sefalet içinde yaşadı. Bütün bu koşullar, işçi sınıfım ve köylülüğün geniş kitlelerini devrimcileştirdi.

Devrimden önce, Çekoslovakya hariç, halk demokrasisi ülkeleri, tarımın önemli ölçüde ağır bastığı, orta ya da zayıf bir endüstriyel gelişme gösterdiler. Macaristan ve Polonya'da sanayinin orta düzeyde gelişmesine ulaşılmıştı. Romanya ve özellikle Bulgaristan, endüstriyel olarak zayıf derecede gelişmişlerdi. Arnavutluk, iktisadi açıdan, ataerkil gens toplumunun güçlü kalıntılarının bulunduğu en geri ülkeyi teşkil ediyordu.

Toprağın son derece büyük bir bölümü, devrimden önce büyük mülk sahiplerinin—çiftlik sahipleri ve kapitalistler—ellerinde bulunuyordu.

Polonya'da bütün iktisatların üçte ikisini oluşturan 5 hektara kadarki köylü iktisatlarına toprağın %15'i düşerken, 50 hektardan fazla toprağa sahip ve toplam iktisatların %0.9'unu oluşturan çiftlik sahibi ve kapitalist iktisatlar toprağın yaklaşık yarısını ellerinde bulunduyorlardı. Macaristan'da tüm çiftliklerin yüzde 84'ünü oluşturan 5.7 hektara kadar toprağa sahip çiftliklere toprağın beşte biri düşerken; bütün iktisatların %0,9'unu oluşturan 50 hektardan fazla toprağa sahip çiftliklere neredeyse toprağın yarısı düşüyordu. Romanya'da beş hektara kadar iktisatlar tüm tarımsal iktisatların dörtte üçünü oluşturup, ancak toprağın yalnızca %28'ini ellerinde bulunduyorlardı; Bulgaristan'da buna denk düşen sayılar yaklaşık üçte iki ve %30, Çekoslovakya'da ise %70.5 ve %15.7 şeklindeydi.

Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinin sanayilerinde, yabancı sermayenin anahtar konumunu elinde tuttuğu kapitalist tekeller hakimdi. Polonya'da savaştan önce yabancı sermaye sanayideki sermaye yatırımının üçte ikisine sahipti. Romanya'da yabancı sermaye savaştan önce petrol sanayiine yatırılan, toplam sermayenin %91.9'unu denetim altında bulunduyordu. Macar sanayiinde 1937 yılında tüm sermaye yatırımının %40'ı yabancı firmalara aitti. Bulgar büyük sanayi yatırımlarının yaklaşık yarısı ve Bulgaristan ulaşım şirketlerinin sermayesinin üçte ikisi, 1937'de yabancı sermayenin ellerinde bulunuyordu.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri, kendilerini kanına kadar sömüren Alman emperyalizminin boyunduruğu altına düştüler. Çiftlik sahipleri ve tekelci burjuvazi, Alman faşizminin bir acentası durumuna geldiler ve böylelikle kendilerini halktan tümüyle soyutladılar. Emekçi kitleler, başında komünist ve işçi partilerinin olduğu işçi sınıfının önderliği altında, faşist kölelikten kurtuluş için, hem Alman işgalcilerine ve hem de ülkelerinin ulusal çıkarlarına ihanet eden toprak sahipleri ve kapitalist kliklerine yönelen çetin bir mücadele yürüttüler.

Hitler Almanyası üzerinde bir zafer elde eden Sovyetler Birliği, Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinin halklarını Alman faşizminin boyunduruğundan kurtardı. Emekçi kitlelerin ulusal kurtuluş mücadelesi muazzam bir canlanma gösterdi. Halklar, Hitlerci işgalcilerin uşaklarının iktidarlarını devirdiler ve böylelikle devlet yaşamını demokratik temelde inşa etme durumuna geldiler. Yeni bir devlet tipinin—

demokratik halk cumhuriyetinin—temelleri atıldı. Demokratik halk devrimi böyle başladı.

Demokratik halk devriminin özü

Demokratik halk devriminin itici güçleri, işçi sınıfının önder rolü oynadığı koşullarda işçi sınıfı ve köylülüktü. Faşizme karşı mücadele içinde, işçi sınıfı ve köylülük dışında kent orta ve küçük-burjuvazisi ve diğer anti-faşist güçleri kapsayan bir ulusal cephe oluştu. Devrim, çiftlik sahiplerinin ve tekelci burjuvazinin politik egemenliğini ortadan kaldırdı. İşçi sınıfının önderliği altında işçi sınıfı ile köylülüğün ittifakına dayanan halk demokrasisi iktidarı yaratıldı. Komünist ve işçi partilerinin dışında, faşizme karşı ulusal cepheye katılmış küçük-burjuva ve burjuva partiler de hükümete ve devlet organlarına katıldı.

Demokratik halk devrimi, ilk aşamasında burjuva-demokratik devriminin görevlerini çözdü. Bu, birincisi, Orta ve Güneydoğu Avrupa'nın köleleştirilmiş halklarını emperyalizmin boyunduruğundan kurtardığı ve onlara ulusal bağımsızlığını verdiği için *anti-emperyalist* bir devrimdi; ikincisi, iktisattaki yarı-feodal ilişkileri ortadan kaldırdığı için *anti-feodal* bir devrimdi. Anti-feodal tarım devrimi sürecinde, toprak sahiplerinin topraklarına canlı ve cansız envanteri ile birlikte el konuldu ve büyük ölçüde az toprağa sahip köylüler ve tarım işçileri arasında dağıtıldı. El konulan çiftlik topraklarının bir bölümü üzerinde, devlete ait tarımsal işletmeler kuruldu.

Tarım devrimiyle çiftlik sahipleri sınıfı tasfiye edilirken, emekçi köylülerin durumu önemli ölçüde düzeldi. Toprak elde eden yoksul köylülerin ve tarım işçilerinin büyük bir bölümü, orta köylü durumuna geldi. Orta köylü, tarımın merkezi figürü oldu. Büyük köylü iktisatlarının oranı, gözle görülür bir şekilde

geriledi.

Polonya'da, hiç toprağı olmayan ya da az toprağına sahip köylüler, tarım devrimiyle 6 milyon hektardan fazla toprak elde ettiler. Romanya'da yoksul ve orta köylüler, devrimden önce toplam toprağın yarısından azına, buna karşın 1948'de artık %80.7'sine sahiptiler. Macaristan'da yoksul ve orta köylüler tarımın dönüştürülmesiyle yaklaşık 2 milyon hektar toprak elde ettiler; devrimden önce bu iktisatların elinde toprağın %40.4'ü bulunurken, 1947'de toplam alanın %70.7'sine sahiptiler.

Tarım devrimi, geniş köylü kitlelerinin aktif katılımı ile çetin sınıf mücadelesi içinde gerçekleşti. Gerici güçler, yabancı emperyalistlerin desteğıyle tarımdaki dönüşümlere karşı en çetin direniş gösterdiler ve bütün araçları ile bunu başarısızlığa uğratmaya çalıştılar.

Tarım devrimi, büyük önemde iktisadi ve politik sonuçlara yol açtı. Büyük toprak mülkiyetinin ortadan kaldırılmasıyla, gerici güçler son derece önemli bir maddi temeli kaybettiler. Büyük toprak mülkiyetinin ortadan kaldırılması ve toprağın emekçi köylüler arasında bölüştürülmesiyle, köylülüğün feodal sömürsünün kalıntıları ortadan kaldırıldı. Toprağın daha önce hiç toprağına ve araziye sahip olmamış az topraklı köylülere ve tarım işçilerine dağıtılması, bu grupları halk demokrasisi düzeninin safına getirdi. Burjuva-demokratik devrimi sonuca götüren tarımdaki dönüşümler, aynı zamanda sosyalizmin inşasına geçişin de ön koşullarıydı.

Anti-feodal görevlerin yerine getirilmesi ile demokratik halk devrimi, giderek daha fazla ikinci aşamaya, yani sosyalist devrimin görevlerinin yerine getirilmesine geçti. Bu, *burjuva demokratik devrimin sosyalist devrime doğru büyüyen gelişmesi* anlamına geliyordu.

Daha henüz devrimin başlangıcında, halk demokrasisi devletleri Hitlerci işgalcilerin ve onlarla sıkı sıkıya bağlı tekelsel burjuvazinin ellerinde bulunan işletmeleri ulusallaştırdı. İktidarın elinden alındığı tekelsel burjuvazi, böylelikle iktisadi konumlarını da kaybetti. Böylelikle tayin edici üretim

araçlarının sosyalist ulusallaştırılması başladı. Aynı zamanda özel kapitalist işletmelerde işçi denetimi ve yerleştirildi. Devrim süreci içinde üretim araçlarının ulusallaştırılması giderek daha fazla genişletildi. Bütün bunlar, bir bütün olarak burjuvaziye zayıflattı ve işçi sınıfının pozisyonlarını sağlamlaştırdı.

Sosyalist devrimin görevlerini yerine getirerek halk demokrasi iktidarı, fabrikaları, işletmeleri, maden ocaklarını, santralleri sosyalist mülkiyete, halk mülkiyetine geçirdi. Aynı şekilde, taşımacılık, haberleşme ve telefon sektörü, yeraltı zenginlikleri, toprağın bir bölümü, bankalar, dış ticaret ve iç pazardaki büyük ticaret ulusallaştırıldı. Bu şekilde halk demokrasisi iktidarı burjuvazinin ekonomik egemenliğini tasfiye etti ve halk iktidarının kumanda merkezlerini ellerine aldı.

Büyük ve orta sanayinin, taşımacılığın, haberleşme ve telefon sektörünün vs. ulusallaştırılması Avrupa halk demokrasisi ülkelerinde bir çok aşamada gerçekleştirildi. Bu alandaki tayin edici önlemler, Polonya'da 1946'da, Bulgaristan ve Arnavutluk'ta 1947'de, Macaristan, Çekoslovakya ve Romanya'da 1945'te yürütüldü.

Büyük sanayinin ulusallaştırılması, toplumun sosyalist dönüşümüne geçişinin tayin edici koşuluydu. Bu, sanayideki üretim ilişkilerinin üretimin toplumsal karakteri ile uyum içine getirildiği anlamına geliyordu: Tayin edici üretim araçları, halk demokrasisi devleti şahsında tüm halkın ortak malı oldular. Burada, üretim ilişkilerinin üretici güçlerle mutlak uyumluluğu yasasının etkimesi dile gelmekteydi.

Halk demokrasisi ülkeleri, kapitalizmden sosyalizme geçiş aşamasına girdiler.

Sosyalist ulusallaştırma, sosyalist devlet işletmeleri şahsında iktisadın sosyalist biçimlerinin oluşmasına yol açtı. Yavaş yavaş sosyalist kooperatifsel iktisadi biçimler de oluştu.

Burjuva demokratik devrimin sosyalist devrime doğru

geliştiği ölçüde, işçi sınıfı ile karşı-devrimci burjuvazi arasındaki mücadele de keskinleşti. Henüz ellerinde kalan ekonomik iktidara ve yabancı sermayenin yardımına dayanarak ve devlet aygıtı içindeki ajanlarını kullanarak ve sık sık da doğrudan hükümet içinde olarak, burjuvazi bütün araçlarla halk demokrasisi iktidarının önlemlerini başarısızlığa uğratmaya ve kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin hem ekonomik ve hem de politik iktidarını yeniden kurmaya çalıştı. Devletin elinde bulunan iktisadın kumanda merkezlerine dayanan ve köylülüğü ve diğer emekçi tabakaları etrafında toparlayan işçi sınıfı, burjuvazinin yabancı emperyalist boyunduruğu yeniden kurma çabalarını esaslı bir şekilde püskürttü. Burjuvazi bu mücadelenin süreci içinde bozguna uğratıldı.

Devrimin daha sonraki gelişmesinde, devlet aygıtı burjuva karşı-devrimci unsurlardan temizlendi, eski, burjuva devlet aygıtı parçalandı ve bunun yerine emekçilerin çıkarlarına uygun yeni bir devlet aygıtı geçirildi. İşçi sınıfının devlet içindeki önder rolü kesin olarak güvence altına alındı. Halk demokrasisi devleti, artık başarıyla proletarya diktatörlüğünün işlevini yerine getirdi. “İşçi sınıfının önderliği altında emekçilerin egemenliğini cisimleştiren halk demokrasisi rejimi”, diyordu G. M. Dimitrov, “var olan tarihsel koşullar altında, deneyimin halihazırda gösterdiği gibi, kapitalist iktisadı tasfiye etmek ve sosyalist iktisadı örgütlemek amacıyla proletarya diktatörlüğünün işlevlerini başarıyla yerine getirebilir ve getirmek zorundadır.”*

---

* G. Dimitrov, “BİP(K) MK’nın V. Parti Kongresi’nde Politik Raporu”, Sofya 1948, s.73.

İktisadi biçimler ve sınıflar

Üç temel iktisadi biçimin bulunması, Avrupa halk demokrasisi ülkelerinin iktisadı için karakteristiktir: Sosyalist sektör, küçük meta üretimi sektörü ve kapitalist sektör.

Sosyalist sektöre şunlar aittir: 1— *Devlete ait*, halk mülkiyetinde bulunan sanayi ve taşımacılık işletmeleri, bankalar ve ticaret işletmeleri, dış ticaret, devlete ait tarım işletmeleri ve Makine ve Traktör İstasyonları; 2— her türden *kooperatif*—meslek kooperatifleri, tüketim kooperatifleri, kredi kooperatifleri, alım-satım kooperatifleri, tarımsal üretim kooperatifleri.

Bütün Avrupa halk demokrasisi ülkelerinde sosyalist sektör baş rolü oynamakta ve iktisatta güçlü başat bir yer almaktadır. Ulusal gelirin en büyük bölümü bu sektörde yaratılmaktadır. Sanayi üretiminin ağırlıklı miktarı, devlete ait, tutarlı sosyalist işletmelerde üretilmektedir. Sosyalist iktisadi biçimler, taşımacılık alanında ve dolaşım alanında da egemen konumu almaktadırlar. Tüm bankacılık, iç pazardaki tüm büyük ticaret ve perakende ticaretin büyük bölümü devletin ellerinde yoğunlaşmıştır; ayrıca bir devlet dış ticaret tekeli kurulmuştur. Buna karşın tarımda ise, Bulgaristan hariç, sosyalist iktisadi biçimler henüz egemen konumda değildir.

Böylelikle Avrupa halk demokrasisi ülkelerinde, bütün iktisat dallarında, tarım hariç, sosyalizmin temeli konmuştur.

Halk iktisadındaki egemen konumu elinde bulunduran ve iktisadi kumanda merkezlerini eline geçiren sosyalist iktisadi sektör, Avrupa halk demokrasisi ülkelerinin her birinde iktisadın gelişmesini belirleyen güçtür. Sosyalist sektör, pozisyonlarını yıldan yıla güçlendirmektedir.

Sosyalist sektörün 1952 yılındaki payı şöyledi:

Ulusal gelir: Polonya'da %75, Çekoslovakya'da %92, Macaristan'da %86.6, Romanya'da %70, Bulgaristan'da %85.9 ve Arnavutluk'ta yaklaşık %70;

sanayi üretiminde: Polonya'da yaklaşık %99, Çekoslovakya'da %99, Macaristan'da %97, Romanya'da %95 ve Bulgaristan'da %98;

büyük ticarete bütün ülkelerde %100;

perakende ticarete: Polonya'da %92.4, Çekoslovakya'da %98.6, Macaristan'da %92.1, Romanya'da yaklaşık %97 ve Bulgaristan'da %99.3.

Sosyalist iktisadi biçimlerin tarımdaki (tarlaların büyüklüğüne göre ölçüldüğünde) payı, 1952/53 yılında şöyleydi: Polonya'da %22, Çekoslovakya'da, %43, Macaristan'da %30'un üzerinde, Romanya'da %20'nin üzerinde, Bulgaristan'da %60.5 ve Arnavutluk'ta %9.5.

Sosyalist sektörde insanın insan tarafından sömürsü yoktur; emeğin karakteri değişmiştir. Bu, artık kapitalistler için emek değil, aksine bizzat emekçiler için, toplum için emektir. Değişen ekonomik koşulların sonucu olarak sosyalist sektörde, sömürü ve üretim anarşisi ilişkilerini dile getiren kapitalist yasalar ortadan kayboldu; sosyalist iktisadın yasaları oluştu ve etkisini göstermeye başladı: Sosyalizmin ekonomik temel yasası, halk iktisadının planlı (orantılı) gelişme yasası, yapılan işe göre dağılım yasası ve diğerleri. Sosyalizmin zaferini sağlamak ve emekçilerin büyüyen gereksinimlerini gidermek amacıyla en gelişmiş tekniğin kullanılması temelinde, sosyalist sanayinin kesintisiz bir büyümesi gerçekleşmektedir. Sosyalist üretim, planlı olarak halk iktisadının planlı (orantılı) gelişmesi yasası temelinde yürütülmektedir. Planlama yöntemleri, sürekli olarak mükemmelleştirilmektedir.

Halk demokrasisi ülkelerinin iktisadında var olan sosyalist mülkiyetin her iki biçimi ve küçük meta üretimi, değer yasasının etkimesini ve buna bağlı olan ekonomik kategorilerin—paranın, ticaretin, kredinin vs.—etkimesini belirlemektedir. Değer yasası sosyalist üretimin regülatörü değildir, ama onu etkiler; bu etki, fiyatların planlanmasında, iktisadi muhasebede vs. halk demokrasisi devletleri tarafından göz önünde bulundurulur. Ticaret, para, kredi ve değer yasasına bağlı diğer ekonomik kategoriler, artan ölçüde sosyalist inşanın araçları olarak hizmet görmektedirler.

Sosyalist sektör, halk demokrasisi ülkelerinin iktisadında

önder rolü oynadığından, sosyalizmin ekonomik temel yasası, halk iktisadının planlı gelişmesi yasası ve sosyalizmin diğer ekonomik yasaları, tüm halk iktisadının gelişmesi üzerinde giderek büyüyen bir etkide bulunmaktadırlar. Sosyalist üretim ilişkilerinin daha fazla gelişmesiyle birlikte, sosyalizmin ekonomik yasalarının etki alanı da sürekli olarak genişlemektedir.

Küçük meta üretimi sektörüne, emekçi köylülerin bireysel iktisatları, sahiplerinin kişisel çalışmasına dayanan işlikler dahildir. Bazı ülkelerde, özellikle Arnavutluk'ta, köyde ataerkil iktisatların kalıntıları kendilerini muhafaza etmeye devam etti. Bireysel köylü iktisatları, halk demokrasisi ülkelerinde tarımsal ürünlerin ana kitlesini üretmektedir. Bireysel köylü iktisatları içinde, orta köylülerin iktisatları egemen konumda bulunmaktadır. Daha önce ortaya konulduğu gibi, bireysel köylülerin üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetine dayanan küçük meta üretimi, kaçınılmaz olarak kapitalizmin unsurlarını doğurur.

Halk demokrasisi ülkelerinde planlama henüz tüm halk iktisadını kapsamamaktadır. Küçük meta üretimi sektöründe üretimin gelişmesi, değer yasasının etkimesi yoluyla düzenlenmektedir. Halk demokrasisi iktidarı, halk iktisadının planlı gelişme yasasına dayanarak, meta dolaşımı, toparlama sistemi, kredi sektörü, vergiler vs. üzerinde ve aynı zamanda küçük meta üretimi üzerinde de bir etkide bulunmaktadır. Tarımsal ürünlerin devletçe toplanmasının ağırlıklı bölümü anlaşma sistemi yoluyla ve tarımsal kooperatifler üzerinden gerçekleşmektedir.

Kapitalist sektöre büyük köylü iktisatları, özel ticaret işletmeleri ve ücretli emek sömürüsüne dayanan küçük sanayi işletmeleri dahildir.

Kapitalist sektörde iktisadın regülatörü değer yasasıdır. Kapitalist sektör çerçevesinde artı-değer yasası etkimeye devam etmektedir; ama etki alanı kuvvetli bir şekilde

kısıtlanmıştır. Kapitalist işletmelerin büyüklüğü ve ücretli emek sömürsü olanakları da keza sıkı bir şekilde sınırlanmıştır. Kapitalist işletmeler yüksek bir ileriye doğru artan vergiye tabi tutulmakta ve pazar anarşisi giderek daha fazla gemlenmektedir.

Halk demokrasisi ülkelerinin ana sınıfları, işçi sınıfı ve köylülüktür. Emekçi sınıfların yanısıra burjuvazi mevcuttur: büyük köylüler ve sanayi ve ticaretteki küçük ve orta kapitalistler.

Halk demokrasisi ülkelerinin toplumsal ve devletsel düzenlerinin yaşam ve gelişme temeli, işçi sınıfı ile emekçi köylülüğün işçi sınıfının önder rolü oynadığı sıkı ittifakı, kapitalizme karşı ve sosyalist toplumun inşasına yönelik bir ittifaktır. “Bizim devrimci dönüşümlerimizin çekirdeğini ve itici gücünü işçilerin ve köylülerin önderinin işçi sınıfı olduğu ittifakı oluşturdu ve oluşturmaktadır. İşçi sınıfı kapitalizme ve faşizme karşı onlarca yıl süren mücadele içinde emekçi köylülüğün geniş kitleleri ile ittifakı pekiştirdi. Bu ittifakın genişletilmesi, pekiştirilmesi ve kökleştirilmesi—bu, halk iktidarının ana ilkesi ve halk iktidarının gücünün ve kazanımlarının güvencesidir.”*

Kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde halk demokrasisi ülkelerinin iktisadındaki baş çelişki, büyüyen sosyalizmle yenilgiye uğratılan, ancak henüz yok edilemeyen ve kökleri küçük meta üretiminde bulunan kapitalizm arasındaki çelişkidir.

Halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin inşası, şiddetli sınıf mücadelesi içinde gerçekleşmektedir. Eskimiş sınıfların direnişi, parçalanmış halk düşmanı politik partilerin, komünist ve işçi partileri içindeki, milliyetçi, “sol” ve sağ sapmaların düşmanca faaliyetlerinde, emperyalizmin ajanlarının zararlı

---

* *Boleslav Bierut*, “Polonya Birleşik İşçi Partisi’nin 10 Mart 1954’deki II. Parti Kongresi’ne Sunulan Merkez Komitesi Raporu”, Dietz Verlag, Berlin 1954, s.6.

faaliyetlerinde, sabotajlarında ve bozgunculuğunda dile gelmektedir. Komünist ve işçi partileri ve halk kitleleri, sosyalizme düşman olan bu unsurları ortaya çıkarmakta ve böylelikle sosyalizmin inşasına yönelik politikanın zaferini güvence altına almaktadırlar.

Halk demokrasisi ülkelerinin devlet iktidarı, politikasını nesnel ekonomik yasalara göre belirlemekte ve bunlardan sosyalist iktisadi biçimlerin kapitalist biçimler üzerindeki tam zaferini elde etmek için yararlanmaktadırlar.

Kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi Marksist-Leninist öğretisinin önderliğinde halk demokrasisi iktidarı, işçi sınıfı ile köylülüğün ittifakını pekiştirmekte ve kapitalist unsurları kentte ve kırdan sınırlandırarak ve püskürterek bunlara karşı bir saldırı yürütmektedir. Halk demokrasisi devletleri her açıdan, pazar ilişkilerindeki sanayi ile tarım arasındaki ticaret ittifakını pekiştirmek için yararlanmaktadırlar. Sosyalist sanayileşmeyle kentle kır arasındaki üretim ittifakını genişletmekte ve köylü iktisatlarının gönüllülük temelinde üretim kooperatifleri halinde tedricen birleştirilmesi çizgisini izlemektedirler.

Halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin inşası, SSCB’de Yeni Ekonomik Politikayı belirleyen temel ilkelerin aynısına dayanmaktadır. Daha önce değinildiği gibi, bu ilkeler, halk demokrasisi ülkelerinde her bir ülkenin tarihsel özellikleri ve ekonomik ve politik koşulları göz önünde bulundurularak kullanılır. “Bütün uluslar sosyalizme varacaktır, bu kaçınılmazdır, ama buraya tümüyle aynı yoldan ulaşmayacaklardır, her biri demokrasinin şu ya da bu biçimine, proletarya diktatörlüğünün şu veya bu türüne, toplumsal yaşamın çeşitli yönlerinin sosyalist dönüşümünün şu ya da bu temposuna kendi özelliğini katacaktır.”* Halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin inşası, muzaffer sosyalizmin ilk ülkesi

---

* *V.İ. Lenin*, “Marksizmin Bir Karikatürü”; bkz. *V.İ. Lenin*, Eserler, 4. baskı, Cilt XXIII, s. 58, Rusça.

SSCB’de olduğundan daha başka, oldukça uygun tarihsel koşullar altında gerçekleşmektedir. Sosyalizmin iktisadi ve kültürel temellerinin kurulmasında, halk demokrasisi ülkeleri, sosyalist insanın Sovyetler Birliği tarafından toparlanmış zengin deneylerinden yararlanmakta ve tüm sosyalist kampın gücüne dayanmaktadırlar. Bu, sosyalizmin inşasını önemli ölçüde kolaylaştırmaktadır.

Sovyetler Birliği’nin yardımı sayesinde, halk demokrasisine emperyalist müdahale planları başarısızlığa uğratıldı. Bu ülkeler böylelikle uzun süren bir iç savaştan korundular ve “savaş komünizmi” politikası yürütme zorunluluğundan kurtuldular. Bu, halk demokrasisi ülkelere halk iktisatlarını kısa bir süre içinde yeniden kurma ve halk iktisadının sosyalist sanayileştirilmesine geçme olanağı verdi.

Sosyalist sanayileşme

Halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin inşasının gerekli bir koşulu, sosyalist sanayileşmedir. Bu ülkeler yalnızca sanayileşme temelinde, teknik ve iktisadi geriliği aşma, sosyalizmin maddi üretim temelini inşa etme ve üretimin ve halkın refahının kesintisiz olarak büyümesinin istikrarlı maddi ön koşullarını yaratma durumundadırlar.

İkinci Dünya Savaşı’ndan önce sanayi üretiminin tüm sanayi ve tarım üretimi içindeki payı şöyleydi: Polonya’da %47.6, Macaristan’da %53, Romanya’da %40, Bulgaristan’da %33.8 ve Arnavutluk’ta %18.3. Çalışma yaşında olan nüfustan Polonya’da %65 tarımda ve %17 sanayide, Romanya’da %78 tarımda ve %7 sanayide, Bulgaristan’da %79.9 tarımda ve %8 sanayide ve işliklerde çalışıyordu. Ulusal gelir, sanayi üretimi ve diğer bir dizi belirleyici sayı açısından, bu ülkeler gelişmiş sanayi ülkelerinin oldukça gerisinde kalıyordu. Örneğin, Polonya’da kişi başına demir tüketimi, İngiliz demir tüketiminin yalnızca onda birine ve Alman demir tüketiminin neredeyse sekizde birine denk düşüyordu. Elektrik tüketimi, Almanya ve İngiltere’ye göre yaklaşık yedide bir ve Fransa’ya

göre beşte bir tutuyordu. Halk demokrasisi ülkelerinin iktisadi, savaş ve faşistlerin tahribatı sonucu ağır şekilde zarara uğramıştı.

Bütün halk demokrasisi ülkeleri, savaş ve faşist yağma altında zarar gören iktisatlarını yeniden kurma dönemini geçirdiler. Daha henüz bu aşamada, ana görevleri sanayinin, ulaşımın ve tarımın yeniden kurulmasından oluşan iktisadi perspektif planlarının (üç ve iki yıllık planlar) başarıyla yerine getirilmesinde ifadesini bulan sosyalist plan iktisadının üstünlükleri ortaya çıktı.

Halk iktisadının başarıyla yeniden kurulması, halk iktisadının sosyalist yeniden yapılanmasının sağlam temellerini yarattı. Avrupa halk demokrasisi ülkelerinin halk iktisatlarının gelişmesi için ilk beş yıllık planların (Polonya'da ilk altı yıllık planın) merkezi görevi, sosyalizmin temellerini yaratmaktan oluşuyordu. Bu planın ana halkası, sosyalist sanayileşme, sosyalist büyük sanayinin ve öncelikle de ağır sanayinin, inşasıydı. Burada, her ülkenin sanayileşmesi, gelişme düzeyine ve sanayinin yapısına göre ve tarihsel, doğal ve iktisadi koşullara göre, kendi özelliklerini göster.

Halk demokrasisi ülkelerinde sosyalist sanayileşme için araçların sağlandığı ana kaynak, sosyalist sektörün birikimidir. Emekçilerin tasarruflarının bir bölümü de, devlet hisse senetleri, biçiminde sanayileşmeye sokulmaktadır. Ayrıca kent ve kırdaki kapitalist unsurların gelirlerinin öncelikle bu unsurların artan vergilendirilmesi yoluyla alınan bölümü de sosyalist sanayileşmeye hizmet etmektedir.

Sosyalist birikimin tayin edici büyüme faktörlerinden birisi, modem tekniğin yerleştirilmesi ve üretimde iş örgütlenmesinin düzeltilmesi yoluyla toplumsal emeğin üretkenliğinin sistemli bir şekilde arttırılmasıdır. İş üretkenliğinin arttırılmasının güçlü bir itici gücü, sosyalist yarışmadır. İşçilerin büyük bir bölümü, sosyalist yarışmaya katılmaktadır. Halk demokrasisi ülkelerindeki en iyi işçiler, SSCB'de toparlanmış ileri üretim deneyimlerinden

yararlanmakta ve burada Sovyet işçileri tarafından desteklenmektedirler. Emek üretkenliğini sürekli artırmak açısından, yapılan işe göre dağıtım ekonomik yasasından yararlanmak, verime göre ücretin çeşitli biçimlerinin kullanılması ve mutlak eşitlikçiliğe karşı mücadele birinci derecede öneme sahiptir. Sosyalist üretimde birikimin sürekli olarak artırılması açısından, tutumluluk rejiminin her yönlü pekiştirilmesi ve iktisadi muhasebe ilkesinin tutarlı bir şekilde uygulanması büyük bir öneme sahiptir.

Klement Gottwald şöyle yazıyor: “Değer yasasının etkimesini göz ardı eden ve bundan dolayı iktisadi muhasebe ve işletmelerin verimliliği sorunlarının, maliyet ve fiyat vs. sorunlarının kendileri için bir rol oynamadığı iktisat ve parti fonksiyonerlerinin sayısı bizde az mıydı ve az mıdır? Böylesi bir yanlış tutumun iktisadımıza büyük zararlar verdiği ve sosyalizm yolunda ileriye doğru hareketimizi engellediği açık değil midir? Bunun açık olduğu ve bütün insanlarımızın, öncelikle de önder ve sorumlu konumda bulunan insanlarımızın üretim, toparlama ve pazarlama alanlarında tutumluluk rejimine dikkat etmelerine yol açması gerektiğini düşünüyorum.”*

Sosyalist iktisadın üstünlükleri, halk iktisadındaki yatırımların savaş öncesine göre birkaç misli yükseltilmesine olanak tanımaktadır.

Halk demokrasisi ülkelerindeki sosyalist sanayileşme, zamanında SSCB’de olduğundan daha başka, uygun tarihsel koşullar altında gerçekleşmektedir ve esaslı özellikler göstermektedir.

Sovyetler Birliği, zamanında tümüyle kendi kaynaklarına dayanarak sosyalizmi inşa eden ve sanayileşmeyi dışardan

---

* K. Gottwald, “Sovyetler Birliği Komünist Partisi’nin Tarihsel XIX. Parti Kongresi ve Görevlerimiz”; bkz. 7 Kasım 1952 tarihli “Sürekli Barış İçin, Halk Demokrasisi İçin!”.

hiçbir yardım almaksızın sürdüren tek ülke iken; halk demokrasisi ülkeleri, sanayileşmeyi başında Sovyetler Birliği'nin bulunduğu güçlü bir sosyalist kampın varlığı koşullarında gerçekleştirmektedirler. Halk demokrasisi ülkeleri, sosyalist sanayileşmede SSCB'den geniş ölçüde yardım almakta ve birbirlerini karşılıklı olarak desteklemektedirler.

Sovyetler Birliği, bütün dallarıyla ağır sanayiye aşırı bir tempo ile inşa etmek zorundaydı. Halk demokrasisi ülkeleri, her ülkede ağır sanayinin bütün dallarını geliştirme şeklindeki güçlerini aşan bu görevden kurtuldular. Her halk demokrasisi ülkesi, sosyalist kampın üyesi olarak, öncelikle o ülkede kendisi için uygun doğa ve iktisat koşulları bulunan sanayi dalını inşa edebilir ve geliştirebilir. Sosyalist kamp ülkelerinin sanayisi ve tüm halk iktisadı, bu ülkeler arasındaki geniş çaplı iş bölümü, karşılıklı ekonomik yardım ve ortak çalışma temelinde gelişmektedir.

Halk iktisadının sosyalist yeniden yapılanması perspektif planlarının başarıyla yerine getirilmesiyle, sanayi üretimi 1953 yılında, savaş öncesi düzeye göre şöyle yükseldi: Polonya'da 3.6 kat, Macaristan'da hemen hemen 3.5 kat, Çekoslovakya'da 2.2 kat, Bulgaristan'da 4.4 kat, Romanya'da hemen hemen 2.5 kat. Sanayi üretiminin toplam sanayi ve tarım üretimi içindeki payı önemli ölçüde arttı. Bulgaristan ve Arnavutluk hariç bütün halk demokrasisi ülkelerinde üretim araçları sanayii, toplam sanayi üretiminin yarısından fazlasını tutmaktadır. Avrupa halk demokrasisi ülkeleri, en modern teknikle donatılmış büyük sanayiye sahip sanayi-tarım ülkeleri durumuna gelmişlerdir.

Polonya'da kömür madenciliği, kimyasal sanayi, demir madenciliği ve inşaat malzemeleri sanayii, güçlü bir canlanma gösterdi. Otomotiv sanayii, traktör yapımı, gemi yapımı, sentetik lif üretimi, yeni yaratıldı. 1953 yılında kişi başına çelik üretimi 1938 yılına göre 3.1 kat, elektrik üretimi 4.8 kat, çimento üretimi 3.2 kat, mineral gübre 2.3 kat vs. artırıldı. Macaristan'da alüminyum sanayii, makine yapımı, iş aletleri makineleri yapımı ve maden ocakları donanımının ve tarımsal makinelerin üretimi büyük bir canlanma gösterdi. Romanya'da petrol çıkarımı ve işlenmesi ve kimyasal sanayi önemli ölçüde genişletildi. Örneğin tarımsal makinelerin, petrol çıkarımı için gerekli donanımların yapımı, gemi yapımı dalları gibi makine

yapımının yeni önemli dalları yaratıldı.

Halk demokrasisi ülkelerinin ağır sanayilerinde elde edilen başarılar ve sosyalist kamp ülkelerinin karşılıklı yardımlaşmaları, tüketim malları sanayiinin gelişme temposunu hızlandırmayı olanaklı kıldı.

Halk demokrasisi devletleri, tüm halk iktisadının kalkınmasının ve teknik dönüşümün temeli olarak üretim araçları üretimini geliştirmeye devam ediyorlar ve aynı zamanda tarımsal ürünlerin ve sanayisel kitle gereksinim mallarının üretimini önemli ölçüde artırmak ve emeklilerin yaşam düzeyini yükseltmek için aynı zamanda tarım ve hafif sanayi ve besin maddeleri sanayiindeki yatırımları önemli ölçüde genişletiyorlar.

Tarımın sosyalist dönüşümü

Sosyalizmin kurulması, sosyalist iktisat biçimlerinin yalnızca kentte değil, aynı zamanda kırdaki zafer kazanmasını talep etmektedir. SSCB deneyimlerinin gösterdiği gibi, köylü sorununun tek doğru çözümü geniş köylü kitlelerinin küçük bireysel iktisatlardan kollektif büyük işletmelere geçmelerinde yatmaktadır. Küçük ve orta köylü iktisatlarının gönüllülük temelinde *üretim kooperatifleri* halinde tedricen *birleşmeleri* bütün ülkeler için sosyalizmin inşası amacıyla nesnel bir zorunluluktur.

Bunun yola çıkarak halk demokrasisi ülkeleri, traktör ve tarımsal makineler üreten sanayi dallarını geliştiriyorlar, sosyalist büyük üretimin üstünlüklerini gözler önüne seren devlete ait tarım işletmeleri ağı ve tarımın teknik yeni donanımını güvence altına alan Makine ve Traktör İstasyonlarını kuruyorlar. Yoksul ve orta köylü kitleleri iktisadi yardım elde ediyorlar: Bunlar çeşitli alım ve satım

kooperatiflerine ve üretim kooperatiflerine çekebilmek için önlemler alınmaktadır.

Tarımın sosyalist dönüşümü, halk demokrasisi ülkelerinde özellikler göstermektedir. Bu ülkeler, köylü iktisatlarının sosyalist dönüşümünü, SSCB'nin gelişmiş sosyalist tarımı temelinde Kolhozlar, Sovhozlar ve Makine ve Traktör İstasyonları biçiminde yürütüyorlar. Sosyalist tarımın SSCB'nin deneyimleri ile kanıtlanan üstünlükleri, köylülüğün sosyalizm yoluna kanalize edilmesinde büyük bir rol oynamaktadır. SSCB'deki kollektif iktisadi üretim deneyimleri, örgütlenme, emeğin ödenmesi ve gelirlerin dağılımı biçimleri vs. köylü iktisatlarının üretim kooperatifleri halinde birleştirilmesinde geniş ölçüde kullanılmaktadır.

Halk demokrasisi ülkelerinde köylülüğün üretim kooperatifleri içinde birleştirilmesindeki esaslı özellikler, burada toprak üzerindeki küçük köylü mülkiyetinin muhafaza edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır; SSCB'de ise kollektifleştirme *tüm* toprağın ulusallaştırılması koşullarında gerçekleştirildi. Halk demokrasisi ülkelerinin deneyimi, tüm toprağın hemen ulusallaştırılmasının kırdaki sosyalizmin inşası amacıyla bütün ülkeler için zorunlu bir koşul olmadığını göstermektedir.

Toprağın, üretim araçlarının toplumsallaştırılmasının derecesine ve buna bağlı olarak gelirin dağılımına göre, halk demokrasisi ülkelerindeki tarımsal üretim kooperatifleri üç temel tipe ayrılabilir. İlk olarak, yalnızca tek tek tarımsal işlerin (ekim, tohumlama, tohum bakımı, hasat) kooperatifin tek tek üyelerinin mülkiyeti olan parseller üzerinde yerine getirildiği toprağın ortak işlenmesi amaçlı kooperatifler mevcuttur. İkinci olarak, üretim araçlarının ve çalışmanın toplumsallaştırdığı ve kooperatif üyelerinin özel mülkiyet olarak kalmakla birlikte toprağın bütünlüklü biri masif halinde birleştirildiği üretim kooperatifleri vardır. Bu kooperatiflerde ürünlerin büyük bir bölümü (yüzde 70-75) iş birimlerine göre

ve küçük bölümü getirilen toprağın büyüklüğüne göre dağıtılmaktadır. Üçüncü olarak, toprağın toplumsallaştırıldığı ve kollektif işletmelere süresiz kullanım için verilmiş ve ürünlerin yapılan işe göre dağıtıldığı arteller vardır. Üretim kooperatiflerinin, en yaygını biçimi, halk demokrasisi ülkelerinde şu anda ikinci tipteki kooperatiftir.

Tarımda sosyalizmin tam zaferi, tüm toprağın toplumsallaştırılmasını, toplumsal mülkiyete geçirilmesini ön koşar. Tüm toprağın toplumsallaştırılması, köylülüğün üretim kooperatiflerinin gelişmesi ve daha yüksek biçimlerinin tedricen yaygınlaşması sürecinde pratikte kollektif büyük işletmenin küçük ve bireysel mülkiyete dayanan iktisat karşısında gösterdiği tartışılmaz üstünlüklerden emin olduğu ölçüde gerçekleşecektir.

Tarımın sosyalist dönüşümü acımasız sınıf mücadelesi içinde gerçekleşmektedir. Büyük köylüler, bütün güçleriyle, köylü iktisatlarının üretim kooperatifleri halinde birleşmesini başarısızlığa uğratmaya çalışıyorlar. Yoksul ve orta köylülere her yönlü maddi destek veren halk demokrasisi devleti, üretim kooperatiflerini örgütsel ve iktisadi olarak pekiştirmek için önlemler almakta ve büyük köylülüğe karşı uzlaşmaz bir mücadele sürdürmektedir.

Tarımın sosyalist dönüşümünde, halk demokrasisi ülkelerinde önemli başarılar elde edildi. 1953 başlangıcında Bulgaristan'da, bütün köylü iktisatlarının %52.3'ünü birleştiren 2747 kooperatifsel tarım işletmesi, 100 devlet tarım işletmesi ve 140 MTİ vardı. Ana tahıl türlerinin ekim alanının %54.7'si, pamuk, pirinç ve şeker pancarı ekim alanının %74.2'i tarımın sosyalist sektörüne düşüyordu. Macaristan'da üretim kooperatifleri 200,000 köylü ailesini birleştirmekte ve zirai alanın yüzde %18'ini kapsamaktadır. Devlet işletmelerine ekim alanının %12.5'i düşmektedir. Polonya'da 1954 ortasında, tüm ekim alanının %9'undan fazlasına sahip 9,000 üretim kooperatifi vardı. Devlet tarım işletmeleri, tüm ekim alanının %12.8'inden fazlasına sahiptir. Romanya'da üretim kooperatifleri (toprağın ortak işlenmesi amaçlı kooperatifler de dahil), bir milyon hektardan fazla ya da ekim alanının %10'unun üzerinde toprağı işlemektedirler. Çekoslovakya'da üretim kooperatifleri ekim alanının %33'ünü ve devlet tarım işletmeleri

yaklaşık %10'unu işlemektedirler.

Halk demokrasisi ülkelerinde köyün sosyalist dönüşümünde iki tür hata işlenmiştir: Bir yandan köylülüğün kooperatıf sel birleşmesi yapay bir şekilde zorlanmış ve kooperatıflere girişteki gönüllülük ilkesi zedelenmiştir; diğer yandan birleşmenin gerekli örgütlenmesi ve yönetimi küçümsenmiş ve kooperatıflerin inşası sürece bırakılmıştır. Halk demokrasisi ülkelerinin komünist ve işçi partileri her iki hataya karşı mücadele yürütmektedirler.

Halk demokrasisi ülkelerinde kırd a sosyalist dönüşüm temelinde, tarımın gelişmesinde ve köylülerin refah düzeyinin yükseltilmesinde önemli başarılar elde edilmiştir. Ancak tarımdaki üretim artışı, sanayinin oldukça gerisindedir ve tüm halk iktisadının gereksinimleri açısından henüz tümüyle yetersizdir.

Örneğ in, Polonya'da sanayi üretimi 1950 ile 1953 arasında %118 oranında, tarımsal üretim ise buna karşın yalnızca %10 oranında artmıştır. Çekoslovakya'da üretim araçları üretimi, sanayide beş yıllık plan süresinde (1949-1953) %118.7, tüketim araçları üretimi %79.8 ve bitkisel ekim üretimi yalnızca %12.4 artmıştır.

Bununla bağıntı içinde, hızla büyüyen sanayi ile geri kalmış tarım arasındaki dengesizliği ortadan kaldırmak ve tarımın kalkınmasını güvence altına almak ertelenemez bir görevdir.

Bu görevi çözebilmek için, köylülüğün üretim kooperatıfleri içinde birleşmesini desteklemeye devam etmek, var olan kooperatıfleri örgütsel ve iktisadi olarak pekiştirmek ve devlet tarım işletmelerinin çalışmalarını düzeltmek gerekmektedir. Bunun dışında, halk demokrasisi ülkelerinin bireysel köylü iktisatlarında, tarımsal üretimin artırılması için kullanılabilir kullanılmamış iç yedekler vardır. Bundan yola çıkarak komünist ve işçi partileri, tarımın tedrici sosyalist

dönüşümüne yönelik genel çizgi izlemekte ve tarımın daha fazla kalkınması için emekçi köylülerin bireysel iktisatlarının henüz tümüyle kullanılmamış gelişme olanaklarından yararlanmaktadırlar. Bu amaçla emekçi köylüler üretim, teknik, kredi ve tarım tekniği alanlarında desteklenmektedirler. Anlaşma sistemi koşullarının düzeltilmesi için önlemler alınmakta, toplama ve alım fiyatları artırılmakta ve vergiler düşürülmektedir.

Bütün bunlar, tarımın kalkınmasına ve işçi sınıfıyla köylülüğün ittifakının pekişmesine katkıda bulunmaktadır.

Emekçilerin maddi refah düzeylerinin ve kültürlerinin yükseltilmesi

Halk demokrasisi ülkelerindeki sosyalist inşaya, emekçilerin maddi refah düzeylerinin ve kültürlerinin sürekli artan bir büyümesi eşlik etmektedir. Burada sosyalizmin ekonomik temel yasasının etkimesi dile gelmektedir. Sanayinin hızla kalkınması yoluyla, daha henüz 1948-1949 yıllarında hem kentteki ve hem de kırdaki işsizlik ortadan kaldırılabilir. Sosyalist işletmelerde çalıştırılan işçilerin sayısı yıldan yıla artmaktadır.

Sosyalist üretimin kalkınmasına, ulusal ekonominin büyümesi eşlik etmektedir. Toprak sahipleri ve büyük kapitalistler sınıfının tasfiye edilmesi ile birlikte hızla artan ulusal gelir, emekçilerin refah düzeyinin yükseltilmesinin ve genişletilmiş sosyalist yeniden üretimin kentte ve kırdaki gerektirdiği şekilde kullanılmaktadır.

İşçilerin ve memurların gerçek ücreti ve köylülerin geliri sistemli bir şekilde yükseltilmektedir. Halkın gerçek gelirinin yükseltilmesi açısından kitle tüketim mallarının fiyatlarının düşürülmesi, büyük öneme sahiptir. Reel ücretin yükseltilmesinin esaslı bir faktörü, kiraların düşürülmesi ve

diğer belediye hizmetlerinin ucuzlatılmasıdır. Bunun dışında emekçilerin maddi refah düzeyi, işçiler ve memurlar için devlet tarafından ödenen sosyal sigortanın yerleştirilmesi, parasız eğitim ve tıbbi bakım ve geniş bir sanatoryum ve dinlenme yurtları ağının kurulması yoluyla yükselmektedir.

Ulusal gelir, 1953'de şöyle arttı: Polonya'da savaş öncesi yıllara göre iki kat, Bulgaristan'da 1939'a göre %86.7 ve Çekoslovakya'da 1937'ye göre %60.

Polonya'da kişi başına düşen gerçek gelir, tarımda çalışmayan nüfus için 1953 yılında, hemen savaş öncesi yıllara göre %40 arttı. Kır nüfusu başına düşen gerçek ücret, 1938 düzeyinin %75 üzerindeydi. Macaristan'da 1954 yılının ilk yarısında fabrika işçisinin gerçek ücreti %57 ve köylü ailesinin gerçek geliri %50 oranında 1938 düzeyinin üzerindeydi. Halkın gerçek gelirinin büyümesi, emekçilerinin tüketiminin önemli ölçüde yükselmesini beraberinde getirdi. Romanya'da işçi ailesinin tüketimi 1953'de 1938'e göre şöyle arttı: Ekmek tüketimi %20, şeker %48 ve bitkisel yağlar %164. Romen köylülerinin kişisel gereksinim için çavdar ve buğday tüketimleri, aynı dönemde %50 oranında arttı. Bulgaristan'da işçilerin ve görevlilerin reel ücretleri, 1953'de 1939'a göre %38 arttı.

Bulgaristan'da sağlık sektörü için harcamalar, 1953'de 1939'a göre 6 kat arttı ve hasta yataklarının sayısı 1939'un 10,492 yatağına karşı 1952'de 24,522'ye yükseldi.

Sosyalizmin inşası, ayrılmaz bir şekilde kültür devrimine bağlıdır. Halk demokrasisi ülkelerinde emekçi kitlelerin geniş tabakalarına kültür ve bilgi sağlanmaktadır. Devrim, burjuvazinin ve büyük toprak sahiplerinin eğitim ve kültür tekeline kırdı. Eğitim ve kültür tüm halkın ortak malı oldu. İçeriği itibarıyla sosyalist ve biçimi açısından ulusal plan yeni bir kültür yaratılmaktadır. Karakteri itibarıyla son derece enternasyonal olan SSCB'nin sosyalist kültürü, halk demokrasisi ülkelerinde ulusal kültürün gelişmesi üzerinde büyük bir etkide bulunmaktadır. Kısa zaman içinde yeni, sosyalist bir aydın tabakası oluştu, aynı şekilde mühendis-teknik uzman güçlerin sayısı artmaktadır.

Halk demokrasisi ülkeleri, 7 yaşından itibaren okul mecburiyeti ve yaşları 12 ile 40 arasındaki nüfus içinde okuma-yazma bilmemenin ortadan kaldırılması üzerine yasalar çıkardılar. Romanya'da 1953/54'de yedi yıllık okullarda öğrenci sayısı 1938/139'un savaş öncesi düzeyine göre, 4.7 kat, orta okullarda 4 kattan fazla ve yüksek okullardaki öğrencilerin sayısı 2.2 kattan fazla—29,000'den 64,300'e—yükseldi, uzaktan eğitime katılan 19,000 yüksek öğrenim öğrencisi bunun içine dahil değildir.

Eski Polonya'da 1937/38'de, %5'i işçi çocuğu ve %9'u köylü çocuğu olan 48,000 öğrenciyi kapsayan 28 yüksek okul vardı. 1953 yılında, ezici çoğunluğu işçi ve köylü çocuklarından oluşan 134,000 öğrenciyi kapsayan 83 yüksek okul vardı.

Macaristan'da 1953'de, ortaokullardaki öğrenci sayısı 1938'e göre 2.5 kat, ilkokullarda 3 kat ve yüksek okullardaki öğrenci sayısı 5 kat arttı.

Yüksek derecede kalifiye uzmanların eğitiminde halk demokrasisi ülkeleri daha bugünden birçok kapitalist ülkeyi geride bırakmışlardır. Polonya'da 196 kişiye, Bulgaristan'da 244 kişiye ve buna karşın İngiltere'de 500 kişiye ve Türkiye'de 820 kişiye bir yüksek okul öğrencisi düşmektedir.

Halk demokrasisi ülkelerindeki sosyalist inşanın başarıları, kapitalist üretim tarzının eskidiğinin ve sosyalist iktisat sisteminin kapitalist sisteme göre tartışılmaz üstünlükler gösterdiğinin yeni bir kanıtıdır.

Kısa Özet

1— Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerindeki —Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya Bulgaristan ve Arnavutluk—demokratik halk devrimi, ilk önce burjuva-demokratik devrimin görevlerini tümüyle ve bütünüyle çözdü. Devrimin anti-feodal karakteri, tarımın devrimci dönüşümünün yürütülmesinde dile geldi; çiftlik sahiplerinin toprağına el kondu ve topraksız ve az topraklı köylülere dağıtıldı. Devrimin anti-emperyalist karakteri, onun Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinin halklarını emperyalizmin boyunduruğundan kurtarmasında ve onların ulusal bağımsızlıklarını güvence

altına almasında dile geldi. Anti-feodal görevlerin çözümünü ile birlikte burjuva-demokratik devrimi sosyalist devrime doğru geliştirdi; bu, büyük sanayinin ve orta sanayinin, ulaşım sektörünün, bankaların, dış ticaretin ve iç pazardaki büyük ticaretin ulusallaştırılmasında ifadesini buldu. Halk demokrasisi devleti, proletarya diktatörlüğünün işlevini başarıyla uygulamaya başladı. Demokratik halk iktidarı, işçi sınıfıyla emekçi köylülüğün işçi sınıfı önderliği altındaki sıkı ittifakına dayanmaktadır.

2— *Kapitalizmden sosyalizme geçiş aşamasında halk demokrasisi ülkelerinin iktisadı açısından üç temel iktisadi biçimin yan yana var olması karakteristiktir: Sosyalist sektör, küçük meta üretimi sektörü ve kapitalist sektör. Sosyalist sektör, önder rolü oynamaktadır. Nesnel ekonomik yasalardan yola çıkarak ve sosyalist sektöre dayanarak halk demokrasisi devletleri, kapitalist unsurlara karşı mücadele, sosyalizmin inşasına yönelik bir politika izlemektedirler.*

3— *Halk demokrasisi ülkelerinin sosyalist sanayileşmesi, teknik ve iktisadi geriliklerinin aşılması, sosyalizmin inşası ve halkın refah düzeyinin yükseltilmesi için tayin edici bir koşuldur. Sosyalist iktisadi biçimlerin üstünlükleri ve sosyalist kamp içindeki karşılıklı yardımlaşma ve ortak çalışma sayesinde, halk demokrasisi ülkeleri tarım ülkelerinden ve tarım-sanayi ülkelerinden sanayi-tarım ülkeleri haline dönüşmüşlerdir.*

4— *Halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin zaferi için tarımın sosyalist dönüşümü gereklidir. Bu ülkelerde köylü iktisatlarının sosyalist dönüşümü, bütün iktisatların gönüllülük temelinde ve toprak üzerinde köylü özel mülkiyetinin muhafazası koşullarında üretim kooperatifleri biçiminde tedricen birleştirilmesi yoluyla gerçekleşmektedir. Tüm toprağın toplumsallaştırılması, üretim kooperatifinin bir yüksek biçiminin gelişmesinin sonucu olacaktır.*

5— *Halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin inşası,*

emekçilerin maddi ve kültürel yaşam düzeylerinin önemli bir şekilde canlanmasına yol açtı: İşsizliğin ortadan kaldırılmasına, işçilerin gerçek ücretlerinin ve köylülerin gerçek gelirlerinin yükselmesine. Emekçilerin refah düzeylerinin daha fazla yükseltilmesini güvence altına almak için, sanayinin hızla büyümesi ile tarımın geri kalması arasındaki orantısızlığı ortadan kaldırmak zorunludur. Tarımın canlandırılması, üretim kooperatiflerinin devamla genişletilmesi, ayrıca bütün yedeklerin bireysel köylü iktisatlarının henüz kullanılmamış gelişme olanaklarının kullanılması yoluyla güvence altına alınmaktadır.

Bölüm XLI. ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE İKTİSADİ DÜZEN

Çin halk devriminin ekonomik önkoşulları

Halk devriminin zaferinden önce, Çin iktisadı, yarı-feodal ve yarı-sömürge bir karakter taşımaktaydı. İktisadın *yarı-feodal* karakteri, kır nüfusunun yüzde 4 ile 5'ini oluşturan büyük toprak sahiplerinin tüm toprağın yarısından fazlasını ellerinde buldurmalarında dile gelmekteydi; kır nüfusunun yüzde 90'ını oluşturan yoksul ve orta köylülere ise tüm toprağın yalnızca %30'u düşüyordu. Köylülerin kapitalizm öncesi sömürsününün biçimleri geniş ölçüde kullanıldı; toprak ilkel bir tarzda işlendi. Ülkenin *yarı-sömürge* durumu, Çin iktisadının bütün önemli dallarının doğrudan ya da dolaylı olarak yabancı emperyalistlerin denetimi altında bulunmasında ve bunların bağımlı olmasında dile gelmekteydi.

Çin'de büyük toprak sahipleri genel kural olarak büyük işletme çalıştırmıyor, aksine toprağı küçük parseller halinde köylülere kiralyorlardı. Kira, toprak kullanımının en yaygın biçimiydi. Burada, toprağın belirsiz bir süre için kiraya verilmesi ya da devamlı kira ağır basıyordu. Rantın kapitalizm öncesi biçimleri en geniş yaygınlığa sahipti; emek rantı, ürün rantı ve para rantı. Köylüler toprağı *kısmi kira* [yarıcılık—ÇN] temelinde kiralyorlardı; toprağın ve envanterin kullanılması karşılığında elde edilen ürünün yüzde 50 ile 70'ini büyük toprak sahiplerine veriyorlardı. Tefeciler ve büyük toprak sahipleri, köylülerden anormal

derecede yüksek borç faizi alıyorlardı.

Geniş köylü kitleleri, hem yoksul ve hem de orta köylüler, büyük toprak sahiplerinden ve tefecilerden para ve aynı kredi almak zorundaydılar. Köylü işletmelerinin yaklaşık 60'ı tefecilerden, vergilerini ödeyebilmek için, "yardım" almak zorundaydı; köylülerin yaklaşık olarak yarısı sürekli olarak besin maddesi sıkıntısı çekmekte ve zenginlerden borç almak zorundaydılar.

Çin, başta İngiltere, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere kendisini köleleştiren emperyalist güçlere güçlü bir şekilde bağımlıydı. Bütün sermaye yatırımlarının %75'i yabancı sermayeye ve en çok %25'i yerli sermayeye düşüyordu. 20. yüzyılın 30'lu yıllarından sonra Amerikan emperyalizmi Çin'de egemen konumu aldı. Çin dış ticaret bilançosunun 1936'da %23'ü ve 1946'da %53'ü ABD'ye düşüyordu.

Çin'de yönetimi elinde bulunduran büyük toprak sahipleri ve komprador-burjuvazi kliği, Amerikan tekellerinin ülkenin iktisadına sızmasına her tarzda kolaylık sağladı. ABD emperyalistleri, bütün güçleriyle Çin halkının sömürgesel yağmalanmasını sürdürdüler. Sanayiye, dış ve iç ticareti ve maliyeyi denetim altında bulundurdular. Bütün bunlar, kendisine tüm sanayi ve tarım üretiminin yalnızca %10'u düşen ve zaten çok zayıf bir şekilde gelişmiş sanayiye çok zor bir duruma soktu. Ağır sanayi neredeyse yoktu; sanayi ürünlerinin ağırlıklı bölümü küçük işliklerde ve manifaktürlerde üretilmekteydi.

Çin iktisadının yarı-feodal karakteri, nüfusun sınıf yapısını belirlemekteydi.

Büyük toprak sahipleri, Çin toplumunun en gerici sınıfını oluşturmaktaydı. Bunlar halkın sömürgesel köleleştirilmesinde ve yağmalanmasında yabancı emperyalistlerin ana dayanaklarıydı.

Köylülük, Çin'in sayıca en kalabalık sınıfıdır. Meta ilişkilerinin köye girmesiyle birlikte, köylülük içinde sınıf farklılaşması süreci gerçekleşti. Muzaffer halk devriminin arifesinde, kır nüfusunun yüzde 70'i, topraksız ve az topraklı köylülerden, yüzde 20'si orta köylülerden ve yüzde 5-6'sı büyük köylülerden oluşmaktaydı. Büyük köylüler, geniş ölçüde

ücretli işçi (tarım işçileri) çalıştırmakta ve köylülüğün kapitalist sömürsünü yarı-feodal sömürü yöntemleriyle birleştirmekteydiler.

Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte; 20. yüzyılda, yeni sınıflar toplumsal yaşam sahnesine çıktılar: Burjuvazi ve proletarya.

Burjuvazi, oluşumundan beri yabancı sermayeye bağımlıydı. Büyümekte olan endüstriyel ve mali burjuvazi, başta Amerikan, İngiliz ve Japon emperyalistleri olmak üzere, en sıkı bir şekilde yabancı emperyalistlere bağımlıydı. Yabancı emperyalistlerle Çin pazarı arasında aracı olarak işlev gören komprador burjuvazi, işçi ve köylü kitlelerinin amansız sömürsü ile toparladığı önemli ölçüde zenginliği ellerinde biriktirdi. Burjuvazinin diğer bölümü, ulusal (ağırlıklı olarak orta) burjuvaziden oluşmaktaydı. Yabancı emperyalistler, bir yerli sanayinin gelişmesini bütün araçlarla önlemeye çalıştılar. Bundan dolayı ulusal burjuvazi, yabancı emperyalistlere ve komprador burjuvaziye karşı muhalif bir konumdaydı.

Çin’de kent küçük-burjuvazinin sayıca büyük bir tabakası bulunmaktadır: Ev işçileri, işlikçiler [zanaatkarlar—ÇN] ve küçük tüccarlar.

Sanayi proletaryasının sayısı muzaffer halk devriminin arifesinde 4 milyonu buluyordu. Fabrika işçilerinin yanısıra diğer dallarda çalışan milyonlarca proleter ve yarı-proleter vardı: Liman işçileri ve malların yüklenip boşaltılması ve taşınması için yerel işçiler (kuliler ve rikşa kulileri) toprak işçileri, ayrıca tarımsal proletarya (tarım işçileri); bunların sayısı devrimden önce birkaç on milyonu buluyordu. Emekçilerin en iyi örgütlenmiş, en bilinçli ve en ileri kesimi olan sanayi proletaryası, 20. yüzyılın 20’li yıllarından bu yana ülkenin politik hayatı üzerinde tayin edici bir etkide bulundu.

Büyük toprak sahiplerinin ve komprador-burjuvazinin devleti, askeri-bürokratik aygıtıyla Çin halkını yağmaladı ve baskı altında tuttu. Feodal sömürü yöntemleri ve emperyalist

boyunduruk, sınıf zıtlıklarını son derece keskinleştirdi ve ülkeyi bir iktisadi ve politik felaketin uçurumuna getirdi. Halk devrimi, bu durumdan çıkışın tek yoluydu.

Çin Devrimi'nin karakteri

1949 yılında zafere ulaşan Çin Halk Devrimi, derin tarihsel köklere sahiptir. Komünist Partisinin başında bulunduğu işçi sınıfının önderliğinde halk kitleleri, yaklaşık otuz yıl sürecinde feodal beylerin ve komprador-burjuvazinin egemenliğine ve yabancı emperyalizme karşı çetin bir silahlı mücadele yürüttüler. İlk aşamasında Çin Devrimi'nin baş görevi, yarı-feodal ilişkileri ortadan kaldırmak, feodal toprak mülkiyetini tasfiye etmek ve büyük toprak sahiplerinin topraklarını köylülere dayatmaktan oluşmaktaydı. Bundan dolayı Çin Devrimi, *anti-feodal, köylü, yani bir burjuva-demokratik devrim* olarak başladı.

Yabancı emperyalistler en önemli sanayi dallarını, demiryollarını ve bankaları ellerine geçirdiklerinden ve denetimleri altına aldıklarından, emperyalizme karşı mücadelede keza Çin Devrimi'nin son derece önemli karakter özelliklerinden biri oldu. “Çin'deki burjuva-demokratik devrimi, feodal kalıntılara karşı mücadele ile emperyalizme karşı mücadelenin bir bileşimidir.”*

Çin Burjuva-Demokratik Devrimi böylelikle bir anti-feodal tarım devrimiydi ve aynı zamanda bir *anti-emperyalist, ulusal kurtuluş devriminin* keskin karakter özelliklerini kazandı.

Çin Halk Devrimi'nin ana itici güçleri işçi sınıfı ve

---

* J.V. Stalin, “Çin’de Devrim ve Komintern’in Görevleri”; Bkz. J.V. Stalin, Eserler. C. 9, s. 249, Almanca. [Türkçe baskı; Eserler, C. 9, s. 228; İnter Yayınları.]

köylülüktü. İşçi sınıfı ve onun önderlik ettiği köylülük, Çin halkının iç ve dış düşmanları üzerindeki zaferini güvence altına alan devrimin ana ordusunu oluşturdu. Çin Devrimi'nde bunun dışında kent küçük-burjuvazisi önemli bir rol oynadı.

Çin halkının devrimci mücadelesinin başında, kendisine Marksizm-Leninizm teorisini önder olarak alan, bu teoriyi yaratıcı bir şekilde kendi ülkesinin koşullarında kullanan ve Sovyetler Birliği'ndeki muzaffer devrimin deneyimlerinden yararlanan Çin Komünist Partisi bulunmaktadır. Çin Devrimi, uluslararası proletaryanın ve dünyanın ilerici güçlerinin sempatisini ve desteğini tatmaktadır.

Çin Halk Devrimi'nin tarihsel özeliği, onun, başında Sovyetler Birliği'nin bulunduğu bir sosyalizm kampının var olduğu, SSCB'de sosyalizmin zafer kazandığı ve komünizme tedrici geçişin gerçekleştiği ve Avrupa halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin temellerinin yaratılmakta olduğu koşullarda gelişmesinden oluşmaktadır. Bu koşullar altında Çin Devrimi, burjuvazinin diktatörlüğünü kuran ve kapitalizme özgür bir gelişme alanı açan bir devrim olamazdı. O, kaçınılmaz olarak sosyalist devrime doğru büyüyerek gelişen, işçi sınıfının önderliği altında emekçilerin diktatörlüğünü kuran *yeni tipte* bir burjuva-demokratik devrimiydi.

Lenin'in kapitalizmin genel bunalımı çağında sömürgeci devrimler ve burjuva-demokratik devrimlerin sosyalist devrime doğru gelişmesi öğretisini geliştiren Mao Zedung, şöyle yazıyordu: "Çin Komünist Partisi tarafından yürütülen devrimci hareket, hem demokratik devrim aşamasını ve hem de sosyalist devrim aşamasını kapsayan, bütünlüğü içinde, bütünlüklü bir devrimci harekettir. Bunlar karakterleri açısından iki ayrı devrimci süreçtir ve ancak birincinin bitirilmesinden sonra ikincisinin tamamlanmasına başlanılabilir. Demokratik devrim, sosyalist devrimin zorunlu hazırlığıdır; sosyalist devrim ise demokratik devrimin kaçınılmaz gelişme yönüdür. Bütün komünistlerin nihai hedefi,

bütün güçleri ile sosyalist ve komünist toplumu kesin olarak inşa etmek için mücadele etmekten oluşmaktadır.”*

Çin Devrimi, burjuva-demokratik aşamasında, feodal büyük toprak sahiplerinin ve tekelci komprador büyük burjuvazinin iktidarını ve yabancı emperyalizmin egemenliğini proletaryanın önderlik ettiği halk kitleleri ile yıkmaya ve demokratik halk cumhuriyetini kurma görevini başarıyla çözdü.

Çin Halk Cumhuriyeti, *işçi sınıfının önderlik ettiği ve işçilerin ve köylülerin ittifaklarına dayanan bir halk demokrasisi devletidir*. Başında işçi sınıfının bulunduğu demokratik halk iktidarı, emekçilerin ellerinde sosyalizmin kurulması için güçlü bir araçtır.

Demokratik halk iktidarı, devrimin sosyalist aşamasında, iktisadın sosyalist dönüşümüne başladı ve aynı zamanda burjuva-demokratik devrimin görevlerini tamamladı. Çin, *sosyalizme geçiş aşamasına* girdi.

Çin Devrimi'nin büyük önemi, onun dev bir ülkeye yarı-feodal ve yarı-sömürge iktisadi biçimlerinden sosyalizme kapitalist olmayan gelişme yolunu açmış olmasından oluşmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomik gelişmesinin Avrupa halk demokrasisi ülkeleri ile karşılaştırıldığında en önemli kendisine özgü özelliği bundan oluşmaktadır. Devrimden önce Çin'de kapitalizm tüm iktisatta egemen konumda değildi. Çin, yarı-feodal ilişkilerin egemen olduğu bir tarım ülkesiydi. İktisadın yarı-sömürge doğasından ötürü, sosyalist devrimin kapitalist olarak gelişmiş ülkelerde hazır bulduğu büyük sanayi, Çin'de son derece zayıf bir şekilde gelişmişti. Egemen yarı-feodal ilişkiler, ülkenin teknik ve ekonomik geriliğini belirlemekteydi. Yeni tarihsel koşullar altında, başında Sovyetler Birliği'nin bulunduğu güçlü

---

* *Mao Zedung*, “Çin Devrimi ve Çin Komünist Partisi”; Bkz. *Mao Zedung*, Seçme Eserler. C. 3, s. 180/81, Rusça.

sosyalist kamp ve bu kampın yardımı sayesinde Çin için sosyalizmi başarıyla inşa etme olanağı açıldı.

Bu olanakları kullanan ve halkın milyonlarca kitlesi tarafından desteklenen demokratik halk iktidarı, en kısa zaman süresi içinde Çin iktisadında derin devrimci dönüşümler yürüttü ve kapitalist gelişme aşamasını geçmek zorunda kalmadan ülkeyi sosyalist inşa yoluna yöneltti.

Tarımdaki devrimci dönüşümler. Sosyalist ulusallaştırma

Çin Halk Cumhuriyetinde yürütülen temel sosyo-ekonomik dönüşüm koşulları arasında, tarımdaki dönüşümlere büyük önem düşmektedir. Çin'deki toplumsal ilişkilerin yarı-feodal karakteri, ülkenin iktisadi, politik ve kültürel gelişmesinde ana engel, yüzyıllardır süren geriliğin ana nedeni ve yabancı emperyalizm tarafından boyunduruk altına alınmasının temeliydi.

1950 yılında, Merkezi Çin Halk Hükümeti, şunları içeren “Çin Halk Cumhuriyeti'nde tarımda dönüşümler üzerine yasa”yı çıkarttı: “Büyük toprak sahipleri sınıfı tarafından sürdürülen sömürüye dayanan toprak mülkiyeti sistemi ortadan kaldırılmaktadır; tarımsal üretici güçleri kurtarmak, tarımsal üretimi geliştirmek ve yeni Çin'in sanayileşmesinin yolunu açmak amacıyla köylü toprak mülkiyeti sistemi yerleştirilecektir.” Bu yasa çerçevesinde büyük toprak sahiplerinin, tapınakların ve manastırların toprak mülkiyetine tazminatsız el kondu. Aynı şekilde, büyük toprak sahiplerinin iş hayvanları, tarımsal envanteri, besin maddeleri fazlası ve fazlalıktan binalarına el konuldu.

El konulan toprak ve diğer üretim araçları, yaşından, cinsiyetinden ve milliyetinden bağımsız olarak, köylüler arasında eşit paylar şeklinde (kişi başına) dağıtıldı. Büyük

toprak sahiplerinin toprağının ve envanterinin en büyük bölümünü topraksız ve az topraklı köylüler elde etti. Köylülerin tüm borçları, hem büyük toprak sahiplerine kira borçları ve hem de tefecilere kredi borçları iptal edildi. Demokratik halk hükümeti, geniş köylü kitlelerinin aktif katılımıyla tarımda dönüşümler yürüttü. 1953 yılının başında (ulusal azınlıkların oturdukları az sayıda bölge dışında) tüm ülkede, yaklaşık 450 milyon kır nüfusunu kaplayan bir alanda tarım reformu tamamlandı. Topraksız ve az topraklı köylüler 47 milyon hektar toprak elde etti.

Bunun dışında, Halk Demokrasisi Çini'nde kır nüfusunun üstelik yıllarca önceden peşin ödemek zorunda olduğu feodal vergi sistemi, çok sayıdaki ve yerel vergileriyle birlikte ortadan kaldırıldı.

Çin'de tarım devrimi, feodal toprak mülkiyeti sistemini, ortaçağ tarım ilişkilerini ve köylülüğün feodal sömürülmesini tümüyle ortadan kaldırdı. Büyük toprak sahipleri sınıfı tasfiye edildi. Büyük toprak mülkiyetin yerine toprak üzerinde küçük köylü özel mülkiyeti yaratıldı. Burjuva-demokratik devrimi tamamlayan tarımdaki dönüşümlerin yürütülmesiyle birlikte, Çin'de demokratik halk iktidarı hemen sosyalist dönüşümlere geçti.

Demokratik halk iktidarı, Kuomintang tekellerinin sözde devlet tekellerinin (bürokratik sermayenin tekellerinin), bütün sanayi, tarım ve diğer işletmelerine el koyarak ve bunları halk devletinin mülkiyetine geçirerek sosyalist ulusallaşmayı yürüttü. İktisadi kumanda merkezlerine egemen olmak açısından, komprador sermayenin temsilcilerine ait olan büyük Çin bankalarına el konulması ve bunların devlet mülkiyetine geçirilmesi büyük öneme sahipti.

Diğer devletlerle tarafların eşitliğine dayanmayan bütün anlaşmalar, yabancı emperyalistlere —Amerikan, İngiliz, Japon ve diğer emperyalistler—Çin halkını yağmalama ve ulusal çıkarları boğazlama olanağı sağlayan tüm eski gümrük

yasaları ve kararları iptal edildi. Yabancı sermayeye ait olan işletmelerin çoğunluğuna el konuldu. *Dış ticaret, devlet denetimi* altına alındı. Çin, kendisini kesin olarak emperyalist boyunduruktan kurtardı.

Çin'deki demokratik halk iktidarının yürüttüğü sosyalist ulusallaştırmanın özel niteliklerinden biri, çoğunluğu orta burjuvaziye dahil olan ulusal burjuvazinin mülkiyetine dokunmamaktan oluşmaktadır.

Sosyalist ulusallaştırma yoluyla, iktisadi ve kültürel inşada demokratik halk devletin en önemli ekonomik dayanağını oluşturan bir sosyalist devlet sektörü yaratılabilindi.

Üretim araçları üzerindeki mülkiyet biçimleri ve Çin Halk Cumhuriyeti'nde toplumun sınıfsal yapısı

Tarımdaki devrimci dönüşümler ve büyük sanayinin ve bankaların sosyalist ulusallaştırılması, Çin iktisadında temelli değişikliklere yol açtı. Komprador-burjuvazinin ve yabancı tekellerin kapitalist büyük mülkiyeti sosyalist halk mülkiyeti tarafından çözüldü ve feodal toprak mülkiyetinin yerini köylülerin özel mülkiyeti aldı.

Çin Halk Cumhuriyeti'nde şu anda üretim araçları üzerinde mülkiyetin aşağıdaki biçimleri bulunmaktadır: devlet mülkiyeti, yani halk mülkiyeti; kooperatif mülkiyeti; emekçi bireysel köylülerin ve işlikçilerin küçük özel mülkiyeti; kapitalist mülkiyet.

Devlet, halk mülkiyeti, sosyalist mülkiyettir. Bu, eskiden tekelci sermayenin ve yabancı kapitalistlerin mülkiyetinde bulunan ve demokratik halk iktidarı tarafından ulusallaştırılan işletmeleri ve aynı şekilde devrimden sonra devlet tarafından yeni kurulan işletmeleri—fabrikaları ve işletmeleri, maden

ocaklarını, santralleri, demiryollarını ve diğer ulaşım dallarını, haberleşme ve telefon sektörünü vs.— kapsamaktadır.

Yeraltı zenginlikleri, yasayla devlete verilmiş orman kitlesi, sular, nadasa bırakılmış topraklar ve diğer doğal yardımcı kaynaklar da keza devlet mülkiyetidir ve tüm halka aittir. Tarım alanında devlet tarafından kurulan Makine ve Traktör İstasyonları, makine ödünç verme ve tarım-teknik istasyonları ve devlete ait tarımsal işletmeler devlet malıdır, devlet mülkiyetidir. Dolaşım alanında devlet, büyük ticarete tayin edici rolü oynayan işletmelere sahiptir. Hemen hemen tüm dış ticaret ve neredeyse tüm bankacılık devletin elinde bulunmaktadır.

1952 yılında halihazırda ağır sanayinin %80'i ve (işliklerin üretim olmaksızın) hafif sanayinin %50'si devlete aitti. Sosyalist sektörün sanayi ve ticaretteki payı hızla artmaktadır. Ülkenin tüm sanayi üretiminin 1949 yılında devlet işletmelerine düşen payı %43.8 ve 1952'de artık %67.3'tü. Devlet ve kooperatif toptan ve perakende ticareti, 1950'de %44.4 ve 1952'de artık %62.9'la tüm iç ticarete katılıyordu.

Devlet, tüm dış ticareti denetim altında tutmakta ve SSCB ve diğer halk demokrasisi ülkeleriyle tüm ticaret de içinde olmak üzere bütün ithalat ve ihracat işlerinin %90'ını elinde bulundurmaktadır. Devlet halk bankası emisyon tekeline sahiptir ve teminat akçelerinin ve kredilerin %90'ından fazlasını denetim altında tutmaktadır.

1950 yılında, Çin tarihinde ilk kez, gerçek bir temele sahip olan bütünlüklü bir devlet bütçesi ortaya konuldu. 1951'den bu yana bütçe bir gelir fazlasıyla kapanmaktadır. Bütçe araçlarının yaklaşık yüzde 60'ı 1953 ve 1954 yıllarında iktisadi ve kültürel inşaya verildi.

Üretim araçları üzerindeki devlet, halk mülkiyeti, sanayideki sosyalist üretim ilişkilerinin temelidir. Devlet iktisadi, tüm halk iktisadında önder güçtür ve demokratik halk devletine sosyalist dönüşümleri yürütme olanağı sağlayan maddi temeldir.

Üretim araçları üzerindeki sosyalist halk mülkiyeti temelinde, devlet iktisadında sosyalizmin ekonomik temel yasası ortaya çıkmaya ve etkimeye başladı. Sosyalist devlet

işletmelerinin hedefi, emekçilerin artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin giderilmesidir. Sosyalist sanayi modern teknikle donatılmaktadır. Sosyalizmin ekonomik yasasının etkime alanı, özel mülkiyete dayanan iktisat biçimleri ülkenin halk iktisadi içinde ağır bastıklarından, henüz çok sınırlıdır.

Rekabet ve üretim anarşisi yasasına karşılık olarak halk iktisadının planlı (orantılı) gelişme ekonomik yasası oluşmakta ve etkimeye başlamaktadır. Üretim araçları üzerindeki sosyalist devlet mülkiyetine dayanarak, Çin Halk Hükümeti, hem bir zincirleme ve hem de halk iktisadının bir perspektif planlamasını uygulamaktadır. Devlet işletmeleri, giderek daha fazla ölçüde plan temelinde çalışmakta ve artan ölçüde iktisadi muhasebe yöntemini kullanmaktadırlar: bu işletmelerdeki işçi ve görevliler yaptıkları işin niteliğine ve niceliğine göre ücretlendirilmektedir. Devlet, en önemli endüstriyel ve tarımsal ürünlerin fiyatlarını belirlemektedir; para dolaşımını düzenlemekte ve dış ticareti kontrol etmektedir. Bu şekilde devlet, halk iktisadının sosyalist olmayan diğer sektörleri üzerinde düzenleyici bir etkide bulunmaktadır.

Kooperatif mülkiyeti, alım ve satım kooperatiflerini, kredi kooperatiflerini, tüketim kooperatiflerini, üretim kooperatiflerini ve meslek artellerini kapsamaktadır. Sosyalist halk mülkiyetine dayanan devlet işletmelerinden farklı olarak, kooperatif işletmeleri, tek tek kollektiflerin ve örgütlerin mülkiyetidir. Kooperatiflerin en gelişmiş biçimleri, sosyalist niteliktedir.

Sosyalist iktisadi biçimlerin yalnızca embriyonunu oluşturan en basit kooperatif biçimleri de kooperatif sektörüne dahildir. Bireysel iktisatların tarlalarındaki belirli işleri yerine getirmek amacıyla köylülerin kollektif olarak çalıştıkları geçici, yalnızca bir mevsim için oluşturulmuş karşılıklı iş yardımlaşması grupları buna dahildir. Burada yalnızca toprak değil, aynı zamanda üretim aletleri ve üretilen ürün de özel mülkiyet olarak kalmaktadır. Üretim araçlarının ve emeğin

artan toplumsallaşmasıyla birlikte, kooperatifin bu en basit biçimleri, büyük sosyalist kollektif işletmelere tedricen dönüştürülecektir.

Dolaşım alanında kooperatif, öncelikle, üyelerine kitle tüketim malları, tarımsal araçlar ve gübre temin eden ve onların ürünlerini satın alan kırsal alım ve satım kooperatifleri tarafından temsil edilmektedirler.

Alım ve satım kooperatifi, devlet ticaretinin yönlendirici etkisi altında bulunmakta ve köylü iktisatlarının küçük meta üretimi ile sosyalist devlet iktisadı arasındaki iktisadi ilişkileri güçlendirmeye ve köylülere sanayi mallarının temin edilmesini ve tahıl, pamuk ve diğer sanayi hammaddelerinin devletçe toptan satın alımını planlı bir şekilde şekillendirmeye katkıda bulunmaktadır. Kredi kooperatifi, faaliyetini yönlendiren ve kendisine parasal olarak yardım eden Devlet Halk Bankası ile bağ içindedir. Halk demokrasisi devleti, kooperatiflerin düşük biçimlerinden daha yüksek biçimlerine tedrici geçişi teşvik etmek için bireysel köylülerin ve işlikçilerin üretim kooperatiflerinin gelişmesini her açıdan desteklemektedir.

Nisan 1954 düzeyi itibarıyla bütün köylü iktisatlarının %50'sinden fazlası, geçici ya da kalıcı karşılıklı yardımlaşma gruplarında birleştirilmiştir. 1,660,000 köylü iktisadını kapsayan tarımsal üretim kooperatiflerinin sayısı 90,000'den fazlaydı. Birinci Beş Yıllık Plan'ın sona ermesiyle birlikte (1957), ülkenin tüm işlenen toprağının %40'ını kapsayacak şekilde bütün köylü iktisatlarının %35'i tarımsal üretim kooperatiflerinde birleştirilmiş olacaktır. 1954 yılında, alım ve satım kooperatiflerinin üye sayısı 150 milyon üyeyi bulmaktaydı. Kredi kooperatifi, kırdaki tarımsal kredi kooperatifi biçiminde temsil edilmektedir. Şu anda, 6 milyon üyeli 9,400 kredi kooperatifi bulunmaktadır.

Toprak ve diğer üretim araçları üzerindeki kişisel çalışmaya dayanan *küçük özel mülkiyet*, milyonlarca köylü ve meslek sahibini kapsamaktadır. Tarımdaki devrimci dönüşüm sürecinde orta köylülük ara tabakası kuvvetli bir şekilde

büyüdü, yoksul köylülerin ve tarım işçilerinin sayısı önemli bir ölçüde azaldı; bunlar, kendilerine toprak verilmesi yoluyla kendi özel iktisatlarını yürütecek duruma getirildiler.

Çin'in uzak ve az nüfuslu bölgelerinin (Tibet, Sinkiang, İç Moğolistan) köylülerinin büyük bir bölümü, henüz doğal ve yarı-doğal iktisat aşamasında (ataerkil iktisat) bulunmakta ve köylülerin bireysel gereksinimlerini karşılayan ve çok zayıf değişim ve pazar ilişkilerine sahip olan ilkel ziraat ve göçebe hayvancılıkla uğraşmaktadır.

Özellikle köyde yaygın olan işlikler, kentlerdeki küçük ticari işletmeler ve halkın gündelik işlerinin görülmesine hizmet eden küçük hizmet işletmeleri vs. de üretim araçları üzerindeki küçük özel mülkiyete dahildir.

Çin, zayıf gelişmiş sanayiye sahip bir tarım ülkesi olduğundan, iktisatta küçük meta üretimi ağır basmaktadır.

Kırda 100 milyonun üzerinde küçük ve en küçük köylü iktisadi bulunmaktadır. Yaklaşık 30 milyon işlikçi vardır. Tarım, dağınık, geri küçük köylü üretimi temeline dayanmaya devam etmektedir. Toprak, çüce parsellere bölünmüş olup, el çalışmasıyla ya da çekim hayvanlarının yardımıyla ve eskimiş, ilkel aletlerle işlenmektedir. Köylülerin tükettiği sanayi mallarının büyük bir bölümü ev işçileri ya da işlikçiler tarafından üretilmektedir.

Köylülerin ve işlikçilerin küçük meta üretimi, kaçınılmaz olarak kapitalist unsurları doğurmaktadır. Köyde, köylülüğün yoksul köylüler ve büyük köylüler olarak sınıfsal farklılaşması gerçekleşmektedir. Ancak halk demokrasisi devleti, bu süreci sınırlı bir çerçeve içinde tutmaktadır.

Küçük meta üretimi sektöründe, ilkel biçimi ile etkime bulunan değer yasası, düzenleyici bir rol oynamaktadır. Değer yasası, devlet ve kooperatif işletmelerindeki üretimde önemli bir etkide bulunmaktadır. Devlet ve kooperatif mülkiyetinin pekiştiği ve planlı gelişme yasasının etkime alanı genişlediği ölçüde, devlet de değer yasasına, paraya, ticarete egemen olabilir ve bunları sosyalist inşanın hizmetine sokabilir.

Halk demokrasisi devleti, bireysel köylü iktisatlarını ve işlikleri, üretim olanaklarından yararlanma açısından desteklemekte ve ayın zamanda, gönüllülük ilkesinin en sıkı şekilde korunması koşuluyla kooperatifler üzerinden sosyalist gelişme yoluna geçişlerini her açıdan teşvik etmektedir.

Üretim araçları üzerindeki *özel kapitalist mülkiyet*, kentteki kapitalist sanayi işletmelerini, köydeki büyük köylü işletmelerini ve ticaret sermayesinin girişimlerini kapsamakta ve Çin iktisadında büyük bir yer almaktadır. Ücretli işçi çalıştıran çok sayıdaki işlik ve sayıları oldukça büyük olan manifaktürler de buna dahildir.

1952'de büyük sanayinin üretiminin %31'i, tüm hafif sanayi üretiminin en az yarısı ve perakende ticaret bilançosunun %70'i özel sermayeye düşmekteydi. Büyük köylüler, iç savaş sırasında ve tarımdaki devrimci dönüşümler sürecinde kısmen mülksüzleştirildiler. Büyük köylülerin şu andaki yüzde oranı: Eski kurtarılmış bölgelerde %1 ve daha sonra kurtarılmış bölgelerde %2 ile %4 arasında.

Kapitalist iktisadın regülatörü değer yasasıdır. Kapitalist işletmelerde henüz artı-değer yasası etkimektedir.

Şu anki gelişme aşamasında kapitalist üretimi sosyalist üretimle çözmek için İktisadi koşullar mevcut olmadığından, özel sermayenin elinde bulunan sanayi, işlik, ticaret işletmelerini iktisadın kalkınması için kullanmak zorunludur. Endüstriyel ve tarımsal üretimi artırmak ve meta dolaşımını genişletmek amacıyla Çin Halk Hükümeti, özel kapitalist işletmelere kredi vermekte, belirli malların üretimi için sipariş vermekte, onlara hammadde temin etmekte ve onların mamul mallarını toptan satın almaktadır.

Aynı zamanda kentteki kapitalistlerin ve köydeki büyük köylülerin sömürü eğilimlerini kısıtlamaya yönelik bir politika izlemektedir. Burjuvazi, işçi sınıfının ve köylülerin sömürülmesini genişletmeye ve güçlendirmeye, yaşamsal önemdeki tüketim mallarını halk hükümetinin yasalarını

atlayarak tırmandırmaya, işçi sınıfının özel işletmeler üzerindeki denetimini zayıflatmaya vb. çabalamaktadır. Halk hükümeti, iktisadı dezorganize ettiği, devlet planlarını baltaladığı ve böylelikle devlete ve halka zarar verdiği ölçüde, kapitalistlerin faaliyetini yasaklamaktadır; tüm halk iktisadını kalkındırmak için, özel kapitalist işletmeler üzerindeki düzenleyici etkisini güçlendirmektedir. Kentte ve kırdaki kapitalist unsurların sınırlandırılmasında Halk İktidarının vergi politikası, önemli bir rol oynamaktadır.

Geçiş dönemi iktisadında, Çin’de devlet kapitalizmine özel önem düşmektedir. *Devlet kapitalizmi*, ağırlıklı olarak, devletin ve özel sermayenin birlikte katıldığı karma sanayi ve ticaret işletmelerinden, bankalardan ve kredi şirketlerinden oluşmaktadır. Bu işletmeler, devletin denetimi altında çalışmaktadır. Devlet kapitalizmi işletmelerinin kazançlarının yaklaşık dörtte biri kapitalistlere düşmekte, gerisi gelir vergisi biçiminde devlete verilmek ve işçilerin maddi ve diğer yaşam koşullarının düzeltilmesi ve işletme donatımının genişletilmesi için kullanılmak zorundadır. Devlet kapitalisti işletmelerin büyük sanayinin üretimdeki payı; 1952’de yüzde altı tutuyordu.

Çin Halk Hükümeti, gelecek süreçte kapitalist mülkiyetin yerine devlet, halk mülkiyetini geçirmek amacıyla, özel kapitalist işletmelerin devlet kapitalizminin çeşitli biçimlerine geçişini teşvik etmektedir. Böylelikle Çin’in şu andaki iktisadında üç temel iktisat biçimi mevcuttur: Sosyalist sektör, küçük meta üretimi sektörü ve kapitalist sektör.

İktisattaki değişimlere uygun olarak, toplumun sınıfsal yapısı da değişti. Çin Halk Cumhuriyeti’nin ana sınıfları *işçi sınıfı* ve *köylülüktür*. Bunun dışında, kentte ulusal burjuvazi ve kırdaki büyük köylüler sınıfı ve yine sayıca büyük bir kent küçük-burjuvazisi tabakası bulunmaktadır.

Sosyalist inşanın başarısı için, işçi sınıfının önderliği altında bulunan işçi ve köylü ittifakına pekiştirilmesi büyük bir öneme sahiptir. Bu, köylülerin sosyalizm inşasına çekilmesinin

baş koşulunu oluşturmaktadır. Halk İktidarının politikası, devlet sanayiinin köylü iktisadı ile ekonomik ittifakını ve köylü iktisatlarının kooperatıf sel birleşmelerinin her açıdan teşvik edilmesine yöneliktir. Çin'in şu anki aşamasında tarıma makinesel büyük üretimin temellerini verebilecek bir sosyalist sanayi oluşturulmadığından, kentle kı r arasındaki üretim ittifakı henüz az gelişmiştir. Kentle kı r arasındaki iktisadi ilişkiler, öncelikli olarak *ticaret ittifakını* kapsamaktadırlar. Devlet, bütün araçlarla devletsel ve kooperatıf sel ticareti geliştirmekte ve böylelikle özel sermayeyi meta pazarından püskürtmektedir. Ülkenin besin maddeleri gereksinimini karşılamak ve anarşist kapitalist eğilimleri aşabilmek için, devlet 1952/53 Kış'ından itibaren planlı tahıl toplama işlemine başladı.

Geçiş döneminde temel sınıf zıtlığı, işçi sınıfı ve köylülüğün emekçi kitleleri bir yanda ve kentteki burjuvazi ve kırdaki büyük köylülük arasındadır. Çin iktisadının sosyalist dönüşümüne, şiddetli bir sınıf mücadelesi eşlik etmektedir.

Çin'in sosyalist sanayileşmesinin yolları

Yeniden inşa dönemi sürecinde Çin iktisadının gelişmesinde büyük başarılar elde edildi. Daha henüz 1952 yılında, en önemli sanayi dallarının ve tarımın üretimi, geçmişte ulaşılan en yüksek düzeyin üzerinde bulunuyordu. Sosyalist iktisadi biçimlerin payı yükseldi, aynı şekilde bunların tüm halk iktisadı içindeki önder rolü pekişti. Tarımın başarıyla gelişmesi ve köylülerin gelirlerinin ve satın alma güçlerinin yükseltilmesi, dayanıklı bir iç pazar yaratmaktadır. Milyonlarca köylü sanayi ürünlerine olan talebi dile getirmektedir: tarımsal aletler, tekstil ürünleri, deri sanayii ve diğer sanayi dallarının ürünleri. Gelişmekte olan tarım,

sanayiye ve kente artan ölçüde hammadde ve besin maddesi temin etmektedir. Meta dolaşımı gelişmektedir; mali sistem ve para dolaşımı pekiştirilmiştir. 1953 yılından başlayarak, Çin iktisadı, yeniden inşadan sosyalist yeniden yapılanmaya geçmiştir.

Geçiş aşamasının iktisadi biçimlerini ve sınıflarını göz önünde bulundurarak ve toplumun, ekonomik gelişme yasalarından yararlanarak, Çin Komünist Partisi tüm geçiş dönemi için genel çizgiyi belirlemiştir. 1953 yılında Mao Zedung şöyle açıklıyordu: “Geçiş döneminde partinin genel çizgisi ve merkezi görevleri, oldukça uzun bir zaman dilimi süreci içinde tüm ülkenin sosyalist sanayileştirilmesini tedricen yürütmek, tarımın, el zanaatçılığının, özel ticaretin ve özel sanayinin sosyalist dönüşümünü tedricen gerçekleştirmekten oluşmaktadır. Bu genel çizgi, tüm çalışmamızı aydınlatan fenerdir. Bu çizgiden kopuk olarak şu ya da bu işi yürütmek, bir sağ sapma ya da sol sapma hatası içine düşmek demektir.* Çin’deki halk demokrasisi düzeni, sömürünün ve yoksulluğun biteceğini ve sosyalist toplumun inşa edileceğinin güvencesini vermektedir.

Komünist Partisi ve Halk Hükümeti tarafından hazırlanıp ortaya konan bu genel çizginin gerçekleştirilmesi, *Çin Halk iktisadının geliştirilmesi için Birinci Beş Yıllık Plan’la (1953-1957) başladı*. Birinci Beş Yıllık Plan’ın iktisadi ana görevi, ağır sanayiye geliştirmek ve ülke sanayileşmesinin temellerini yaratmaktır. Beş yıllık plan, ulaşımın, hafif sanayinin ve tarımın daha fazla kalkınmasını ve ticaretin gelişmesini ön görmektedir. Tarımda ve el zanaatçılığında kooperatifçiliğin geliştirilmesine özel bir dikkat sarfedilmektedir. Birinci Beş Yıllık Plan’da sosyalist iktisadi biçimlerin öncelikli gelişmesi, güvence altına alınmıştır.

Çin iktisadının sosyalist gelişmesi açısından, ülkenin sanayileşmesi birincil ve tayin edici önemdedir.

---

* “Pravda”, 22 Haziran 1954.

Daha önce belirtildiği gibi, Çin sanayii devrimden önce yarı-sömürge ve yarı-feodal bir karaktere sahipti. Sanayinin büyük bir bölümü hafif sanayi, öncelikle de yabancı sermayenin egemenlik merkezi Şanghay'da yoğunlaşmış olan pamuk sanayisiydi. Kentlerin ve bölgelerin çoğunluğunda ya hiç sanayi yoktu ya da çok zayıf olarak gelişmiş bir sanayi vardı. Ağır sanayi işletmeleri, ağırlıklı olarak yabancı sermayeye ait olan tamirat atölyelerinden (dolar, demiryolu tamir atölyeleri) ve ayrıca yabancı devletlere hammadde ve yarı mamul mal teslim eden kötü donatılmış ocaklardan ve işlemlerden oluşmaktaydı. Madencilik sanayii son derece zayıf gelişmişti; kendine özgü bir makine sanayii hiç gelişmemişti.

Çin'in sosyalist sanayileşmesinin görevi, iktisadi açıdan geri, eskiden yarı-sömürge ve yan-feodal bir tarım ülkesini, güçlü bir sosyalist sanayi gücüne dönüştürmektedir. Büyük zorluklardan (teknik gerilik, kalifiye sanayi işçisi eksikliği, doğal kaynakların henüz işlenmemişliği vs.) bağımsız olarak, Çin, bu tarihsel görevleri çözebilmek için uygun koşullara ve büyük olanaklara sahiptir.

Çin, 600 milyon nüfusu ile güçlü, insan rezervine sahiptir. Komünist Partisi'nin önderliği altındaki işçi sınıfı, iktisadi ve kültürel inşayı yönetmektedir. Toplumun önder sınıfı olarak, örnek fedakar çalışması, örgütlülüğü ve disiplini sayesinde emekçi kitlelerin en geniş tabakaların sosyalizm için mücadelede kaynaştırmaktadır. İşçilerle köylüler arasında bir dostluk ittifakı oluştu ve pekişti; ülkenin sanayileşmesi yüzlerce milyon köylünün aktif desteğini bulmaktadır.

Çin, bütün sanayi dallarının, öncelikle de ağır sanayinin gelişmesi için çok zengin doğal yardımcı kaynaklara sahiptir. Çin'in sanayileşmesi, en modern teknikle donatılmış yeni işletmelerin inşası yoluyla gerçekleşmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği ve Avrupa halk demokrasisi ülkelerinden birinci sınıf donanımlar elde etmekte ve zengin teknik deneyimlerden ve sosyalist büyük işletmelerde iş ve üretim örgütlenmesi alanındaki deneyimlerden yararlanmaktadır.

Sovyetler Birliği Hükümeti, Çin'e 141 büyük sanayi projesinin yeniden yapılanmasında ve inşasında yardım etmektedir: Metalurji kombinaları, demir olmayan metallerin üretimi için, kömür ve petrol çıkarımı için işletmeler, makine yapım işletmeleri, taşıma araçları işletmeleri, traktör işletmeleri, santraller vs.

Çin Komünist Partisi ve Halk Hükümeti, iktisadi politikalarında tutarlı olarak, ağır sanayinin planlı, sistemli ve hızlı bir şekilde, gelişmesi hedefini gütmektedirler: Ham maden işletmeciliği, maden sanayii, makine sanayii, kömür sanayii, kimyasal sanayi ve elektro sanayii. Eski işletmelerin, fabrikaların, maden kuyularının ve maden ocaklarının yeniden yapılanmasına, ağır sanayinin yeni işletmelerinin inşası için yatırımlar eşlik etmektedir.

Ülkenin sanayileştirilmesi, tüketim araçları üretiminin yükselmesinin vazgeçilmez koşulu olarak üretim araçları üretiminin öncelikli büyümesi anlamına gelmektedir. Bununla uyum içinde, ağır sanayinin payı tüm sanayi üretiminin değerinin 1949 yılının yüzde 32.5'ine karşın, daha henüz 1954 yılında yüzde 43.8'i buldu. 1953 yılında 173 büyük sanayi projesinin inşasına başlandı ya da inşası sürdürüldü. Bu işletmelerin tamamlanmasıyla sanayinin üretim kapasitesi önemli ölçüde artacaktır. Çin, ülkenin tüm sanayileşmesinin temelini güvence altına alacak olan kendi ağır sanayiine sahip olacaktır.

Makine sanayii, önemli bir canlanma kaydetmektedir. 1933 yılında, makine sanayii, yalnızca yüzde 1 ile Çin'in tüm büyük sanayisine katılmaktaydı. Makine sanayii işletmelerinin çoğunluğu, ağırlıklı olarak, parçaları yabancı ülkelerden ithal edilen makinelerin ve iş aletlerinin tamiri ve montajıyla uğraşıyordu.

Son yıllar içinde, Çin makine sanayii hızlı bir canlanma gösterdi. 1949 yılı için devlet makine sanayii işletmelerinin toplam üretim değeri 100 olarak alınırsa, bu 1950 yılında %282, 1951'de %473, 1952'de %776 ve 1953'te %1273 tutmaktadır; başka bir deyimle, 4 yıllık süreç içinde makine sanayinin üretimi değer olarak 13 kat arttı.

Anşan'da tek parça boru üretimi için bir fabrika, çelik ve sac demir işletmesi ve iki metalurjik kombina yüksek fırını inşa edildi ve işletmeye sokuldu; aynı şekilde Fuçun'da Haiçu'daki yer üstü işletmesiyle işlenen kömür havzaları hizmete sokuldu.

Sosyalist sanayileşmenin karakteristik özelliklerinden biri, devlet sanayiinin daha hızlı büyümesinden oluşmaktadır. Birinci Beş Yıllık Plan sürecinde, Çin sanayi üretiminin toplam değeri, 1952'ye göre yaklaşık olarak iki katına ulaşacaktır; yani yıllık büyüme oranı yüzde 15'i bulmaktadır. Yerel devlet sanayii de içinde olmak üzere devlet sanayiinin üretiminin toplam değeri yaklaşık olarak 2.5 kat artacaktır; yani yıllık büyüme ortalaması yüzde 20 olacaktır.

Sanayinin hızla gelişmesi, önemli bir birikimi gerektirir. Bu araçlar, öncelikle devlet iktisadi sektöründe yaratılan birikimden, iç ve dış ticaretten elde edilen gelirlerden, kapitalist işletmelerden alınan vergilerden ve son olarak da halktan gelen vergilerden sağlanmaktadır.

Halk iktisadının gelişmesi için kullanılan ararların en büyük bölümü, devlete aittir ve sosyalist iktisadi sektöre aktarılmaktadır. Buna karşı kapitalist sektör, esaslı ölçüde küçük yatırımlara sahiptir. Bu nedenden ötürü, kapitalist iktisadın payı gerilerken, devlet sektörü hem mutlak hem de görecel olarak hızlı büyüyecektir.

Çin halk iktisadının başarıyla gelişmesinin ana koşullarından birisi, işçiler ve köylüler tarafından emek üretkenliğinin yükseltilmesidir. Devlet işletmesi işçileri arasında, üretimin artırılması, ürünlerin kalitesinin düzeltilmesi, hammaddelerin tutumlu kullanılması ve donanımların daha iyi kullanılması amacıyla iş yarışması gelişmektedir. En iyi üretim işçileri maddi olarak teşvik edilmektedirler. Hükümet tarafından ödüllendirilmiş binlerce emek kahramanı bulunmaktadır.

Tarımın tedrici sosyalist dönüşümü

Tarımın temeli şu anda küçük köylü iktisadıdır. Bu iktisat içinde henüz tümüyle kullanılmamış üretim olanaklarından yararlanmak, tarımsal üretimin daha fazla yükseltilmesinin vazgeçilmez bir koşuludur. Çin köyündeki devrimci dönüşümler, tarımdaki üretici güçlerin gelişmesini ve köylü kitlelerinin durumunu esaslı şekilde etkiledi. Ülkenin tarihinde ilk kez, tarımsal üretimin daha fazla geliştirilmesine yönelik olan tüm devlet çapında önlemler uygulanmaktadır. Hükümet, ihtiyacı olan köylüleri tohum ve kredilerle desteklemektedir. Tarımda haşerelere karşı mücadele sistemi kuruldu; aynı şekilde modern tarım-tekniksel bilgiler yaygınlaştırılmaktadır. Çin Halk Hükümeti, geniş köylü kitlelerinin katılımıyla, en önemli tarımsal bölgeler için büyük bir önemi olan ve milyonlarca köylüyü su taşkınlarından koruyan sulama ve akaçlama çalışmaları yürüttü.

Hidro-teknik büyük inşaatların bir örneği, Huaiho nehir yatağı boyundaki 2 milyon kişinin üç yıl boyunca çalıştığı hidro-teknik tesislerdir. Toplam 3000 kilometre uzunluğundaki 77 nehir yatağı temizlendi ya da yatakları değiştirildi, ayrıca 104 kapaklı su bendi kuruldu. Yalnızca Huaiho'nun alt mecrasındaki baraj, 20 milyon köylüyü su taşkınlarından korumaktadır. Kesinleşmemiş sayılara göre, köylüler, 1950 ile 1953 arasındaki dönemde, kendi güçleriyle 6 milyondan fazla sulama kanalı, gölet, su toplama havuzu yaptılar. 800 bin çeşme kazdılar ve 250 büyük sulama tesisini ya yeniden inşa ettiler ya da yeni inşa ettiler. Bu girişim sayesinde, sulanan tarlaların alanı 56 milyon mu (1 mu=0.06 hektar) miktarında arttı.

1954 Mayıs'ının başında, Yungdingho'nun üst mecrasında (Kuzey Çin) Pekin ve Tientsin bölgelerini su taşkınlarından koruyan en büyük toplama havuzu olan Guanting havuzu tamamlandı.

1952 yılında tarım tümüyle yeniden kurulmuştu: tarımsal üretim Çin tarihindeki en yüksek düzeyine ulaştı ve savaş öncesi en yüksek düzeyin önemli ölçüde üzerine çıktı. 1949'la karşılaştırıldığında, 1952'de toplam tahıl üretimi % 145 ve pamuk ürünü yaklaşık %300 tutmaktaydı. İlk beş yıllık plan, tahıl üretimini 1952'ye göre %30 oranında artırmayı

öngörmektedir. İki beş yıllık plan süresinde ya da biraz daha uzun bir zaman dilimi içinde tahıl üretiminin 275 ile 300 milyon ton artırılması planlanmaktadır. Bu, kişi başına yılda 500 kilo tahıl düşmesi ve 1952'ye göre %70 bir artış anlamına gelmektedir.

Çin tarımında elde edilen önemli başarılarla rağmen, emekçi köylülerin üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetine dayanan küçük köylü iktisadi, halkın, özellikle de hızla büyüyen kent nüfusunun artan besin maddeleri gereksinimini ve sanayinin tarımsal hammaddelere olan gereksinimini karşılayabilecek durumda değildir. Geniş köylü kitlelerinin farklılaşmasına bir son vermek ve durumlarını temelden düzeltmek, küçük köylü iktisadi temelinde mümkün değildir de.

Demokratik halk devriminin zaferi, Çin tarımına kapitalist olmayan gelişme yolunu, tedrici sosyalist dönüşüm yolunu açtı. Kapitalist gelişme yolunu reddeden Çin Komünist Partisi ve Halk Hükümeti, köylülerin küçük, özel mülkiyete dayanan bireysel köylü iktisatlarından büyük sosyalist kollektif işletmelere tedrici gönüllü geçişini öngören bir planı hazırlayıp ortaya koydular. Bu plan, pratiğe uygulanmaktadır.

Çin Komünist Partisinin 16 Aralık 1953 tarihli “Tarımsal Üretim Kooperatiflerinin Gelişmesi Üzerine” kararında şöyle denmektedir:

“Tarımdaki üretici güçleri daha fazla geliştirmek için Parti, kırdaki çalışmasında aşağıdaki merkezi görevi önüne koymuştur: Köylüler için anlaşılabilir ve kabul edilebilir biçimler ve yöntemler kullanılarak köylü kitlelerini eğitmek ve tedricen birleşmelerini ve örgütlenmelerini teşvik etmek; kendisini küçük üretime dayanan geri bireysel iktisattan çıkarıp yüksek derecede üretken, ileri kooperatif iktisadına dönüştürmek, sanayi ile tarımın gelişmesi arasındaki dengesizliği yavaş yavaş ortadan kaldırmak ve kendilerini yoksulluktan kurtarmaları ve refah dolu, mutlu bir yaşantı sürmeleri için köylülere olanak vermek amacıyla tarımda

tedricen, sosyalist dönüşüm gerçekleştirmek.”*

Çin’de köylülerin kooperatıf sel birliğinin birbirlerinden en önemli üretim araçlarının toplumsallaştırılmasının derecesiyle ayrılan aşağıdaki biçimleri bulunmaktadır:

Köylülerin dolaşım alanında kooperatıf sel birleşmeleri *alım ve satım kooperatıfleri ve kredi kooperatıfleri* biçiminde giderek artan büyük bir canlanma göstermektedir. Bu kooperatıfler, tüccar ve tefeci sömürsünden kendilerini yavaş yavaş kurtarabilmeleri için hammaddelerin devlete satılmasında, köye üretim araçları ve tüketim malları temininde, düşük faizli kredi sağlanması ve tasarruf kasaları ağının genişletilmesi yoluyla desteklemektedirler. Bunlar, köylü iktisatlarının üretim amaçlarıyla, yani karşılıklı yardımlaşma grupları ve tarımsal üretim kooperatıfleri halinde birleşmesini desteklemektedirler.

Geçici karşılıklı yardımlaşma grupları, toprak ve üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin korunması koşullarında, bireysel köylü iktisatlarının belirli tarımsal işlerini ortaklaşa çatışma ile yerine getirmek amacıyla, oluşturulmaktadır. *Sürekli karşılıklı yardımlaşma grupları*, bireysel iktisatların en önemli tarımsal işlerini kollektif çalışmayla yerine getirmektedirler. Bu gruplardan birçoğu, köylüleri yalnızca tarımda değil, aynı zamanda yan mesleklerde de kollektif çalışma içinde birleştirmektedirler. Burada, belirli bir iş bölüşümü ve uzmanlaşması gerçekleşmektedir. Bu gruplardan bazıları toplumsal fonlar kurmaktadır. Geçici gruplara göre, sürekli gruplar kooperatıf in daha üst bir biçimini temsil etmektedir, ancak toprak ve arazi üzerindeki özel mülkiyeti muhafaza etmektedirler. *Tarımsal üretim kooperatıfleri* şunları ön koşul olarak kılmaktadırlar: Toprağın pay temelinde birleştirilmesi, köylü üretim araçlarının toplumsallaştırılması, kollektif çalışma ve nispeten daha büyük bir toplumsal fon temelinde işletmenin bütünlüklü yönetimi. Bu

---

* “Halk Çin’i” Sayı 8, 1954.

kooperatiflerdeki gelirler, getirilmiş toprak payına ve toplumsal işletmede yerine getirilmiş işe göre dağıtılmaktadır. *Tarımsal kooperatifin en yüksek biçimi*, toprak da dahil olmak üzere üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyete ve kolektif çalışmaya dayanan SSCB'deki tarımsal arteller tipindeki üretim kooperatifleridir. Bu türdeki üretim kooperatiflerinde, gelirler yalnızca iş birimlerine göre dağıtılmaktadır: Geçiş döneminde gerçekleştirilecek sosyalist dönüşümlerin zorunlu bir parçası, küçük bireysel işlikçilerin kooperatifsel birleştirilmesidir. Küçük işlikçi iktisadının gelişmesini sosyalist yola kanalize eden Çin Halk Hükümeti, işlikçileri, işlikçi ve meslek kooperatiflerinin artellerinin en çeşitli biçimleri (işlik üretim grupları, meslek kooperatifleri alım ve satım artelleri, işlik ve meslek kooperatifleri) içinde örgütlemektedir.

Yukarıda değinildiği gibi, Çin tarımının sosyalist dönüşümünün şu anki aşamasında, kooperatiflerin düşük, basit biçimleri —geçici ve sürekli karşılıklı yardımlaşma grupları— üretim alanında köylü iktisatlarının kooperatifsel birleşmesinin egemen biçimidirler. Ama kooperatifin bu düşük biçimleri bile, köylülerin ortaklaşa, kolektif çalışması sayesinde, bireysel köylülerin kişisel çalışmasına göre büyük üstünlükler göstermektedirler. Karşılıklı yardımlaşma grupları, bireysel köylüleri, üretim araçlarının toplumsallaştırılmasına ve kolektif çalışmaya dayanan tarımsal üretim kooperatiflerine geçiş için hazırlamaktadırlar. Tarımsal üretim kooperatifleri, modern tekniği ve tarım tekniği kullanmaya, rasyonel bir iş bölümünü yerleştirmeye, tarımı planlamaya ve gelirlerin yapılan işe göre dağılımı yoluyla köylülerin emek üretkenliğinin yükselmesine olan bireysel maddi ilgisini güvence altına almaya olanak sağlamaktadırlar.

Köylü iktisatlarının kooperatifler halinde birleştirilmesinde, sosyalist tarım işletmelerine büyük bir önem düşmektedir. Daha şimdiden ilk Makine ve Traktör İstasyonları ve yine sayısız makine kiralama ve agro-teknik istasyon

kurulmuş bulunmaktadır. 1954 yılında 59 makineleştirilmiş devlet çiftliği ve 2000'den fazla il ve ilçelere bağlı devlet tarım işletmesi bulunmaktaydı. Devlet tarım işletmeleri, köylülere reel yardımda bulunmakta ve makineleştirilmiş büyük işletmenin üstünlüklerini pratikte onların gözlerinin önüne sermektedirler.

Mevcut kooperatifler, ağırlıklı çoğunluğu itibariyle, henüz makinesel üretim maddi temelini sahip değildirler. Örneğin, Kuzeydoğu Çin'de, mevcut tarımsal üretim kooperatiflerinin ancak %2'si, toprağı, ilk Makine ve Traktör İstasyonları tarafından hizmete sunulan makinelerle işlemektedirler. Ama bizzat bu ilkel kooperatiflerde bile, elde edilen ürün, köylü üretim araçlarının basit toplamını ve kollektif çalışma sayesinde, bireysel köylü iktisatlarına göre %15-20 ve bazılarında hatta %30'dan fazladır. Tarımsal üretim kooperatifleri, küçük sulama tesislerinin inşası ve onarımıyla uğraşmakta, kuru toprağı sulak tarlalara dönüştürmekte, özenli toprak işlenmesine dikkat etmekte, toprağın verimliliğini artırmak amacıyla gübre kullanmakta, tarımda haşerelere karşı mücadele yürütmekte, toplumsal hayvancılığı geliştirmekte ve üretkenliğini artırmaktadırlar.

Kooperatifsel birliğin bir alt biçiminden bir üst biçimine geçiş, yavaş yavaş, her bölgenin iktisadi, politik ve kültürel gelişmesindeki çeşitli koşullar göz önünde bulundurularak ve gönüllülük ilkesi en sıkı şekilde korunarak gerçekleştirilmektedir. Çin Komünist Partisi ve Halk Hükümeti, hem köylü iktisatlarının kooperatifler halinde birleştirilmesini kendi haline bırakan görünümlere karşı, hem de bunun için gerekli maddi ve politik koşullar hazırlanmaksızın kooperatifsel birleşmenin bir üst biçimine ivedi geçişe karşı kararlı bir mücadele yürütmektedirler.

Çin halkının maddi ve kültürel yaşam düzeyinin yükseltilmesi

Çin Halk Cumhuriyeti'nde sosyalist inşaya, iş koşullarının ve işçilerin refah düzeyinin yükseltilmesi eşlik etmektedir. Devlet ve özet işletmelerde işgünü, 8-10 saatle (daha, önceki 14-16 saatlik iş gününün yerine) sınırlandırılmıştır. İşletmelerle işçiler arasında imzalanan *kollektif sözleşmeler* yerleştirilmiştir. Devlet ve özel işletmelerdeki işçilerin ve görevlilerin ücreti, birbirine uyan kategorilerde aynıdır. Tüm ülkede, içinde işçilerin ve görevlilerin çoğunluğunun birleştiği *sendikalar* kurulmuştur ve faaliyete geçirilmiştir. 1951 yılında işçiler ve görevliler için bir sosyal sigorta yerleştirilmiştir.

Çin halkı, kültürel inşada halihazırda büyük başarılar elde etmiştir. Eskiden işçilere ve köylülere, yalnızca orta ve yüksek okulların değil, aynı zamanda ilk okulların kapısı da kapalıydı. Devrimden önce nüfusun yüzde 90'ı okuma-yazma bilmiyordu. Çin Halk Cumhuriyeti'nde, eğitim bütün emekçilere açık tutulmuştur.

Çin halkının maddi durumunun düzelmesi, halkın satın alma gücünün önemli ölçüde artmasında dile gelmektedir; bu, yalnızca 1951 yılında %20 oranında artmıştır. 1950 yılına göre, tüm iç ticaret bilançosu (aynı fiyatlarla ölçüldüğünde) 1951'de %130 ve 1952'de %170 artmıştır. 1952 yılında devlet sanayi işletmelerindeki işçilerin gerçek ücreti, 1949 düzeyine göre %75'lik bir artış göstermiştir.

Cumhuriyetin kurulmasından bu yana öğrenci sayısı iki katına çıkmıştır. 1953 yılında 55 milyon çocuk ilkokullarda eğitim görmekteydi; bu, Çin'in kurtuluşundan önceki en yüksek ilkokul öğrenci sayısının neredeyse 2.4 katıdır. Ortaokullarda 1953'de 3.6 milyon öğrenci vardı; yüksek okullarda 220,000'den fazla öğrenci kayıtlı bulunmaktaydı. Okuma-yazma öğretilmesi için açılan kış okullarını şimdiye kadar 50 milyon köylü ziyaret etti.

Devrim, Çin'de kadının durumunu temelden değiştirdi. Eşit iş için, erkekle aynı ücreti almaktadır. Tarımdaki

dönüşümlerin uygulanması sırasında köylü kadınlara köylü erkekler kadar toprak dağıtılmıştır. Anne ve çocuk korunmasına büyük dikkat sarfedilmektedir. Kadın, erkekle eşit, tam politik hakları tatmakta, iktisadi, toplumsal ve politik yaşama aktif olarak katılmaktadır.

Demokratik halk devriminin zaferi, Çin halkım ulusal baskıdan kurtardı; o, özgür Çin'in bütün milliyetlerinin eşit haklar temelinde iktisadi ve kültürel olarak kalkınmalarının önkoşullarını yarattı.

Çin'de devrimin zaferi, dünya çapında bir öneme sahiptir. Bu zafer, politik ve iktisadi olarak halk devrimi öncesi Çini'ne benzer bir durumda olan sömürge ve yarı-sömürge ülkeler için özel bir öneme sahiptir. Bunların gelişmesi, Çin halkının gittiği mücadele yolunun aynısidir.

Kısa Özet

1— Muzaffer devrim sonucu oluşan Çin Halk Cumhuriyeti, işçi sınıfının önderlik ettiği ve işçilerin ve köylülerin ittifakına dayanan bir halk demokrasisi devletidir. Gelişme süreci içinde, burjuva demokratik devrim sosyalist devrime doğru gelişti, böylelikle Çin sosyalizme geçiş aşamasına girdi.

2— Halk demokrasisi devleti, esaslı sosyo-ekonomik dönüşümler gerçekleştirmektedir. Tarımdaki devrimci dönüşümler sonucu, büyük toprak sahiplerinin topraklarına ve üretim araçlarına tazminatsız el konuldu ve bunlar köylülere (kişi başına) özel mülkiyet olarak dağıtıldı. Halk demokrasisi devleti, aynı zamanda sosyalist dönüşümleri sürdürdü. Ağır sanayi işletmelerinin ağırlıklı çoğunluğu, hafif sanayinin bir kesimi, büyük bankalar, en önemli ulaşım araçları ve dış ticaretin hemen hemen tamamı, komprador-büyük burjuvazinin ve yabancı sermayenin mülklerine el konulması yoluyla halk devletinin eline geçti. Bu şekilde, halk iktisadının devlet

sosyalist sektörü oluştı.

3— *Halk devriminin zaferinden sonra Çin iktisadında aşağıdaki mülkiyet biçimleri bulunmaktadır: Devlet mülkiyeti, kooperatif mülkiyeti, köylülerin ve işçilerin küçük özel mülkiyeti ve kapitalist mülkiyeti. Temel iktisat biçimleri şunlardır: Sosyalist sektör, küçük meta üretimi sektörü ve kapitalist sektör. Sosyalist devlet iktisadı, ülkenin iktisadındaki önder güçtür ve devlet tarafından sürdürölen sosyalist dönüşümlerin maddi temelidir. Çin sanayii ve ticaretinde, devletin kontrolü altında bulunan ve sanayi mallarının üretiminin geliştirilmesi için demokratik halk iktidarı tarafından kullanılan özel sermaye önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağıntıda, devlet kapitalizmi nispeten geniş bir yaygınlık buldu.*

4— *Çin'deki ana sınıflar, şu anda işçi sınıfı ve köylülüktür. Sınıf mücadelesi, bir yanda köylülerin ana kitlesi ile ittifak içinde olan işçi sınıfı ile diğerk yanda kentteki burjuvazi ve kırdaki büyük köylülük arasında, halk iktisadının sosyalist ve kapitalist unsurları arasında geçmektedir.*

5— *Halk demokrasisi devleti ülkenin sanayileştirilmesini ve tarımın tedrici sosyalist dönüşümünü gerçekleştirmekte ve bu tarzda insanın insan tarafından sömürölmesinin ortadan kaldırılmasının ve sosyalist toplumun kurulmasının ön koşullarını yaratmaktadır.*

Bölüm XLII. SOSYALİST KAMP ÜLKELERİ ARASINDA İKTİSADİ ORTAK ÇALIŞMA

Demokratik Dünya Pazarının oluşması ve pekişmesi

Yukarıda ortaya konduğu gibi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ve Asya'nın bir dizi ülkesinin kapitalist sistemden kopuşuyla birlikte bütünlüklü dünya pazarı parçalandı. Kapitalist sistemden kopan ve Sovyetler Birliği ile birlikte sosyalist kampı oluşturan ülkeler, iktisadi olarak birleştiler ve sıkı bir şekilde ortak çalışmaya başladılar.

Kapitalist dünya pazarının yanısıra yeni bir dünya pazarı, *demokratik dünya pazarı* oluştu.

Bu pazarın şu anki ortakları şunlardır: Sovyetler Birliği, Çin Halk Cumhuriyeti, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Moğolistan Halk Cumhuriyeti ve Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti. Yeryüzünün dörtte birini kapsayan bu devletlerin alanı üzerinde, tüm insanlığın üçte birinden fazlası yaşıyor.

Orta ve Güneydoğu Avrupa'nın kapitalist sistemden kopan ülkeleri, halk demokrasisi düzeninin kurulmasından hemen sonra, Sovyetler Birliği ile sıkı iktisadi ilişkiler kurmaya ve kendi aralarında ortak çalışmayı örgütlemeye başladılar. Karşılıklı kardeşçe yardımlaşma ilkelerine dayalı bu ilişkiler, halk demokrasisi devletlerinin iktisatlarının hızla yeniden kurulması ve savaş sonrası döneminin ertelenemez iktisadi görevlerinin çözümü açısından çok büyük öneme sahiptirler. 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, 600 milyon nüfusa sahip bir büyük güç sosyalist kampa geldi.

Halk demokrasisi ülkelerinin sosyalizmin temellerinin yaratılmasına yönelik olan halk iktisadi perspektif planlarına geçişle birlikte, sosyalist kamp devletleri arasında iktisadi ortak çalışmanın yeni bir aşaması başladı. Bu aşama için karakteristik olan, karşılıklı mal teslimine ilişkin *uzun vadeli iktisadi paktlar ve anlaşmalardır*. Böylesi paktlar ve anlaşmalar, her ülkeye uzun bir süre için belirli, halk iktisadi planlarının yerine getirilmesi için gerekli olan makinelerin, donanımların, hammaddelerin ve diğer malların teslimini güvence altına almaktadırlar. Uzun vadeli anlaşmalar, aynı zamanda her ülkeye ürünlerini dış pazarlarda pazarlama güvencesi de vermektedirler. İstikrarlı ve sürekli iktisadi ilişkiler, halk demokrasisi ülkelerinde iktisadın daha çok gelişmesi açısından yeni perspektifler açmakta ve planlı sosyalist inşanın en önemli koşulunu oluşturmaktadırlar.

Sosyalist kamp ülkelerinin iktisadi ortak çalışmasının

deneyimleri, en gelişmiş kapitalist ülkelerin bile, halk demokrasisi ülkelerine, Sovyetler Birliği'nin onlara verdiği ya da birbirlerine karşılıklı verdikleri kadar etkin ve teknik olarak nitelikli bir yardım verebilecek durumda olmadıklarını gösterdi.

Sosyalist kamp ülkelerinin planlı iktisadi ortak çalışması amacıyla, 1949 yılında, katılan tüm devletlerin eşit haklara sahip olması temeline dayanan *Karşılıklı Yardımlaşma Konseyi* kuruldu. Karşılıklı Yardımlaşma Konseyi, iktisadi ve teknik deneyim alışverişini, hammaddelerle, besin maddeleriyle, makineler ve donanımlarla karşılıklı yardımlaşmayı örgütlemektedir; o aynı zamanda aralarındaki rasyonel işbölümü temelinde sosyalist kampın devletlerinin iktisadi gelişmesinde planlı bağı ve koordinasyonu sağlamaktadır. Bu, hem her tek tek ülkenin, hem de bir bütün olarak sosyalist kampın üretici güçlerinin hızla gelişmesinin çıkarlarına tümüyle hizmet etmektedir.

Halk demokrasisi ülkelerinin ortak çalışması, hızla büyümekte ve halk iktisadının büyümesiyle genişlemektedir. Demokratik dünya pazarı, her ülkeye iktisadi gelişmesi için gerekli olan herşeyi demokratik dünya pazarından elde etme olanağı sağlayan yeterli yardımcı kaynaklara sahiptir.

Sosyalist kampın dünya pazarının sürekli büyümesi ve pekişmesi, onun kapitalist dünya pazarı karşısındaki tarihsel ileriliğinin ve tayin edici üstünlüklerinin inkar edilemez kanıtıdır.

Sosyalist kamp ülkeleri arasındaki iktisadi ortak çalışmanın geniş ölçüdeki gelişmesi, yalnızca onların kapitalist ülkelerle ticari ilişkilerinin gelişmesini dışlamamakla kalmıyor, aynı zamanda bunun için uygun koşulları da yaratıyor. Sosyalist kamp ülkeleri, eşit haklar, karşılıklı yarar ve üstlenilen yükümlülüklerin sıkı bir şekilde yerine getirilmesi temelinde kapitalist ülkelerle ticari ilişkileri geliştirmeye çaba göstermektedirler; burada sosyo-ekonomik sistemler arasındaki

farkın karşılıklı yararlı ticari ve iktisadi ilişkilerin gelişmesi önünde bir engel teşkil etmemesi gerektiğinden yola çıkmaktadırlar. Amerikan emperyalizminin kapitalist ülkelerin Sovyetler Birliği ve halk demokrasisi ülkeleriyle ticaretini başarısızlığa uğratmaya yönelik politikası, pratik tarafından giderek daha fazla teşhir ediliyor ve çöküntüye uğruyor. Emperyalizmin saldırgan güçleri, emperyalist sistemden kesin olarak kopmuş halkların iktisadi kalkınmasını engelleyecek ya da durduracak durumda değildirler. Kapitalist ülkelerin yalnızca geniş emekçi kitleleri arasında değil, aynı zamanda işveren çevreleri arasında da, özellikle kapitalist dünya pazarında artan pazarlama sıkıntıları yüzünden, sosyalist kamp ülkeleriyle ticareti normalleştirme ve genişletme çabaları büyümektedir.

Sosyalist kamp ülkeleri kapitalist ülkelerle ticareti, iktisadın ve halkın yaşam düzeyinin daha fazla yükseltilmesine hizmet eden etkenlerden birisi olarak görmektedirler. Her iki kampın devletleri arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesi, özellikle de kapitalist dünya pazarının ilerleyen daralması sonucu, kapitalist sistemin ülkeleri açısından daha büyük bir öneme sahiptir. Her iki kampın ülkeleri arasında uluslararası iktisadi ilişkilerin kurulması, barış davasına, uluslararası gerginliğin azalmasına ve yeni bir savaşın kışkırtıcılarının planlarının akamete uğramasına hizmet etmektedir.

Sosyalist kamp ülkeleri arasındaki iktisadi ilişkilerin özü

Sosyalist kamp ülkeleri, iktisadi ve teknik gelişmeleri açısından farklılıklar göstermektedirler. Ancak bu ülkeler arasındaki karşılıklı ilişkiler, bunların hepsinin sosyalizm ve komünizm yolunda ilerlemeleri şeklindeki son derece önemli ve tayin edici olgu tarafından belirlenmektedir. Halk

demokrasisi ülkelerinin iktisadında sosyalist iktisadi biçimler *önder konumu* almaktadırlar. Bu nedenden ötürü sosyalist kamp ülkeleri arasındaki karşılıklı ilişkiler alanında insanın insan tarafından sömürülmesini ve rekabeti ve üretim anarşisini dile getiren kapitalizmin ekonomik yasaları güçlerini yitirdiler. Bu kampın devletleri arasındaki ilişkiler, sosyalizmin ekonomik yasalarına denk düşmekte ve bu yasanın gerekliliklerini yansıtmaktadırlar. Sosyalist kamp ülkelerinin iktisadi ortak çalışması, tarihin şimdiye kadar tanımadığı türden *yeni tipte uluslararası ilişkileri* oluşturmaktadırlar.

Sosyalizmin ekonomik temel yasasıyla uyum içinde demokratik dünya pazarına katılan ülkeler arasındaki iktisadi ilişkiler, emekçilerin sürekli olarak büyüyen gereksinimlerini en gelişmiş teknik temelinde sosyalist üretimin kesintisiz ve sürekli büyümesi yoluyla mümkün olabildiğince tam olarak karşılama amacına tabidirler. Bundan ötürü, sosyalist kampta iktisadi patlama, eşdeğer olmayanlar değişimi, rekabet mücadelesi ve zayıf devletlerin güçlüler tarafından sömürülmesi ve köleleştirilmesi dışlanmışıştır. Bu ülkeler arasındaki karşılıklı ilişkilerin belirtisi, dostça ortak çalışma ve karşılıklı yardımlaşmadır.

Sosyalist kampın son derece önemli özelliklerinden birisi, katılan ülkelerin bütün iktisadi ilişkilerinin planlılığıdır. Sosyalist kamp ülkelerinin iktisadi ortak çalışması, *halk iktisadının planlı, orantılı gelişmesi yasasıyla* uyum içinde, halk iktisadi planlarının karşılıklı koordinasyonu temelinde gelişmektedir. İktisadi ortak çalışma planları, Sovyetler Birliği ve halk demokrasisi ülkelerinin halk iktisatlarının gelişmesi planlarında ifadesini bulmaktadırlar. Demokratik dünya pazarının kitlelerin artan yoksulluğu sonucu, tayin edici kapitalist ülkelerin dünyanın yeraltı ve yerüstü zenginlikleri üzerinde etkide buldukları bölgelerin daralması sonucu ve modern kapitalist toplumun sürekli olarak keskinleşen çelişkileri sonucu diğer daha sık ve daha ağır bunalımlara

maruz kalan kapitalist dünya pazarı karşısındaki üstünlüğü burada yatmaktadır. Sosyalist kamp ülkeleri, kendi kaynaklarına ve karşılıklı yardımlaşmaya dayanarak, iktisatlarının kesintisiz kalkınmasını ve emekçi kitlelerin maddi refahlarının yükseltilmesini sağlamaktadırlar. Böylelikle de demokratik dünya pazarının sürekli genişlemesi için istikrarlı bir zemin yaratılmakta ve kapitalist dünya pazarına özgü olan pazarlama zorlukları ortadan kaldırılmaktadır.

Sosyalist kamp ülkelerindeki iktisadi gelişmenin planlılığı, üretici güçleri mümkün olduğunca hızlı bir şekilde geliştirmek ve iktisadın ve halkın refahının yükseltilmesini sağlamak amacıyla eldeki yardımcı kaynakların amaca en uygun bir şekilde kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Sosyalist kamp ülkelerinin, bu ülkelerden her birinin üretici güçlerinin gelişmesinden çıkarı vardır, çünkü bununla tüm kampın iktisadi gücü gelişmektedir. Buradan bu kampın devletleri arasındaki iktisadi çalışmanın genişletilmesinin ve pekiştirilmesinin son derece uygun koşulları ortaya çıkmaktadır.

Sosyalist kamp ülkeleri arasındaki iktisadi ortak çalışma, kapitalist iktisadi sistemin uluslararası iş bölümünden temelden ayrılan yeni bir *sosyalist uluslararası iş bölümü* temelinde gelişmekte ve pekişmektedir.

Sosyalist kamp devletleri arasındaki iş bölümü, kapitalizmden farklı olarak zor ve şiddet aracılığıyla oluşmamakta, tam tersine eşit haklara sahip devletlerin ortak çalışmasına dayanmaktadır.

Sosyalist kamp ülkeleri arasındaki iş bölümü, her bir ülkenin olanaklarından yola çıkmakta ve ortaklaşa bir kalkınmaya yol açmaktadır. Her ülke, kaynaklarının bir bölümünü diğer ülkelerin gereksinimlerinin karşılanması için ayırmakta ve kendisi de onların dostça yardımlarına dayanmaktadır. Sosyalist kamp ülkeleri arasındaki rasyonel iş bölümü, bunların üretici güçlerinin her yönlü gelişmesine

hizmet etmekte ve her ülkeye yalnızca kendi kaynaklarını değil, aynı zamanda diğer kardeşçe bağlandığı ülkelerin kaynaklarını da seferber etme olanağı sağlamaktadır.

Sosyalist iş bölümü sayesinde, bunun dışında, tek tek ülkeler, sanayinin ve tarımın en önemli dallarının gelişmesinde çifte çalışmadan ve kesişmelerden kaçınabilecek duruma getirilmektedirler. Sosyalist kampın tüm sistemi içinde eşit haklara sahip iktisadi birimler olarak birbirlerini tamamlamakta ve muazzam ölçüde gücün ve aracın tasarruf edilmesiyle iktisadi gelişmelerini hızlandırmaktadırlar. Her ülke, güçlerini ve araçlarını kendisi için uygun doğal ve iktisadi koşulların ve aynı zamanda en iyi üretim deneyiminin ve uzmanların bulunduğu dalların gelişmesi üzerinde yoğunlaştırılabilir. Bununla birlikte, tek tek ülkeler için, diğer ülkelerden alabileceği ürünlerin üretilmesinden kaçınma olanakları ortaya çıkmaktadır. Böylelikle sanayide geniş çaplı *uzmanlaşma ve üretimin koordinasyonu* ve besin maddeleri ve hammadde üretiminde amaca uygun iş bölümü sağlanmaktadır.

Bu uzmanlaşma ve kooperasyon, yatırım planlarını karşılıklı olarak koordine edilmesi ve karşılıklı yardımlaşma ve ortak çalışma üzerine uzun süreli ikili ya da çok yönlü anlaşmalar yoluyla pratiğe geçirilmektedir. Uzmanlaşma ve koordinasyon, maliyet masraflarının önemli ölçüde düşürülmesi konusunda büyük olanaklar sunduklarından, ağır sanayinin en önemli dalları —makine sanayii ve madencilik— açısından özellikle büyük öneme sahiptirler. Doğru bir iş bölümü, tarımda, emek üretkenliğinin artırılması ve toprağın rasyonel kullanımı yoluyla üretimin hızlandırılmış kalkınması için uygun koşullar yaratmaktadır.

Sosyalist iş bölümünün genişletilmesi, demokratik dünya pazarının daha fazla genişletilmesine katkıda bulunmaktadır.

Sosyalist kamp ülkelerinin karşılıklı ilişkilerinde, tarihte ilk kez, iktisadi yakınlaşmanın nesnel ilerici eğilimiyle tek tek ülkelerin birleşmesi ve bu birleşmenin, iktisadi olarak zayıf

olan halkların kapitalist gelişmiş ülkeler tarafından mali olarak köleleştirilmesine ve sömürgeci boyunduruk altına alınmasına dayanan birleşmenin emperyalist yöntemleri arasındaki kapitalizm için çözülmez çelişki ortadan kaldırılmıştır.

Kapitalist. kampta, gelişmiş ve geri ülkeler arasındaki iktisadi ilişkiler, egemenliğe ve bağımlılığa dayanmaktadır, öncelikle ortaklar arasındaki güç ilişkisini yansıtır. Zayıf gelişmiş ülkelerden, sömürgelerden ve yarı-sömürgelerden değerli hammaddeleri çekip alan emperyalist devletler, bunların metropollerin iktisatlarının tarım ve hammadde uzantıları olarak geriliklerini ve bağımlılıklarını sonsuzlaştırmak istemektedirler.

Sosyalist kamptaki iktisadi ilişkiler açısından her yönlü yardım ve zayıf gelişmiş ülkelerin ilerilerin düzeyine getirilmesi karakteristik olmaktadır. Sosyalist uluslararası işbirliği, kapitalizmin halk demokrasisi ülkelerine miras olarak bıraktığı iktisadi geriliğin ve iktisadi gelişmenin tek yönlülüğünün ortadan kaldırılmasını kolaylaştırır; bu ülkelerin kapitalist dünyadan iktisadi bağımsızlıkları pekişir; iktisat daha hızlı bir kalkınma göstermekte ve halkın refah düzeyi yükselmektedir.

Sosyalist kampta ülkeler arasındaki ilişki, *proleter enternasyonalizminin*, emekçilerin uluslararası dayanışmasının ilkelerinin bir cisimleşmesidir. Bu karşılıklı ilişkiler, fedakârca karşılıklı desteğe ve devlet egemenliğine ve ulusal çıkarlara saygı göstermeye dayanmaktadır. Sosyalist kamp ülkelerinin kardeşçe dostluğu ve sıkı ortak çalışması, bu kampın aşılmaz gücünün son derece önemli bir etkeni, bu ülkelerdeki başarılı sosyalist inşanın tayin edici koşullarından birisidir.

Sosyalist kamp ülkeleri arasındaki iktisadi ortak çalışmanın ana biçimleri

Sosyalist kamp ülkeleri arasındaki ortak çalışmanın ana

biçimleri, dış ticaret, kredi verilmesi, bilimsel ve teknik yardım ve uzmanların eğitilmesinde ortak çalışmadır.

İktisadi ortak çalışmanın bütün bu biçimleri arasında en büyük önem *dış ticarete* düşmektedir.

Demokratik dünya pazarının ülkeleri arasındaki dış ticaret, kapitalist dünya pazarından olduğundan tümüyle ayrı ilkelere dayanmaktadır. Kapitalist dünyada tekellerin elinde yoğunlaşmış olan dış ticaret, eşdeğerde olmayanların değişimi ve geri ve bağımlı ülkelerin sömürülmesinin ve köleleştirilmesinin diğer yöntemleri yoluyla azami kâr elde edilmesine tabi bulunmaktadır. Sosyalist kamp ülkelerinin dış ticareti, devlet tekeli (SSCB ve Avrupa halk demokrasisi ülkeleri) ya da devletin sıkı denetimi altında bulunmaktadır (Çin Halk Cumhuriyeti) ve bu kamp ülkelerinin iktisadi gelişmelerinin kalkınmasına ve hızlanmasına ve bunların halklarının yaşam düzeylerinin yükseltilmesine hizmet etmektedir. Demokratik dünya pazarına katılan ve dış ticaret yardımıyla halk iktisatlarının ürünlerinin giderek artan bir bölümünü realize eden her ülke, bunun karşılığında daha çok maddi değer değişiminde bulunmaktadır: sanayi donanımları, hammaddeler ve iktisadi gelişmesi için gerekli olan diğer mallar. Her ülke, gereksinim duyduğu malları ithal etmekte ve diğer ülkeler tarafından gereksinim duyulan malları ihraç etmektedir; burada ticaret ortaklarından birisi diğerine, kapitalist pazarda yapıldığı gibi, ihtiyaç duymadığı malı almaya zorlamamaktadır.

Demokratik dünya pazarında mal fiyatları, eşit haklara sahip ortakların gönüllü anlaşması yoluyla karşılıklı çıkarların tümüyle korunması koşulları altında saptanmaktadır; bu şekilde her türlü ayrımcılık ve her türlü eşdeğerde olmayanların değişimi dışlanmaktadır. Bu fiyatlar istikrarlıdır. Bunlar en azından bir yıl için saptanmaktadır; metaların çoğunluğunda mal fiyatları yıllar boyu değişmemektedir.

Sosyalist kamp ülkeleri arasındaki dış ticaretin sürekli

olarak artması, demokratik dünya pazarının kalkınmasının ve pekişmesinin en iyi kanıtıdır.

1938 yılında SSCB'nin Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluk'la toplam ticareti, SSCB'nin dış ticaret bilançosunun yalnızca %1.5'ini, 1953 yılındaysa o/040'ını tutuyordu. 1938 yılında SSCB'nin Çin'le dış ticareti, Sovyet dış ticaret bilançosunun %4'ünü ve 1953 yılında %18'ini tutuyordu.

Polonya'nın dış ticaret bilançosu 1952 yılında 1946 yılına göre 6 kat, Çekoslovakya'nınki 3.5 kat, Macaristan'ınki 13 kat, Romanya'nınki 14.5 kat ve Bulgaristan'ınki 3 kat arttı. Bu, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde 1947 yılına göre 17.7 katına çıktı. 1953 yılında Polonya'nın tüm ticaret bilançosunun % 70'i, Çekoslovakya'nınkinin %80'i, Romanya'nınkinin %85'i, Macaristan'ınkinin %80'i, Bulgaristan'ınkinin %88'i, Arnavutluk'unkinin hemen hemen %100'ü ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin %75'inden fazlası sosyalist kamp ülkelerine düşüyordu.

Yüksek derecede gelişmiş ağır bir sanayiye ve özellikle de yüksek derecede gelişmiş bir makine sanayiine sahip olan Sovyetler Birliği, halk demokrasisi ülkelerine büyük miktarlarda sanayi donanımı vermektedir. Son 5 yıl içinde (1948 ile 1953 arası) halk demokrasisi ülkelerine Sovyet sanayi donanımı ve makine teslimi 10 kattan fazla arttı.

Makineler, sanayi donanımları ve diğer üretim araçları, sosyalist kampın diğer ülkelerinin ihracatında da önemli bir yer almaktadırlar. Çekoslovakya, makine sanayii, maden sanayii, kimya sanayii ürünleri, kok kömürü ve ayakkabı mamülleri ihraç etmektedir. Polonya, taş kömürü, kok kömürü, sac demir ürünleri, kalay, demiryolları için tekerlekli malzeme ve besin maddeleri teslim etmektedir. Macaristan, yonga kesici makineler, türbinler, transformatörler, vinç malzemesi ve taşıma donanımları, alüminyum, boksit ve besin maddeleri ihraç etmektedir. Romanya'nın ihracatında petrol, petrol ürünleri ve odun önemli bir rol oynamaktadır. Bulgaristan, tütün, kurşun ve kalay konsentratları, çimento ve şarap ihraç etmektedir. Arnavutluk, ham demir ürünleri, petrol ve yer sakızı teslim etmektedir. Demokratik Alman Cumhuriyeti, makineler, elektrikli araçlar ve kimyasal ürünler, hassas mekanik ürünleri ve optik aletler ihraç etmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti, sanayi ve tarım hammaddeleri ve besin maddeleri ihraç etmektedir.

Sosyalist kamp ülkeleri arasındaki iktisadi ortak çalışmanın önemli biçimlerinden birisi, *kredi sağlanmasıdır*. Kapitalist

dünyada kredi ilişkileri, emperyalist güçlerin tekellerinin bunlar yardımıyla az gelişmiş ülkeleri iktisadi olarak yağmaladıkları etkin araçlardan birisidir. Kredi verilmesi, kural olarak, alınan miktarların alacaklı ülkelerden mal alımı için kullanımı yükümlülüğüyle bağıntılıdır. Emperyalistler, bu şekilde ellerinde kalan malları, öncelikle de tüketim mallarını, yüksek tekel fiyatlarıyla borçlu ülkelerde pazarlamaktadırlar. Sosyalizm kampında kredi sağlanması, krediyi veren için hiçbir ayrıcalık sağlamamaktadır. Krediler öncelikle donanımların ve makinelerin ve söz konusu ülkenin üretmediği, ama iktisadının gereksinim duyduğu malların alımı için kullanılmaktadır. Kredi alan ülkeler, kredileri ve faizlerini, o ülkenin ihracatı için karakteristik olan, normal mal çeşitlerinin adil fiyatlarla teslimi yoluyla ödemektedir.

Örneğin Sovyetler Birliği, 14 Şubat 1950'de imzalanan bir kredi anlaşması temelinde Çin Halk Cumhuriyeti'ne, 1 Ocak 1950'den başlamak üzere, yıllık eşit kotalarla geri ödenmek üzere 5 yıl süreli 300 milyon Amerikan doları tutarında bir kredi verdi. Çin, bununla, SSCB'den alınan, aralarında santraller, maden ocakları, makine inşa işletmeleri için donanımlar, kömür ve maden sanayii donanımları, demiryolları ve diğer taşımacılık donanımlar, raylar ve Çin halk iktisadının yeniden inşası ve daha fazla gelişmesi için gerekli malzeme de arasında olmak üzere SSCB'den alınan donanımları ve ürünleri ödemektedir. Bu kredinin yıllık faizi % 1 olup, Çin tarafından 10 yıllık süre içinde ayın yıllık kotalara ödenmektedir.

Sovyetler Birliği, uzun vadeli krediler temelinde Bulgaristan, Arnavutluk ve diğer ülkelere geniş çapta makine ve donanım vermektedir. Sovyet kredileri sayesinde Arnavutluk, örneğin bir tekstil kombinası, bir şeker fabrikası, bir çimento fabrikası, bir petrol arıtma tesisi ve diğer işletmeler arasında olmak üzere tüm fabrika ve işletmeler için komple donanımlar; Bulgaristan, Stalin kimya kombinası, Çervenkov Santrali, bir maden ocağı, bir kurşun ve kalay işletmesi ve bir dizi diğer işletme için komple donanımlar aldı.

Sosyalist kamp ülkelerinin bilimsel kalkınması açısından bilimsel ve teknik yardım da büyük öneme sahiptir. Bu yardım çeşitli biçimler almaktadır; bu, öncelikle en yeni buluşlar ve

teknik mükemmellikler üzerine patentlerin, lisansların ve teknolojik belgelerin verilmesinden, karşılıklı olarak üretim tekniği deneyimlerinin değiş-tokuş edilmesinden, doğal yardımcı kaynakların ortaklaşa açılması ve kullanılmasından, sanayi işletmelerinin ortaklaşa inşa edilmesinden ve birbirini karşılıklı olarak uzmanlarla desteklemekten oluşmaktadır.

Sovyetler Birliği, halk demokrasisi ülkelerini çağdaş büyük işletmelerin ve tüm bir sanayi dalının inşasında desteklemektedir. Sovyetler Birliği, teknik yardım yoluyla, Sovyet projelerine göre kurulan sanayi işletmelerini ve kültürel kuruluşları en yeni ve en modern donanımlarla donatmaktadır. Sovyetler Birliği, sosyalist kampın diğer ülkelerine en yeni üretim tekniği buluşlarını, patentlerini ve lisanslarını bırakmaktadır ve burada yalnızca projelendirme ve bilimsel dokümantasyonun kurulması için yapılan gerçek masrafların ödenmesi gerekmektedir. Sovyet uzmanları, mühendisler ve teknikerler, halk demokrasisi ülkelere maden arama çalışmalarında, maden yataklarının ve yeraltı zenginliklerinin açılmasında, bir dizi büyük yeni inşa planlarında karmaşık montaj ve inşa çalışmalarının yürütülmesinde yardım etmektedirler. Sosyalist kamp ülkeleri, ortaklaşa çalışma ve karşılıklı yardım temelinde birbirlerini bilimsel ve teknik olarak geniş çapta desteklemektedirler.

Avrupa halk demokrasisi ülkelerinde Sovyetler Birliği'nin desteğiyle kurulan ve kurulacak en büyük sanayi işletmeleri arasında şunlar vardır: Polonya'da Varşova'da ağır vasıta işletmesi, Nova Huta'da Lenin Maden Kombinası; Çekoslovakya'da Gottwald Maden Kombinası; Macaristan'da Sztalinvaros'da kombina, Romanya'da Lenin Elektrik Santrali, Bulgaristan'da Stalin Kimya Kombinası, Arnavutluk'ta Lenin Elektrik Santrali ve bir dizi diğer kombina, ağır makine sanayi işletmesi ve santraller.

Sovyetler Birliği'nin kapsamlı teknik yardımı, halk demokrasisi ülkeleri için, en kısa zaman süresi içinde, bu ülkelerin sahip olmadığı ve başka koşullar altında sahip de olamayacakları yeni ürünlerin üretimine başlama, evet, hatta yepyeni sanayi dallarını yaratmaları olanağı sağladı. Örneğin Romanya petrol sanayiini yalnızca genişletmekle kalmadı, aynı

zamanda petrol çıkarımı için gerekli olan donanımların hemen hemen tamamını ve petrol arıtma için gerekli olan karmaşık aygıtların önemli bir bölümünü inşa eden petrol sanayii için gerekli kendi makine sanayiini de geliştirdi. Petrole sahip küçük bir ülkenin buna denk düşen bir makine sanayiini de yaratabilecek duruma getirilmesinin dünyada başka bir örneği yoktur. Kapitalist dünyanın Amerikan ve İngiliz tekelleri tarafından amansızca sömürülen küçük petrol ülkeleri bunun rüyasını bile göremezler.

Halk demokrasileri arasındaki sıkı ortak çalışma, bu ülkelerde yeni sanayi dallarının inşasını önemli ölçüde kolaylaştırmaktadır. Örneğin, Çekoslovakya-Macar anlaşması, Çekoslovakya'yı alüminyum sanayiini Macar boksiti temelinde inşa edecek duruma getirdi. Polonya, Çekoslovakya'yı karpit üretiminin kurulmasında ve kalay eritme işletmelerinin inşasında destekledi. Polonya ve Çekoslovakya, Polonya toprağı üzerinde Nove Dvory'de her iki ülkeye de elektrik veren bir santrali ortaklaşa inşa ettiler. Polonya, Szczecin limanının bir bölümünü uzun vadeli kiralararak Çekoslovakya'ya denize açılma olanağı sağladı.

Uzmanların yetiştirilmesinde ortak çalışma, sıkı bir şekilde sosyalist ülkelerin bilimsel ve teknik ortak çalışmasıyla bağlıdır. Sovyetler Birliği, Çekoslovakya ve Polonya yüksek okullarında kardeş ülkelerden gelen büyük sayıda genç öğrenci öğrenim görmektedir; işletmelerde ve bilimsel kuruluşlarda bu ülkelerin genç uzmanları stajlarını tamamlıyorlar.

Sosyalist kamp ülkelerinin iktisadi ortak çalışmalarının başarıları ve demokratik dünya pazarının hızlı kalkınması, sosyalizmin kapitalizm karşısındaki üstünlüğün açık kanıtıdır ve insanlık için bütün ülkelerin ve halkların barışçıl bilimsel ve kültürel gelişmesinin perspektifini açmaktadırlar.

Kısa Özet

1— Sosyalist kamp ülkeleri arasındaki iktisadi ilişkiler, uluslararası ilişkilerin tümüyle yeni, sosyalist tipini oluşturmaktadırlar. İktisadi ilişkiler kapitalist ülkelerde güçlü ülkelerin zayıflar üzerindeki egemenliğine, herkesin herkese karşı mücadelesine, anarşiye ve plansızlığa dayanırken,

sosyalist kampta ortakların tam hak eşitliği ve karşılıklı yarar ilkesine, büyük küçük bütün halkların devlet egemenliğine saygı duyulmasına, kardeşçe karşılıklı yardımlaşmaya, tüm iktisadi ilişkilerin planlılığına ve örgütlülüğüne dayanmaktadır. Sosyalist kamp ülkeleri arasındaki ilişkiler, proleter enternasyonalizmi —emekçilerin uluslararası dayanışması— ilkesinin cisimleşmesidir.

2— *Sosyalist kamp ülkelerinin iktisadi ortak çalışması, sosyalizmin ekonomik yasalarına dayanmaktadır. Sosyalizmin temel ekonomik yasası ve halk iktisadının planlı, orantılı gelişme yasasıyla uyum içinde sosyalist kamp ülkeleri arasındaki iktisadi ilişkiler, tüm toplumun sürekli artan gereksinimlerini üretimin kesintisiz büyümesi yoluyla mümkün olduğunca tam olarak tatmin etme genel hedefine yöneliktirler ve eşdeğerlerin değişimi temelinde planlı olarak gelişirler. Bütün bunlar, demokratik dünya pazarının alım yeteneğinin sürekli olarak genişlemesinin ve bunalımsız gelişmesinin güvencesini oluşturmaktadırlar. Sosyalist kamp ülkelerindeki iktisadi gelişimin planlılığı, eldeki yardımcı kaynakların amaca en uygun şekilde kullanımını olanaklı kılmaktadır. Sosyalist kamp ülkelerinin iktisadi ortak çalışması, yeni bir, sosyalist uluslararası işbölümü temelinde gerçekleşmektedir. Devletler arasındaki sosyalist işbölümü, halk iktisadi planlarının, özellikle de yatırım planlarının sıkı sıkıya koordine edilmesi, tayin edici sanayi dallarının ve aynı zamanda en önemli besin maddeleri ve hammadde üretiminin geniş ölçüde uzmanlaştırılması ve kooperasyonu yoluyla gerçekleşmektedir.*

3— *Sosyalist kamp ülkelerinin iktisadi ortak çalışmasının çeşitli biçimleri arasında, yıldan yıla artmakta olan dış ticaret ilk yeri almaktadır. İktisadi ortak çalışmanın kredi ve borç sağlanması, bilimsel ve teknik yardım ve uzmanların yetiştirilmesinde ortak çalışma gibi biçimleri de büyük öneme sahiptirler. Sosyalist kamp ülkeleri arasındaki iktisadi çalışmanın bütün bu biçimleri, üretici güçleri en hızlı şekilde*

geliştirme ve iktisadı ve halkların refahını sürekli olarak yükseltme hedefi gütmektedir.

SONUÇLAR

Marksist-Leninist politik ekonomi, yüzyıldan fazla süren bir gelişme yolunu ardında bıraktı. Marksizm-Leninizmin bir bütünü gibi, Marksist-Leninist politik ekonomi de yaratıcı ve aktif bir karakter taşımaktadır. Her türlü dogmatizmden uzak olarak, işçi sınıfının pratiği ile, işçi sınıfının ve tüm emekçilerin sosyalizm ve komünizm gündelik mücadelesiyle en sıkı, ayrılmaz bağ içinde gelişmekte ve yeni tarihsel deneyimlerin genelleştirilmesinden doğan yeni teorik ilkelerle tamamlanmaktadır.

Marx ve Engels, tarihsel bakımdan geçici üretim tarzı olarak kapitalizmin temellerini bilimsel bir şekilde tahlil ettiler ve oluşmasının, gelişmesinin ve çöküşünün ekonomik yasalarını ortaya koydular. Marx ve Engels, “Komünist Partisi Manifestosu”, “Kapital”, “Gotha Programının Eleştirisi”, “Bay

Eugen Dühring'in Bilimi Alt-Üst Etmesi" ve diğer eserlerinde proletaryanın kapitalizmin mezar kazıcısı ve sosyalist toplumun kurucusu olarak tarihsel rolünü ortaya koydular. Onlar, proleter devrim teorisini yarattılar, kapitalist toplumun sosyalist topluma devrimci dönüştürülmesinin özel tarihsel aşaması olarak kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemini ekonomik zorunluluğunu gerekçelendirdiler ve genel hatlarıyla komünist toplumun iki gelişme aşamasını karakterize ettiler.

Marksizm'de en önemli olan, toplumun dönüştürülmesinde tayin edici bir rol oynayan yeni tipte devlet olarak proletarya diktatörlüğü öğretisidir. Marx ve Engels, proletarya diktatörlüğünün gerçekleştirilmesi gereken en önemli önlemleri içeren bir program ortaya koydular: mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesi, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin yerine toplumsal mülkiyetin yerleştirilmesi, sömürünün ve sömürücü sınıfların ortadan kaldırılması ve toplumun üretici güçlerinin hızla büyümesinin güvence altına alınması.

Marx ve Engels, sosyalist toplumda üretim anarşisinin toplumsal iktisadın planlı gelişmesi yoluyla ortadan kaldırılabilceğini ve yapılan işe göre dağılım ilkesinin gerçekleşeceğini önceden gördüler. Yalnızca üretici güçlerin daha hızlı gelişmesi, ürünlerin büyüyen bolluğu, kentle kır arasındaki ve kafa emeğiyle kol emeği arasındaki esaslı farkların ortadan kaldırılması ve çalışmanın insanın ilk yaşamsal gereksinimi haline gelmesiyle birlikte komünizmin bir alt aşamasından "herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinime göre" ilkesinin egemen olduğu bir üst aşamasına geçiş gerçekleşir.

Lenin, Marksist politik ekonomiyi daha da geliştirdi ve onu kapitalizmin tekeli aşamasının—emperyalizm ve kapitalizmin genel bunalımının—bilimsel araştırmasıyla zenginleştirdi. Bu araştırmanın en önemli sonucu, yeni, tamamlanmış sosyalist devrim teorisi, *tek* ülkede sosyalizmin zaferinin olasılığı teorisidir.

Marx ve Engels'in proletarya devriminin en acil görevi olarak mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesi ilkesine dayanarak Lenin, "Proletaryanın Şimdiki Devrimdeki Rolü", "Tehdit Eden Felaket ve ona Karşı Nasıl Mücadele Edilir", "Bolşevikler Devlet İktidarını Koruyacaklar mı?" yazılarında ve diğer çalışmalarında proletarya diktatörlüğünün iktisadın kumanda merkezlerini ele almaya yönelik en önemli önlemleri olarak toprağın, büyük sanayinin, bankaların ve dış ticaretin ulusallaştırılmasının bilimsel gerekçelendirilmesini yaptı.

Lenin, Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin ve SSCB'de sosyalist inşanın tarihsel deneyimlerini bilimsel olarak genelleştirdi ve böylelikle toplumun sosyalist dönüşümünün derin tahliliyle genelde Marksizmi, özelde de Marksist politik ekonomiyi zenginleştirdi. "Devlet ve Devrim", "Proletarya Diktatörlüğü ve Dönem Kautsky", "Sol Radikalizm", "Komünizmin Çocukluk Hastalığı", "Proletarya Diktatörlüğü Aşamasında Ekonomi ve Politika" adlı eserlerinde ve diğer çalışmalarında Lenin, proletarya diktatörlüğü sorununu her yönlü olarak ortaya koydu. Lenin, proletarya diktatörlüğünü proletaryanın önderliği altında proletaryanın geniş köylü kitleleriyle sınıf ittifakının özel bir biçimi ve emekçi kitlelerin çıkarlarını dile getiren proleter demokrasisinin en yüksek biçimi olarak tanımladı. Proletarya diktatörlüğünün içeriğini ve tarihsel misyonunu ortaya koydu ve onun üç temel yönünü belirledi: a) sömürücülerin baskı altında tutulması, b) emekçi kitlelere önderlik ve c) sosyalist toplumun inşa edilmesi.

Lenin, bu aşamadaki toplumun iktisadını ve sınıf yapısını bilimsel olarak tahlil ederek, kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi içinde toplumsal sınıfların ve sınıf mücadelesinin özü ve rolü sorununu ortaya koydu. İşçi sınıfının bu ittifak içindeki önder rolü koşullarında işçi sınıfının geniş köylülük kitleleriyle ittifakı sorununu her yönlü ele aldı. Lenin, sosyalizmin inşasına sömürücü sınıflara karşı şiddetli sınıf mücadelesinin eşlik ettiğini göstererek, işçi sınıfının diktatörlüğü döneminde

sömürücü sınıfların tasfiyesinin ve insanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kaldırılmasının hangi yoldan olacağını ortaya koydu.

“Sovyet İktidarının Yakın Gelecekteki Görevleri”, “Yarışma Nasıl Örgütlenmelidir?”, “Büyük İnisiyatif”, “Bütünlüklü ‘İktisat Planı’”, “Ayni Vergi”, “Kooperatifçilik Üzerine” adlı yazılarında ve diğer yazılarında Lenin, kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemindeki iktisadi politikanın teorik temellerini ortaya koydu ve bu politikanın somut yollarını gösterdi. Lenin, SSCB’de sosyalizmin inşasının somut, dünya çapında tarihsel öneme sahip planını yarattı. Bu planın en önemli parçaları, ülkenin sosyalist sanayileştirilmesi ve tarımın kollektifleştirilmesidir. Lenin, sosyalist iktisadın temellerinin inşası ve Sovyet ülkesinin dünya emperyalizminden iktisadi bağımsızlığının güvence altına alınması için Rusya’nın yüzyıllardır süren geriliğinin tarihsel olarak en kısa zamanda aşılması ve bir büyük sanayinin kurulması gerektiğini kanıtladı. Lenin, köylülüğü önce sanayiyle tarım arasındaki ticari ittifak ve daha sonra üretim ittifakı temelinde yavaş yavaş sosyalist inşa yoluna çekmeyi hedefleyen kooperatif planını ortaya koydu.

Sosyalist inşanın pratiğinin genelleştirilmesi yoluyla Lenin, sosyalizmin ekonomik temel yasasının çıkış tezlerini, halk iktisadının planlı gelişmesi yasasını ve diğer yasaları ortaya koydu, Sosyalist iktisadi yöntemin temel ilkelerini belirledi, sosyalist üretimin artırılmasında maddi ilgi ilkesinin önemini ortaya çıkardı ve sosyalizmde yapılan işe göre dağılım, iş ücreti tezini vs. yaratıcı bir şekilde geliştirdi. Lenin’in çalışmaları, Sovyet iktisadını geliştirmek amacıyla ticareti geliştirme ve para kullanmanın ve kentle kır arasındaki ittifakın pekiştirilmesinin gerekliliğini gerekçelendirdi. Lenin, bilimsel bir şekilde, sömürücüler için özgür olmayan emeğin kendisi için, tüm toplum için özgür emeğe dönüştürülmesi yüksek hedefi izleyen sosyalist devrimin kitlelerin tarihte eşi

görülmemiş coşkusuna yol açacağını ve kitle temeli üzerinde bir yarışmanın ilk kez olanaklı olacağını önceden gördü. Üretim ve ürünlerin dağılımına ilişkin sıkı, tüm halk tarafından taşınan hesap dökümü ve denetim, yeni sosyalist iş disiplininin ve iktisadi muhasebenin yaratılması sorunlarını ele aldı.

Lenin'in eserlerinde komünist toplumun inşası, komünizmin maddi üretim temelinin kurulmasında elektrikleştirmenin ve emek üretkenliğinin yükseltilmesinin rolü ve gereksinimlere göre dağılım komünist ilkesine geçiş koşullarına ilişkin Marksizmin temel tezleri, yaratıcı bir şekilde daha da geliştirildi.

Gerçekten bilimsel bir politik ekonominin yaratıcılarının çalışmalarına, Marx, Engels, Lenin'in eserlerine dayanarak Stalin, ekonomi biliminin bir dizi yeni tezini ortaya koydu ve bunları geliştirdi. Stalin'in çalışmalarında modern tekelci kapitalizm tahlil edilmekte ve kapitalist sistemin, hem iktisadi ve hem de politikayı sarsan ve herşeyi kapsayan kapitalizmin bunalımını oluşturan genel bunalımı ele alınmaktadır.

Stalin, SSCB'de sosyalist inşanın deneyimlerini genelleştirerek sosyalizmin politik ekonomisinin bir dizi sorununu inceledi. Stalin, Lenin'in ilkelerinden yola çıkarak, Parti kongreleri ve konferanslarındaki konuşmalarında, "Leninizmin Sorunları" , "SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Sorunları" eserlerinde ve diğer çalışmalarında ülkenin sosyalist sanayileştirilmesinin ve tarımın kollektifleştirilmesinin yollarını ve yöntemlerini ortaya koydu. Marx, Engels ve Lenin'in eserlerinde verilen çıkış tezlerinden yola çıkarak Stalin, sosyalizmin temel yasasını ve halk iktisadının planlı, orantısız gelişmesi yasasını tanımladı.

Stalin'in eserlerinde, Lenin'in sosyalist iktisat yürütülmesine, değer yasasının ve paranın kullanılmasının gerekliliğine, iktisadi muhasebeye, emekçilerin emeklerinin ürünlerine olan maddi ilgililiği ilkesine ve sosyalist iktisadi sistemin kapitalist iktisadi sistem üzerindeki üstünlüğüne

ilişkin ilkeleri daha geniş bir biçimde ele alınarak incelendi.

Stalin, sosyalizmden komünizme geçişe ilişkin Marksist-Leninist ilkeleri geliştirdi ve onları somutlaştırdı: Komünizmde devlete, kentle kır arasındaki ve kafa emeğiyle kol emeği arasındaki esaslı farklılıkların ortadan kaldırılmasına ilişkin ilkeler.

Marksist-Leninist politik ekonomi, SSCB'deki komünist inşanın ve halk demokrasisi ülkelerindeki sosyalist inşanın pratiğinin genelleştirilmesiyle daha da geliştirilmektedir. O, işçi sınıfının ve geniş emekçi kitlelerin kapitalist ülkelerde baskıya ve sömürüye karşı devrimci mücadelesinin yeni deneyimleri ve sömürge halklarının ulusal kurtuluş mücadelesinin deneyimleriyle zenginleştirilmektedir. Marksizm-Leninizmin ekonomik teorisinin gelişmesi, en açık ifadesini, Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve kardeş komünist ve işçi partilerinin tarihsel kararlarında ve bunların önderlerinin ekonomik teorisinin toplumun değişen yaşam koşullarının sonucu olarak ortaya çıkan yeni sonuçları ve ilkeleriyle zenginleştirildiği çalışmalarında bulmaktadır.

Marksizm-Leninizmin son derece önemli bir bileşeni olarak Marksist-Leninist politik ekonomi, kapitalizme karşı ve sosyalizm için mücadelesinde proletaryanın elinde güçlü bir ideolojik silahtır. Toplumun ekonomik gelişme yasalarının, zorunlu olarak kapitalizmin çöküşüne ve komünizmin zaferine yol açan yasaların nesnel araştırılmasından çıkarılabilecek olan işçi sınıfının ve insanlığın tüm ilerici güçlerinin çıkarlarını dile getirdiğinden dolayı, gerçekten bilimsel politik ekonomidir.

Modern burjuva politik ekonomisi, ömrünü doldurmuş kapitalist düzeni sonsuzlaştırmaya çaba gösteren tekellerin burjuvazinin çıkarlarını dile getirmektedir ve kapitalizmin içinde yatan ve onun çöküşüne yol açan çelişkileri örtmek ve gizlemek için elinden gelen herşeyi yapmaktadır. Kapitalizmi güzel gösteren ve onun reformlarla düzeltilebileceği düşüneyi yayan küçük-burjuva ekonomisi, işçi sınıfını ve geniş emekçi

kitleleri kapitalist düzenin ortadan kaldırılması için mücadeleden, sosyalizm için mücadeleden saptırmaya çalışmaktadır. Burjuva ve küçük-burjuva politik ekonomileri, baş görevleri olarak kapitalist sistemi ayakta tutma ve Marksist-Leninist politik ekonomiye karşı mücadele olarak görüyor.

Marksist-Leninist politik ekonomi, burjuva ve küçük-burjuva politik ekonomilerinin bilimsel olmayan, gerici özünü teşhir etmektedir. İşçi sınıfının toplumun ekonomik gelişme yasasının bilgisiyle donatmakta ve devrimci Marksist-Leninist partilerin politikalarını bilimsel temelde inşa etmelerine olanak sağlamaktadır.

Politik ekonominin incelenmesinden hangi ana sonuçlar çıkmaktadır? Politik ekonomi ne öğretmektedir?

1- Politik ekonomi, öncelikle, insan toplumunun ekonomik gelişmesinin yasalara uygun bir süreci teşkil ettiğini öğretmektedir. Her yeni bir üretim tarzının oluşması ve gelişmesi ve bir üretim tarzının diğerinin yerini alması, insanların keyfiyetine tabi değildir, tersine nesnel ekonomik yasaların etkimesi temelinde gerçekleşmektedir. Politik ekonomi, ekonomik gelişmenin nesnel yasalarını bilmeyi ve toplum çıkarına kullanmayı olanaklı kılmaktadır.

Politik ekonomi, toplumsal üretimin ve toplumun çeşitli gelişme aşamalarında maddi varlıkların dağılımının yasalarını ortaya çıkarmakta ve böylelikle bütün çok yanlılığı ve çelişkililiği içinde bütünlüklü yasalara uygun bir süreç olarak insan toplumunun tüm gelişme sürecinin kavranılmasının anahtarını teşkil etmektedir. Politik ekonominin yasaları da, diğer her bilimin yasalarının olduğu gibi, nesnel, bizim dışımızda var olan yasallıkların insanların kafasında yansımalarıdır. Politik ekonomi, aynı zamanda, toplumun gelişmesinin ana gücünün, tarihin gerçek yapımcısının halk olduğu, emekçi kitleler olduğu şeklindeki son derece önemli Marksist tezin derinlemesine ve her yönlü

gerekçelendirilmesini vermektedir. O, toplumun maddi yaşamının gelişmesinin olgunlaşan gereksinimleriyle birlikte oluşan ilerici düşüncelerin seferber edici, örgütleyici ve dönüştürücü rolünü göstermektedir.

İnsan toplumu, daha düşük yaşama biçimlerinden daha yükseklerine doğru bir gelişme göstermektedir. Her üretim tarzı, toplumun, onun üretici güçlerinin ve üretim ilişkilerinin ilerleyen gelişmesindeki belirli bir aşamayı oluşturmaktadır. Toplumun gelişmesi, sosyalist devrime kadar, yeni sosyo-ekonomik düzenin eski, ömrünü doldurmuş düzenin yerini alması, belirli bir süreç boyunca üretici güçlerin gelişmesine katkıda bulunması, ama daha sonra üretici güçlerin ayak bağı haline gelmesi şeklinde yürümektedir. Bundan sonra da bir ekonomik toplum düzeni, diğer, daha yüksek bir düzen tarafından çözülmektedir. Antagonist sınıflara bölünmüş toplumda bu çözülme sınıf mücadelesi içinde, ömrünü doldurmuş egemen sınıfın iktidarını deviren ve yeni ilerici sınıfın iktidarını kuran toplumsal devrim yoluyla gerçekleşmektedir.

Politik ekonomi, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete dayanan sosyo-ekonomik formasyonların oluşmasını, gelişmesini ve çöküşünü her yönlü araştırır ve böylelikle sınıf mücadelesinin ekonomik köklerini ortaya koyar. O, zenginliğin emekçi insanlar tarafından yaratıldığı, ama onların emeklerinin meyvelerine sömürücü sınıfların el koyduğunu gösterir. Bunun sonucu olarak sınıf mücadelesi, belirli sınıfların temel maddi çıkarları tarafından, söz konusu üretim tarzının ekonomik gelişme yasaları tarafından belirlenir.

Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete dayanan her yeni toplum düzeni —köleci toplum, feodalizm ve kapitalizm— sömürücüleri iktidara getirdi ve yalnızca emekçilerin sömürülmesinin ve baskı altında tutulmasının biçimlerini değiştirdi. Toplumun ekonomik gelişmesinin tüm süreci, kapitalizmin insanın insan tarafından sömürülmesine dayanan

son toplum düzeni olduğunu kanıtlamaktadır. Politik ekonomi, kapitalizmin tekelci aşamasında çoktan toplumun daha da ileriye doğru gitmesini durduran gerici bir düzen olduğunu göstermektedir. Can çekişmekte olan kapitalizmin yerini, yeni bir toplum düzeni, sömürücü sınıfların yok edilmesi ve insanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kaldırılması anlamına gelen sosyalizm alacaktır.

İnsan toplumunun gelişim tarihi, Marksist-Leninist politik ekonominin bu bilimsel sonucunun doğruluğunu tümüyle ve tamamıyla onaylamaktadır. Sosyalist toplum, SSCB’de inşa edilmiştir. SSCB’de sosyalizmin zaferi, özel mülkiyetin ve kapitalist toplumun sonsuzluğuna ilişkin sahte teoriyi tümüyle teşhir etmiştir. Avrupa halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin inşası başarıyla ilerlemektedir. Çin iktisadındaki büyük devrimci dönüşümler, doğunun bu en büyük ülkesinde sosyalizmin tedrici inşasının koşullarını yarattı. Sovyetler Birliği, başarıyla, sosyalizmden komünizme tedricen geçişi gerçekleştirmektedir. İlk aşamasını sosyalizmin oluşturduğu komünist toplum, bütün ülkelerin emekçilerinin mücadelesinin nihai hedefidir.

Politik ekonomi, işçi sınıfına ve tüm emekçilere, komünizmin zafer kazanacağına kesin kanaatini vermektedir; çünkü bu zaferin tarihsel gelişmenin tüm geçen süreci tarafından belirlendiğini göstermektedir.

2— Politik ekonomi, SSCB ve halk demokrasisi ülkelerinin deneyimleri örneğinde, kapitalist ülkelerin emekçilerinin kendilerini kapitalist kölelikten nasıl kurtaracaklarını öğretmektedir. O, kapitalist ülkelerin emekçilerinin ezilmesinin ve sefaletinin rastlantısal nedenlere bağlı olmadığını, tam tersine bunun köklerinin kapitalist iktisadi sistemde olduğunu ve bu sistem içinde yatan ekonomik yasalar tarafından belirlendiğini kanıtlamaktadır. Bunalımlar, işsizlik ve halk kitlelerinin sefil durumu, üretim ilişkilerinin temeli bizzat değişmedikçe, yani üretim araçları kapitalistlerin

ve toprak sahiplerinin özel mülkiyetinden çıkarılıp emekçi halkın toplumsal mülkiyetine geçirilmeden ortadan kaybolmaz.

Politik ekonomi, burjuva ve sosyalist iktisadın temellerinin zıtlığını, bir yandan burjuvazi ve diğer yandan proletarya ve tüm emekçilerin sınıf çıkarlarının uzlaşmazlığını ortaya koyar ve böylelikle kapitalizmin barışçıl yoldan sosyalizme doğru “büyümesinin” olanaksızlığını kanıtlamaktadır. Kapitalizmi reforme etme, onu “iyileştirme” çabaları, ücret köleliği sistemini ortadan kaldıramaz. Büyük Sosyalist Ekim Devrimi, işçi sınıfının ve emekçi köylülüğün, ancak kapitalizmin temel dayanaklarını ortadan kaldırırlarsa, kendilerini sömürü boyunduruğundan kurtarabileceklerinin, ve özgür, refah ve kültürlü bir yaşam yoluna girebileceklerinin çürütülemez kanıtını vermiştir. Tarihin deneyimleri, sosyalist devrimin kaçınılmaz olduğu, sosyalizmin emekçilerin egemenliğini kurmaksızın, proletarya diktatörlüğü ve işçi sınıfının köylülükle ittifakı olmaksızın kapitalizmi çözemeyeceği şeklindeki Marksist tezin doğruluğunu tümüyle kanıtlamaktadırlar. Bu amaca ulaşmak için, proletaryayı ve geniş emekçi yığınlarını burjuvaziye karşı kararlı mücadeleye hazırlamaya ve sosyalist devrimin zaferini örgütlemeye yetenekli olan bir komünist partisine gereksinim vardır.

Politik ekonomi, sömürge halklarının metropoller tarafından köleleştirilmesinin ve yağmalanmasının bizzat sömürge ülkelerdeki feodal büyük toprak sahipleri ve komprador-burjuvaziyle sıkı sıkıya bağlı olan emperyalizmin özü tarafından belirlendiğini göstermektedir. Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin halkları, ancak emperyalizmin ve onun uşaklarının boyunduruğunu attıklarında, feodalizmin kalıntılarını yok ettiklerinde ve temel demokratik dönüşümleri gerçekleştirdiklerinde, kendilerini kölelikten, sefaletten ve gerilikten kurtarabilirler. Sömürge ülkeler, emperyalizm sisteminden koptuklarında ve bağımsızlıklarını güvence altına aldıklarında, SSCB ve diğer sosyalist kamp ülkelerinin iktisadi

yardımıyla kapitalist gelişmenin acı dolu yolundan kaçınabilirler ve yavaş yavaş sosyalist inşaya geçişin koşullarını yaratabilirler. Çin halkının devrimci mücadelesinin ve zaferinin deneyimleri, Marksist-Leninist politik ekonominin bu sonucunu pratikte onayladı ve sömürge ülkelerin emperyalizminin boyunduruğundan kurtulmasının bunları maddi ve kültürel bir kalkınmaya doğru götürdüğünü kanıtladı.

Şu veya bu burjuva ülkede kapitalist düzenin devrilmesi, bunun yerini sosyalist düzenin alması, bir sömürge ülkenin emperyalizm sisteminden kopması ve bu ülkede demokratik dönüşümlerin gerçekleştirilmesini —bütün bunlar, emperyalistlerin uydurdıkları bir saçmalık olan “devrimin ihracı” yoluyla gerçekleşmez, bunlar tam tersine bu ülkelerin, ekonomik gelişmelerinin derin iç gereklilikleri tarafından belirlenmektedir.

3— Politik ekonomi, iktisadın sosyalist anlamda nasıl dönüştürüleceğini öğretmektedir. Sosyalizme geçiş keyfi bir yolla gerçekleştirilemez, tam tersine bu, yasalara uygun bir süreç oluşturmaktadır. Politik ekonomi, kapitalizmden sosyalizme geçiş aşamasında nesnel ekonomik yasaların etkimesi temelinde, birbirini izleyen bir sırayla, kapitalist büyük üretimin ulusallaştırılmasının, ülkenin sosyalist sanayileştirilmesinin ve köylü iktisatlarının kollektifleştirilmesinin gerçekleştirildiğini göstermektedir. Sosyalizmin inşası, kent ve kırdaki kapitalist öğelere karşı uzlaşmaz mücadele içinde gerçekleşmektedir.

Politik ekonomi, burjuva ideologlarının iktidarı ele geçiren işçi sınıfının iktisadı örgütleyebilecek durumda olmadığı şeklindeki sahtekarca saçmalığını teşhir etti. SSCB'nin tarihsel deneyimleri, emekçi halk iktidarının hangi tükenmez yaratıcı kaynağı uyandırdığını gösterdi. İnsanlık tarihinde ilk kez işçi sınıfı, yeryüzünün altında birini kapsayan dev bir ülkenin emekçileri, sömürü ve baskı boyunduruğunu attılar, kendilerini kendi ülkelerinin efendisi yaptılar ve üretici güçlerin, toplumsal

zenginliğin ve halk kitlelerinin maddi refahının kültürünün sürekli artmasını güvence altına alan sosyalist düzeni kurdular. Böylelikle halkın pekala sömürücüler olmaktan da yapabileceği, işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin yalnızca eski burjuva iktisadi sistemi parçalamaya değil, aynı zamanda yeni, karşılaştırılamayacak derecede yüksek, sosyalist sistemi inşa etmeye de yetenekli olduğunu kanıtladı. Halk demokrasisi ülkelerindeki sosyalist inşa pratiği de bunun bir kanıtıdır.

Politik ekonomi, işçi sınıfının sosyalist inşada önder rolü oynaması gerektiğinin ve sosyalizmin inşa edilmesi ve insanın insan tarafından sömürsünün ortadan kaldırılması amacıyla işçi sınıfının ve köylülüğün sağlam bir ittifakının kurulması gerektiğinin ekonomik gerekçelerini teslim etmektedir. İşçi sınıfıyla köylülüğün ittifakı, sosyalist kampın tüm ülkelerinin toplumsal düzeninin yıkılmaz temelidir. İşçi sınıfıyla köylülüğün ittifakı temelinde yüzyıllar süren köylü sorunu çözülmekte ve küçük ferdi köylü işletmelerinden köylülüğü yıkım ve sefaletten kurtaran kollektif büyük iktisatlara geçiş gerçekleştirilmektedir. SSCB'deki kollektif iktisadi düzenin zaferi, köylülüğün sosyalizm yolunda ilerlemeyeceği şeklindeki burjuvazinin iddiasını pratikte çürüttü.

Politik ekonomi, SSCB'deki sosyalist inşanın tarihsel deneyimlerini genelleştirmektedir. O, devrim öncesi Rusyası'nın olduğu gibi, önceden yoksul ve zayıf bir ülkeden, Sovyetler Birliği'nin olduğu gibi, zengin ve güçlü bir ülkenin nasıl yaratılabileceğini göstermektedir. Halk demokrasisi ülkeleri, zengin Sovyet deneyimlerinden, sosyalist inşanın, denenmiş yolunun ve geçiş döneminde sınıf mücadelesi yasasının bilgisini almakta, işçi sınıfının köylülükle nasıl sarsılmaz bir dostluk ve sağlam bir ittifak kuracağını, kentle kır arasındaki iktisadi ittifakın nasıl pekiştirileceğini, sömürücü sınıflar üzerinde zaferin nasıl kazanılacağını ve sosyalist toplumun nasıl inşa edileceğini öğrenmektedirler.

Sovyet deneyimlerinden yararlanma, her ülkedeki tarihsel

gelişme koşullarının bütünü tarafından belirlenen iktisadın somut özelliklerinin ve sınıf ilişkilerinin göz önünde bulundurulmasını talep eder. Halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin inşası, şimdi başında Sovyetler Birliği'nin olduğu bir sosyalist kamp olduğundan ve sosyalizmin inşasına ilişkin zengin deneyimler toplandığından, Sovyetler Birliği'nde olduğundan daha uygun koşullar altında gerçekleşmektedir. Kapitalist sistemden kopan bütün ülkelerde sosyalizmin ve komünizmin zaferinin tayin edici koşullarından birisi, sosyalizm kampının gücünün daha da artması ve bu kampa mensup ülkeler arasında iktisadi, politik ve kültürel ortak çalışmanın daha da gelişmesidir.

4— Politik ekonomi, sosyalizmin inşası sırasındaki pratik çalışmanın, bunun ancak toplumun ekonomik gelişme yasalarına dayanması halinde, başarıyla taçlanacağını öğretmektedir.

Ekonomik yasaların bilinmesi, ekonomik süreçlerin derinlerine, özüne inmeyi, ilerici gelişme eğilimlerini, bunlar daha embriyon aşamasında olsalar da, ortaya çıkarmayı, iktisadi gelişme sürecini bilimsel olarak önceden görmeyi ve bunları komünizmin inşası görevleri doğrultusunda yöneltmeyi mümkün kılmaktadır. Politik ekonomi, kadroları, yeninin, ileri olanın eski, ömrünü doldurmuş olan üzerindeki zaferi uğruna mücadelede silahlandırır. Politik ekonominin araştırdığı ekonomik yasalara ilişkin bilimsel bilgi, sosyalist kamp ülkelerinde iktidarda bulunan komünist ve işçi partilerinin iktisadi politikasının temelidir. Marksist-Leninist teorinin, nesnel ekonomik yasalarını bilgisinin yönlendiriciliği altında bu partiler, bilimsel olarak gerekçelendirilmiş ve pratikte sınanmış bir politika, toplumun maddi yaşamının gelişmesinin gerekliliğini, halkın temel maddi çıkarlarını dile getiren bir politika hazırlamakta ve hayata geçirmektedirler. Bu partiler, böylelikle kitlelerin devrimci enerjisini ve yaratıcılığının önderleri ve örgütleyicileridirler.

Politik ekonomi, sosyalizmin temel ekonomik yasasının etkimesini ortaya koymakta ve böylelikle kadroları, sosyalist üretimin hedefleri doğrultusundaki tüm çalışmalarında — halkın maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami derecede giderilmesinde— yönlendirir. Politik ekonomi, üretimin en gelişmiş teknik temelinde kesintisiz olarak büyümesi ve sürekli olarak mükemmelleşmesi açısından var olması gereken koşulları ortaya koyar.

Politik ekonomi, tüm kendiliğindencilik görünümününün sosyalizmin iktisadi düzenine yabancı olduğunu, komünist toplumun yalnızca halk iktisadının planlı gelişmesi yasası temelinde, sosyalizmin ekonomik temel yasasının gereklilikleriyle uyum içinde iktisadın planlı olarak yönetilmesi yoluyla inşa edilebileceğini göstermektedir. Halk iktisadının planlı gelişmesi yasasının araştırılması, işgüçlerinin, maddi ve mali araçların amaca uygun yerleştirilmesine ve üretim öğelerinin doğru bir şekilde koordine edilmesine katkıda bulunmaktadır.

Politik ekonomi, halk iktisadının daha fazla kalkınmasının ve her yönlü gelişmesinin önemli ve tayin edici koşullarından birisi, emek üretkenliğinin bütün dallarda —sanayi, taşımacılık ve tarımda— mümkün olduğunca yüksek derecede artırılmasıdır. Emek üretkenliğinin kesintisiz olarak artırılması, emekçi halkın gereksinimlerinin azami ölçüde tatmin edilmesinin ve en gelişmiş kapitalist ülkelerle başarılı iktisadi yarışın ana koşuludur.

Politik ekonomi, kitlelerin üretimin kesintisiz olarak yükselmesine olan ve nedenleri sosyalist üretim ilişkileri içinde yatan ilgisinin sosyalist inşa açısından hangi muazzam öneme sahip olduğunu göstermektedir. O, sosyalist toplumun iktisadi gelişmesinin güçlü bir itici gücü olarak sosyalist yarışmanın rolünü göstermektedir. Politik ekonomi, sosyalist iktisadın gelişmesi açısından yapılan işe göre dağılım yasasına hangi önemin düştüğünü ortaya koymakta ve böylelikle halk

iktisadının bütün dallarındaki kadroları, emeğin emek ürünleriyle doğrudan bağıntı içinde farklı olarak ücretlendirilmesi ve eşitlikçiliğin tüm unsurlarının ortadan kaldırılması alanlarında yönlendirmektedir.

Politik ekonomi, değer yasasından ve ona bağlı ekonomik aygıtlardan uzmanca yararlanmaya sosyalist inşa açısından hangi önemin düştüğünü ortaya koymaktadır. Sosyalizmde değer yasasının etkimesi bilgisi, kadrolar için üretim yöntemlerinin iyileştirilmesi, maliyet ücretlerinin düşürülmesi, iktisadi muhasebenin pekiştirilmesi, işletmelerin verimliliğinin artırılması, ticaretin geliştirilmesi ve maliye sisteminin mükemmelleştirilmesi açısından son derece önemlidir. Politik ekonomi, en sıkı tutumluluk rejimini uygulamak ve sosyalist birikimi yükseltmek amacıyla sosyalist plan iktisadında yatan zorlu olanakları göstermektedir.

Kitlelerin iktisadi ve kültürel inşadaki yaratıcı faaliyetinin sürekli canlanması, Sovyetler Birliği ve halk demokrasisi ülkeleri için karakteristiktir. Bundan dolayı, kitlelerin ekonomik gelişme yasalarını ve sosyalist-iktisat ilkelerini öğrenmeleri durumu, giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Kadroları ekonomik yasaların bilgisiyle donatan politik ekonomi, bu yasalardan pratikte daha büyük başarıyla yararlanmayı ve böylelikle sosyalizmin ve komünizmin inşasına yönelik tüm emeğin etki derecesini yükseltmek amacıyla kullanılmasını mümkün kılmaktadır.

Sosyalizmin politik ekonomisi, üretimdeki gizli rezervleri bulmalarında, bunlardan yararlanmalarında ve “dar boğazlara” uyum göstermeyi önlemelerinde iktisat fonksiyonerlerine ve geniş emekçi kitlelerine yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan, gerçek ekonomik koşulların her açıdan göz önünde bulundurulması gerektiğini öğretmekte ve “herşeyi yapabiliriz”, “bizim için herşey’ çok kolay” ilkesine göre davranmadan korumaktadır.

Politik ekonomi, iktisadi süreçler arasındaki karşılıklı

ilişkileri ortaya koymakta ve her emekçinin faaliyetlerinin halk iktisadının tüm sosyalist sisteminin gelişmesi açısından önemini kavramasını sağlamaktadır. Aynı zamanda sosyalizmde tüm halkın çıkarlarının, tüm devlet çıkarlarının diğer herşeyin önünde geldiği bilgisini kavratmaktadır.

5— Politik ekonomi, sosyalizmin kapitalizme göre tayin edici üstünlükler gösteren en ilerici üretim tarzı olduğunu göstermektedir. Bu, sosyalizmin ekonomik temel yasasıyla kapitalizmin ekonomik temel yasası arasındaki, iki farklı gelişme çizgisini belirleyen iki temel yasa arasındaki taban tabana ters zıtlıklarda ifadesini bulmaktadır.

Kapitalist ülkelerde üretim, emekçileri yıkıma, sefalete, işsizliğe ve açlığa mahkum eden ve kanlı savaşlara sürükleyen azami kâr elde edilmesi haydutça yasasına tabiyken; sosyalist toplumda insanların çıkarlarına, büyüyen gereksinimlerinin tatmin edilmesine tabidir.

Kapitalist ülkelerin iktisadı açısından üretici güçlerin gelişmemesi, kapitalizmin asalaklığının ve çürümüşlüğüünün güçlenmesi ve tahrip edici iktisadi krizlere maddi değerlerin yok edilmesinin eşlik etmesi karakteristikken, Sovyetler Birliği ve halk demokrasisi ülkelerinin iktisadı, üretimin kesintisiz artması ve en gelişmiş teknik temelinde üretimin mükemmelleştirilmesini güvence altına alan teknik ilerilik tarafından belirlenmektedir.

İktisadın askerileştirilmesinin etkisi altında tek yönlü ve esas olarak savaş için çalışan dallarda geliştiği ve bunun sonucu olarak da vergilerin ve kitle gereksinim mallarının fiyatlarının arttığı kapitalizmin zıttına sosyalizmde, kendilerine kitle gereksinim mallarının fiyatlarının ve halkın gerçek gelirin artmasının eşlik ettiği barış iktisadının canlanması ve sivil gereksinim için üretimde bulunan sanayinin gelişmesi tayin edicidir.

Kapitalizme ülkeler arasındaki rekabet mücadelesi ve bir kısım ülkelerin diğerleri tarafından köleleştirilmesi özgü iken,

sosyalizmi sosyalist kampı oluşturan ülkeler arasındaki dostça iktisadi ve kültürel ortak çalışma, amacı bu ülkelerin genel iktisadi ve kültürel kalkınması olan bir ortak çalışma belirlemektedir. Sosyalist kampın yeni, demokratik dünya pazarı giderek daha fazla genişlemektedir; bu, sosyalizmin iktisadının kalkınmasının en önemli etkenlerinden birisidir.

Kapitalizmle barışçıl yarışma içinde sosyalist iktisadi sistemin kapitalist iktisadi sistem karşısındaki üstünlüğü yıldan yıla daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ayın zamanda iç çelişkilerin yıpratığı kapitalist iktisadi sistem, her yıl daha da zayıflamakta ve çürümektedir.

İnsanlığın ilerleyen gelişmesinin yüce perspektifi, sınıfsız komünist toplumdur. Politik ekonomi, SSCB'deki komünist inşanın pratiğini genelleştirerek, komünizme geçişin ekonomik koşullarını ortaya koymaktadır. O, çağdaş toplumun komünizme doğru hareketinin temelinde toplumsal gelişmenin nesnel yasalarının yattığını göstermektedir. Komünizm, Komünist Partisi'nin önderlik ettiği ve Marksizm-Leninizmin teorisiyle donanmış milyonlarca emekçi kitlesinin bilinçli, yaratıcı emeğinin sonucu olarak oluşmaktadır.

Sovyetler Birliği'nde komünist toplumun inşası için gerekli bütün ön koşullar bulunmaktadır. Dünya üzerinde, Sovyet toplumunun komünizme doğru ilerleyişini durduracak hiç bir güç yoktur. Demokrasi ve sosyalizm güçlerinin muazzam büyümesi, kapitalist dünya iktisadi sisteminin ilerleyen çürümesi, bir yanda emperyalist burjuvazi ve diğer yanda işçi sınıfı ve emekçiler arasındaki sınıf zıtlıklarının şiddetli keskinleşmesi, sömürgelerde ulusal kurtuluş hareketlerinin artan canlanması, halk kitlelerinin ve insanlığın ilerici güçlerinin barış için, emperyalist gericiliğe karşı ve yeni bir savaşın hazırlanmasına karşı güçlü hareketi —bütün bunlar, yüzyılımızda bütün yolların komünizme götürdüğünü çürütülemez bir şekilde kanıtlamaktadır.